

UNIVERSITATEA DE STUDII EUROPENE DIN MOLDOVA

**MECANISME NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE
DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI
ÎN CONTEXTUL VALORILOR EUROPENE**

*MATERIALELE CONFERINȚEI ȘTIINȚIFICE
INTERUNIVERSITARE NAȚIONALE
A TINERILOR CERCETĂTORI
27 ianuarie 2022*

CHIȘINĂU, 2022

Coordonatorul ediției:

PÂNTEA Andrei, dr. în drept, conf. univ., Șef Catedră „Drept Public”, Universitatea de Studii Europene din Moldova.

Comitetul organizatoric:

PÂNTEA Andrei, dr. în drept, conf. univ., Șef Catedră „Drept Public”, Universitatea de Studii Europene din Moldova;

CERBA Valeriu, dr. în drept, conf. univ., Prorector pentru organizarea studiilor cetățenilor străini, Universitatea de Studii Europene din Moldova;

URSU Veceslav, dr. în drept, conf. univ., Decan Facultatea Drept, Ordine Publică și Securitate Civilă, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI;

CEBAN Cristina, dr. în drept, conf. univ., Universitatea de Studii Europene din Moldova;

PRODAN Svetlana, dr. în drept, conf. univ., Universitatea de Studii Europene din Moldova;

RUSU Victor, dr. în drept, conf. univ., Universitatea de Studii Europene din Moldova;

PÎRȚAC Grigori, dr. în științe polit., conf. univ., Universitatea de Studii Europene din Moldova;

STĂVILĂ Mihai, dr. în drept, lect. univ., Universitatea de Studii Europene din Moldova;

ZAHARIA Virginia, dr. în drept, conf. univ., Universitatea Cooperatist Comercială din Moldova;

LUCA Ala, dr. în drept, conf. univ., Universitatea Cooperatist Comercială din Moldova;

CRIJICICOVSCHI Aliona, studentă, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI;

VELEȘCO Margarita, studentă, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI;

SAVA Corina, studentă, Universitatea de Studii Europene din Moldova.

Comitetul științific:

PÂNTEA Andrei, dr. în drept, conf. univ., Șef Catedră „Drept Public”, Universitatea de Studii Europene din Moldova;

CERBA Valeriu, dr. în drept, conf. univ., Prorector pentru organizarea studiilor cetățenilor străini, Universitatea de Studii Europene din Moldova;

URSU Veceslav, dr. în drept, conf. univ., Decan Facultatea Drept, Ordine Publică și Securitate Civilă, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI;

CEBAN Cristina, dr. în drept, conf. univ., Universitatea de Studii Europene din Moldova;

PRODAN Svetlana, dr. în drept, conf. univ., Universitatea de Studii Europene din Moldova;

RUSU Victor, dr. în drept, conf. univ., Universitatea de Studii Europene din Moldova;

STĂVILĂ Mihai, dr. în drept, lect. univ., Universitatea de Studii Europene din Moldova;

ZAHARIA Virginia, dr. în drept, conf. univ., Universitatea Cooperatist Comercială din Moldova;

LUCA Ala, dr. în drept, conf. univ., Universitatea Cooperatist Comercială din Moldova.

Machetare computerizată:

Racu Rodica, studentă, Facultatea de Drept, USEM.

Responsabilitatea pentru conținutul materialelor revine în exclusivitate autorilor.

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

"Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului în contextul valorilor europene", conferință științifică interuniversitară națională a tinerilor cercetători (2022 ; Chișinău). Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului în contextul valorilor europene : Materialele conferinței științifice interuniversitare naționale a tinerilor cercetători, 27 ianuarie 2022 / coordonatori: Pântea Andrei [et al.] ; comitetul organizatoric: Pântea Andrei [et al.]. – Chișinău : USEM, 2022 (Adrilang). – 242 p. : fig., tab.

Antetit.: Univ. de Studii Europene din Moldova. – Text parțial în lb. rusă. – Rez.: lb. rom., engl., fr., rusă. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – 100 ex.

ISBN 978-9975-3423-8-4.

3(082)

M 54

<i>Autor</i>	<i>Articol</i>	<i>pag.</i>
	<i>CUVÂNT INTRODUCȚIV</i>	6
	<i>CUVÂNT DE SALUT</i>	7
<i>Rodica RACU Artur AIRAPETEAN</i>	<i>ASIGURAREA DREPTULUI LA SĂNĂTATE PRIN PRISMA REALIZĂRII ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL</i>	9
<i>Aliona CRIJICOVSKI Andrei PÂNTEA</i>	<i>PRINCIPIUL EGALITĂȚII – UN CONCEPT CONTESTAT</i>	16
<i>Marta CASÎM Petru RAILEAN</i>	<i>PREZUMȚIA DE NEVINOVĂȚIE</i>	26
<i>Constantin VELEȘCU Grigore PÎRȚAC</i>	<i>PROMOVAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI UNIUNEA EUROASIATICĂ – ASPECTE COMPARATIVE</i>	34
<i>Alina BRUMA Svetlana PRODAN</i>	<i>DREPTURILE OMULUI ȘI RELIGIA</i>	39
<i>Mirela ANTONESCU Andrei PÂNTEA</i>	<i>ASPECTE PRIVIND ASIGURAREA LIBERTĂȚII ÎNTRUNIRILOR</i>	46
<i>Corina SAVA Cristina CEBAN</i>	<i>LIBERTATEA DE EXPRIMARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA. LIBERTATEA PRESEI. ACTUALITATE ȘI PERSPECTIVE</i>	53
<i>Margarita VELEȘCO Serghei PÂNTEA</i>	<i>EVOLUȚIA CONCEPTULUI LIBERTĂȚII</i>	58
<i>Sabina MIDONI Ana PLEȘCA</i>	<i>CONOTAȚIILE METAFOREI ÎN DISCURSUL POLITIC AXAT PE DREPTURILE OMULUI</i>	65
<i>Ecaterina ȘAPORDEA Mădălina URȘU Veaceslav URȘU</i>	<i>CONTROVERSE ȘI SOLUȚII ÎN CAUZELE DE PRUNCUCIDERE. ANALIZA PRACTICII INSTANȚELOR JUDECĂTOREȘTI DIN REPUBLICA MOLDOVA</i>	68
<i>Ana ACHIRUȘ Tatiana ZBANCĂ</i>	<i>ASISTENȚA JURIDICĂ INTERNAȚIONALĂ ÎN MATERIE PENALĂ - INSTRUMENT JURIDIC DE PREVENIRE ȘI COMBATERE A CRIMINALITĂȚII ÎN SPAȚIUL UNIUNII EUROPENE</i>	75
<i>Arina CENUȘA Victoria CARACUIAN</i>	<i>PROTECȚIA DREPTURILOR COPILULUI</i>	80
<i>Dinu COSTRU Ion CARACUIAN</i>	<i>INTERZICEREA TORTURII – MODALITATE DE PROMOVARE A DREPTURILOR OMULUI</i>	86
<i>Cătălina ROTARU Mihai STĂVILĂ</i>	<i>DETENȚIUNEA PE VIAȚĂ ȘI PEDEAPSA CAPITALĂ. CONCEPT. ISTORIC ȘI ASPECTE COMPARATIVE</i>	94
<i>Nina BALTAG Mihai STĂVILĂ</i>	<i>CONSIDERAȚIUNI PRIVIND EVOLUȚIA LEGITIMEI APĂRĂRI</i>	102
<i>Natalia TOMAI Aurelia COJOCARU</i>	<i>EXPLORAREA DREPTURILOR CIVILE ȘI POLITICE ÎN CONTEXTUL ASIGURĂRII PROTECȚIEI SOCIALE A COPILULUI</i>	110
<i>Veronica POZNEACOVA Virginia ZAHARIA</i>	<i>LIMITELE TEMPORALE ALE DREPTULUI LA VIAȚĂ</i>	114

<i>Дарья ЛЮБИМОВА Виржиния ЗАХАРИЯ</i>	<i>АНАЛИЗ КРИМИНОГЕННЫХ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ПРИЧИННЫХ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА ФОРМИРОВАНИЕ ПРЕСТУПНОГО ПОВЕДЕНИЯ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ</i>	122
<i>Ana-Maria STRATANENCO Victoria MIHALAȘ</i>	<i>CONCEPTUL DE APLICARE A DREPTULUI</i>	132
<i>Ala SUMAN Nicoleta MOROZAN Cezar ZAGORNEANU Lidia SUMAN Zinaida LUPAȘCU Artur ZAGORNEANU Rodica NICHITA</i>	<i>INTERESUL DOCTRINAR FAȚĂ DE BAZELE LEGALE ALE POLITICII STATULUI ÎN DOMENIUL OCROTIRII JUDECĂTOREȘTI A DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI</i>	136
<i>Victoria NICOLAEV Viorica URUSU</i>	<i>NOȚIUNEA ȘI STATUTUL JURIDIC AL DREPTURILOR COPILULUI MINOR LA NIVEL NAȚIONAL</i>	145
<i>Victoria RAILEAN Petru OSTROVARI</i>	<i>SIGURANȚA PSIHOSOCIALĂ ȘI DREPTURILE OMULUI ÎN CONDIȚIILE PANDEMICE</i>	152
<i>Nicoleta BOSTANARU Cezar ZAGORNEANU Zinaida LUPAȘCU Artur ZAGORNEANU</i>	<i>ÎNFĂPTUIREA ACTULUI DE JUSTIȚIE ȘI CONTRIBUȚII ROMÂNEȘTI LA AFIRMAREA DREPTURILOR OMULUI</i>	156
<i>Veronica DIWO</i>	<i>REPERE ACTUALE PRIVIND POLITICILE SOCIALE SPECIFICE PERSOANELOR VÂRSTNICE DIN REPUBLICA MOLDOVA</i>	163
<i>Daniel URUSU Viorica URUSU</i>	<i>FORMELE DE PROTECȚIE A COPILOR ÎN SITUAȚII DE RISC ȘI CEI RĂMAȘI FĂRĂ OCROTIRE PĂRINTEASCĂ</i>	167
<i>Nadejda FONARIUC Violina GHEORGHÎȚA</i>	<i>PROMOVAREA DREPTURILOR SPECIFICE FEMEII PENTRU PREVENIREA ȘI COMBATerea VIOLENȚEI ÎN FAMILIE</i>	175
<i>Romina MÎRZAC Grigore PÎRȚAC Anatolie DOGA</i>	<i>TRAFICUL DE FIINȚE UMANE – INFRAȚIUNE CE ATENTEAZĂ ASUPRA DREPTURILOR OMULUI</i>	180
<i>Adelina NEGREA Alina STĂVILĂ</i>	<i>ASPECTUL PSIHOLOGIC AL MECANISMELOR NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI</i>	185
<i>Romina MÎRZAC Valeriu CERBA</i>	<i>ASIGURAREA LEGALITĂȚII ÎN ADMINISTRAREA PUBLICĂ</i>	189
<i>Valeria BALAN Elena CREANGĂ</i>	<i>CONTEXTE ACTUALE PRIVIND PROTECȚIA SOCIALĂ A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI</i>	196
<i>Natalia LUNGU Zinaida MICLEUȘAN</i>	<i>ABORDĂRI ALE EDUCAȚIEI INCLUZIVE ÎN CONTEXTUL PROTECȚIEI COPILULUI</i>	199
<i>Nicoleta GUȘTIUC Igor SPÎNU</i>	<i>ASIGURAREA CONTROLULUI ÎN ADMINISTRAREA PUBLICĂ</i>	203
<i>Amelia CĂRĂULEAN Victor RUSU</i>	<i>INSTRUMENTE JURIDICE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI</i>	208
<i>Tatiana JAVERDAN Elena CREANGĂ</i>	<i>DREPTURILE COPILULUI CU DIZABILITĂȚI PRIN PRISMA PROTECȚIEI JURIDICO-SOCIALE ȘI SPECIALE</i>	214

<i>Ivan GUZUN Virginia ZAHARIA Ala LUCA</i>	<i>ABORDĂRI ȘTIINȚIFICE ȘI NORMATIVE PRIVIND SOLUȚIONAREA CONFLICTELOR INTERNAȚIONALE</i>	218
<i>Mădălina URSU Ecaterina ȘAPORDAN Veaceslav URSU</i>	<i>ASPECTE PRIVIND CALIFICAREA INFRAȚIUNII POTRIVIT ALIN.2 ART. 352¹, FALSUL ÎN DECLARAȚII ȘI ROLUL AUTORITĂȚII NAȚIONALE DE INTEGRITATE ÎN DEPISTAREA ȘI PREVENIREA ACESTORA</i>	228
<i>Veronica KALCEV Ala ANDON</i>	<i>MECANISME DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI, ASPECTE PSIHOLOGICE</i>	235
<i>Cornel EȘANU Maria VÎRLAN</i>	<i>MECANISME NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI</i>	238

CUVÂNT INTRODUCATIV

Perioada de evoluție a societății umane a fost marcată de evenimente care au dirijat cursul istoriei prin prisma progresului tehnico-științific, prin descoperiri practico-științifice, uneori neobservate de contemporani, sau privite sceptic în lumina realităților de moment, pentru ca ulterior, peste anumite perioade de timp, să se revină la acele ajunsuri realizate de către predecesori, însă, uneori cu mare întârziere, fapt ce condiționează alte repercursiuni asupra dezvoltării societății civile.

Este un fapt bine cunoscut, că drepturile și libertățile omului, volumul și garanțiile de asigurare a acestor valori au fost mereu în vizorul oamenilor de știință, chiar și atunci când unii practicieni au pledat pentru conservarea acestor garanții în favoarea statului represiv. Statul, prin mecanismele sale represive reprezentate de organele de drept, uneori tolerate de către organele de guvernare în vederea realizării unui „scop nobil”, a fost interesat în realizarea ordinii publice, interesului comunității *per ansamblu* în defavoarea interesului individual, reglementarea manifestațiilor libere prin constrângerea excesivă a anumitor libertăți de exprimare, prevenția sau combaterea criminalității prin manifestarea unui zel de sângețenie excesivă, uneori în detrimentul valorilor europene, a standartelor democratice unanim recunoscute.

Doar că la o anumită perioadă istorică, poporul î-și ia înapoi dreptul presupus lezat, sau lezat cu adevărat, cu anumite consecințe negative, inclusiv, pentru cei care au acționat „în favoarea” propriului popor.

Conferința interuniversitară găzduită de Universitatea de Studii Europene din Moldova cu genericul „*Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului în contextul valorilor Europene*”, este una actuală, în contextul metamorfozelor care au loc astăzi în societate, în particular în Republica Moldova și la general în lume, în spațiul Vest și Est, pe măsură să răspundă la anumite provocări ale sistemelor de drept naționale și internaționale prin prisma calității standartelor democratice, a nivelului de respectare a drepturilor și libertăților omului, în realizarea obiectivului - de la „declarații” frumoase de la televizor, la fapte, realități obiective.

Studentii, tinerii cercetători de azi sunt practicienii de mâine. Ei sunt cei, care pe bună dreptate au potențialul de ași propune schimbarea spre bine și chiar de a realiza dezideratul - „Spre o societate democratică, bazată pe valorile europene”, unde oricare individ se simte protejat de potențiale abuzuri asupra libertății sale, sau atunci când se confruntă cu o problemă de drept, este sigur într-un proces echitabil, în corespundere cu prevederile Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor și a Libertăților Fundamentale ale Omului, standartelor Curții Europene pentru Drepturile Omului, sau mai simplu spus, este sigur în ziua de mâine în societatea a cărei parte componentă este, contribuie efectiv prin potențialul său la realizarea unui stat de drept cu adevărat.

Ne dorim continuarea realizării cercetărilor în domeniu în cadrul conferinței de azi și a celor viitoare, în speranța schimbării lucrurilor spre bine și a valorificării rezultatelor obținute, în practică.

Succese!

Andrei PÂNTEA,

Șef al Catedrei „Drept Public” USEM,

Doctor în drept, conferențiar universitar.

CUVÂNT DE SALUT

Stimați participanți la Conferința națională practico-științifică interuniversitară a tinerilor cercetători „*Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului în contextul valorilor europene*” din 27 ianuarie 2022!

Această manifestare științifică, prilejuită de necesitatea de a discuta și a investiga diversitatea căilor și mecanismelor naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului în contextul integrării europene a Republicii Moldova, urmărește să pună în evidență semnificația problematicii protecției drepturilor omului pentru societatea din Republica Moldova și, în special, impactul respectării drepturilor omului asupra reformării sociale și politice în RM în contextul necesității de integrare în UE și a constituirii unei societății bazate pe respect reciproc, pe buna guvernare, pe lege, pe cunoaștere și pe fundamentele statului de drept.

În cadrul acestui eveniment marcant pentru Universitatea de Studii Europene din Moldova vor fi prezentate lucrări cu abordare interdisciplinară și transdisciplinară, fapt pe deplin salutar și care merită să fie încurajat. Pe parcursul conferinței accentul se va pune cu precădere pe examinarea traseului evolutiv al tematicii respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova de la declararea independenței până în ziua de azi, pe provocările la adresa acestui domeniu și pe perspectivele sale de evoluție și perfecționare.

Forma online a conferinței de azi este determinată de criza pandemică actuală. Pandemia de COVID-19 a amplificat în mod substanțial gravitatea problemelor endemice pe care le parcurg societatea și economia Republicii Moldova, reconfirmând vulnerabilitățile și demonstrând fragilitatea politicilor de stat, inclusiv la capitolul integrare europeană și implementarea Acordului de Asocierie RM-UE, semnat în 2014. În această perioadă specială, marcată de o serie de crize mondiale, și statele cu o democrație sustenabilă și cu economii funcționale de piață de asemenea se confruntă cu probleme deosebit de grave, în special privind domeniul ocrotirii sănătății și asigurării securității sanitare, în contextul restrângerii treptate a drepturilor și libertăților omului din cauze medicale. Însă pandemia a demonstrat diferența de potențial economic, de coeziune socială, de adeziune la valorile democratice și de suport de care ar putea să beneficieze oamenii și statele cu statut clar definit și consfințit juridic în raport cu Uniunea Europeană.

Cercetările contemporane ale savanților autohtoni denotă că societatea din Republica Moldova se confruntă cu dificultăți majore la capitolele „*securitate socială*”, „*integrare europeană*” sau „*apărarea drepturilor omului*”, iar pandemia actuală maximizează riscurile și amenințările de insecuritate, alimentând excluziunea și neîncrederea. Criza pandemică a amplificat vulnerabilitățile societății din RM, inclusiv legate de domeniul drepturilor cetățenești, solicitând acțiuni instituționale și asociative ferme și bine gândite, conjugarea eforturilor a diferitor actori sociali și mobilizarea energiilor și potențialului uman, mai ales pe fundalul unor noi așteptări și eventuale deschideri de ordin politic către integrarea în UE, atât de necesare pentru Republica Moldova.

Manifestarea științifică de azi reunește cadre didactice și doctoranzi din mai multe facultăți din cadrul USEM, dar și din cadrul mai multor instituții superioare de învățământ din Republica Moldova, de asemenea și profesori și practicieni renumiți.

Îmi exprim încrederea că acele luări de cuvânt, cunoștințe, explicații și concluzii, care vor fi expuse, vor fi de bun augur și vom putea afirma la finalul conferinței că un parteneriat dintre USEM și ICJPS este bine cristalizat în susținerea eforturilor autorităților puterii de stat, capabil să aducă beneficii societății, statului și cetățenilor. Noi toți ne învățăm să lucrăm pe nou, în condiții speciale dictate de situații extreme. Consider că, în situația de criză, specifică perioadei pandemice actuale, și instituțiile superioare de învățământ din Republica Moldova vor cizela și implementa cu succes un nou mod de activitate în contextul necesităților de optimizare și raționalizare. Este foarte dificil de a organiza o manifestare științifică online, în contextul că sunt anumite dificultăți și limite organizatorice.

Salut prin prezentul mesaj implicarea activă a participanților din mai multe instituții de învățământ superior din Republica Moldova, având speranța transferului reciproc de modele și experiențe de succes obținute în cercetarea tematicii rapoartelor și comunicărilor la conferință,

precum și a consolidării relațiilor de parteneriat dintre ICJPS, USEM și alte instituțiile de învățământ cu profil juridic și politologic din Republica Moldova, precum și cu cei ce reprezintă piața muncii.

Felicit cordial organizatorii și participanții la Conferința națională practico-științifică interuniversitară a tinerilor cercetători „*Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului în contextul valorilor europene*” din 27 ianuarie 2022, în contextul în care acest eveniment marcant consolidează preocuparea tinerilor savanți din cadrul USEM și din alte universități pentru tematica integrării europene și pentru cea a necesității promovării și respectării drepturilor omului în Republica Moldova. Rămân convins că această reuniune științifică va deveni o experiență memorabilă pentru toți participanții la ea.

La final, vreau să salut asistența și să exprim înaltele mele aprecieri în adresa organizatorilor, dar și a participanților. În acest context, vreau să doresc tuturor participanților ca să prezinte cele mai bune și utile informații și ca noi toți de comun acord, în ultimă instanță, să putem identifica concluzii de final, pe care să le recomandăm și autorităților de drept pentru a se putea îmbunătăți realitatea cât mai radical, eficient și mai rapid posibil.

Cu cele mai alese considerațiuni și urări de bine,

Serghei SPRINCEAN,

doctor habilitat, conferențiar universitar,

ASIGURAREA DREPTULUI LA SĂNĂTATE PRIN PRISMA REALIZĂRII ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL

Rodica RACU,
studentă, Facultatea Drept, USEM
Coordonator științific: **Artur AIRAPETEAN**,
doctor în drept, conferențiar universitar, USEM

Summary: *The insurance of The right to protection of health is regulated as obligation of the signatory States in the main international and European documents related to fundamental rights, in the constitutions of these States and in their infra-constitutional laws. In Republic of Moldova, the right to protection of health is regulated at article 36 of the Fundamental Law, its standards of protection, stipulated in the international and the European acts that our country is part to, obliging the Republic of Moldova state, through the constitutional dispositions of article 4 and article 8, as well. In application of article 36 of the Constitution, there were adopted at national level Law no.411/28-03-1995 concerning the reform in the field of health and other nonnative acts referring to subdomains of public health. A specific form to guarantee the right to protection of health, for each country, is the one realized by criminal law stipulations.*

Keywords: *The right to health. International regulations. European law. Constitutional standards. Infra-constitutional law. Infringements in the field of public health.*

Rezumat: *Asigurarea dreptului la protecția sănătății este reglementată ca obligație a statelor semnatare în principalele documente internaționale și europene referitoare la drepturile fundamentale, în constituțiile acestor state și în legile lor infraconstituționale. În Republica Moldova, dreptul la protecția sănătății este reglementat la articolul 36 din Legea fundamentală, standardele sale de protecție, prevăzute în actele internaționale și europene la care țara noastră este parte, obligând statul Republica Moldova, prin dispozițiile constituționale ale articolului 4 și ale articolului 8. În aplicarea articolului 36 din Constituție, au fost adoptate la nivel național Legea nr.411/28-03-1995 privind reforma în domeniul sănătății și alte acte neautohtone referitoare la subdomeniile sănătății publice. O formă specifică de garantare a dreptului la ocrotirea sănătății, pentru fiecare țară, este cea realizată prin prevederile legii penale.*

Cuvinte cheie: *Dreptul la sănătate. Reglementări internaționale. drept european. Standardele constituționale. Drept infraconstituțional. Încălări în domeniul sănătății publice.*

I. **Reglementarea dreptului la ocrotirea sănătății la nivel internațional.**

Dacă medicina contemporană definește sănătatea ca fiind starea de normalitate a tuturor funcțiilor fiziologice, mentale și emoționale ale organismului, potrivit **Preambulului Constituției Organizației Mondiale a Sănătății (1946)**, sănătatea reprezintă o stare pe deplin favorabilă atât fizic și mintal, cât și social, și nu doar absența bolilor sau a infirmităților, precum și capacitatea de a duce o viață productivă social și economic, stare a cărei asigurare trebuie să constituie un deziderat al tuturor statelor semnatare, care simt chemate să colaboreze pentru realizarea acestui obiectiv.

La rândul său, **Declarația Universală a Drepturilor Omului(1948)**, document cu valoare proclamativă pentru marea majoritate a statelor europene, arată, la art.25, că fiecare persoană are dreptul la un nivel de trai care să-i confere sănătate și bunăstare, atât ei cât și familiei sale, nivel de trai ce presupune hrană, îmbrăcăminte, locuință, îngrijire medicală, precum și serviciile necesare. La acestea se adaugă, potrivit normei anterior referite, dreptul persoanei la asigurare în caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie și bătrânețe, sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, din cauze independente de voința sa (alin.(1)). Conform aceluiași art.25, mama și copilul se bucură de o protecție deosebită (alin.(1)) teza 1), iar copiii beneficiază de aceleași drepturi, indiferent dacă provin din căsătorii sau din afara acestora (alin.(1) teza a 2-a). De asemenea, art.8 al documentului internațional recunoaște dreptul oricărei persoane la o satisfacție efectivă din partea instanțelor juridice naționale competente, în cazul în care este prejudiciată prin acte care îi violează drepturile fundamentale (inclusiv dreptul la ocrotirea sănătății - s.n.).

Dreptul la ocrotirea sănătății mai este reglementat la **art.9 și art.12 din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (1996)**, care, în acord cu definiția dată sănătății în Preambulul Constituției Organizației Mondiale a Sănătății, prevăd dreptul la securitate socială și, respectiv, dreptul persoanei de a se bucura de cea mai bună sănătate fizică și mentală și arată că pentru asigurarea exercitării depline a acestui drept, statele părți sunt obligate să adopte măsuri care să asigure îndeplinirea următoarelor obiective: scăderea mortalității noilor născuți și a mortalității infantile și dezvoltarea sănătoasă a copilului: îmbunătățirea tuturor aspectelor igienei mediului și ale igienei industriale: profilaxia și tratamentul maladiilor epidemice, endemice, profesionale și a altor boli, precum și lupta împotriva acestor maladii: și crearea de condiții care să asigure tuturor servicii medicale și un ajutor medical în caz de boală (art.12 alin. (2) din Pact). O reglementare internațională de o importanță deosebită o constituie **Convenția pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei (1997)**, cunoscută și sub titlul de **Convenția privind drepturile omului și biomedicina sau Convenția de la Oviedo**, care consacră ca principale valori demnitatea și identitatea ființei umane, garantând integritatea persoanei, precum și celelalte drepturi și libertăți fundamentale împotriva potențialelor riscuri generate de aplicațiile biologiei și medicinei. Convenția acordă întâietate ființei umane, reglementând faptul că interesul și binele acesteia trebuie să primeze față de interesul social sau cel al științei. În acest scop. Convenția stabilește, pentru statele-părți, reguli cu valoare de principiu referitoare la consimțământ, la viață privată și la dreptul la informație, la genomul uman, la cercetarea științifică, la prelevarea de organe și țesuturi de la donatori vii în scopul transplantării și la interzicerea câștigului financiar în utilizarea unei părți a corpului uman. **Convenția de la Oviedo** este însoțită de **Protocolul adițional referitor la interzicerea clonării ființelor umane, semnat la Paris la 12 ianuarie 1998**. Republica Moldova a ratificat această Convenție, împreună cu Protocolul adițional, prin Legea nr. 185 din 24.05.2001 cu privire la ocrotirea sănătății reproductive și planificarea familială.

II. Reglementarea dreptului la ocrotirea sănătății la nivel european.

La nivel european, dreptul la ocrotirea sănătății este reglementat la Titlul al XIY-lea, „Sănătatea publică”, art. 168, din **Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (2010)** (art.152 TCE - Tratatul de instituire a Comunității Europene) potrivit căruia politicile și acțiunile Uniunii „asigură un nivel ridicat de protecție a sănătății umane”, iar „acțiunea Uniunii, care completează politicile naționale, are în vedere îmbunătățirea sănătății publice și prevenirea bolilor și afecțiunilor umane, precum și a cauzelor de pericol pentru sănătatea fizică și mentală”. Aceeași acțiune își propune ca obiective combaterea marilor epidemii, „favorizând cercetarea cauzelor, a transmiterii și prevenirii acestora, informarea și educația în materie de sănătate, precum și supravegherea amenințărilor transfrontaliere grave privind sănătatea, alerta în cazul unor asemenea amenințări și combaterea lor”. Aceeași normă europeană arată că „Uniunea completează acțiunea statelor membre în vederea reducerii efectelor nocive ale drogurilor asupra sănătății, inclusiv prin informare și prevenire”.

Conform alin.(2) al acestui articol, este încurajată cooperarea între statele membre și este sprijină acțiunea acestora. În domeniile astfel reglementate. Uniunea încurajând „în special, cooperarea dintre statele membre pentru îmbunătățirea complementarității serviciilor lor de sănătate în regiunile transfrontaliere. Statele membre își coordonează, în cooperare cu Comisia, politicile și programele în domeniile menționate la alin.(1). Comisia poate adopta, în strâns contact cu statele membre, orice inițiativă utilă promovării acestei coordonări, în special inițiative menite să stabilească orientările și indicatorii, să organizeze schimbul celor mai bune practici și să pregătească elementele necesare pentru supravegherea și evaluarea periodică.”. Potrivit alin.(3) al art.168. este încurajată și favorizată de către Uniune cooperarea statelor membre cu țările terțe și cu organizațiile internaționale competente în domeniul sănătății publice”.

Conform alin.(4) al art.168. Parlamentul European și Consiliul, contribuie la realizarea obiectivelor menționate de acest articol prin adoptarea, pentru a face față obiectivelor comune în materie de securitate, a următoarelor categorii de măsuri: măsuri care instituie standarde ridicate de calitate și de securitate a organelor și substanțelor de origine umană, a sângelui și a derivatelor acestuia (aceste măsuri nu pot împiedica un stat membru să mențină sau să stabilească măsuri de

protecție mai stricte); măsuri în domeniul veterinar și în cel fitosanitar, având în mod direct ca obiectiv protecția sănătății publice; și măsuri care instituie standarde înalte de calitate și de securitate a medicamentelor și a dispozitivelor de uz medical.

Potrivit art.168 alin.(5). Parlamentul European și Consiliul, pot adopta măsuri de încurajare în scopul protecției și îmbunătățirii sănătății umane, în special în scopul combaterii epidemiilor transfrontaliere. măsuri privind supravegherea amenințărilor transfrontaliere grave asupra sănătății, alerta în cazul unor asemenea amenințări și combaterea acestora, precum și măsuri al căror obiectiv direct îl reprezintă protejarea sănătății publice în ceea ce privește tutunul și consumul excesiv de alcool, excluzând orice armonizare a actelor cu putere de lege și a normelor administrative ale statelor membre. Iar, conform art.168 alin.(7), acțiunea Uniunii respectă responsabilitățile statelor membre în ceea ce privește definirea politicii lor de sănătate, precum și organizarea și prestarea de servicii de sănătate și de îngrijire medicală. Responsabilitățile statelor membre includ administrarea serviciilor de sănătate și de îngrijire medicală, precum și repartizarea resurselor care sunt alocate acestora. Se precizează că măsurile menționate la alin.(4) nu aduc atingere dispozițiilor naționale privind donarea de organe și de sânge sau celor privind utilizarea acestora în scopuri medicale.

De asemenea, **Carta socială europeană, revizuită (1996)**, garantează, la art.11, dreptul la ocrotirea sănătății, trasând principalele obiective pe care statele semnatare le au de urmărit și în realizarea cărora se angajează să ia măsuri, fie în mod direct, fie în cooperare cu organizațiile publice și private. În viziunea Cartei, aceste obiective sunt eliminarea, atât cât este posibil, a cauzelor unei sănătăți deficiente, asigurarea unor servicii de consultare și de educare, în ceea ce privește ameliorarea sănătății și dezvoltarea simțului responsabilității individuale în materie de sănătate, precum și prevenirea bolilor epidemice, endemice și a altor boli. dar și a accidentelor (Consiliul Europei. 2000). În completarea dispozițiilor art.11, art.13 din Cartă obligă părțile să asigure oricărei persoane, care nu dispune de resurse materiale suficiente și care nu își poate procura astfel de resurse prin propriile mijloace și nu le poate primi dintr-o altă sursă, dreptul de a beneficia de prestații alocate dintr-un regim de securitate socială, de o asistență corespunzătoare și, în caz de boală, de îngrijirile impuse de starea sa de sănătate (alin.(1)), să depună toate eforturile pentru ca aceste persoane să nu sufere diminuări ale drepturilor lor politice sau sociale (alin. (2)), să asigure, prin servicii competente cu caracter public sau privat, fiecărui individ consultanța și ajutorul necesare pentru a preveni, înlătura sau reduce starea de nevoie de ordin personal sau familial (alin. (3)) și să aplice prevederile alin.(1). (2) și (3) ale art.13, în mod egal cetățenii lor și cetățenilor celorlalte state semnatare, care se află în mod legal pe teritoriul lor, în conformitate cu obligațiile asumate de părți prin Convenția europeană de asistență socială și medicală, semnată la Paris la 11 decembrie 1953 (alin.(4)). Totodată, Carta prevede că obligația statelor de a depune toate eforturile pentru asigurarea obiectivelor asumate este considerată îndeplinită atunci când acestea aduc dovezi prin care să probeze existența la nivel național a unui sistem medical caracterizat prin următoarele elemente:

1. o politică de sănătate publică ce pune la dispoziția populației practicieni în domeniul medical sau paramedical. precum și echipamentele necesare principalelor probleme de sănătate, care, la rândul lor. să asigure asistență medicală adecvată întregii populații și prevenirea și diagnosticarea bolilor;
2. măsuri speciale de protecție a sănătății mamei, copiilor și a persoanelor în vârstă;

3. măsuri generale de prevenire a poluării apei și a aerului, protecția împotriva substanțelor radio-actieve, a poluării fonice, controlul alimentelor, igiena mediului înconjurător și controlul consumului de alcool și de droguri:

4. un sistem de educație în domeniul sănătății;

5. măsuri precum vaccinarea, dezinfecția și controlul bolilor epidemice, precum și luarea unor măsuri de combatere a bolilor epidemice și endemice;

6. suportarea de către organismele colective a tuturor sau a unei părți substanțiale a costurilor serviciilor medicale.

O altă reglementare europeană a dreptului la ocrotirea sănătății este cea cuprinsă în *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (2000)*, care, la art.35, arată că asistența medicală preventivă și îngrijirile medicale, în condițiile arătate prin legislația și practicile naționale, trebuie să fie accesibile oricărei persoane și că și punerea în aplicare a tuturor politicilor și acțiunilor Uniunii se

asigură un nivel ridicat de protecție a sănătății umane". Iar, conform, *art.52* al aceleiași Carte, orice restrângere a exercițiului drepturilor și libertăților recunoscute prin aceasta trebuie să îndeplinească următoarele condiții: să fie prevăzută de lege, să respecte substanța acestor drepturi și libertăți, precum și principiului proporționalității. să fie necesară și să răspundă efectiv obiectivelor de interes general recunoscute de Uniunea Europeană sau necesității protejării drepturilor și libertăților celorlalți.

Un alt document cu valoare proclamativă în domeniul dreptului medical, adoptat, de această dată, la nivel european, este *Declarația promovării drepturilor pacienților în Europa (1994)*, cunoscută și sub titlul "*Declarația de la Amsterdam*", adoptată cu ocazia Conferinței europene asupra drepturilor pacienților, conferință ce a avut ca scop și finalitate stabilirea unui cadru comun al principiilor drepturilor pacienților în Europa.

III. Ocrotirea sănătății publice, ca standard legal impus statelor semnatare.

O primă etapă a realizării de către statele semnatare a obiectivelor asumate prin documentele internaționale și europene anterior analizate a fost parcursă prin reglementarea lor la nivel național. În cuprinsul legilor fundamentale și prin dezvoltarea cadrului constituțional, astfel creat. în acte normative interne. Acestea din urmă trebuie să permită gradul de garantare și ocrotire a sănătății publice necesar pentru a putea fi considerată ca îndeplinită obligația fiecărui stat de a asigura propriilor cetățeni și resortisanților celorlalte state semnatare care au drept de ședere pe teritoriul său respectivele drepturi fundamentale. În acest context, statele vor ține cont de dreptul consacrat la nivel internațional și european al titularilor de a se adresa instanțelor naționale competente în situația încălcării drepturilor în cauză.

Din acest punct de vedere, este de subliniat că dreptul la un recurs efectiv este unul din principiile care guvernează interpretarea și realizarea drepturilor și libertăților enunțate în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și în Carta socială europeană, dar și faptul că restrângerea drepturilor fundamentale este tolerată, în general în documentele internaționale și în cele europene în situații strict reglementate, cu caracter excepțional și în condițiile respectării principiilor democrației. Practic, obligațiile stipulate în actele analizate la paragrafele I și II *supra*, reprezintă tot atâtea *standarde impuse statelor membre* spre a fi garantate la nivel național, prin mijloacele puse la dispoziție de legislația internă, în scopul asigurării unei cât mai bune protecții a dreptului la ocrotirea sănătății și nu în ultimul rând, al uniformizării asigurării unui nivel de trai decent în statele semnatare. Din această perspectivă, dreptul la ocrotirea sănătății apare ca un drept de creanță al cetățenilor statelor semnatare, acestea având față de proprii cetățeni dar și față de resortisanții celorlalte state semnatare care au drept de ședere pe teritoriul lor, obligația de rezultat de a garanta în situația economică, politică și socială internă, dreptul la sănătate, așa cum a fost definit prin actele mai sus arătate.

IV. Garantarea dreptului la ocrotirea sănătății prin Constituția Republicii Moldova.

Având în vedere multitudinea izvoarelor dreptului la ocrotirea sănătății, garantarea sa unitară în Republica Moldova este obligatorie prin prisma prevederilor art. 4 și art.8 din Constituție. referitoare la tratatele internaționale privind drepturile omului. Dacă norma constituțională de la art.4 alin.(1) prevede interpretarea și aplicarea prevederilor referitoare la drepturile și libertățile cetățenilor în acord cu Declarația Universală a Drepturilor Omului și cu pactele și tratatele la care Republica Moldova este parte, dispozițiile art.8 alin.(1) din Legea fundamentală reglementează obligativitatea aplicării dispozițiilor tratatelor constitutive ale Declarației Universale a Drepturilor Omului. Prin urmare, normele constituționale ce reglementează drepturi fundamentale sunt interpretate și aplicate conform tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, abordare ce are la bază prevederile art.8 din Constituție, potrivit căruia tratatele internaționale sunt integrate în dreptul intern, dacă dispozițiile acestora sunt conforme cu Constituția. Complementar dispozițiilor internaționale și celor europene analizate, dreptul la ocrotirea sănătății este prevăzut la art.36 din Constituția Republicii Moldova, potrivit căruia acest drept este garantat de către stat (alin.(1)), care are obligația de a acorda minimul asigurării medicale oferit de stat gratuit alin. (2)).

Norma constituțională de la art.36, așa cum este formulată, este una de bază. enunțată sintetic, ce nu indică, expres sau indirect, nivelul de protecție a dreptului garantat. În aceste condiții, prin prisma dispozițiilor constituționale de la art.4 și art.8. nivelul de protecție a dreptului la ocrotirea

sănătății prevăzut de actele internaționale se impune a fi asigurat și în Republica Moldova. Acest din urmă aspect este favorabil cetățenilor moldoveni și resortisanților cu drept de ședere în Republica Moldova, având în vedere preocupările constante existente la nivel internațional și european de sporire a protecției sănătății populației. Dreptul constituțional la ocrotirea sănătății nu poate fi, însă, asigurat decât în strânsă corelație cu celelalte drepturi fundamentale prevăzute în Constituție, dintre care cele direct incidente sunt dreptul la viață și la integritate fizică și psihică (art.24). dreptul la viață intimă, familială și privată (art.28). dreptul la informație (art.34). dreptul la un mediu sănătos (art.37). dreptul la muncă și la protecția socială a muncii (art.43) și protecția persoanelor cu handicap (art.51). Conform acestui din urmă articol, statul asigură protecție specială persoanelor cu handicap, printr-o politică națională bazată pe principiile egalității șanselor, prevenirii și tratării handicapului, participării efective a persoanelor cu handicap la viața comunității și respectării drepturilor și îndatoririlor părinților și este obligatorie, conform prevederilor art.8 din Constituție, în timp ce aplicarea tuturor celorlalte norme internaționale mai sus referite se realizează pe baza și în condițiile reglementate la art.4 din Legea fundamentală.

Constituția arată că drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor sau garanțiile acestora nu pot fi suprimate printr-o eventuală reiiuire a Legii fundamentale. Implementarea dreptul la ocrotirea sănătății nu este practic posibilă decât prin crearea unui sistem eficient de asigurări sociale pentru boală, accidente, maternitate și recuperare, prin controlul exercitării profesiilor medicale și a activităților paramedicale. precum și prin alte măsuri de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei, obligații ale statului prevăzute la art.36 alin.(3) din Constituție, în considerarea dispozițiilor constituționale ale art.1 alin.(3). conform căroră Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui reprezintă valori supreme și sunt garantate, ca fundament al statului. Astfel reglementat, dreptul la ocrotirea sănătății, ca drept fundamental al persoanei, este un drept complex. ambivalent, caracterizat printr-o componentă substanțială și una procedurală. În acest context, este de remarcat faptul că art. 36 din Constituție nu condiționează garantarea dreptului la ocrotirea sănătății de cetățenie, statul fiind obligat să asigure acest drept, precum și igiena și sănătatea publică. Prin urmare, titulari ai dreptului la ocrotirea sănătății, din perspectiva Legii noastre fundamentale, sunt atât cetățenii moldoveni, cât și cetățenii străini și apatrizi, care, au dreptul de ședere.

V. Reglementarea infra-constituțională a dreptului la ocrotirea sănătății în RM.

Dispozițiile actelor internaționale și ale celor europene analizate și prevederile constituționale ante referite au fost dezvoltate la nivel național printr-o bogată legislație, actul normativ-cadru în domeniul sănătății fiind Legea nr.411/1995 privind reforma în domeniul sănătății, ce reglementează, pe parcursul a zece titluri, sistemul sănătății publice în RM. La baza acestuia stau următoarele principii, enunțate la art.6 din lege: responsabilitatea societății pentru sănătatea publică, focalizarea pe grupurile populaționale și prevenirea primară, preocuparea pentru determinanții stării de sănătate (sociali, de mediu, comportamentali și servicii de sănătate), abordarea multidisciplinară și intersectorială, parteneriat activ cu populația și cu autoritățile publice centrale și locale, decizii bazate pe cele mai bune dovezi științifice existente la momentul respectiv (sănătate publică bazată pe dovezi), în condiții specifice, decizii epidemiologică. prevenirea și controlul bolilor, managementul și marketingul strategic al serviciilor de sănătate publică, reglementarea domeniului sănătății publice, aplicarea și controlul aplicării acestei reglementări, asigurarea calității serviciilor de sănătate publică, cercetarea- dezvoltarea și implementarea de soluții inovatoare pentru sănătatea publică, prevenirea epidemiilor, inclusiv instituirea stării de alertă epidemiologică. protejarea populației împotriva riscurilor din mediu, informarea, educarea și comunicarea pentru promovarea sănătății, mobilizarea partenerilor comunitari în identificarea și rezolvarea problemelor de sănătate, evaluarea calității, eficacității, eficienței și accesului la serviciile medicale, dezvoltarea și planificarea resurselor umane și dezvoltarea instituțională pentru sănătate publică, integrarea priorităților de sănătate publică în politicile și strategiile sectoriale de dezvoltare durabilă și asigurarea capacităților de răspuns la dezastre sau la amenințările la adresa vieții și sănătății populației, inclusiv- prin introducerea de restricții de circulație a persoanelor și bunurilor.

Conform aceeași lege-cadru, principalele domenii de intervenție ale asistenței de sănătate publică sunt următoarele: prevenirea, supravegherea și controlul bolilor transmisibile și netransmisibile, prin asigurarea imunizărilor, controlul epidemiilor, supravegherea bolilor, supravegherea factorilor de risc comportamentali și prevenirea accidentelor: monitorizarea stării de sănătate, prin monitorizarea indicatorilor stării de sănătate, monitorizarea determinantilor stării de sănătate, monitorizarea eficacității și eficienței activităților din domeniul sănătății publice și evaluarea nevoilor populației privind serviciile de sănătate publică: promovarea sănătății și educația pentru sănătate, prin campanii de informare-educare-comunicare, programe de educație pentru sănătate și promovare a sănătății în comunități, dezvoltarea și implicarea comunităților locale, pledoaria pentru sănătatea publică: sănătatea ocupațională, prin: definirea standardelor de sănătate ocupațională, controlul aplicării reglementărilor sănătății în muncă; sănătatea în relație cu mediul, prin monitorizarea factorilor de mediu în relație cu sănătatea, reglementarea calității principalilor factori de mediu, stabilirea normelor de igienă și sănătate publică comunitare și controlul aplicării reglementărilor referitoare la caritatea factorilor de mediu: reglementarea primară și secundară în domeniul sănătății publice, prin elaborarea, revizuirea, adaptarea și implementarea legislației din domeniul sănătății publice, reglementarea circulației bunurilor și serviciilor cu potențial impact asupra sănătății publice: managementul sănătății publice bazat pe managementul politicilor, planificării și dezvoltării sistemului de sănătate publică, formularea și implementarea politicilor de sănătate publică pe cooperarea internațională în domeniul sănătății publice: servicii de sănătate publică specifice: servicii de sănătate școlară, servicii de urgență în caz de dezastre și calamități, servicii de laborator în domeniul sănătății publice, servicii de planificare familială, servicii de screening pentru depistarea precoce a bolilor, servicii prenatale și postnatale. servicii de consiliere în domeniul sănătății publice, servicii de sănătate publică în transporturi, servicii de sănătate destinate copiilor, servicii de securitate transfuzională; servicii medicale și tratament specific în cazul bolilor cu impact major asupra sănătății publice (TBC, HIV/SIDA, boli rare, cancer, diabet zaharat), precum și în cazul transplantului de organe, țesuturi sau celule.

Legii nr.411/1995 i se adaugă, ca mijloace de asigurare a dreptului la ocrotirea sănătății, o serie de acte normative ce reglementează subdomenii specifice, după cum urmează:

Legea nr. 713 din 06.12.2001 privind controlul și prevenirea consumului abuziv de alcool, consumului ilicit de droguri și de alte substanțe psihotrope, care stabilește măsuri menite să prevină consumul ilicit de droguri în scopul protejării sănătății publice și incriminează săvârșirea unor operațiuni ce au ca obiect material substanțe supuse controlului național.

Lege nr. 263 din 27.12.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului, o lege mai puțin cunoscută și analizată în literatura juridică, ce a fost doptată ca urmare a asumării de către Republica Moldova a principiilor și strategiei de protecție și garantare a drepturilor pacientului exprimate la Conferința de la Amsterdam. Așa cum am arătat în cuprinsul paragrafului II. principalul obiectiv declarat al acestei conferințe a fost realizarea unei armonizări, în vederea unei viitoare codificări a drepturilor pacienților, întâlnirea internațională finalizându-se cu adoptarea Declarației promovării drepturilor pacienților în Europa. Potrivit acestui act normativ, pacienții au dreptul de a fi respectați ca persoane umane, fără nici o discriminare (art.1 alin.(2)), precum și dreptul de a beneficia de îngrijiri medicale de cea mai înaltă calitate ce poate fi asigurată, conform resurselor umane, financiare și materiale de care statul dispune (art.1 alin.(1)). Sunt reglementate, astfel pe rând. dreptul pacientului la informația medicală, consimțământul pacientului privind intervenția medicală, dreptul la confidențialitatea informațiilor și viața privată a pacientului, precum și drepturile pacientului în domeniul reproducerii. Acest act normativ creează un cadru legal incipient, preponderent declarativ și doar parțial operabil al drepturilor pacientului, fiind departe de a epuiza întreaga nevoie, acută, de reglementare, dezvoltare și implementare în RM a domeniului vizat.

Un alt domeniu de interes, de această dată integral medical, cu o influență considerabilă asupra sănătății publice este cel reglementat de Legea Nr. 241 din 20-11-2008 privind donarea de sânge și transfuzia sanguină precum și donarea de sânge, componente sanguine de origine umană, precum și asigurarea calității și securității sanitare, în vederea utilizării lor terapeutice.

În privința actelor normative succint prezentate, este de observat faptul că o parte din ele aplică sau transpun la nivel național dispozițiile unor acte europene. Din acest punct de vedere, un număr important de directive au fost transpuse în legislația moldovenească din domeniul medical prin dispozițiile Legea nr. 42 din 6.03.2008 privind transplantul de organe, țesuturi și celule umane.

Astfel cu titlu de exemplu, sunt Directiva 2004/23/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 31 martie 2004 privind stabilirea standardelor de calitate și securitate pentru donarea, obținerea, controlul, prelucrarea, conservarea, stocarea și distribuirea țesuturilor și a celulelor umane și dispozițiile art. 1-3. art. 4 alin. (3), art. 5 alin. (1), art. 9 alin. (1), art. 10. art. 11 alin. (1), art. 12-16, art. 17 alin. (1), alin (2)lit. b). g) și h), art. 18 alin. (1) lit. a) și c), art. 20 alin. (1), art. 21-23 și 31 din Directiva 2010/53/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 7 iulie 2010 privind standardele de calitate și siguranță referitoare la organele umane destinate transplantului;

Concluzii: În analiza acestei zone de metisaj între dreptul european și cel național, este de evidențiat incidența *principiului subsidiarității*, care printre numeroase alte aspecte, implică *marja de apreciere* a statelor în transpunerea și reglementarea la nivel național a unor aspecte juridice pe care normele europene le presupun implicit. Prin urmare, în domeniul protecției dreptului la ocrotirea sănătății, instituțiile statului aplică dispozițiile europene din domeniul dreptului medical, în funcție de nevoile specifice societății moldovenești și de condițiile economice, sociale, politice și legislative existente, putând apărea diferențe sesizabile între modalitatea de aplicare efectivă a acestor norme europene în Moldova și cea specifică altor state UE.

Bibliografie:

1. Cristina Teodora Pop, THE FUNDAMENTAL RIGHT TO PROTECTION OF HEALTH, Management Intercultural, Volumul XVII, Nr. 1 (33), 2015.
2. *Constituția Republicii Moldova* Ediția 2021.
3. Christoffersen J. (2009), *Fair-balance: Proportionality, Subsidiarity and Primarity in the European Convention on Human Rights*. International Studies in Human Rights, voi. 99. Martinus Nijhoff Leiden. p.5.
4. Consiliul Europei. *Carta socială europeană. Scurt ghid*. Monitorul Oficial R.A., București. 2000. p.169.
5. European Court of Human Rights. *Seminar to mark the official opening of the judicial year*, 30 January 2015, p.7.
6. Pmuceru M. M., Țiț H. (2003), *Principiile fundamentale ale sistemului european de protecție a drepturilor omului în legătură cu biomedicina*. Revista Română de Bioetică, Vol.1, Nr.3/2003, p.1 .

PRINCIPIUL EGALITĂȚII – UN CONCEPT CONTESTAT

Aliona CRIJICOVSKI,

studentă Academia de Poliție a MAI „Ștefan cel Mare”

Coordonator științific: Andrei PÂNTEA,

doctor în drept, conferențiar universitar, USEM

Summary: *Equality before the law, known as legal equality, is the principle that every independent human being must be treated equally by the law and that all people are subject to the same laws. Therefore, the law must guarantee non-privilege or non-discrimination to individuals.*

Equality under the law is one of the basic principles of liberalism. This principle comes from important and complex questions about equality, fairness and justice. In 1984, Anatole France said: „in its majestic equality, the law forbids the rich and the poor to sleep under bridges, beg in the streets and steal bread. Faith in equality before the law is called legal egalitarianism.

The principle of equality under the law is incompatible and ceases to exist in systems such as slavery, servitude, colonialism or monarchy. Article 7 of the Universal Declaration of Human Rights states: „all persons are equal before the law and are entitled without any discrimination to the equal protection of the law ”.

Keywords: *equality, principle, law, treatment, non-discrimination, egalitarianism.*

Rezumat: *Egalitatea în fața legii, cunoscută, de asemenea, ca egalitate juridică, este principiul că fiecare ființă umană independentă trebuie să fie tratată în mod egal de lege și că toți oamenii sunt supuși acelorași legi. Prin urmare, legea trebuie să garanteze neprivilegierea sau nediscriminarea de către autorități a niciunui individ sau grup de indivizi.*

Egalitatea în fața legii este unul dintre principiile de bază ale liberalismului. Acest principiu rezultă din întrebările importante și complexe referitoare la egalitate, echitate și justiție. În 1894, scriitorul Anatole France a spus că: „în egalitatea ei maiestuoasă, legea interzice deopotrivă bogaților și săracilor să doarmă sub poduri, să cerșească în stradă și să fure pâini”. Credința în egalitatea în fața legii este numit egalitarism juridic.

Principiul egalității în fața legii este incompatibil și încetează să mai existe în sisteme precum sclavia, servitutea, colonialismul sau monarhia. Articolul 7 din Declarația Universală a Drepturilor Omului prevede că „toți oamenii sunt egali în fața legii și au, fără nici o deosebire, dreptul la o egală protecție a legii”.

Cuvinte-cheie: *egalitate, principiu, lege, tratament, nediscriminare, egalitarism.*

Drepturile omului sunt drepturi inerente și inalienabile fiecărei persoane, care definesc condiția umană într-o societate civilizată. Instituția drepturilor omului a cunoscut un îndelungat proces de cristalizare, înfățișându-se în prezent ca o instituție deosebit de complexă, ce ține atât de ordinea juridică națională, cât și de cea internațională. Cunoscând și respectând drepturile și libertățile celorlalți, ne cunoaștem propriile drepturi, respectându-ne pe noi înșine și societatea noastră, fiindcă doar printr-o cunoaștere corespunzătoare a drepturilor omului individul poate solicita și ocroti propriile drepturi.

Idealul de egalitate s-a născut ca o cerință a dreptului natural. S-a căutat justificarea aceluiași ideal cu argumente religioase, psihologice și filosofice, dar toate s-au dovedit de nesusținut. Este o realitate că oamenii sunt înzestrați deosebit de la natură; astfel, cerința ca toți oamenii să fie tratați egal nu se poate baza pe vreo teorie că toți ar fi la fel. Insuficiența argumentului dreptului natural iese la iveală cu maximum de claritate atunci se ocupă de principiul egalității. [1.p.36].

Doctrina dreptului natural a vegheat cu intensități diferite toate sistemele de drept și a stabilit în istoria dreptului raporturi cu teoriile și doctrinele elaborate. În dreptul contemporan doctrina dreptului natural fundamentează drepturile și libertățile omului. Pentru a ilustra cităm primul alineat al preambulului Declarației Universale a Drepturilor Omului care indică „ Considerând că recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și

inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume....” și articolul 1 al Declarației adoptate de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948: „ Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte una față de altele în spiritul fraternității”.

Una din cele mai cunoscute și influențează teorii politico-juridice este Teoria Contractului Social, al cărei reprezentanți de seama au fost englezii J. Locke și T. Hobbes alături de francezul Ch. Montesquieu și J. J. Rousseau. Ideea de bază care se degajă din această teorie este aceea că prin intermediul contractului s-a găsit o formă de asociere care să apere și să garanteze atât persoanele cât și bunurile fiecărui asociat și care să-i permită fiecărui cetățean să-și păstreze libertatea și să-și afirme egalitatea față de ceilalți. [2.p13].

Principiile generale ale dreptului reprezintă o preocupare constantă a doctrinarilor, exprimând cele mai înalte aspirații ale omului: *libertatea, egalitatea, dreptatea, unitatea*, determinând în același timp existența realității juridice materiale în calitatea lor de premize ale ordinii juridice pozitive. În jurul acestor precepte călăuzitoare ale dreptului se dezvoltă întreaga viață juridică internă și internațională, reprezentând un subiect de maximă rezonanță în gândirea juridică. Polimorfismul principiului constituțional al egalității face extrem de dificilă orice încercare de definire a acestui concept. Indiferent ca îl considerăm drept un principiu obiectiv de drept sau un drept subiectiv fundamental, principul constituțional al egalității se exprimă printr-o serie de valori perechi precum: egalitatea strictă/egalitatea relativă, egalitatea formală/ egalitatea materială, egalitatea în fața legii . Acest polimorfism al principiului i-a conferit supranumele de „*principiu păpușar*„, fapt ce nu i-a știrbit, însă, caracterul unitar, dovadă fiind faptul că în marea majoritate a sistemelor juridice cea mai mare parte a drepturilor fundamentale sunt menționate în textul Constituției doar o singură dată, în schimb principiul constituțional al egalității constituie o excepție de la această regulă, el puțind fi regăsit în mai multe texte ale legii fundamentale.

Egalitatea postulată imperativ de orice societate implică și consecințe negative în ceea ce privește sfera privată a indivizilor. Moderația poate sfârși de multe ori în mediocritate iar egalitatea în egalitarism. Idei care s-au dovedit salutare pentru spațiul public se metamorfozează nu de puține ori, în sfera privată, într-o mediocritate acută impusă majorității în mod subversiv și insesizabil. [3.p 119].

Egalitatea nu are în vedere o dispoziție „haiducească” de redistribuire a capitalului, care de altfel cadrează cu un alt regim politic. Nu suntem nici în sfera modelului social european, ci a principiului non-discriminării care asigură persoanelor incapacitatea fizic de prejudecăți culturale un start în viață. Instituțiile democratice trezesc și fletează pasiunea pentru egalitate fără a o putea satisface. [4.p.20].

Conceptul de egalitate are o natură polisemică, hibridă ce fundamentează regimurile democratic. Din perspectiva legii naturale, libertatea și egalitatea sunt simetrice sau angajează interpretări ce le privilegiază alternativ, în ordine deductivă. Egalitatea contractuală a cetățenilor unei societăți e considerată a fi condiția derivată pentru ca toți să-și poată exercita o libertate înscrisă în natura individuală, existând astfel obiecția formalismului acestei egalități parțiale. Distincția dintre egalitatea metafizică și egalitatea naturală este urmată de constatarea fundamentării acestui drept prin două concepții sincretice: rights of man (egalitatea proprie unei societăți anume, empirică, funcțională) și human rights (egalitatea generică a umanității, cu miză dogmatică într-o definire absolută a omului) .

Cert este că ideea libertății, egalității și demnității umane se materializează în principii fundamentale ale dreptului care guvernează întregul proces legislativ. În acest context J. J. Rousseau stipula că procesul guvernării trebuie să se întemeieze pe norme de drept prevăzute într-un contract social, care să conțină atât drepturi și obligații pentru guvernanți, cât și pentru guvernați, astfel ca principiile justiției și echității să se înfăptuiască după următoarele comandamente: „ *Nimeni nu trebuie să fie atât de bogat încât să-l poată cumpăra pe altul*” și „ *Nimeni atât de sărac să fie silit să se vîndă*”. [5.p.17].

Acest aspect se referă atit la egalitatea în drepturi cât și la demnitate. Ea nu semnifica în niciun fel uniformitate. Din contra ea permite de a fonda respectul diferențelor. Principiul „egalității în demnitate și drepturi” constituie un soclu fundamental al edificiului dreptului.

Oportunitatea inegalității oamenilor după capacități și aptitudini este justă, deoarece acestea sunt rezultatul evoluției și eforturilor individuale milenare. Inegalitatea în acest sens nu poate fi considerată ca atare și este subordonată principiului ierarhiei. Problema inegalității oamenilor ar fi soluționată, dacă principiul ciclicității, al reîncarnării, al fi accesibil și acceptat de conștiința umană.

Egalitatea se adresează în egală măsură tuturor autorităților publice precum și tuturor persoanelor private, dar poate fi invocată și în mod eficient și de subiecte colective de drept, nu doar de cele individuale, sub forma unei egalități de tratament, acest lucru fiind posibil în măsura în care orice subiect de drept are cel puțin vocația de a fi tratat nediscriminatoriu.

Egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii, evitarea de tratament juridic, egalitatea șanselor, nediscriminarea, salariul egal pentru o muncă egală și alte realizări ale progresului gândirii umane și-au găsit oglindire în reglementările naționale și internaționale. Principiul egalității se regăsește și în legislația comunitară, precizându-se obligativitatea respectării acestuia de către statele membre, instituțiile comunitare neputând adopta în cadrul legislației lor criterii care ar aduce atingere acestui principiu. De asemenea, o larga aplicabilitate în cadrul procedurii instituite de Curtea Europeană de Justiție o are principiul nediscriminării, chiar și cazul în care a fost vorba de un tratament arbitrar și nejustificat între două persoane în cadrul politicii de personal a instituțiilor comunitare.

Conceptul de egalitate.

Pentru prima dată noțiunea de egalitate a fost receptată de doctrinele religioase și filozofice. În evoluția sa istorică afirmarea ideii de egalitate a străbătut un drum lung din Antichitate (când se recunoștea egalitatea tuturor oamenilor liberi [6.p.112] până la apariția în secolul al XVIII-lea a primelor Constituții scrise, fiind intermediată de cristalizarea sa în operele filozofice ale lui Aristotel, J.J. Rousseau și ale altor gânditori ai lumii [7.p.60]. Astfel, pornind de la principalele doctrine religioase și filozofice, care conțin ideile de egalitate, toleranță și fraternitate, conținutul egalității a evoluat și s-a perfecționat sub impactul transformărilor economice, sociale, culturale și juridice prin care a trecut societatea omenească în evoluția sa de la comuna primitivă la societățile democratice de astăzi.

Important este că din cele mai vechi timpuri egalitatea este considerată o măsură a perfecțiunii, un etalon de aplicabilitate pentru mai multe domenii (discipline): de la egalitatea algebrică în matematică, la egalitatea cantitativă în fizică și până la egalitatea-echitate în științele sociale. Iată de ce egalitatea este considerată cea mai naturală, dar și cea mai himerică, destul de dură, dar și flexibilă noțiune cu care operează științele sociale normative. [8.p.14].

Pornind de la originile sale religioase și filozofice, egalitatea a „coborât” din sfera principiilor de drept natural în cea a principiilor de drept pozitiv, rămânând a fi „unul dintre cele mai importante idealuri ale unei orânduiri sociale echitabile” [9.p.287]. În legătură cu aceasta, în doctrină se susține că, fără realizarea acestui principiu fundamental, nu este posibilă crearea unui mediu juridic benefic pentru dezvoltarea potențialului creativ al persoanei și pentru progresul treptat al societății și statului [10.p.98]. Iată de ce, în lumea contemporană consacrarea, asigurarea, realizarea, respectarea, precum și cunoașterea acestui principiu practic este indispensabilă. Pornind de la această necesitate, în cele ce urmează ne propunem realizarea unei succinte analize pe marginea acestui principiu, în vederea elucidării esenței sale conceptuale, ipostazelor de manifestare și particularităților de reglementare constituțională.

Inițiind demersul cu unele explicații semantice, notăm că, potrivit dicționarelor explicative contemporane, egalitatea reprezintă „faptul de a fi egal; stare a două sau a mai multor lucruri egale între ele; uniformitate, uniformizare”. Dincolo de aceasta se accentuează că egalitatea este „*principiul potrivit căruia tuturor oamenilor (statelor sau națiunilor) li se recunosc aceleași drepturi și li se impun aceleași îndatoriri prevăzute de regula de drept; situație în care oamenii (statele sau națiunile) au aceleași drepturi, aceleași îndatoriri, aceleași avantaje etc.*” Deci constatăm că egalitatea este înțeleasă atât într-un sens larg, absolut (ca uniformitate), cât și într-un sens îngust, relativ (ca principiu de drept, ca egalitate juridică). Interesant este că sensul îngust al egalității exclude sensul său larg,

altfel spus, egalitatea juridică nu este și nici nu poate fi redusă la uniformitate (moment la care vom reveni pe parcursul studiului).

Dincolo de aceste explicații lexicografice, atragem atenția că în literatura de specialitate se vorbește destul de frecvent fie de egalitate, fie de egalitate în drepturi, ceea ce, în opinia noastră, necesită o clarificare. Pe marginea acestui moment, doctrina rusă oferă următoarea explicație [11.p.156-157]: egalitatea presupune un set identic de drepturi și obligații pentru toate persoanele, asigurat prin intermediul statutului juridic identic al cetățenilor în fața legii, în timp ce egalitatea în drepturi se caracterizează doar prin egalitatea volumului de drepturi, fiind, astfel, o noțiune mai îngustă. În pofida acestei distincții, deseori legiuitorii, dar și constituanții identifică noțiunile date și le folosesc în textele de legi și constituții cu același sens și conținut normativ.

Din punctul nostru de vedere, ar fi logică folosirea doar a noțiunii de egalitate (în sensul unei egalități juridice formale), întrucât (potrivit unor voci [12.p. 254] aceasta cuprinde următoarele aspecte: egalitatea drepturilor și libertăților persoanei și cetățeanului (egalitatea în drepturi); egalitatea obligațiilor juridice ale cetățenilor și a altor persoane; temeuri egale de tragere la răspundere juridică pentru încălcarea legii (și tratamentul egal din partea autorităților – e. n.); egalitatea în fața justiției (justiție egală pentru toți). Un astfel de conținut caracterizează cu mult mai bine egalitatea în ipostaza sa de principiu fundamental.

În continuare, atragem atenția că, în pofida variațiilor înregistrate în timp, referitoare la volum și conținut, locul și rolul egalității în istoria omenirii, unii cercetători consideră pe bună dreptate că „*acolo unde nu există egalitatea ca principiu nu există nici drept*” [13.p.23], întrucât anume dreptul este temeiul principal de egalare a oamenilor, în acest sens norma juridică fiind destinată tuturor, stabilind un model comun de conduită. În contextul dat, se poate vorbi doar despre existența unei egalități juridice formale, care nu ia în considerare deosebirile individuale. Altfel spus, egalitatea ca principiu poate fi privită doar ca o egalitate formală, deoarece o reală egalitate socială nu poate exista.

Dezvoltând această idee, în doctrină se menționează că, în esența sa, egalitatea se referă la egalitatea în drepturi și obligații. În mod firesc, între oameni există diferențe ușor sesizabile, atât în privința capacităților fizice sau psihice, cât și în privința statutului (nivelului) social sau a altor caracteristici specifice diferitelor ființe umane. După astfel de criterii, niciun drept nu poate asigura egalizarea oamenilor deoarece nu există egalitate socială. Egalitatea în drepturi poate fi realizată și în condițiile unei inegalități sociale, în astfel de cazuri însă existând anumite limite. [14.p.23]

Potrivit altor voci, principiului egalității îi este străină o simplă egalare matematică a oamenilor egali în demnitate, dar absolut deosebiți după calități, aptitudini, vocație și locul ocupat în ierarhia socială. Acest principiu presupune crearea de condiții la fel de favorabile tuturor, în care fiecare să dispună de posibilitatea de manifestare și autoafirmare în funcție de vocația, capacitățile și aptitudinile dobândite. Doar în astfel de condiții omul poate fi liber, atât spiritual, cât și social. De acest moment ține esența unei vieți decente, conviețuirea liberă și responsabilă, colaborarea interumană, precum și esența dreptății și echității sociale. Așadar, egalitatea între oameni poate fi doar spirituală și nicidecum reală (naturală). Principiul juridic al egalității reprezintă doar o reflectare a coraportului dintre subiecții de drept egali spiritual, dar diferiți în natură . [15.p. 30]

Mai mult, se consideră că a sugera unor oameni inegali ideea egalității lor reale poate duce la haos și fărădelegi, la o permisivitate excesivă plină de invidie a oamenilor, și nicidecum la atingerea unei perfecțiuni spirituale a acestora și stabilirea unei ordini echitabile și stabile. În asemenea circumstanțe, sarcina legii/dreptului constă în găsirea unei astfel de combinații de libertate spirituală și egalitate de șanse, încât fiecare să obțină ceea ce are nevoie în mod natural; să nu existe prea multe motive de nemulțumire din cauza disproporției libertății interne și externe; oamenii să nu poată abuza de libertate și nici să fie forțați să se supună silit voinței altcuiva. [16.p.30-31]

Din perspectiva dată, potrivit cercetătorilor, singura formă de egalitate compatibilă cu libertatea și, prin urmare, acceptată și promovată în societățile democratice contemporane, este egalitatea în libertate, ceea ce înseamnă că oricine trebuie să se bucure de o libertate compatibilă cu libertatea celuilalt și să poată face tot ceea ce nu lezează egala libertate a celorlalți. Anume această formă de egalitate a inspirat în statele moderne două principii fundamentale care au fost enunțate în norme constituționale: egalitatea în fața legii (egalitatea juridică) și egalitatea în drepturi (în mod

special fiind vizate drepturile fundamentale). [17.p.63] Important este că în societatea modernă, libertatea este condiția necesară realizării egalității.

Evident, libertatea nu poate garanta o egalitate de fapt/reală (egalitate socială), ci doar o egalitate de șanse a indivizilor: în fața legii, în viața politică, în competiția economică etc.

Așadar, dat fiind faptul că inegalitățile sociale sunt firești și inevitabile (pentru că țin de diferențele naturale, de calitățile personale și de împrejurări specifice), principiul egalității formale vine să confirme că oamenii sunt totuși egali sub raportul drepturilor și libertăților lor. Pe de altă parte, se recunoaște că inegalitățile sunt acceptabile pentru oameni dacă sunt rezultatul „funcționării impersonale a unui mecanism social liber”, dar sunt de neacceptat atunci când apar drept rezultat al unor intervenții din partea cuiva, inclusiv autorități publice, ca formă de discriminare, așa cum se întâmplă în regimurile juridice dictatoriale. [17p.63]

Prezintă importanță în context și faptul că în baza principiului egalității societatea și statul au obligația de a asigura drepturi egale (oferind șanse egale de succes, egalitatea oportunităților), în toate domeniile, pentru toți cetățenii, neavând, totodată, obligația de a crea condițiile necesare pentru ca oamenii să devină egali în fapt (egalitatea rezultatelor sau justețea distribuirii resurselor). [18.p.63].

Într-o altă opinie, principiul egalității, fiind consacrat în Legea Supremă a statului, semnifică obligația statului de a asigura fiecărei persoane un nivel minim egal de resurse/beneficii sociale, precum și posibilități egale de a atinge un anumit nivel de bunăstare .[19.p.289]. Însăși garantarea egalității cetățenilor semnifică un întreg sistem de măsuri din partea statului, orientate spre folosirea reală a drepturilor și libertăților acestora în vederea apărării și protecției lor efective prin orice mijloace neinterzise de lege. [20.p.289]

Generalizând, menționăm că, în esența sa, principiul egalității, în virtutea consacării sale juridice reflectă egalitatea formală a persoanelor/cetățenilor, egalitatea lor juridică, care nu este fundamentată pe egalitatea socială a oamenilor (altfel spus, pe egalitatea posibilităților sociale – capacitatea egală a oamenilor de a atinge statutul social dorit, pornind de la talentul și calitățile lor intelectuale individuale), egalitate ce în natură nu există. Conținutul acestei egalități juridice este constituit din următoarele elemente structurale: egalitatea în drepturi, libertăți și obligații juridice (egalitatea în fața legii); egalitatea temeiurilor de răspundere juridică și a tratamentului autorităților publice (egalitatea de tratament juridic); și justiție egală pentru toți (egalitatea în fața justiției). Dincolo de consacrarea constituțională a egalității juridice formale a persoanelor este absolut necesară asigurarea acesteia prin garantarea egalității de șanse/oportunități tuturor.

Ipostazele egalității.

În doctrina juridică egalitatea este văzută și analizată atât în ipostaza sa de principiu, cât și de drept fundamental sau ca o garanție de exercitare a altor drepturi [21.p.151], toate în mare parte cu un conținut asemănător.

Bunăoară, prof. I. Deleanu consideră că „*principiul egalității în drepturi dă expresie faptului că egalitatea privește pe toți cetățenii fără niciun fel de discriminare, că ea se răsfrânge asupra tuturor drepturilor subiective ale acestora, că egalitatea guvernează toate domeniile activității sociale, economice, politice, juridice și culturale, că ea este deplin asigurată prin cuprinzătoare și temeinice garanții materiale și juridice*” .[22.p.293]

Într-o altă opinie, prin egalitate în drepturi se înțelege dreptul cetățeanului de a avea și a exercita în mod egal toate drepturile prevăzute în Constituție sau în alte legi, dreptul să participe în egală măsură la viața politică, economică, socială și culturală, fără niciun fel de discriminare, precum și dreptul de a fi tratat, atât de organele statului, cât și de către ceilalți cetățeni, în condiții egale. [23.p.243-244]

În opinia lui T. Drăganu, egalitatea în drepturi trebuie privită ca o categorie distinctă de drepturile fundamentale cetățenești, întrucât nu are un obiect specific ca acestea, obiectul ei constituindu-l toate drepturile garantate de Constituție și de legi, a căror aplicare în condiții identice pentru toți cetățenii o asigură. Astfel, egalitatea în drepturi nu este altceva decât garanția că cetățenii vor putea să-și exercite toate drepturile prevăzute de Constituție, de legi și alte acte normative fără distincție de naționalitate, rasă, religie, grad de cultură sau profesie. [24.p.125]

Alți autori susțin că egalitatea în drepturi este acea categorie constituțională care garantează cetățenilor folosința și exercitarea în condiții de egalitate a tuturor drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale prevăzute în Constituție și în alte legi, în domeniile politic, economic, social, cultural sau în orice alt domeniu, fără privilegii și fără discriminări, fiind tratați în mod egal în fața legii, a autorităților publice și de către ceilalți cetățeni. [25.p.65-66; 26.p. 66]

În pofida faptului că teoria juridică recunoaște egalității o ipostază distinctă de drept fundamental (alături de cea de principiu și garanție constituțională), totuși nici la nivel legislativ, nici la cel constituțional nu regăsim consacrat expres un astfel de concept – dreptul la egalitate. Cu toate acestea, îl atestăm explicat în materialele Centrului pentru drepturile omului în Moldova [27.p.3] (definiția fiind preluată din Declarația principiilor egalității din 2008, potrivit căreia: „Dreptul la egalitate este dreptul tuturor ființelor umane de a fi egale în demnitate, de a fi tratate cu respect și considerație și de a participa în condiții de egalitate la orice aspect al vieții economice, sociale, politice, culturale sau civile”).

Expres un astfel de drept este menționat (doar că într-o altă redacție) și în Directiva 2000/43/CE a Consiliului Uniunii Europene din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică [10, paragraf (3)], potrivit căreia: *„dreptul la egalitate în fața legii și la protecție împotriva discriminării pentru toate persoanele constituie un drept universal recunoscut de Declarația Universală a Drepturilor Omului, de Convenția Organizației Națiunilor Unite privind eliminarea tuturor formelor de discriminare a femeilor, de Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială și de Convențiile Organizației Națiunilor Unite privind drepturile civile și politice și drepturile economice, sociale și culturale, precum și de Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnate de toate statele - membre.”*

După cum se poate observa, la nivelul Uniunii Europene oficial este recunoscut ca drept universal dreptul la egalitate în fața legii și la protecție împotriva discriminării (chiar dacă convențiile enumerate nu-l consacră expres) – un drept cu mult mai complex în raport cu dreptul la egalitate definit în Declarația principiilor egalității (enunțată mai sus). În opinia noastră, acesta este un drept dedus din reglementările internaționale ce consacră principiul egalității („în virtutea căruia toate persoanele sunt egale în fața legii și au dreptul la o protecție egală din partea legii”. În pofida caracterului său derivat, suntem de părere că acest drept universal, pentru a deveni la nivel național unul fundamental și protejat efectiv, necesită o consacrare expresă în conținutul legilor supreme și dezvoltat în mod corespunzător în sistemul legislației.

Consacrarea constituțională a principiului egalității.

În perioada contemporană, principiul egalității se bucură de o consacrare constituțională pornind de la faptul că este considerat a fi „piatra unghiulară a constituționalismului, principiu fundamental în reglementarea relațiilor dintre om, societate și stat, precum și dintre oameni”

Constituțiile statelor lumii reglementează în mod diferit principiul egalității. Acesta este formulat fie direct (pozitiv), fie sub forma interdicției discriminării, iar uneori prin combinarea acestor două modalități. [28.p.157]

Bunăoară, Constituția Federației Ruse conturează acest principiu în baza a trei elemente: egalitatea tuturor în fața legii și a justiției; egalitatea dispunerii de drepturi și libertăți și egalitatea de gen. [29.art.19]

La rândul său, Constituția României, consfințește principiul, de asemenea, în baza a trei elemente: egalitatea cetățenilor în fața legii și a autorităților publice, egalitatea fără privilegii și fără discriminări și egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea funcțiilor și demnităților publice, civile sau militare. [30.art.16]

Constituția Republicii Moldova consacră egalitatea în art. 16 din Capitolul I (intitulat „Dispoziții generale”) al Titlului II („Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale”). Plasarea acestui articol în cadrul dispozițiilor generale, în opinia constituționaliștilor, asigură aplicabilitatea principiului egalității tuturor drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale din acest titlu (deci îi conturează și valoarea sa de garanție).

În calitatea sa de principal izvor al principiului egalității, în opinia cercetătorilor [31.p.86], art. 16 cuprinde trei elemente componente: respectarea persoanei, egalitatea și nediscriminarea. Referitor la primul component, alin. (1) al articolului prevede: „*respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.*” Atenție merită faptul că prin însăși expresia „respectarea și ocrotirea persoanei”, constituentul sugerează ideea egalității, întrucât este vorba despre orice/fiecare persoană.

În continuare, alin. (2) consacră nemijlocit egalitatea, după cum urmează: „toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială.” Observăm că egalitatea cetățenilor se recunoaște atât în fața legii, cât și în fața autorităților publice. Deci atât legea, cât și autoritățile publice sunt obligate să trateze toți cetățenii în același mod – în mod egal.

În sensul dispozițiilor constituționale, principiul egalității desemnează drepturi și libertăți egale pentru toți cetățenii, precum și îndatoriri fundamentale egale, indiferent de faptul unde sunt prevăzute: în Constituție, în legi organice, legi ordinare sau în alte acte normative.

O atenție distinctă merită în acest caz noțiunea de „cetățeni” utilizată de către constituent, întrucât apare întrebarea dacă principiul egalității este aplicabil și cetățenilor străini și apatrizilor sau doar cetățenilor statului. Răspunsul poate fi dedus din conținutul art. 19, alin. (1) din Constituție, în care este consacrată că „*cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova, cu excepțiile stabilite de lege*”. Prin urmare, în condițiile în care legea nu stabilește nicio excepție în mod expres, tratamentul juridic aplicat cetățenilor străini sau apatrizilor va fi similar celui aplicat cetățenilor statului (decă în condiții de egalitate). La fel în condiții de egalitate urmează a fi tratați toți cetățenii străini și apatrizii fără nicio privilegiere sau deosebire.

Autoritățile publice, în sensul prevederilor constituționale, cuprind autoritățile publice menționate expres în Constituția Republicii Moldova, precum și alte autorități administrative înființate de acestea, înzestrate cu puteri publice, indiferent de modalitatea de formare, de atribuții, de modalitatea de exercitare a prerogativelor etc. Ideea principală aplicabilă este că, indiferent de autoritatea căreia i se adresează cetățeanul și de calitatea (personalitatea) lui, tratamentul aplicat de către autoritățile publice, prin intermediul reprezentanților (persoanelor cu funcții de răspundere), este același, pornind de la condiții și posibilități egale.

Astfel, principiul egalității este opozabil tuturor deținătorilor puterii publice, tuturor autorităților publice (ca destinatari), iar beneficiari ai acestui principiu, în virtutea art. 16, art. 19, alin. (1) și art. 41 alin. (2) din Constituție, sunt cetățenii Republicii Moldova, cetățenii străini, apatrizii și persoanele juridice (ca grupuri de persoane fizice).

În context, cercetătorii sugerează că, în baza art. 16 din Constituție, egalitatea cetățenilor în fața legii urmează a fi înțeleasă ca o egalitate formală a drepturilor, care impune exercitarea dreptului real existent, fără excepții, vizând personalitatea subiectului (titularului dreptului). Fiecare persoană este, astfel, înzestrată în egală măsură cu drepturi și îndatoriri, respectiv, niciunei puteri nu i se permite să utilizeze în mod preferențial dreptul în interesul său, în dauna unei anumite persoane. [32.p.24]

Ultimul element identificat de către cercetători în conținutul art. 16 din Constituție, după cum s-a enunțat mai sus, este nediscriminarea. În opinia noastră, dispoziția constituțională în cauză nu conține nimic referitor la nediscriminare (cu atât mai mult la interdicția discriminării, după cum se susține în aceeași sursă), ci consacră doar egalitatea tuturor în fața legii și a autorităților publice în pofida diferitelor inegalități sociale. Deci, în esență, constituentul se limitează exclusiv la recunoașterea egalității juridice formale a tuturor. Evident, în raport cu definițiile și explicațiile date în doctrină principiului egalității și, mai ales, cu recunoașterea dreptului universal la egalitate și la protecție împotriva discriminării, normele constituționale, în redacția enunțată, sunt, practic, insuficiente pentru a garanta realizarea și protecția acestor valori.

Mai mult ca atât, atragem atenția că „în jurisprudența sa, Curtea Constituțională a menționat că art. 16 din Constituție completează alte dispoziții substanțiale ale Legii Supreme și nu are o existență independentă, aplicându-se numai pentru exercitarea drepturilor și a libertăților garantate de dispozițiile constituționale. În timp ce poate opera și fără o încălcare a altor dispoziții

constituționale și, în această măsură, poate avea o semnificație autonomă, art. 16 din Constituție nu este aplicabil decât dacă situația intră în domeniul de aplicare a, cel puțin, uneia dintre dispozițiile constituționale ce vizează exercitarea drepturilor și a libertăților fundamentale”. În opinia noastră, această abordare a articolului constituțional ce consacră egalitatea ca principiu constituțional, practic, exclude posibilitatea deducerii prin interpretare că acesta ar recunoaște într-o formă indirectă și dreptul la egalitate. O astfel de abordare servește ca un motiv în plus pentru consacrarea constituțională expresă a dreptului la egalitate (în accepțiunea sa largă acceptată la nivel internațional și european).

În același timp, trebuie să specificăm, că art. 16 din Constituție nu este unicul care consacră egalitatea, acesta este corelat cu alte articole constituționale – ca repere ale egalității, fiind vorba nemijlocit despre:

- art. 10: „(1) Statul are ca fundament unitatea poporului Republicii Moldova. Republica Moldova este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi. (2) Statul recunoaște și garantează dreptul tuturor cetățenilor la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase” (în care atestăm sintagma „tuturor cetățenilor”);

- art. 35, alin. (7): „Învățământul liceal, profesional și cel superior de stat este egal accesibil tuturor, pe bază de merit”;

- art. 38, alin. (1): „Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat”;

- art. 41, alin. (2): „Partidele și alte organizații social-politice sunt egale în fața legii”;

- art. 48, alin. (2): „Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între bărbat și femeie, pe egalitatea lor în drepturi și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor” etc.

Egalitatea în fața legii și autorităților.

Egalitatea deplină și reală a cetățenilor se manifestă în toate domeniile vieții sociale și, mai ales, pe plan juridic. În conformitate cu art.1 DUDO, *toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și drepturi*. Principiului egalității își găsește reflectare în sistemul de relații sociale. Dispoziția art.7 DUDO, proclamă egalitatea cetățenilor în fața legii și dreptul lor la o protecție egală a legii.

Principiului egalității persoanelor în procesul penal este considerat ca o cerință și ca o garanție pentru echilibrul între interesele individului și cele ale societății, pentru armonizarea și salvagardarea acestor interese, ceea ce constituie un interes public, o necesitate pentru realizarea justiției.

Cetățenii străini și apatrizii beneficiază de aceleași garanții, cu derogările prevăzute de lege. Sistemul judecătoresc funcționează în temeiul unor legi unice, fără a acorda părților și participanților la proces careva avantaje față de alți participanți. Statutul juridic al particularităților la proces este determinat doar prin statutul lor procesual, indiferent de particularitățile enumerate, acordându-li-se drepturi și obligațiuni egale.

Art.61 p.1 din Constituție este specificat că cetățenii *sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, sex, religie, apartenență politică, avere sau de origine socială*. O normă analogică își găsește expresie în art.9 Cod de Procedură Penală al Republicii Moldova. *Toți sunt egali în fața legii, a organelor de urmărire penală și a instanței de judecată fără deosebire de sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, apartenență la minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație*.

Tuturor persoanelor le sunt aplicabile același reguli procesuale, fără ca anumite persoane să fie privilegiate și fără să se facă vreo discriminare. Nu prezintă o negare a principiului egalității situațiile cu caracter derogator de la tragere la răspundere penală a unor categorii de persoane (de exemplu. Deputații Parlamentul – art.70 p.3 din Constituție).

Unii autori apreciază că aceste excepții sunt adevărate încălcări ale principiului egalității cetățenilor în fața legii, considerându-le rămășițe ale regimurilor istorice trecute.

Principiul egalității în cadrul executării măsurilor și pedepselor privative de libertate.

Principiul egalității condamnaților în fața legii constă într-un statut juridic unic al condamnaților ce execută un anumit tip de pedeapsă sau se află în aceleași condiții de deținere. Principiul egalității tuturor în fața legii se bazează pe egalitatea drepturilor și libertăților omului și cetățeanului indiferent de sex, rasă, naționalitate, limbă, origine, statut social și condițiile materiale.

Cu toate acestea egalitatea condamnaților în fața legii nu înseamnă egalitatea condițiilor de deținere. Acesta se diferențiază în funcție de vîrstă, stare a sănătății, sex, caracterul prejudiciabil al faptei etc.

În comparație cu legislația dreptului execuțional, Legea României nr.254 din 19 iulie 2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, presupune la art.6 (Interzicerea discriminării) că în timpul executării pedepselor și a măsurilor privative de libertate este interzisă orice formă de discriminare pe teme de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientarea sexuală, opinie ori apartenență politică, avere, origine socială, vîrstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă, infecție HIV/SIDA sau pentru alte temeuri de același fel. Încălcarea prevederilor respectivă se pedepsește potrivit legii penale.

Art.7 al prezentei legi presupune că deținuții își exercită toate drepturile civile și politice, cu excepția celor care au fost interzise, potrivit legii, prim hotărîrea definitivă de condamnare, precum și a celor a căror neexercitare sau exercitarea restrînsă rezultă inerent din privarea de libertate ori din rațiuni de menținere a siguranței deținerii.

Astfel, putem constata că egalitatea cunoaște o formă generală, de principiu, precum și numeroase aplicări la situații concrete menționate (*expressis verbis*) în chiar textul constituțional. Numai prin reunirea tuturor acestor elemente, potrivit cercetărilor, se poate obține o imagine completă asupra principiului constituțional al egalității. [33.p.5]

În opinia noastră, din economia normelor Constituției Republicii Moldova este dificil a contura un tablou complet al principiului egalității, întrucât numeroase elemente ale acestuia nu se bucură nici de reglementare expresă, nici de una indirectă. Această lacună a fost și continuă să fie completată/acoperită de cadrul normativ european și internațional, de jurisprudența europeană, de cea constituțională, precum și de doctrină (subiect asupra căruia urmează să revenim în unul din demersurile științifice viitoare), ori, uneori prin practici unanim recunoscute unanim recunoscute.

Însă, practicile unanim recunoscute sunt o rezolvare temporară, de scurtă durată, care poate eșua în sens negativ, cu riscul aducerii pagubelor esențiale, iremediabile în raport cu principiul egalității, în raport cu respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Nu în zadar, oamenii preferă să trăiască într-o societate cu adevărat democratică. Migrația masivă a populației este un exemplu a celor menționate mai sus, Aceasta poate fi privită și ca o consecință a orînduirilor statale unde omul nu este sigur în prezentul sau viitorul său, în respectarea drepturilor și libertăților sale.

Egalitatea în calitate de produs social, reprezintă o valoare foarte importantă pentru o societate democratică, unde anume legea este în „capul mesei”, unde nu este loc pentru o justiție selectivă, atunci când raportul cetățean-stat-cetățean are la bază respectarea standartelor democratice, înafara declarațiilor frumoase de la televizor. Nerespectarea principiului egalității, inclusiv la înfățișarea actului de justiție subminează nu numai autoritatea statului și a încrederii oamenilor în reprezentanții organelor de drept în particular și în structurile puterii statale la general, dar poate compromite însăși statul cu toate atributele sale constituționale. Ori, un stat compromis pe interior, de genul „statului capturat”, are repercursiuni negative și în raporturile internaționale, atunci când statele cu adevărat democratice nu se așează la aceeași masă cu exponenții unui stat compromis care se impune prin dictatură contra propriilor cetățeni, iar structurile de forță sunt utilizate pe post de reprimare a drepturilor și libertăților propriilor cetățeni, în calitate de „bătă politică”. Istoria cunoaște destule exemple, când mai devreme sau mai târziu, națiunile își revendică dreptul lor în raport cu exponenții unor state compromise. Aceste argumente sunt de natură să prevină eșecurile fatale pe care le pot suporta structurile care neglijează principiul egalității, într-un stat democratic sau care pretinde a fi democratic.

Bibliografie:

1. Idealul de egalitate. www.misesromani.org.
2. Mihail Constantin Eremia. Fundamentele Dreptului. Note de curs. București. 2003.
3. Simina Elena Tănăsescu. Principiul egalității în dreptul Românesc. Editura All Beck. București. 1999.
4. Gheorghe Mihai. Fundamentele dreptului. Editura All Beck. București. 2003.
5. Victor-Iulian Tucă. Democrație, egalitate și egalitarism. Articol publicat în revista Sfera Politicii, secțiunea Politică Internațională, nr.116-117.
6. Tudorel Ștefan. Principiul nediscriminării în dreptul comunitar. București.
7. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Republicată: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78/140 din 29.03.2016 (cu modificări și completări ulterioare aduse prin Legea nr. 256 din 25.11.2016 și Legea nr. 70 din 13.04.2017).
8. Constituția Republicii Moldova: comentariu. Chișinău: Arc, 2012 (576 p.).
9. Constituția României, adoptată în ședința Adunării Constituante din 21 noiembrie 1991, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 233 din 21 noiembrie 1991, intrată în vigoare în urma aprobării ei prin referendumul național din 8 decembrie 1991. Revizuită și republicată în Monitorul oficial al României nr. 767 din 31 octombrie 2003.
10. Constituția României: comentariu pe articole. Coord.: I. Muraru., E. S. Tănăsescu. București: C.H. Beck, 2008, 1507 p.
11. Creangă I. Investigații asupra principiilor constituționale referitoare la universalitatea drepturilor și egalitatea persoanelor. În: Revista de drept de azil și drept umanitar, anul I, nr. 2, Chișinău, decembrie, 2003.
12. Creangă I., Gurin C. Drepturile și libertățile fundamentale. Sistemul de garanții. Chișinău, 2005, 400 p.
13. Declarația principiilor egalității adoptată de către The Equal Rights Trust (avocați ai drepturilor omului și experți în legislația internațională în materia drepturilor omului și în legislația pentru egalitate), la 2-5 aprilie 2008, Londra. În: <https://www.equalrightstrust.org/sites/default/files/ertdocs/Declaration%20of%20Principles%20on%20Equality%20%28Romanian%29.pdf>
14. Deleanu I. Drept constituțional – tratat elementar. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1980.
15. Dexonline: Egalitate. În: <https://dexonline.ro/definitie/egalitate>.
16. Directiva 2000/43/CE a Consiliului Uniunii Europene din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L180/22. În: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0043:ro:HTML>.
17. Drăganu T. Drept constituțional și instituții politice. Târgu Mureș: Editura S.C Tipomur S.A., 1993.
18. Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 16.05.2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 1, alin. (2) lit. c) din Legea nr. 121 din 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalității (sesizarea nr. 28g/2016). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 217-229 din 22.07.2016.
19. Hurubean A. Integrarea egalității de gen în politicile publice. În: Logos Universalitate Mentalitate Educație Nouă – Secțiunea Științe Politice și Studii Europene, 2011, vol. 1 (p. 55-71).
20. Iancu Gh. Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale în România. București: All Beck, 2003, (400 p.)
21. Nicolae P. Egalitatea în drepturi a cetățenilor și nediscriminarea. București: Universul Juridic, 2010, 668 p.
22. Principiul egalității și nondiscriminării. Centrul pentru drepturile omului din Moldova. Chișinău, 2012, p. 3. În: <https://egalitatedegen.md/?mdocs-file=1475&mdocs-url=false>.
23. Prisca N. Drept constituțional. București: Tipografia Universității din București, 1974.
24. Protocolul nr. 12 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale (Roma, 04.11.2000). În: Convenția Europeană a Drepturilor Omului amendată de

Protocoloalele nr. 11 și 14, însoțită de Protocolul adițional și de Protocoloalele nr. 4, 6, 7, 12, 13 și 16. Curtea Europeană a Drepturilor Omului. În: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf.

25. Tănăsescu S. E. Principiul egalității în dreptul românesc. București: All Beck, 1999, (392 p.)

26. Арбузов С. Ю. Равенство как один из конституционных принципов социального государства в Российской Федерации. В: Ученые записки Петрозаводского государственного университета, Юридические науки, №1, 2012 (p. 112-114).

27. Геймбух Н. Г., Катковская М. А. Конституционный принцип равенства. В: Актуальные проблемы современной науки в 21 веке, XIII международная научно-практическая конференция, Махачкала, 30 апреля 2017 г. Махачкала: 2017, p. 156-157.

28. Канищев В. П., Палеха Р. Р. Принцип формального равенства как необходимое условие построения правового государства и становления гражданского общества в современной России. В: Вестник Воронежского института МВД России, №3, 2016, p. 97-102.

29. Конституция Российской Федерации, принята народом России 12 декабря 1993 года, вступила в силу 25 декабря 1993 года. În: <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-4.htm>

30. Лазарев В. В. Общая теория права и государства. Москва: Юристъ, 2001, (520 p.).

31. Нерсесянц В. С. Философия права: Учебник. Москва: Норма, 2005, (656 p.).

32. Осипян Б. А. О неправомерности принципа социального равенства. В: Российский юридический журнал, 2011, №2 (p. 29-37).

33. Романцов И. В. Развитие принципа равенства в праве. В: Вестник ТГУ, выпуск 11 (55), 2007, (p. 287-290).

PREZUMȚIA DE NEVINOVĂȚIE

Marta CASÎM,

studentă, Facultatea Drept, USEM

Coordonator științific: Petru RAILEAN,

doctor în drept, lector universitar, USEM

Summary. *In this study we tried to show the importance of the principle of the presumption of innocence and its application in criminal proceedings.*

The presumption of innocence is the fundamental principle of law enjoyed by any person suspected or accused of committing a crime, by virtue of which that person must be considered and treated as an innocent person until a final conviction is handed down. This principle represents a procedural guarantee and at the same time a fundamental right of man and of legal persons, at the same time an essential right in a civilized society, being inherent to the rule of law.

Key words: *crime, presumption of innocence, defendant, trial, guarantee, innocence*

Rezumat. *În acest studiu am încercat să arătăm importanța principiului prezumției de nevinovăție și aplicarea acestuia în procesul penal într-un stat democrat. Prezumția de nevinovăție este principiul fundamental de drept de care beneficiază orice persoană suspectată sau acuzată de comiterea unei infracțiuni, în virtutea căruia acea persoană trebuie să fie considerată și tratată ca o persoană nevinovată până la pronunțarea definitivă a unei hotărâri de condamnare.*

Aceast principiu reprezintă o garanție procesuală și totodată un drept fundamental al omului și al persoanelor juridice, în același timp un drept esențial într-o societate civilizată, fiind inerent statului de drept.

Cuvinte cheie : *delict, prezumție de nevinovăție, inculpat, proces, garanție, nevinovăție.*

Prezumția de nevinovăție reprezintă un principiu fundamental, care implică o presupunere că o persoană este considerată ca fiind inocentă până ce vinovăția sa va fi legal stabilită. Definiția acestui principiu a influențat în mod decisiv și în sens umanist toate sistemele de drept procesual penal ale Europei. Așadar, acest principiu are o funcție socială importantă, întrucât prin recunoașterea încrederii între membrii societății este asigurată buna funcționare acesteia, dar și o funcție juridică esențială, deoarece contribuie la evitarea erorilor judiciare, garantează justa soluționare a cauzelor și asigură prestigiul justiției.[10 , pag 270]

Prezumția de nevinovăție are și o funcție educativă și socială. Ea transmite masei mari de oameni ideea respectării demnității persoanei suspectate sau acuzate de săvârșirea unei infracțiuni. Pe plan social, prezumția de nevinovăție contribuie la realizarea încrederii ce trebuie să existe între membrii corpului social care stă la temelia funcționării normale a societății.

Scopul prezumției de nevinovăție este acela de a proteja individul împotriva măsurilor abuzive, prin garantarea libertății individuale, prin stimularea căutării adevărului de către autoritățile statului și prin evitarea convingerii că persoana împotriva căreia se exercită o acțiune penală este vinovată. Obiectul său principal este de a asigura protejarea individului împotriva oricărui arbitrar prin garantarea libertății individuale, stimularea cautării adevărului în activitatea judiciară și evitarea riscurilor care înrădăcinează cu ușurință credința că cel împotriva caruia se exercita o acțiune penală este vinovat.

Pătrunzând în semnificația principiului prezumției de nevinovăție putem contura destul de elocvent, funcțiile acestui principiu: În primul rând, se poate vorbi despre o funcție de protecție a beneficiarilor acestei garanții. Prezumția de nevinovăție garantează suspectilor și acuzaților din procesul penal, că nu vor putea fi trași la răspundere penală în mod abuziv și arbitrar, că nu vor fi obiectul unor manopere de lezare a integrității corporale sau a libertății în ceea ce privește cooperarea cu organele statale, dar și că nu vor fi discreditați public, prin prezentarea lor ca infractori înainte de momentul rămânerii a unei hotărâri judecătorești definitive de condamnare. Organele judiciare trebuie să își desfășoare activitatea cu respectarea libertății de opțiune și de voință a beneficiarului prezumției de nevinovăție, cât privește dacă și cum va colabora pe parcursul procedurilor penale desfășurate până la momentul pronunțării unei hotărâri judecătorești. Un stat care, în căutarea infractorilor, lovește orbește în nevinovați, este un stat care poate naște frica resortanților săi, dar nu și respectul acestora, astfel încât, costurile sociale ale condamnării unui nevinovat apar ca fiind intolerabile pentru un sistem judiciar liberal.

Prezumția de nevinovăție presupune o garanție socială ce ține de protecția persoanei în procesul penal. În raporturile dreptului procesual penal trebuie să se acorde protecția juridică învinutului sau inculpatului în așa fel în cât acesta să nu fie pus în înfioritate nici față de organele judiciare și nici față de părți. Prezumția de nevinovăție este strâns legată de aflarea adevărului și dovedirea corectă a împrejurărilor de fapt al cauzei în așa fel în cât vinovăția sau nevinovăția să fie stabilită cu certitudine.

Principiul prezumției nevinovăției e considerat ca un principiu fundamental aplicat în cadrul procesului penal în scopul garantării a respectării dreptului persoanei atrase în calitate de bănuit, învinuit ori acuzat. Apariția acestui principiu în cadrul instituției ce reglementează drepturile și libertățile omului și cetățeanului a fost o cerință dictată de societatea umană sub aspectul de democratizare, umanizare și a respectării stricte a principiilor legalității în cadrul dreptului internațional ce se referă la dreptul penal precum și la dreptul procesual penal.

Principiul prezumției nevinovăției este un garant constituțional de a asigura o justiție bazată pe lege, efectuată de către o instanță de judecată legală, public cu asigurarea dreptului la apărare și cu excluderea acțiunilor inumane față de persoana învinuită, precum și a excluderii atragerii la răspundere penală a persoanelor nevinovate.

Principiul prezumției nevinovăției reprezintă un raport între stat și individ în cadrul căruia statul este obligat să respecte drepturile persoanei atrase la răspundere penală.

Principiul prezumției nevinovăției este considerat ca în principiu care sa format în baza cutumei de drept public, mai întâi la nivel național(regional) cu caracter de lege fundamentală, iar apoi la nivel de drept fundamental internațional.

Prezumția nevinovăției persoanei la nivel de drept regional a apărut pentru prima dată în secolul al XVIII în legislația SUA , apoi în Declarația Drepturilor Omului și a Cetățeanului din 1789 ca rezultat al revoluției Franceze, care în Art.9 a statuat că : ” Orice om trebuie considerat nevinovat până la probarea culpabilității sale”

În cadrul Art.11 al Declarației Universale a Drepturilor Omului din 10.12.1948 principiul prezumției nevinovăției capătă un conținut cu mult mai amplu că: ” Orice persoană acuzată de comiterea unui act cu caracter penal are dreptul să fie presupusă nevinovată până când vinovăția sa va fi stabilită în mod legal în cursul unui proces public în care iau fost asigurate toate garanțiile apărării sale”

Principiul prezumției nevinovăției e prevăzut în Art.14 al Pactului Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice; în cadrul Art .6 al Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din care reiese că: ”Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până când vinovăția sa nu va fi legal stabilită”

Principiul prezumției nevinovăției se regăsește în cadrul Constituțiilor țărilor democratice.

Republica Moldova aderând la Convențiile indicate mai sus a consfințit în textul Art.21 al Constituției principiul prezumției nevinovăției potrivit căruia : ”Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public în cazul căruia i sau asigurat toate garanțiile necesare apărării sale” .

După cum reiese din aprecierea Curții Constituționale referitor la conținutul Art.21 din Constituția RM, Curtea menționează că în cadrul acestui articol se deduc trei principii: prezumția nevinovăției, caracterul public al procedurilor penale și posibilitatea persoanei de a utiliza toate măsurile procedurale necesare pentru apărarea sa. Ultimul principiu consacră ideea că partea apărării dispune de un șir de pârghii care pot fi utilizate pentru apărarea persoanei în procesul de probare a vinovăției de către partea acuzării, inclusiv dreptul de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori pentru aceeași faptă /HCC 26/2010 (încetarea calității de bănuț).

Normele constituționale referitoare la prezumția de nevinovăție se regăsesc în cadrul Codul de procedură penală ce reprezintă coraportul dintre reglementarea constituțională generală și cea ramurală particulară.

Interpretarea și aplicarea codurilor de procedură penală decurg din prevederile Convenției Europene care stabilesc în mod explicit standardele cu privire la funcționarea sistemului de justiție penală, astfel că aceasta instituie o serie de cerințe obligatorii.

Prin urmare, Codul de procedură penală al Republicii Moldova, fiind legea de bază care reglementează desfășurarea procesului penal, înscrie între principiile de bază ale acestei activități sociale și prezumția de nevinovăție. O desfășurare mai largă a acestui principiu o regăsim în art. 8 al Codului de procedură penală al Republicii Moldova care prevede că:

Conform alin.(1) „Persoana acuzată de săvârșirea unei infracțiuni este prezumată nevinovată, atâta timp cât vinovăția sa nu-i va fi dovedită, în modul prevăzut de CPP, într-un proces judiciar public, în cadrul căruia îi vor fi asigurate toate garanțiile necesare apărării sale și nu va fi constatată printr-o hotărâre judecătorească de condamnare definitivă.”

Conform alin. (2) „, Nimeni nu este obligat să dovedească nevinovăția sa”

Conform alin.(3) ” Concluziile despre vinovăția persoanei de săvârșirea infracțiunii nu pot fi interpretate pe presupuneri. Toate dubiile în probarea învinuirii care nu pot fi înlăturate, în condițiile prezentului cod, se interpretează în favoare bănuțului, învinuitului, inculpatului”

Deci reieșind din conținutul art.8 al Codului de procedură penală, principiul prezumției nevinovăției reprezintă o concretizare a unui drept fundamental al omului care își găsește aplicațiile în activitatea practică a organelor de drept, care impune anumite reguli de comportare, în caz contrar garanția impusă își pierde din valoarea sa.

În continuarea ideii Curții Constituționale referitor la conținutul normativ al Art.21 al Constituției RM menționăm că conținutul normativ al Art.8 al CPP RM conține cu mult mai multe principii

După cum observăm vinovăția persoanei suspectate în săvârșirea unui delict trebuie să fie dovedită în modul prevăzut de codul de procedură penală, prin mecanismele prevăzute de cod, ceia

ce este o cerință prevăzută de către principiul legalității (art.7 CPP). Acest principiu presupune că întreaga activitate procesuală a participanților la procesul penal se realizează în conformitate cu dispozițiile legii.

Principiul legalității se poate de considerat ca principul principiilor în procedura penală.[8 pag. 281]

Principiului prezumției nevinovăției se referă la faptul că vinovăția persoanei învinuite urmează a fi dovedită într-un proces judiciar public (art.18 CPP), cu respectarea accesului liber la justiție (art.19 CPP), deci reieșind din conținutul Art.8 CPP, precum și Art.18-19 CPP instanța de judecată este împuternicită să asigure posibilitatea aplicării principiului nevinovăției în cadrul unui proces public cu asigurarea accesului liber la justiție, garantând un proces echitabil de o instanță imparțială și independentă.

Principiul prezumției nevinovăției prevăzut prin prisma prevederilor Art.17 CPP constituie o asigurare a tuturor garanțiilor necesare a apărării bănuitului, învinuitului, inculpatului, deci se subînțelege o obligațiune a statului de a asigura aplicarea acestui drept.

Conform cerințelor prevăzute în cadrul Art.17 CPP bănuitul, învinuitul, inculpatul beneficiază de drept de a nu fi urmărit sau judecat de mai multe ori (art.22 CPP), asigurându-se prin intermediul apărării intereselor sale .

Comparativ cu alte principii legiuitorul a prevăzut și limita în timp de respectare a principiului prezumției nevinovăției, până când nevinovăția va fi răsturnată de o hotărâre judecătorească de condamnare definitivă.

Reieșind din prevederile Art.8 CPP alin.2) și 3) principiul prezumției nevinovăției reprezintă o garanție și totodată o problemă ce ține de probațiune. Acest principiu se regăsește și în Art. 21 CPP ce se referă la libertatea de mărturisire împotriva sa.

Conform principiului prezumției nevinovăției nu este nimeni obligat să dovedească nevinovăția sa (art.21 CPP).

Sarcina probării vinovăției bănuitului, învinuitului, inculpatului în cauzele penale îi revine acuzatorului de stat.

Concluziile despre vinovăția persoanei nu pot fi interpretate pe presupuneri, toate dubiile în probarea învinuirii care nu pot fi înlăturate în condițiile prezentului cod se interpretează în favoarea bănuitului, învinuitului , inculpatului.

Din conținutul Art.8CPP se prevede precum și problema probațiunii vinovăției sau nevinovăției a persoanei atrase la răspunderea penală.

Pentru a se evita erorile judiciare și pentru a se ajunge la aflarea adevărului , probele și mijloacele de probă folosite în procesul penal trebuie obținute și administrate în mod legal și cu respectarea drepturilor și libertăților bănuitului, învinuitului, inculpatului. Astfel, declarațiile învinuitului sau inculpatului pot fi folosite în proces în măsura în care cel acuzat nu dorește să uzeze de dreptul său la tăcere.

Organele judiciare sunt responsabile în asigurarea legalității în cadrul procesului penal aplicând instrumentele de care dispune la toate etapele procesului penal: în cadrul efectuării controlului judecătoresc în procesul anchetei; în cadrul examinării în fond a cazului respectiv; precum și în cadrul căilor de atac Apel și Recurs.

Instanța de judecată trebuie să facă dovadă de imparțialitate în întreaga sa activitate și să salvgardeze drepturile procesuale ale acuzatului, să asigure cercetarea cauzei sub toate aspectele , atât în favoare cât și în defavoarea învinuitului.

Principiul prezumției nevinovăției conform Art.8 CPP trebuie să fie analizat sub aspectul ce ține de problema de probațiune, deci inițial principiul indicat urmează a fi calificat ca un principiu ce guvernează materia probațiunii, deoarece implicațiile și efectele sale sunt în legătură directă cu administrarea și aprecierea probelor în cadrul procesului penal.

În procesul de anchetare și pentru o justa soluționare a cazurilor într-un proces penal, organele judiciare au nevoie de probe care contribuie la aflarea adevărului. În definiția probei surprindem esența procesului penal, finalitatea urmărită prin desfășurarea acestuia. Fără probe nu poate exista o condamnare a unei persoane pentru săvârșirea unei infracțiuni.

Totuși, deși probele nu sunt enumerate strict și limitativ de Codul de procedură penală, acestea trebuie administrate în procesul penal cu respectarea strictă a dispozițiilor legale. Constatarea la timp și în mod complet, de către organele competente care efectuează urmărirea penală, inclusiv instanța de judecată, a faptelor care constituie infracțiuni, trebuie făcută cu respectarea garanțiilor procesuale și a drepturilor părților și ale subiecților procesuali astfel încât nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală, iar orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit legii.[12, pag 64]

Se consideră că prezumția de nevinovăție constituie o regulă procedurală (preponderent de probă). Aceasta este strâns legată de noțiunea de imparțialitate a instanței, întrucât, numai în fața unei instanțe independente și imparțiale, probele pot fi în mod adecvat administrate cu respectarea principiilor și a garanțiilor echitabilității procedurii, astfel încât situația de fapt să fie stabilită în mod corect, pentru a se evita erorile judiciare (fie condamnarea unui nevinovat, fie achitarea unui vinovat).

Un element al dreptului la apărare este dreptul la tăcere, constituind o exigență inerentă a procesului echitabil și se află în conexiune cu prezumția de nevinovăție. Art.14 pct.3 lit.g) din Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice garantează dreptul persoanei acuzate la tăcere. Orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni penale are dreptul să nu fie silită să mărturisească împotiva sa sau să-și recunoască vinovăția. Dreptul la tăcere poate fi definit ca fiind acel drept recunoscut învinutului sau inculpatului în proces penal ca, în baza principiului de nevinovăție, să aibă posibilitatea de a nu face declarații care ar putea fi folosite drept probe împotiva lor și de a nu contribui, astfel la propria incriminare. Potrivit principiilor de drept procesual penal, nimeni nu este obligat să-și dovedească nevinovăția, sarcina probațiunii revenind acuzării, iar situația de dubiu este interpretată în favoarea celui acuzat. Recunoașterea acestui drept prin Codul de procedură penală apare ca o consecință firească a dorinței de armonizarea legislației interne cu principiile general recunoscute ale unui proces echitabil.

Procesul echitabil reprezintă un principiu fundamental al tuturor societăților democratice. Din perspectiva drepturilor omului, dreptul la un proces echitabil poate fi conceput ca un drept al tuturor celor acuzați de comiterea unei infracțiuni la respectarea unor anumite proceduri atunci când statul îi trage la răspundere. Dreptul la un proces echitabil este un instrument de protecție a unor alte drepturi, inclusiv a drepturilor civile și a drepturilor omului, întrucât servește drept garanție a remedierii judiciare, prin intermediul instanțelor de judecată, pentru orice persoană ale cărei drepturi au fost încălcate. Dintr-o perspectivă socială mai largă, dreptul la un proces echitabil este un mijloc de tragere la răspundere a infractorilor, dar și de evitare a condamnărilor eronate ale persoanelor nevinovate. La un nivel teoretic și mai abstract, conceptul de proces echitabil, ca element esențial al principiului supremației legii, este legat de principiul separării puterilor, întrucât îi impune puterii judecătorești obligația de a-și exercita atribuțiile în mod independent, fără imixțiuni din partea ramurilor executive și legislative ale puterii de stat. Astfel, dreptul la un proces echitabil este un element central al conceptului de supremație a legii și al protecției drepturilor omului în general.[9, pag 17]

Curtea Europeană a menționat frecvent în jurisprudența sa că prezumția de nevinovăție, garantată de art.6 al Convenției, este unul dintre elementele unui proces echitabil. Aceasta ar fi încălcată dacă o declarație a unui funcționar public cu privire la o persoană acuzată de o infracțiune ar reflecta opinia că este vinovată înainte ca acest lucru să fie legal stabilit.

Remarcăm că o notabilă recomandare a Parlamentului European cu privire la aceea că spațiul european de justiție penală trebuie să se bazeze pe respectarea drepturilor fundamentale, să își reia activitatea consacrată protejării drepturilor fundamentale și, în special, să adopte fără întârziere un instrument juridic ambițios privind garanțiile procedurale în procedurile penale, bazat pe principiul prezumției de nevinovăție, cum ar fi dreptul la o „comunicare în scris a drepturilor”, dreptul la consiliere juridică, dreptul la consiliere juridică gratuită atunci când este necesar, atât înainte, cât și pe parcursul procesului, dreptul de a aduce probe, de a fi informat într-o limbă pe care inculpatul o înțelege, în legătură cu natura și/sau bazele acuzațiilor și/sau motivele de suspiciune, dreptul de acces la toate documentele pertinente într-o limbă pe care suspectul/inculpatul o înțelege, dreptul la un interpret, dreptul la o audiere și dreptul la apărare, protecția suspectilor/inculpaților care nu pot

înțelege sau urmări procedura, asigurarea unor standarde minime de detenție, a condițiilor de protecție a suspectilor juvenili, precum și a unor mecanisme eficiente și accesibile de recurs .

În acest sens, potrivit jurisprudenței Curții Europene, principiul non bis in idem și găsește aplicabilitatea doar în cazul unei acuzații în materie și evident , în dosarele penale în care figurează persoanele acuzate. De principiu, prezumția de nevinovăție este incidenta atât în faza urmăririi penale cât și în faza judecării. Domeniul de aplicare, în sens larg, îl reprezintă ansamblul procedurii penale litigioase și nu doar procesul penal în accepțiunea lui restrânsă. Unii autori considera ca prezumția de nevinovăție se aplica în general „materiei penale” fiind incidenta oricând fapta are conotație penală.

Conform jurisprudenței CEDO principiul prezumției nevinovăției are un caracter cu mult mai larg și se aplică nu numai în cazul procesului penal dar și în cazul contravențional, precum și în alte forme de răspundere juridică din aceeași materie de drept (penală sau civilă).

CEDO de asemenea se referă sub aspectul respectării principiului prezumției nevinovăției și la alte fenomene ce țin de comportarea funcționarilor publici, a mass-mediei în coraport cu procesul penal.

Unul dintre aspectele esențiale ale principiului prezumției de nevinovăție, stabilit de către CEDO, constă în faptul că o instanță sau un funcționar public nu poate să prezinte persoanele suspectate sau acuzate ca fiind vinovate de săvârșirea unei infracțiuni dacă acestea nu au fost judecate și condamnate pentru infracțiunea respectivă printr-o hotărâre definitivă. În plus, conform jurisprudenței CEDO, acest principiu ar trebui să se aplice, tuturor autorităților publice.

Obligația de a nu se referi la persoanele suspectate sau acuzate ca fiind vinovate nu ar trebui să împiedice autoritățile publice să publice informații privind procedurile penale în cazul în care acest lucru este strict necesar din motive legate de ancheta penală, cum ar fi în cazul în care materialele video sunt făcute publice și publicului i se solicită să ajute la identificarea autorului presupus infracțiunii, sau în interes public, precum în cazul în care, din motive de siguranță, sunt furnizate informații locuitorilor dintr-o anumită zonă cu privire la o presupusă infracțiune împotriva mediului, sau atunci când organele de urmărire penală sau o altă autoritate competentă furnizează informații obiective cu privire la stadiul procedurilor penale în scopul de a preveni tulburarea ordinii publice. Justificarea prin aceste motive ar trebui limitată la situațiile în care este rezonabilă și pertinentă, ținând seama de toate interesele implicate.

În orice caz, modul și contextul în care informațiile sunt difuzate nu ar trebui să creeze impresia că persoana este vinovată înainte de a se fi dovedit vinovăția acesteia conform legii.

Conform recomandărilor Comisiei Europene, statele membre ar trebui să ia măsurile adecvate pentru ca autoritățile publice, atunci când comunică informații mass-mediei, să nu se refere la persoanele suspectate sau acuzate ca fiind vinovate atât timp cât nu s-a dovedit conform legii că sunt vinovate. În acest scop, statele membre ar trebui să informeze autoritățile publice cu privire la importanța respectării prezumției de nevinovăție atunci când furnizează sau dezvăluie informații către mass-media. Aceasta nu ar trebui să aducă atingere dreptului intern care protejează libertatea presei și a altor mijloace de comunicare în masă.

Principiul prezumției nevinovăției se regăsește și în cadrul jurisprudenței Curții Constituționale a RM. Curtea Constituțională a examinat sesizări ce se referă la un ansamblu de elemente și principii cu valoare constituțională conexe, precum prezumția de nevinovăției. Astfel că orice persoană este nevinovată până la rămânerea definitivă a unei hotărâri judecătorești de condamnare. Acest principiu îi permite bănuitului, învinuitului sau inculpatului să fie considerat de bună-credință și să se apere de orice posibilă acuzație injustă sau neproportională. Prezumția de nevinovăție nu înseamnă însă că pe parcursul procesului penal nu ar putea fi luate măsuri procesuale împotriva celui cercetat. Ceea ce impune acest principiu este, pe de o parte, că arestarea unei persoane nu înseamnă că la sfârșitul procesului aceasta va fi condamnată, ci că este posibilă orice soluție, inclusiv cea de achitare.

Pe de altă parte, atunci când aplică o măsură preventivă, judecătorul nu va pune în discuție chestiunea privind vinovăția persoanei bănuite de a fi comis o infracțiune, ci numai dacă sunt probe sau informații suficiente din care să reiasă bănuiala că acea persoană a comis acea faptă.

Persoana supusă unei măsuri preventive, în conformitate cu principiul prezumției de nevinovăție, se consideră nevinovată și trebuie tratată cu nepărtinire și umanism, în condiții ce nu cauzează suferințe fizice sau morale și nu înjosesc demnitatea persoanei.

Conform /HCC 26/2010/ Curtea Constituțională s-a referit la problemele ce țin de statutul bănuțitului în cadrul procesului penal și a interpretat dreptul de a nu fi urmărită sau judecată persoana de mai multe ori pentru aceeași faptă. Curtea a constatat că la reținerea unei persoane a fost încălcat termenul de reținere prevăzut pentru bănuțit, în cadrul căruia urma să fie înaintată învinuirea. Persoana reținută din nou pe același caz nefiind stabilite fapte noi sau recent descoperite sau a unui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente, Curtea a considerat că a fost încălcat principiul prezumției nevinovăției prevăzut în art.21 a Constituției RM, considerând totodată că în cadrul acestui caz a fost încălcat dreptul la apărare și atragere la răspundere repetată pe același fapte.

În cadrul activității sale Curtea se referă la un șir de probleme ce țin de aplicarea prezumției nevinovăției în cazurile ce țin de reluarea urmăririi penale [HCC 12/2015], dreptul la tăcere [HCC 6/2015], dreptul de a nu fi judecat în baza probelelor acumulate în urma provocării [HCC 7/2015] [13 pag. 78]

Este de menționat că Curtea Supremă de Justiție RM în cadrul Plenului a adoptat Hotărârea nr.17 din 19.06.2000 ”privind aplicarea în practica judiciară de către instanțele judecătorești a unor prevederi al Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a libertăților fundamentale” accentuând în felul acesta importanța aplicării prevederilor Convenției de către instanțele judiciare[6 pag. 20]

Conform Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție Nr.7 din 04.07.2005 „cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorii de instrucție în procesul urmăririi penale” judecătorului de instrucție este obligat să vegheze respectarea legalității, inclusiv a principiului prezumției nevinovăției pe tot parcursul urmăririi penale și a procesului judiciar. [8 pag 2811]

În perioada regimului comunist totalitar, Republica Moldova s-a confruntat cu situația în care inculpații erau siliți să-și recunoască parțial sau total culpabilitatea. Presumția de nevinovăție era ignorată flagrant, iar inculpatul trebuia să-și demonstreze nevinovăția. Recunoașterea propriei vinovății avea și ea un rol major. Instanța de judecată și acuzatorul de stat urmăreau un singur scop- confirmarea vinovăției de către inculpat și recunoașterea probelor ce i s-au prezentat în cadrul anchetei preliminare. Respectiv, chiar dacă nu era completat de alte probe . Aceste metode utilizate în procesele judiciare erau umilitoare pentru demnitatea deținuților și constituiau grave abateri de la normele democratice . Aceste mecanisme, prin exercitarea lor de-a lungul anilor , au condus la degradarea instanței de judecată. [5]

După declararea independenței și suveranității, Republica Moldova a întreprins o serie de eforturi apreciabile în vederea reformării sistemului judiciar, eforturi care constituie un prim-pas spre asimilarea valorilor și realizărilor democratice în domeniul respectiv. Aderând la unul din cele mai valoroase acte în domeniul protecției juridice a drepturilor omului – Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului.

Presumția de nevinovăție, încă de la primele semne ale conturării conceptului, cu toate implicațiile sale și până la consacrarea sa actuală în sistemele de drept moderne, a cunoscut o evoluție continuă, reprezentând unul dintre principiile fundamentale ale oricărui proces penal și totodată un mijloc de protecție a justițiabilului în fața forței coercitive a statului. După cum este și stabilit de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, o persoană nu poate fi considerată „vinovată” în sensul legii penale, cu toate repercusiunile ce decurg de aici, fără existența unei hotărâri definitive de condamnare. Așadar, prezumția de nevinovăție subzistă până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești prin care se constată contrariul.[11, pag 20]

Menționăm că atât statele membre cât și instituțiile europene au acordat o atenție sporită principiului prezumției de nevinovăție, ca un drept dar și ca o valoare. Fiind un principiu fundamental ce asigură garanția la un proces echitabil ori unui interes legitim al oricăreia dintre părți implicate în proces.

Aderarea Republicii Moldova la Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului a constituit un pas deosebit de important, Republica Moldova declarându-și aspirația față de ideea de integrare în structurile Comunității Europene sa asumat obligația să ajusteze legislația națională la standardele internaționale, garantând astfel promovarea proceselor de democratizare a societății și de reformare a instituțiilor de drept precum și a respectării drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului . Legislația în vigoare a Republicii Moldova oferă suficiente posibilități de apărare a valorilor fundamentale ale societății, de realizare a programului de protecție penală de către stat. Referindu-ne în întregime la legislația Republicii Moldova și în deosebi la Codul de procedură penală în vigoare considerăm că în general legislația Republicii Moldova satisface exigențele Convenției. Republica Moldova a creat o bază legislativă conform standardelor internațională. Puterea judecătorească a fost recunoscută de facto ca o putere ce are misiunea de a asigura legalitatea în cadrul statului, posedând de instrumentele necesare de a asigura drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

Puterea judecătorească actualmente este înzestrată cu dreptul de a efectua controlul judecătoresc la toate etapele procesului penal devenind un mecanism efectiv de asigurare a legalității în statul de drept [8 pag. 283] . Se poate considera că Republica a efectuat primul pas de executare a cerințelor prevăzute de actele internaționale ce țin de crearea unei baze legislative cu caracter democratic.

Totodată monitorizările efectuate de către instituțiile europene , precum și jurisprudența CEDO demonstrează că la capitolul implementării în viață a legislației la nivelul standardelor internaționale Republica Moldova dispune de o restanță.

În concluzie , ținem să aducem în evidență că principiul prezumției de nevinovăție se numără printre garanțiile fundamentale precum dreptul la un proces echitabil, public și într-un termen rezonabil de către un tribunal imparțial și independent. Interpretând din prisma Constituției și a Curții Constituționale, principiului de nevinovăției, deducem îndatorirea primordială a statului de a respecta și a asigura toate garanțiile necesare apărării persoanei în cadrul procesului judiciar și ocrotirea acesteia. Precum și procedura penală ce dirijează acțiunile oficiale ale statului, dar în același timp, stabilește și garanțiile care asigură respectarea și protejarea drepturilor și libertăților fundamentale a persoanelor acuzate de săvârșirea unor infracțiuni până la intrarea în vigoare a sentinței.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova 29.07.1994
2. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948.
3. Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, 04.11.1950.
4. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat de Adunarea Generală a ONU la 16 decembrie 1966.
5. Hotărârea Parlamentului RM din 28 iulie 1990 „Cu privire la aderarea RSSM la Declarația Universală a Drepturilor Omului și ratificarea pactelor internaționale ale dreptului omului”.
6. Culegeri de Hotărâri explicative a Curții Supreme de Justiție. Chișinău 2007
7. Cod Penal al Republicii Moldova ,
8. . Petru Railean, „ Mecanismul jurisdicțional de asigurare a legalității în statul de drept „, Chișinău, 2015, pag.281.
9. A.R. Trandafir, Codul de procedură penală. Comentariu pe articole, Ed. C.H. Beck, București, 2015, p. 17.
10. N.C. Pavlovici, Prezumția de nevinovăție – Scurt istoric. Definiție și terminologi, www.juridice.ro.
- 11 Ioan Doltu, „Prezumția de nevinovăție în Legislația românească și în unele legislații ale statelor Europei”, în Dreptul, 1998.
12. I. Neagu, M. Damaschin, Tratat de procedură penală. Partea generală, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 64.
13. Compendiu al jurisprudenței Curții Constituționale a RM 1995-2017 art.21, pag 78.

PROMOVAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI UNIUNEA EUROASIATICĂ – ASPECTE COMPARATIVE

Constantin VELEȘCU,
student, Facultatea Drept, USEM
Coordonator științific: Grigore PÎRȚAC,
doctor în științe politice, conferențiar universitar, USEM

Abstract: *In this article, the authors compare the phenomenon of promoting human rights in the European Union and the Eurasian Union. An integral part of EU's Human Rights Policy is a series of Guidelines on issues of importance to the EU. EU Guidelines have been adopted at ministerial level and they represent a strong political signal that they are priorities for the EU and its Member States. These Guidelines are pragmatic instrument of EU human rights policy and practical tools to support EU missions to advance the policy. Respect for human rights and dignity, together with the principles of freedom, democracy, equality and the rule of law, are values common to all European Union (EU) countries. ... Since 2009, the Charter has been legally binding on the EU institutions and national governments (when they are implementing EU law).*

Keywords: *human rights, European Union, democracy, equality, rule of law, Uniunea Euroasiatică, legals norm, state law*

Rezumat: *În acest articol, autorii compară fenomenul de promovare a drepturilor omului în Uniunea Europeană și Uniunea Euroasiatică. O parte integrantă a politicii UE în domeniul drepturilor omului este o serie de orientări privind problemele de importanță pentru UE. Orientările UE au fost adoptate la nivel ministerial și reprezintă un semnal politic puternic că sunt priorități pentru UE și statele sale membre. Aceste orientări sunt instrumente pragmatice ale politicii UE privind drepturile omului și instrumente practice de sprijinire a misiunilor UE de promovare a politicii. Respectul pentru drepturile omului și demnitatea, împreună cu principiile libertății, democrației, egalității și statului de drept, sunt valori comune tuturor țărilor Uniunii Europene (UE). ... Din 2009, Carta este obligatorie din punct de vedere juridic pentru instituțiile UE și guvernele naționale (când acestea pun în aplicare legislația UE).*

Cuvinte cheie: *drepturile omului, Uniunea Europeană, democrație, egalitate, domnia legilor, Uniunea Euroasiatică, normă juridică, stat de drept.*

Drepturile omului sunt norme juridice universal aplicabile. Democratia reprezintă o aspirație universală, de aceea în întreaga lume, femeile și bărbații cer o viață decentă și sigură într-o societate deschisă, democratică, bazată pe drepturile omului. O lume stabilă, dezvoltarea durabilă și prosperitatea este posibilă numai dacă se bazează pe respectarea drepturilor omului, democrației și a legii.

Promovarea drepturilor omului se referă la toate domeniile de activitate a Uniunii Europene și a Uniunii Euroasiatice. Prin aceasta se subînțelege că drepturile fundamentale ale omului este necesar să fie luate în considerare de către toate organizațiile statului în activitatea lor. Respectarea drepturilor omului este un aspect care stă la baza tuturor relațiilor între țări atât și cu instituțiile internaționale. Ca exemplu toate tratatele și acordurile semnate de UE trebuie să fie conforme cu drepturile omului. Acest lucru înseamnă că toate organismele Consiliului care se ocupă de afacerile externe trebuie să încorporeze drepturile omului în activitățile lor. [1] Drepturile omului sunt drepturile pe care le posedă fiecare ființă umană, obținute la naștere, și care îi aparțin indiferent de naționalitate, locul de reședință, sex, origine națională sau etnică, culoare, religie, limba, dizabilitate sau orice alt statut. Ele sunt aplicabile tuturor ființelor umane, ceea ce înseamnă că nici un om, oriunde nu s-ar afla, nu poate fi vreodată lipsit de drepturile sale.

Mandatul democratic al Parlamentului European îi conferă acestuia puteri și competențe speciale în domeniul drepturilor omului. Parlamentul joacă deja un rol principal în promovarea drepturilor omului, în special prin rezoluțiile sale. Este important ca Parlamentul European, Consiliul

European, statele membre, Comisia Europeană și Serviciul European de Acțiune Externă, având în vedere funcțiile lor instituționale separate, să se angajeze să lucreze și mai strâns împreună în vederea unui obiectiv comun de îmbunătățire a situației drepturilor omului. Dat fiind faptul ca procesul de aderare este unul voluntar, UE nu utilizează constrângerile, deși ele pot fi de asemenea eficiente, deoarece șansa a obține calitatea de membru UE a motivat unele state-candidate să se conformeze volens-nonlens revendicărilor comunitare, să implementeze reforme dificile și să modifice anumite politici pentru a putea adera. [2,p.127]

Cu certitudine, drepturile omului corespund necesităților fundamentale ale oamenilor: educația, sănătatea, condiții adecvate de muncă și remunerare proporțională lucrului prestat, proprietate privată, nivel de trai decent, participare la viața politică, libertatea religiei, protecție împotriva abuzurilor, drepturile omului reprezentând o formă juridică pentru asigurarea acestor necesități fundamentale. [3]

Uniunea Europeană se bazează pe o decizie comună de a promova pacea și stabilitatea mondială, pentru a construi o lume bazată pe principiile respectării drepturilor omului și a democrației. Toate aspectele politice Interne și Externe a UE se bazează pe aceste principii fundamentale.

Diferențele culturale pun sub semnul întrebării natura lor universală. Tehnologiile moderne informaționale și comunicațiilor, ajută la schimbul liber a informației în rândul oamenilor, în același timp a sporit mult puterea de constrângere a state autoritare. UE este conștientă de aceste probleme și intenționează să-și intensifice eforturile de asigurare respectării drepturilor omului pentru toată lumea. UE va continua să ajute activiștii pentru libertate, democrație și drepturile omului în întreaga lume.

Sigur, UE își afirmă angajamentul față de promovarea și protecția drepturilor omului, inclusiv a drepturilor civile și politice, economice, sociale și culturale. UE îndeamnă toate statele să pună în aplicare dispozițiile Declarației Universale a Drepturilor Omului și să respecte tratatele internaționale cheie privind drepturile omului, inclusiv convențiile de bază privind drepturile lucrătorilor. UE se va opune oricărei încercări de a submina recunoașterea universalității drepturilor omului. Comunicarea comună a Comisiei Europene și a Înalțului Reprezentant al UE pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate „Drepturile omului și democrația în centrul acțiunii externe a UE: către o abordare mai eficientă”, evaluând impactul politicilor actuale și sugerând domenii pentru continuarea lucrărilor – o contribuție binevenită la dezvoltarea strategiei UE privind drepturile omului pentru a promova aceste obiective în activitățile sale externe.

Articolul 21 din Tratatul privind Uniunea Europeană a reafirmat hotărârea UE de a promova drepturile omului și democrația prin întreaga gamă a activităților sale externe. Intrarea în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale a UE și perspectivele ca Uniunea Europeană să preia competența Curții Europene a Drepturilor Omului prin aderarea la Convenția Europeană a Drepturilor Omului evidențiază angajamentul UE de a proteja drepturile omului în toate domeniile.

În context, UE va promova drepturile omului în toate domeniile activităților sale externe, fără excepție. În special, promovarea drepturilor omului va fi integrată în politica UE privind comerțul, investițiile, tehnologia și telecomunicațiile, internetul, energia, mediul, responsabilitatea socială a afacerilor și dezvoltarea, precum și în politica de securitate și apărare comună, a politicilor sociale și a politicii de ocupare a forței de muncă, la politica de libertate, securitate și justiție, inclusiv politica de combatere a terorismului. În domeniul cooperării pentru dezvoltare, o abordare bazată pe drepturi va fi utilizată pentru a asigura eforturi mai mari ale UE pentru a ajuta țările partenere să își implementeze obligațiile internaționale în materie de drepturile omului.

De asemenea, UE va continua să promoveze libertatea de exprimare, de opinie, de întrunire și de asociere atât pe internet, cât și în afara acesteia; democrația nu poate exista fără aceste drepturi. UE va promova, de asemenea, libertatea de religie și de credință, va proteja drepturile copiilor, minorităților, populației indigene, refugiaților, migranților și persoanelor cu dizabilități și va lupta împotriva oricărei forme de discriminare pe criterii de rasă, etnie, vârstă, gen sau orientare sexuală. UE va continua să lupte pentru drepturile și emanciparea femeilor în toate domeniile prin lupta împotriva legislației discriminatorii, a violenței bazate pe gen și a excluziunii sociale. UE își va

intensifica eforturile de promovare a drepturilor economice, sociale și culturale; UE își va consolida eforturile pentru a asigura accesul universal și echitabil la serviciile de bază, acordând în același timp o atenție deosebită grupurilor sărace și vulnerabile. UE va sprijini și promova punerea în aplicare a Principiilor ONU privind afacerile și drepturile omului. Pedepsa cu moartea și tortura constituie o încălcare gravă a drepturilor omului și o insultă a demnității umane. UE își va continua campania pe termen lung împotriva pedepsei cu moartea. UE va continua să stea ferm împotriva torturii și a tratării inumane.

Un sistem de justiție corect este esențial pentru protecția drepturilor omului. UE își va spori eforturile pentru a promova dreptul la un proces echitabil și egalitatea în fața legii. UE va continua să promoveze respectarea dreptului internațional umanitar; UE va lupta cu fermitate împotriva impunității pentru crimele grave care preocupă comunitatea internațională, inclusiv violența sexuală legată de conflict, nu în ultimul rând prin angajamentul său față de Curtea Penală Internațională. Oamenii curajoși care luptă pentru drepturile omului în întreaga lume sunt adesea victime ale opresiunii și constrângerii; UE intenționează să își intensifice sprijinul politic și financiar pentru apărătorii drepturilor omului și să intensifice eforturile împotriva oricărei forme de represiune. O societate civilă independentă este esențială pentru funcționarea democrației și realizarea drepturilor omului; munca eficientă cu societatea civilă este piatra de temelie a unei politici de succes a drepturilor omului. UE apreciază dialogul său regulat cu societatea civilă, atât în interiorul, cât și în afara UE, și este profund îngrijorată de încercările făcute în unele țări de a limita independența societății civile. În calitate de donator principal al societății civile, UE va continua să sprijine apărătorii drepturilor omului prin Instrumentul european pentru democrație și drepturile omului și va face finanțarea mai flexibilă și mai accesibilă.

În context, UE va plasa drepturile omului în centrul relațiilor sale cu toate țările terțe, inclusiv cu partenerii săi strategici. Politica UE în domeniul drepturilor omului, bazată ferm pe norme universale, va fi dezvoltată cu atenție în funcție de circumstanțele fiecărei țări, în special prin dezvoltarea strategiilor individuale în domeniul drepturilor omului. UE se va strădui întotdeauna să lucreze în mod constructiv cu țările terțe; UE va continua să-și aprofundeze dialogul și consultările cu privire la drepturile omului cu țările partenere și se va strădui să asigure eficacitatea acestor dialoguri. UE va aborda cu fermitate chestiunile legate de drepturile omului în toate forurile relevante ale dialogului politic bilateral, inclusiv la cel mai înalt nivel. În plus, UE va colabora cu țările partenere pentru a identifica domeniile în care pot fi utilizate programe regionale de finanțare pentru proiecte care promovează drepturile omului, inclusiv sprijin pentru educația și formarea în domeniul drepturilor omului. Cu toate acestea, atunci când se confruntă cu încălcări ale drepturilor omului, UE intenționează să folosească întreaga gamă de instrumente de care dispune, inclusiv sancțiuni și condamnări. UE își va intensifica eforturile pentru a utiliza la maximum prevederile privind drepturile omului în cadrul politic al acordurilor cu țările terțe. În țările acoperite de Politica Europeană de Vecinătate, UE și-a asumat un angajament ferm de a sprijini un program la scară largă de reforme politice conduse la nivel local, centrat pe democrație și drepturile omului, inclusiv prin mai multe pentru mai multe politici. Drepturile omului vor rămâne în centrul politicii de extindere a UE.

Cu certitudine, UE va rămâne angajată în fața unui sistem multilateral puternic al drepturilor omului, care poate monitoriza în mod obiectiv progresul în punerea în aplicare a normelor privind drepturile omului și poate cere tuturor statelor să respecte drepturile. UE se va opune cu fermitate oricărei încercări de a pune sub semnul întrebării aplicarea universală a drepturilor omului și va continua să se expună la Adunarea Generală a ONU, la Consiliul ONU pentru Drepturile Omului și la Organizația Internațională a Muncii împotriva încălcărilor drepturilor omului. Independența și eficacitatea Oficiului Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului, precum și a organismelor de monitorizare a tratatului și procedurilor speciale ale Națiunilor Unite, sunt esențiale. UE subliniază rolul principal al Consiliului pentru Drepturile Omului al ONU în soluționarea cazurilor urgente de încălcare a drepturilor omului și va contribui puternic la funcționarea eficientă a Consiliului.

Cu referire la promovarea drepturilor omului în Uniunea Euroasiatică un rol mare revine societății civile, dar este din ce în ce mai dificil pentru organizațiile societății civile să obțină

înregistrarea și finanțarea și să participe la viața publică. Apărătorii drepturilor omului se confruntă cu amenințări și violențe. Activiștii care susțin drepturile persoanelor LGBT, ale migrantilor și refugiaților, luptă împotriva corupției și protejează mediul, trăiesc în pericol constant. Crimele împotriva acestor oameni rămân adesea nepedepsite. De exemplu, în Balcanii de Vest, procesul de reconciliere a blocat, iar autorii crimelor de război nu sunt aduși în fața justiției. Aproximativ 10.000 de oameni sunt încă dispăruți acolo.

Conflictul din estul Ucrainei a forțat 1,4 milioane de oameni să-și părăsească casele. 3,6 milioane de refugiați sirieni trăiesc în Turcia, dintre care 80% sunt sub pragul sărăciei. 5 milioane de migranți din țările din Asia Centrală sunt discriminați în Rusia, Turcia și Kazahstan. De obicei, aceștia sunt lipsiți de o protecție juridică și socială adecvată. Migranții, refugiații și persoanele strămutate interne de pretutindeni se confruntă cu atitudini ostile din partea populației locale și, în multe cazuri, nu au sprijinul autorităților

Un alt fenomen, anume promovarea așa-numitelor „valori tradiționale ale familiei” duce adesea la o campanie de intimidare, discriminare și violență împotriva femeilor, copiilor, persoanelor cu dizabilități, minorităților sexuale și altor minorități. În multe cazuri, țările nu au un cadru legal pentru a proteja aceste populații, dar chiar și acolo unde acesta există, legile nu sunt adesea aplicate. Infracții se pot ascunde în spatele valorilor tradiționale, ca, de exemplu, în cazul uciderii unei mirese răpite în Kârgâzstan, cunoscut sub numele de cazul Burulai.

Femeile sunt supuse discriminării și violenței, nu sunt reprezentate la putere. Cel mai periculos loc pentru un locuitor din Europa de Est și Asia Centrală rămâne propria ei casă, deoarece cel mai adesea ucigașul este un membru al familiei ei. Deși femeile reprezintă aproximativ jumătate din forța de muncă din regiune, ele câștigă cu 30 la sută mai puțin decât bărbații. În Turcia, de exemplu, doar 29% dintre femeile cu vârsta cuprinsă între 15 și 64 de ani lucrează, în timp ce în Kazahstan cifra este de 78%. Doar 20% din toate companiile din regiune femeile ocupă o funcție de conducere.

În întreaga regiune, persoanele cu dizabilități sunt printre cele mai vulnerabile populații. Numărul lor total ajunge la 16,5 milioane. Persoanele cu dizabilități nu au adesea posibilitatea de a studia sau de a primi tratament, nu sunt atrase de viața publică, nu își pot asigura un venit stabil. De exemplu, în Armenia și Kârgâzstan, șomajul în rândul persoanelor cu dizabilități este de 90%. Drept urmare, mulți dintre ei trăiesc în sărăcie și sunt complet dependenți de ajutor. [6]

Organizația pentru drepturile omului Freedom House își publică anual raportul „Țările în tranziție”, care analizează situația din 29 de state dintr-o regiune gigantică - din Europa Centrală până în Asia Centrală. Primul astfel de raport a fost publicat acum 20 de ani. La acea vreme, doar trei state din Eurasia - Belarus, Turkmenistan și Uzbekistan - erau recunoscute ca „regimuri autoritare consolidate”. Cu toate acestea, de atunci situația s-a schimbat în rău: numărul acestor regimuri s-a mai mult decât dublat. Astăzi există 13 democrații în Eurasia, 6 regimuri de tranziție și 10 autoritare.

Freedom House evaluează situația din fiecare țară pe baza a șapte indicatori cheie (starea procesului electoral, starea societății civile, gradul de independență a presei, nivelul corupției, calitatea guvernării etc.). Evaluarea se face pe o scară de șapte puncte, unde 7 este cel mai slab scor. De douăzeci de ani, ratingul cumulat al statelor din regiune a scăzut de la 5,4 puncte la 6,03. O regresie deosebit de semnificativă a avut loc în ultimul deceniu.

Potrivit raportului, ratingul actual al Estoniei este de 1,96 puncte, Letonia - 2,07, Lituania - 2,36, Georgia - 4,64 (progres puțin în administrația locală), Ucraina - 4,75 (îmbunătățiri în patru domenii).) Moldova - 4,86, Armenia - 5,36, Kârgâzstan - 5,93 (situația cu societatea civilă s-a înrăutățit), Tadjikistan - 6,39 (regresie în două zone), Rusia - 6,46 (processe negative au avut loc în patru zone), Kazahstan - 6,61, Belarus - 6,71, Azerbaidjan - 6,75 (deteriorare) situația societății civile și a sistemului judiciar), Turkmenistan și Uzbekistan - 6,93 puncte fiecare.

După cum notează raportul, „liderii autoritari care vorbesc pe gura reformei democratice și-au sistematizat tacticile represive și au abandonat în mare măsură politicile incluzive”. În 2014, după anexarea Crimeii și implicarea directă a Rusiei în conflictul din regiunea Donbasului ucrainean, ratingul Rusiei a fost coborât cu niveluri record, „reflectând faptul că agresiunea externă a Moscovei este strâns legată de lupta regimului Putin pentru supraviețuirea internă”. Autorii documentului subliniază că Kremlinul, pe de o parte, încearcă să destabilizeze noul guvern

democratic al Ucrainei, iar, pe de altă parte, intensifică represiunile în interiorul țării folosind o gamă largă de metode. Cea mai mare îngrijorare este interconectarea proceselor negative care au loc în Eurasia.

Rusia folosește forța militară și desfășoară o campanie de propagandă agresivă, care la rândul său amenință dreptul la libertatea de exprimare și alte libertăți civile în alte state: „În toată Europa, banii și apelurile rusești contribuie la mișcări politice xenofobe și iliberale care pot distruge unitatea europeană conform la probleme importante de protecție a drepturilor omului și de politică externă. Autocrațiile bogate din Eurasia exercită o influență corupătoare asupra politicienilor și oamenilor de afaceri europeni, ceea ce ajută la atenuarea criticilor la adresa unor astfel de regimuri, împiedică aplicarea sancțiunilor împotriva acestora, slăbește garanțiile instituționale din propriile țări.” [7]

Problema respectării principiilor statului de drept și a drepturilor omului este actuală și pentru unele democrații occidentale. Astfel, potrivit Tratatului Uniunii Europene de la Lisabona, se prevede excluderea statelor membre pentru nerespectarea obligațiilor asumate.

În primul rând, potrivit art.260 TFUE, în cazul în care un stat membru nu și-a îndeplinit vreuna dintre obligațiile care îi incumbă în virtutea tratatului și nu duce la îndeplinire nici hotărârea CJUE prin care este obligat să înceteze încălcarea și să ia măsuri pentru înlăturarea efectelor acesteia, la propunerea „Comisiei, CJUE îi poate impune plata unei sume forfetare sau a unei penalități.

Prin Tratatul de la Amsterdam, în urma comportamentului neadecvat prealabil al unor state membre, cum ar fi Grecia sau Austria, s-a introdus un procedeu de avertizare a statelor în cazul în care acestea nu respectă obligațiile ce le revin. Acest procedeu a fost modificat de Tratatul de la Nisa și Lisabona și în prezent asigură următoarele posibilități de intervenție pentru instituțiile UE împotriva statului „problemă”;

Potrivit art.7 TUE, la propunerea motivată a 1/3 din statele membre, Parlamentului European sau a Comisiei Europene și cu aprobarea Parlamentului European, Consiliul, hotărând cu o majoritate de 4/5 din membrii să poată constata existența unui risc clar de încălcare gravă a valorilor prevăzute la art.2, de către un stat membru. Înainte de a proceda la această constatare, Consiliul audiază statul membru în cauză și îi poate adresa recomandări, hotărând după aceeași procedură. Consiliul verifică cu regularitate dacă motivele care au condus la această constatare rămân valabile.[8]

În opinia cercetătorului Victor Juc, [9,p.47], Republica Moldova, declarându-și suveranitatea și independența, și-a manifestat intenția de a edifica un stat democratic, angajându-se să respecte drepturile omului general recunoscute.

În concluzie, Uniunea Europeană și statele sale membre se angajează să fie exemplu în consolidarea drepturilor omului, promovarea și protecția drepturilor omului și a democrației fiind o responsabilitate comună între UE și statele membre. UE se străduiește să prevină încălcările drepturilor omului în întreaga lume și, în caz de încălcări, urmărește să asigure accesul la justiție, tratarea victimelor și tragerea la răspundere a celor responsabili. În acest scop, Uniunea Europeană intenționează să-și intensifice eforturile de promovare a drepturilor omului, a democrației și a statului de drept în toate aspectele activităților sale externe, să-și consolideze capacitățile și mecanismele existente de prevenire a crizelor care pot duce la încălcarea drepturilor omului, pentru a sprijini democrația, în special pentru a dezvolta instituții democratice reprezentative și transparente în slujba cetățenilor.

Bibliografia

1. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/human-rights/>
2. Beregoi N. Politicile mediatice și procesul de integrare europeană, Chișinău, USEM, 2016
https://eeas.europa.eu/archives/delegations/kazakhstan/documents/eu_kazakhstan_un_strategic_framework_ru.pdf
3. <http://sanatatemintala.md/ro/legislatie/drepturile-omului/ce-sunt-drepturile-omului>
4. https://eeas.europa.eu/topics/human-rights-democracy/6987/eu-human-rights-guidelines_en
5. https://eurlex.europa.eu/summary/chapter/human_rights.html?root_default=SUM_1_CODED%3D13
6. <https://news.un.org/ru/story/2019/10/1365791>

7. <https://www.golosameriki.com/a/freedom-house-report/2833519.html>
8. Ceban Cr. Dreptul Uniunii Europene. Chișinău, 2013
9. Juc V. Tranziția de la sistemul cu partid unic la pluripartidism în Republica Moldova – oportunități și deficiențe. Republica Moldova în contextul necesităților de modernizare. Chișinău, Î.S.F.E.P. Tipografia Centrală, 2018

DREPTURILE OMULUI ȘI RELIGIA

Alina BRUMA

studentă, Facultatea de Drept, USEM

Coordonator științific: Svetlana PRODAN

doctor în drept, conferențiar universitar, USEM

Summary. *In this article I will present the topic "Human rights and religion". Human rights are inalienable rights of every person, regardless of nationality, sex, ethnicity, color, religion, place of residence, language or any other sign that could be a potential distinguishing factor. All people have equal human rights, eliminating discrimination in any way. Because fundamental human rights are inalienable, they cannot be withdrawn or restricted.*

Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right implies freedom to change his religion or belief, and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in education, practice, worship and worship. And religion and the state have the goal of respecting fundamental human rights through human methods.

Keywords: *Human rights, principles, state, religion.*

Rezumat. *In acest articol vom prezenta tema „ Drepturile omului si religia”. Drepturile omului sunt drepturi inalienabile ale fiecărei persoane, indiferent de naționalitate, sex, etnie, culoare, religie, loc de reședință, limbă sau orice alt semn că ar putea fi un potențial factor de distincție. Toți oamenii au în mod egal drepturi ale omului, eliminând în orice fel discriminările. Deoarece, drepturile fundamentale ale omului sunt inalienabile, acestea nu pot fi retrase sau restricționate.*

Orice persoană are dreptul la libertatea gândirii, a conștiinței și a religiei; acest drept implică libertatea de a-și schimba religia sau convingerile precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile sale, individual sau în colectiv, atât în public cât și privat, prin învățământ, practici, cult și îndeplinirea de rituri. Iar religia și statul au scopul ca respectarea drepturilor fundamentale ale omului prin metode omenești.

Cuvinte-cheie: *drepturile omului, principii, stat, religie.*

Introducere

Drepturile omului sunt acele drepturi fără de care nu putem trăi în demnitate ca ființe umane. Acestea sunt standarde minime care ne împun să ne modelăm viețile în consecință, garantând, în special, egalitatea tuturor persoanelor, integritatea persoanei, intimitatea, libertățile personale și împlinirea nevoilor de bază existențiale și sociale.

Drepturile omului definesc modul în care putem trăi împreună în mod pașnic, protejând în același timp drepturile și libertățile fiecărui individ. Acestea sunt considerate condiții prealabile pentru o pace, dezvoltare și securitate durabile. [1]

Pe parcursul anilor, prezența religiei în spațiul politic a înregistrat un grad de intensitate diferit, de la un continent la altul și de la o cultură la alta, iar relația dintre sfera politică și cea religioasă au fost marcate fie de colaborare, fie de conflictualitate.

Sunt cunoscute situații de subordonare a ordinii politice de către biserică, atunci când statul a fost condus de personalul de cult, jurământul fiind religios, promovarea în cadrul birocratiei făcută în baza credinței, educația, morala, cultura, știința - controlate sau realizate de Biserică.

Libertatea practicării religiei în Republica Moldova este garantată și protejată de Constituția statului. Art.31 din Constituție: ”Culte religioase sînt libere și se *organizează potrivit statutelor proprii*, în condițiile legii. În relațiile dintre *cultele religioase* sînt interzise *orice manifestări de învrăjbire*. Cultele religioase sînt *autonome*, separate de stat și se *bucură de sprijinul* acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în aziluri și în orfelinate.”[2]

Religia a fost și rămâne un factor și *un mediu de formare a omului*. Din totdeauna creștinismul a afirmat posibilitatea *educării și formării omului*. *Spiritualitatea creștina* este, dacă vreți, un amplu și complex *proces pedagogic*, un amplu proces de formare a omului. Specificul și metodele de formare utilizate de religia creștina nu se confundă cu metodele și specificul celorlalti factori educacionali din societate. [3]

Din afirmațiile expuse constatăm că *religia* are un rol foarte important în educarea și formarea omului ca personalitate, prin intermediul ei s-a format un stat culc și care are drept scop apărarea, respectarea drepturilor fundamentale ale omului doar că prin metode diferențiate de conducerea țării. Religia nu este obiect de studiu, ci mod de viață.

Drepturile omului și religia.

Drepturile omului sunt libertăți umane fundamentale, bazate pe principiul respectării persoanelor și pe ipoteza că toate ființele umane merită să fie tratate în mod egal și cu demnitate. Deși drepturile omului nu sunt respectate sau aplicate în multe părți ale lumii, toți oamenii de pretutindeni trebuie să beneficieze de ele. Constituția Republicii Moldova protejează *dreptul persoanelor* de a-și practica religia și prevede că grupurile religioase sunt autonome și *independente de stat*. Cetățenii vor fi tratați în mod egal în fața legii, *indiferent de religie* și *garantează libertatea de conștiință*, manifestată în „*spirit de toleranță și respect reciproc*”, și libertatea de a *practica o religie*.

Grupurile religioase se pot organiza și activa în conformitate cu propriul statut, independent de stat. În plus, Constituția interzice orice acțiune de instigare la ură religioasă și prevede ca relațiile dintre grupurile religioase să fie *lipsite de conflicte*. Statul trebuie să sprijine cultele religioase, inclusiv prin facilitarea asistenței religioase în forțele armate, spitale, penitenciare, aziluri de bătrâni și orfelinate. [4]

Potrivit *legislației*, libertatea de religie poate fi *restricționată* doar dacă reprezintă măsuri necesare pentru a asigura *ordinea și siguranța publică*, a ocroti sănătatea și morala publică sau pentru a *proteja drepturile și libertățile* persoanei.

De aici constatăm că drepturile omului sunt drepturi și libertăți fundamentale de care trebuie să se bucure toate ființele umane, indiferent de naționalitatea, sexul, originea națională sau etnică, rasa, religia, orientarea sexuală sau limba lor ori de alte caracteristici ale acestora. Astfel putem enumera *principiile de bază ale drepturilor omului* este:

Principiul egalității și nediscriminării, ceea ce semnifică că toți suntem în mod egal îndreptățiți la drepturile noastre fără deosebire bazată pe sex, origine națională sau etnică, culoare, religie, limbă vorbită, dizabilitate.

➤ *Principiul interdependenței* semnifică că toate drepturile sunt legate între ele, iar garantarea unuia depinde de respectarea celorlalte; principiul inalienabilității – drepturile nu pot fi refuzate sau înstrăinate în mod arbitrar și principiul indivizibilității presupune că toate drepturile au o importanță egală și nu pot fi negate unele în favoarea altora.

➤ *Principiul participării și incluziunii* presupune că chestiunile privind drepturile omului urmează să fie analizate și decise cu implicarea activă a populației și în special a reprezentanților grupurilor vulnerabile drepturilor omului, inclusive persoanele cu dizabilități (locomotorii, senzoriale, intelectuale și psiho-sociale), membri ai comunității rome și alte minorități etnice și religioase și alte grupuri pe care deciziile respective ar putea să-i vizeze într-un mod disproporționat.[5]

În ciuda acestui concept cuprinzător al drepturilor omului, aceasta nu înseamnă că drepturile noastre sunt garantate în mod egal la nivel mondial.

Aici intră în joc:

➤ protecția drepturilor omului, prin intermediul instrumentelor și mecanismelor internaționale.

➤ obligațiile statelor de a respecta, proteja și îndeplini drepturile omului și nenumăratele contribuții ale societății civile care luptă pentru o lume mai bună.

Conform articolului 24, alin.(1),(2),(3) din Constituția Republicii Moldova :statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică ; nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse, tratamente crude, inumane ori degradante ; nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat.[6]

Dreptul la viață este considerat ca fiind dreptul uman suprem, pentru că fără respectarea efectivă a acestui drept restul drepturilor și libertăților omului ar fi lipsite de orice sens . Garantarea dreptului la viață înseamnă interzicerea cauzării morții de către agenții statului, cu anumite excepții. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat de către agenții statului, se admit cazurile morții care nu constituie o încălcare a dreptului la viață.

Excepțiile admisibile sunt:legitima apărare; efectuarea unei arestări legale; împiedicarea evadării unei persoane legal deținute și reprimarea tulburărilor violente sau a insurecțiilor .

Constituția interzice tortura și pedepsele sau tratamentele crude, inumane ori degradante, de asemenea garantează :dreptul la apărare ,să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale și au dreptul să fie asistate de un avocat ; dreptul persoanei de a se apăra ea însăși [7]

La descrierea tratamentelor degradante, Curtea operează cu termenii: *sentimente de frică, chin și inferioritate, înjosire și degradare, înfrângerea rezistenței persoanei.*

Dreptul de a fi informat despre dreptul la apărare ce trebuie să fie garantate persoanei din momentul reținerii.

Acest drept reiese din prevederile art. 25 alin. (5) al Constituției, potrivit cărora persoana reținută sau arestată trebuie să fie informată imediat despre drepturile sale.

Acest drept este reglementat în detaliu în Codul de procedură penală, compartimentul cu privire la reținere, prin care se cere înmânarea în scris a informației despre drepturile persoanei reținute, inclusiv dreptul de a beneficia de asistența unui apărător. Faptul informării despre acest drept, pe lângă alte drepturi, trebuie să fie notat în procesul verbal. Dreptul persoanei de a fi informată în limba pe care o înțelege nu este indicat în articolele 25 și 26 în Constituție, dar este stipulat în Codul de procedură penală, în compartimentul cu privire la reținere și în articolele referitoare la drepturile bănuitului, învinuitului și inculpatului.

Dreptul persoanei de a i se oferi un apărător din oficiu, fără plată.

Nerespectarea acestui drept poate duce la situația inadmisibilă de Legea Supremă – privarea de libertate a unei persoane fără ca aceasta să aibă posibilitatea să se apere.

În plus, prevederea dreptul la apărare este garantat din prima parte a art. 26 al Constituției presupune luarea de măsuri de către stat pentru respectarea acestui drept și reglementarea în legislație și implementarea în practică a modalităților de apărare efectivă pentru persoanele care nu-și pot permite să angajeze un avocat.

Dreptul bănuitului, învinuitului și inculpatului la un apărător din oficiu și fără plată este expus prin formula: să fie asistat în mod gratuit de către un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat atunci când persoana nu are mijloace de a plăti apărătorul.

Dreptul la libera circulație în țară este garantat.

Oricărui cetățean al Republicii Moldova îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a ieși, de a emigra și de a reveni în țară.[8]

Legea Supremă garantează dreptul la libera circulație în țară pentru toate persoanele, indiferent dacă acestea sunt cetățeni ai Republicii Moldova, apatrizi sau cetățeni străini, care se află legitim pe teritoriul țării noastre.

În acest sens, dreptul la libera circulație este îngăduit pentru persoanele care au pătruns în țară prin ocolirea legislației cu privire la intrarea în Republică Moldova.

Sintagma de a reveni în țară are două sensuri: dreptul de a reveni dintr-o călătorie de afaceri sau turistică și dreptul de a reveni pentru a se restabili în țară, altfel spus repatriere, antonim al termenului emigrare.

Conform articolului 28 , alin.(1),(2),(3) din Constituția Republicii Moldova, *statul respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată.* [9]

Formula constituțională sugerează prezumția că persoanele *deja au aceste drepturi*, că există o coabitare între aceste drepturi și funcțiile statului și nu este nevoie de a face o constatare sau o declarație în acest sens.

Intenția legiuitorului este de a pune limite la imixtiunile posibile ale statului și-l obligă să respecte, o obligație pasivă, și să ocrotească, o obligație activă, viața intimă, familială și privată a persoanelor.

Referitor la viața intimă și privată, Comisia Europeană pentru Drepturile Omului a adus următoarea interpretare a noțiunii de viață privată: dreptul la *respectarea vieții private este dreptul la intimitate, dreptul de a trăi așa cum dorești, protejat de publicitate* .

Dreptul individual de a dispune de el însuși, precum și dreptul acestuia la *protecția vieții* lui intime, familiale și private au implicații practice și legislative dintre cele mai surprinzătoare și spectaculoase .

În lista drepturilor protejate de Constituție este și *dreptul la viața familială*. O traducere directă în viață a acestui respect este cadrul legislativ referitor la relațiile legate de familie, prin care statul enunță principiul conform căruia familia și relațiile familiale sunt *ocrotite de stat* și este bazată pe *principii de monogamie*, căsătorie liberă consimțită între bărbat și femeie, *egalitate* în drepturi a soților, *sprijin reciproc* moral și material, *fidelitate* conjugală, *prioritate* a educației copilului în familie, *soluționare*, pe cale amiabilă, a tuturor problemelor vieții familiale, *liber acces la apărarea*, pe cale judecătorească, a drepturilor și intereselor legitime ale membrilor familiei.

Sistemul de protecție a drepturilor omului din Republica Moldova.

Evaluarea sistemului de protecție a drepturilor omului în Republica Moldova a fost realizată prin prisma transparenței intervențiilor din sistem, a eficienței și gradului de perfecționare continuă a acestuia. Doar 10% consideră că *transparența este asigurată*, iar sistemul este eficient, doar 20% consideră că acesta este în *perfecționare continuă*. Foarte puțină atenție este acordată unor astfel de drepturi fundamentale precum *dreptul la muncă, dreptul la servicii medicale*, de asemenea și grupurilor vulnerabile ale populației precum *persoanele în etate, cu dizabilități, în detenție*. Este important de menționat că *populația nu cunoaște politicile de stat în domeniu*, de asemenea nu este informată privind instanțele unde ar putea apela în caz de încălcare a drepturilor sale sau ale apropiaților săi.

Rolul instituțiilor în respectarea drepturilor omului.

Un rol important în promovarea și respectarea drepturilor omului îl au *instituțiile statului*, alte instituții și *organizații* care activează pe teritoriul Republicii Moldova, iar cele mai indicate în îmbunătățirea situației sunt Parlamentul, Guvernul, ministerele și departamentele acestora. Totodată studiul relatează asupra faptului că tot aceste instituții sunt cele, care în opinia respondenților, și încalcă în mare măsură drepturi omului.

În opinia respondenților mai frecvent *drepturile omului sunt încălcate de către reprezentanții instituțiilor statului* și mai puțin de persoanele particulare. În respectarea drepturilor omului un rol major îl dețin și *instituțiile de drept, primăriile și APL la nivel de raion*.

În acest context se reliefează necesitatea unor astfel de acțiuni, precum:

- instituirea punctelor focale în domeniul drepturilor omului în instituțiile publice;
- instruirea funcționarilor publici în domeniul drepturilor omului, cu accent asupra obligațiilor statului;
- identificarea mecanismelor de stimulare a persoanelor să depună plângeri privind abuzurile funcționarilor publici.

Sugestii pentru îmbunătățirea respectării drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova.

Participanții la discuțiile de grup au menționat următoarele acțiuni *necesare în vederea îmbunătățirii respectării drepturilor omului* în Republica Moldova:

- *Monitorizarea permanentă a respectării drepturilor omului;*
- *Informarea populației privind instituțiile la care pot apela în cazul încălcării drepturilor omului;*
- *Insistența populației în adresabilitate;*
- *Asigurarea unei justiții echitabile* – în acest sens s-a accentuat necesitatea combaterii corupției, protecționismului și depolitizarea instituțiilor de drept;
- *Responsabilizarea populației prin aplicarea sancțiunilor, pedepse mai aspre pentru cei care încalcă drepturile omului.*

În timp ce rădăcinile drepturilor omului sunt foarte vechi, abia după cel de-al doilea război mondial *protecția drepturilor omului* a apărut proeminent ca o provocare pe care statele se angajează să o abordeze la nivel internațional.

Primul document cheie în acest sens este Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU în 1948: „*Toți oamenii se nasc liberi și egali în demnitate și drepturi.*” [10]

Libertatea de conștiință, gândire și religie constituie unul dintre *drepturile fundamentale ale omului*. **Dreptul la libertatea de religie** fiind unul dintre primele drepturi fundamentale recunoscute la nivel internațional, constituie o poziție cheie în toate actele internaționale de bază în domeniul drepturilor omului.

Importanța acestui drept a fost relevată în repetate rânduri de organismele internaționale prin intermediul actelor emise de acestea și care au fost ratificate inclusiv de Republica Moldova. Aceste acțiuni *generează numeroase obligații* cu care este grevat statul. Astfel, *cunoașterea și asumarea obligațiilor consfințite* în actele internaționale la care Republica Moldova este parte constituie un prim și posibil *cel mai important pas* în construirea unei *societăți democratice și libere*.

Convenția Națiunilor Unite privind drepturile copilului prezintă un interes deosebit atunci când se discută despre drepturile omului cu copiii. Este cel mai cuprinzător și ratificat tratat internațional privind drepturile omului, care cuprinde întreaga gamă de drepturi civile, culturale, economice, politice și sociale.

Se aplică tuturor copiilor până la vârsta de 18 ani, bazată pe Declarația Universală a Drepturilor Omului, și este obligatorie din punct de vedere juridic pentru toate țările lumii, cu excepția uneia (SUA este singura țară care nu a ratificat Convenția).

Concomitent, *Art. 6* explică conținutul *dreptului la libertatea de conștiință și religie* și specifică: „*În conformitate cu articolul prim al prezentei Declarații și sub rezerva dispozițiilor paragrafului 3 al aceluiași articol, dreptul la libertatea de cugetare, de conștiință, de religie sau de convingere implică, între altele, următoarele libertăți:*

- *libertatea de a practica un cult și de a ține reuniuni referitoare la o religie sau la o convingere și de a stabili și întreține temple în aceste scopuri;*
- *libertatea de a fonda și de a întreține instituții caritabile sau umanitare adecvate;*
- *libertatea de a confecționa, de a dobândi și de a utiliza, în cantități adecvate obiectele și materialul cerut de riturile sau uzanțele unei religii sau ale unei convingeri;*
- *libertatea de a scrie, de a imprima și difuza publicații cu privire la aceste subiecte;*
- *libertatea de a învăța o religie sau o convingere în locuri adecvate acestui scop;*
- *libertatea de a solicita și de a primi contribuții voluntare, financiare și de altă natură, de la particulari și de la instituții;*
- *libertatea de a forma, de a numi, de a alege sau de a însemna prin succesiune conducătorii adecvați, conform nevoilor și normelor oricărei religii sau convingeri;*
- *libertatea de a respecta zilele de odihnă și de a celebra sărbătorile și ceremoniile în conformitate cu religia sau convingerea sa;*
- *libertatea de a stabili și de a menține comunicații cu indivizi sau comunități în materie de religie sau convingere la nivel național și internațional.*

Totodată, *art. 4*, într-o formulă mai largă decît în Constituție expune esența libertății de conștiință, gîndire și religie și statuează că „*orice persoană are dreptul la libertatea de gîndire, de conștiință și de religie*”. Acest drept trebuie exercitat în *spirit de toleranță și de respect reciproc* și cuprinde *libertatea de a aparține unei anumite religii*, de a avea sau nu anumite convingeri, de a-și schimba religia sau convingerile, de a profesa religia sau convingerile în mod individual sau în comun, în public sau în particular, prin învățatură, practice religioase, cult și îndeplinirea riturilor.

Astfel, *art. 18 din Declarație* statuează că „*orice persoană are dreptul la libertatea gîndirii, a conștiinței și a religiei*; acest drept implică libertatea de a-și *schimba religia* sau convingerile, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile sale, individual sau în colectiv, atît în public, cît și particular, prin învățămînt, practici, cult și îndeplinirea de rituri. În același timp, *art. 19* prescrie că orice individ are dreptul la libertatea de opinie și de exprimare, ceea ce implică dreptul de a nu fi tulburat pentru opiniile sale și acela de a căuta, de a primi și de a răspîndi, fără considerații de frontieră, informații și idei prin orice mijloc de exprimare.

De asemenea, *Declarația consfințește dreptul la libera asociere* și specifică la *art. 20* orice persoană are dreptul la libertatea de *întrunire și de asociere pașnică*. Nimeni nu poate fi obligat să facă parte dintr-o asociație. Aceste trei articole din Declarația Universală pentru Drepturile Omului constituie în esență o simbioză a *trei drepturi* care intercalînd, formează un drept unitar. Este firesc că *libertatea de conștiință, gîndire sau religie* constituie simple declarații fără posibilitatea de a - și valorifica dreptul în mod efectiv. Astfel, libertatea de exprimare, posibilitatea difuzării libere a opiniei alături de dreptul de a se asocia și întruni liber pe bază de criterii religioase.

Art. 3 scoate în evidență înțelesul termenului de discriminare pe criterii religioase sau de convingere după cum urmează: „*Discriminarea între ființele umane pentru motive de religie sau de convingere constituie o ofensa a demnității umane și o încălcare a principiilor prevăzute în Carta Națiunilor Unite și trebuie să fie condamnată ca o violare a drepturilor omului și a libertăților fundamentale, proclamate în Declarația Universală a Drepturilor Omului și ca un obstacol la relațiile prietenești și pașnice între națiuni*”.

Persoanele și grupurile care beneficiază de tratate privind drepturile omului sunt numite „*deținători de drepturi*”. Cei care au obligația să respecte, să promoveze și să implementeze drepturile omului sunt numiți „*responsabili de implementarea drepturilor umane*”. Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate la securitatea persoanei sale, dreptul la o egală protecție a legii, libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, libertatea opiniilor și exprimării libertatea de a căuta, de a primi și de a răspîndi informații și idei prin orice mijloace si independent de frontierele de stat. [11]

Separarea între biserică și stat fiind doctrina politică și legală care pretinde că instituțiile guvernamentale și cele religioase trebuie să fie separate și independente una de cealaltă, dar în același timp guvernul, a respectat în practică *libertatea religioasă*. În perioada de timp cuprinsă în acest raport guvernul nu și-a schimbat poziția față de respectarea libertății de credință.

Drepturile la libertatea religioasă, asigurate de legea precedentă cu privire la religie, sunt păstrate și în legea nouă. Aceasta garantează libertatea de conștiință și credință, le permite activități alternative celor care, din considerente religioase, refuză serviciul militar, apără secretul confesiunilor făcute preotului la spovedanie și permite cultelor religioase să înființeze asociații și fundații.[12]

Guvernul celebrează următoarele sărbători religioase ca festivități naționale: Crăciunul ortodox (pe stil vechi), Paștele ortodox, a doua zi de Paști și Paștele Blajinilor (o comemorare a morților).[13]

Concluzie:

În opinia mea , pot spune ca , drepturile omului sunt drepturile pe care le posedă fiecare ființă umană, obținute la naștere, și care îi aparțin indiferent de naționalitate, locul de reședință, sex, origine națională sau etnică, culoare, religie, limba, dizabilitate sau orice alt statut.

Ele sunt inerente tuturor ființelor umane, ceea ce înseamnă că nici un om, oriunde nu s-ar afla, nu poate fi vreodată lipsit de drepturile sale, în orice circumstanțe și indiferent de motiv. Ele ne aparțin doar pentru că suntem ființe umane.

Astfel, drepturile omului întăresc obligația pe care o avem unul față de celălalt și oferă dignitate modului în care lucrăm, slăvim, interacționăm în comunitățile noastre.

Culte religioase sunt autonome, separate de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în aziluri și în orfeline.” Prin respectivul articol, Republica Moldova se declară stat laic, stat care va respecta drepturile persoanei privind libertatea de conștiință, va sigura libertatea și autonomia cultelor religioase fără vre-o discriminare, reglementările legale, în acest sens urmînd să corespundă prevederilor constituționale. După părerea mea, religia și statul contribuie substanțial la apărarea și respectarea drepturilor.

Bibliografie:

1. https://ro.wikipedia.org/wiki/Drepturile_omului#cite_note-8
2. Constituția Republicii Moldova , art.31,alin.(1) (2) (3)(4) . Publicat : 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140 , în vigoare 01.04.22.
3. <https://ru.scribd.com/document/328179897/Importanta-religiei-in-viata-oamenilor>
4. <https://historiaeuropa.ep.eu/sites/default/files/Discover/EducatorsTeachers/ActivitiesForYourClassroom/hr-introduction-ro.pdf>
5. https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/ro/FTU_5.4.1.pdf
6. Constituția Republicii Moldova ,art.24 , alin.(1),(2),(3). Publicat : 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140 , în vigoare 01.04.22.
7. Constituția Republicii Moldova ,art.26,alin.(1) (2) (3) (4). Publicat : 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140 , în vigoare 01.04.22.
8. Constituția Republicii Moldova, art.27,alin.(1) (2) . Publicat : 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140 , în vigoare 01.04.22.
9. Constituția Republicii Moldova ,art.28,alin.(1) (2) (3) (4). Publicat : 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140 , în vigoare 01.04.22.
10. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU în 1948.(https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro)
11. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro
12. EU Charter of Fundamental Rights (<https://fra.europa.eu/ro/eu-charter/article/10-libertatea-de-gandire-de-constiinta-si-de-religie>)
13. <https://md.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/210/2016/11/2015-IRF-MOLDOVA-RO.pdf>

ASPECTE PRIVIND ASIGURAREA LIBERTĂȚII ÎNTRUNIRILOR

Mirela ANTONESCU,

studentă, Academia de Poliție "Ștefan cel Mare" a MAI

Coordonator științific:

Andrei PÂNTEA,

doctor în drept, conferențiar universitar, USEM

Summary: *Freedom of assembly - the right of people to assemble without fear of harassment or government intrusion - is inextricably linked to freedom of expression, religion and government respect for these fundamental rights. If freedom of assembly were limited to orderly assemblies in public parks, the exercise of this right would involve only clean streets and crowd control. But the ideas and rights that protect them are much more important.*

The right to freedom of assembly is protected in international and regional human rights treaties. These rights apply to any issue. The mass protest is a powerful symbol of the exercise of this right.

Keywords: *the concept of freedom, assembly, fundamental right, freedom of expression, international law.*

Rezumat: *Libertatea de întrunire - dreptul oamenilor de a se aduna fără teama de hărțuire sau intruziune guvernamentală - este indisolubil legat de libertatea de exprimare, de religie și de a cere guvernului respectarea acestor drepturi fundamentale. Dacă libertatea de întrunire ar fi limitată la adunări ordonate în parcurile publice, exercitarea acestui drept ar implica doar străzi curate și controlul mulțimilor. Dar ideile și drepturile care le protejează sunt mult mai importante.*

Dreptul la libertatea întrunirilor este protejat în tratatele internaționale și regionale privind drepturile omului. Aceste drepturi sunt aplicabile oricărei probleme. Protestul în masă este un simbol puternic al exercitării acestui drept.

Cuvinte-cheie: *conceptul de libertate, întruniri, drept fundamental, libertatea exprimării, drept internațional.*

Exprimarea opiniilor poate fi realizată nu doar prin intermediul surselor de informare în masă, dar și în cadrul întrunirilor, mitingurilor, demonstrațiilor, altor procesiuni sau manifestări pașnice. Considerată unul din elementele principale ale statutului juridic al personalității, libertatea întrunirilor, de rînd cu libertatea conștiinței și libertatea de exprimare constituie o garanție a pluralismului politic, o dovadă a caracterului democratic al statului.

Libertatea întrunirilor este consacrată în Articolul 40 din Constituția Republicii Moldova - „Libertatea întrunirilor“ fiindu-i recunoscut caracterul de drept fundamental, „Mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sînt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără niciun fel de arme.”[1]

Dreptul de a se întruni în mod pașnic, împreună cu libertatea de exprimare și libertatea de asociere, stă la baza oricărui sistem democratic funcțional. Dreptul la libertatea de întrunire, precum și limitele acestuia, sunt menționate în mod clar în articolul 11 din Legea europeană, Convenția privind drepturile omului și în Documentul OSCE de la Copenhaga din 1990. Constituțiile naționale și legile fundamentale fac ecou acestor documente sau stabilesc principii similare. [2]

Dreptul la libertatea întrunirilor este un drept fundamental al omului din categoria celor civile și politice și este consfințit și protejat nu doar prin Constituția Republicii Moldova (art.40) și legislația în vigoare, dar și prin principalele instrumente ale dreptului internațional al drepturilor omului la care Republica Moldova este parte, inclusiv Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice și Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Constituția Republicii Moldova prevede exhaustiv tipurile de întruniri la art.40 „Mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri”. Deși enumerate separat, diferitele tipuri de întruniri au o serie de caracteristici comune – presupun o grupare organizată de oameni, cu caracter și scop temporar, destinată schimbului de idei, opinii, concepții, limitată în timp. [3]

Întrunirile pot fi deosebite după anumite caracteristici, iar o primă clasificare o dă chiar textul constituțional:

a) Mitingurile.

În accepțiune generală, miting înseamnă manifestație publică în aer liber, având un caracter larg și prilejuit adesea de un eveniment politic sau social important. În sensul dispozițiilor constituționale ale art. 40, noțiunea miting mai poate presupune și adoptarea unor mesaje (apeluri, adresări, îndemnuri, declarații etc.). De regulă, mitingurile sunt statice și se desfășoară în locuri special adaptate și stabilite (piețe, parcuri, stadioane, străzi) etc.

b) Demonstrațiile.

Accepțiunea noțiunii demonstrație presupune o manifestație a maselor, având un caracter social-politic, exprimându-se prin mișcare (defilare) pe străzi a unor mase de oameni, cu pancarte și lozinci, care expun poziția față de politica autorităților sau conținând apeluri față de ele și de societate în ansamblu. Demonstrația poate începe sau sfârși printr-un miting. Demonstrațiile, ca și mitingurile, pot avea un caracter relativ spontan, fiind organizate doar de anumite persoane.

c) Manifestările.

Este vorba, în fond, de manifestații. Acest tip de întruniri ar putea fi demonstrații publice de masă ca dovadă a simpatiei sau a protestului față de un eveniment de interes general sau față de o anumită persoană (grup de persoane). De obicei, lexemul manifestație se utilizează fie ca sinonim al termenilor demonstrație și procesiune, fie ca o noțiune generală pentru orice întrunire sub cerul liber. Vom constata că autorii Constituției au avut în vedere adunările atunci când au introdus în textul art. 40 noțiunea manifestările.

d) Procesionile.

Acest tip de întruniri-manifestații este mai ușor de definit, deoarece presupune un șir lung de oameni care merg într-o anumită ordine și într-o anumită direcție, având același scop. Respectiv, procesiunile presupun întotdeauna mișcarea pe străzi și drumuri, adică așa-numitele marșuri. Caracterul procesiunii poate fi diferit, pornind de la cel de ceremonie religioasă și terminând cu cel de marșuri pentru pace sau de marșuri sportive. Procesionile sunt pregătite din timp, însă nu întotdeauna trebuie autorizate de autoritățile publice. Adesea, procesiunile pot începe sau sfârși cu mitinguri sau cu alte manifestații (adunări, pichete etc.).

e) Alte întruniri.

Libertatea întrunirilor se poate realiza printr-o diversitate de forme și mijloace, de aceea normele constituționale care o reglementează au un caracter deschis și receptiv. Astfel, dispozițiile constituționale nu restrâng formele și mijloacele de exercitare a libertății în cauză numai la tipurile de întruniri enumerate, ci prevăd că libertatea se poate manifesta și sub formă de orice alte întruniri. La această ultimă categorie pot fi atribuite și astfel de manifestații ca pichetul, orășelul de corturi, greva, flashmob-ul etc. [4, p. 167]

Constituția Republicii Moldova nu restrânge formele de realizare a libertății întrunirilor numai la cele nominalizate, fiind acceptate orice alte forme de întruniri, important este ca acestea să fie pașnice și fără arme. Prin urmare, legiuitorul a acceptat caracterul pașnic al întrunirilor drept unică condiție pentru libera desfășurare a lor.

Norma constituțională invocată, evident, nu poate răspunde altor limitări prin lege, decât celor care corespund spiritului constituțional, având în vedere ca întrunirile, pe lângă faptul că sunt modalități de realizare a libertății de opinie și exprimare a cetățenilor și constituie o metodă de expunere a atitudinii vizavi de o problemă sau alta în stat, ori a gradului de satisfacție vizavi de activitatea unor autorități publice, venită de la purtătorul (exponenți ai purtătorului) autentic al suveranității naționale – poporul (art. 2 din Constituție), mai constituie și o formă materializată de participare nemijlocită a cetățenilor la administrarea treburilor publice (art. 39 din Constituție).

Deși nu se menționează expres în articolul 40 din Constituția RM, întrunirile pot fi de două feluri: publice și private. Toate tipurile de întruniri enumerate expres de textul constituțional (mitinguri, demonstrații și procesiuni) sunt întruniri publice. Întrunirile cu caracter privat se caracterizează prin aceea că au loc în prelungirea libertății domiciliului (la domiciliul sau la reședința unei persoane fizice ori juridice sau în localuri închiriate în acest scop), se desfășoară în localuri închise și accesul la ele este rezervat persoanelor invitate

În conformitate cu articolului 4 a „Legii nr.26 din 22-02-2008 „Privind întrunirile” Libertatea întrunirilor este guvernată de un șir de principii de bază:

a) proporționalitatea, conform căreia, la aplicarea oricărei restricții libertății întrunirilor, autoritățile publice trebuie să respecte echilibrul dintre necesitatea unei astfel de restricții într-o societate democratică și exercitarea dreptului la întrunire;

b) nediscriminarea, conform căreia dreptul la întrunire este garantat tuturor persoanelor, indiferent de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere, de origine socială sau de oricare alt criteriu;

c) legalitatea, conform căreia drept temeiuri justificative pentru interzicerea întrunirii sau pentru limitarea în orice fel a libertății întrunirilor pot servi doar prevederile legale, fără ca autoritățile publice să poată pune în discuție oportunitatea unei întruniri;

d) prezumția în favoarea desfășurării întrunirilor, conform căreia, la examinarea declarației prealabile privind desfășurarea unei întruniri, orice dubiu va fi interpretat de către autoritățile publice în favoarea exercitării dreptului la întrunire. [5]

Întrunirile se pot desfășura în orice loc deschis publicului în afara clădirilor sau în afara altor spații închise accesului liber. Întrunirile se pot desfășura într-un singur loc sau prin deplasarea participanților. În cazul desfășurării unor acțiuni oficiale sau a unor lucrări de reparație, autoritatea administrației publice locale, la cererea autorităților interesate, poate declara închise temporar accesului publicului anumite locuri care, în mod obișnuit, sînt deschise accesului nelimitat al tuturor persoanelor.

Organizatori ai întrunirilor pot fi persoane fizice cu capacitate deplină de exercițiu, grupuri de persoane, precum și persoane juridice. Minorii care au împlinit vârsta de 14 ani, precum și persoanele declarate incapabile, pot organiza întruniri doar împreună cu o persoană cu capacitate deplină de exercițiu. Oricine este liber să participe activ sau să asiste la o întrunire. Nimeni nu poate fi obligat să participe sau să asiste la o întrunire.

Caracterul liber al întrunirilor presupune libertatea organizării lor și libera participare. Nimeni nu poate fi obligat, nici chiar prin lege, să organizeze o întrunire ori să participe la ea. În cazul întrunirilor private, nu apar probleme, ele fiind, în esență, libere. În cazul întrunirilor publice există anumite reguli și norme care trebuie respectate. Reglementările respective sunt determinate, în mare măsură, de prevederile art. 54 din Constituție, care menționează cazurile când exercițiul unor libertăți (inclusiv libertatea întrunirilor) poate fi restrâns.

Necătfînd la faptul că atît legislația națională cît și cea internațională prevăd dreptul la libertatea întrunirilor, acest drept este limitat prin mai multe reguli de desfășurare și restricții.

Conform art.12 al Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor și a Libertăților Fundamentale ale Omului, dreptul la libertatea întrunirilor poate fi supus restricțiilor numai dacă acestea sunt prevăzute de lege și sunt necesare într-o societate democratică în interesele securității naționale sau a siguranței publice, pentru prevenirea dezordinii și crimelor, pentru protecția sănătății sau moralității, sau pentru protecția drepturilor și libertăților celorlalți.[6]

Cuvintele sunt „necesare într-o societate democratică”: orice limitare a dreptului respectiv trebuie să fie aplicată doar în măsura în care este necesară pentru interesele citate mai sus, dar și proporțională interesului urmărit. Adică, dacă autoritățile au de ales între două măsuri care ating aproximativ același rezulta, acestea sunt obligate să aleagă măsura care limitează mai puțin dreptul la libertatea întrunirilor. De exemplu, dacă în întrunire participă câteva persoane care se comportă violent, imoral sau în alt mod tulbură ordinea publică, o măsură proporțională este să izolezi aceste persoane, iar una disproportională – să întrerupi sau să dispersezi întreaga manifestație (în acest caz e vorba de o încălcare a drepturilor celorlalți participanți). În mod evident, chiar și aceste măsuri trebuie să fie bazate pe lege.

În conformitate cu Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice (art.21) „*exercitarea acestui drept nu poate fi supusă decât restricțiilor, conforme cu legea și necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al securității publice, al ordinii publice ori pentru a ocroti sănătatea sau moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora*”.[7]

Astfel, ca în cazul libertății de exprimare, libertatea întrunirilor poate fi limitată, însă orice restricție impusă dreptului la întrunire trebuie să corespundă următoarelor cerințe: (1) să fie prevăzută de lege,

(2) să protejeze un interes legitim,

(3) să fie necesară pentru a atinge acest interes.

Pe lângă aceste trei criterii de bază, doctrina și jurisprudența internațională au mai stabilit:

a) dreptul la întrunirea pașnică este un drept fundamental într-o societate democratică și unul dintre pilonii acestei societăți, se referă la întrunirile private și la cele publice;

b) libertatea de întrunire este garantată oricărei persoane ce intenționează să organizeze o manifestație pașnică, indiferent de posibilitatea apariției unor contramanifestații violente sau de posibilitatea alăturării unor extremiști cu intenții violente, dreptul de a contramanifesta nu trebuie să paralizeze exercitarea dreptului de a manifesta;

c) statele pot adopta măsuri rezonabile pentru asigurarea desfășurării pașnice a manifestațiilor legale, deoarece garantarea libertății acestora nu este absolută. Criteriile și condițiile autorizării trebuie să fie fixe;

d) pentru a se asigura caracterul pașnic al întrunirilor, statul poate institui un sistem de autorizare prealabilă;

e) manifestația al cărei scop este paralizarea căilor publice de circulație nu poate fi considerată drept pașnică. [6]

Potrivit Articolului 8 al Legii Nr. 26 din 22-02-2008 „Privind întrunirile”, sunt interzise întrunirile prin care se urmărește:

a) îndemnarea la război de agresiune, la ură națională, rasială, etnică sau religioasă;

b) incitarea la discriminare sau violență publică;

c) subminarea securității naționale sau a integrității teritoriale a țării, săvârșirea infracțiunilor, încălcarea ordinii publice sau organizarea tulburărilor în masă, încălcarea moralității publice, a drepturilor și a libertăților altor persoane ori punerea în pericol a vieții sau a sănătății acestora.

Legea menționată prevede la articolul 10 că „Orice persoană care intenționează să desfășoare o întrunire notifică în scris, printr-o declarație prealabilă, autoritatea administrației publice locale din unitatea administrativ-teritorială respectivă cu cel puțin 5 zile înainte de data desfășurării întrunirii”. [5]

În multe cazuri s-a constatat depunerea declarației cu încălcarea termenului prevăzut de lege și greșeli (omisiuni) elementare la completarea declarației. Primarii în unele cazuri refuză pe acest motiv autorizarea întrunirilor, deși nu întotdeauna. Faptul că organizatorii admit astfel de greșeli vorbește despre gradul insuficient de cunoaștere a legislației privitor la organizarea și desfășurarea întrunirilor.

În același timp, nu în toate cazurile refuzul de a autoriza întrunirea pe motivul nedepunerii în termen de către organizatori a declarațiilor prelabile este justificat, fiind de fapt în cazul întârzierii cu o zi sau două drept un pretext formal pentru a nu elibera autorizația (legea nu prevede un astfel de temei pentru refuz). Este lipsit de suport juridic motivul de refuz, deseori invocat, că nu a fost justificată necesitatea desfășurării întrunirii.

Legea Nr. 26 din 22-02-2008 „Privind întrunirile” prevede la articolul 14 „Modificarea condițiilor de desfășurare și interzicerea întrunirilor”, astfel la examinarea unei declarații prelabile sau a unei cereri, precum și la asigurarea ordinii publice în timpul desfășurării întrunirii, autoritățile publice vor acționa astfel încât să elimine doar elementele ilicite ale întrunirii, garantând, pe cât este posibil, dreptul la întrunire.

Dacă, din declarația prealabilă sau din alte date pe care le deține, reiese că scopurile sau forma de desfășurare a întrunirii preconizate contravin Constituției Republicii Moldova sau pot duce la încălcarea legislației, autoritatea administrației publice locale informează neîntârziat organizatorul cu privire la obligațiile pe care le are în această calitate, precum și îi atrage atenția asupra cadrului legal existent.

Dacă consideră necesar pentru asigurarea desfășurării în mod pașnic a întrunirii, autoritatea administrației publice locale poate recomanda organizatorilor modificarea condițiilor de desfășurare

a întrunirii declarate privind ora, locul sau forma de desfășurare a întrunirii. Decizia finală cu privire la modificarea orei, a locului sau a formei de desfășurare a întrunirii îi aparține organizatorului.

Dacă deține probe concludente că întrunirea urmează să se desfășoare cu încălcarea prevederilor art.8, enumerate mai sus, autoritatea administrației publice locale poate iniția o procedură judiciară, prin care să ceară interzicerea întrunirii sau modificarea, după caz, a orei, a locului sau a formei de desfășurare a acesteia. Intentarea acțiunii nu suspendă dreptul de a desfășura întrunirea.

Instanța de judecată examinează cererea de interzicere a întrunirii sau de modificare, după caz, a orei, a locului sau a formei de desfășurare a acesteia și adoptă o hotărâre în cel mult 3 zile de la data depunerii. Instanța de judecată poate adopta una din următoarele hotărâri:

a) interzicerea întrunirii declarate ori modificarea orei, a locului sau a formei de desfășurare a întrunirii;

b) menținerea dreptului de a desfășura întrunirea.

Oricare dintre părți este în drept să conteste, în cel mult 3 zile de la data pronunțării, hotărârea judecătorească adoptată în condițiile art.14.

Legea Nr. 26 din 22-02-2008 deasemenea prevede dreptul la contramanifestații, însă se preferă de a opera cu conceptul de simultane, potrivit Articolului 3 „*întruniri simultane- sunt întruniri care se desfășoară în același loc și în același timp, care pot avea sau nu aceleași motive sau scopuri, ai căror organizatori pot avea opinii similare, diferite sau contradictorii.*”[5]

În același timp, autoritățile preferă să refuze autorizarea întrunirilor în locuri adiacente, pentru a nu depune eforturi suplimentare. Această practică este contrară standardelor internaționale, care prescriu în atare situații antrenarea resurselor necesare pentru asigurarea ordinii publice. Practica Curții Europene ne orientează pe poziția că dreptul la întrunire pașnică este un drept fundamental într-o societate democratică și unul dintre pilonii acestei societăți. Libertatea de întrunire pașnică este garantată oricărei persoane care are intenția de a organiza o manifestare pașnică, indiferent chiar și de posibilitatea apariției unor contramanifestări violente, deoarece, într-o democrație autentică și garantată, dreptul de a contramanifesta nu trebuie să paralizeze exercitarea dreptului de a manifesta.

La drept vorbind, aceste omisiuni din lege au avut puțină semnificație până în prezent, dat fiind că nu s-au constatat nici declarații prealabile, dar nici intenții spontane de a organiza contramanifestații. În majoritatea covârșitoare a cazurilor, subiectele abordate de organizatorii întrunirilor practic excludeau situații de vrajbă din partea anumitor pături sociale, fapt ce ar fi condiționat pericol pentru ordinea publică și drepturile altor persoane. Astfel, referințele autorităților despre necesitatea unor resurse suplimentare de cele mai multe ori erau inconsistente. [7]

Libertatea întrunirilor este garantată de Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului în (art.11) „Libertatea de întrunire și de asociere” care prevede următoarele:

1. Orice persoană are dreptul la libertate de întrunire pașnică și la libertate de asociere, inclusiv a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

2. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protect ia sănătății, a moralei ori a drepturilor și a libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat. [6]

Evidențiam faptul că conform standardelor internaționale este garantat dreptul la o întrunire pașnică, în unele documente acesta este clarificat ca drept la întâlniri fără arme. Nu există nici un drept la întruniri cu intenția de a provoca violență și dezordine.

Chiar dacă o întrunire, prin definiție, necesită prezența a cel puțin două persoane, un protestatar individual exercitându-și dreptul său la libera exprimare, în cazul în care prezența lor fizică este o parte integrantă a acestei expresii, trebuie, de asemenea, asigurate cu aceeași protecție ca cei care se adună împreună ca parte a unei întruniri.

Libertatea întrunirilor pașnice este reprezentată de un vast spectru de activități: – întruniri statice – întrunirile, acțiunile de masă, demonstrațiile, raliurile, protestele și pichetele;

– întruniri în mișcare – paradele, marșurile, funeraliile, nunțile, pelerinajele și convoaiele;
– întrunirile sunt activități implicit temporare, însă nu există o definiție fermă a conceptului „temporar”, din care cauză edificarea taberelor de protest sau a altor construcții nepermanente poate fi inclusă în ideea de întrunire și astfel de activități pot fi continuate timp de câteva zile sau mai mult, cât continuă să rămână considerate întruniri pașnice;

– întrunirile au impact asupra proceselor vieții cotidiene. Ele pot cauza impedimente pentru procesele de rutină, afaceri, deplasarea pietonilor și traficul rutier. Astfel de impedimente sunt rezultate legitime ale întrunirilor pașnice. [8]

Conținutul mesajelor întrunirilor pașnice poate fi oricare, acestea oricum trebuie protejate. Cei care își exercită dreptul la libertatea întrunirilor pot susține idei și cauze nepopulare și chiar controversate, atât timp cât nu există un pericol iminent de violențe. Conceptul drepturilor omului anume asta și presupune – protecția persoanei, individualității și minorității, împotriva voinței autorității sau majorității.

Respectiv, argumente precum „98% din populația țării este ortodoxă și respectiv este împotriva marșului comunității LGBT, de aceea acesta trebuie interzis”, nu doar sunt greșite logic, și probabil factologic, ci și amintesc de ce avem nevoie de protecția acestui drept. Totodată autoritățile nu decid dacă un protest merită sau nu merită a fi organizat sau protejat, fapt pentru care Republica Moldova a fost condamnată DE Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza Hyde Park și Alții contra Moldovei Nr. 1 (2009):

„Este inacceptabil din perspectiva articolului 11 [al Convenției Europene a Drepturilor Omului] ca ingerințele în exercitarea dreptului la libertatea întrunirilor să poată fi justificate doar în baza propriilor viziuni ale autorităților privind meritele unui anumit protest”. [9]

Cei care protestează împotriva Guvernului sau a oficialilor trebuie să se bucure de garanții și mai substanțiale împotriva ingerințelor, iar motivele autorităților trebuie să fie cu atât mai serioase și justificate. Același lucru se referă la cazurile în care sunt criticate politicile publice sau legile adoptate de legislativ care afectează direct drepturile cetățenilor. Cu toate acestea, limbajul de ură – promovarea urii naționale, rasiale, religioase sau pe alt temei – care constituie incitare la discriminare, ostilitate sau violență, nu se bucură de același grad de protecție. Asta se referă mai ales la cazurile în care mesajul de ură tocmai țintește distrugerea drepturilor și libertăților altor persoane. Totuși, nici în aceste cazuri nu este necesar de a dispersa toate persoanele participante la un eveniment, iar măsurile poliției (de exemplu reținerea) trebuie să țintească doar persoanele implicate nemijlocit în incitarea la violențe.

Recent, Republica Moldova a fost condamnată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza Petrenco și alți 6 reclamanți contra Republica Moldova, Curtea a dispus ca Guvernul Republicii Moldova să achite reclamanților suma de 63750 Euro. Cauza se referă la reținerea, arestarea și detenția reclamanților în baza unor acuzații de tulburări în masă ca urmare a unei demonstrații pe care aceștia au organizat-o în fața sediului Procuraturii Generale în septembrie 2015. Toți reclamanții au fost deținuți timp de patru luni și jumătate în Penitenciarul nr. 13 și aproximativ pentru aceeași perioadă de timp s-au aflat în arest la domiciliu. În perioada în care aceștia se aflau în arest la domiciliu, reclamanții au fost forțați să poarte brățări electronice, pe care trebuiau să le încarce la fiecare cinci ore.

„Curtea este de acord că interdicția impusă reclamanților de a participa la întruniri publice s-a echivalat cu o „ingerință a [unei] autorități publice” în dreptul reclamanților la libertatea de întrunire în temeiul primului paragraf din Articolul 11. O astfel de ingerință va atrage după sine o încălcare a articolului 11, cu excepția cazului în care este „prescris de lege”, are un scop sau scopuri care sunt legitime în conformitate cu alineatul (2) al aceluși articol și este „necesar într-o societate democratică” pentru a atinge acest scop sau scopuri .

În ceea ce privește legalitatea ingerinței de mai sus, niciun element din prezenta cauză nu permite Curții să considere că a existat un temei juridic pentru limitarea dreptului reclamanților la libertatea de întrunire. Curtea stabilește că într-adevăr, articolul 191 din Codul de procedură penală (a se vedea paragraful 23 din hotărâre) nu prevede o astfel de măsură procesuală și Guvernul nu a indicat alte dispoziții legale interne care să permită impunerea unei astfel de măsuri unei persoane

eliberate și care este în așteptarea procesului. Astfel, Curtea concluzionează că ingerința în cauză nu era legală în temeiul dreptului intern.” [10]

„Violarea dreptului la libertatea întrunirilor prin împiedicarea ilegală a desfășurării mitingului, demonstrației, manifestației, procesiunii sau oricărei alte întruniri ori a participării cetățenilor la acestea fie prin constrângerea lor la participare [...] se pedepsește cu amendă în mărime de la 550 la 750 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de pînă la 2 ani.” [11]

În speță, pentru Republica Moldova, evenimentele din 07 aprilie anul 2009 au fost o lecție dură de democrație, care cu părerer de rău, trebuie să recunoaștem, nu a fost până la capăt învățată, Statul, structurile de forță, alte entități repressive și de justiție, societatea la general și entitățile politice având mai multe resrtanțe și carențe pe dimensiunea promovării valorilor cu adevrat democratice în raport cu respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, fapt care în multe cazuri sunt sancționate dur de către Curtea Europeană pentru Drepturile Omului. O manifestație inițial pașnică, transformată în una violentă cu repercursiuni de lungă durată, schimbarea clasei de guvernare, etc. Cine se face vinovat de deturnarea protestelor pașnice în manifestări violente ? Rămâne un semn de întrebare. Însă cu certitudine putem afirma, că statul are la îndemână toate instrumentele de prevenție, inclusiv legislative și de guvernare democratică. Este evident faptul, că dreptul la întrunire trebuie să fie respectat, iar atentatul asupra acestui drept, îngrădirea lui poate crea condiții pentru violențe stradale, perturbarea manifestațiilor pașnice în acțiuni violente, cu victime omenești.

În concluzie putem afirma că, dreptul la libertatea întrunirilor este un drept fundamental, protejat în tratatele internaționale și regionale privind drepturile omului. Mecanismul național prin care se protejează dreptul la libertatea întrunirilor este Legea privind întrunirile Nr. 26 din 22.02.2008, care prevede în mod expres condițiile de desfășurare a unei întruniri limitările acestui drept care sunt stabilite expres în conținutul legii.

Totodată, dreptul la libertatea întrunirilor este considerat unul dintre drepturile de bază pentru o democrație și este adesea numit „constitutiv pentru practica democratică”. Or, nu poate exista o democrație acolo unde oamenii nu sunt liberi să se întrunească și să-și împărtășească ideile, să transmită mesaje puterii din stat și întregii societăți. Din acest considerent, pentru majoritatea statelor democratice care sunt în mare parte democrații reprezentative, întrunirile pașnice sunt o formă a democrației directe – un fel de a stabili comunicarea dintre Guvern și popor sau o secțiune a acestuia. Astfel, atunci când este încălcat acest drept, suferă democrația și suferă Guvernul, Parlamentul, cu riscul izolării lor de propriul popor, în serviciul căruia de fapt trebuie să fie. Istoria a demonstrat nu odată acest fapt, dar cu părere de rău nu întotdeauna lecția respectivă este însușită. Partea pozitivă este că aceasta a dus, inclusiv, la schimbarea orânduirii sociale la nivel global, omenirea cunoscând noi ascenciuni în dezvoltarea sa, iar la nivel local aceasta a dus la schimbarea clasei de guvernare, atunci când interesele ei deviază de la interesele propriului popor, propriei națiuni. Dreptul la întrunire nu trebuie îngrădit, marginalizat, fiind unul fundamental.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, publicată în M.O. nr. 1 la 12.08.1994.
2. [Ghidului privind libertatea întrunirilor pașnice](#), Warsaw/Strasbourg 2010
3. Constituția României, comentată și adnotată, RA „Monitorul Oficial“, București, 1992, p. 90.
4. Comentariu Constituția Republicii Moldova
5. Legea nr.26 din 22-02-2008 Privind Întrunirile
6. Convenția Europeană a Drepturilor Omului
7. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice
8. Donna Gomien, Ghid (Vade-mecum) al Convenției Europene a Drepturilor Omului, Capitolul 12, Biroul de Informare al Consiliului Europei în Moldova, Chișinău, 2006
9. Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza Hyde Park și Alții contra Moldovei Nr. 1 (2009), alineatul 26
10. Curtea Europeană a Dr. Omului în cauza Petrenco și Alții contra Moldovei nr. 6345/16 (2021)

LIBERTATEA DE EXPRIMARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA. LIBERTATEA PRESEI. ACTUALITATE ȘI PERSPECTIVE

Corina SAVA,
studentă, Facultatea Drept, USEM
Coordonator științific: Cristina CEBAN,
doctor în drept, conferențiar universitar, USEM

Summary: *All countries in the world, regardless of the structure of the territory, the organization and exercise of power, the way in which the principles of democracy are implemented and transposed into life, whether it is a developed or a developing country, there are groups that struggle for freedom of expression, for various reasons, including poverty, discrimination, religious beliefs. The same reasons may perform as barriers to freedom of expression. Marginalized groups often have limited access to this fundamental right recognized in most international documents. Freedom of expression is a right regulated in both European and constitutional legal instruments. Therefore, every citizen must know that, based on this fundamental right, he can freely express his ideas, opinions and beliefs regardless of the means or procedures.*

Keywords: *Freedom of expression, democratic state, ECHR, Criminal Code, Code of Criminal Procedure*

Rezumat: *Toate țările din lume indiferent de structura teritoriului, modul de organizare și exercitare a puterii, modul în care principiile democrației sunt implementate și transpuse în viață, fie stat dezvoltat sau în curs de dezvoltare, există grupuri care luptă pentru valorificarea deplină a libertății de exprimare pe diverse motive, inclusiv sărăcia, discriminarea, convingerile religioase. Aceleași motivele pot constitui bariere în ceea ce privește libertatea de exprimare. Grupurile marginalizate deseori au acces îngrădit la acest drept fundamental recunoscut în majoritatea documentelor internaționale. Libertatea de exprimare este un drept reglementat în instrumente juridice atât de nivel European, cât și la constituțional. Așadar fiecare cetățean trebuie să cunoască faptul că, în baza acestui drept fundamental, își poate exprima liber ideile, opiniile și credințele indiferent de mijloacele ori procedeele folosite.*

Cuvinte cheie: *Libertate de exprimare, stat democratic, CEDO, Cod penal, Cod de procedură penală.*

Pe parcursul evoluției omului ca celulă indispensabilă a societății, odată cu el, s-au conturat drepturile și libertățile acestuia, fapt care îi garantează protecția sa în lume indiferent de locul aflării lui. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor și a Libertăților Fundamentale ale Omului, de la Roma din 04.IX.1950 (în continuare CEDO sau Convenția), este unul dintre garanții supremi al respectării acestora și reprezintă un act normativ fundamental care cuprinde dispoziții de ordin general în care sunt consacrate norme care reglementează drepturile și libertățile omului, norme care duc mai apoi la elaborarea legilor în așa mod încât acestea să nu contravină textului Convenției, altor acte normative cu caracter național.

Pe lângă Obligația de a respecta drepturile omului, Dreptul la viață, Interzicerea torturii, Interzicerea sclaviei și a muncii forțate, Dreptul la libertate și la siguranță, Dreptul la un proces echitabil, Dreptul la nici o pedeapsă fără lege, Dreptul la respectarea vieții private și de familie, Dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie, Libertatea de întrunire și de asociere, Dreptul la căsătorie, Dreptul la un remediu efectiv, Interzicerea discriminării, Derogarea în caz de stare de urgență, Restricțiile activității politice a străinilor, Interzicerea abuzului de drept, Limitarea folosirilor restrângerilor drepturilor, în articolul 10 Convenția a consacrat și „**Dreptul la libera exprimare**”.

Prin dreptul la exprimare conform Convenție stabilim că „Orice persoană are dreptul la libertate de exprimare. Acest drept include libertatea de opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică Statele să supună societățile de radiodifuziune, cinematografie sau televiziune

unui regim de autorizare. 2. Exercițarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei, a reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informațiilor confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești [1]”. Cu alte cuvinte recunoscând importanța protejării libertății de exprimare, dispozițiile Convenției Europene a Drepturilor Omului prevăd că orice limitare a libertății de exprimare trebuie să fie prevăzută de lege și „necesară într-o societate democratică”.

Din studiul articolului 10, din Convenția Europeană a Drepturilor Omului distingem 3 componente importante ale libertății de exprimare:

1. Libertatea de opinie;
2. Libertatea de a primi informații și idei;
3. Libertatea de a comunica informații și idei.

Libertatea de opinie garantează fiecărei persoane, libertatea de a-și forma propriile convingeri indiferent de domeniu, (economic, social, cultural, politic, științific, istoric ori religios). Libertatea de opinie este protejată, reprezentând o componentă esențială a pluralismului și toleranței necesare oricărei societăți democratice, iar statele nu pot impune restricții și limitări excesive.

Libertatea de opinie și de exprimare include și libertatea de a comunica informații și idei ce pot fi transmise sub orice formă – online sau offline, critici sau controverse. Aceasta se mai poate manifesta și prin mai multe forme precum: comunicarea verbală, comunicarea scrisă – efectuată prin (cărți, broșuri, afișe, bannere), moduri de exprimare audio, vizuale, electronice, sau bazate pe internet.

Dreptul la exprimare își are reglementare în mai toate documentele internaționale, acest fapt îl putem constata în articolul 11 cu privire la „Libertatea de exprimare și de informare” din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, în care este stabilit că „Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a transmite informații sau idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. (2) Libertatea și pluralismul mijloacelor de informare în masă sunt respectate [2].

Dar și în articolul 13 din Convenția privind Drepturile Copilului, prin care este determinat (1). *Copilul are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a difuza informații și idei de orice natură, indiferent de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită sau artistică ori prin orice alte mijloace, la alegerea copilului. (2). Exercițarea acestui drept poate face subiectul restricțiilor, dar numai al acelor restricții expres prevăzute de lege și absolut necesare pentru: a) respectarea drepturilor sau a reputației altora; sau b) protejarea securității naționale, a ordinii publice, a sănătății publice și a bunelor moravuri [3].*

Cât ceea ce ține de cadrul normativ intern de reglementare, Constituția Republicii Moldova reglementează în Titlul II. Drepturile, Libertățile și Îndatoririle Fundamentale, Capitolul II intitulat Drepturile și Libertățile Fundamentale, astfel că în articolul 32 privind Libertatea opiniei și a exprimării este prevăzut: (1) *Oricărui cetățean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil. (2) Libertatea exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie. (3) Sunt interzise și pedepsite prin lege contestarea și defăimarea statului și a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violență publică, precum și alte manifestări ce atentează la regimul constituțional [4].*

Astfel putem ajunge la concluzia că acel „alt mijloc posibil” din articolul 32 aliniat (1) din Constituția Republicii Moldova, legea fundamentală mai prevede acele mijloace și anume în articolul 40 cu privire la „Libertatea Întrunirilor” care enunță că „Mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme”.

„Un alt act normativ intern de reglementare, este legea „Cu privire la Libertatea de Exprimare”, unde articolul 3 stabilește dreptul la exprimare, sub următoarea formă:

„(1) Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a comunica fapte și idei.

(2) Libertatea de exprimare protejează atât conținutul, cât și forma informației exprimate, inclusiv a informației care ofensează, șochează sau deranjează.

(3) Exercițarea libertății de exprimare poate fi supusă unor restrângeri prevăzute de lege, necesare într-o societate democratică pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, pentru a apăra ordinea și a preveni infracțiunile, pentru a proteja sănătatea și morala, reputația sau drepturile altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

(4) Restrângerea libertății de exprimare se admite doar pentru protejarea unui interes legitim prevăzut la alin. (3) și doar în cazul în care restrângerea este proporțională cu situația care a determinat-o, respectându-se echilibrul just dintre interesul protejat și libertatea de exprimare, precum și libertatea publicului de a fi informat.

(41) - abrogat.

(42) În condițiile alin. (3), se interzic răspândirea și/sau utilizarea în public a simbolurilor fasciste, rasiste ori xenofobe, propagarea și/sau utilizarea în scopuri politice a simbolurilor fasciste, precum și promovarea ideologiilor fasciste, rasiste ori xenofobe și/sau negarea Holocaustului, acțiuni care se sancționează în conformitate cu legislația în vigoare [5].”

Astfel constatăm cu certitudine, că libertatea de exprimare este un drept recunoscut în instrumente juridice internaționale, europene cât și la nivel constituțional al Republicii Moldova, așadar fiecare cetățean trebuie să cunoască faptul că în baza acestui drept fundamental își poate exprima liber ideile, opiniile și credințele indiferent de mijloacele ori procedeele folosite. Este un drept indispensabil deoarece exprimare liberă este esențială pentru a trăi într-o societate democratică, deschisă și corectă.

Atât la nivel internațional cât și național, mass-media este considerată a 4-a putere în stat, care asigură existența unui stat democratic, deschis și corect, după cele 3 puteri tradiționale delimitate în cadrul unui stat democratic:

1. Legislativă;
2. Executivă;
3. Judecătorească.

Instituționalizarea mass-media și transformarea acesteia într-o putere civică este parte a dezvoltării societății democratice și o expresie lărgită a libertății individuale de exprimare. Democrația necesită o sferă publică bine informată, în care sunt exprimate o pluralitate de puncte de vedere. Mass-media este creatura acestei sfere publice, care are puterea de a contesta puterea actuală, de a semnală abuzurile puterii, abaterile de la principiile democratice și astfel, de a redresa și de a schimba situații. Aceasta are sarcina de a informa publicul asupra problemelor de interes public și de a efectua, în conformitate cu responsabilitățile sale, investigații jurnalistice în probleme de interes public, iar în timpul efectuării acestora, legiuitorul permite existența unui anumit grad de exagerare sau chiar provocare, cu condiția să nu se denatureze esența faptelor în urma exercitării dreptului libertății de exprimare a mass-mediei.[6]

Societatea vrea să cunoască date despre procesele sociale care afectează viața de zi cu zi. Acest imperativ ține de necesitatea planificării viitorului pentru fiecare individ în parte, sau chiar de curiozitatea omenească. Cetățeanul vrea să cunoască date publice dar și date care țin de viața personală a persoanelor care guvernează țara, a celor care-i reprezintă în plan național și internațional, care până la urmă sunt consumatorii surselor bugetare publice, iar bugetul public este alimentat din contul contribuabililor de diferit nivel. Este un factor normal existența acestui interes din partea consumatorului produsului mass-media. Doar că furnizorul produsului mass-media are la bază niște obligațiuni legale, la care ne vom referi în continuare, de a răspunde pentru veridicitatea, calitatea produsului livrat.

În continuare ne vom referi la câteva probleme, cu care se confruntă societatea atunci când, voluntar sau involuntar înțelege diferit noțiunile de „libertatea presei”, „libertatea de exprimare”, etc.

Este cunoscut faptul, că de-a lungul timpului, mass-media moldovenească și nu numai, a contribuit suficient de mult la formarea opiniei publice, la consolidarea anumitor păreri în societate, în problemele de interes public. Și aici ne referim la numeroase cazuri, cu părere de rău tratate destul de controversat în societate, și care chiar au divizat societatea în „ai noștri” și „ai lor”, sau „ai noștri” și „ai voștri”. De exemplu „Criza energetică”, cazurile „Furtul miliardului”, „Pădurea Domnească”, „tentativa de viol cazul Petic”, „Statul capturat”, cazuri de presupuse „îmbogățiri ilicite”, unele dintre care chiar nu au o finalitate logică, inclusiv cu nerespectarea principiului nevinovăției în cazul bănuiților, acuzațiilor de săvârșirea unor sau altor infracțiuni, inclusiv persoane de demnitate publică, cu funcții de răspundere, etc., aceasta observându-se în renumita fraza „bănuiții riscă până la „nr”, ani de închisoare...”, fiind martori ai mai multor știri controversate și manipulatorii elaborate de diferite posturi de televiziune. Ori, Constituția Republicii Moldova, Codul de procedură penală, prevede expres acest lucru asigurarea prezumției de nevinovăție, respectarea altor principii fundamentale aflate la baza respectării drepturilor și a libertăților cetățeanului.

Tot mai mult societatea, consumatorul produsului mass-media asistă la apariția pe bandă rulantă a mai multor posturi de televiziune, unele presupunându-se a fi imparțiale și echidistante, deși se neagă cu vehemență acest lucru, altele având în umbră oameni cu funcții publice care-și desfășoară activitatea în sfera politicului, posturi de televiziune sau radio, structuri mediatice ale platformelor internet, care difuzează un propriu cult al personalității acestora sau ale structurilor pe care le reprezintă, astfel, uneori se ajunge la concluzia unor știri manipulative, care distorsionează opinia publică sau o modelează după bunul lor plac, prin influența acestora, divizează societatea. Existența diferitor opinii în societate este un factor normal, doar că dincolo de aceasta, există riscul manipulării opiniei publice și luării de ostateci a propriilor cetățeni. Aici putem aduce exemplul cazul „Transnistriei”, unde locuitorii sunt restricționați în informare, iar dușmanul extern este o amenințare permanentă asupra așa zisei „PMR”.

Recent, Serviciul de Informații și Securitate a RM a cerut blocarea a 4 site-uri care au publicat știri false, unul dintre ele publicând informații false despre criza din sistemul energetic. [8]. Printre narativele false promovate de portalurile online menționate se regăsesc:

1. Deconectarea raioanelor de la curent electric;
2. Sistarea furnizării de către Centrala termoelectrică de la Cuciurgan a curentului electric;
3. Deconectarea temporară a Focului veșnic la Complexul Memorial „Eternitate” drept „acțiune demonstrativă a autorităților Moldovei – răspuns la amenințarea Gazprom de a sista livrarea gazului natural”.

Ipoteze false privind motivele crizei în sectorul gazelor naturale din Republica Moldova „Noua putere de la Chișinău a decis să riște ca moldovenii să înghețe peste iarnă doar pentru a se certa cu Rusia” / „marii strategii din SUA care, împreună cu alți „vizionari” din Ucraina, au găsit formula prin care să falimenteze GazProm: să oprească livrările de gaz din Rusia către Moldova”. [9].

În ultima perioadă, suntem martori inclusiv a unei justiții televizate. Prin aceasta urmărindu-se scopul de a perturba în marea majoritate, opinia și liniștea publică, având în consecință funcționarea incorectă a unor sisteme importante ale statului. Responsabilitatea ce cade pe umerii oamenilor care își desfășoară activitatea în sfera jurnalismului independent este mare atunci când vorbim despre dezmințirea neadevărurilor scrise de colegii lor din cealaltă tabără, dar și pentru recuperarea încrederii societății.

Stabilim cu certitudine că libertatea de a căuta, de a primi și împărtăși informații, fără teamă și cenzură este definitorie în educația fiecăruia, iar înțelegerea corectă a dreptului la exprimare precum și limitele de exercitare sunt posibile atunci când este cunoscută baza legală.

Toate țările din lume indiferent de structura teritoriului, de modul de organizare și exercitare al puterii, de modul în care principiile democrației sunt implementate și receptate în viața statului, fie în țări în curs de dezvoltare ori în cele dezvoltate există grupuri care luptă pentru un acces deplin la libertatea de exprimare, motivele fiind diverse- sărăcia, discriminarea ori convingerile religioase. Sărăcia, discriminarea, convingerile religioase pot constitui bariere clare în ceea ce privește libertatea

de exprimare. Grupurile marginalizate vor avea un acces restrictiv la acest drept fundamental recunoscut în toate documentele internaționale.

Libertatea de exprimare este un drept complex ce înglobează o serie de drepturi fundamentale fără de care nici o societate nu poate fi declarată ca fiind democratică, așadar dreptul la exprimare joacă un rol vital în procesul de dezvoltare sănătoasă a oricărei societăți.

S-a subliniat nu de puține ori că dreptul la libera exprimare este atât de important încât practica defectuoasă a acestuia ar fi în măsură de a pune în pericol celelalte drepturi.

Factorii determinanți în garantarea dreptului la libera exprimare:

1. Un mediu juridic și de reglementare care să permită nu doar teoria dreptului la libera exprimare ci și practica efectivă a acestuia;
2. Aplicarea corectă a principiului necesității și proporționalității în reglementare atunci când dreptul la libera exprimare aduce atingere dreptului altei persoane.

Dreptul la exprimare este strâns legat de libertatea de gândire, conștiință și religie protejată de articolul 9 din Convenția Europeană pentru Drepturile Omului [10], nu este posibil să gândim libertatea de exprimare fără a lua în considerare, în prealabil libertatea de opinie, deoarece prime este în mod necesar o manifestare exterioară celei dintâi. Însă opinia ce nu este făcută cunoscută și altor persoane nu poate leza drepturilor celorlalți membri ai societății, de-aceia libertatea de opinie nu cunoaște niciun fel de îngrădiri, spre deosebire de exprimarea acesteia, care se poate dovedi, în unele situații vătămătoare în relația cu alte valori fundamentale. Exprimarea unei opinii presupune în concret exprimarea unei judecăți de valoare, ceea ce are o importanță deosebită sub aspect probator, deoarece, așa cum a decis Curtea Europeană pentru Drepturile Omului în jurisprudența sa, în special raportat la libertatea presei, exactitatea judecăților de valoare nu poate fi demonstrată așa cum pot fi demonstrate faptele concrete, iar a pretinde asemenea probă ar duce inevitabil la o îngrădire nepermisă a libertății de opinie.

Reitertăm deviza Uniunii Europene, - „Unitate prin diversitate”, raportată și la diversitatea opiniilor existente, la libertatea de exprimare, etc. Este normal, ca oamenii, în secolul XXI să aibă opinii diferite pe un subiect sau altul. Prin asta se realizează armonia convețuirii sociale, atunci când suntem diferiți, având oportunitatea alegerii între „bine” și „rău”. Pledăm pentru „libertatea de exprimare”, pentru „libertatea presei”, doar că aceste valori trebuie să servească binelui societății, și nu invers, nu trebuie să servească unor sau altor grupuri de interese care au alte scopuri decât cele legale. Timpul demonstrează, că „jumătățile de măsură” în domeniul mass-media nu au loc, adevărul, oricum iese la suprafață. Doar că societatea are de plătit un anumit tribut în raport cu defectele înregistrare la compartimentul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, ori presa de buzunar, care se află/s-a aflat la cheremul anumitor grupuri de interese, dictaturi, regimuri oligarhice, etc. nu are un viitor.

Bibliografie:

1. Articolul 10, „*Dreptul la Exprimare*” Convenția Europeană a Drepturilor Omului.
2. Articolul 11, cu privire la „*Libertatea de exprimare și de informare*” din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene.
3. Articolul 13 din Convenția privind Drepturile Copilului.
4. Articolul 32, privind Libertatea opiniei și a exprimării, Constituția Republicii Moldova.
5. Articolul 3, Dreptul la Exprimare, Legea cu privire la libertatea de exprimare în Republica Moldova.
6. Potrivit articolului 4, aliniat (2) și (3), privind Libertatea de exprimare a mass-mediei, din Legea cu privire la libertatea de exprimare în Republica Moldova.
7. Articolul 21, privind „Prezumția nevinovăției”, Constituția Republicii Moldova.
8. DOC/ SIS solicită blocarea unui nou site care a publicat informații false privind criza din sectorul energetic – Ziarul de Gardă (zdg.md)
9. DOC/ SIS solicită blocarea a trei resurse web care, potrivit lor, promovează informații false ce afectează securitatea națională în condițiile stării de urgență – Ziarul de Gardă (zdg.md).
10. Articolul 10, cu privire la Libertatea de Gândire, Conștiință și Religie, Convenția Europeană pentru Drepturile Omului.

EVOLUȚIA CONCEPTULUI LIBERTĂȚII

Margarita VELEȘCO,

studentă, Academia de Poliție “Ștefan cel Mare” a MAI

Coordonator științific: Serghei PÂNTEA,

magistru în drept, ofițer de urmărire penală în cadrul PCCOCS

Summary: *Freedom is a fundamental, inalienable right that any person possesses inherently and naturally. It is a pure and simple right. This universal value applies everywhere and in equal measure to all.*

The concept of freedom dates back to antiquity, transited through the Middle Ages and developed through the important contribution of the phenomenon of legality present in the seventeenth and eighteenth centuries, and in the period after World War II gets a complete look.

Keywords: *evolution, the concept of freedom, human being, legality, natural law.*

Rezumat: *Libertatea este un drept fundamental, inalienabil pe care orice individ îl posedă în mod inerent și firesc. Este un drept pur și simplu. Această valoare universal se aplică peste tot și în egală măsură pentru toți.*

Conceptul de libertate își are originea încă din perioada antichității, tranzitează prin Evul Mediu și se dezvoltă prin contribuția importantă a fenomenului juridicității prezent în secolele XVII—XVIII, iar în perioada de după cel De-al Doilea Război Mondial obține un aspect complet.

Cuvinte-cheie: *evoluție, conceptul de libertate, ființă umană, juridicitate, drept natural.*

Importanța și interesul față de conceptul libertății s-a accentuat pe plan internațional după cel De-al Doilea Război Mondial. Umanitatea avea nevoie de o idee generală respectarea căreia ar garanta siguranța și securitatea internațională.

Referindu-ne la geneza conceptului de libertate, evidențiem că istoria acestuia este indisolubil legată de însăși istoria comportamentului interuman. Așa dar, începe cu studierea primelor tradiții, obiceiuri, primelor mărturii scrise sau urme arheologice ale omului.

Conceptul de libertate își are originea din perioada antichității tranzitează prin Evul Mediu, se dezvoltă prin contribuția importantă a fenomenului juridicității [1, p. 3], prezent în secolele XVII—XVIII. În perioada de după cel De-al Doilea Război Mondial acesta obține un aspect complet.

E destul de dificil de a conferi o stabilire exactă a locului și timpului în care conceptual de libertate a fost afirmat și recunoscut. Cu toate acestea, în doctrina de specialitate se susține că libertatea își are originea îndepărtată în instituțiile Greciei clasice [2, p. 49].

Filosofii greci considerau că libertatea este un drept fundamental, etern și imuabil pe care orice societate omenească trebuie să îl respecte. Este un drept ce izvorăște din natura lucrurilor, iar legea este expresia acestei naturi [3]. Așa dar, libertatea este un drept firesc.

Omul este născut să fie liber, să se desfășoare independent și să nu fie supus unor restricții.

Un mare filozof grec preocupat de existența ființei umane era Aristotel (384-322 î.Hr.). Acesta a elaborat formula precum că omul este membru al societății în care legile trebuie să fie raționale și să domnească în cetate, iar viața socială, condiția vieții morale sau, altfel zis, în spiritul concepției aristotelice, organizarea vieții morale. Statul este o asociație de oameni liberi și egali, de cetățeni, dar cetățeni sunt numai aceia care participă la viața socială și politică, sclavul nefiind decât un „res“, un lucru, un „instrument vorbitor“. Societatea este împărțită în oameni liberi și sclavi, natura fiind cauza acestei inegalități [4, p. 56].

Ulterior, alți filosofi greci și romani susțineau idea că de libertate merită să se bucure toți oamenii, indiferent de condiția lor socială și indiferent de locul în care se află. Dreptul la libertate nu se atribuie la privilegiile omului, deoarece acesta aparține tuturor prin simplul fapt că toți sunt ființe umane înzestrate cu rațiune.

„Omul este lucru sfânt pentru om“ („Homo res sacra homini“)[4, p. 66]. Stoicismul, deci, era acel curent filozofic grec care deschidea o nouă viziune spre universalism conform căreia omul era

considerat ca o ființă sociabilă, liberă și protejată de către un drept natural. Respectiv s-a cristalizat ideea unei solidarități universale bazate pe natura umană.

Acest mod de gândire a stoicilor a fost preluat de marii filozofi și juriști romani. Astfel, toți oamenii liberi erau înzestrați cu rațiune și ca urmare ei puteau și trebuiau să-și dezvolte virtutea.

O următoare etapă de evoluție și dezvoltare a drepturilor omului le reprezintă elaborarea și susținerea celor trei generații ale drepturilor omului [5, p. 76] de așa mari juriști, filozofi și gânditori politici ca: Jean Bodin (1530—1596) — Franța; Hugo Grotius (1583—1645) — Olanda; Baruch Spinoza (1632—1677) — Olanda; Thomas Hobbes (1588—1679) și John Locke (1632—1704) — Anglia; G. W. Leibniz (1646—1716) — Germania ș.a., care au dezvoltat așa concepte ca drept natural—drept pozitiv, suveranitate și libertate, relațiilor dintre stat și om, putere și individ, drept natural—drept pozitiv etc.[3]

Dreptul la libertate din prima generație reprezintă o consecință juridică ale veșnicei lupte dintre puterea dictatorială concentrată în mâinile monarhului, specific secolelor XV-XVIII, care s-a finalizat cu elaborarea unor astfel de valori istorice ca Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului din 26 august 1789 din Franța, conținutul căreia va fi plasată la începutul Constituției franceze din 1791.[4, p. 79]

Dreptul la libertate din cea de-a doua generație se caracterizează prin intervenția statului în reglementarea relațiilor dintre stat și individ. Faptul respectiv este datorat evoluției societății și dezvoltării fără precedent a economiei mondiale. În acest context James M. Buchanan susținea că „libertatea individuală nu poate fi nemărginită, dar aceleași forțe care fac necesară apariția unor limite pot, dacă sunt lăsate să acționeze, să restrângă în insuportabil sfera libertății omenești”[6, p. 84].

Dreptul la libertate din cea de-a treia generație se caracterizează prin trecerea în urmă a problemei individualității umane, care începe a cunoaște concepte mult mai vagi, cum ar fi popor, umanitate, care au și dus la sacrificarea omului în numele societății, a individului, sau a poporului.

Unul dintre cei mai iluștri gânditori ai iluminismului, francezul Jean Jacques Rousseau, sublinia în conceptul lui despre libertate faptul că omul nu a fost niciodată atât de liber ca atunci când a putut să trăiască departe de societate. Proaspăt ieșit din mâinile naturii, omul primitiv este imaginat ca trăind în mod solitar și izolat, departe de orice îngrădire a libertății. Cu toate acestea, din cauza unor factori externi, precum nevoile sociale sau pericolele care atentau la siguranța sa, dar și interni, precum instinctul de conservare, acesta a fost determinat să părăsească starea de solitudine în care se afla în favoarea unor grupuri sociale menite să sporească rezistența la condițiile naturale care erau într-o continuă schimbare.[7]

Organizarea de grupuri sociale a dus, în viziunea lui Rousseau, la apariția unui contract social, prin care omul a consimțit să renunțe la o parte din libertatea sa în favoarea unui suveran care avea obligația să ofere supușilor săi protecție.[8, p. 34-35] Protecția statului era absolut necesară, deoarece s-a putut observa că libertatea individuală absolută existentă anterior contractului social era generatoare de conflicte permanente, iar siguranța colectivă nu putea fi asigurată decât prin cesionarea puterii către un suveran.[9, p. 30]

Immanuel Kant (1724—1804) unul dintre cei mai mari filozofi ai tuturor timpurilor afirma că dreptul este totalitatea condițiilor în care voința liberă a fiecăruia poate coexista cu voința liberă a tuturor, în conformitate cu o lege universală a libertății [4, p. 56].

În celebrul său eseu cu privire la libertate, John Stuart Mill a pus în evidență faptul că orice persoană care se bucură de protecția socială a statului este datoră ca pentru acest beneficiu să aibă o conduită pozitivă față de ceilalți membri ai societății.[10, p.44] Mai mult decât atât, acesta a considerat că protecția libertății individuale este justificată atât timp cât prin conduita proprie, un individ nu lezează libertatea altui individ. Limitarea libertății intervine prin raportare la ceilalți oameni, prin faptul că orice persoană trebuie să respecte prin abținere „jocul libertății celorlalți”.[11, p. 525]

Trecând peste conceptele filozofice cu privire la noțiunile de libertate și drept, doctrina juridică a subliniat într-un mod cu totul diferit legătura dintre ideile exprimate mai sus. [12, p. 105-106]

Pe parcursul istoriei putem evidența și o serie de monumente istorice ca Magna Carta Libertatum –1215, care într-o lungă perioadă de timp au constituit ceea ce numim noi astăzi instrumente de protecție și de promovare a drepturilor omului. Acest monument istoric a fost aferit de Ioan-fără-Țară (1167—1216) baronilor și înalților prelați englezi și reprezintă nu numai privilegiile aristocrației engleze, ci și o încercare de text „constituțional” care garantează drepturi și libertăți. Conținutul Magnei Carta Libertatum este împânzit cu reglementări conform cărora nici chiar regele nu este mai presus de lege, iar puterea lui nu este absolută. Textul conține 63 de articole înzestrate cu privilegii acordate bisericii engleze, orașului Londra și tuturor cetățenilor și orașelor din regat: negustori, demnitari feudali etc. Astfel, nici un om liber nu va fi arestat, sau întemnițat, nici deposedat, sau pus în afara legii, nici exilat, nici molestat... decât ca urmare a unei judecăți legale..., după legea țării [13, p. 9] Magna Carta Libertatum a fost reconfirmată sub Henric III, Eduard I, Eduard III.

Un alt monument istoric de o valoare documentară este Habeas Corpus Act din 1679 care a instituit o procedura de protejare a libertății individuale și a siguranței personale. Documentul garanta protecția împotriva riscurilor de arestare și de pedepse arbitrare.[13, p. 11]

Un alt document de o valoare istorică fundamentală este „Actul care declară drepturile și libertățile supușilor și care stabilește succesiunea la Coroană”, cunoscut sub numele de „Declarația drepturilor” (Bill of Rights — 13 februarie 1689), acordat sub Wilhelm de Orania, după căderea lui Jacques al II-lea, care reînnoia și amplifica documentele precedente. Se înscrisă în acest Bill of Rights, printre altele, că: autoritatea regală nu putea, fără consimțământul Parlamentului, să suspende legi sau executarea lor, sau să mențină o armată permanentă; orice impozit, fără aprobarea Parlamentului, era ilegal; alegerea membrilor Parlamentului trebuia să fie liberă; libertatea cuvântului, a dezbaterilor sau procedurilor în cadrul Parlamentului nu puteau fi împiedicate, etc. Articolul 1 enunța un principiu esențial: legea este deasupra regelui.[4, p. 16]

Războaiele ce s-au purtat în secolele XVI—XVII s-au încheiat și cu tratate în care au fost înscrise și protecția unor drepturi și libertăți. Pacea de la Augsburg (1555), ca urmare a luptelor religioase dintre protestanți și catolici, duse atât pe planul războaielor civile cât și internaționale, a recunoscut prinților luterani libertatea cultului.

În Declarația de Independență a Statelor Unite (4 iulie 1776), adoptată la început de nouă state, cărora li s-au adăugat încă patru, și semnată la 2 august de 56 de membri ai Congresului, se proclama că: „Toți oamenii au fost creați egali; ei au fost înzestrați de Creatorul lor cu anumite drepturi inalienabile; printre aceste drepturi se găsesc viața, libertatea și căutarea fericirii. Guvernele sunt stabilite de oameni pentru garantarea acestor drepturi și dreapta lor putere emană din consimțământul guvernanților”[13, p. 181].

Constituția Statelor Unite (din 17 septembrie 1787), ratificată în 1791 de toate statele Uniunii, completată la început cu zece amendamente, a înscris drepturi dintre cele mai largi. Erau înscrise libertatea religioasă, a cuvântului, a presei, dreptul la asociere, dreptul poporului de a deține și purta arme, inviolabilitatea persoanei, a domiciliului, corespondenței și altele încă [4, p. 182].

Un interes profund și larg le-au avut declarațiile și constituțiile care au urmat revoluției franceze din 1789. Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului, adoptată de Adunarea Constituantă între 20 și 26 august 1789, proclama printre altele că: „recunoaște și declară, în prezența și sub auspiciile Ființei Supreme, drepturile următoare ale omului și cetățeanului...”; „Oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi”; „Scopul oricărei asociații politice este conservarea drepturilor naturale și imprescriptibile ale omului. Aceste drepturi sunt libertatea, proprietatea, siguranța și rezistența la opresiune”[4, p. 33].

În această Declarație se oglindeau astfel de reglementări ca: libertatea religioasă, a cuvântului, a presei, etc. Documentul respectiv a modificat radical situația existentă în raport cu documentele precedente, fiind prima declarație care se adresa tuturor cetățenilor, tuturor oamenilor, indiferent căror națiuni aparțineau, indiferent de clasa socială din care făceau parte.

În declarația făcută de președintele american F. D. Roosevelt cu prilejul mesajului către națiune, din 26 ianuarie 1941, se evidențiază patru libertăți: libertatea cuvântului și de exprimare, libertatea religioasă, dreptul de a fi la adăpost de nevoile materiale și dreptul la garanția unei vieți

eliberate de frică. În această ordine de idei a fost adoptată ulterior și Carta Atlantică, elaborată la 14 august 1941 de președintele Roosevelt și de primul ministru britanic Churchill.[3]

La 4 noiembrie 1950 la Roma, a fost semnată Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, cunoscută și sub denumirea de Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO). Aceasta a intrat în vigoare pe 3 septembrie 1953. Convenția și protocoalele sale adiționale apără mai multe drepturi și libertăți fundamentale ce au ca titulari persoane fizice, privite individual, sau diverse entități sociale, cu excepția oricăror structuri statale.[14]

Potrivit articolului 1 CEDO - „**Obligația de a respecta drepturile omului**”: „Înaltele Părți Contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Titlul I al prezentei Convenții”.

În conformitate cu Titlul I, articolul 5 CEDO **Dreptul la libertate și la siguranță**:

„ 1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale :

a. dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent

b. dacă a făcut obiectul unei arestări sau dețineri legale pentru nerespectarea unei hotărâri pronunțate de un tribunal, conform legii, ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege ;

c. dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a se bănui că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice ale necesității de a-l împiedica să săvârșească o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia ;

d. dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în vederea aducerii sale în fața autorității competente

e. dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond ;

f. dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală unei persoane în scopul împiedicării pătrunderii ilegale pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare.

2. Orice persoană arestată trebuie să fie informată, în cel mai scurt termen și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa.

3. Orice persoană arestată sau deținută în condițiile prevăzute de paragraful 1 lit. c) din prezentul articol trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere.

4. Orice persoană lipsită de libertatea sa prin arestare sau detenție are dreptul să introducă recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității detenției sale și să dispună eliberarea sa dacă detenția este ilegală. 5. Orice persoană, victimă a unei arestări sau dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol, are dreptul la reparații.”[15]

Principalul scop al articolului 5 din Convenție este de a proteja individul împotriva unei lipsiri arbitrare sau nejustificate de libertate. Dreptul la libertate și la siguranță capătă o deosebită importanță într-o „societate democratică”, în sensul Convenției.

Prin urmare, Curtea consideră că detenția nerecunoscută a unui individ constituie o negare totală a garanțiilor fundamentale consacrate de articolul 5 din Convenție și o încălcare extrem de gravă a acestei dispoziții. Neînregistrarea de informații, cum ar fi data și ora arestării, locul de detenție, numele deținutului și motivele detenției și identitatea persoanei care a procedat la aceasta, poate fi văzută ca incompatibilă, între altele, cu însuși scopul articolul 5 din Convenție, precum și cu cerința de legalitate a detenției în sensul Convenției.

Nici o privare temporară sau permanentă de libertate nu este legală dacă nu se încadrează în unul dintre motivele prevăzute în mod exhaustiv la lit. a)–f) ale articolului 5.[16]

Potrivit Titlului I, articolului 9 CEDO - „**Libertatea de gândire, de conștiință și de religie**”:

„1. Orice persoană are dreptul la libertate de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerile, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor.

2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății, a moralei publice, a drepturilor și a libertăților altora.”[15]

Libertatea de gândire, de conștiință și de religie, consacrată la art. 9 din Convenție, este unul dintre pilonii „societății democratice” în sensul Convenției. Aceasta se numără, în dimensiunea sa religioasă, printre elementele esențiale ale identității credincioșilor și ale concepției lor despre viață, dar este totodată un bun prețios pentru atei, agnostici, sceptici sau indiferenți. În joc se află pluralismul – obținut cu costuri mari de-a lungul secolelor – consubstanțial cu o astfel de societate. Această libertate implică, printre altele, pe cea de a adera sau nu la o religie și cea de a o practica sau nu.[17]

În conformitate cu Titlul I, articolul 10 CEDO - **„Libertatea de exprimare”**:

„1. Orice persoană are dreptul la libertate de exprimare. Acest drept include libertatea de opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică Statele să supună societățile de radiodifuziune, cinematografie sau televiziune unui regim de autorizare.

2. Exercițarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei, a reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informațiilor confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.”[15]

Articolul 11 CEDO - **„Libertatea de întrunire și de asociere”** (Titlul I) prevede:

„1. Orice persoană are dreptul la libertate de întrunire pașnică și la libertate de asociere, inclusiv a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

2. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei ori a drepturilor și a libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat.”[15]

În conformitate cu Protocolul nr.4, articolul 1 CEDO - **„Interzicerea privării de libertate pentru datorii”**: „Nimeni nu poate fi privat de libertatea sa pentru singurul motiv că nu este în măsură să execute o obligație contractuală.”

Potrivit articolului 2 CEDO - **„Libertatea de circulație”** din Protocolul nr.4:

„1. Oricine se găsește în mod legal pe teritoriul unui stat are dreptul să circule în mod liber și să-și aleagă în mod liber reședința sa.

2. Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv pe a sa.

3. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare într-o societate democratică pentru securitatea națională, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei, ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.

4. În anumite zone determinate drepturile recunoscute în paragraful 1 pot face obiectul unor restrângeri care, prevăzute de lege, sunt justificate de interesul public într-o societate democratică.”[15]

Toate statele democratice au adoptat diverse mecanisme de protecție și garantare a drepturilor fundamentale, prin consacrarea lor atât în Constituție cât și în alte legi, cu menirea de a diversifica cât mai mult paleta de protecție a cetățeanului. Caracterul fundamental al drepturilor menționate în

Constituție rezultă din importanță socială sporită a acestora, deoarece ele sunt considerate ca esențiale pentru viață și demnitatea individului.[7]

Constituția Republicii Moldova prevede: libertatea individuală și siguranța persoanei (articolul 24), libertatea conștiinței (articolul 31), libertatea opiniei și a exprimării (articolul 32), libertatea creației (articolul 33), libertatea întrunirilor (articolul 40), libertatea partidelor și a altor organizații social-politice, etc.

Deși vitale pentru condiția individului, drepturile fundamentale au suferit de-a lungul timpului o serie de ingerințe care au avut legitimitate tocmai în Constituție. Pentru a fi legitimă, limitarea drepturilor și intervenția statului trebuie să se facă doar în situații excepționale, pe baza unor proceduri strict reglementate de lege și numai pentru apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și libertăților cetățenilor, desfășurarea instrucției penale, prevenirea consecințelor unei calamități naturale, ale unui dezastru sau ale unui sinistru deosebit de grav. Mai mult decât atât, restrângerea poate fi dispusă numai în cazul în care aceasta este necesară într-o societate democratică, iar aplicarea măsurii este făcută într-un mod nediscriminatoriu, fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății, dar și într-un mod proporțional cu situația care a determinat măsura.

Individul nu are dreptul de a spune orice și de a face orice, pentru că o asemenea libertate absolută ar fi generatoare de conflicte continue și permanente.[7]

Individul, ca o consecință a progresului său moral, tinde să își exercite libertatea într-un cadru cât mai larg, până când exercițiul libertății sale atinge într-o oarecare măsură libertatea altui individ. În această situație statul, ca garant al ordinii de drept, intervine în acest raport și obligă individul să accepte un comportament impus din afară, înlocuind libertatea cu siguranța.[18, p. 519]

Conceptul de libertate poate fi privit și prin prisma Codului de executare al Republicii Moldova.

Potrivit articolului 165 **„Legislația execuțional-penală”** alin.(2) din Codul de executare al RM: *„Legislația execuțional-penală reglementează modul și condițiile executării pedepsei, determină mijloacele de corijare a condamnaților, stabilește modul de executare a măsurilor de siguranță și preventive, avînd drept scop protecția drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei, precum și acordarea de ajutor condamnaților la adaptarea lor socială”*.

În conformitate articolul 167 **„Principiile legislației execuțional-penale”** alin.(1) din Codul de executare al RM: *„Executarea hotărîrilor cu caracter penal se efectuează în baza principiilor legalității, democratismului, umanismului, respectării drepturilor, libertăților și demnității umane, egalității condamnaților în fața legii, diferențierii, individualizării și planificării executării pedepselor penale, aplicării raționale a mijloacelor de corijare a condamnaților și stimulării comportamentului respectuos față de lege.”*

Potrivit articolului 168 **„Principiile de bază ale statutului juridic al condamnatului”** alin.(1) din Codul de executare al RM: *„Condamnatul are drepturile, libertățile și obligațiile cetățenilor Republicii Moldova, cu excepțiile și restricțiile stabilite de prezentul cod și de actele normative adoptate în conformitate cu acesta.”*

Potrivit articolului 207 **„Asigurarea libertății conștiinței și libertății confesionale a condamnaților”** din Codul de executare al RM:

„ (1) Condamnatului îi este garantată libertatea conștiinței și libertatea confesională. El este în drept să profeseze orice religie, să nu profeseze nici o religie, să-și exprime liber convingerile religioase și să acționeze în conformitate cu ele, inclusiv să se alimenteze, din cont propriu, în conformitate cu religia profesată, în condițiile prevăzute de prezentul cod și de Statutul executării pedepsei de către condamnați.

(2) Realizarea dreptului la libertatea conștiinței și libertatea confesională nu trebuie să contravină ordinii interioare a penitenciarului, nici să lezeze drepturile și libertățile altor persoane.

(3) În penitenciare, condamnaților li se permite să participe la oficierea serviciilor divine și ritualurilor religioase, să se folosească de obiecte sau literatură de cult. În acest scop, administrația penitenciarului pune la dispoziție încăperi speciale.”

În concluzie, putem afirma că evoluția conceptului libertății reprezintă o trecere printr-o serie de faze succesive pentru distingerea unei trepte superioare. Actualmente, libertatea este un drept inalienabil și imprescriptibil recunoscut ființei superioare, dotate cu rațiune și conștiință - omului.

Conceptul de libertate amplifică ideea existenței în mod obligatoriu a unor norme juridice imperative care să garanteze individului posibilitatea de a dispune după bunul plac de toate posibilitățile pe care viața socială i le pune la dispoziție. Astfel, statul se angajează să nu stânjenească în niciun fel libera dezvoltare fizică, intelectuală și morală a individului.

Bineînțeles, că conceptual, libertatea în acțiuni a individului se termină acolo unde sunt afectate sau se aduce atingere drepturilor, libertății altui individ, sau comunității.

Totodată, trebuie să recunoaștem, că statul Republica Moldova mai are multe de învățat la compartimentul respectării drepturilor și libertăților omului, inclusiv prin prisma jurisprudenței Curții Europene pentru Drepturile Omului, la preluarea bunelor practici și legislația statelor avansate în standardele democratice la înfăptuirea justiției. Ori, uneori, justițiabilul moldovean, necătând la practica expusă de către CtEDO, „calcă pe aceiași greblă”, condiționând condamnarea repetată a statului pentru violarea art.3,5 sau 6 din CEDO, acumulările bugetare nefiind suficiente pentru acoperirea prejudiciului cauzat, în detrimentul necesităților sociale cum ar fi achitarea pensiilor persoanelor de vârstă înaintată, ajutorarea păturilor social-vulnerabile, asigurarea medicală, etc. Aici, venim cu propunerea ajustării cadrului legal în vederea restituirii sumelor achitate de către statul Republica Moldova ca urmare a condamnării sale de către CtEDO, în ordine de regres din contul persoanelor, „justițiabililor” care au avut atribuție la violarea normelor CEDO și a standartelor democratice expuse de către CtEDO. Aceasta este o opinie a autorilor acestui studiu, și nu este neapărat să fie împărtășită total de către toate persoanele. Momentul adevărului constituie momentul în care individual se confruntă cu un atare act de justiție.

Bibliografie:

1. S. Draghici, Fundamente constituționale ale dreptului civil, Editura C.H.Beck, București 2010.
2. G. del Vecchio, Lecții de filozofie juridică, Editura Europa nova, București 1994
3. V. Baeșu, Originea și evoluția istorică a drepturilor fundamentale ale omului.
4. Ibidem.
5. Gh. Dănișor, Filozofia drepturilor omului, Universul juridic, București 2011.
6. James M. Buchanan, Limitele libertății, Institutul European, 1977, p. 17 după Gh. Dănișor, Filozofia drepturilor omului, Universul juridic, București 2011.
7. P. Cruciș, Conceptul de libertate din perspectiva măsurilor preventive și a prezumției de nevinovăție.
8. Friedrich J. C., (2009), Liberty , Editura Transaction Publishers, New York.
9. Ionescu C., (2008), Tratat de drept constituțional contemporan. Ediția 2, Editura C.H. Beck, București.
10. Mill J. S., (1865), On liberty, Editura Longmans Green And CO, Londra.
11. Danișor D. C., (2007), Drept constituțional și instituții politice. Vol. I. Teoria generală. Tratat, Editura C.H. Beck, București.
12. Iancu G., (2007), Drept constituțional și instituții politice. Ediția a IV-a, Editura Lumina Lex, București.
13. Конституции зарубежных стран. Издательство «Юрлитинформ». Москва, 2000
14. „Protecția dreptului la viață privată și familială, la corespondență și la domiciliu în CEDO”.
15. Convenția europeană a Drepturilor Omului.
16. Ghid privind art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului, Dreptul la libertate și la siguranță.
17. Ghid privind art. 9 din Convenția europeană a drepturilor omului, Libertatea de gândire, de conștiință și de religie.
18. Danișor D. C., (2007), op.cit.

CONOTAȚIILE METAFOREI ÎN DISCURSUL POLITIC AXAT PE DREPTURILE OMULUI

Sabina MIDONI,
studentă, Facultatea Drept, USEM
Coordonator științific: Ana PLEȘCA,
doctorandă USM, lector universitar USEM

Sommaire : *La métaphore implique une substitution d'un mot à un autre sur la base d'une analogie ou d'un ou plusieurs caractères communs. Dans le discours politique, l'usage de la métaphore est l'expression d'un langage qui vise à convaincre intentionnellement plutôt qu'à décrire une réalité.*

Mots clés : *métaphore, discours politique, phénomène linguistique, personnalités publiques, droits de l'homme.*

Rezumat: *Metafora implică o înlocuire a unui cuvânt cu altul pe baza unei analogii sau a uneia sau mai multor caracteristici comune. În discursul politic, folosirea metaforei este expresia unui limbaj care urmărește să convingă intenționat mai degrabă decât să descrie o realitate.*

Cuvinte cheie: *metaforă, discurs politic, fenomen lingvistic, persoane publice, drepturile omului.*

În condițiile pandemiei Covid-19 și a comunicării preponderent online, oamenii politici recurg la limbajul cel mai eficace în aducerea în prim-plan a „pachetului” lor de teze și soluții, pentru a trezi interes și a convinge. Într-un discurs politic corelației dintre limbaj și ideile emise este foarte importantă. Ideile pot îmbrăca forme extrem de variate, dar numai unele dintr-acestea creează impresii vii și profunde. Aceste forme privilegiate ale gândirii și expunerii sunt figurile de stil sau tropii care, prin efectul lor mai mult sau mai puțin izbutit, ne îndepărtează de ceea ce ar fi exprimarea simplă și banală a ideilor. A da elementului verbal, în orice tip de comunicare (oratorică, poetică, politică, chiar în cea de toate zilele), o altă semnificație decât cea uzuală e un procedeu natural și spontan al spiritului uman.

La mărirea expresivității contribuie multiple procedee – de gândire, de gramatică, de sintactică, de modificare de sens a cuvintelor, de expresie a imaginației sau a emotivității. Una dintre cele mai plastice modalități de creare a imaginilor este **metafora** – tropul care ține de domeniul lexicului și face parte din categoria figurilor de transfer, căci reprezintă înlocuirea unui cuvânt prin altul pe baza unor analogii, juxtapuneri, asocieri, adică pe baza unui transfer de sens. Acest transfer duce la crearea imaginilor artistice. Prin urmare metafora face parte din procesul fundamental de gândire umană, deoarece gândirea este în esența ei metaforică. Diverse domenii, precum epistemologia, logica, psihologia, poetica, retorica, sociologia, politologia califică și descriu unele concepte logico-lingvistice prin intermediul altora cu scopul de a asimila ce este necunoscut prin intermediul a ceea ce este cunoscut prin tranzațiile de identificare, comparație și juxtapunere, o modalitatea de a înțelege un context sau un concept prin intermediul altuia, de a structura o experiență în termenii unei alteia. Este vorba despre trecerea dinspre particular, cunoscut, vizibil apropiat, analizabil, investigabil către general, misterios, îndepărtat, inaccesibil, așa cum menționează Ștefan Avădanei [1, p. 11]. Deci, metafora este un concept polivalent.

În limbajele specializate, metafora îndeplinește funcții distincte. În primul rând, la nivel lexical are o funcție denominativă, fiind astfel elementul de bază al creației terminologice. La nivelul textului, metafora este, mai ales, designativă, neavând o valoare stabilă, convenționalizată. În cadrul textului aceasta joacă, din cauza transgresiunilor domeniului, un rol euristic, dublat de forța argumentativă. Prin apropieri de tip analogic, permite o mai bună comprehensiune a unui concept teoretic.

În primul caz, metafora este chemată să completeze spațiile albe din lista terminologică denominativă, iar în cel de-al doilea, se transformă în unul dintre parametrii care condiționează interpretarea textuală. Parcursul interpretativ necesită funcționarea unui mecanism complex, implicând diferite operațiuni, precum identificarea disparității dintre domeniile angajate în transferul

metaforic, recurența izotopiilor la diferite niveluri, atribuirea semnelor aferente cu ajutorul indicațiilor contextuale. Toate aceste operațiuni constituie o parte integrantă din competența integrativă, capabilă să producă informația disponibilă pentru punerea în valoare a datelor referențiale.

Metafora în știință este o metaforă „magistrală” [2, p. 66], a cărei menire este de a informa (didactic), de a explica (traducând codul printr-o imagine familiară) și de a convinge. În acest tip de discurs, metaforele au un caracter general și convențional, subordonat caracterului denotativ al limbajului, spre deosebire de caracterul original, individual și marcat conotativ al discursului poetic.

Cercetătoarea Doina Butiurcă susține că mecanismul de conceptualizare a termenilor fundamentali ai existenței, care sunt, de cele mai multe ori, complecși, abstracți, insuficient clarificați, se face, de obicei, prin echivalarea lor cu elemente ale universului familiar, de regulă, concrete. Modelele cognitive la care se ajunge se sprijină pe experiențe umane fundamentale [3, p. 516].

Ca fenomen lingvistic, metafora a fost studiată tradițional în cadrul semanticii lexicale, avându-se în vedere caracterul biplan al acesteia – denominativ și conotativ. La etapa actuală cercetările lingviștilor sunt orientate spre utilizarea metaforei conceptuale *vs* metafora cognitivă. Implicațiile figurate în procesul comunicării vizează o problematică destul de complexă și variată, unul dintre aspectele cele mai importante fiind structurarea limbajului metaforic.

Analizând ipotezele lui Searle [4, p. 83-111] în legătură cu mecanismul de procesare a creierului a unei propoziții cu metafore pentru a-i descifra sensul, conchidem că filosoful american determină trei etape ale acestuia: mai întâi, creierul construiește o interpretare *literală* a propoziției; apoi, dacă interpretarea literală are sens, se declară mulțumit; iar, dacă interpretarea literală nu are sens sau este neadevărată, creierul caută o interpretare metaforică.

Pentru a lămuri structura metaforică a expresiei, se recurge la categoria conotației. Conceptul *conotației* a fost explicat pe larg de Elena Slave în monografia sa, în capitolul „Metafora ca unitate” [5, p. 8-26; 42-46]. Ceea ce trebuie să reținem e că există o *conotație naturală* a termenilor și o *conotație contextuală*. Anume aceasta din urmă, când termenii sunt deplasați din contextul lor natural într-un altul, dă naștere, de cele mai multe ori, metaforei. Totodată, ținem să menționăm că „Metafora este, prin natura sa, un procedeu bazat pe efecte naturale: *sete* „dorință arzătoare”, *trezește*, pe lângă ideea generală, și imaginea concretă, fără să fie necesară o anumită organizare a contextului” [5, p. 44].

Dar totuși, de cele mai multe ori, anume contextul determină apariția metaforei, prin relația de contrast care se stabilește între metafora marcată de imagine și restul nemetaforic al enunțului. Un rol important din acest punct de vedere îi revine conotației referențiale a metaforei, care e determinată de domeniul semantic din care face parte termenul-axă al metaforei. Astfel, în cadrul metaforei politice putem vorbi despre metafore din domeniul militar („*armata* de susținători ai PD-ului sunt foarte activi pe piața media” [6], „a izbucnit un *război* total pe scena politică” [7] „*guvernanții*... aspiră să mențină stabilitatea politică și să evite temporar *conflagrații* majore” [8]), metafore din domeniul sportiv („RM este la *startul* unui nou sezon politic” [9] „Asistăm la un *meci* dintre PLDM și PD, pe care-l arbitrează PL” [10], „acum *mingea* e pe terenul fracțiunilor parlamentare” [11]) metafore din domeniul fiziologic/ a corpului uman („în funcția mea de *cap* al acestei țări...” [12], „*Fețe* noi pe scena politică moldoveană” [13], „e nevoie de o *mână* de fier la conducerea capitalei” [14]) etc.

O analiză sistematică a imaginilor metaforice folosite de un om politic dezvăluie o rețea semnificativă de teme, motive, asociații stabile etc. Pornind de la constatarea faptului că discursul politic abundă în metafore, retorica clasică propune trei explicații posibile ale fenomenului:

a. Imaginile servesc la „a deghiza conceptele negative, ideile agresive, dezagreabile, triste sau care contravin modestiei”, deci, sunt folosite pentru disimularea propriilor concepții politice.

b. Metafora poate suplini lipsurile lexicului, dacă limbile nu au destule cuvinte pentru a exprima bogăția ideilor, conceptelor, sentimentelor etc. Imaginile reprezintă deci o necesitate a comunicării și o sursă a creativității lexicale.

c. Dintr-o anumită perspectivă, retorica este considerată un element esențial al limbajului și al gândirii. Metaforele ar reprezenta deci, o manieră de a gândi analogic, un mijloc de

cunoaștere pe care îl utilizăm constant și care face apel atât la imaginație cât și la rațiune (interpretare echivalentă cu considerarea metaforei epistemologice în discursul științific).

Se știe că, în funcție de intenția politică asumată, distingem două tipuri de mesaje politice: *mesaje de informare*, prin care agenții comunicării politice își proclamă identitatea proprie, ceea ce îi diferențiază față de ceilalți, subliniind poziția în mediul politic, valorile împărtășite, obiectivele vizate, interesele promovate etc.; și *mesaje vădit persuasive*, altfel spus, mesajele care sunt folosite ca arme (legitime) ale luptei politice, pentru a câștiga și păstra noi membri de partid, noi segmente de electorat, respectiv pentru a submina pozițiile deținute de adversarii politici în cadrul societății. Metaforele sunt valorificate în ambele tipuri de mesaje politice, deși în general utilizarea acestora în comunicarea politică este expresia unui limbaj care își propune intenționat mai degrabă să convingă promovarea drepturilor omului, ce trebuie să devină o realitate în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova.

În concluzie, devenind parte a vieții noastre, metafora are deseori puterea de a modifica percepția asupra unor evenimente sau personaje publice, de a o orienta pe aceasta în direcția dorită, de a oferi cheia de interpretare a realității. Astfel, metafora joacă un rol important în construcția realității sociale și politice, în contextul respectării drepturilor omului. Aceasta se dovedește a fi un cod expresiv aparte, pitoresc și vital în registrul stilistic al discursului politic, axat pe promovarea drepturilor omului.

În folosirea metaforelor în discursul politic, dificultatea e de a găsi punctul de echilibru între extravaganța asocierilor și clișeul cel mai plat.

Bibliografie:

1. Avădanei Ștefan, *La început a fost metafora*, Iași, 1994.
2. Roventă-Frumușani, Daniela. *Semiotica discursului științific*, Editura Științifică, București, 1995.
3. Butiurcă, Doina. *Metafora „mâinii” în expresiile idiomatice*. http://www.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_europeana/englist4.html.
4. Searle J. R. *Metaphor*. In *Metaphor and Thought*, Cambridge University Press, Cambridge, Ed. Ortony A., 1993.
5. Slave, Elena. *Metafora în limba română*, Ed. Științifică, București, 1991.
6. <https://moldova.europalibera.org/a/blocul-acum-sau-cu-cine-s%C4%83-faci-schimbarea-/30085274.html>
7. <https://evz.ro/razboi-total-in-politica-liberalii-blocaj-in-calea-celor-care-se-leapada-de-psd.html>
8. <https://b1.ro/stiri/conflagratii-majore-pot-perecicla>
9. <http://tribuna.md/2019/09/01/top-10-evenimente-care-ar-putea-marca-noul-sezon-politic/>
10. <http://protv.md/politic/acuzatiile-de-ieri-un-joc-politic-petruti-asistam-la-un-meci-dintre-1---108019.html>
11. <http://tribuna.md/2019/04/21/top-10-evenimente-care-au-marcata-politica-din-rm-in-perioada-post-electoral/>
12. <http://www.prezident.md/rom/comunicate-de-presa/presedintele-tarii-a-depus-flori-la-complexul-memorial-eternitate>
13. <https://moldova.europalibera.org/a/1435973.html>
14. <http://jurnal.md/ro/news/d2add529c4d7b861/alexandru-slusari-e-nevoie-de-o-mana-de-fier-la-conducerea-primariei-capitalei.html>

CONTROVERSE ȘI SOLUȚII ÎN CAUZELE DE PRUNCUCIDERE. ANALIZA PRACTICII INSTANȚELOR JUDECĂTOREȘTI DIN REPUBLICA MOLDOVA

Ecaterina ȘAPORDEA,

Facultatea Drept, studentă USM

Mădălina URSU,

Facultatea Drept, studentă USM

Coordonator Științific: Veaceslav URSU,

doctor în drept, conferențiar universitar, decanul facultății drept, Ordine publică și securitate civilă, Academia "Ștefan cel Mare"

Summary: *The criminal law regarding infanticide remain controversial in the theory of criminology. This is due to the fact that many aspects of this criminal offence is treated differently, which is reflected in non-uniform judicial practice. Thus, by analyzing some cases from the practice of the Republic of Moldova, we approached some controversial issues regarding this unlawfulness, also expressing our own opinion, as in theory there are more.*

Key-words: *infanticide, judicial practice, participation on infanticide, subject of infanticide, surrogate mother, newborn, mental disorder*

Rezumat: *Norma penală referitoare la pruncucidere rămâne una destul de controversată în teoria dreptului penal. Aceasta se datorează faptului ca mai multe aspecte ale acestei infracțiuni sunt tratate diferit, ceea ce se reflectă și în practica judiciară, aceasta fiind neunanimă. Astfel, prin analiza unor spețe concrete din practica judiciară a Republicii Moldova, am abordat unele aspecte controversate ale pruncuciderii, exprimând și propria părere în cazul în care în teorie sunt enunțate mai multe.*

Cuvintele-cheie : *pruncucidere, practica judecătorească, participație la pruncucidere, subiectul pruncuciderii, mama-surogat, copil nou-născut, tulburarea psihică*

Introducere

În ultimul timp, crește numărul de cazuri de pruncucidere, comise în Republica Moldova. Aceasta este destul de îngrijurător, dat fiind faptul că, unele din cele mai importante valori sociale, care apără legea penală sunt viața și sănătatea persoanei, iar sub aspectul dat, viața copilului nou-născut este și mai fragilă, dat fiind faptul, că acesta este lipsit de orice posibilitate de a-și apăra propria viață. De aceea, infracțiunilor contra copiilor minori li se acordă o atenție deosebită.

Astfel, reglementarea infracțiunii de pruncucidere a fost o necesitate, dat fiind faptul că din momentul nașterii copilul nou-născut obține dreptul la viață, asigurarea ocrotirii căruia este pusă în sarcina statului.

Însă, în opinia noastră, norma penală privind pruncuciderea deseori creează probleme în aplicarea acesteia, dat fiind faptul că sunt mai multe aspecte controversate, care necesită o abordare mai profundă și reglementare mai exactă, reieșind din faptul că sunt utilizate termenii nedefiniți legal, care pot fi interpretați diferit.

Unul din aceste aspecte mai complicate ține de subiectul pruncuciderii, care este unul special, ceea ce creează dificultăți și în cazul în care infracțiunea de pruncucidere este săvârșită în participație. Se folosește termenul „mamă”, care este obiectul unor discuții aprinse între teoreticienii dreptului penal.

La fel, și obiectul, latura obiectivă, dar și cea subiectivă a infracțiunii respective prezintă unele aspecte deosebite, precum „starea de tulburare fizică sau psihică” specifică a subiectului infracțiunii, timpul comiterii infracțiunii - „în timpul nașterii sau imediat după naștere”, obiectul infracțiunii - „copilul nou-născut” etc.

În acest studiu am analizat câteva spețe din practica judiciară a Republicii Moldova pentru a scoate în evidență cele mai controversate aspecte și de a le analiza din punct de vedere juridico-penal.

Această analiză ne-a permis să venim cu anumite propuneri, care după părerea noastră vor ușura aplicarea în practică a normei penale ce stabilește răspunderea pentru pruncucidere.

Scopul principal al acestui studiu este de a scoate în evidență faptul că aplicarea normei privind pruncuciderea, fiind definită cu unele noțiuni care pot fi interpretate diferit, generează aplicarea neuniformă a acestei norme în practică.

Analiza practicii judiciare.

Speța nr.1. [1]

La 16 martie 2006, aproximativ la ora 14:00, B.A. aflându-se în s. Sadic, r-nul Cantemir, într-o casă părăsită, a născut un copil de gen masculin. În timpul nașterii, fiind într-o stare de tulburare fizică și psihică, cu diminuarea discernământului, cu o cărămidă, găsită alături, i-a aplicat nou-năsutului câteva lovituri în regiunea capului, pricinuindu-i leziuni corporale grave, periculoase pentru viață în urma cărora nou-născutul a decedat.

Astfel, instanța de fond a încadrat acțiunile săvârșite de către B.A. în cele de pruncucidere. În urma apelului declarat de către procuror, fapta inculpatei a fost recalificată din infracțiunea de pruncucidere în omorul intenționat săvârșit asupra unui membru al familiei, minor, profitând de starea de neputință a victimei. Aceasta recalificare instanța de apel a motivat-o în felul următor: *Din probele administrate pe cauza dată, precum și din raportul de expertiză psihiatrică legală efectuată în privința lui B.A., în cadrul examinării cauzei în ordine de apel, s-a stabilit, că de fapt, condamnată a planificat și s-a pregătit din timp de comiterea omorului copilului său nou-născut, iar după nașterea pruncului a încercat să ascundă urmele infracțiunii săvârșite.*

Curtea Supremă de Justiție a RM a menținut calificarea instanței de apel.

Dacă vorbim despre infracțiunea de pruncucidere, accentul se pune nu atât pe latura obiectivă a componenței de infracțiune, care la fel prezintă o importanță deosebită, ci pe latura subiectivă și starea psihică deosebită a făptuitoarei. Simpla prezență a acțiunii de lipsire de viață a copilului nou-născut de către mama acestuia în timpul nașterii sau imediat după naștere, nu poate fi apreciată ca pruncucidere, deci este necesară prezența simultană și tulburarea psihică sau fizică cauzată de naștere, sub imperiul căreia se comite infracțiunea. [2, p.323] Instanța de fond, la soluționarea cazului a reținut că în timpul nașterii inculpata se afla într-o stare de tulburare psihică, care i-a diminuat discernământul, totodată sunt întrunite și toate semnele necesare ale laturii obiective ale infracțiunii de pruncucidere.

Deci, noi considerăm că era corectă soluția instanței de fond de încadrare a faptelor în prevederile art.147 CP. Referitor la motivarea soluției date de către instanța de apel, considerăm că aceasta nu este suficientă pentru reîncadrarea faptei în cea de omor calificat. Indicarea faptului că B.A. a planificat omorul și l-a pregătit din timp nu este întemeiată, luând în considerare faptul că loviturile au fost aplicate cu o cărămidă găsită alături, deci de un obiect găsit spontan. Atunci când o persoană pregătește din timp comiterea infracțiunii, ea pregătește și instrumentul cu care o va comite, ci nu se folosește de ceva găsit spontan pe alături. Totodată, în cazul delimitării infracțiunii de omor și celei de pruncucidere, încă o dată subliniem importanța stării psihice deosebite cauzate de naștere. Chiar dacă femeia din timp premeditează comiterea infracțiunii de omor a copilului nou-născut, aceasta nu poate planifica existența tulburării psihice, care survine în mod subit. [2, p.323] Existența acestei tulburări o va lipsi de posibilitatea de a aprecia critic acțiunile sale, deci o va lipsi parțial de discernământ. Astfel, nu este corect, după părerea noastră, întemeierea calificării faptei respective ca omor calificat, bazându-se pe planificarea comiterii infracțiunii din timp. Dacă expertiza psihiatrică a constatat că la momentul nașterii B.A. a suferit de o tulburare psihică cauzată de procesul de naștere, sub imperiul căreia a fost comisă lipsirea de viață a copilului nou-născut, vorbim de infracțiunea de pruncucidere.

Speța nr. 2 [3]

La 17 septembrie 2010, Chirilov R.D., aflându-se la domiciliul lui A.L., situat în s. Răscăieții Noi, r-l Ștefan Vodă, acționând în urma înțelegerii prealabile cu ultima, urmărind scopul săvârșirii omorului premeditat al copilului său nou născut, din timp repartizând rolurile, pregătind mijloacele, instrumentele și metoda comiterii omorului, imediat după nașterea nou-născutului, știind cu certitudine despre vârsta minoră a acestuia și faptul că el este o rudă apropiată, profitând de starea

de neputință cunoscută și evidentă a nou-născutului de a se apăra datorită vârstei sale fragede, convingându-se că copilul s-a născut viu, fapt confirmat prin concluzia raportului de expertiză medico-legală nr. 129, din 25.10.2010, conform căreia „pruncul era de gen masculin, nou-născut în termen de 9 luni de viață intrauterină, matur, absolut viabil”. Ulterior, intenționat, A.L., având interes material și anume că C.R. i-a promis o bicicletă, a pregătit un vas cu apă, au lăsat copilul în acest vas, ca rezultat, din cauza stării de neputință de a se apăra, copilul a decedat ca urmare a înecului, însă cauza nu a fost posibil de stabilit din cauza putrefacției pronunțate a cadavrului.

Astfel, ambele au fost condamnate în baza art. 145 alin. (2) lit. a), b), e), i), j) Cod penal. În cadrul examinării dosarului respectiv în ordinea de apel, s-a constatat că *incorect de către instanța de fond a fost calificat acțiunile lui C.R. în temeiul lit. b) alin. (2) art. 145 Cod penal, adică indicele „din interes material”, deoarece calificativul dat nu i-a fost imputat în învinuire acesteia și prin faptul dat i s-a agravat situația, iar calificativul „din interes material”, de fapt se referă la inculpata A.L.* Ce ține de infracțiunea de pruncucidere, inculpata C.R. a solicitat recalificarea faptei în infracțiunea de pruncucidere, argumentând că la momentul nașterii se afla în stare de tulburare psihică. Acest argument a fost combătut prin raportul de expertiză psihologică judiciară nr.308 din 25.02.2013, potrivit căruia nu au fost stabilite date obiective privind prezența stării de afect fiziologic la examinarea lui C.R. în momentul nașterii și după aceasta. Deci, în cazul dat, la fel se pune accent pe starea de tulburare psihică cauzată de naștere, care lipsește. Astfel, fapta nu poate fi reîncadrată în cea prevăzută de art. 147 CP.

Consider că prin exemplul speței date, este oportun de a aborda un aspect controversat al pruncuciderii, și anume acel de participație la pruncucidere. Să presupunem, că în speța examinată mai sus s-ar atesta prezența tuturor semnelor pruncuciderii, comise de către C.R. Cum ar fi fost soluționată cauza atunci?

Dat fiind faptul că norma privind pruncuciderea se referă la un subiect special, doar acea persoana, care întrunește semnele acestui subiect, este supusă răspunderii penale în conformitate cu acest articol. Doar mama nou-născutului poate fi subiect al infracțiunii de pruncucidere. Deci, cum va fi soluționată problema privind răspunderea pentru infracțiunea de pruncucidere săvârșită în participație?

În primul rând, vom analiza situația în care alte persoane, decât mama nou-născutului, la rând cu aceasta execută latura obiectivă a infracțiunii, deci atunci când ei sunt coautori. Nu se pune problema privind răspunderea mamei, în cazul în care se întrunesc toate semnele pruncuciderii, aceasta va răspunde în conformitate cu art.147 CP. Însă, în cazul altor participanți, nu putem califica faptele acestora în conformitate cu art.147, fiindcă aceștia nu întrunesc calitățile speciale ale subiectului, cerute de norma. Astfel, acțiunile acestora vor fi calificate ca omor intenționat agravat (asupra unui minor), ceea ce reiese din faptul că temeiul pentru atenuarea răspunderii, care se aplică mamei copilului, nu se răspândește și asupra lor. [4]

Un alt caz este atunci când mama copilului nou-născut, fiind într-o stare de tulburare psihică, este instigată sau ajutată în alt mod decât prin executarea nemijlocită a faptei, de către o altă persoană să-și lipsească copilul de viață. Aici opiniile în teorie sunt diferite. Unii doctrinari sunt de părere că participații la infracțiunea comisă de mama copilului nou-născut, urmează să răspundă în conformitatea cu art.145 CP cu agravanta coresponszătoare și cu trimiterea la aliniatul relevant al art.42 din Partea Generală a CP.[2, 327] Alți teoreticieni sunt de părerea că, în conformitate cu regula stabilită de Partea Generală în cazul aplicării pedepsei pentru participație, și anume că organizatorul, instigatorul și complicele la o infracțiune, prevăzută de legea penală, săvârșită cu intenție se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru autor, în cazul care mama copilului nou-născut, în prezența temeiurilor suficiente, va fi trasă la răspundere penală pentru comiterea infracțiunii de pruncucidere, alți participanți trebuie la fel să răspundă pentru participația la infracțiune de pruncucidere. [5]

Ce ține de noi, venim cu unele idei și precizări.

Consider că organizatorul, instigatorul sau complice ar trebui să poarte răspundere pentru participație la omor agravat. Dacă intenția de a participa la infracțiune a apărut la ei înainte de declanșarea procesului nașterii, atunci este logic că aceștia nu puteau să prevadă apariția stării de

tulburare psihică la femeia care naște, deci în cazul dat ei conștient participau la săvârșirea omorului agravat. Chiar dacă până la urmă, femeia va răspunde pentru pruncucidere, dacă activitatea de organizare, instigare sau complicitate a avut loc înaintea nașterii, firesc este că ar trebui să răspundă pentru participația la omor agravat, fiindcă anume această faptă a fost cuprinsă de intenția lor.

Însă, dacă intenția la participanți a apărut în perioada cuprinsă de dispoziția normei referitoare la pruncucidere (24 de ore din momentul nașterii), participantul deja știind despre tulburarea psihică a mamei și conștientizând că aceasta va răspunde pentru infracțiune de pruncucidere, dat fiind faptul că tulburarea psihică cauzată de naștere o lipsește pe femeia de capacitatea de a aprecia pe deplin caracterul acțiunilor sale, atunci participanții ar trebui să răspunde pentru organizarea, instigarea sau complicitatea la infracțiune de pruncucidere.

Evident, aceasta este doar una din variantele teoretice de răspundere pentru participație la pruncucidere, în practica existând mai multe cazuri, care necesită analize mai aprofundate, dat fiind faptul că mai mulți teoreticieni nu sunt de acord cu această poziție, din cauză că la infracțiune de pruncucidere este subiectul special. Noi considerăm că atâta timp, cât în condițiile arătate mai sus, alți participanți nu apar în calitate de autor, ar fi posibil de aplicat unității de încadrare a faptei a tuturor participanților.

Mai exact, considerăm noi, răspunsul la această întrebare ar putea fi dat într-o hotărâre explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție a RM, dat fiind faptul că Hotărârea Plenului Curții Supreme De Justiție a Republicii Moldova *Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP al RM) nr. 11 din 24.12.2012* [6], s-a referit doar la răspunderea participanților în cazul mai multor autori, ceea ce este o abordare incompletă.

A treia varianta posibilă de participație la pruncucidere, care se analizează în doctrina dreptului penal, este acel caz, când în calitate de organizator, instigator sau complice apare mama nou-născutului, iar în calitate de autor, care execută nemijlocit latura obiectivă a infracțiunii, apare o altă persoană. La întrebarea calificării acțiunilor tuturor participanților în cazul dat, considerăm că varianta corectă de calificare este cea de aplicarea răspunderii față de autorul infracțiunii în baza art. 145 alin.(2) lit e) (dacă nu este membrul familiei) sau în baza art. 201¹ alin. (4) (dacă este membrul familiei), iar mama copilului trebuie să răspundă în baza art. 42 și art. 147 CP al RM. [2, 327]

Speța nr.3 [7]

La data de 10.07.2016, în intervalul orelor 14:00 - 16:45 min., XX, aflându-se în mun.Chișinău, str.xx nr.x, ap.x, fiind într-o stare de tulburare fizică și psihică, cu diminuarea discernământului cauzată de procesul de naștere, având intenția imediat după naștere de a omorî copilul său nou-născut, numit YY, l-a învelit în haine și l-a pus într-o pungă din polietilenă, după care s-a deplasat în preajma blocului de locuit din mun.Chișinău, str.xx nr.xx, unde a aruncat copilul în tomberonul de gunoi. Din cauze independente de voința lui XX, acțiunea infracțională a acesteia nu și-a produs efectul, deoarece copilul nou-născut a fost depistat de către un trecător.

Astfel, faptele acesteia au fost calificate ca tentativă la infracțiunea de pruncucidere. În cazul dat nu se spune nimic despre confirmarea stării de tulburare psihică printr-o expertiză psihiatrică legală. Însă, în cazul constatării tulburării psihice cauzate de procesul nașterii, aceasta are o importanță esențială. Dacă printre materialele cauzei a fost prezentată expertiza respectivă, prin care s-a confirmat prezența tulburării psihice la inculpată, cauzate de naștere, atunci soluția instanței este una corectă și legală.

Speța nr. 4. [8]

V.V. a fost condamnată pentru faptul că fiind însărcinată, a planificat omorul copilului său și la 12 noiembrie 2008, orele 23.00, aflându-se în apropierea domiciliului părinților săi, din satul Selemet, r-nul Cimișlia, a născut de sine stătător un copil de gen masculin, viabil, pe care după naștere l-a asfixiat prin comprimarea organelor gâtului, astuparea orificiilor nazale și a gurii, îmbrăcând o sacoșă de polietilenă pe capul copilului, care a cauzat decesul victimei.

Instanța a încadrat faptele acesteia în infracțiunea de omor intenționat, săvârșit asupra unui minor. Însă, inculpata nefiind de acord cu soluția pronunțată, a solicitat reîncadrarea faptei în cea prevăzută de art.147 CP, motivând că *omorul pruncului a avut loc imediat după nașterea lui.* Instanța

de apel a menținut calificarea instanței de fond, fiindcă pentru calificarea faptei în conformitate cu art.147 CP, nu este suficient ca lipsirea de viață a copilului nou-născut să aibă loc imediat după naștere. Mai este necesară prezența stării emoționale deosebite, specificate expres în norma, care fiind cauzată de procesul nașterii, o lipsește pe femeie de capacitatea să aprecieze pe deplin caracterul acțiunilor sale.

Speța nr.5. [9]

XX, la data de 03.08.2013, aproximativ la orele 04:30-05:00, aflându-se în incinta restaurantului „Miraj”, situat în or. xx, str. Unirii, nr. 34, după ce în camera de baie a născut un copil de gen masculin, având scopul de a-l omorî, i-a umplut gura cu hârtie igienică, apoi învelindu-l într-un maiou l-a dus la o distanță de 10 metri de la localul restaurantului, în tufiș, unde l-a abandonat acoperindu-l cu crengi de copac. În aceeași zi, aproximativ la orele 20:15, nou-născutul a fost depistat de colaboratorii de poliție .

Din materialele cauzei rezultă că inculpată se afla în stare de tulburarea psihică, ce este confirmat atât de martorii, care spuneau ca femeia nega orice fapt al nașterii copilului, pe când acesta era unul evident, depistat în urma aflării acesteia la spital. Totodată, și circumstanțe în care a fost comisă fapta, și anume că aceasta nu a fost planificată din timp, ar putea să ne spună că există în cazul dat starea de tulburare psihică cauzată de naștere. Însă, în cauza dată, instanța de judecată, stabilind răspunderea inculpatei în baza art. 27 și 147 din Codul penal (prezența tentativei se datorează faptului că copilul a fost găsit viu și moartea acestuia nu s-a produs), nu a dat apreciere tuturor probelor. În textul sentinței de condamnare se regăsește lista anexelor la cauza care au fost examinate de către instanța, printre care lipsește cea mai importantă probă pentru calificarea faptei ca pruncucidere – raportul de expertiza psihiatrică, care trebuia să confirme sau să infirme existența la momentul comiterii faptei, a tulburării psihice a inculpatei, cauzate de naștere. Instanța a apreciat corect că timpul comiterii faptei a fost unul cuprins de dispoziția art.147, la fel a stabilit și legătura între inculpată și copilul nou-născut, dar lipsește unul din cele mai importante semne ale pruncuciderii. Considerăm, că instanța de judecată, chiar examinând toate circumstanțele cauzei cu audierea tuturor martorilor, nu este în drept să decidă în loc de medicul psihiatru, care trebuie să efectueze o expertiză și să stabilească prezența sau absența tulburării la inculpată. Astfel, considerăm că această sentință nu este una legală, fiindcă lipsește una din probele de bază, care permite calificarea faptei ca pruncucidere.

Dat fiind faptul că în cadrul acestei cauze, avocatul inculpatei a cerut recalificarea faptei în cea de lăsare în primejdie, considerăm oportun de a aborda problema delimitării infracțiunii de pruncucidere de cea de lăsare în primejdie.

Atât în teorie, cât și în practică se pune accent pe diferența în latura subiectivă a acestor două infracțiuni. Dacă vorbim despre lăsarea în primejdie a copilului nou-născut de către mama acestuia, intenția ei nu este cea directă de a cauza moartea copilului, ci mai mult eventuală fața de viața lui ulterioară. În sensul dat, în cazul lăsării în primejdie, mama copilului îl lasă acolo unde este probabilitatea ca acesta să fie găsit, considerând că altcineva îl va îngriji. Deci fața de moartea copilului său, aceasta manifestă intenția indirectă, însă dorința ei este nu de a cauza moartea copilului, ci dorește ca cineva să-i poarte de grijă acestui copil. În cazul pruncuciderii, femeia vrea să scape de copil, căuzându-i moartea, deci ea dorește sau admite anume moartea lui. Delimitarea acestor două infracțiuni de fiecare dată depinde de circumstanțele fiecărui caz în parte, analizând timpul și locul abandonării nou-născutului, starea fizică și psihică a mamei la momentul abandonării copilului, probabilitatea salvării copilului și timpul aproximativ în care acest fapt va fi posibil, etc. [6]

Speța nr.6. [10]

Inculpata F.N., fiind însărcinată în urma unor relații neconjugale, a evitat evidența medicală respectivă, iar la 27.06.2010, după orele mesei, în condiții de casă a născut un făt, căruia nu i-a ligaturat cordonul ombilical, lăsându-l fără de îngrijire. În rezultat, fătul a decedat și ea l-a îngropat tainic într-o râpă de la marginea gospodăriei sale. Prin acțiunile sale, F.N., aflându-se într-o stare de tulburare psihică, a lăsat intenționat fără îngrijire propriul copil nou-născut, fapt care a condiționat decesul acestuia, adică a comis pruncuciderea, ceea ce constituie o infracțiune prevăzută de art.147 Cod Penal al R. Moldova. Conform raportului de expertiză psihiatrică legală, nr 238, din

26.08.10, F.N. urmează să fie recunoscută inresponsabilă de fapta ce i se impută și necesită aplicarea măsurilor de siguranță cu caracter medical, în sensul de a fi îndreptată la tratament prin constrângere cu supraveghere obișnuită.

În cazul dat instanța a dispus liberarea inculpatei de pedeapsa penală cu aplicarea măsurilor de siguranță cu caracter medical. Aici este oportun de a specifica ce înseamnă prevederea în norma art.147 „starea de tulburare fizică sau psihică, cu diminuarea discernământului”. Aceasta stare, fiind cauzată de procesul de naștere, care are un impact puternic atât fizic, cât și psihic, asupra femeii, o lipsește pe fătuitoare de posibilitatea de a alege varianta corectă de conduită și de a aprecia critic faptele sale. Deci, starea aceasta trebuie să aibă ca efect diminuarea discernământului (a facultății de a înțelege caracterul acțiunilor sale și de a le aprecia la justa valoare). Ceea ce contează în cazul pruncuciderii, ca aceasta stare de tulburarea fizică sau psihică să nu o lipsească pe femeie în totalitate de discernământ, ci aceasta trebuie să se afle într-o stare psihică intermediară între discernământul deplin și absența acestuia. În cazul absenței acestuia, se atestă starea de iresponsabilitate, în urma constatării căreia femeia nu mai este pasibilă de răspunderea penală. [2,325]

Rezultatele cercetării

În afară de acele aspecte controversate, analizate *supra*, legate de infracțiunea de pruncucidere, după opinia noastră necesită abordare încă două aspecte în care opiniile doctrinarilor nu sunt unanime.

Prima din aceste probleme ține de posibilitatea apariției în calitate de subiect al infracțiunii de pruncucidere a mamei-surogat. Referitor la aceasta întrebare, doctrina are două răspunsuri. Prima parte a teoreticienilor consideră că mama-surogat nu poate fi considerată subiect al infracțiunii de pruncucidere, dat fiind faptul că legea operează cu termenul mama, care presupune că între femeie și copil trebuie să existe rudenie de sânge. Deci, în cazul dat, subiectul poate fi doar mama biologică a copilului. [2, 326] Cea de-a doua parte a doctrinarilor, părerea care ne este mai apropiată, este aceea că mama-surogat, la fel poate fi privită ca subiect la infracțiune de pruncucidere. Aceasta opinie se argumentează prin faptul că, la fel cum și mama biologică care naște un copil, mama-surogat parcurge același proces biologic. Nașterea la mama-surogat, sub aspect fiziologic, nu se deosebește de cel al mamei biologice, deci ea la fel este supusă suferințelor fizice și psihice în urma nașterii. La fel cum mamei biologice, procesul de naștere poate cauza starea de tulburare psihică și mamei-surogat. [11, 85] Referitor la unul din argumentele primei categorii de teoreticieni, precum că mama-surogat nu are statutul legal de mamă, fiindcă nu este legal reglementată în mai multe țări, cred că ar fi oportun să apelăm la dreptul familiei, care ne spune ce calitate are mama-surogat. Reieșind din faptul că filiația față de mama se stabilește legal la copil în urma înregistrării acesteia la oficiul de stare civilă, iar în cazul mamei-surogat cu prezența acordului acesteia la înscriere în actele de naștere în calitate de mamă o altă femeie decât cea care a născut. După naștere, mama-surogat are tot dreptul să-și lase copilul născut, fiindcă în lipsa reglementărilor juridice, orice contract încheiat cu mama-surogat, nu se consideră izvor de drept. [12, 170] Deci, rezultă din toate acestea, că după nașterea copilului de către mama-surogat, aceasta se prezumă ca fiind mama biologică a acestuia, până la întocmirea actelor de naștere. Totodată, dat fiind faptul că termenul în care poate avea loc pruncuciderea este de 24 de ore după momentul nașterii, mama-surogat ar trebui legal să fie considerată subiect al infracțiunii de pruncucidere. Însă, atâta timp, cât legea penală nu dă răspuns cert la întrebarea respectivă, vor exista opinii diferite în teorie.

Cea de-a doua problemă ține de pluralitatea victimilor în cazul pruncuciderii și calificarea faptei în cazul dat. Este o problemă discutată în teoria dreptului penal, datorita faptului că norma privind pruncucidere nu prevede agravanta „asupra două sau mai multe persoane”. Totodată, nici aplicarea de două ori a răspunderii penale în baza art.147 nu ar fi o soluție legală și corectă din punct de vedere al dreptului penal. Astfel, în cazul în care se comite pruncucidere (deci sunt temeuri suficiente pentru o astfel de încadrare) a două sau mai multor nou-născuți, se va aplica doar art.147 CP. [2, 320] Aplicarea răspunderii pentru omorul săvârșit asupra două sau mai multor persoane, minore, ar fi ilegală, dat fiind faptul că astfel se neagă prezența tulburării psihice care a dus la comiterea acestei fapte și care permite aplicarea unei norme care prevede atenuarea considerabilă a pedepsei. Astfel, și aplicarea de mai multe ori a art.147 CP în cazul în care lipsirea din viață a tuturor

victimelor a fost cuprinsă de intenția unică, ar însemna încălcarea principiului legalității. Deci în cazul pluralității victimelor, răspunderea se aplică conform art.147 CP o singură dată. În cazul în care intenția făptuitoarei a fost îndreptată spre lipsirea de viață a doi copii (sau mai mulți), însă din motive independente de voința acesteia, a decedat doar unul (sau nu toți din cei cuprinși de intenția făptuitoarei), va exista tentativa la infracțiune de pruncucidere.

Concluziile

În urma cercetării subiectului abordat, formulez următoarele concluzii și propuneri:

1. Considerăm, că ar fi oportun de a completa art.147 CP cu alin.(2) care va reglementa, în calitate de circumstanță agravantă, săvârșirea pruncuciderii asupra a două sau mai multor nou-născuți. Aceasta se motivează prin faptul că gradul de prejudiciabilitate a unei astfel de fapte este unul mai sporit și necesită reglementare aparte cu o pedeapsă mai aspră.

2. Dat fiind faptul, că în analiză efectuată am ajuns la concluzia că mama-surogat poate fi subiect al infracțiunii de pruncucidere, fiindcă în procesul sarcinii și al nașterii unui copil parcurge tot aceleași etape ca și mama biologică a copilului, considerăm oportun de a modifica în conținutul normei penale cuprinse în art. 147 CP al RM din cel al „mamă” în cel de „parturientă”

3. Considerăm că este necesar de a emite o hotărâre explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție a RM, care ar fi mai completă decât cea prezentă, dat fiind faptul că nu există o definiție legală a termenilor cu care operează norma conținută în art.147 CP al RM, precum, „nou-născut”, „în timpul nașterii sau imediat după naștere”, „tulburarea fizică sau psihică”.

Referințele bibliografice

1. *Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr. 4- Ire-40/10. Hotărâre din 01 martie 2010.*

2. Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială. Volumul I.* Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328p.

3. *Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr. 1ra-80/2014. Decizia din 15 ianuarie 2014.*

4. Е. Сидорова. К вопросу о субъективных признаках детоубийства в современном уголовном праве России. În: *Академическая мысль, 2019*

5. Попов, А., Прохоров, В. Проблемы соучастия в детоубийстве. În: *Правоведение. -2002. - № 1 (240). – p.. 125 – 130*

6. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP al RM)” nr. 11 din 24.12.2012. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2013, nr.6*

7. *Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr.14-1-13750-04112016; 1- 543/17. Sentința din 16 martie 2017.*

8. *Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr. 1ra-31/2010. Decizia din 26 ianuarie 2010.*

9. *Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr. 1-25/2015. Sentința din 13 mai 2015.*

10. *Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr.1-309/ 2010. Sentința din 27 octombrie 2010.*

11. Тайбыл Р. *Уголовно-правовая характеристика убийства матерью новорожденного ребенка.* Teza de magistru în drept, Tomsk, 2018

12. Cebotari V. *Dreptul familiei. Ediția a III-a.* Chișinău: Tipografia „Reclama”, 2014, 344p.

ASISTENȚA JURIDICĂ INTERNAȚIONALĂ ÎN MATERIE PENALĂ - INSTRUMENT JURIDIC DE PREVENIRE ȘI COMBATERE A CRIMINALITĂȚII ÎN SPAȚIUL UNIUNII EUROPENE

Ana ACHIRUȘ,
studentă, Facultatea de Drept, USEM
Coordonator științific:
Tatiana ZBANĂ,
lector universitar, USEM

Abstract:

European Judicial cooperation involves facilitating cooperation between members of the legal professions (judges, prosecutors, lawyers) and their counterparts in the other Member States, improving the mutual recognition of criminal judgments from one Member State to another, developing - when where appropriate - approximation of provisions of substantive and procedural law, monitoring the application of adopted legislation and taking into account aspects of criminal justice-related to external relations (relations with non-EU countries)

Keywords: *cooperation, mutual assistance, UE, criminal procedure, international legal assistance in criminal matters*

Rezumat: *Cooperarea judiciară la nivel european presupune facilitarea cooperării între membrii profesiilor juridice (judecători, procurori și avocați ai apărării) și omologii acestora din alte state membre, îmbunătățind recunoașterea reciprocă a hotărârilor judecătorești în materie penală de la un stat membru la altul, dezvoltând - atunci când este cazul - apropierea dispozițiilor de drept material și procedural, monitorizând aplicarea legislației adoptate și ținând seama de aspectele justiției penale legate de relațiile externe (relațiile cu țările care nu sunt membre ale UE).*

Cuvinte cheie: *cooperare, asistența juridică reciprocă, UE, procedura penală, asistența juridică internațională în materie penală*

Asistența juridică internațională în materie penală, de altfel ca și multe alte domenii de reglementare a relațiilor de drept, reprezintă un spațiu juridic de comunicare în plan național și internațional care lasă în permanență loc pentru studiere și perfecționare [10, pag.7], în vederea prevenirii și combaterii criminalității transnaționale.

În această ordine de idei, legislația Republicii Moldova în domeniul asistenței juridice, reprezintă astfel un instrument important al politicii sale având o largă dezvoltare a relațiilor de colaborare cu o mare parte din țările lumii, de promovare a unui climat de pace și securitate, de reprimare a oricăror forme de violență și încălcare a legii.

În foarte multe cazuri, așadar, aplicarea legii penale a unui stat în vederea tragerii la răspundere penală a infractorilor necesită îndeplinirea pe teritoriul altui stat a unor acte și măsuri necesare pentru realizarea represiei, începând de la descoperirea infracțiunilor, identificarea și arestarea infractorilor, percheziții, audieri de martori și expertize și terminând cu solicitarea și acordarea extrădării, ori cu recunoașterea hotărârilor penale străine. [8, p.13]

Un șir de savanți au atras atenția asupra problemei colaborării internaționale a statelor în combaterea criminalității, precum și asupra interacțiunii drepturilor naționale cu cele internaționale.

Acest fapt este condiționat, în primul rând, de suveranitatea statelor, care intră în relații interstatale de sine stătător unul cu celălalt și cu alte state, în al doilea rând, de intensificarea diverselor forme de colaborare a statelor pe continentul european; și în al treilea rând, de intensificarea interdependenței și influenței reciproce a normelor juridice internaționale, a normelor juridice interstatale și a celor naționale.

Problema corelației poartă un *caracter subordonat*. Doctrina dreptului internațional reiese din aceea, că dreptul național și dreptul internațional reprezintă sisteme juridice independente și separate, ne subordonate unul față de altul, însă ele se află într-o interacțiune permanentă, care este mediată de voința statelor - participante în relațiile internaționale. Totodată „concepția dominației dreptului prevede recunoașterea supremației dreptului internațional de către toate statele din sistemul general al dreptului”.

Colaborarea internațională poartă un *caracter auxiliar* [2, pag.6]. În combaterea criminalității, mijloacele de drept național sunt principale, iar mijloacele de drept internațional sunt subsidiare, suplimentare. Același lucru se întâmplă și cu combaterea criminalității internaționale. După părerea noastră este necesar să acceptăm punctul de vedere a lui I. Jdanov și L. Kostin care presupun că: „colaborarea statelor în vederea combaterii criminalității este partea componentă principală a relațiilor internaționale la etapa contemporană. Particularitatea acestei colaborări constă în faptul, că combaterea criminalității ține preponderent de competența națională a statelor, deoarece criminalitatea ca fenomen social are în general un caracter național, determinat de totalitatea factorilor sociali, economici, juridici, etc. activi într-un anumit stat.”

Practica multor state, inclusiv și a Republicii Moldova, merge pe calea includerii în sistemul legislației sale a normelor convențiilor internaționale. După cum a menționat pe buna dreptate I. Lukașuk: „dacă statul semnează un tratat internațional, acest fapt presupune pentru acel stat obligația de a-și revizui legislația sa națională în domeniul respectiv.” [3, pag.25]

De obicei, noțiunea de asistență penală internațională îmbracă două accepțiuni: o accepțiune mai restrânsă, așa-numita asistență juridică cu caracter judiciar sau procesual (În foro), prin care se înțelege asistența pe care organele judiciare din diferite state și-o acordă în cursul procesului penal și care se manifestă în mod obișnuit în efectuarea sau în trimiterea actelor procedurale devenite necesare în cadrul aceluși proces și o accepțiune mai largă, prin care se înțelege asistența oferită în general în cadrul luptei împotriva infracționalității (în et extra foro) și anume cooperarea organelor de urmărire penală, comisiile rogatorii internaționale în materie penală, recunoașterea hotărârilor judecătorești penale, extrădarea, etc.

Astfel asistența juridică internațională se referă la asistența juridică cu caracter judiciar (sau procesual) prin care se înțelege asistența pe care organele judiciare dintr-un stat o acordă în cursul procesului penal organelor judiciare din statul în care are loc activitatea judiciară și care constă în efectuarea, predarea sau comunicarea unor acte procedurale necesare soluționării acelei cauze.

Din examinarea legislației internaționale ce o reglementează rezultă că aceasta cooperează între state în combaterea criminalității cunoaște două forme principale, și anume:

- colaborarea sau conlucrarea statelor pentru combaterea unor categorii de infracțiuni;
- asistența juridică reciprocă pentru realizarea, de către fiecare stat, a justiției penale pe teritoriul său.

Conlucrarea sau colaborarea statelor în lupta împotriva criminalității se realizează, în principal, prin semnarea sau aderarea la convenții internaționale, prin care statele își asumă obligații de a reprima, prin mijloace proprii, anumite categorii de infracțiuni. Pot fi menționate în acest sens convențiile internaționale pentru reprimarea unor infracțiuni privind traficul ilicit de droguri, de arme sau de persoane, terorismului, corupției, spălării banilor sau a obiectelor infracțiunii, etc.

Spre deosebire de conlucrare sau colaborare, asistența juridică internațională în materie penală constă în ajutorul pe care statele și-l acordă reciproc pentru combaterea criminalității pe teritoriul național, pentru realizarea și buna administrare a justiției proprii, ca atribut al suveranității lor. Asistența juridică este o formă de cooperare internațională care, spre deosebire de conlucrarea internațională în combaterea unor anumite categorii de infracțiuni transnaționale comise de asociații sau grupări criminale, se realizează prin concursul acordat de un stat altui stat de ași îndeplini funcția de realizare a justiției, ca expresie a suveranității sale [4, pag.70].

Toate aceste modalități se realizează prin reciprocitate, în convențiile care le reglementează fiind prezentă, chiar de la primele articole, prevederea prin care părțile se angajează să-și acorde reciproc sprijin în materia transferului de proceduri ori de persoane condamnate sau să-și predea reciproc persoanele care sunt urmărite pentru o infracțiune ori să-și transmită anumite documente, date etc. și să efectueze anumite acte de urmărire penală.

Realizarea efectivă a uneia dintre aceste modalități nu poate avea loc decât în urma unei cereri pe care statul interesat o adresează altui stat, cerere însoțită de înscrisurile ajutătoare, prin care își justifică demersul și probează îndeplinirea condițiilor necesare de admisibilitate. Aceasta înseamnă că este vorba despre acte cu desfășurare în două etape, între două categorii de state: state solicitante și state solicitate.

În toate modalitățile de realizare a asistenței juridice internaționale în materie penală există și activități ce fac obiectul asistenței judiciare. Astfel, transferul de proceduri în materie penală nu este posibil fără transmiterea actelor de urmărire și a măsurilor preventive luate împotriva infractorului, a documentelor și a dosarului penal, a informațiilor privind cazierul judiciar, măsurilor asigurătorii etc., unele din acestea fiind specifice asistenței judiciare [6, art.art. 13,14,15]

Extrădarea nu ar fi posibilă fără unele activități ce intră în sfera asistenței judiciare internaționale în materie penală. Extrădarea, în complexitatea ei, cuprinde și activități specifice transferului de proceduri, precum arestarea provizorie a infractorului, indisponibilizarea și remiterea obiectelor infracțiunii, dar cele două modalități de realizare a asistenței juridice, deși au aspecte comune, reprezintă instituții diferite.

Pentru o mai eficientă combatere a criminalității în spațiul Uniunii Europene, Consiliul European de la Tampere din octombrie 1999 a decis crearea unei divizii (EUROJUST), compusă din procurori naționali, magistrați, ofițeri de poliție, detașați din fiecare stat membru. [9, pag.216].

Această divizie are ca sarcină facilitarea coordonării autorităților judiciare naționale și sprijinirea investigațiilor în cazuri de crimă organizată, trafic de droguri etc. [4, p. 18]. Sistemul EUROJUST a fost înființat la nivelul statelor-membre ale Uniunii Europene prin Decizia Consiliului 2002/187/JAI, scopul său fiind îmbunătățirea efectivă a cooperării judiciare între statele-membre prin adoptarea urgentă, la nivelul Uniunii, a unor măsuri destinate să faciliteze coordonarea optimă a desfășurării cercetărilor și a urmăririi penale din statele membre, în special, în lupta împotriva formelor grave de criminalitate, acoperind teritoriul mai multora dintre ele [1, p. 33].

La nivelul Uniunii Europene sunt o serie de convenții care reglementează cooperarea statelor în materie penală.

Astfel, sunt în vigoare: Convenția Europeană de asistență judiciară în materie penală, adoptată la Strasbourg la 20.04.1959; Convenția Europeană privind transferul de proceduri în materie penală, adoptată la Strasbourg la 15 mai 1972; Protocolul Adițional la Convenția Europeană de asistență judiciară în materie penală, adoptat la Strasbourg la 17.03.1978; Convenția privind procedura simplificată a extrădării între statele-membre, adoptată la 10 decembrie 1995; Convenția Uniunii Europene privind extrădarea între statele-membre, adoptată la 27 septembrie 1996; Convenția referitoare la asistența judiciară în materie penală, adoptată la 29 mai 2000; Protocolul Convenției de asistență judiciară în materie penală din 16 octombrie 2001 și Decizia-cadru a Consiliului European din 13 iunie 2002, privind mandatul european de arestare și procedurile de remitere între statele-membre.

Toate aceste acte normative constituie cadrul reglementărilor în materie de cooperare juridică penală la nivel european, instituind reguli comune tuturor statelor în vederea realizării coeziunii politicilor de cooperare juridică [7, p. 21].

Totodată, asistența juridică internațională în materie penală în calitate de instrument juridic de prevenire și combatere a criminalității în spațiul Uniunii Europene este prevăzută în Programul de la Stockholm, care stabilește o nouă listă de obiective pentru perioada 2020-2025 și anume:

- elaborarea instrumentelor de punere în aplicare a principiului recunoașterii reciproce în fiecare fază a procedurilor penale;
- apropierea dispozițiilor de drept material și procedural pentru a ameliora încrederea reciprocă și recunoașterea reciprocă;
- elaborarea unor standarde minime comune pentru a garanta un proces echitabil în întreaga UE;
- dezvoltarea și acordarea de asistență organismelor și instrumentelor UE din domeniul cooperării judiciare, cum ar fi Rețeaua Judiciară Europeană în materie penală;
- creșterea încrederii reciproce între sistemele judiciare naționale din UE prin dezvoltarea unei culturi judiciare europene prin formare și crearea unor rețele ale membrilor profesiilor juridice;
- monitorizarea punerii în aplicare a legislației UE care a fost deja adoptată;

- luarea în considerare a aspectelor externe ale cooperării judiciare în UE (de exemplu negocierea acordurilor cu țările care nu sunt membre ale UE, evaluarea sistemelor judiciare ale țărilor care candidează sau analizează posibilitatea depunerii candidaturii pentru aderarea la UE).

UE a adoptat mai multe instrumente legislative în conformitate cu principiul recunoașterii reciproce – cum ar fi:

- mandatul european de obținere a probelor;
- înghețarea activelor și a mijloacelor de probă;
- ordin de confiscare;
- schimbul de informații privind condamnarea
- recunoașterea reciprocă și executarea condamnărilor, cu și fără privare de libertate.

Au fost adoptate trei directive pentru elaborarea unor standarde minime comune în vederea garantării dreptului la un proces echitabil:

- Directiva privind dreptul la interpretare și la traducere în cadrul procedurilor penale
- Directiva privind dreptul de a avea acces la un avocat și de a comunica în timpul privării de libertate.

Tratatul de la Amsterdam stipulează că Uniunea Europeană trebuie să mențină și să dezvolte un spațiu de libertate, securitate și de justiție. Libertatea presupune existența unui spațiu judiciar comun, în care cetățenii europeni să poată să se adreseze justiției în unul din statele membre ca și în propria țară. În același timp, trebuie eliminată posibilitatea ca infractorii să exploateze diferențele dintre sistemele juridice ale statelor, de aceea se impune ca hotărârile judecătorești să fie recunoscute și executate în străinătate fără formalitățile prevăzute de convențiile clasice privind asistența judiciară internațională.

În timpul Președinției olandeze a Consiliului UE, a fost adoptat Programul Haga, care își propune accelerarea măsurilor menite a da viață unui spațiu judiciar comun.

Cooperarea judiciară în materie penală în cadrul Uniunii Europene se desfășoară în baza unor instrumente comunitare adoptate în temeiul Titlului VI al Legii 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, care, în ultima perioadă, în contextul deciziilor luate la Tampere și la Haga, au din ce în ce mai mult la bază principiul recunoașterii reciproce. Dacă inițial preponderente erau Convențiile, în ultimii ani s-a optat pentru soluția adoptării unor decizii-cadru și decizii ale Consiliului, care prezintă avantajul că nu mai este necesară ratificarea de către statele membre (De exemplu, Convenția UE de asistență judiciară în materie penală din 29 mai 2000 a intrat în vigoare abia în august 2005, întrucât abia atunci s-a îndeplinit condiția celor 8 ratificări) și facilitează armonizarea legislației.

Convenția UE de asistență judiciară în materie penală din 29 mai 2000 reprezintă principalul instrument juridic în domeniu între statele membre ale Uniunii Europene.

Această convenție a fost adoptată de Consiliul UE în vederea facilitării Convenției Consiliului Europei din 20 aprilie 1959, pe care o completează. Instrumentul juridic comunitar permite comunicarea actelor de procedură prin poștă și reglementează forme moderne de asistență: audierile prin videoconferință și prin telefon, livrările controlate, supravegherea transfrontalieră, transmiterea spontană de informații, etc.. Convenția UE de asistență judiciară este transpusă integral în Titlul VII al Legii 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, astfel cum a fost modificat și completat prin Legea nr. 224/2006. Ceea ce este important este că, în cele mai multe dintre situații, Convenția permite contactul direct între autoritățile judiciare solicitante și solicitate.

Pentru a putea identifica autoritatea judiciară dintr-un stat membru UE căreia îi pot transmite direct o cerere de asistență judiciară, magistrații pot utiliza Atlasul judiciar european, disponibil pe site-ul Rețelei Judiciare Europene. De asemenea, pot apela la punctele naționale de contact ale Rețelei Judiciare Europene, ale căror coordonate sunt disponibile pe site-ul Ministerului Justiției. Convenția UE de asistență judiciară în materie penală este completată prin Protocolul din 2001.

În spațiul Schengen sunt aplicabile dispozițiile privind cooperarea judiciară ale Convenției de aplicare a acordului de la Schengen din 14 iunie 1985 privind eliminarea graduală a controalelor la frontierele comune, Schengen, 19 iunie 1990. Dispozițiile Convenției Schengen au fost introduse în

Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală prin Legea nr. 224/2006. [5, p. 30].

Astfel în concluzie putem menționa că starea actuală de dezvoltare a societății contemporane colaborarea internațională în diverse domenii între statele suverane și egale în drepturi devine o realitate incontestabilă, impusă de necesități obiective.

Principiul cooperării reciproce este un instrument benefic în raporturile dintre state, contribuind la cunoașterea reciprocă între națiuni, la asigurarea progresului și dezvoltării, la consolidarea unei păci durabile și realizarea armonizării juridice.

Pentru o mai eficientă combatere a criminalității în spațiul Uniunii Europene, în ultimii ani se optează pentru soluția adoptării unor decizii-cadru și decizii ale Consiliului, care prezintă avantajul că nu mai este necesară ratificarea de către statele membre.

Totodată majoritatea reglementărilor naționale și internaționale în materie penală sunt insuficiente pentru contracararea eficientă și efectivă a fenomenului criminalității internaționale, iar noile provocări ale luptei împotriva criminalității transfrontaliere și criminalității internaționale impun perfecționarea pregătirii profesionale, modernizarea și îmbunătățirea activității și a capacităților tehnice ale organelor de drept la nivel atât național cât și internațional.

Bibliografie:

1. Atasiei, D. Cooperarea internațională în materia combaterii criminalității informatice. Perspective ale organelor judiciare din România. Materialele Conf. șt.-practice intern., 5-6 noiem. 2009. Chișinău: Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI, 2009.

2. Barasch E.– „Consideratii asupra unui drept international privat al coexistentei pașnice”, Editura Academiei, 2019.

3. Belecciu, Ș., Denisenco, L. Problema prevenirii și combaterii criminalității internaționale în cadrul Uniunii Europene. Materialele Conf. șt.-practice intern., 18-19 apr. 2003. Chișinău, 2003.

4. Carp, S., Osadci, C. Cooperarea polițienească și a altor organe de drept în domeniul contracarării criminalității transnaționale prin prisma dreptului European. Materialele Conf. șt.-practice intern., 5-6 noiem. 2009. Chișinău: Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI, 2009.

5. Comisia Europeană, Raport al Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind punerea în aplicare, începând cu anul 2020, a Deciziei-cadru a Consiliului din 13 iunie 2002 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre. Bruxelles, 2020.

6. Convenția europeană privind transferul de proceduri în materie penală, adoptată la Strasbourg la 15 mai 1972 publicată în M. Of. nr. 158 din 17 aprilie 2000.

7. Florin R. Extrădarea sau predarea propriilor cetățeni. Între suveranitatea statului și necesitatea îndeplinirii actului de justiție, prezentat la Seminarul „Jurisdicția. Aut dedere aut judicare. Transferul de proceduri în materie penală.”, Sovata, 21-23 martie 2017.

8. Pântea A., Tăbîrță A., Zbancă T., Asistența juridică internațională în materie penală, Chișinău 2019.

9. Rusu V., Odinoakaia I. Cadrul juridic și mecanismele internaționale de cooperare transfrontalieră și transnațională în materie penală Materialele Conf. șt.-practice intern., Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți .

10. Stanoiu R.M. Asistența juridică internațională în materie penală, Editura Academiei, România, Bucuresti, 1975.

PROTECȚIA DREPTURILOR COPILULUI

Arina CENUȘA,
studentă, Facultatea de Drept, USEM
Coordonator științific: Victoria CARACUIAN,
doctorand, USEM

Summary: *In this article, the authors analyze the protection of children's rights, which is a national priority, for which the state, through specialized services, will take the necessary measures to detect early risk situations that may lead to separation of children from their parents, and to prevent behavior abuse of parents and domestic violence.*

Keywords: *The rights of the child, family, strategies, forms of law enforcement, protection mechanism, risk situation.*

Abstract: *În acest articol autorii analizează protecția drepturilor copilului care reprezintă o prioritate națională, fapt pentru care statul, prin intermediul unor servicii specializate, va lua măsurile necesare pentru depistarea precoce a situațiilor de risc care pot determina separarea copiilor de părinții săi, precum și pentru prevenirea comportamentelor abuzive ale părinților și a violenței în familie.*

Cuvinte-cheie: *Drepturile copilului, familie, strategii, forme de aplicare a legii, mecanism de protecție, situație de risc..*

Aspecte introductive cu privire la drepturile copilului.

Protecția interesului superior al copilului constituie fundamentul oricărei măsuri în legătură cu situația minorului. Prin interes al copilului legiuitorul desemnează, pe de o parte, un interes social, superior, conform căruia părinții au obligația să crească și să educe copilul potrivit propriilor lor convingeri, iar, pe de altă parte, un interes personal concret al minorului, în acest sens părinții având obligația de a se îngriji de sănătatea și dezvoltarea lui fizică, dar și de educarea și pregătirea profesională potrivit cu însușirile sale.

Astfel, abordarea drepturilor copilului presupune luarea în considerare a unui larg spectru de probleme și implicații de natură politică, economică, culturală, precum și a particularităților dezvoltării istorice și a etapelor de dezvoltare a societății. Interesul larg pe care îl suscită astăzi problematica drepturilor copilului se constituie într-o recunoaștere incontestabilă a complexității și originalității acestei instituții, dar și a faptului că ea privește în mod direct circa o treime din populația globului pământesc. În ceea ce privește Republica Moldova, perioada de tranziție spre o societate democratică pe care o parcurge țara noastră este marcată de profunde transformări politice, economice și sociale care au influențat evoluția societății, în special situația copilului.

În Republica Moldova, UNICEF consolidează sistemele naționale de protecție a copilului, în special în domeniile separării de familie, accesului la justiție și protecției împotriva violenței, abuzului și exploatării

Termenul de protecție a copilului este utilizat în diferite moduri de diferite organizații în diverse situații. În forma sa cea mai simplă, protecția copilului se referă la dreptul fiecărui copil de a nu i se face nici un rău. Acest drept se adaugă la alte drepturi, cum ar fi acela de a beneficia de ceea ce are nevoie pentru a supraviețui, a se dezvolta și a prospera.

Încălcarea drepturilor copilului la protecție, pe lângă faptul că este o încălcare a drepturilor omului și determină apariția unor obstacole uriașe, insuficient recunoscute și aduse la cunoștința organelor competente, în calea supraviețuirii și dezvoltării copilului. Pe de altă parte, acțiunile reușite de protecție sporesc șansele copilului de a crește sănătos fizic și mintal, sigur și cu respect față de sine. Neasigurarea unei protecții adecvate pentru copii poate submina însăși dezvoltarea unei țări și aduce cu sine costuri negative care continuă să existe dincolo de copilărie, chiar și în timpul vieții adulte.

Baza legislativă a domeniului drepturilor copilului o constituie:

➤ **Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948** - art. 25 care prevede dreptul copilului și a mamei acestuia la ajutor, la ocrotire deosebită și la protecție socială; art. 26 care prevede dreptul la învățământ cu titlu gratuit;

➤ **Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 1966** - art. 10 se face referire la obligativitatea statelor membre de a ocroti familia ca element fundamental al statului, mai ales se face referire la aspectul educației copiilor, la protecția socială a copiilor fără discriminare, de prevenire a exploatării copiilor. Tot acest articol prevede și elementul sancțiunii în cazul copiilor atrași la muncă de până la o anumită vârstă; art. 12 prevede luarea măsurilor corespunzătoare în vederea prevenirii mortalității copiilor precum și asigurarea dezvoltării sănătoase a copilului; art. 13 prevede dreptul părinților de a alege instituția de învățământ pentru copilul său - aici menționăm că protecția dreptului copilului este realizată prin intermediul părinților săi;

➤ **Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice din 1966** - la art. 18 se face referire la asigurarea educației religioase și morale a copiilor; la art. 23 - se expune cu privire la ocrotirea copiilor a căror părinți au divorțat; art. 24 prevede dreptul copilului la nume, la dobândirea cetățeniei, la nediscriminare pe criterii de rasă, sex, culoare, limbă, origine națională sau socială, avere sau naștere - din partea familiei sale, precum și a protecției din partea acesteia, a societății și a statului;

➤ **Convenția Internațională a Drepturilor Copilului din 1989** care este un act internațional ce se referă la toate aspectele dreptului copilului, de la libertatea copilului la exprimare (art. 13), până la asigurarea garantării statului împotriva exploatării copiilor în scopul prostituției (art. 34);

➤ **Codul Familiei al RM Nr. 1316 din 26.10.2000** (întreg Capitolul 10 care prevede dreptul copilului de a comunica cu părinții, de a fi protejat, la exprimarea opiniei, la repararea prejudiciului moral și material;

➤ **Legea RM nr. 338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului** (care prevede și egalitatea în drepturi a copiilor (art.3), dreptul la apărarea demnității și onoarei (art.7), dreptul la învățătură (art. 10), dreptul la abitație în familie (art. 16 - prevede dreptul copilului să locuiască în familie, să-și cunoască părinții, să beneficieze de grija lor, să coabiteze cu aceștia, dreptul de spațiu locativ (art. 19), dreptul la proprietate (art. 20), etc.

Aspecte teoretico-practice cu privire la protecția drepturilor copilului în Republica Moldova. Republica Moldova a aderat la numeroasele pacte și convenții la nivel internațional, ce țin de drepturile copilului. Dar, pe parcursul evoluției statului, societatea moldovenească încă nu este la nivelul satisfăcător de trai. În așa mod, se înregistrează migrarea masivă a cetățenilor moldoveni peste hotarele țării, în căutarea unui loc de muncă mai bine plătit, care ar asigura un nivel decent de trai familiei sale, în special copiilor săi.

În acest context, menționăm *Legea RM nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți*, care considerăm că a fost adoptată în urma precedentelor create în țară, și anume, situații legate de plecarea părinților peste hotarele țării și lăsarea copilului cu alte persoane (rude, vecini, prieteni), precum și ridicarea catastrofală a numărului de familii în care copiii se află în situație de risc, cum ar fi părinți care consumă substanțe narcotice, băuturi alcoolice, care rezultă cu neglijarea copiilor în totalitate și/sau aplicarea violenței asupra acestora, fie fizică, fie morală și se soldează cu urmări foarte grave asupra copilului.

Legea nominalizată reglementează, conform art. 1, procedurile de identificare, evaluare, asistență, referire, monitorizare și evidență a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, precum și autoritățile și structurile responsabile de aplicarea procedurilor respective.

Conform Legii RM nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți, *copil este persoană care nu a împlinit vârsta de 18 ani și nu are capacitate de exercițiu deplină*, iar Codul Familiei al RM definește la art. 51, alin. (1) ca fiind *copil persoana care nu a atins vârsta de 18 ani (majoratul)*.

La art. 6 și art. 7 din Lege RM nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți sunt prevăzute atribuțiile instituțiilor responsabile de protecția

drepturilor copiilor în raza teritorială în care activează, și anume al: autorităților tutelare locale (care sunt primăriile) și autoritățile tutelare teritoriale (care sunt secțiile/direcțiile de asistență socială și protecție a familiei).

Deci, autoritățile tutelare locale (primăriile) sunt responsabile de:

- recepționarea și înregistrarea sesizărilor privind încălcarea drepturilor copilului, se autosesizează în cazul identificării unor copii aflați în situație de risc;
- coordonează examinarea sesizărilor privind încălcarea drepturilor copilului;
- asigură plasamentul de urgență al copiilor separați de părinți;
- asigură instituirea tutelei/curatei asupra copiilor ai căror părinți sunt plecați peste hotare;
- cooperează, la nivel local, cu instituțiile, structurile și serviciile cu atribuții în domeniul protecției copilului;
- coordonează procesul de analiză a situației la nivel local privind protecția copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți;
- planifică și decide realizarea măsurilor de informare a populației privind drepturile copilului;
- în limita atribuțiilor sale, întreprinde măsurile necesare pentru respectarea drepturilor patrimoniale ale copiilor rămași fără ocrotire părintească;
- colaborează cu autoritățile tutelare teritoriale și centrale în vederea protecției copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, inclusiv prin informarea reciprocă pe probleme de interes comun.

Autoritățile tutelare teritoriale sunt responsabile de:

- recepționarea, înregistrarea și transmiterea, conform competenței, sesizările privind încălcarea drepturilor copilului;
- în limita atribuțiilor, acordă sprijin autorităților tutelare locale în procesul de identificare, evaluare și asistență a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți și participă la acest proces în caz de necesitate;
- întreprinde, în colaborare cu autoritatea tutelară locală, acțiunile necesare privind prevenirea separării copilului de mediul familial sau privind (re)integrarea lui în familie;
- asigură stabilirea/retragerea statutului de copil rămas temporar fără ocrotire părintească sau de copil rămas fără ocrotire părintească; asigură stabilirea statutului de copil adoptabil;
- ține evidența copiilor rămași temporar fără ocrotire părintească și a copiilor rămași fără ocrotire părintească aflați în plasament planificat, recepționează/sistematizează datele privind copiii aflați în evidența autorităților tutelare locale;
- asigură reprezentarea intereselor și a drepturilor copiilor în instanța de judecată;
- determină necesitățile de formare profesională a specialiștilor implicați în protecția copilului în domeniul respectării drepturilor copilului;
- efectuează analiza datelor privind situația copiilor din unitatea administrativ-teritorială respectivă și prezintă propuneri consiliului raional/ municipal privind instituirea sau dezvoltarea serviciilor sociale în conformitate cu necesitățile identificate.

Deci, atunci când vorbim de autoritățile tutelare și locale și teritoriale, identificăm în primul rând colaborarea permanentă a acestor două instituții, luând în considerare că la întocmirea actelor în vederea protejării drepturilor copilului este obligatorie implicarea ambelor părți.

De asemenea, este important de menționat că la 25 mai 2017, a fost introdusă în *Legea administrației publice locale al nr. 436 din 28.12.2006, lit. y²*) la art. 14, *alin. (2)*, care prevede competența consiliului local de a institui funcția de specialist pentru protecția drepturilor copilului în cadrul administrației publice locale.

Modalitatea evaluării situației copilului aflat în situații de risc este expres prevăzut la art. 9 din Lege RM nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți, care indică că în cazul copiilor supuși violenței, copiilor neglijanți, copiilor care practică vagabondajul, cerșitul și prostituția – se dispune evaluarea inițială în termen de 24 de ore; iar

în cazul existenței pericolului iminent pentru copil – imediat, în următoarele situații – lipsirea de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței acestora de la domiciliu din motive necunoscute; părinții copiilor au decedat; copiii trăiesc în stradă, au fugit ori au fost alungați de acasă, părinții copiilor refuză să-și exercite obligațiile părintești privind creșterea și îngrijirea copilului; copiii au fost abandonati de părinți; în privința unuia dintre părinții copilului este instituită o măsură de ocrotire judiciară (ocrotire provizorie, curatelă sau tutelă).

Este important de menționat și faptul că în cazul constatării unei situații de risc a copilului într-un serviciu de plasament, autoritatea tutelară locală este obligată de a întreprinde măsurile prevăzute la *art. 9, alin. (1)* din aceeași *Lege* pe care le-am menționat supra și să informeze imediat autoritatea tutelară teritorială, care ulterior trebuie să decidă asupra măsurilor de protecție a copilului.

Constituția Republicii Moldova în prevederile art. 48 menționează despre îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor, art. 50 la rândul său garantează protecția copiilor orfani și a celor lipsiți de ocrotirea părinților, iar această obligație îi revine statului [4, art. 48 și 50]. Totodată, copiii se bucură de un regim special de asistență în realizarea drepturilor lor.

Unele aspecte cu privire la protecția drepturilor copilului în România. În contextul celor analizate mai sus, considerăm oportun de a menționa faptul că de o astfel de reglementare dispune și țara vecină România, în conformitate cu prevederile *Legii nr. 272 din 2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republicată în 2014*.

Diferit de legislația națională, cea română prevede un aspect deosebit de important, și anume, enumeră categoriile de copii care asupra cărora se răsfrânge legea, în care sunt nu doar copiii români de pe teritoriul statului, precum și din afara statului, dar și copiii fără cetățenie aflați pe teritoriul României, copiii care solicită sau beneficiază de o formă de protecție în condițiile reglementărilor legale privind statutul și regimul refugiaților în România, și, copiii cetățeni străini aflați pe teritoriul României, în situații de urgență constatate, în condițiile Legii nr. 272 din 2004, de către autoritățile publice române competente (conform art. 3 din *Legea* menționată).

Observăm că *Legea* noastră cu privire la protecția copiilor aflați în situații de risc nu cuprinde copiii cetățeni străini, deși, am putea doar presupune, că am putea aplica aceleași prevederi în situațiile date.

Unul din aspectele comune între legea moldovenească și legea română este că în ambele există reglementarea *Protecției copilului cu părinți plecați la muncă în străinătate*. Doar că, dacă în cazul RM, legislatorul menționează că părinții sunt obligați a informa în prealabil autoritatea tutelară locală despre persoana în grija căreia rămân copiii, în cazul plecării peste hotare pe un termen mai mare de 3 luni. Apare întrebarea, dacă părinții/părintele pleacă peste hotare pe un termen de până la 3 luni, iar copilul ar putea fi în situație de risc, de ce nu ar trebui informată autoritatea tutelară locală și în acest caz?

Este interesant și următorul aspect: direct în lege, la art. 114, este prevăzut că, în procesul de identificare și soluționare la nivel local a problemelor sociale care privesc copiii, se implică toți, chiar și: oamenii de afaceri locali, preoți, cadre didactice, medici, consilieri locali, polițiști. Aceste persoane, de obicei, se organizează în structuri comunitare, mandatul de activitate al cărora este stabilit de către autoritățile administrației locale prin emiterea unor acte. La rândul său, aceste structuri comunitare pot beneficia și de programe de formare în domeniul asistenței sociale și protecție a familiei.

Legea românească mai prevede și aspectele privind finanțarea sistemului de protecție a copilului, la Capitolul IX din lege, care pot fi următoarele surse: bugetul de stat, bugetul județean, bugetul local, donații și sponsorizări și alte forme de contribuții bănești, permise de lege. Tot aici se indică cuantumul finanțării pentru diferite categorii de copii, atribuțiile primăriilor în acest sens, dar și posibilitatea acordării și sub formă de prestații în natură a primăriilor, în baza dispoziției primarului, cum ar fi: îmbrăcăminte, alimente, rechizite etc.

Aspecte privind copiii în situații de stradă în Republica Moldova. O consecință a climatului nefavorabil în familie este situația în care copiii pleacă de acasă și aleg să trăiască în stradă. La moment nu se cunoaște numărul exact al copiilor străzii, iar majoritatea acțiunilor întreprinse de

autoritățile responsabile nu sunt suficiente pentru a menține copilul în casa părintească sau în centrul de plasament, acestea fiind eficiente pe o perioadă scurtă de timp, într-un final copilul ieșind din nou în stradă.

La un an de la prima sa abordare a problemei copiilor care duc un mod de viață stradal, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului atestă că acțiunile întreprinse de autoritățile publice nu au adus schimbări la acest capitol. Respectarea drepturilor și protecția copilului în situație de stradă este o problema care trebuie să fie prioritară pentru toate instituțiile vizate la acest subiect și care cere o soluționare imediată.

Copiii în situație de stradă de obicei provin din familii social vulnerabile. În majoritatea cazurilor familiile sunt monoparentale, în multe familii se consumă alcool și se aplică violența, părintele ducând un mod de viață antisocial, astfel părinții nu servesc drept un model de comportament și nu reprezintă autoritate pentru copil. O altă categorie o constituie copiii orfani în urma decesului părinților sau rămași fără ocrotire părintească ca urmare a abandonului de către aceștia sau a decăderii din drepturi a părinților, iar reprezentanții legali (rudele, bunicii) nu sunt în stare să asigure controlul asupra situației copiilor.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră că fenomenul de revenire a copiilor în stradă este cauzat de faptul că autoritățile publice, cu atribuții în domeniu, nu dezvoltă și nu încadrează copilul și părinții în programe speciale de educație și schimbare de comportament, iar măsurile întreprinse și suportul financiar din partea statului nu sunt suficiente pentru reducerea sărăciei și, în unele cazuri, resocializarea familiilor abandonate de copii.

Aspecte teoretice privind drepturile copiilor cu dizabilități. La nivel central nu există un sistem unic de date integrate cu privire la numărul copiilor cu dizabilități beneficiari ai serviciilor din sistemul de sănătate, sistemul social și sistemul educațional. În Republica Moldova mulți copii cu dizabilități accentuate și severe nu beneficiază de acces egal la sistemul de sănătate, educație, nu primesc serviciile sociale specializate de care copii cu dizabilități au nevoie, fiind astfel excluși din activitățile vieții de zi cu zi.

Serviciile de asistență și suport pentru copii cu dizabilități sunt dispersate deoarece sunt oferite de prestatori diferiți, finanțate în moduri diferite și prestate în locații diferite. În cazul prestării serviciilor medicale, de recuperare, sociale și educaționale pentru copii cu dizabilități, diferența majoră este între îngrijirea neoficială oferită de familie și persoane de suport și serviciile oficiale, furnizate de stat și organizațiile societății civile. O problemă majoră pentru Republica Moldova, la moment o constituie lipsa unui pachet minim de servicii pentru copii cu dizabilități finanțate din partea statului. În Republica Moldova, serviciile sociale specializate pentru copii cu dizabilități sunt dezvoltate în mare parte de către autoritățile publice locale în colaborare cu organizațiile neguvernamentale, organizațiile de caritate din sprijinul financiar al organizațiilor donatoare. Avantajele acestor servicii includ potențialul lor de inovare, calificarea resurselor umane și atitudinea pozitivă, fără discriminare față de copii cu dizabilități. Organizațiile societății civile promovează adesea programe bazate pe comunitate sau pe beneficiar și încurajează participarea copiilor cu dizabilități la viața comunității.

Concluzii. În opinia noastră, În Republica Moldova, fiecare copil, conform legislației în vigoare, are dreptul la protecție, aceasta vizând diverse segmente ale creșterii și educării lui. Totuși, copiii pot avea un statut special în dependență de anumite circumstanțe care îl plasează, sau cel puțin ar trebui să îl plaseze sub o protecție specială susceptibilă de suport din partea statului, și care trebuie să fie specială nu doar prin statutul avut, ci și prin măsurile aplicate și acțiunile întreprinse în vederea fie eliminării premiselor care au condus la o astfel de situație, fie la ameliorarea unei stări deja existente și imposibil de a fi corijată.

De asemenea, putem observa că, ca structura legii moldovenești este asemănătoare cu cea românească, doar că ultima încadrează în sine mult mai multe aspecte, și implicarea a mult mai multor persoane fizice și juridice din cadrul societății, pentru protecția copilului. În așa mod se evidențiază, în ce măsură statul implică cetățenii în problemele sociale în Republica Moldova, precum și în România.

Protejarea copilului este una dintre cele mai importante responsabilități în sarcina celor care se ocupă de îngrijirea acestuia - este poate singura justificare pentru a îndepărta copilul dintr-un context familial. Însă asigurarea protecției unui copil odată ce se află în îngrijire poate implica luarea de decizii dificile din cauza posibilului conflict cu alte drepturi fundamentale. □ În mod aparte, nevoia de a asigura siguranța și supraviețuirea copilului poate intra uneori în conflict cu nevoia de a-l implica în decizii care îl privesc și de a-i lua în considerare opiniile. Abordarea tradițională dă prioritate percepției adultului cu privire la siguranță și supraviețuire. Acolo unde există un risc real pentru copil, o abordare bazată pe drepturile copiilor va privi lucrurile din aceeași perspectivă. În centrul oricărei astfel de chestiuni se află acțiunile centrate pe interesul superior al copilului! Dar, în multe cazuri, punerea în balanță a diferitelor drepturi foarte importante este o chestiune sensibilă, iar „soluția“ nu este întotdeauna foarte evidentă.

În scopul elaborării și promovării politicii unice de stat în domeniul protecției drepturilor copilului și familiilor cu copii, statul prin intermuniile organelor sale ar trebui să întreprindă următoarele măsuri:

- elaborarea și coordonarea procesului de implementare a politicilor de dezvoltare durabilă a sistemului de protecție a drepturilor copilului și familiilor cu copii;
- efectuarea analizelor politicilor de protecție a drepturilor copilului și familiilor cu copii și elaborarea recomandărilor privind îmbunătățirea acestora;
- elaborarea și perfecționarea cadrului normativ în domeniul protecției drepturilor copilului și familiilor cu copii și monitorizarea implementării acestuia, etc.

Fiecare copil are dreptul să crească într-un mediu familial favorabil și afectuos.

Fiecare copil are dreptul la protecție.

Bibliografie:

1. Legea nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. In: Monitorul Oficial, 02.08.2013, nr. 167-172, data intrării în vigoare: 01.01.2014;
2. Legea nr. 338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului. In: Monitorul Oficial, 02.03.1995, nr. 13;
3. Codul Familiei Nr. 1316 din 26.10.2000 publicat – 26.04.2001 în Monitorul Oficial Nr. 47-48 art. 210;
4. https://www.AcademiaPolitie.edu/38189049/Protectia_drepturilor_copilului_aflati_in_situatii_de_risc_REFERAT
5. file:///C:/Users/eugen/Downloads/8-15_2.pdf
6. http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf
7. T. Crestenco, Analiza sistemului de protecție a copiilor în situații de risc și a celor rămași fără ocrotire părintească (studiu), Chișinău, 2013, p. 3.

INTERZICEREA TORTURII – MODALITATE DE PROMOVARE A DREPTURILOR OMULUI

Dinu COSTRU,
student, Facultatea Drept, USEM
Coordonator științific: **Ion CARACUIAN,**
doctorand, USEM

Summary: *No one is above the law, not even the people responsible for complying with it. Knowing that those responsible for ill-treatment have been prosecuted will have a positive effect on victims. Concrete actions are needed, through training courses and examples, to promote the culture of treating as unprofessional and career to work and associate with colleagues who have committed acts of abuse, as correct and professionally simulating to belong to a team that refrains from such acts.*

Keywords: *Justice, Human Rights, protocol, convention, Code of Criminal Procedure, mistreatment, torture, inhuman treatment.*

Rezumat : *Nimeni nu este mai presus de lege, nici chiar persoanele responsabile pentru respectarea ei. Cunoașterea faptului că persoanele responsabile pentru maltratare au fost urmărite în justiție va avea un efect pozitiv asupra victimelor. Sunt necesare acțiuni concrete, prin intermediul cursurilor de instruire și exemple, care să promoveze cultura de a trata ca fiind neprofesional și riscant din punct de vedere al carierei de a lucra și de a se asocia cu colegii care au comis acte de maltratare, ca fiind corect și simulator din punct de vedere profesional de aparține unui colectiv care se abține de la astfel de acte.*

Cuvinte cheie: *Justiție, Drepturile Omului, protocol, convenție, Codul de Procedură Penală, maltratare, tortură, tratament inuman.*

Tortura este o suferință psihică sau fizică intenționată, sistematică și sălbatică săvârșită de una sau mai multe persoane acționând în numele unor ordine, cu scopul de a forța anumite persoane să dezvăluie informații, să facă confesiuni sau pentru alte motive. Această definiție a fost dată de Asociația medicală mondială, în *Declarația de la Tokyo privind tortura și tratamentele degradante*, din 1975.

Tortura mai poate fi definită ca orice act prin care se cauzează unei persoane în mod intenționat suferință sau dureri grave, fie fizice sau psihice, în special cu scopul obținerii de la ea sau de la o terță persoană a unei anumite informații sau mărturisiri, pedepsirea ei pentru acțiuni, pe care ea sau o terță persoană a comis-o sau este bănuită de comitere, intimidarea sau constrângerea ei sau a unei terțe persoane, ori din alte motive bazate pe orice fel de discriminare, atunci când o asemenea Durere sau suferință este provocată de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care intenționează cu titlu oficial sau la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane;

Tratament Inuman - tratament, care în mod intenționat cauzează suferințe fizice și psihice intense, care nu sunt justificate în situația respectivă;

Tratament degradant – tratament care generează victimelor sentimente de frică, anxietate și inferioritate, capabile să Le umilească și înjosească, de natură să înfrângă rezistența fizică și morală a victimei;

Privarea de Libertate - orice formă deplasarea persoanei într-un loc de detenție de stat sau privat, la ordin al oricărui organ judiciar, administrativ sau al altui organ, în calitate de pedeapsă, sancțiune, măsură procesuală de constrângere, măsură de siguranță, precum și ca rezultat al pedepsei față de o îngrijire acordată sau în baza oricărui alt motiv, loc pe care persoana respectivă nu are dreptul să-l părăsească din propria inițiativă;

Conform art. 3 a Convenției Europene pentru apărarea Drepturilor Omului și libertăților fundamentale : „Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante”.

Republica Moldova este parte la un șir de tratate internaționale ce au ca obiect prevenirea torturii, tratamentelor crude, inumane sau degradante, pot fi menționate:

1. Declarația Universală a Drepturilor omului;
2. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice;
3. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale;
4. Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse și tratate cu cruzime, inumane sau degradante din 10. 12. 1984;
5. Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante din 26. 11.1987.

Problema aplicării torturii și altor rele tratamente, în Republica Moldova, inclusiv și în baza condamnării de către Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, a constituit obiectul audierilor parlamentare care s-au finalizat cu adoptarea unei hotărâri în care sunt constatate carențe în activitatea Guvernului, Organelor Procuraturii, Poliției și a instanțelor de judecată . totodată, au fost oferite soluții pentru redresarea situației inclusiv și la acest capitol.

Recunoscând importanța angajamentelor asumate în implementarea standardelor internaționale de suprimare a torturii și reieșind din tendințele de utilizare a oricăror practici pozitive europene la acest capitol, la 16 septembrie 2005 Republica Moldova a semnat, iar prin legea numărul 66 din 30 martie 2006 a ratificat protocolul opțional la Convenția ONU împotriva torturii și altor tratamente crude, inumane sau degradante, adoptată de adunarea Generală a ONU la 18 decembrie 2002, obiectivul acesteia constă în stabilirea unui sistem de vizite regulate întreprinse de către organele internaționale și naționale la locurile în care persoanele sunt private de libertate, în vederea prevenirii torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante.

Republica Moldova are afirmat faptul că tortura și pedepsele sau tratamentele inumane sau degradante sunt interzise și constituie încălcări grave ale drepturilor omului. Într-o confirmare a cerințelor din articolul 17 din protocolul opțional: „La Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante”, Parlamentul Republicii Moldova la data de 26.06. 2007 au adoptat legea numărul 200 privind modificarea și completarea Legii Republicii Moldova cu privire la avocații parlamentari, numărul 1349 din 17 octombrie 1997, astfel a trebuind mandatul ca mecanism opțional de prevenirea torturii avocaților parlamentari.

Obiectivele mecanismului național de prevenirea torturii.

1. Examinarea cu regularitate a tratamentului aplicat persoanelor private de libertate la dispoziția unui organ de stat sau la indicația acestora, sau cu acordul lor consimțământul său tacit, în vederea consolidării, dacă este necesar, a protecției acestor persoane împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante;
2. Prezentare a recomandărilor autorităților sau persoanelor cu funcții de răspundere în vederea ameliorării comportamentului lui față de persoane private de libertate, a condițiilor de detenție și aplicare a relexorilor tratamente;
3. Verificare din oficiu sau la sesizarea oricărei persoane a cazurilor în care sunt semnalate acte de tortură, pedepse sau tratamente inumane sau degradante;
4. Sesizare imediat a organelor competente cu privire la cazurile de tortură, de pedepse sau tratamente inumane sau degradante, ori în caz de depistare a altor încălcări drepturilor persoanelor aflate în detenție;
5. Prezentarea propunerilor în vederea perfecționării legislației în vigoare în domeniul asigurării drepturilor și libertăților omului;
6. Întocmirea rapoartelor în urma vizitelor efectuate, trimestriale, anuale și publicitatea lor;
7. Înaintarea recomandărilor în vederea eficientizării activității mecanismului Național de prevenirea torturii;
8. Stabilirea relațiilor de colaborare cu instituțiile de stat, organizațiilor neguvernamentale naționale și internaționale, cu activitate în domeniul prevenirii torturii și atribuții în activitatea mecanismului Național de prevenirea torturii;
9. Cooperare și comunicare constantă cu subcomitetului ONU pentru prevenirea torturii.

Credibilitatea interzicerea torturii și altor forme de maltratare este subminată de fiecare dată când oficialii responsabili pentru astfel de infracțiuni nu sunt sancționați pentru acțiunile lor. Dacă informațiile care indică cazurile de maltratare nu sunt urmate de acțiuni prompte și eficiente, persoanele predispuse să trateze persoanele private de libertate pot destul de repede crede că pot continua această practică fără a fi pedepsiți. Toate eforturile de a promova principiile drepturilor omului prin intermediul politicilor stricte de recrutare și instituire profesională vor fi sabotate. În cazul în care funcționarii publici care dispun, autorizează, tolerează sau aplică acte de maltratare sunt aduși în fața instanțelor judecătorești pentru actele sau omisiunile lor trebuie să fie emis un mesaj clar că astfel de comportament nu va mai fi tolerat.

Prevenirea torturii.

Conform articolului 173 alin.(1), Codul de procedură penală al Republicii Moldova, privind Înștiințarea despre reținere:

(1) Persoana care a întocmit procesul-verbal de reținere, imediat, dar nu mai târziu de 6 ore, este obligată să dea posibilitate persoanei reținute să anunțe una din rudele apropiate sau o altă persoană, la propunerea reținutului, despre locul unde acesta este deținut sau o anunță singură.

Articolul 143 alin.(3/1) din Codul de procedură penală stabilește "Expertiza judiciară se dispune și se efectuează, în mod obligatoriu, pentru constatarea stării psihice și fizice a persoanei în privința căreia se reclamă că s-au comis acte de tortură, tratamente inumane sau degradante".

Concomitent, art.64 alin.(15/1) și art.66 alin.(18/1) din Codul de procedură penală stipulează în egală măsură că "imediat după reținere sau după ce i s-a adus la cunoștință hotărârea de aplicare a măsurii preventive, să aibă acces la examinare și la asistență medicală independentă, inclusiv pe cont propriu".

Republica Moldova trebuie să întreprindă măsuri legislative și practice pentru a asigura ca drepturile fundamentale ca accesul la un jurist, accesul la un medic la alegerea deținutului, înștiințarea despre arest, precum și înregistrarea exactă și adecvata detenției, să fie respectate pentru toate tipurile de deținuți inclusiv pentru cei aflați în urmărire, arestați pentru contravenție etc., să fie acordate de la începutul perioadelor de detenție.

Republica Moldova trebuie să instituie o bază de date națională integrată comprehensivă care să includă relațiile cu privire la cazurile de maltratare, precum și cu privire la investigațiile, urmărirea și procesele de judecată ale cazurilor din categoria respectivă

Republica Moldova trebuie să asigure respectarea standardelor internaționale în ceea ce privește Investigare eficientă, în special, promptitudinea, minuțiozitatea /caracterul complet al acesteia, precum și în dependența funcțională a persoanelor care efectuează investigații.

Republica Moldova trebuie să dezvolte medicina legală și documentarea cazurilor de maltratare în conformitate cu principiile și recomandările stabilite în protocolul de la Istanbul. *Protocolul de la Istanbul, este primul set de linii directoare internaționale pentru documentarea tortura și consecințele sale. A devenit document oficial al Națiunilor Unite în 1999.*

Protocolul de la Istanbul este destinat să servească ca un set de orientări internaționale pentru evaluarea persoanelor care pretind tortură și rele tratamente, pentru investigarea cazurilor de presupuse torturi și pentru raportarea acestor constatări sistemului judiciar și oricărui alt organism de anchetă.

Republica Moldova trebuie să înceteze practică depunere excesivă accentului pe descoperirea infracțiunilor și pe cazurile investigate cu succes în procesul de evaluare a activității funcționarilor organelor de urmărire și a procurorilor, Republica Moldova trebuie să se axeze pe crearea unui mecanism Național de prevenire sau pe adaptare mecanismelor existente la cerințele protocolului opțional al convenției Națiunilor Unite privind tortura și alte tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante(OPCAT). O atenție deosebită trebuie să se acorde independenței funcționale, puterilor, potențialului, resurselor și profesionalismului.

Garanțiile fundamentale împotriva tratamentului degradant sunt relatate în Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, prin articolele:

Articolul 1

Obligația de a respecta drepturile omului

„Înaltele Părți Contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Titlul I al prezentei Convenții”.

Articolul 3

Interzicerea torturii

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante”.

...impune fiecărui stat un șir de obligații pozitive, intenționate să prevină și să ofere remedii contra torturii și altor forme de rele tratamente, dar și obligații negative care impun statul să se abțină de a comite anumite acțiuni, care ar duce la încălcarea prevederilor articolului trei al convenției. Astfel, constituția Republicii Moldova garantează fiecărui om dreptul la integritatea fizică și psihică și interzice tortura, pedepsele sau tratamentele crude, inumane ori degradante. Legea supremă a statului nu admite restrângerea acestor drepturi nici într-un caz .

Interzicerea torturii și tratamentelor inumane ori degradante la nivel constituțional este un element important al asigurării, că o asemenea conduită interzisă să nu va avea loc în jurisdicția statului.(CRM art. 24, 54 alin.3).

Concomitent, prin textul a două Legi distincte cu nr. 66/05.04.2012 și nr.252/08.11.2012, a fost perfecționat cadrul legal în materie de combatere a torturii și a altor rele tratamente.

Așa, Codul penal a fost modificat prin includerea unui articol nou, 166/1 – Tortura, tratamentul inuman sau degradant, – care a determinat un impact triplu în legislația penală a Republicii Moldova:

- noțiunile de tratament degradant și tratament inuman au fost reglementate și codificate penal;
- pentru prima dată infracțiunile de tratament degradant, tratament inuman și tortură au fost plasate în Capitolul III ”Infracțiuni contra Libertății, Cinstei și Demnității Persoanei”;
- sancțiunile penale pentru aceste componente de infracțiune, sunt destul de semnificative, cele pentru tortură fiind ridicate la nivelul sancțiunilor infracțiunii de omucidere.

Respectiv, Codul penal prevede:

Articolul 166/1. Tortura, tratamentul inuman sau degradant

(1) Cauzarea intenționată a unei dureri sau a suferinței fizice ori psihice, care reprezintă tratament inuman ori degradant, de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres ori tacit al unei asemenea persoane se pedepsește cu închisoare de la 2 la 6 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 3 la 5 ani.

(2) Acțiunile prevăzute la alin.(1):

a) săvârșite cu bună știință asupra unui minor sau asupra unei femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, handicapului fizic sau psihic ori altui factor;

b) săvârșite asupra a 2 sau a mai multor persoane;

c) săvârșite de 2 sau de mai multe persoane;

d) săvârșite prin folosirea armei, instrumentelor speciale sau a altor obiecte adaptate acestui scop;

e) săvârșite de o persoană cu funcție de răspundere sau de o persoană cu funcție de demnitate publică;

f) care din imprudență au cauzat o vătămare gravă sau medie integrității corporale sau sănătății;

g) care din imprudență au cauzat decesul persoanei sau sinuciderea acesteia se pedepsesc cu închisoare de la 3 la 8 ani sau cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 5 la 10 ani.

(3) Tortura, adică orice faptă intenționată prin care se provoacă unei persoane o durere sau suferințe fizice sau psihice puternice cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a exercita presiune asupra ei sau asupra unei terțe persoane, sau din orice alt motiv, bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci

când o asemenea durere sau suferință este provocată de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres sau tacit al unei asemenea persoane se pedepsește cu închisoare de la 6 la 10 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 8 la 12 ani.

(4) Acțiunile prevăzute la alin.(3):

a) săvârșite cu bună știință asupra unui minor sau asupra unei femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, handicapului fizic sau psihic ori altui factor;

b) săvârșite asupra a 2 sau a mai multor persoane;

c) săvârșite de 2 sau de mai multe persoane; d) săvârșite prin folosirea armei, instrumentelor speciale sau a altor obiecte adaptate acestui scop;

e) săvârșite de o persoană cu funcție de răspundere sau de o persoană cu funcție de demnitate publică;

f) care din imprudență au cauzat o vătămare gravă sau medie integrității corporale sau sănătății;

g) care din imprudență au cauzat decesul persoanei sau sinuciderea acesteia se pedepesc cu închisoare de la 8 la 15 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani.

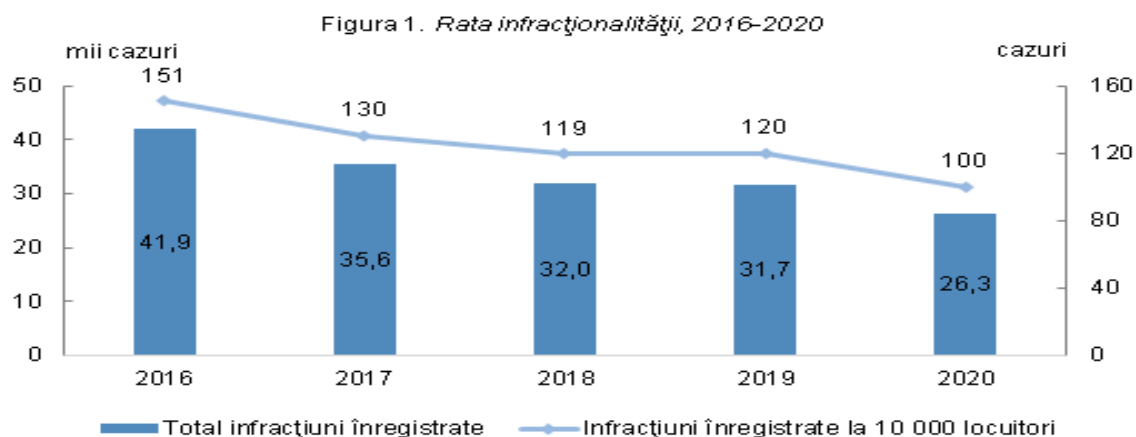
Statistica privind infracțiunile înregistrate

Biroul Național de Statistică prezintă informația privind nivelul infracționalității în anul 2020, elaborată pe baza datelor furnizate de Ministerul Afacerilor Interne, Agenția de Administrare a Instanțelor Judecătorești, Administrația Națională a Penitenciarelor.

Infracțiunile înregistrate.

Numărul infracțiunilor înregistrate este în scădere.

Conform datelor Ministerului Afacerilor Interne, în anul 2020 pe teritoriul Republicii Moldova au fost înregistrate 26,3 mii infracțiuni, fiind în scădere cu 17,0% comparativ cu anul precedent și cu 37,2% comparativ cu anul 2016. Rata infracționalității în anul 2020 a constituit 100 infracțiuni la 10 mii locuitori, comparativ cu 120 infracțiuni în anul 2019 și 151 infracțiuni în anul 2016.

Nivelul infracționalității este mai mare în mediul urban

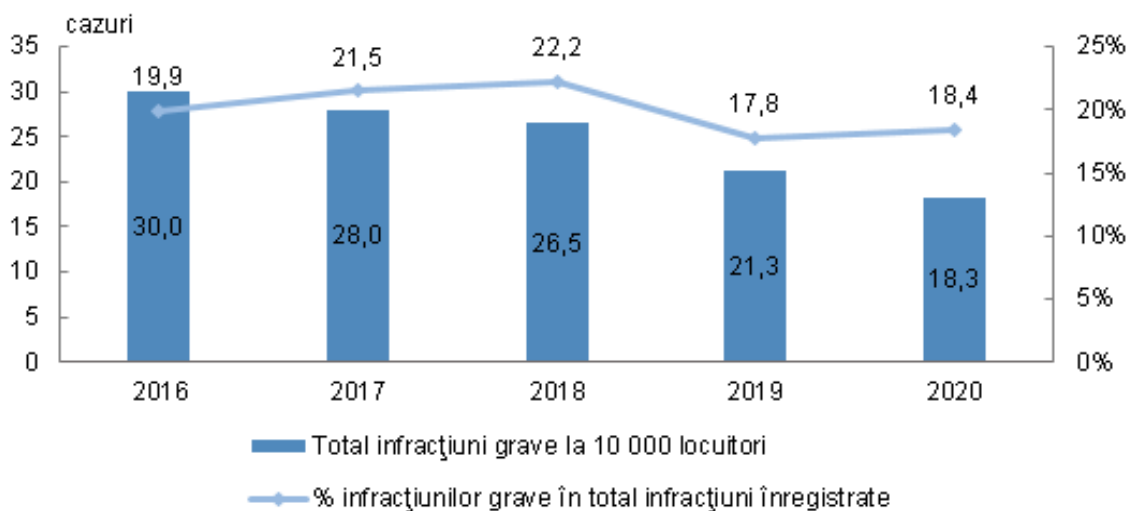
Cele mai multe infracțiuni au fost înregistrate în mediul urban (58,6%). Fiecare a 3-a infracțiune a fost înregistrată în mun. Chișinău – 27,9%. Din numărul total de infracțiuni, în mun. Bălți au fost înregistrate 5,5% din total infracțiuni, în raionul Cahul – 3,8%, Orhei – 2,9% și Ialoveni – 2,6%.

Fiecare a cincea infracțiune este din categoria celor excepțional de grave, deosebit de grave și grave

Din infracțiunile înregistrate 18,4% au fost infracțiuni excepțional de grave, deosebit de grave și grave, inclusiv 2,7% au revenit infracțiunilor excepțional de grave și deosebit de grave, iar 15,7%

celor grave. În ultimii 5 ani s-a înregistrat o scădere a infracțiunilor excepțional de grave (-14,9%), deosebit de grave (-55,1%), a celor grave (-40,6%), mai puțin grave (-39,4%) și ușoare (-28,2%).

Figura 2. Ponderea infracțiunilor grave² în total infracțiuni înregistrate, 2016-2020

Repartizarea ponderii infracțiunilor excepțional de grave, deosebit de grave și grave în total infracțiuni în anul 2020 este prezentată pe *Harta* anexată.

Fiecare a patra infracțiune înregistrată este comisă în locuri publice, iar fiecare a opta este comisă de către persoane în vârstă aptă de muncă, dar fără ocupație

Fiecare a patra infracțiune înregistrată a fost săvârșită în locuri publice (25,2%). Cu aplicarea armelor de foc, explozivelor și grenadelor au fost înregistrate 88 infracțiuni, inclusiv: 22 cazuri de huliganism, 20 cazuri de vătămări intenționate și 12 cazuri de omor. Din numărul total de infracțiuni înregistrate, 11,7% au fost săvârșite de persoane în vârstă aptă de muncă, dar fără ocupație.

Republica Moldova trebuie să se axeze pe crearea unui mecanism Național de prevenire sau pe adaptare mecanismelor existente la cerințele protocolului opțional al convenției Națiunilor Unite privind tortura și alte tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante (OPCAT). O atenție deosebită trebuie să se acorde independenței funcționale, puterilor, potențialului, resurselor și profesionalismului. Republica Moldova trebuie să înceteze practica de punere excesivă accentului pe descoperirea infracțiunilor și pe cazurile investigate cu succes în procesul de evaluare a activității funcționarilor organelor de urmărire și a procurorilor, deoarece poate deveni subiect al încălcării art.6 alin. 1 al Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, care specifică:

Dreptul la un proces echitabil

1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță, atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției. (...)”

Practica Curții Europene a Drepturilor Omului

2 iulie 2019 – Curtea Europeană a Drepturilor Omului a făcut publice hotărâri în cauze privind Republica Moldova. În cauze îndreptate exclusiv împotriva Moldovei Curtea a constatat încălcarea Articolului 6 (dreptul la un proces echitabil) din Convenția Europeană a drepturilor Omului și urmează să achite reclamanților despăgubiri de 14.800 Euro. Totodată, în una din cauze din motiv că aspectul cu privire la aplicarea articolului 41 al Convenției referitor la prejudicial material nu a fost finalizat într-o adoptare a unei soluții, a fost rezervat pentru o hotărâre ulterioară.

În celelalte cauze, îndreptate împotriva Moldovei și a Federației Ruse, responsabilă de încălcarea Convenției se face Federația Rusă, care urmează să achite reclamanților despăgubiri de

80.550 Euro. Curtea a constatat că Republica Moldova și-a onorat obligațiile pozitive de a întreprinde măsuri adecvate și suficiente pentru a proteja drepturile reclamantilor. În ceea ce privește, responsabilitatea Federației Ruse, Curtea nu a găsit motive să se îndepărteze de la jurisprudența existent și a menționat că, în virtutea sprijinului său militar, economic și politic continuu acordat „Republicii Moldovenești Nistrene” („rnm”), care nu putea supraviețui altfel, responsabilitatea Rusiei în cadrul Convenției este angajată în ceea ce privește încălcarea drepturilor reclamantilor.

Melnic c. Moldovei, cererea nr. 46351/08

În fața Curții reclamantul, invocând Articolul 6 din Convenție, s-a plâns de rezultatul examinării cauzei sale de către instanțele naționale, prin admiterea unei acțiuni în pofida expirării termenului de prescripție de 3 ani de zile.

Curtea a reiterat că este în primul rând sarcina instanțelor naționale de a interpreta modul în care termenul de prescripție invocat de reclamant este aplicat în cauza respectivă; totuși inversând soluția instanței inferioare, instanțele superioare au tăcut categoric în această privință.

În absența unei reacții specifice și exprese, a fost imposibil, pentru Curte, de a evalua dacă instanțele pur și simplu au neglijat acest argument că acțiunea a fost tardivă sau dacă au intenționat să o respingă și, dacă aceasta a fost intenția lor, care au fost motivele respective.

Corespunzător, Curtea a concluzionat că procedurile nu au fost echitabile și că a avut loc violarea Articolului 6 § 1 din Convenție.

Curtea a acordat reclamantului suma de 1.500 Euro cu titlu de prejudiciu moral și 1.000 Euro cu titlu de costuri și cheltuieli.

În fața Curții reclamantul a fost reprezentat de S. Demian, avocat din Chișinău.

Antonov și alții c. Moldovei și Rusiei, cererile nr. 315/10, 1153/10 și 1158/10

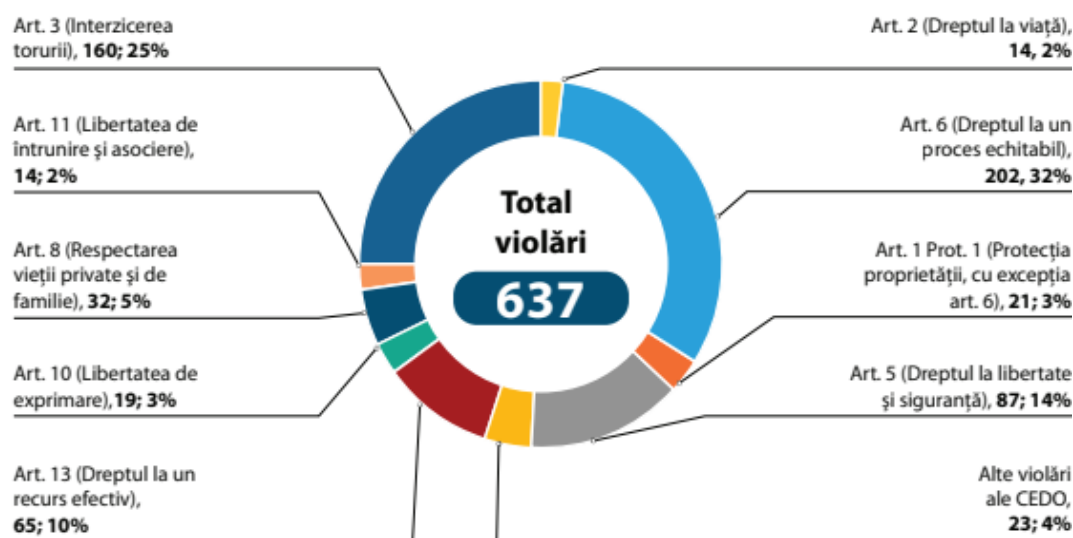
Reclamantii s-au plâns de detenție în condiții inumane și degradante, rele tratamente și lipsa asistenței medicale, contrar Articolului 3 din Convenție; de violarea Articolului 5 § 1 din Convenție, detenție ilegală și Articolul 8 din Convenție, dreptul la viață privată.

Curtea a constatat violarea Articolelor 3, 5 și 8 din Convenție, doar de către Federația Rusă.

Curtea a acordat fiecărui din cei șase reclamantii câte 9.750 Euro cu titlu de prejudiciu moral și 1.500 Euro cu titlu de costuri și cheltuieli pentru toți reclamantii.

În fața Curții reclamantii au fost reprezentați de A. Zubco, avocat din Chișinău.

Violările constatate de curtea europeană a drepturilor omului în hotărârile care vizează republica moldova 1997-2020

În urma elaborării articolului pentru Conferința Științifică Studențească Universitară, cu tema: „Interzicerea torturii”, am reflectat definiția torturii prin prisma mecanismului de interzicere a torturii în Republica Moldova, prevenirea torturii cât și Garanțiile fundamentale împotriva tratamentului degradant sunt relatate în Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Prin incapacitatea de a întreprinde acțiuni eficiente, persoanele vizate - colegii, managerii superiori,

autoritățile de anchetare - vor contribui în final la distrugerea valorilor care constituie fundamentul unei societăți democratice.

Pentru prevenire, combatere, documentare, investigare, identificare și asistență a cazurilor de tortură în Republica Moldova sunt necesare următoarele măsurimăsurii:

- Modificarea cadrului normativ care reglementează sancțiunile disciplinare aplicate condamnaților, în vederea excluderii încercării ca măsură disciplinară aplicată a minorilor în detenție;
- Consolidarea mecanismului de decizie asupra oportunității de decizie și de aplicare a măsurilor de protecție față de minorii care au depus plîngerii;
- Sensibilizarea opiniei publice cu privire la fenomenul torturii și relelor tratamente, și a consecințelor acestora asupra victimelor și societății;
- Includerea în curricula de formare și instituire inițială și continuă, a tuturor aspectelor ce țin de fenomenul torturii și relelor tratamente.
- Elaborarea unor programe de identificare timpurie a victimelor torturii și relelor tratamente, inclusiv din rîndul minorilor care se află în arest sau detenție, cu monitorizarea și asistența lor complexă, în scopul prevenirii agravărilor sau a evoluției cronice a consecințelor traumelor suferite, cu elaborarea programelor de reabilitare și în perioada post-detenție.
- Informarea tuturor potențialelor victime (persoanele ce se află în conflict cu legea, persoanele ce se află în custodia statului) despre necesitatea adresării urgente la procuratură în cazul în care se pretinde că s-a produs un fapt de rele tratamente sau tortură, or procuratura este unicul organ abilitat cu competență materială de a investiga asemenea fapte.
- Implementarea mai pe larg a asistenței psihologice și medicale a victimelor infracțiunilor de rele tratamente sau tortură în centrele specializate de reabilitare.

Bibliografie:

1. Constituția din 29.07.1994, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994;
2. Declarația Universală a Drepturilor Omului// Tratatate internaționale, Paris, 10.12.1948;
3. Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr.217 din 28.07.1990 cu privire la aderarea R.S.S. Moldova la Declarația Universală a Drepturilor Omului și rectificarea pactelor internaționale ale drepturilor omului;
4. Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1298 din 24.07.1997 privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a unor protocoale adiționale la această convenție. M.O. al RM, 21.08.1897, nr. 1298 – XIII;
5. Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr. 473-XIII din 31.05.1995 cu privire la aderarea Republicii Moldova la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, M.O. al RM, 31.05.1995, nr. 473-XIII;
6. Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, Strasbourg, 26.11.1987;
7. Biroul Național de Statistică prezintă informația privind nivelul infracționalității, Ministerul Afacerilor Interne, Agenția de Administrare a Instanțelor Judecătorești, Administrația Națională a Penitenciarelor, 26.02.2021;
8. „Normele Centrului pentru prevenirea torturii”, Biroul de Informare al Consiliului Europei în Moldova, Strasbourg 2006, ed. Chișinău 2007;
9. „Combaterea torturii în Republica Moldova”, V. Zaharia, D. Belicov, ed. Chișinău 2006;
10. „Protocolul de la Istanbul și standardele privind documentarea semnelor de rele tratamente”, Organizația Națiunilor Unite în 1999;
11. „Mecanismul național de prevenire a torturii”, A. Munteanu, A. Popa, V. Didencu, ed. „Tipografia Centrală”, Chișinău 2012.

DEȚENȚIUNEA PE VIAȚĂ ȘI PEDEAPSA CAPITALĂ. CONCEPT. ISTORIC ȘI ASPECTE COMPARATIVE

Cătălina ROTARU,
Studentă, Facultatea Drept, USEM
Coordonator științific: Mihai STĂVILĂ,
doctor în drept, lector universitar, USEM

Summary: *Both the death penalty and life imprisonment have a direct impact on a person's life. The notion of life occupies an important place in the concerns of philosophers of all times. They tried to define the essence of life, its individual, social and spiritual value, its meanings and purposes. If life or biological movement, as a form of the movement of matter, is a continuous process, life - as a form of individual existence - has an end. Man, like any other being, dies. But, as Lucian Blaga states, the fact that all life on earth ends in death does not prove that death is the goal of life. Therefore life is the supreme value of the human being that cannot be restricted or endangered under any circumstances.*

Key-words: *capital punishment, life imprisonment, life, prison, human rights, punishment.*

Rezumat: *Atât pedeapsa capitală, cât și dețențiuina pe viață, au un impact direct asupra vieții persoanei. Noțiunea de viață ocupă un loc important în preocupările filosofilor din toate timpurile. Ei au încercat să definească esența vieții, valoarea ei individuală, socială și spirituală, sensurile și scopurile ei. Dacă viață sau mișcarea biologică, ca formă de mișcare a materiei, reprezintă un proces continuu, viața – ca formă de existență individuală – are un sfârșit. Omul, ca oricare altă ființă moare. Dar, după cum afirmă Lucian Blaga, faptul că toate viețile de pe pământ sfârșesc cu moartea nu demonstrează că moartea este ținta vieții. Prin urmare viața este valoarea supremă a ființei umane care nu poate fi îngădită sau periclitată sub nici o cauză.*

Cuvinte-cheie *pedeapsa capitală, dețențiuina pe viață, viață, închisoare, drepturile omului, pedeapsă.*

În această lucrare s-a realizat o cercetare asupra pedepsei capitale și a dețențiuinii pe viață, o sistematizare privind modalitățile și punerea în executare a pedepsei capitale, totodată acumulând părerile pro și contra a savanților privitor la această problemă, cadrul juridic european și internațional, dar și reflectări asupra posibilității substituirii lor cu o pedeapsă alternativă, cum ar fi închisoarea.

Conceptul pedepsei capitale - Drepturile omului constituie în esență niște valori inalienabile, întrucât nimeni, sub nici un motiv nu este îndreptățit să le limiteze, acestea nu se cumpără, nu se vând și nu se transmit prin ereditate. Esența drepturilor omului este relevată și reprezentată prin respectarea dreptului la viață al fiecărei persoane și a demnității umane a ei, aceasta regăsindu-se în majoritatea marilor religii și filosofii ale lumii, respectiv și în sistemele de drept ale majorității statelor. În consecință, drepturile fundamentale ale omului, nemijlocit dreptul la viață, sunt aceleași pentru fiecare persoana, având același conținut, indiferent de rasă, culoare, sex, religie, limbă, origine națională sau socială, avere, etc.

Dreptul la viață „este cel mai natural drept al omului”[16], „este cel dintâi și cel mai firesc drept al ființei umane”[17, p. 78] considerând viața ca valoare supremă esențială sau fundamentală a ființei umane, putem afirma că dreptul la viață este izvorul sau sursa tuturor celorlalte drepturi fundamentale. Având în vedere că dreptul la viață este un drept subiectiv, deci aceasta reprezintă „prerogativa aparținând fiecărei ființe umane de a exista ca atare o dată devenită pe lume” [12, p. 31]. Aceasta accepțiune se referă la sensul restrâns al dreptului la viață „care privește viața persoanei în sensul ei fizic”.

Dreptul la viață este un drept inerent oricărei persoane, garantat de acte naționale și internaționale și se rezumă la inalienabilitatea vieții și libera dispunere a ei. Drepturile fundamentale reprezintă și constituie în esența lor drepturile subiective ale cetățenilor, esențiale pentru viață, libertatea și demnitatea acestora, indispensabile și absolut necesare pentru libera și fructuoasă dezvoltare și perfecționare a personalității umane, drepturile stabilite și garantate prin Constituție[1],

Legea Supremă, fundamentală a statului. Aceste drepturi, respectiv drepturile fundamentale ale omului, împreună cu celelalte obligații corelative formează statutul juridic al cetățeanului.

Drepturile și libertățile fundamentale ale omului prezintă un ansamblu al drepturilor și libertăților consacrate prin Constituție în vederea asigurării și liberei manifestări a lor. Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice fără privilegii și fără discriminări. Nimeni nu este mai presus de lege. [12 p. 31].

Drepturile omului pot fi definite, în general, ca acele drepturi inerente naturii noastre, fără de care nu putem trăi ca ființe umane. Drepturile omului și libertățile fundamentale ale acestuia ne permit să ne dezvoltăm și să utilizăm pe deplin calitățile noastre umane, inteligența, talentul și conștiința. Aceste drepturi sunt lezate pe fireasca dorință umană de a trăi într-o lume în care demnitatea și bunăstarea fiecărei persoane se va bucura de respect și protecție.

Analizând aceste concepții, susținem ideea ca dreptul la viață presupune un drept natural al omului, cu care acesta este inzestrat de la naștere și de care dispune până la moarte. Statul protejează acest drept sub cea mai rigida formă, interzicând instrainarea, cedarea, privarea sau restructurarea lui.

Constituția Republicii Moldova ocroteste și apără dreptul la viață al persoanei numai în sensul ei fizic, deoarece aceasta soluție este mai eficientă din perspectiva judiciară. Dreptul la viață a fiecărei persoane din Republica Moldova este garantat, asigurat și protejat și prin incriminarea în Codul Penal al Republicii Moldova prin compartiment aparte numit infracțiuni contra vieții sănătății persoanei. Astfel, viața, existența ființei umane reprezintă o valoare deosebită care trebuie protejată și prin intermediul normelor de drept penal, care stabilesc care fapte prejudiciabile reprezintă infracțiuni contra vieții persoanei.

Dreptul la viață constituie și reprezintă în esență un drept fundamental al ființei umane, o inviolabilitate a acesteia, care trebuie să îi fie asigurată indiferent de condițiile și împrejurările cazului concret, întrucât persoana reprezintă valoarea supremă care necesită a fi apărată și protejată de către stat, prin combaterea și prevenirea actelor infracționale, prin care se aduce atingere vieții umane, atât prin intermediul organelor de drept, cât și prin implementarea în practică a prevederilor legale, atât de nivel național, autohton, cât și a reglementărilor internaționale, ale tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte.

Modalitățile istorice a pedepsei capitale - Noțiunea de „*crimă*”, încă din primele tentative de definire, are înțelesul comun de faptă gravă, iar noțiunea de „*pedeapsă*”, compară sub înțelesul unei sancțiuni impuse ca o reacție a colectivității față de acele fapte individuale care amenințau siguranța grupului și sursele materiale de existență ale acestuia. [15, p. 21].

Primele colectivități umane au contribuit anumite reguli de conduită, cu caracter normativ, care s-au format la început anonim și impersonal, din exigențele și necesitățile vieții în comun, așa cum s-au format limba, moravurile și arta populară. Înainte de apariția regulilor de drept, a funcționat cutuma care a dominat viața primelor forme ale comunității omenești, fie că aceasta a fost hoardă, gintă sau trib.

În viața tribului și a gintii, crima este o amenințare resimțită profund de instinctul de conservare a membrilor, „*Frica și mânia colectivă sunt constitutive ale sancțiunii. Prin răz bunare și pedeapsa rituală... răul crimei este compensat, pata rușinoasă este spălată, impuritatea eliminată, ordinea restabilită*”.

Sancțiunile sacre constau mai ales în eliminarea individului vinovat din cadrul grupului social. Tribul putea să-l elimine pe făptuitor omorându-l sau izgonindu-l, ceea ce în practică era același lucru, oamenii izolați devenind cu ușurință pradă animalelor sălbatice. [11, p. 21]. Caracterul religios al suprimării vieții s-a păstrat la unele popoare până târziu; romanii îi spânzurau pe hoții de grâu, când erau adulți, în onoarea lui Ceres; supliciu vestalelor infidele nu reprezenta decât un sacrificiu adus Pământului cu care Vesta se confunda; Ghrem-ul ebraic nu este, după toate aparențele, decât oferirea drept ofrandă către Iehova a criminalului și a bunurilor sale.

Sancțiunile propriu-zise, cu caracter extrafamilial, dar intratribal, aplicate de către trib unui membru al său erau foarte variate. Pentru omoruri și furturi grave existau pedepse eliminatorii. În majoritatea cazurilor însă erau considerate ca fiind suficiente și sancțiunile reparatoare și morale.

Unele triburi de indieni din America pedepseau cele mai multe crime prin rîs și ridiculizare, efectul umilitor fiind atît de pronunțat încît vinovatul părăsea singur tribul și nu se întorcea decît după ce se răscumpăra într-un mod oarecare. Forme asemănătoare ale abandonului noxal erau cunoscute și practicate, după cît se pare, de majoritatea triburilor populațiilor primitive.

Modurile de executare a pedepsei cu moartea au fost numeroase de-a lungul timpurilor iar practica lor a diferit de la popor la popor. Se poate spune că pîna s-a ajuns la cele cîteva moduri cunoscute azi în lume, executarea pedepsei cu moartea își are propria ei istorie, cu atît mai mult cu cît, pînă în secolul XIX-lea, cei vinovați de săvîșirea infracțiuni lor grave nu erau condamnați la moarte, ci să fie spînzurați, decapitați, arși, îngropați de vii etc., pedeapsa maxima confundîndu-se cu modul ei de executare.

În continuare vom încerca să prezint o caracterizare succintă a diferitor modalități de execuție practicate de cele mai vechi timpuri, cu toate că, practic este imposibil de a enumera formele de execuție, cît din cauza aspectului diferit al pedepselor prevăzute de fiecare stat aparte cît și din cauza aspectului diferit al pedepselor prevăzute de fiecare stat aparte cît și din pricina grozăviilor și imposibilității descrierii unor anumite tipuri de execuție.

Legile lui Manu prevedeau ca modalități de executare decapitarea, tragerea în țeapă, tăierea cu un brici, înecarea, aruncarea, zdrobirea cu picioarele elefanților, arderea de viu, turnarea de untdelemn fiert în urechi și în gură.

La evrei existau patru moduri de suplicii capitale: lapidarea, arderea, tăierea capului și spînzurarea.

La greci, cea mai răspîndită formă de pedeapsă era aruncarea de pe stîncă sau în subterană, iar mai tîrziu moartea prin konion (otravă de cucută), considerată o execuție „ce arată fără îndoială un spirit mai umanitar” (Atena) sau strangularea (Sparta), cîteodată decapitarea. Pentru sclavi, de obicei era aplicată lapidarea, înecarea (Macedonia), tăierea capului și crucificarea.

Romanii au făcut un adevărat efort de imaginație pentru găsirea unor mijloace crude de executare a pedepsei cu moartea: damnatio ad bestias, damnatio in metala, damnatio ad ludum gladiatorum, capitis amputatio, decolatio și altele. În dependență de starea socială a condamnaților, la fel era aplicat tipul pedepsei și modalitatea de execuție.

Pedeapsa capitală în perioada contemporană - Lupta pentru abolirea totală și fără paliative a pedepsei cu moartea este una din direcțiile principale de activitate a Amnistiei Internaționale în toată lumea. Amnistia Internațională consideră că pedeapsa capitală este o sancțiune inumană care presupune violarea drepturilor fundamentale ale omului: dreptul la viață și dreptul fiecărei persoane de a nu fi supus unor pedepse crude, inumane sau degradante.

Actualmente, majoritatea țărilor au abolit pedeapsa capitală. Sunt însă țări care au abolit-o dar cu anumite excepții, sau nefiind abolită, nu au aplicat-o de zeci de ani (*anexa I*). Astfel, la ziua de azi sunt utilizate șapte moduri de executare a pedepsei cu moartea: spînzurarea, împușcarea, electrocutarea, injecția letală, execuția cu gaz, decapitarea și lapidarea.

Execuția prin spînzurare. A fost cunoscută în vechime la egipteni, evrei, perși, precum și la romani, unde cel condamnat era legat la gît cu o funie și apoi suspendat de un arbore inflex, inconștiența și moartea fiind provocate din cauza leziunilor în regiunea măduvei spinării și îngustării traheii. Spînzurarea a fost folosită în mod tradițional în Anglia și țările Commonwealth-ului, dar și în alte țări.

Execuția prin împușcare. Executarea pedepsei cu moartea prin împușcare este prevăzută în general în codurile de justiție militară, ori în codurile penale ordinare pentru infracțiuni cu caracter militar sau anumite alte categorii de infracțiuni. Se apreciază că efectul obținerii unei morți certe și instantanee depinde de „numărul și experiența soldaților care formează plutonul de execuție”. Nu sunt excluse cazurile cînd survenirea morții rapide este imposibilă datorită faptului că soldații plutonului de execuție se află la o anumită distanță față de condamnat, ceea ce cade exactitatea împușcării. Problema dată a fost studiată de către Comisia regală din Anglia care a indicat că execuția de către pluton este inacceptabilă, deoarece nu garantează survenirea imediată a morții. Consecințele morții prin împușcare survin din următoarele cauze: Leziuni în organele vitale, cum ar fi inima; Leziuni în sistemul nervos central; Hemoragii.

Modalități de împușcare sunt de două tipuri: Urmată de provocarea unor suferințe; Rezultată cu moartea imediată.

Execuția prin electrocutare. Metoda respectivă a apărut în SUA. O parte dubioasă al acestui instrument de execuție aparține lui Thomas Addison, inventatorul telegrafului, telefonului etc. Inventatorul a reușit să convingă comisia specială a statului New-York, precum că această modalitate de execuție este mai umană decât execuția prin spânzurare. În anul 1891 a fost creat și folosit primul scaun electric.

Execuția prin injectarea letală - constă în injectarea pe cale intravenoasă și în continuu a unei cantități letale de substanță cu acțiune rapidă în combinație cu un product chimic paralizator.

Execuția în camera cu gaz - a fost inventată și aplicată, pentru prima dată, în U.S.S.R., inventatorul fiind N.D. Berg, funcționar al aparatului N.K.V.D.. Invenția se prezenta ca o mașină închisă ermetic a cărei țevă de eșapament ducea în interior, persoanele decedând ca rezultat al asfixiei cu gaze. În S.U.A., prima cameră cu gaze a fost construită în 1956.

Executarea prin decapitare. Metodă utilizată în Arabia Saudită și în Qatar, mai fiind prevăzută de legislația Republicii Yemen și a Emiratelor Arabe Unite. Decapitarea , ca metodă de execuție, era aplicată în Roma Antică, Imperiul Otoman și Europa medievală, ca instrument de execuție fiind folosită sabia sau toporul.

Executare prin lapidare (lovire cu pietre). La evreii vechi, respectiva modalitate de execuție era foarte răspândită, fiind întâlnită chiar în Biblie destul de des: „Cine din copiii Israelului și din veneticii, care trăiesc între israilieni, își vor da copiii săi lui Moloh, atunci acel să fie dat morții: poporul pământului să-l lovească cu pietre...” (Levit, 20.2). Moartea survine din cauza leziunilor cerebrale, asfixie sau o combinație de leziuni.

În studierea modalităților de execuție capitală apar un șir de întrebări. În statele contemporane civilizate, legislatorul , tinde de a pricinui cât mai puține suferințe condamnatului la aplicarea modului de execuție. În rezoluția 1984/50 a Consiliului economic și social a ONU din 25 mai 1984 intitulată „Măsurile, care garantează apărarea drepturilor condamnaților la pedeapsa cu moartea” se spune că: „În caz de aplicare a pedepsei cu moartea în practică, procedura trebuie să fie înfăptuită astfel, încât să pricinuiască cât mai puține suferințe”. Însă, executarea pedepsei cu moartea prin sine nu poate să nu provoace suferințe fizice și psihice.

Nu putem să nu atingem problema executării publice a pedepsei cu moartea. În perioada medievală, de regulă, pedeapsa cu moartea era executată în public, scopul principal fiind efectul intimidant. În perioada contemporană majoritatea țărilor s-au refuzat de execuția publică. Însă, într-un șir de țări ale lumii există alte reguli. Conform datelor ONU, în anii 1980-1990 cel puțin în 22 de state (conform datelor oficiale) pedeapsa cu moartea se executa în public. Aceasta se referă la China, Pakistan, un șir de țări ale Africii (Somalia, Mauritania, Nigeria), Orientului Apropiat (Iran, Republica Yemen, Libia, Emiratele Arabe Unite, Arabia Saudită, Siria). În unele țări pedeapsa cu moartea se transmitea chiar pe televiziune, este vorba de China (1979), Gabon (1982), Libia (1984), Cazahstan (1995).

Din prezentarea modurilor de executare a pedepsei capitale se poate face constatarea că acestea au cunoscut o evoluție considerabilă. După cum vedem ingionizitatea fanteziei omului s-a depășit însăși pe sine în domeniul trecutului istoric al modalităților și formelor de pedepse. Specific trecutului istoric al modalităților de pedeapsa era tendința de a provoca condamnatului cât mai puternice dureri fizice și umilință. În prezent, procedura de executare constă în simpla suprimare a vieții , excluzându-se în general însoțirea ei de torturi sau de vreun ceremonial care să înjosească persoana condamnatului.

În pofida faptului că sunt multe țări care mențin pedeapsa capitală este evident că există tendința spre abolirea acesteia în lumea întreagă. În timp ce în 1948 doar 8 țări au abolit completamente pedeapsa cu moartea, în anul 2001 această cifră se ridică la 75. Însă, există țări care cu toate că nu au eliminat definitiv pedeapsa cu moartea din legislația sa totuși nu o aplică în practică sau o mențin doar pentru cazuri excepționale, cum ar fi infracțiuni le comise pe timp de război. În decada anilor 90, mai mult de 30 de țări au abolit pedeapsa capitală în legislație sau în practică atinge cifra de 105, în timp ce alte 87 de țări continuă să o aplice. Pe primele locuri în acest sens se situează

China, S.U.A., Nigeria, Arabia Saudită. În China spre exemplu, în 1995 de 1,5 ori s-a mărit numărul condamnărilor la moarte, fiind executați mai mult de 2500 de persoane.

Primul pas în abolirea pedepsei cu moartea a făcut-o Lihtenshtein, în anul 1798.

Aspecte teoretico-practice privind detențiunea pe viață

Cadrul juridic european. În anul 1988, pentru prima dată în istoria *Europei*, nici o țară din cele 40 țări membre ale *Consiliului Europei* nu a executat nici o pedeapsă capitală, sentințe au fost pronunțate în câteva țări, iar în zece din ele pedeapsa capitală rămâne prevăzută de lege. Dar chiar și aceste țări au respectat moratoriul adoptat, *deiure* sau *defacto*. Singura excepție de la această regulă a fost întâlnită în *Cecenia*, o regiune în care autoritățile din *Federația Rusă* nu aveau control administrativ.

Ceea ce putem spune într-adevăr este că cauza abolirii a făcut pași giganți înainte în ultimii ani. Este într-adevăr greu de imaginat ca această tendință să fie reversibilă, fapt demonstrat și prin dezvoltarea politică și legislativă din ultimii ani. Cu toate acestea, vigilența și eforturile susținute sunt necesare.

În aceiași ordine de idei *Convenția Europeană de extrădare*, din 1951, prevede în art.11 "*Pedeapsa capitală*": dacă fapta pentru care se cere extrădarea este pedepsită cu pedeapsa capitală de către legea părții solicitante și dacă, în atare caz, această pedeapsă nu este prevăzută de legislația părții solicitate, sau în mod normal aici nu este executată, extrădarea nu va putea să fie acordată decât cu condiția ca partea solicitantă să dea asigurări considerate ca îndestulătoare de către partea solicitată că pedeapsa capitală nu se va executa. [7,].

Exemplele clare și presiunea constantă au jucat un rol foarte important în convingerea guvernatorilor și legislatorilor că pedeapsa cu moartea aparține unui trecut primitiv și necivilizat. Aceasta este, desigur, o formă de pedeapsă susținută pe larg de opinia publică în unele țări, și această rezistență se face simțită în unele parlamente. Dar este oare rolul legislatorilor de a reflecta opinia maselor, sau și de a o direcționa?

La 20 noiembrie 1959, la cea de a XV-a sesiune a sa, *Adunarea Generală a O.N.U.* a adoptat rezoluția 1366 (XIV) prin care *Consiliul Economic și Social* a fost însărcinat să elaboreze un studiu asupra problemei pedepsei cu moartea, a legislației și practicii interne în legătură cu aceasta, a efectelor acestei pedepse și a abolirii ei, a nivelului criminalității în baza acestei rezoluții, *Consiliul Economic și Social* a adoptat la 6 aprilie 1960 rezoluția 747 (XXIX) intitulată "*Procedura pentru studiul problemei pedepsei capitale*", luând avizul în acest sens al comitetului ad-hoc consultativ al experților în prevenirea crimelor și tratamentul delicvenților, înființat în baza unei rezoluții a *Adunării Generale a ONU*.

Pentru obținerea datelor necesare elaborării studiului, *Secretarul General* al *O.N.U.* a adresat în anul 1961 statelor membre ale *O.N.U.*, precum și unor state nemembre un chestionar privind principalele aspecte ale problemei pedepsei cu moartea. Pe baza răspunsurilor primite din partea a 65 de țări, precum și a unei documentări furnizată de *Consiliul Europei* a fost întocmit de *Marc Ancel* un studiu intitulat "*Pedeapsa capitală*", publicat de *O.N.U.* în 1962 și care a format obiectul discuțiilor *Comitetului consultativ* special menționat mai sus, reunit la *Geneva* între 7-16 ianuarie 1963.

În urma discuțiilor, *Comitetul consultativ* a reținut ca având o importanță deosebită 6 concluzii referitoare la politica și practica diferitelor țări în materia pedepsei capitale:

- 1). existența unei tendințe de limitare a categoriilor de infracțiuni pedepsite cu moartea;
- 2). existența unei tendințe de limitare a categoriilor de infractori pasibili de pedeapsa cu moartea;
- 3). existența unei practici judiciare tot mai extinse privind înlăturarea aplicării pedepsei cu moartea, prin acordarea de circumstanțe atenuante infractorului;
- 4). existența unei tendințe de a limita la maximum publicitatea în jurul detaliilor execuției.
- 5). existența unui raport între prevederea *deiure* a pedepsei capitale și executarea ei *defacto*, în favoarea eliminării în fapt a pedepsei capitale;
- 6). existența unei tendințe de a găsi o pedeapsă alternativă sau de înlocuire a pedepsei cu moartea, constând în principal în închisoarea pe termen lung, executată în condiții similare cu ale tuturor condamnaților, cu posibilitatea revenirii lor în societate.

Pe baza propunerilor *Consiliului consultativ* special al experților și a studiului amintit, *Consiliul economic și social* al *O.N.U.* a adoptat la 9 aprilie 1963 o rezoluție prin care invita guvernele statelor membre ale *O.N.U.* în care pedeapsa cu moartea este încă legiferată să reexamineze categoriile de infracțiuni pentru care pedeapsa capitală este în mod efectiv aplicată, eliminând-o din dreptul penal în cazul oricărei infracțiuni pentru care în fapt nu se aplică sau nu se prevede posibilitatea aplicării ei, să extindă studiile despre deosebirile din practica tribunalelor civile și tribunalelor militare în ceea ce privește pedeapsa capitală și mai ales orientarea acestora din urmă în această materie, să folosească toate mijloacele de care dispun pentru a examina din punct de vedere medical și social pe fiecare infractor posibil de această pedeapsă și să asigure aplicarea în mod scrupulos a procedurii legale, inclusiv a celor mai mari garanții posibile oricărei persoane acuzate de săvârșirea unei infracțiuni pentru care în lege se prevede pedeapsa cu moartea.

Tendința aboliționistă a acestei reglementări este afirmată și în mod expres, ultimul alineat al textului prevăzând că nici o dispoziție cuprinsă în art.6 nu poate fi invocată pentru a se întârzia sau a se împiedica abolirea pedepsei capitale de către un stat parte la *Pact*.

Trebuie constatată, de asemenea, o extindere a bazei socio-juridice privind abordarea diferitelor aspecte ale problemei. Mai mult decât în trecut, pedeapsa capitală nu este privită exclusiv prin prisma sau în contextul legilor penale interne ci, mai ales dacă nu chiar în primul rând, în cadrul problematicii privind *dreptullaviază*, ca drept fundamental și garantat al omului, așa cum acesta a fost esențializat în art.6 al *Pactului internațional* cu privire la drepturile civile și politice. În acest context, pentru a întregi imaginea implicării *O.N.U.* în rezolvarea într-un fel anume a problemei pedepsei capitale, putem semnală, de exemplu, că în anii 1983 și 1984 cu ocazia dezbaterii rapoartelor naționale ale unor țări, raportorul *iugoslav* a fost întrebat dacă în țară să existe o mișcare organizată care militează pentru abolirea pedepsei cu moartea, cel *egiptean* dacă legislația țării sale în acest domeniu ar putea fi revizuită, cel *indian* în legătură cu frecvența condamnărilor la moarte și dacă se întrevide abolirea acestei pedepse într-o zi în țara sa, iar cel *nord-coreean* dacă potrivit legislației țării sale există crime politice pentru care s-ar putea aplica pedeapsa capitală și dacă această pedeapsă se aplică femeilor în general și femeilor însărcinate în special.

Demersurile *Organizației Națiunilor Unite* în această problemă au, desigur, caracterul unor recomandări, dar orice inițiativă care constituie un pas înainte spre rezolvarea problemei pedepsei cu moartea trebuie să rețină atenția și să găsească ecou în conștiința legiuitorului de pretutindeni. În întâmpănarea unor astfel de recomandări, dreptul penal intern este chemat să-și determine într-un mod mai adecvat propria sa evoluție, spre dezideratul renunțării la pedeapsa capitală. Adoptarea pe plan național, de către cât mai multe țări, a unor astfel de soluții reprezintă, în același timp, o contribuție cu semnificații majore la rezolvarea problemei și pe plan universal.

Detențiunea pe viață prin prisma drepturilor omului

Detențiunea pe viață este sancțiunea, care așa cum reiese chiar din titlul ei, constă în suprimarea libertății pe toată durata vieții. Astfel, ca urmare a aplicării acestei pedepse, condamnatul va fi lipsit de libertate pentru tot restul vieții sale.

Cel de-al II-lea război mondial, marchează o schimbare în evoluția drepturilor omului la a căror însuflețire a contribuit din plin.

A fost nevoie de experiența amară a atrocităților acestui conflict și de revelația produsă de crimele comise de regimurile care au batjocorit drepturile omului, pentru a deveni conștienți de faptul că a rămâne indiferenți la privarea de libertate căreia îi pot cădea victime popoare și indivizi este o atitudine plină de consecințe tot atât de tragice și pentru celelalte popoare. Astfel, pentru prima oară în istoria umanității, popoarele s-au reunit pe 10 decembrie 1948 pentru a vota *Declarația universală a drepturilor omului*.

Actualmente, la nivel mondial sau regional, sînt în vigoare un mare număr de acorduri internaționale referitoare la protecția drepturilor omului în general (de exemplu, cele două Pacte ale *Națiunilor Unite*, *P.I.D.I.C.D.* și *P.I.D.E.S.C.*, *Convenția europeană a drepturilor omului*), sau, în special, referitoare la modalitățile de dispariție a celor mai grave atentate la umanitate, de exemplu, convențiile internaționale împotriva genocidului, împotriva discriminărilor rasiale, *Convenția europeană împotriva torturii*, etc.

Aceste texte legislative internaționale au determinat schimbări radicale care au consolidat în mod considerabil protejarea drepturilor omului. Vom cita patru din cele mai importante schimbări:

În primul rând, statele semnatare au primit drept de recurs, pe lângă instanțele a căror competență este stabilită de fiecare convenție, pentru a denunța atentatele la drepturile omului comise de un alt stat semnatar, chiar și atunci când victimele sunt resortisante a acestuia din urmă. Înainte de al doilea război mondial, o asemenea practică a fost considerată drept amestec inadmisibil în treburile interne ale unui stat, o gravă atingere la suveranitatea acestuia.

În al doilea rând, individul a devenit subiect de drept emanând din *Dreptul Internațional* care nu recunoaște această calitate decât statelor ca atare. Cetățenii statelor semnatare au obținut dreptul de a sesiza instanțele internaționale de protecție a drepturilor omului, chiar și împotriva propriilor guverne.

În al treilea rând, avantajul drepturilor garantate ale omului s-a extins, incluzând noi categorii sociale-economice și culturale (drepturile omului așa-zise „*de a doua generație*”), care tind să facă mai substanțială Noțiunea de egalitate.

În al patrulea rând, evantaiul beneficiarilor s-a extins în mod considerabil, în măsura în care orice discriminare a fost interzisă în mod explicit. Astfel se întâmplă că egalitatea efectivă, cu același titlu ca libertățile și drepturile politice, adică nu numai egalitatea în fața legii, dar și egalitatea șanselor, fără nici un fel de discriminare (de sex, rasă, situație financiară, convingeri politice sau religioase, etc.), aparține astfel drepturilor fundamentale ale omului, al căror respect atestă caracterul democratic al unui regim și al realizării „*idealului de a fi un om liber*”.

Și astfel, cea de –a III-a generație a drepturilor omului – chiar dacă a fost puternic contestată – și-a făcut apariția: **dreptul la dezvoltare, dreptul la mediu natural și cultural**, etc.

Numărul convențiilor internaționale ce protejează drepturile omului și organele de control fondate de acestea a crescut în mod constant, iar statele care le ratifică devin, pe zi ce trece, tot mai numeroase. Pe lângă toate acestea, actualmente, devine dominantă opinia potrivit căreia legislația națională și interpretarea ei trebuie să se armonizeze cu regulile drepturilor omului, asemănător cu felul în care instrumentele și organele internaționale le-au format și consacrat, chiar și în țările care nu au ratificat aceste convenții. Aceste reguli internaționale constituie un drept cutumiar, având ca rezultat de *jus cogens erga omnes*.

Să începem prin a preciza care sunt drepturile omului ce sunt, în fapt, lezate de pedeapsa privativă de libertate. Totodată, nu putem vorbi în mod formal de o atingere adusă acestor drepturi, întrucât această pedeapsă este prevăzută prin lege.

Această pedeapsă privează de la început de libertate și mișcare, drept pe care toate constituțiile democratice, ca și înțelegerile internaționale, s-au pus de acord să le garanteze. Pe lângă toate acestea, pedeapsa constituie, în mod incontestabil, un obstacol în calea liberei dezvoltări a personalității și a participării la viața economică și socială, drepturi recunoscute tuturor ființelor umane atât de legislația internațională cât și de un număr de constituții naționale. Trebuie integrată în această dimensiune a libertății individuale dreptul la satisfacerea sexuală și la viața familială, acestea două fiind excluse.

De fapt, stigmatizarea legată de condamnarea penală în general și, mai ales de închidere, are asupra personalității deținutului efecte cu prejudicii durabile, care se pot extinde și asupra membrilor familiei. Astfel, de exemplu, dificultatea de a se bucura, după liberare, de dreptul la muncă, întrucât se știe foarte bine că antreprenorii ezită în a angaja foști deținuți.

Închisoarea a izolat adeseori pe deținut (*pierderea legăturilor de prietenie, destrămarea căminului conjugal*).

Se observă, deci, că omul care este închis este foarte grav lezat în drepturile sale fundamentale ale condiției de ființă umană. El pierde mai mult decât libertatea de deplasare, și unele efecte ale închiderii vor fi resimțite mult timp după încetarea acesteia, marcându-l pe viață.

Pedeapsa privativă de libertate din care face parte detențiunea pe viață este departe de a răspunde obiectivelor speciale ale diferitor teorii justificative ale pedepsei; în plus ea se opune prevenției speciale și nu este necesară pentru prevenția generală. În același timp, ea aduce atingere numeroaselor drepturi fundamentale ale contravenientului penal.

În consecință, a recurge la închisoare este de neiertat, cu excepția cazurilor grave, foarte speciale, în care este cerută protecția societății și garantarea drepturilor fundamentale ale victimelor probabile din viitor.

Pentru a încheia acest subcapitol, gândesc că, în special ideile contemporane care fac din ființa umană o valoare primordială garantată de drepturile omului, ne așează cu greu pe calea unui sistem penal ce ignoră închiderea, cu excepția unor cazuri rare.

De multe ori, principiul reciprocității discutat mai sus, a avut ca rezultat nu numai eliberarea promptă a cuiva condamnat pe nedrept, dar și plata unei compensații de stat victimei, pentru pierderea calității vieții și a venitului, suferite de impunerea pedepsei. Dar o astfel de restituire, unei victime a greșelii de stat, nu mai este posibilă în cazurile în care pedeapsa cu moartea a fost executată. Deoarece nu putem fi niciodată siguri, în totalitate, că nu a existat nici o greșală în spatele oricărei condamnări, poate ca o pedeapsă așa de finală, cum este pedeapsa cu moartea, să fie vreodată justificată?

Soluții pentru această obiecție rămasă referitoare la pedeapsa cu moartea, nu vor apărea așa de ușor în viitorul apropiat. Sugestia, că pedeapsa cu moartea ar trebui impusă numai atunci când circumstanțele crimei au fost deosebit de agravante este nefolositoare, deoarece acesta nu răspunde la această obiecție reziduală, conform căreia agravarea nu respinge posibilitatea ca acea condamnare să poate fi dovedită mai târziu a fi incorectă. Și sugestia, că pedeapsa cu moartea ar trebui să fie executată numai în cazurile în care condamnarea se bazează pe mărturia unui martor, mai degrabă decât pe dovezi circumstanțiale, nu este de ajutor, deoarece numeroase studii au demonstrat că mărturia martorilor oculari nu este mai fiabilă decât orice altă mărturie. Poate că pedeapsa cu moartea ar putea fi aplicată, în acele cazuri în care criminalul condamnat și-a mărturisit crima sau, fără a mărturisi, și-a exprimat dorința unei execuții, pentru a pune capăt lipsei de speranță pe care el o simte în închisoarea pe viață. Dar chiar și aceste cazuri nu oferă un răspuns complet la dilemă, deoarece confesiunea sau lipsa de speranță nu elimină posibilitatea ca mai târziu o dovadă să demonstreze că acea condamnare a fost o eroare.

În contextul cercetărilor efectuate în lucrare, putem cu certitudine formula concluzia că, societatea încă nu a ajuns la o așa treaptă a evoluției sale ca să elimine definitiv pedeapsa capitală. Însă, dacă urmărim evoluția acesteia și anume cum era privită și interpretată în trecut și cum este interpretată în prezent, putem deduce că abolirea definitivă a pedepsei capitale ține de viitorul apropiat.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994
2. Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002, nr. 985-XV. În: MO din 14.04.2009, nr. 72-74.
3. Noul Cod penal al României. Intrat în vigoare la 01.02.2014, Vizitat: 7.04.2018.
4. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. Sub redacția A. Barbăneagră. Chișinău: Centru de Drept al Avocaților, 2003. 836 p.
5. Codul Civil al Republicii Moldova, adoptat la 06.06.2002, M.O. nr.82-86/661 dm 22.06.2002
6. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10.12.1948,
7. Convenția Europeană pentru Apararea Dreptului Omului și a Libertăților Fundamentale din 3 septembrie 1953
8. S. Brinza „Infrațiuni contravieții , sănătății , libertății și demnității persoanei” Chisinau, ed. USM, 1999,
9. Lips J.E., Obârșia lucrurilor. O istorie a culturii omenеști, Edit. Științifică, 1964, p. 393
10. Convenția Europeană de extrădare, Paris 13 decembrie 1957. Pentru RM în vigoare din 31,12,1997
11. A. Guștiuc, L. Chirtoacă, V. Roșca, Istoria Universală a Statului și Dreptului (perioada medievală), v. II, Chișinău, 2001.
12. P. Mayanet, Essays on the concept of a "right to live", Bruxelles, Bruylant, 1988, p.31,
13. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 27.07.1994, M.O. al R.M. nr.1 din 12.08.1994, art.24.
14. T. Carnat, Drept Constituțional, Chisinau, 2004, p. 131.
15. V. Hanga, Istoria generală a statului și dreptului, București, 1958
16. Moraru, S. Tanasescu, Dreptul constituțional institutii politice, București, Ed. Lumina Lex, 2001.
17. I. Deeleanu, Dreptul constituțional și institutii politice, București, Ed. Europa Nova, 1996, p.78.

CONSIDERAȚIUNI PRIVIND EVOLUȚIA LEGITIMEI APĂRĂRI

Nina BALTAG,

studentă, Facultatea Drept, USEM

*Coordonator științific: Mihai STĂVILĂ,
doctor în drept, lector universitar USEM*

Summary:

The elimination of crime in the current period is and is not only the task of the appropriate law enforcement agencies, but also of any person who is interested in society to dominate a high moral atmosphere, thus stimulating the removal of acts of hooliganism, theft, murder, etc. Self-defense is one of the conditions that removes the dangerous social character of the deed. Defending the interests of the state, society or the person from the dangerous social attack through self-defense, the citizen has broad rights and special guarantees. An important condition for raising the level of activity of the citizens for the prevention of the attack and of the socially dangerous facts is the just rationality and the application of the legitimate defense and of other conditions that remove the criminal character of the deed.

Key-words: *defense, crime, accused, defendant, self-defense, polity, law, coercion.*

Rezumat:

Lichidarea criminalității în perioada actuală este și constituie nu numai sarcina organelor de drept corespunzătoare, dar și a oricărei persoane care este cointeresată ca în societate să domine o atmosferă morală ridicată, stimulând în acest mod înlăturarea actelor de huliganism, a furturilor, omorurilor ect. Legitima apărare este una din condițiile care înlătură caracterul social periculos al faptei. Apărând interesele statului, societății sau persoanei de atacul social periculos prin intermediul legitimei apărări, cetățianul are drepturi largi și garanții speciale. O condiție importantă pentru ridicarea nivelului de activitate cetățenilor pentru preîntâmpinarea atacului și ale faptelor social periculoase o are raționalitatea justă și aplicarea legitimei apărări și ale altor condiții care înlătură caracterul penal al faptei.

Cuvinte-cheie: *apărare, criminalitate, învinuit, inculpat, legitima apărare, satul, drept, constrângere.*

Lichidarea criminalității în perioada actuală este și constituie nu numai sarcina organelor de drept corespunzătoare, dar și a oricărei persoane care este cointeresată ca în societate să domine o atmosferă morală ridicată, stimulând în acest mod înlăturarea actelor de huliganism, a furturilor, omorurilor ect.

Lupta contra atacurilor antisociale țin de morala și demnitatea fiecărei persoane imparte, reprezentând niște valori care caracterizează personalitatea umană. Uneori aceasta luptă atrage după sine provocarea de daune atacantului, acest lucru fiind legitim, pentru că chiar legea prevede dreptul la legitima apărare.

În acest sens, legea operează cu instituția cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei, care de facto reprezintă anumite stări, situații, cazuri, împrejurări a căror existență în timpul săvârșirii faptei face ca realizarea eficientă a vreuneia dintre trăsăturile esențiale ale infracțiunii să devină imposibilă.

Legitima apărare este una din condițiile care înlătură caracterul social periculos al faptei, astfel apărând interesele statului, societății sau persoanei de atacul social periculos prin intermediul legitimei apărări, cetățianul are drepturi largi și garanții special, or, în viață, există situații când oamenii nu au o altă opțiune decât să acționeze „*ilicit*” ca urmare a unei constrângeri ce nu oferă timp de a dirija și a stăpâni voința sau de a alege o altă opțiune mai „*licită*”.

Prin urmare, dreptul fiecărui om la viață și la integritate fizică și psihică este unul fundamental, stipulat și în art. 24 din Constituția RM. Astfel, alin. (1) al acestui articol prevede „*Statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică*”.

Însă, statul nu poate pe deplin să asigure protejarea fiecărui om în parte, astfel este necesar ca fiecărui om să-i fie garantate anumite căi de autoapărare prin intermediul cărora va exista posibilitatea

de a înlătura un atac împotriva vieții sau sănătății, proprietății sau de a apăra interesele legitime ale altor persoane de la atentate criminale. Instituția legitimei apărări, în acest sens, reprezintă una din cele mai vechi instituții ale dreptului penal, dat fiind faptul că posibilitatea cauzării unui prejudiciu altuia întru apărarea vieții, sănătății, proprietății, dar și a drepturilor și intereselor legitime ale altor persoane este un drept natural al persoanei, la fel ca și dreptul la viață. Dreptul la legitima apărare reprezintă un drept subiectiv al persoanei, care după natura sa nu este creat de către stat sau societate într-un mod artificial, ci doar este recunoscut de către aceștia și fixat la nivel legislativ.

Prin urmare, acest drept a fost reflectat în norma juridico-penală ce se conține în art.36 Cod Penal, după cum urmează:

Potrivit alin. (1) al art. 36 din CP al RM, nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală săvârșită în stare de legitimă apărare.

(2) Este în stare de legitimă apărare persoana care săvârșește fapta pentru a respinge un atac direct, imediat, material și real, îndreptat împotriva sa, a altei persoane sau împotriva unui interes public și care pune în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat ori interesul public.

(3) Este în legitimă apărare și persoana care săvârșește fapta, prevăzută la alin. (2), pentru a împiedica pătrunderea, însoțită de violență periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei ori de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, într-un spațiu de locuit sau într-o altă încăpere.

Pînă a îmbrăcat această formă, însă, instituția legitimei apărări a cunoscut o lungă și complexă evoluție. Prin urmare, încă din cele mai îndepărtate timpuri și pînă în epoca modernă, apărarea vieții în condițiile unei agresiuni injuste, chiar prin mijloace care duc la suprimarea vieții agresorului, nu a fost pedepsită, astfel instituția legitimei apărări fiind o instituție de tip universal, care a fost recunoscută de toate legislațiile lumii, care a cunoscut mai multe etape de realizare și anume:

Prima etapă. Pentru prima dată despre legitima apărare se poate vorbi odată cu apariția tribunalului, numai că aici nu este vorba despre o legitimă apărare penală în sensul juridic. Cu toate acestea, chiar de la apariția tribunalului, atît în colectiv, cît și în afara lui se comiteau acte periculoase pentru societate, cu care societatea a luptat prin constrîngere.

Orice litigii și neînțelegeri sunt rezolvate de acel colectiv al cărui membru era implicat în litigiu, doar ca ultim mijloc de rezolvare a conflictului era folosită răzbunarea pe sînge. Iată de ce în societatea primitivă relațiile s-au format astfel încît fiecare persoană se folosea nelimitat de dreptul la apărare, de restabilirea drepturilor și obligațiilor sale. Litigiul se rezolva cu ajutorul forței, cel care era mai puternic acela avea dreptate. Prin urmare, nu se poate discuta despre dreptul la legitimă apărare în sens juridic în societatea primitivă, pentru că atunci, în genere, nu exista nici o lege. Și ar fi fără rost să căutam în această perioadă urme ale legitimei apărări ca instituție.

A doua etapă. Această etapă este caracteristică pentru statele sclavagiste și se manifestă prin trecerea de la o apreciere obiectivă a faptelor criminale la o apreciere subiectivă. Datele istorice stau mărturie că o lungă perioadă legătura de cauzalitate dintre fapta criminală și autor nu era studiată în practica judiciară a antichității. Vinovăția nu era cercetată în această perioadă și nu avea nici o conotație penală. În vederea tragerii la răspundere, celor învinși cu dreptul de a aplica legea le era suficient să constate că persoana a cauzat un prejudiciu. Aceasta este etapa în care apar primele răspunderi subiective, bazate pe vinovăție.

Conform legii egiptene (secolul III î.e.n.) de apărări, aceasta nu a fost numai un drept, ci și o obligație față de terți. Conform acestor legi, se pedepsea cu moartea cel care a văzut crima și nu a apărât victima, avînd această posibilitate. Dacă nu a putut ajuta victima, el trebuia să aducă acest fapt la cunoștința puterii judecătorești, dacă nu făcea aceasta era expus pedepsei corporale și privării de hrană pe durata a trei zile.

În dreptul vechi al indușilor - în legile lui Manu se atestă de acum conceptul de legitimă apărare. Această lege prevede că nu constituie crimă fapta comisă în legitimă apărare și făptuitorul nu poate fi pedepsit. Astfel, în ea se indica: „*Oricine poate ucide fără nici o ezitare pe cel ce îl atacă (care are intenții criminale) fie el copil, bătrîn sau învățătorul lui. Ucigînd un om care s-a hotărît să omoare, el niciodată nu se face vinovat de crimă. Aceasta este o furie împotriva la altă furie*”.

Legile lui Manu (colecția de reguli care determină comportamentul oamenilor în viața de zi cu zi), redactate în perioada secolului 2 î.e.n. - secolul 2 e.n.), nu îl recunoșteau vinovat pe cel care

omora un om în lupta pentru drepturile sfinte, pentru propria sa siguranță, pentru a proteja o femeie sau un brahman.

Conform legii lui Manu, lipsirea de viață a unei persoane ca o consecință a legitimei apărări se permitea atât în cazul de autoapărare, cât și în cazul în care se apărau alte categorii de persoane, și anume: femei și brahmani. Și acest tip de ucidere era recunoscut nu numai ca un drept, ci și ca o obligație a celui ce apără, pe care trebuia să o execute fără ezitare. Legile lui Manu permiteau apărarea numai pentru protejarea vieții, cât despre proprietate nu se spune nimic.

Interpretarea legitimei apărări ca o circumstanță ce exclude acțiunile contrar legii, regăsim și în Biblie. În Exodul 22:1 intitulat “Pedepse pentru furtuni și alte păcate” din cartea Vechiului Testament se spune: “Nu se va scurge nici o picătură de sânge din pricina hoțului intrat în casă”. Proprietarului casei îi era permis să-l omoare pe hoțul intrat în casă și pentru aceasta nu va fi tras la răspundere. Acest fapt era justificat și legal, pentru că chiar și în cazul în care hoțul a vrut doar să obțină ceva, proprietarul casei va opune rezistență pierderii proprietății sale, iar acest lucru îl va determina pe hoț să amenințe viața proprietarului. Această regulă se referă la uciderea pe timp de noapte. După răsăritul soarelui, este interzis să omori hoțul, deoarece puteau veni în ajutor vecinii. În cazul în care proprietarul casei îl omoară pe hoț după răsărit, aceasta nu este considerată ca o apărare, ci ca omor din motiv de răzbunare.

Legislația Romei Antice – în cele XII Table, întocmite în mijlocul secolului 5 î.e.n. menționează că se permitea uciderea hoțului care își desfășura activitatea infracțională în timpul nopții și pe cel care a săvârșit un furt și a opus rezistență înarmată în timpul capturării lui. Încă din acea perioadă, savârșirea unei infracțiuni poate trece nepedepsită, dacă erau îndeplinite anumite condiții stipulate în mod expres de lege, totul cu scopul de a preveni unele injustiții care ar putea avea loc.

Legitima apărare este recunoscută ca un drept natural, specific omului. Ideea legitimei apărări este foarte bine redată de un proverb apărut în acele timpuri: “Este mai bine de prevenit un pericol, decât după aceasta jignitul să recurgă la ajutorul instanței de judecată”. Romanii spuneau că este îngăduit a respinge forța prin forță, și acest drept îl are omul de la natură.

O caracteristică foarte vie a conceptului de legitimă apărare a dat-o Cicero, remarcabilul orator și ideolog al Romei Antice, în cazul de apărare a lui Milo. Există cazuri, spunea Cicero, iar aceste cazuri nu sunt rare, când o persoană are dreptul la viața asupra semenilor și acest drept este echitabil când apare necesitatea de a respinge o forță cu o altă forță. Dacă este necesar și echitabil pentru apărare de a scoate sabia din teacă, atunci nu se poate de incriminat omorul făcut din apărare. Este întradevăr o lege nescrisă dar înnăscută. Această lege spune că orice mijloc este onest pentru a ne salva viața, când suntem expuși unui atac.

Astfel și-a încheiat discursul său Cicero. Judecători, să nu pierdem din vedere acest principiu, care ar trebui să garanteze în ochii dumneavoastră triumful cauzei noastre, numai dacă nu uitați axioma care nu trebuie uitată, și anume: oricine încearcă să ne ia viața poate fi ucis fără ezitare.

Avocații romani se ghidau în discursurile lor de principiile enunțate de Cicero și considerau că persoana este în legitimă apărare dacă sunt suplinite condițiile: Atac nedrept (inechitabil); și pericol iminent.

Și Pravila lui Caragea prevedea: “*Cine va omori apărându-și viața de primejdie nevinovat este...*”

Legitima apărare a fost cunoscută și de statul-oraș Atena. În dreptul atenian, legitima apărare era admisă, Demostene, justificând folosirea violenței pentru apărarea avutului în termeni care au rămas celebri: “*Pe toți zeii, nu e oare ceva cumplit și nedrept și potrivit nu numai legilor scrise, dar și acelor legi îndeobște respectate de toți oamenii, să nu mi se îngăduie să mă folosesc de violență împotriva celui care, cu vrăjmășie, îmi răpește avutul?*”

Datorită caracterului de clasă al dreptului sclavagist, beneficiul legitimei apărări nu era admis decât cetățenilor liberi, întrucât “*dacă un sclav omoară o persoană liberă aparîndu-se contra ei, va fi pedepsit ca un ucigaș*”.

Caracterul de clasă al dreptului penal al statului sclavagist se determină, în primul rând, de faptul ale cărui relații sociale erau ocrotite, ce se manifesta printr-o inegalitate formală și de facto a oamenilor în fața legii.

Pentru această perioadă este caracteristică apărarea vieții, intereselor proprii și altor persoane, apărarea proprietății, totodată apar primele condiții privitoare la atac.

A treia etapă. Este caracteristică statelor feudale, ce au creat propriul drept penal, al cărui scop este de a proteja sistemul feudal, interesele bisericii, drepturile de proprietate și privilegiile pe care le aveau feudații.

Noțiunea de “legitimă apărare” în dreptul medieval este substanțial diferită de viziunea pe care o aveau avocații romani cu referire la noțiunea respectivă. Inspirat de dreptul roman, dreptul feudal a operat o conciliere cu morala creștină sub influența căreia legitima apărare pierde caracterul de “drept” pentru a deveni o “necesitate”.

După cum indică Berlin A.A., în evul mediu – epoca suprimării totale a personalității, stabilirii unui șir nesfârșit de limitări, care restrângea și neutraliza toate activitățile individuale – în zadar am fi căutat continuarea dezvoltării instituției legitimei apărări.

În dreptul medieval poate fi întâlnită o varietate de poziții referitoare la dreptul de legitimă apărare. Unele legislații permiteau omorul în apărarea onoarei și proprietății, altele pedepseau pentru omorul în apărarea vieții sale.

Inegalitatea în fața legii a diferitor clase, caracteristică dreptului penal feudal, s-a reflectat, de asemenea, și în legislația cu privire la legitima apărare din acea epocă.

Imaginea cea mai completă referitoare la legitima apărare în dreptul penal al statelor feudale poate fi obținută prin monumentele legislative ale Germaniei.

Pînă în zilele noastre au ajuns (începînd cu secolul VI e.n.) numeroase colecții de legi ale triburilor germanice, așa-numitele “adevăruri barbare”. Cel mai mare interes trezește unul dintre cele mai vechi adevăruri barbare – “adevărul salic” o colecție de legi ale regatului francilor (Germania, Belgia, o parte a Franței actuale) care datează de la începutul secolului VI e.n.

În epoca “adevărului salic”, printre triburile barbare era larg răspîndită vendeta, iar intervenția puterii între făptuitor și victimă era limitată. Adîncă înrădăcinare a vendetei în viața de zi cu zi a triburilor i-a determinat pe autorii “adevărului salic” să permită în unele cazuri aplicarea vendetei ca o modalitate de pedeapsă.

Legislația germană nu identifică conceptul legitimei apărări cu conceptul de autoapărare cum o făceau avocații romani. Legitima apărare era definite ca o cauzare de leziuni corporale de către o persoană iresponsabilă (nebună). Acest punct de vedere este păstrat în toate monumentele legislative a Germaniei, în care se spunea despre infracțiuni și pedeapsă, începînd de la adevărurile barbare și terminînd cu adoptarea de Carolina.

Problemele referitoare la legitima apărare erau prevăzute în capitolele referitoare la omor și cauzarea leziunilor corporale. Concepția medievală a dreptului la legitimă apărare a fost exprimată într-un mod foarte clar în adevărul barbar. Astfel, în unele dintre adevărurile barbare la capitolul omor se spunea că cel ce a omorît un om liber va fi pedepsit cu moartea prin decapitare.

Dar în următorul articol se face o restricție, care constă în faptul că dacă cineva va fi expus unui act de violență și îl va omorî pe atacator, el nu va fi pedepsit cu moartea, dar va trebui să achite jumătate din penalități după uciderea atacatorului. În continuare se stipulează că atacatorul poate fi rănit atunci cînd îți aperi proprietatea.

Este imposibil să nu observăm că în drepturile barbare legitima apărare este închisă într-un cadru legislativ și expusă unor restricții. O astfel de atitudine față de legitima apărare la începutul apariției statelor germane se datorează supremației anarhiei și vendetei, care a și condus la necesitatea de a identifica complet și cu exactitate noțiunea de legitimă apărare.

Dezvoltarea legitimei apărări în statele germane a căpătat o legiferare puternică pe timpul Împăratului Carol al IV-lea, prin Carolina. Spre deosebire de adevărurile barbare, Carolina permitea nelimitat aplicarea legitimei apărări pentru apărarea vieții, onoarei și proprietății.

În art. 139 din Carolina se declara: “*Cine pentru apărarea corpului său și a vieții sale omoară atacatorul, acela nu răspunde în fața nimănui*”

Carolina nu recunoștea ca vinovați pe femeia care omora pentru a-și apăra cinstea, pe bărbatul care își apăra soția și fiica și pe cei care ucideau pentru a apăra corpul, viața sau proprietatea altei persoane. Astfel, Carolina a lărgit cadrul legal de aplicare a legitimei apărări.

Vorbind despre domeniul larg de aplicare a legitimei apărări, permis de Carolina, trebuie avut în vedere interesele cui erau protejate prin lege.

Legitima apărare apare ca o acțiune nepedepsibilă și nu ca una neculpabilă. Această concepție a fost dominantă și în vechiul drept francez, cu atât mai mult cu cât sistemul oferea unele beneficii fiscale. Autorul unui omor în stare de legitimă apărare era supus aceleiași represiuni ca și în cazul în care acțiunea lui ar fi fost liberă, întrucât nu-i este permis să-și facă dreptate singur.

Având în vedere însă circumstanțele în care s-a săvârșit fapta, după pronunțarea condamnării, culpabilul putea în genunchi cere grațierea prin așa-numitele “lettres de remissions”, așteptând în închisoare verdictul regelui. Autorul faptei nu se bucura de o absolvire “ope legis”, ci trebuia să obțină grațierea regelui (nu a judecătorului), după ce satisfăcea pretențiile bănești ale părții civile.

Este cert că legitima apărare a fost cunoscută și de rînduieșile existente în dreptul obișnuielnic pe meleagurile țării noastre.

Printre primele înscrisuri despre impunitatea acțiunii de apărare se citează un fragment din tratatul încheiat de Sigismund I în anul 1519 cu Ștefan cel Tânăr, în care, printre dispozițiile referitoare la pedepsirea violului, se găsește și mențiunea că “dacă un astfel de violator va fi ucis în îndeplinirea faptei, pentru moartea sa nu va urma nici o pîră”.

În legiuirile lui Matei Basarab și Vasile Lupu legitima apărare cunoaște o reglementare precisă. Pravila lui Vasile Lupu: “*Cela ce ucide pre omul cela ce vine asupra lui să-l ucidă nu se va certa niciodată, iară de va merge neștine să ucidă pre cineva și acela îl va întâmpina și-l va ucide pre dînsul, atunci să nu se cheme că l-au ucis neștine, ca să dzică că s-a ucis singur*”.

Astfel, Cartea Românească de învățătură (1646) are un capitol intitulat “Cauze care apără de pedeapsă”, în care legitima apărare figurează în următorii termeni: “*Cel care ucide pe omul ce vine spre el să-l ucidă nu se va certa nicicum; iară de va merge neștine să-l ucidă pre cineva și cel îl va întâmpina și-l va ucide pre dînsul, atunce să nu se cheme că l-a ucis neștine, ci să se zică că s-au ucis singur*” (glava 11).

Doctrinarii școlii “dreptului natural” considerau că impunitatea faptei comise din necesitate este o excepție subînțeleasă a legii sau dacă ar rezulta din “contractul social”.

Plecîndu-se de la ideea că legea pozitivă se suprapune peste dreptul natural fără a-l distruge, s-a arătat că legea naturală îl autorizează pe individ să se protejeze în caz de pericol, chiar sacrificînd dreptul altuia, astfel încît acțiunea comisă de el se plasează înafara ordinii juridice.

Mai tîrziu, sub influența lui Hugo Grotius și Puffendorf, limitele legitimei apărări au fost restrînse. Ei considerau că legitima apărare este un drept preistoric natural al omului și care putea fi aplicat numai în cazul unui pericol eminent ce pune în pericol propria persoană.

Ulterior, acest punct de vedere a fost reflectat în legislația statelor din Europa de Vest, care a cristalizat-o cu așa formalități încît, după cum opinează Koni A.F., ea devine nevalabilă.

În legitima apărare au început să vadă resturi ale samovolniciei și uzurparea legislației supreme din stat.

A patra etapă. Este caracteristică epocii moderne, instituția legitimei apărări fiind prezentă în toate codurile penale într-o reglementare precisă, cu mici amănunte de la țară la țară.

Dacă asupra nepedepsirii actelor comise în legitimă apărare și, în general, asupra condițiilor referitoare la atac și apărare, reglementările actuale sunt asemănătoare, fundamentarea teoretică, justificarea acestei cauze de excludere a caracterului penal al faptei, au dat naștere la controverse, la elaborarea de teorii de pe poziții deosebite.

Între anii 1812-1918, pe teritoriul statului nostrum se aplică legislația Imperiului Rus. Din anul 1845 pe teritoriul Basarabiei drept lege pemală se folosește al XV-lea volum “Codicele Imperiului Rus” (din anul 1832). Acest act normative recunoștea dreptul la legitimă apărare pentru respingerea unui atac îndreptat împotriva persoanei, de asemenea, pentru apărarea vieții și sănătății altei persoane și onoarea femeii. La fel se acționa în limitele legitimei apărări dacă se apăra proprietatea împotriva faptelor criminale. Apărarea fiind recunoscută ca legală dacă era proporțională

și concomitentă cu atacul. Folosirea armelor de foc era accesată pentru a respinge un atac armat sau atacatorul era mai puternic decât victim și când atacul se săvârșește în locuri singuratic, existând pericol pentru viața victimei.

Un alt act ce reglementează instituția legitimei apărări a apărut în anul 1845 “Pravila despre pedepsele penale și de corecție”. În el era prevăzută răspunderea pentru depășirea limitelor legitimei apărări, “cauzarea unui prejudiciu inutil atacatorului, după încetarea atacului” și în care era prevăzut că ea se va considera ca legală dacă nu a existat posibilitatea de a se folosi de apărarea conducerii locale sau celei mai apropiate.

În anii 1918-1940, pe teritoriul Republicii Moldova se aplica legislația României. O nouă treaptă în dezvoltarea instituției legitimei apărări este atinsă odată cu adoptarea la 18 martie 1936 a Codului penal intrat în vigoare la 18.05.1936. În art. 132 al acestui cod se specifică: “Nu se socotește infracțiune fapta aceluia care comite un act necesar pentru a apăra viața, integritatea corporală, sănătatea, libertatea, onoarea sau averea, fie ale sale, fie ale altora, în contra unui atac material, direct, imediat și injust”.

Se remarcă, așadar, faptul că în Codul penal din 1936, legitima apărare era admisă atât pentru salvarea vieții persoanei, cât și pentru apărarea libertății acesteia, a onoarei sau a averii sale. Acest cod a adus noi reglementări în privința cauzelor care înlătură răspunderea, circumstanțelor agravante și atenuante, concursului de infracțiuni, recidivei.

După încheierea celui de Al Doilea Război Mondial, pe teritoriul actual al Republicii Moldova intră în vigoare o nouă legislație penală impusă de puterea sovietică și, anume Codul penal al Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene (CP al RSSU) din anul 1927. Textul inițial înlătură răspunderea penală, fiind recunoscute drept legitimă apărare faptele ce atentează la puterea sovietică, la regulile revoluționare, la drepturile și interesele persoanei. Ulterior, din conținutul legii a fost exclusă existența legitimei apărări împotriva faptelor ce atentează la regulile revoluționare.

Referitor la acest cod Șargarodski M.D. menționa: “Legislația sovietică existentă nu precizează, nici nu definește conceptul de legitimă apărare și nici nu oferă trăsăturile de care trebuie să ne conducem pentru a stabili limitele legale ale aplicării legitimei apărări. Legea prevede că aceste întrebări urmează să fie soluționate de practica judiciară.”

Începând cu data de 24.03.1961, pe teritoriul actual al Republicii Moldova intră în vigoare un nou cod penal, care în art.13 reglementa esența legitimei apărări și limitele sale.

Se observă destul de bine că instituția legitimei apărări a țării noastre are o istorie destul de bogată și bazele care au stat la apariția ei nu s-au schimbat, dar au evoluat și s-au transformat în ceva mult mai complex.

Totodată, de-a lungul timpului, conceptul de legitimă apărare a evoluat. În doctrină găsim numeroase încercări de identificare a fundamentului acestei categorii juridice. În funcție de opiniile exprimate s-au conturat două tipuri de teorii asupra fundamentului legitimei apărări, și anume teoriile subiective și teoriile obiective.

Potrivit teoriilor subiective (*teoria instinctului de conservare și teoria constrângerii morale*) - legitima apărare se fundamentează pe invincibilitatea instinctului omenesc de apărare în fața unui atac care îi pune în primejdie viața sau integritatea corporală. Acestea au fost criticate de susținătorii opiniilor după care legitima apărare ar fi un drept, menționându-se și faptul că ele ignoră caracterul injust al agresiunii.

Teoria instinctului de conservare și teoria constrângerii morale. Potrivit acestor teorii, fundamentul pentru nepedepsirea faptei săvârșite în stare de legitimă apărare derivă din invincibilitatea instinctului de supraviețuire a omului, care se afirmă în situațiile când persoana este nevoită să se apere în fața unui atac care îi pune în primejdie viața sau integritatea corporală.

S-a mai afirmat că reglementarea prin lege a dreptului la apărare izvorăște din natura însăși a ființei umane și că nu ar fi decât o aplicare a acelor principii de echitate universală din care dreptul pozitiv se inspiră în practica vieții sociale.

Potrivit unei alte păreri, dreptul la o apărare legitimă își găsește sursa în starea de tulburare sufletească a făptuitorului, care acționează sub impulsul instinctului de conservare și totodată, își pierde uzul rațiunii.

Se consideră, în baza acestor teorii, că legitima apărare este o situație juridică în cadrul căreia faptele comise nu îmbracă caracterul ilicit penal, nepedepsirea fundamentându-se pe constrângerea morală a autorului. Ca urmare a acestei constrângeri, făptuitorul este privat de orice libertate de a lua decizii.

Aceste teorii au fost criticate, susținându-se că riposta persoanei atacate nu este un act reflex, ci o activitate conștientă și voluntară și presupune un calcul intelectual care urmărește o anumită finalitate, dar din cauza agresiunii, aceasta nu s-a găsit în situația de a opta, în mod liber, între a acționa sau nu.

În cadrul teoriilor obiective (*teoria negației injustului, teoria retribuției răului prin rău, teoria coliziunii de drepturi și obligații, teoria apărării publice subsidiare, teoria utilității speciale, teoria exercițiului funcției publice, teoria dreptului subiectiv cu caracter public*) – legitima apărare este privită ca o cauză obiectivă de justificare, ce acționează *in rem*, acțiunea sa fiind conformă dreptului. Aceste teorii resping ideea constrângerii psihice și susțin că legitima apărare ar fi un drept, conferit de lege celui aflat în fața unui atac. Deci, în prezența unui drept nu se poate vorbi de vinovăție și de răspunderea penală a făptuitorului.

Teoria negației injustului. Potrivit lui Heghel, legitima apărare nu este decît o negare a răului, iar acela care se apără împotriva unei agresiuni injuste, își afirmă dreptul său, în scopul anulării injustiției.

Ihering, pornind de la ideea că o faptă nu poate lua aspect infracțional decît dacă este contrară normei de drept, și întrucît prin apărare se tinde la înlăturarea unei leziuni juridice, afirmă că reacția respectivă reprezintă valorificarea unui drept atribuit prin lege, ea fiind nu numai un drept, ci și o obligație.

Teoria retribuției răului prin rău și teoria coliziunii de drepturi și obligații. Prima teorie a fost fundamentată de către I. Kant și se referă la faptul că acțiunea de apărare care se naște ca urmare a necesității sau constrângerii, nu poate să facă din ceea ce este injust, just, dar pentru că necesitatea nu are lege, trebuie să fim de acord că acțiunea prejudiciabilă săvîrșită de către cel atacat să rămînă nepedepsită, deoarece în acele momente de maximă încordare, pedeapsa nu poate exercita vreo influență asupra judecății persoanei agresate.

Prin faptul că agresorul atacă pe cineva, el își asumă riscul de a fi reprimat prin aceleași metode pe care le folosește. Așadar, prin atac se pun în pericol două valori: viața victimei și cea a agresorului. Dintre acestea, cea din urmă va avea o importanță inferioară față de prima, datorită riscului asumat. Prin urmare, victima este îndreptățită să-l pedepsească pe agresor, deoarece acesta, prin exercitarea acțiunii ofensive, nu va mai fi justificată la a cere respectarea drepturilor sale.

Aceste teorii sînt criticabile deoarece denotă o gîndire destul de rudimentară, fiind asemănătoare cu normele din evul mediu de genul *ochi pentru ochi, dinte pentru dinte*, iar pe de altă parte, într-un stat de drept, în fața justiției orice persoană este egală, pînă la dovedirea vinovăției ei și nimeni nu are dreptul să-și facă singură dreptate.

Teoria apărării publice subsidiare. Această teorie derivă din concepția contractualistă a dreptului, potrivit căreia, oamenii ar delega statului sarcina de a le asigura apărarea, în timp ce ei se obligă să nu-și facă dreptate singuri atîta vreme cît statul este în măsură să le garanteze securitatea în fața unui pericol.

Tot potrivit acestei teorii, această funcție a statului nu ar avea decît un caracter subsidiar în raport cu *dreptul originar* de apărare al oricărui subiect de drept. Prin urmare, apărarea publică ar fi fost instituită pentru a suplini insuficiența apărării private și pentru a-i tempera excesele.

În momentul în care statul, prin autoritățile sale care sînt obligate să-i aperse pe toți membrii societății, nu poate interveni datorită anumitor circumstanțe subiective, persoana atacată își redobîndește dreptul de apărare împotriva agresiunii injuste.

Această teorie nu poate fi acceptată, fiindcă statul nu își pierde niciodată dreptul despre care vorbeam înainte, aceasta echivalînd cu pierderea suveranității.

Teoria utilității sociale. Prin săvîrșirea unor acte care îndeplinesc condițiile unei agresiuni injuste se dezvăluie caracterul antisocial al autorului. Prin urmare, se poate spune că actele de reprimare a atacului sînt în interesul întregii societăți și pot fi privite chiar și ca o obligație a fiecărui

cetățean. Rațiunea legitimității unor astfel de acte de neutralizare a agresiunii injuste, stă, în primul rând în interesul individual al celui atacat, iar în al doilea rând, în interesul întregii societăți din interiorul căreia este eliminată activitatea infracțională.

Și această teorie a fost combătută, arătându-se că argumentul dedus din caracterul social al motivelor este o *petiție de principiu*, deoarece presupune că apărarea individuală este un drept și ca atare legitimă.

Teoria exercițiului funcției publice. Potrivit acestei abordări, legitima apărare constituie o *delegație ipotetică și condiționată* a puterii de constrângere pe care statul o acordă individului pentru rațiuni de necesitate, deoarece nu poate presta în mod eficace protecția pe care este dator să i-o asigure.

După cum am mai spus și înainte, statul nu își poate deroga suveranitatea în favoarea unei persoane fizice, iar faptul că nu poate să asigure în mod eficace protecția necesară, nu este argument convingător pentru susținerea acestei teorii.

Teoria dreptului subiectiv cu caracter public. Adepții acestei teorii argumentează sensul reglementării prin lege a dreptului la apărare legitimă prin însăși esența acestuia considerat sub dublu aspect: obiectiv (pentru că orice lege se preocupă de asigurarea obligației respectării dreptului altuia) și subiectiv (pentru că un drept lipsit de posibilitatea de a fi apărat, prin orice mijloc adecvat, nu poate avea consistență juridică).

Tot în cadrul acestei teorii s-a arătat că nu este suficient ca legea să creeze acea temă de eventuala pedeapsă care s-ar aplica în cazul nerespectării ei, ci e nevoie să se confere persoanelor posibilitatea de a se apăra, ori de câte ori statul este în imposibilitate să împiedice provocarea prejudiciului. Statul poate condiționa exercițiul acestui drept la apărare, dar nu-l poate omite, întrucât aceasta ar conduce la însăși negarea dreptului subiectiv al persoanei.

După cum am văzut, de-a lungul timpului s-au cristalizat numeroase teorii în paralel cu evoluția societății, fiecare dintre ele având neajunsurile ei însă totodată contribuind la elaborarea unor legi tot mai apropiate de realitate.

Studiind aceste teorii, deși interesante, care, de fapt, după părerea mea, nu pun în lumină esența reală a legitimei apărări și conțin unele idei care nu pot fi acceptate, consider că fundamentul real al înlăturării caracterului penal al faptei, în caz de legitimă apărare, este constrângerea psihică, și deci, absența vinovăției. Persoana aflată în fața unei agresiuni care prezintă pentru ea, pentru un altul sau pentru un interes obștesc, un pericol grav și iminent, este constrânsă să reacționeze.

Așadar, constrângerea este explicația reală pe care legea penală îl atribuie legitimei apărări. Fapta săvârșită în asemenea condiții este lipsită de vinovăție, deoarece vinovăția presupune libertate de voință și de acțiune, care lipsește în acest caz.

Bibliografie :

1. Constituția Republicii Moldova;
2. Rusnac C. Apariția și dezvoltarea instituției legitimei apărări în materie de drept penal al statelor sclavagiste și feudale, Chișinău, 2011
3. G. Antoniu ș.a., Codul penal pe înțelesul tuturor, TEMPUS București, 1995
4. Bitoleanu I. Introducere în istoria dreptului. București: Fundația România de mâine, 2006. 328 p. <http://www.scribd.com/doc/7058753/Intr-Ist-Drept> ;
5. Шаргородский М.Д. Вопросы общей части уголовного права. Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1955
6. Codul penal al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (R.S.S.M.) din 24.03.1961 (abrogat)
7. Codul Penal al Republicii Moldova, 2002
8. V.Ionescu, Legitima apărare și starea de necesitate, Editura științifică, București, 1972

EXPLORAREA DREPTURILOR CIVILE ȘI POLITICE ÎN CONTEXTUL ASIGURĂRII PROTECȚIEI SOCIALE A COPILULUI

Natalia TOMAI,

masterandă, Facultatea Psihologie și Asistență Socială, USEM

Coordonator științific: Aurelia COJOCARU,

doctor în psihologie generală și psihoterapie, USEM

Summary:

The article reflects on the analysis of policies focused on ensuring the well-being of children left alone as a result of parental migration. We mention that migration is a very complicated phenomenon, which manifests itself in society as a result of changes in the last decades in the economic, social and political system of the Republic of Moldova, on the one hand, and as a product of the phenomenon of globalization. world level, on the other hand. In this context, migration is a challenge to ensure social cohesion and the integrity of the family institution, and policies aimed at ensuring the well-being of children left alone as a result of parental migration must play an important role in social policies.

Keywords: *migration, child welfare, social policies, civil and political rights, documents on children's rights.*

Rezumat:

Articolul reflectă analiza politicilor centrate pe asigurarea bunăstării copiilor rămași singuri în urma migrației părinților. Menționăm că migrația este un fenomen deosebit de complicat, care se manifestă în cadrul societății ca rezultat al schimbărilor produse în ultimele decenii în sistemul economic, social și politic din Republica Moldova, pe de o parte, și ca produs al fenomenului de globalizare la nivel mondial, pe de altă parte. În acest context, migrația reprezintă o provocare pentru asigurarea coeziunii sociale și pentru integritatea instituției familiei, iar politicile centrate pe asigurarea bunăstării copiilor rămași singuri în urma migrației părinților trebuie să ocupe un loc important în cadrul politicilor sociale.

Cuvinte-cheie: *migrația, bunăstarea copilului, politici sociale, drepturi civile și politice, documente referitoare la drepturile copilului.*

Actualitatea temei. O țară unde drepturile copilului sunt respectate este o țară care dispune de un sistem național de protecție a copilului care răspunde nevoilor fiecăruia, oricare ar fi greutățile cu care aceștia se confruntă: conflicte familiale, violență, exploatare, abandon, instituționalizări prelungite... Din acest motiv, un astfel de sistem trebuie să integreze standarde internaționale și regionale în domeniul drepturilor omului, și mai precis în domeniul drepturilor copilului. Acest sistem e necesar să prevadă o varietate de acțiuni și mecanisme pe care specialiștii trebuie să le adapteze nevoilor fiecărui copil și fiecărei familii cu care lucrează [5, p.280].

Evaluând situația reală, putem afirma că astăzi culegem roadele celor peste 20 ani de migrație din Republica Moldova. Riscurile sunt foarte multe, începând cu afectarea relațiilor de familie și a instituției familie în general, îngrijirea adecvată a copiilor și susținerea lor în procesul de educație, de unde apare și scăderea randamentului școlar, probleme ce țin de comportamentul copiilor, de pregătirea lor de viață, de dezvoltarea psihologică, integritatea fizică și morală a copiilor. Din cauza acestui fenomen de migrație suferă schimbări atât diferite servicii sociale, cât și sistemul de educație, și sistemul de protecție socială, care trebuie să-și schimbe forma și conținutul. Pe de altă parte, au loc evoluții la nivel de probleme ale societății. Avem mai multe cazuri ieșite din comun în ceea ce privește violența în rândul copiilor, între copii, avem mai multe situații în care copiii sunt subiecți ai unor transformări la nivel de comunitate. Totodată, manifestările actuale vor fi urmate de consecințe, care pot și trebuie să fie prevăzute [3, p.198].

Actualmente, *Ministerul Muncii și Protecției Sociale* promovează respectarea drepturilor copiilor, asigurarea protecției sociale și atenuarea consecințelor negative ale migrației părinților. O preocupare actuală constă în elaborarea unor mecanisme eficiente de monitorizare și responsabilizare a părinților migranți vizavi de exercitarea de către aceștia a obligațiilor părintești față de copiii lăsați

în țară. În acest domeniu, ne bazăm pe *Codul Familiei*, unde este stipulat că fiecărui copil trebuie să i se aplice o formă de protecție [4].

Folosind ideile expuse de Elzbieta Czyz, colaboratoarea Comitetului Helsinki pentru Drepturile Omului din Polonia, copiii au nevoie de drepturi, prin următoarele argumente „...Drepturile copilului fac parte din categoria drepturilor omului și decurg din demnitatea și unicitatea copilului ca personalitate umană. Drepturile copilului sunt, de facto, necesitățile lui fundamentale. Nu există dreptul la educație într-o familie fericită sau dreptul la dragoste, cu toate că acestea sunt foarte importante pentru fiecare om. În domeniul drepturilor copilului vorbim despre aceeași relație putere-personalitate. Dacă copilul are un drept, statul trebuie să-i asigure posibilitatea de a-și realiza acest drept. Părinții, de asemenea, reprezintă o putere, deoarece anume ei se ocupă de educația copilului, iau deciziile importante care formează concepția lui despre lume” [2, p.51].

Scopul cercetării constă în explorarea drepturilor civile și politice în contextul asigurării protecției sociale a copilului.

Rezultate și discuții. Principalele documente referitoare la **drepturile copilului** sunt: *Declarația drepturilor copilului*, 1959, *Convenția privitoare la drepturile copilului*, 1989; *Convenția asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii*, 1980; *Declarația asupra principiilor sociale și juridice aplicabile protecției și bunăstării copiilor, cu referire specială la încurajarea practicilor în materia adopțiunii și plasamentului familial pe plan național și internațional*, 1986. A fost declarat și omagiat Anul Internațional al Copilului în 1979. Ziua de 1 iunie este Ziua Internațională a Copilului.

Dreptul la educație ocupă un loc central în ansamblul drepturilor omului, de exercitarea acestuia depinzând formarea individului ca personalitate, integrarea lui socială, exercitarea celorlalte drepturi. Acest drept este consacrat la documentele amintite: în *Convenția privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului*, 1960, *Rezoluția adoptată la Conferința „Juventus et Lex”*, Montreal, 1985, *Rezoluția adoptată la Congresul privind tineretul*, Barcelona, 1985, *Declarația „Dreptul de a învăța”*, adoptată la a IV-a Conferință mondială a educației adulților de la Paris, 1985, *Declarația mondială a educației pentru toți*, Jomtien, Tailanda, 1990, *Declarația adoptată la a 44-a sesiune a Conferinței Internaționale pentru Educație*, Geneva, 1994, ș.a. [6, p.69].

În **Pactul internațional referitor la drepturile civile și politice** se recunosc: *dreptul la viață; dreptul oricărei persoane de a nu fi torturată și supusă relelor tratamente; dreptul de a nu fi supus sclaviei, servituții; dreptul de a nu fi arestat sau deținut arbitrar; dreptul de a fi tratat cu umanitate; dreptul de a circula liber și de a-și alege reședința; dreptul de a fi egali în fața Curții de Justiție; dreptul la ne-imixtiune arbitrară și ilegală în viața privată, a familiei, a domiciliului, a corespondenței; dreptul la libertatea de gândire, conștiință, religie, libertatea de exprimare; dreptul la întruniri pașnice și la asociere; dreptul femeii și al bărbatului de a se căsători și de a întemeia o familie; dreptul la ocrotire din partea familiei, a societății și a statului; dreptul de a lua parte la conducerea treburilor publice direct sau prin reprezentanți; dreptul de a alege și de a fi ales; dreptul minorităților etnice, religioase sau lingvistice de a avea viața lor culturală, de a profesa și practica propria religie, de a folosi propria limbă etc.* [ibidem, p.64].

Drepturile civile și politice ale copilului, după cum apar în *Convenția privitoare la drepturile copilului*, 1989 sunt: *dreptul la viață, de a avea un nume, o cetățenie; dreptul de a-și recunoaște părinții și de a fi crescut de aceștia; dreptul de a-și păstra identitatea, inclusiv cetățenia; dreptul de a nu fi separat de părinții săi împotriva voinței sale, cu excepția unor situații în care autoritățile decid; dreptul copilului separat de părinți de a întreține relații sau contacte cu ei, cu excepția situațiilor în care interesul copilului este afectat; dreptul copilului la reîntregirea familiei; dreptul copilului capabil de discernământ de a-și exprima liber opinia asupra oricăror probleme; dreptul la libertatea de exprimare, la libertatea de gândire, de conștiință și religie, la libertatea de asociere și la libertatea de reuniune pașnică; dreptul la neimixtiune în viața copilului, a familiei; dreptul la informare; dreptul de a fi protejat în caz de refugiu, conflict armat, în caz de delincvență; dreptul de a fi protejat contra formelor de exploatare și de violență sexuală, contra răpirilor, vânzărilor, tratamentelor crude, degradante ș.a.* [ibidem, p.64].

Declarația Universală, în Art. 26, prevede: „Orice persoană are dreptul la învățătură. învățământul trebuie să fie gratuit, cel puțin în ceea ce privește nivelul elementar și general. învățământul elementar este obligatoriu. Învățământul tehnic și profesional trebuie să fie accesibil tuturor; accesul la studii superioare să fie deschis tuturor pe baza deplinei egalități, în funcție de merit. învățământul trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a persoanei umane și întărirea respectului pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului. El trebuie să stimuleze înțelegerea, toleranța și prietenia între popoarele și între toate grupurile rasiale sau religioase, precum și dezvoltarea activității O.N.U.”.

În art. 13 și 14 din *Pactul Internațional* se prevede dreptul la educație, în baza recomandărilor *Declarației Universale*. Dreptului copilului la educație i se acordă prioritatea cuvenită în *Convenția privitoare la drepturile copilului*, 1989.

În cadrul *Ministerului Educației și Cercetării* nu este instituită o subdiviziune care să se preocupe nemijlocit de problemele copiilor ai căror părinți sunt plecați peste hotare. Experții din cadrul acestui minister sunt de părere că toți copiii au dreptul la educație și accesul la învățământ este același pentru toți. Copiii ai căror părinți sunt plecați la muncă peste hotare au aceleași drepturi ca și ceilalți copii pentru a urma școala. Școala este una pentru toți copiii. În același timp, menționăm că practic toate subdiviziunile *Ministerului Educației și Cercetării* au tangență cu această categorie de copii și efectuează implementarea și monitorizarea politicilor educaționale în funcție de aria de competență a acestora.

În timpul celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea a existat o schimbare de accent, trecându-se de la protecția copilului către drepturile acestuia. Schimbarea în triunghiul părinte - copil - a treia parte (guvernul) a apărut tot sub influența *Convenției europene pentru protecția drepturilor omului și a libertăților sale fundamentale*.

Esența problemei referitoare la domeniul în discuție poate fi formulată după cum urmează: „Care este sarcina guvernului, atunci când părinții pot sau nu să-și îndeplinească adecvat obligațiile în relația cu copiii lor și pe ce temeuri poate interveni acesta în familie și în viața lor privată (justificarea pentru intervenția guvernului în familie și în viața lor particulară)? Cum este stipulată protecția copiilor și a tinerilor în diverse țări europene? Ce fel de „cerințe” conțin tratatele respective?”

În elaborarea acestei probleme atenția trebuie acordată următoarelor aspecte: *drepturile părinților versus drepturile copiilor; situații de criză, ca în cazul copiilor care fug de-acasă; măsuri preventive, cum ar fi obligația de a înregistra anumite fapte; formularea de liste cu grupuri de risc; drepturile procedurale ale părinților, copiilor și ale celei de-a treia părți; drepturile la anchetă/drepturile de a se plânge ale părinților, copiilor și ale celei de-a treia părți* [1, p.65].

Sunt multe puncte de atins, atunci când se are în vedere relația copil - familie - societate și modul în care aceasta este reflectată de legislația în vigoare. De aceea am considerat oportun să aducem în discuție problema concediului de maternitate sau, mai nou, a celui de „paternitate”.

Pentru a garanta în întregime protecția copiilor, o țară trebuie în primul rând să elaboreze și să pună în aplicare un sistem global de protecție a copiilor. Respectul drepturilor copiilor nu poate fi garantat prin acțiuni izolate și neordonate. Este esențial ca fiecare măsură luată în vederea protecției unui copil să se înscrie într-un sistem global. Pentru aceasta, statul trebuie înainte de toate să redacteze un set de legi coerente și detaliate în ceea ce privește protecția copiilor și trebuie, de asemenea, să stipuleze reguli care vor asigura punerea lor în aplicare. În paralel este foarte important să se desemneze autoritățile competente care trebuie să definească politicile publice ce vor avea ca scop să aplice principiile acestei legi, să controleze și să urmărească punerea ei în aplicare și să centralizeze informațiile. Printre altele, este important ca aceste autorități să formeze diferiți actori ai sistemului și să determine colaborarea lor prin intermediul unor proceduri detaliate (manual practic, directive, circulare etc.). Ar trebui de asemenea să fie numiți reprezentanți regionali și locali, pentru a-i ajuta în acest sens. În mod concret, un sistem global de protecție a copiilor trebuie să prevadă măsuri de protecție permanente și temporare și, după cum a fost explicat mai sus, trebuie privilegiate soluțiile de tip familial, mai precis următoarele:

1. **Acțiuni permanente** (menținerea copilului în familia sa de origine; reintegrarea copilului în familie; plasamentul într-o familie extinsă sau în mijlocul comunității copilului; adopția națională sau internațională);
2. **Acțiuni temporar** (plasamentul într-o familie ce oferă asistență maternală; plasamentul într-o instituție).

Din prezentarea **acțiunilor de protecție a copilului** [5, p.297] propuse mai sus decurge că acestea din urmă sunt ierarhizate după cum urmează:

- *Soluțiile familiale* (reintegrare în familia biologică, plasament familial, adopție) trebuie să aibă întâietate față de instituționalizare;
- *Soluțiile permanente* (reintegrare familială, adopție) trebuie în mod normal să aibă întâietate față de soluțiile provizorii (familie de înlocuire, instituție);
- *Soluțiile naționale* (reintegrare familială, adopție) trebuie să aibă întâietate față de soluțiile internaționale (adopție de către străini).

În final, este important să se evite provocarea unei suferințe inutile copiilor din cauza unor situații provizorii. Pentru aceasta este necesar să se urmărească și să se analizeze sistematic situațiile care prezintă dificultăți familiale pentru ca deciziile cele mai bune să fie luate la timp. Dar nu trebuie nici ca aceste cazuri să fie tratate în regim de urgență, pentru că este necesar să se lase timp fiecăruia să evolueze și trebuie garantat că procedura a fost concepută și urmată în cel mai profesionist mod

Concluzii

1. Pentru a asigura eficiența politicilor este important ca problema și consecințele acesteia să nu mai fie ignorate.
2. Din cauze instituționale sau din intenția de a obține dividende politice, fenomenul migrației a fost relativ modest prezentat în contextul politicilor sociale, totodată, ca societate am ignorat, inclusiv mass-media, instituțiile societății civile au ignorat acest fenomen.
3. Copiii afectați de plecarea părinților la muncă peste hotare constituie o categorie care într-o formă latentă se extinde și nu mai poate fi evitată din contextul politicilor sociale. Prin acțiuni concrete urmează să se asigure bunăstarea acestor copii și integrarea lor în viața socială, doar astfel politicile sociale își vor valida eficiența.

Recomandări

În calitate de recomandări, prezentăm un grupaj de obiective educaționale la nivel cognitiv:

- formarea reprezentărilor corecte privitoare la raporturile juridice dintre oameni și instituții;
- formarea în școală a noțiunilor juridice fundamentale: drept, libertate, îndatorire, obligație, răspundere, responsabilitate;
- cunoașterea și înțelegerea sistemului de drepturi, libertăți, îndatoriri, responsabilități, răspunderi;
- cunoașterea principiilor fundamentale ale instituției drepturilor omului: universalitate, egalitate în drepturi.
- cunoașterea documentelor de drept internațional și național. Cunoașterea mecanismelor de aplicare, respectare a drepturilor omului (comitete, comisii, asociații, organizații guvernamentale și nonguvernamentale);
- cunoașterea raportului dintre drepturile individuale și drepturile colective.

Bibliografie:

1. BĂRAN-PESCARU, A. Familia azi. O perspectivă sociopedagogică, București: Editura Aramis, 2004, 175 p. ISBN 973-679-042-8
2. BODRUG-LUNGU, V., OLARU, V., UZICOV, N. Educație pentru drepturile omului. Manual pentru învățământul gimnazial. Cl. a VIII-a a IX-a. Chișinău: Cartier, 2015, 200 p. ISBN 978-9975-79-978-2
3. CHEIANU-ANDREI, D., GRAMMA, R., MILICENCO, S., et. alții. Necesitățile specifice ale copiilor și vârstnicilor lăsați fără îngrijirea membrilor de familie plecați la muncă peste hotare, Chișinău: CEP USM, 2011, 251 p. ISBN 978-9975-71-124-1
4. CODUL FAMILIEI. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112685&lang=ro (accesat: 23.01.2022)

5. KOLLY, S., RĂDULESCU, C., ANGHEL M. Manual de formare a specialistului în copilăria timpurie, București: Humanitas, 2009. 375 p. ISBN 978-973-50-2559-5
6. MACAVEI, E. Pedagogie, Teoria educației, București: Aramis, Vol. I., 2001, 325 p. ISBN 973-8294-00-2.

LIMITELE TEMPORALE ALE DREPTULUI LA VIAȚĂ

Veronica POZNEACOVA,
studentă, facultatea Drept, USM
Coordonator științific: **Virginia ZAHARIA,**
doctor în drept, conferențiar universitar, UCCM

Abstract:

Life represents a constitutional right, regulated at the International and national levels. Despite of the general importance of this fundamental right, the moment of the emergence and extinction of the right to life remains a controversial one, both in the doctrinal discussions and in the debates of the wide circles of the population. The birth and death of a person, facts that have the legal connotation form the temporal limits of the right to life being presented within the current regulations. States have not adopted a unanimously recognized vision on the emergence of the right to life in aspects related to the legal status of the embryo and that of the unborn child. The substantial difference between the legislations of several states is manifested in the establishment of conception or birth as the beginning from which the life of the human being enjoys the protection of the state. The death, as the temporal limit of the right to life in the present, generates many discussions with ethical, legal and medical connotation. Currently, the establishment of the person's death is based on the criterion of biological death or brain death. Introducing brain death as a basic criterion for ascertaining death determined the necessity to justify it from the perspective of ascertaining the cessation of brain activity or certain areas of it, being closely related to the field of transplantology. The purpose of this article is to determine the models of regulation of the temporal limits of the right to life, as well as to analyze the specifics of each approach based on medical, ethical, philosophical and legal arguments.

Keywords: *life, unborn child, biological death, brain death, human rights.*

Rezumat:

Viața reprezintă un drept constituțional, apărat la nivelul internațional și cel național. În pofidă importanței general umane a acestui drept fundamental, momentul apariției și stingerii dreptului la viață rămâne unul polemicat, atât în cadrul discuțiilor doctrinare, cât și în debaterile cercurilor largi ale populației. Nașterea și moartea unei persoane, fapte cu caracter juridic, care formează limitele temporale ale dreptului la viață, au o conotație specifică în cadrul reglementărilor actuale. Statele nu au adoptat o viziune unanim recunoscută referitor la apariția dreptului la viață în aspectele legate de statutul juridic al embrionului și cel al copilului nenăscut. Diferența substanțială între legislațiile mai multor state se manifestă prin stabilirea concepției sau nașterii ca începutul de la care viața ființei umane se bucură de protecția statului. Constatarea morții, ca limitei temporale a dreptului la viață în prezent trezește mai multe discuții în jurul unor concepte cu conotație etică, juridică și medicală. În prezent, constatarea morții se efectuează, bazându-se pe criteriul morții biologice sau a morții cerebrale. Introducerea morții creierului ca fiind un criteriu de bază pentru constatarea morții a determinat necesitatea argumentării acestuia din perspectiva procesului de constatare a încetării activității creierului sau a anumitor zone ale acestuia, fiind strâns legată de domeniul transplantologiei. Scopul articolului dat este determinarea modelelor de reglementare a limitelor temporale ale dreptului la viață, cât și elucidarea specificului fiecărei abordări bazate pe argumentele de ordin medical, etic, filosofic și juridic.

Cuvintele-cheie: *viață, copilul nenăscut, moartea biologică, moartea cerebrală, drepturile omului.*

Introducere

Apariția unei noi vieți are loc în conformitate cu legile naturii, nu în conformitate cu legile statului sau societății. Putem afirma că reglementarea și garantarea dreptului subiectiv la viață în cadrul legislației în vigoare este unul dintre scopurile de bază a statului de drept în epoca contemporană, astfel fiind protejate drepturile fiecărei persoane în parte. În pofidă importanței incontestabile a dreptului la viață, limitele temporale în care statul garantează și asigură realizarea acestui drept diferă de la stat la stat. În acest context, este necesară determinarea momentului apariției vieții și a dreptului subiectiv la viață, [17, p.24-27] cât și stabilirii momentului până la care statul garantează dreptul la viață.

În prezent, în cadrul societății s-au cristalizat mai multe viziuni, care se referă la apariția dreptului la viață. Poziția conservatoare este împărtășită de susținătorii dreptului copilului nenăscut la viață, care consideră că ființa umană este sfântă și inviolabilă din momentul concepției și susțin că fătul are toate drepturile inerente persoanei. Observăm că inviolabilitatea ființei umane din momentul concepției interzice avortul, considerându-l o suprimare a vieții prenatale [1, p. 251] și o violare directă a dreptului la viață și constituie o crimă abominabilă. [3,p. 85] Dintr-un alt punct de vedere, privarea de viață a embrionului este egalată cu întreruperea unei „vieți în devenire”, care mai târziu ar putea deveni personalitate umană. Poziție liberală se manifestă prin negarea dreptului copilului nenăscut la viață, pornind de la faptul că aceasta refuză fătului stare independentă, chiar și în etapele mai avansate ale sarcinii și oferă dreptul de a alege soarta embrionului mamei sau medicilor. ”Poziția moderată” este dictată de viziunea biologiei și a embriologiei moderne, conform cărora o persoană ca individ biologic se formează în momentul concepției și necesită o atitudine responsabilă în luarea deciziei referitor la efectuarea unui avort. [29]

În doctrina juridică persistă două curente, unul dintre care afirmă că statul trebuie să garanteze dreptul la viața din momentul concepției, iar altul susține poziția în conformitate cu care dreptul la viață trebuie să fie protejat din momentul nașterii.

De regulă, în cadrul dreptului constituțional viața este văzută din punct de vedere al existenței biologice.[17, p.24-27] Din punct de vedere științific, viața se începe de la momentul concepției, atunci când apare o ființă umană unică, cu un ADN unic, care nu a existat până atunci și nu va mai exista, fiind o personalitate unică,[20] însă faptul incontestabil al apariției vieții în momentul concepției și, respectiv necesității recunoașterii dreptului embrionului la viața are o reglementare diferită atât în legislația internațională, cât și legislația internă a diferitelor țări. Aplicarea și interpretarea neuniformă a dreptului la viața în cadrul proceselor de judecată a generat o interpretare ambiguă a normelor care declară că fiecare persoană are dreptul la viața, deoarece semnificația cuvintelor ”fiecăre” și ”viața” au fost interpretate individual. [17, p.24-27] ”Deciziile instanțelor naționale care aplică art. 2 din CEDO, nu au fost numeroase și, prin urmare, nu au pus capăt acestei discuții. Dar, în cele din urmă, Curtea Constituțională a Austriei a recunoscut că formularea articolului 2 al Convenției nu se aplică copilului nenăscut. Acest precedent a stat la baza reglementării legale a procedurii de întrerupere artificială a sarcinii în multe țări”.[16, p.18]

Pornind de la faptul începutul vieții din momentul concepției este incontestabil și, prin urmare, generează necesitatea protecției legale a vieții tocmai de la originea acesteia.[20] Considerație respectivă stă la baza garantării dreptul la viață de la momentul concepției, care reprezintă dreptul embrionului recunoscut de unele țări și se axează pe considerație că embrionul uman are toate drepturile inerente ființei umane, iar viața umană este ”sfântă” și inviolabilă din momentul concepției. Unicul document internațional care garantează dreptul la viața din momentul concepției este Convenția Americană cu privire la Drepturile Omului, care, în art. 4, proclamă: ”Fiecare om are dreptul la respectul vieții sale. Acest drept este protejat de lege, de regulă din momentul concepției. Nimeni nu poate fi lipsit de viață în mod arbitrar.” Convenția mai conține prevederi, care se referă la abolirea pedepsei cu moarte și la necesitatea acordării dreptul de a cere amnistie, grației sau înlocuire a pedepsei cu moartea de persoana condamnată.[15] Convenția respectivă a fost ratificată de 24 de țări din 35, care intră în Organizația statelor americane: Argentina, Barbados, Bolivia, Brazilia, Venezuela, Haiti, Guatemala, Honduras, Grenada, Dominica, Republica Dominicană, Columbia, Costa Rica, Mexic, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, el Salvador, Surinam, Uruguay, Chile,

Ecuador, Jamaica. Mexicul a ratificat Convenția cu o clauză care permite să nu recunoască dreptul embrionului la viață de la concepție. Observăm că 23 de state menționate supra garantează dreptul la viața din momentul concepției, considerând că viața umană este sacră și inviolabilă începând de la primele zile existențe acesteia și acordând protecția necesară copiilor nenăscuți.

Declarația Drepturilor Copilului adoptată prin rezoluție a Adunării Generale a ONU din 2 noiembrie 1959 (Rezoluția 1386) proclamată în a XIV-a sesiune a ONU declară: "Copilul, având în vedere imaturitatea lui fizică și mentală, are nevoie de o protecție și îngrijire specială, inclusiv protecție juridică, atât înainte, cât și după naștere".[19] Prin urmare, Declarația respectivă recunoaște și ocrotește dreptul copilului nenăscut la viață. Convenție Internațională cu privire la Drepturile Copilului din 20.11.1989 declară în art. 1 "În sensul prezentei Convenții, prin copil se înțelege orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, cu excepția cazurilor când, în baza legii aplicabile copilului, majoratul este stabilit sub această vârstă." [7, art. 1] Trebuie să remarcăm faptul că Convenția folosește anume sintagma „ființă umană”, nu și „copilul”, ceea ce permite interpretarea extensivă a dispozițiilor Convenției respective, și includerea în categoria copiilor care necesită protecția legală și copiilor nenăscuți. În conformitate cu art. 6 al Convenției menționate supra "Statele părți recunosc că orice copil are un drept inerent la viață." [7, art. 6] Cercetătoarea rusă Babadjanova I. H. afirmă: "În acest sens, dacă interpretăm această dispoziție literalmente, Convenția extinde conceptul de "copil" și, prin urmare, cel de "om". Într-o astfel de interpretare, copilul poate fi considerat nu numai un copil născut, așa cum este prezentat în legislația majorității statelor, ci și nenăscut, care se află în uter. În același timp, recunoașterea unui copil nenăscut ca fiind o ființă umană nu poate fi contestată nici din punct de vedere medical, nici din punct de vedere filosofic". [16, p.18]

Referindu-ne la reglementările interne a altor state trebuie să menționăm exemplul Irlandei, care în art. 40 al Constituției declară: "Statul recunoaște dreptul la viață al copilului nenăscut și, având în vedere dreptul egal la viața a mamei, garantează în legile sale respectul și, în măsură posibilă, protejează și apără prin legile sale acest drept".[22, art. 40]

Republica Moldova la nivel legislativ recunoaște dreptul la viața din momentul nașterii, nu și din momentul concepției, însă aceasta generează anumite paradoxuri. În conformitate cu art.24 alin. (3) al Codului Civil „dreptul la moștenire a persoanei fizice apare la concepțiune dacă se naște vie”. [4, art.24 alin. (3)] Prin urmare, dacă într-un accident rutier, mama copilului moare, iar copilul rămâne în viață sau în situația în care se sting ambii părinți, atunci copilul are dreptul la moștenire. Observăm că statul garantează copilul dreptul la moștenire din momentul concepției, însă nu și dreptul la viață.[20] În conformitate cu art. 77 alin. (1) e) al Codului Penal [5, art. 77 alin. (1) e)] săvârșirea infracțiunii cu bună știință împotriva unui minor sau a unei femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, dezabilității ori altui factor este calificată de legiuitor ca circumstanța agravantă. Plus la aceasta, în conformitate cu art. 145 alin. (2) e) al Codului Penal [5, art. 145 alin. (2) e)] omorul săvârșit cu bună știință asupra unui minor sau a unei femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, dezabilității ori altui factor se pedepsește mai aspru, decât un omor necalificat. Plus la aceasta, trebuie să remarcăm faptul că art. 159 CP incriminează provocarea ilegală a avortului, prin orice mijloace, săvârșită: a) în afara instituțiilor medicale sau cabinetelor medicale autorizate în acest scop; b) de către o persoană care nu are studii medicale superioare speciale; c) în cazul sarcinii ce depășește 12 săptămâni, în lipsa indicațiilor medicale, stabilite de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale; d) în cazul contraindicațiilor medicale pentru efectuarea unei asemenea operații; e) în condiții anti-sanitare.[5, art. 159]

Prin urmare, în pofida faptului că legiuitorul nu recunoaște copilului nenăscut dreptul la viața, aceasta aparent este protejată prin intermediul normelor dreptului penal, însă trebuie să remarcăm faptul că victima infracțiunii prevăzute de art. 159 CP nu poate fi considerat embrionul, întrucât de *lege lată* viața intrauterină nu constituie obiectul apărării penale. [9, p.14] Ca consecința, viața copilului nenăscut este în afara reglementării juridice și nu este nici garantată, nici apărută de normele dreptului constituțional și nici de cele ale dreptului penal.

Dar o problemă destul de dificilă o constituie determinarea momentului când începe viața umană și când ea sfârșește.

Majoritatea penaliștilor ruși sunt de părerea că viața individului urmează a fi apărată din momentul apariției în procesul nașterii, a unei părți a corpului copilului. Deci, din acest moment fătul devenind copil, este considerat subiect al dreptului la viață (făt – embrionul uman începând cu a 9 săptămână de dezvoltare intrauterină până la momentul nașterii).[30, p. 335]

Încă la începutul sec. XX juristul rus V.D.Nabokov a trasat hotarul între noțiunea de “făt” și “copil”, conform indicelui nașterii. Momentul nașterii trebuie considerat începutul procesului de naștere, dar nu în sensul fiziologic (de ex. apariția durerilor), dar în sensul apariției a unei părți a copilului, din acest moment noțiunea de făt este substituită cu noțiunea de copil. [24, p.5]

În doctrina penală contemporană s-a întreprins o încercare de a îndepărta momentul protecției juridice a vieții individului. Astfel, A.N.Krasikov presupune că momentul apariției vieții omeneste trebuie determinat în baza criteriilor, stabilite de Instrucțiunea Ministerului Sănătății a Federației Ruse: Despre stabilirea criteriilor pentru determinarea nașterii pruncului viu sau mort; care a fost aprobată prin Ordinul Ministerului Sănătății a Federației Ruse N318 din 04.12.1992 “Despre trecerea la criteriile privind nașterea, recomandate de Organizația Mondială a Sănătății”. Conform instrucției: “Nașterea unui făt viu se consideră actul fiziologic prin care fătul, ajuns în stadiul de maturizare, este expulzat sau extras și după această separare copilul respiră sau manifestă alte semne de viață, cum ar fi bătăile inimii, sau unele mișcări”. Reieșind din aceasta, autorul consideră că momentul începerii vieții se consideră expulzarea totală a fătului din organismul femeii însărcinate și dacă persistă bătăile inimii sau mișcări ale corpului”. [23, p.10] Din acest moment consideră A.N.Krasikov, și începe protecția juridico-penală a vieții omului.

În medicină apariția vieții unui organism uman se consideră momentul concepției, care dă naștere dezvoltării intrauterine a ființei. Dar în același timp, existența independentă a ființei umane este determinată de bătăile inimii și de prezența respirației. De aceea constatarea medicală a nașterii unei ființe vii este posibilă doar din momentul când fătul este expulzat din uter complet și dă semne de viață, cum ar fi bătăile inimii și respirației, funcții specifice unui organism uman independent.

Din cele relatate anterior putem concluziona, că debutul vieții omeneste și începutul protecției juridico-penale a vieții ființei omeneste nu coincide. Știința penală sovietică deseori aceste două noțiuni le consideră identice, adică momentul începutului vieții omeneste coincidea cu cel al protecției juridice. De ex., în SUA, conform Convenției Americane asupra dreptului omului, dreptul la viață este recunoscut și se protejează din momentul concepției.

Nu există o opinie unanim recunoscută nici la limita până la care statul garantează dreptul la viață. Întrebându-ne până unde se întinde dreptul la viață, răspundem până la decesul persoanei umane. Din punct de vedere al aplicării art. 2 din Convenție, trebuie avută în vedere, în principiu, numai moartea fizic constatată. Într-adevăr, nu credem că unei persoane declarată moartă pe cale judecătorească dar care, în mod excepțional, s-ar afla în viață, i s-ar putea opune neaplicarea dispozițiilor art. 2 până la obținerea anulării hotărârii judecătorești prin care fusese declarată moartă, cu motivarea că, până atunci ea era considerată că nu există. Soluția se impune cu atât mai mult în cazul persoanei declarată judecătorește dispărută, pentru că ea este prezumată în viață. [2, p. 159]

Moartea din punctul de vedere al medicinei reprezintă o încetare ireversibilă a activității vitale a organismului, sfârșitul inevitabil natural al existenței oricărei ființe vii [28]. Acesta este modul de definire a conceptului de moarte în știința modernă. Ambiguitatea acestei definiții este evidentă, pornind de la existența mai multor tipuri de moarte, printre care moarte clinică și moarte biologică (sau adevărată), moarte socială și moarte cerebrală, condiții apropiate de moarte.[21] Problema morții are o importanță deosebită atât în viața unui individ, cât și în cultura umană în ansamblu. Din perspectiva juridică, moartea este un fenomen natural,[21] iar constatarea acesteia depinde de reglementarea legislativă. Moartea ca fapt juridic generează consecințe juridice numai atunci când este înregistrată și certificată în forma procedurală adecvată.^[21]

Problemele bioetice a morții se manifestă mai ales în legătura cu introducerea criteriului morții cunoscut sub denumirea de „moartea cerebrală”. În Federația Rusă acest criteriu de constatare a morții a fost introdus în anul 1992. În SUA și în celelalte state dezvoltate începând de la anul 1968,

aparitia acestui criteriu de constatare a morții a generat numeroase discuții, mai ales în cadrul doctrinarilor din domeniul medicinei, politicii, teologiei, cât și în spațiul public. [27, p. 344-347]

"Moartea creierului survine după încetarea completă și ireversibilă a tuturor funcțiilor creierului, înregistrată când inima continuă să bată, iar respirația este menținută prin ventilație artificială a plămânilor. Moartea cerebrală este echivalentă cu moartea unei persoane", - se menționează în Instrucțiunile de constatare a morții unei persoane bazate pe diagnosticarea morții cerebrale adoptate de Federația Rusă (2001).[26] Definiții similare ale morții cerebrale au fost adoptate în majoritatea țărilor lumii. [25]

Problematica constatării morții se manifestă mai ales în domeniul transplantologiei, fiindcă organele pot fi extrase doar din corpul neînsuflețit al donatorului. În același timp, organele vitale, printre care inima, plămânii, ficatul pot fi extrase doar din organismul „viu”, până la manifestarea proceselor de descompunere. În plus, unul dintre principiile fundamentale a medicinei constă în interzicerea de accelerare a morții pacientului, practic omorându-l.[27]

Criteriul de constatare a morții cunoscut sub denumirea “moartea creierului” a apărut în timpul ședinței Comitetului de Medicină a Școlii Harvard în anul 1968, fiind rezultatul încercărilor de a rezolva contradicții, determinate de necesitatea de extragere a organelor vitale din corpul pacientului, fără determinarea morții lui. Medicina americană a folosit cele mai bune practici cercetate de reanimatologie Sovietică, celebrul caz de "comă transcendențială", descris de medicii francezi în 1959: în acest caz, creierul pacientului era distrus ireversibil, iar efectuarea măsurilor de resuscitare era inutilă. Cu toate acestea, corpul pacientului, respirația și circulația sângelui puteau fi menținute artificial. Ca rezultat, știința a analizat modelul unui organism special, pe care mulți cercetători îl descriu ca un aparat cardiopulmonar obișnuit. Comitetul școlii Medicale a propus introducerea în practică, împreună cu criteriul tradițional al "morții biologice", un alt criteriu —"moartea creierului". Astfel, în cazul "morții cerebrale", în pofida respirației artificiale și a circulației sângelui, medicul poate trata un astfel de corp ca un cadavru și are dreptul de a extrage organele vitale. [27, p. 344-347]

Trebuie să remarcăm faptul că, de la apariția sa (anii 70 ai secolului al XX-lea), criteriul morții cerebrale a suferit o deproblematizare semnificativă. Inițial, în perioada "consolidării" conceptului de moarte cerebrală, formarea unui cadru de reglementare cu privire la problemele transplantologiei și donării organelor, instrucțiunilor pentru diagnosticarea morții cerebrale, a fost discutat pe larg fundamentul filosofic al acestui concept, acum abordarea critică a acestei probleme se datorează în mare parte experienței acumulate în cadrul diferitelor comunități medicale științifice, incomensurabilității practicilor clinice existente. M. Potts (2001) indică tendința de dezintegrare a criteriilor morții cerebrale în cele neurologice, clinice și sociale.^[10] Anumite dubii în legătura cu validitatea conceptului morții creierului sunt formulate în speciale de așa cercetători ca D.Shewmon[11]; R.Veatch [12], S.Youngner, E.Bartlett [14] și alții.[25]

Franklin G. Miller și Robert Truog, doctrinari din SUA, susțin că criteriul morții cerebrale reprezintă rezultatul unor concepții greșite menite să atingă un singur scop: să ofere motive etice și legale pentru preluarea organelor vitale necesare pentru transplant. Având în vedere faptul că în fiecare an în SUA se efectuează zeci de mii de operațiuni de acest gen experții în domeniu exprimă îndoiele rezonabile cu privire la aspectele etice a criteriului "morții cerebrale".[27, p. 344-347]

Standardele duble de diagnosticare a morții se manifestă prin faptul că criteriile neurologice de deces sunt acceptate în majoritatea cazurilor dacă persoana a dat consimțământul pentru donarea potențială a organelor, ceea ce determină cristalizarea anumitor întrebări referitor la natura științifică a diagnozei în sine și necesitatea clarificării profunde a fundamentelor științifice și socio-culturale ale conceptului de moarte cerebrală. Deci, conceptul morții cerebrale implică o analiză a conceptului de legitimitate a criteriului morții cerebrale. Legitimitatea acestui concept se păbează pe aspectele socio-culturale și juridice a morții. [25]

Ideea unei definiții metodologice corecte a morții trebuie să corespundă anumitor existenței, fiind bazată pe motive fundamentale. Cercetătorul polonez Marek Wihrowski [18] identifică două astfel de motive: 1) acordul cultural privind definiția morții și 2) ireversibilitatea morții. În ceea ce privește prima condiție, trebuie să remarcăm faptul că conceptul de moarte cerebrală este un concept condiționat cultural. Un diagnostic științific bazat pe moartea creierului, prezent într-un mediu socio-

cultural, este format și reflectat în conotații culturale și stereotipuri privind înțelegerea morții, care se reflectă în cultura juridică, fiind fixate la nivel legislativ. Existența unei legislații clare privind diagnosticarea morții cerebrale reprezintă o dovadă a absenței conflictului cultural și tehnologic în raport cu inovația tehnologică – dezvoltarea transplantologiei. Aceasta subliniază existența unui nivel suficient de dezvoltare a medicinei și, în același timp, capacitatea de a oferi răspunsuri clare la anumite întrebări metafizice care se ridică în cadrul unor discipline specifice, în primul rând întrebările legate de definirea morții și a persoanei, care trebuie să fie considerată ca fiind moartă. [25]

Deci, cultura își lasă inevitabil amprenta asupra înțelegerii teoretice a conceptului de moarte cerebrală. După cum remarcă M. Vihrowski [18]: “definiția a ceea ce este un corp uman mort ar trebui să fie în concordanță cu credințele acceptate în această cultură, care nu au caracterul prejudecăților locale și sunt adânc înrădăcinate în mentalitate. Dacă, de exemplu, în civilizația occidentală este adoptată o viziune în conformitate cu care corpul uman, care respiră spontan și păstrează căldura corespunzătoare, nu este mort, atunci este necesar să excludem definiția prin care această persoană poate fi recunoscută ca neînsuflită”.[18] Însăși nivelul cunoașterii științifice este influențat de codurile socioculturale, care reprezintă determinanții esențiali ai alegerii existențiale, ce influențează definirea esenței umane.[25]

Cercetătorii T. Dagi și R. Kaufman remarcă faptul că "definiția morții se bazează pe standarde subiective, priorități și convenții sociale și nu pe dovezi obiective despre starea fiziologiei umane. Deși aceste standarde sunt similare, fiind adoptate de mai multe grupuri, acestea sunt formate din idei cu privire la binele comunității în ansamblu, nefiind ghidate de binele unei persoane concrete. Diferențele existente în cadrul comunităților umane se rezumă la întrebări legate de legitimitatea constatării morții, ci nu la dovezi de survenire a acesteia. Prin urmare, întrebările cheie în cadrul discuțiilor referitor la moartea creierului pot fi exprimate prin următoarele întrebări: „Cine trebuie să fie considerat mort?”, ci nu „Cine este mor?” [8, p. 503–525].

M. Vihrowski definește următoarea condiție de constatare a morții prin termenul ireversibilitate. Problema cheie în acest caz este cea localizarea morții: „corpul uman, moartea căruia a fost constatată, a încetat să funcționeze în ansamblu, iar revenirea la condițiile anterioare morții nu este posibilă. Ireversibilitatea trebuie să fie însoțită de o definiție exactă a localizării morții. Aceasta reprezintă un organ sau un grup de organe ale corpului care sunt monitorizate pentru a determina momentul în care o persoană începe să se dezintegreze ireversibil. Pentru a determina corect timpul de deconectare a organelor vitale trebuie să fie constatate criteriile de constatare a morții, ținând cont de toate posibilitățile raționale posibile și excepții din regulile elaborate. În final, este necesară determinarea testelor mediale, care ajută la determinarea că o anumită persoană este moartă”.[18]

Prin urmare, este necesar de a soluționa problema, dacă suntem capabili să elaborăm un anumit algoritm pentru constatarea morții. Aceasta include determinarea organelor vitale, funcționarea cărora urmează a fi monitorizată pentru stabilirea morții, elaborarea criteriilor de constatare a decesului și selectarea testelor medicale folosite cu acest scop.^[25]

Referindu-ne la criteriul morții biologice în determinarea morții limitelor temporale ale dreptului la viața, trebuie să remarcăm faptul că moartea biologică se manifestă prin stop respirator ireversibil și oprirea palpitației, semnele unite în criteriul cardiopulmonologic. Peste 10 minute după stoparea cardiacă, moare creierul și, în consecință, se încetează orice funcție a organismului uman. Pornind de la principiile eticii medicale și criteriul tradițional al morții biologice, constatăm că preluarea organelor este posibilă numai stopul cardiac. [27, p. 344-347]

Diferența substanțială între moartea biologică și moartea cerebrală se manifestă prin faptul că în cadrul morții biologice stop cardiac și cel respirator este urmat de moartea creierului. În cadrul morții cerebrale unele regiuni ale creierului continuă să funcționeze, desigur, în condiția în care persoana este conectată la aparatul de respirația asistată sau dispozitivul de circulație artificială a sângelui. În practică, activitatea creierului se manifestă prin faptul că se continuă producerea anumitor hormoni, funcționează sistemul circulator, este menținută temperatura normală a corpului. [27, p. 344-347] În contextul aplicării criteriilor diferite de constatare a morții este necesară analiza organului de localizare a morții. Identificarea acestui organ este asociată, în primul rând, cu progresul tehnologic al medicinei din a doua jumătate a secolului XX. Organele clasice de localizare a morții au fost

plămânii și inima. Criteriul morții a fost definit ca absența respirației spontane și a funcției cardiace. Metodele testării medicale au avut ca scop identificarea dovezilor acestei absențe și excluderea cazurilor de letargie reversibilă. Crearea aparatului respirator în 1929 și a ventilației artificiale pentru copiii cu poliomielită (în anii 1950 și 1960), îmbunătățirea sistemului de ventilație artificială a plămânilor reprezentau principalele etape în formarea unui nou loc de localizare a morții ca moarte cerebrală.^[25]

Cercetătorul Franklin G. Miller întreba “Pe baza căror criterii după survenirea morții cerebrale putem constata moartea unui pacient ?” La celebra întâlnire ad-hoc a Comitetului școlii Medicale din Harvard din anii 1960, au fost discutate mai multe variante ale criteriului ”morții cerebrale”: moartea întregului creier, moartea tulpinii creierului (a regiunii creierului, care asigură funcționarea sistemului circulator și respirator) și moartea cortexului cerebral (moartea neocorticală). În SUA folosesc criteriul ”morții întregului creier”, Marea Britanie a adoptat criteriul ”morții tulpinii creierului”. De fapt, acesta reprezintă un criteriu transformat al morții biologice — stop cardiac și respirator. [27, p. 344-347]

Diferențele în diagnosticarea morții cerebrale în diferite țări indică deosebire dintre înțelegerea problemei de către comunitatea juridică și cea formată din reprezentanții practicii clinice. Neurologul American E. F. Wijdicks [13, p. 20–25], după ce a comparat 80 de instrucțiuni privind diagnosticarea morții cerebrale și a efectuat o mulțime de consultări cu specialiști din alte țări cu privire la această problemă, a remarcat ironic că există unei contradicții între înțelegerea medicilor despre ce ar trebui să facă atunci când constată moartea creierului și ceea ce prevede legea.^[25]

Discuțiile etice în legătura cu criteriul morții cerebrale se manifestă prin faptul că anumite funcții integrante a creierului se păstrează. În practica medicală sunt constatate cazurile continuării sarcinii după diagnosticarea morții cerebrale. Viața unei femei însărcinate a continuat să fie menținută o lungă perioadă de timp, perioada necesară formării intrauterine a fătului. În acest context, doctrinarul Franklin G. Miller întreba: „Cum poate o femeie moartă, să poarte un făt?” Din acest exemplu devine evident faptul că criteriul ”morții cerebrale” nu poate fi echivalent cu criteriul morții biologice, după constatarea căreia dezvoltarea fătului nu este posibilă. [27, p. 344-347]

Unul dintre cele mai criticate criterii de constatare a morții cerebrale este criteriului ”morții cortexului cerebral”. Această regiune a creierului răspunde pentru capacitatea de comunicare conștientă. Adoptarea acestui criteriu determină faptul că pacienți care pierd capacitatea de a comunica conștient sunt considerați morți. Prin urmare, criteriul morții unui om devine moartea conștiinței. [27, p. 344-347]

Trebuie să remarcăm faptul că în cadrul comunității medicale profesionale se atestă atitudine negativă față de această diagnoză. În pofida legitimității conceptului ”morții cerebrale” recunoscut în întreaga lume, există divergențe în ceea ce privește criteriile clinice recomandate și testele suplimentare pentru constatarea morții cerebrale.^[25]

Mulți autori occidentali susțin necesitatea dezvoltării criteriilor comune pentru determinarea neurologică a morții, ținând cont de contradicțiile și dezacordurile existente. În ultimii ani, cercetătorii susțin revenirea la criteriu biologic de constatare a morții, care este susținut în Raportul Comisiei Prezidențiale pentru Bioetică (Washington) [6]. Prezența stereotipurilor negative în legătura cu stabilirea criteriului ”morții cerebrale” în practică s-a manifestat printr-o scădere a ratelor de donare de organe. În SUA, de exemplu, descreșterea numărului de organe transplantate a determinat necesitatea trecerii la o nouă etapă de fundamentare a conceptului morții cerebrale. Încercare de fundamentare a acestui concept a fost întreprinsă de membrii Comisiei Prezidențiale pentru Bioetică. O argumentare detaliată care vizează apărarea conceptului de moarte cerebrală a fost prezentată de medici, filozofi, avocați, însă, în viziunea unor cercetători, raportul demonstrează ambiguitatea, lipsa transparenței în cadrul conceptului ”morții cerebrale” și complexitatea conotațiilor socio-culturale asociate acestuia.^[25]

Prin urmare, problema legitimității conceptului de moarte cerebrală se referă în primul rând la definirea conceptului de ”personalitate”, a celui de ”om” și pune, cât și rezolvarea subiectelor legate de definirea conștiinței umane și a corpului uman și a modului în care aceste concepte pot fi corelate cu funcționarea creierului uman. Prin prisma acestor probleme, apar mai multe întrebări cum ar fi: nu

implică oare prezența activității celulare reziduale a creierului (caracteristică pacienților cu moarte cerebrală) prezența anumitor impresii și, prin urmare, păstrarea activității conștiente? și, în acest context, cum, bazându-ne pe cunoștințele insuficiente despre activitatea creierului și a conștiinței umane, putem concluziona încetarea activității acestuia? ce metode pot fi folosite pentru a dovedi pierderea tuturor funcțiilor creierului, ținând cont de faptul că nu toate funcțiile creierului sunt cunoscute și măsurabile, iar metodele de diagnostic utilizate nu sunt pe deplin veridice?^[25]

În prezent, medicina a făcut un progres enorm în determinarea începutului și sfârșitului vieții unui om. Cu toate acestea, în cadrul legislației actuale la nivel mondial statele nu au ajuns la un anumit consens în legătura cu determinarea începutului dreptului la viață și sfârșitului vieții constatate prin stabilirea disfuncției anumitor organe. Apărarea și garantarea eficientă a dreptului la viață implică necesitatea stabilirii clare și unanim recunoscute a criteriilor pe baza cărora ființa umană se încadrează în categorie de „persoană”, viața căreia este apărată de prevederile legislației naționale și internaționale.

Tindem să menționăm faptul că apărarea dreptului la viață trebuie să fie prioritară pentru state, ceea ce determină inadmisibilitatea elaborării unor criterii restrictive, care ar limita dreptul la viață al anumitor grupuri de persoane.

Considerăm că viața trebuie să fie apărată în întreaga diversitate a ei și orice ființă umană, inclusiv copilul nenăscut sau persoana conectată la aparatul de respirație asistată trebuie să se bucure de dreptul la viață, care nu poate fi suprimat în legătura cu starea sănătății sau nivelul de dezvoltare a ființei umane.

Bibliografie:

1. Moldavan Aurel Teodor. *Tratat de drept medical*, Ed. All Beck, București.
2. Bîrsan C. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului Comentariu pe articole*. Ediția a 2-a. Editura C.H. Beck. 2019.
3. Carta lucrătorilor sanitari, Asociația medicilor catolici Iași Ed. Ars Longa 1996.
4. Codul Civil al Republicii Moldova Nr. 1107 din 06-06-2002. Publicat: 22-06-2002 în Monitorul Oficial Nr. 82-86 art. 661. Republicat în Monitorul Oficial nr.66-75 din 01.03.2019 art.132 [CP1107/2002 \(legis.md\)](#)
5. Codul Penal al Republicii Moldova Nr. 985 din 18-04-2002. Publicat : 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195 Versiune în vigoare din 12.01.19 în baza modificărilor prin LP245 din 15.11.18 MO462-466 din 12.12.18 art. 774 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109495&lang=ro
6. *Controversies in the Determination of Death*. The President's Council on Bioethics. Washington (D.C.), 2009.
7. Convenție Internațională Nr. 1989 din 20.11.1989 cu privire la Drepturile Copilului. Publicat : 30.12.1998 în *Tratate Internationale* Nr. 1. art Nr: 52. Data intrării în vigoare: 25.02.1993. Adoptată de Adoptarea generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989. Intrat în vigoare la 20 septembrie 1990 [lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356341](#)
8. Dagi T.F., Kaufman R. *J.Med. and Philos.* 2001. Vol. 26. № 5.
9. Plop A., *Răspunderea penală pentru provocarea ilegală a avortului*. Specialitatea 554.01 – Drept penal și execuțional penal. Autoreferat la Teza de doctor în drept Chișinău, 2015. http://www.cnaa.md/files/theses/2015/22329/aliona_plop_thesis.pdf
10. Potts M. *J.Med. and Philos.* 2001. Vol. 26. № 5.
11. Shewmon D. *Neurology*. 1998. Vol. 51.
12. Veatch R.M. *J.Thanatology*. 1975. № 3.
13. Wijdicks E.F. *Neurology*. 2002. Vol. 58. № 1.
14. Youngner S.J., Bartlett E.T. *An. Int. Med.* 1983. Vol. 99.
15. Американская Конвенция о Правах Человека 22 ноября 1969 г. https://www.concourt.am/hr/rus/un/6_3.htm
16. Бабаджанов И.Х. *Правовой статус человеческого эмбриона: несколько подходов к анализу*. În: *Юридическая наука: история и современность*. 2012. № 9.
17. Васильева М. А. *Право на жизнь и правовой статус эмбриона*. În: *Молодой ученый*, 2017,

- № 33 (167), с. 24-27. <https://moluch.ru/archive/167/45389/>
18. Вихровски М. Право на жизнь. Варшава, 2005.
 19. Декларация Прав Ребенка 1959 г. Принята резолюцией 1386 (XIV) Генеральной Ассамблеей ООН 20. 11. 1959 г. декларация Прав Ребенка 1959 г. Учебное пособие для вузов (exdat.com)
 20. Жизнь ребёнка ничем не защищена: Инициаторы поправок о праве на жизнь с момента зачатия обозначили свою позицию 12 февраля 2020. https://yandex.ru/turbo/tsargrad.tv/s/news/zhizn-rebjonka-nichem-ne-zashhishhena-iniciatory-popravok-o-prave-na-zhizn-s-momenta-zachatija-oboznachili-svoju-poziciju_238511
 21. Запорожченко, А. О. Правовая танатология как новое научное направление, 2014.
 22. Конституция Ирландии от 29 декабря 1937 г. http://concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/ireland/irelnd-r.htm.
 23. Красиков А.И. Уголовно-правовая охрана прав и свобод человека в России. Саратов, 1996.
 24. Набоков В.Д. Элементарный учебник Особенной части русского уголовного права. Вып.1 СПб., 1903.
 25. Попова, О. В. Проблема смерти мозга: этико-философский контекст исследования. *Биоэтика и гуманитарная экспертиза*, (5), 38, 2011.
 26. Приказ Минздрава РФ от 20 декабря 2001 № 460 «Об утверждении инструкции по констатации смерти человека на основании диагноза смерти мозга».
 27. Роганов С. В. Смерть мозга как юридическая фикция / С. В. Роганов. *În: Отечественные записки*, 2013, № 5(56).
 28. Эволюция концепции смерти мозга в нашей стране. *În: Медицинское право и этика*, 2003, № 1. <http://www.worklib.ru/laws/ml02/pages/10017451>.
 29. Эмбриона Статус, Эмбриона Права. <https://vocabulary.ru/termin/embriona-status-embriona-prava.html>
 30. Энциклопедический словарь медицинских терминов; В 3-х томах. М: Советская энциклопедия. Т.2, 1983.

**АНАЛИЗ КРИМИНОГЕННЫХ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ПРИЧИННЫХ ФАКТОРОВ,
ВЛИЯЮЩИХ НА ФОРМИРОВАНИЕ ПРЕСТУПНОГО ПОВЕДЕНИЯ
НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ**

Дарья ЛЮБИМОВА,
студентка, Факультета Психологии и Социальной Защиты, ЕУМ
*Научный руководитель: **Виржиния ЗАХАРИЯ,***
доктор права, доцент, КТУМ,

Abstract:

In recent years, the countries of the world community have been making a lot of efforts to form an effective system for the protection of the rights and prevention of juvenile delinquency. Nevertheless, many problems remain unresolved in this area, such as family problems, the prevalence of alcoholism, drug addiction and neglect, gaps in current legislation, as well as insufficient use of effective forms and methods of international cooperation.

The prevention of juvenile delinquency and the development of appropriate recommendations are among the basic tasks of international law-making, as well as the formation of humane standards for the treatment of juvenile offenders, designed to ensure a rational youth and criminal policy. Measures to prevent offenses should be aimed at all children and adolescents without exception. In order to prevent the delinquent behavior of children, close cooperation with state and local government bodies and public associations is recommended.

Keywords: *criminogenic factors, juvenile delinquency, Republic of Moldova, cooperation, behavior, struggle, family trouble, social environment.*

Введение:

В последние годы страны мирового сообщества прикладывают немало усилий по формированию эффективной системы защиты прав и профилактики правонарушений несовершеннолетних. Тем не менее, в этой сфере остаются неурегулированными многие проблемы, такие как неблагополучие в семье, распространённость алкоголизма, наркомании и безнадзорности, пробелы в действующем законодательстве, а также недостаточное применение действенных форм и методов международного сотрудничества.

Предупреждение преступности и борьба с ней являются внутренним делом каждого государства, которое само определяет, в каких договорах следует участвовать, к деятельности каких международных организаций присоединиться и в каком объеме.

Международное сообщество, уделяя внимание детям и молодёжи, исходит из необходимости более тщательной воспитательной работы, способствующей развитию личности и предупреждению правонарушений, а также в работе с несовершеннолетними первоочередной задачей является предупреждение правонарушений, важность и необходимость создания воспитывающей среды. Из этого следует, что профилактическая работа не должна быть направлена на решение частных, сиюминутных задач. Её ориентирами должно быть повышение уровня жизни, формирование такого окружения ребенка, которое развивает в нем социально значимые качества. В создании воспитывающей среды важную роль, если не решающую, играет общественность, которой следует создавать необходимые условия для учебы, работы (или её перспектив), досуга детей, прививать навыки поведения, позволяющие принимать социально значимые решения и вести правопослушный образ жизни.

Следует активно вовлекать детей в общественную жизнь, где они должны быть именно участниками общественной деятельности, а не наблюдателями. Только полноценное участие детей в жизни общества способно помочь предотвращению преступности со стороны детей.

В целях предупреждения правонарушающего поведения детей рекомендуется тесное сотрудничество с государственными, местными органами управления, общественными объединениями.

МЕТОДИКА И МАТЕРИАЛЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Методологическую основу исследования составляет анализ существующей базы источников по рассматриваемой проблематике (метод научного анализа), обобщение и синтез точек зрения, представленных в базе источников (метод научного синтеза и обобщения), диалектический метод, метод логической абстракции, синтеза полученных данных.

РЕЗУЛЬТАТЫ И ОБСУЖДЕНИЯ

Влияние социальной среды на несовершеннолетних. Современные реалии являют собой особую необходимость изучения различных аспектов личности несовершеннолетних, что обусловлено важностью их развития и адаптации к социальному окружению, значимостью процесса социализации. Как известно, социальная среда оказывает сильнейшее влияние на человека и является как бы источником, питающим развитие личности, прививает ему общественные нормы и ценности. [26, р. 401].

Несовершеннолетний возраст представляет собой один из важнейших этапов жизни, во многом определяющий дальнейшую судьбу человека. На формирование личности несовершеннолетнего влияет множество факторов: социальная среда, которая его окружает, отношения с родителями, социальный статус в коллективе сверстников, сформированность творческих интересов, а также ведущая деятельность в данный период, проявление которой играет немаловажную роль. [23, р. 359].

С целью выявления влияния на несовершеннолетних социальной среды, Р.Ш. Сабировой и К.С. Игембаевой было проведено исследование, в ходе которого были приведены результаты изучения взаимосвязи между личностными особенностями несовершеннолетних и социальной средой. Данное исследование проводилось с помощью опроса несовершеннолетних по определенным критериям, для чего были использованы определенные методы психодиагностики, такие как – анкетирование, которое

предназначено для выявления более приоритетного круга общения испытуемого, а также на его отношение к окружающим, и референтометрия, целью которой является определение основных референтных групп личности.

По итогам проведенного эксперимента авторы выявили, что на развитие личности несовершеннолетнего влияют все аспекты социальной среды, и степень их влияния меняется в зависимости от того, в какой он среде находится. [31, р. 641]. Так как по итогам проведенного опроса становится очевидно, что независимо от выбранного критерия первостепенное значение для несовершеннолетних имеют друзья и семья, авторы пришли к мнению о существенном влиянии социальной среды на личность несовершеннолетнего. Иными словами, можно сделать вывод, что семья и образовательное учреждение – это та социальная среда, которая обладает большой силой влияния на несовершеннолетних.

При изучении социальной среды, влияющей на противоправное поведение несовершеннолетнего, главным образом необходимо обратить внимание на неблагоприятные социально-экономические условия современной жизни, потому что несовершеннолетние не могут сами себя финансово обеспечить, но в то же время, им необходимо улучшение в сфере проведения свободного времени [22, р. 23]. Неблагоприятные экономические условия касаются и бытового устройства семьи, когда родители не могут должным образом выполнять все прихоти детей, что приводит к объединению в группы, с целью совершения корыстных преступлений.

Как отмечает А.И. Долгова, нарастающая разница между фактическими доходами и жизненными соблазнами, нереальность достижения которых законным путём обусловили усиленное вовлечение несовершеннолетних даже из более или менее благополучных в социальном смысле семей в криминальную сферу. Таким образом, это приводит к возникновению конфликтов на почве социально-экономических контрастов, разрешаемых криминальным путем, и реальной опасности привыкания уже в раннем возрасте к противозаконному поведению как к образу жизни. [36, р. 456].

Для более эффективного разрешения проблемы предупреждения социальной дезадаптации несовершеннолетних возможна следующая классификация мер профилактики в зависимости от сферы их осуществления по трем приоритетным направлениям:

- 1) в сфере законодательства;
- 2) в сфере образования;
- 3) в сфере воспитания и досуга.

По нашему мнению, в целях более эффективного функционирования государственной системы профилактики необходимо унифицировать нормы административно-деликтного законодательства устанавливающего административную ответственность несовершеннолетних и их родителей, применяемых к ним мер административной ответственности.

Семейное неблагополучие как один из факторов формирования криминогенного поведения. Главным институтом воспитания и развития личности, безусловно, является семья, потому как именно в ней ребенок находится в течение значительной части своей жизни, а то, что ему прививают в семье в детские годы, он сохраняет в течение всей последующей жизни. Именно поэтому, значимость семьи как института воспитания обусловлена тем, что по продолжительности своего воздействия на личность ни один из институтов воспитания не может сравниться с семьей. [34, р. 47].

Семья определяет потребности, интересы, установки и другие характеристики личности, способствующие или препятствующие противоправному поведению. Криминологический анализ теневой стороны семейного воспитания показывает, что противоправные поступки свойственны и тем несовершеннолетним, у которых родители имели высшее образование, или занимали ответственное служебное положение.

Педагогическая позиция семьи играет особую роль. Появлению неправильного поведения способствуют разногласия между родителями относительно используемых каждым из них способов воспитательного воздействия на несовершеннолетнего. Применение

неверных методов воспитания может привести к возникновению у ребенка чувства обиды, а также состоянию стресса, вследствие чего между родителями и ребенком могут возникнуть конфликты, образоваться чувство взаимной неприязни, а, как правило, это может привести к побегу из дома.

В неблагополучных семьях, детям обычно не прививают навыков правильного поведения, не обеспечивают положенного умственного, эмоционального развития ребенка, не выявляют своевременно имеющиеся заболевания и опрометчиво относятся к необходимости лечения детей и многое другое. Дети из таких семей зачастую не имеют нормальных условий для выполнения домашних заданий из-за скандалов, которые устраивают их пьяные родители, вследствие чего они приходят в школу менее подготовленными, чем их ровесники из благополучных семей, что отрицательно отражается и на самих детей и на их успеваемости.

Так, к значимым семейным криминогенным факторам Ю.М. Антонян относит следующие:

- 1) Негативные процессы в семье. В первую очередь автор имеет в виду то, что семья не желает оказать необходимую помощь ребёнку, контролировать его поведение, заботиться о нем, а главным образом, просто любить его, т.к. любовь родителей к ребёнку создаёт крайне необходимое эмоциональное тепло между ними. Второстепенным, автор отмечает жестокое обращение, оскорбление, изгнание из дома, отсутствие заботы.
- 2) Отрицательный пример старших, особенно тех, с которыми есть эмоциональный контакт у несовершеннолетнего, при наличии которого он легко и с охотой воспринимает и усваивает то, что ему демонстрирует старший.

Также, следует отметить, что у многих осуждённых родственники находились в местах лишения свободы, употребляют спиртные напитки, имеют наркотическую зависимость. Как следствие, дети в таких семьях убегают из дома из-за сложных семейных отношений, сопровождающихся скандалами и насилием со стороны родителей. Несовершеннолетний, у которого один из родителей или близких родственников содержится в местах лишения свободы, и дома происходят «гулянки», драки, ссоры, «впитывает» в себя это и выбирает соответствующую линию поведения. [36, р. 172-173].

Следовательно, выявив криминогенные факторы, влияющие на формирование противоправного поведения несовершеннолетних, можно сделать вывод о том, что главным фактором, влияющим на такое поведение, является фактор семейного неблагополучия.

Первопричины правонарушений кроются непосредственно в семье, где воспитывается ребенок и происходит его социализация. Криминогенное поведение приобретает значение в связи с социально-психологической атмосферой семьи, нравственно-правовыми взглядами, установками, ценностными ориентациями, поведением родителей и других старших членов семьи. Таким образом, выявив криминогенные факторы, влияющие на формирование противоправного поведения несовершеннолетних, целесообразно выявить правовые проблемы предупреждения преступности несовершеннолетних.

По глубине деформации личности можно выделить четыре типа несовершеннолетних преступников:

1. Совершившие преступления в результате случайного стечения обстоятельств и вопреки общей положительной направленности личности (эти преступления могут быть самыми различными по тяжести);
2. Совершившие преступления в результате попадания в ситуацию, связанную с неустойчивостью общей направленности личности и соответствующую ей;
3. Совершившие преступления в результате отрицательной направленности личности, не достигшей, однако, уровня устойчивой антиобщественной позиции;
4. Совершившие преступления неоднократно в результате сформировавшейся антиобщественной позиции личности.

Наличие причин и условий, способствующих преступности несовершеннолетних, не означает, однако, фатальной неизбежности совершения ими преступлений. Указанные причины и условия в определенной степени поддаются регулированию, нейтрализации и

устранению. Важное значение в связи с этим приобретает общая и индивидуальная профилактика – система мер предупреждения преступности, применяемых государственными органами, в том числе органами внутренних дел, в отношении несовершеннолетних, совершивших преступление.

Новые тенденции по борьбе с правонарушениями несовершеннолетних. Состояние и тенденции подростковых правонарушений - один из важнейших индикаторов нравственного здоровья и положения подрастающего поколения в обществе. Показатели официальной статистики дают основание полагать, что подростки с большим трудом адаптируются к новым социально-экономическим условиям.

Анализ некоторых статистических данных общественных организации позволяет говорить о наметившейся в последние годы тенденции ослабления общей криминальной активности несовершеннолетних, однако одновременный рост количества несовершеннолетних участников уголовно наказуемых деяний, увеличение групповых правонарушений несовершеннолетних, усиление элементов их устойчивости и организованности, возрастание криминализации младшей подростковой среды не позволяет говорить о положительных тенденциях в детской и подростковой преступности.

Все большее число стран предпринимает попытки отыскать действенные и конструктивные способы избежать «ненужных» контактов подростка с судебной системой. Это особенно касается правонарушителей, впервые обвиненных и сознавшихся в мелком правонарушении.

Альтернативные санкции могут включать рассмотрение дел таких правонарушителей не судом, а каким-либо иным органом, или же использоваться на ранней стадии, предшествующей любому слушанию. Вероятно, самая простая альтернативная мера – это предупреждение правонарушителя в полиции. В этом случае полицейские самостоятельно или после консультации с семьей и социальным работником принимают решение не предъявлять формального обвинения, а просто предостеречь ребенка о последствиях его поведения и более или менее ясно дать понять, что в следующий раз такое поведение закончится судом. [38, р. 49].

Однако эффективность такой меры на практике представляется многим сомнительной. Несколько более тонкий подход проходит испытание в судах по делам несовершеннолетних в двух французских городах. Этот подход, именуемый *Rappel a la loi* («Ознакомление с законом»), предусматривает официальную беседу представителя суда с несовершеннолетним и его родителями. [12, р. 433].

В ходе беседы несовершеннолетнего знакомят с текстом закона, относящегося к совершенному им правонарушению, а также с тем, какой приговор мог бы вынести ему суд. Кроме того, родителям напоминают об их обязанностях по закону.

Наиболее развитым подходом является тщательная и всесторонняя проверка, которую проводит социальный работник перед разбором дела в суде. В этом случае социальный работник оценивает вероятность позитивного воздействия на несовершеннолетнего организованных мер, не имеющих «карательной» функции. Если вероятность оценивается положительно, а несовершеннолетний признается в правонарушении и соглашается на предлагаемые меры, прокуратура, как правило, прекращает дело после того, как несовершеннолетний успешно проходит групповой курс «навыков общественного поведения» (возможно, под индивидуальным руководством или с индивидуальной психологической помощью) и/или выполняет дополнительные условия, например, приносит извинения потерпевшему [39 р. 103].

После успешного прохождения курса заведённое на несовершеннолетнего дело уничтожается, но с другой стороны, если поставленные условия не соблюдены, несовершеннолетнему обычно приходится предстать перед судом.

Хорошим примером такого подхода является программа, которую осуществляет в Виндхуке, Намибия, местная общественная организация «Центр правовой помощи» в тесном

сотрудничестве с общественными социальными службами и судом. Уровень успеха этой программы отсутствие повторных правонарушений в течение двух лет, составляет около 80%.

В настоящее время существуют примеры создания ряда органов, заменяющих формальные суды и уполномоченных рассматривать дела подростков, которые совершили не слишком серьезные правонарушения и признались в их совершении.

Это, например, хорошо известная система «слушаний по делам детей» в Шотландии. На сходных мотивах основана новозеландская инициатива в отношении детей 10-13 лет – система групповых семейных консультаций, к которой прибегают в том числе в тех случаях, когда количество, характер и масштаб совершенных ребенком правонарушений вызывают серьезное беспокойство о его благополучии.

В 1991 году в Вага-Ваге (Австралия) была организована, по-видимому, довольно эффективная «Программа предупреждения ребенка», в соответствии с которой полиция направляет дела большинства малолетних правонарушителей на разбирательство с помощью посредников, при котором присутствуют пострадавшие, сам нарушитель и его родители, социальные работники и сотрудники правоохранительных органов. Координатор старается помочь всем прийти к согласию относительно решения по делу и возмещения ущерба, оформляет достигнутое соглашение и определяет дальнейшие меры по обеспечению его соблюдения. С той же целью всё большее внимание сейчас уделяется возрождению традиционных методов разрешения конфликтов между правонарушителем и потерпевшим при обеспечении соблюдения принципов правосудия в отношении ребёнка.

Например, на Филиппинах существует система посредничества, направленная на дружественное урегулирование конфликта путём максимального использования системы отправления правосудия в деревенской общине [19, р. 121]. Социальный работник выступает в качестве посредника от имени несовершеннолетнего правонарушителя, который может быть передан на поруки родителям или ответственному члену общины под надзором Департамента социального обеспечения и развития. Система социального обеспечения широко задействована и в странах Латинской Америки.

В Южной Африке, где сейчас происходит фундаментальная переоценка целей и структуры правосудия в отношении несовершеннолетних, возник целый ряд новаторских программ. В Претории был начат экспериментальный проект групповых семейных советов, в основу которого положена доколониальная практика общинных советов под руководством старейшин, которые созывались в случае правонарушений для примирения сторон и урегулирования вопроса о компенсации.

Разумеется, не следует считать, что использование традиционных обычаев автоматически гарантирует позитивные результаты. Эти обычаи отнюдь не всегда соответствуют букве и духу «Конвенции».

В Эр-Риядских «Руководящих принципах» предусмотрено несколько уровней осуществления мер по профилактике несовершеннолетней преступности:

- первый уровень профилактики, т.е. общие меры по обеспечению социальной справедливости и равенства возможностей, что, в свою очередь, содействует устранению таких глубинных причин преступности, как нищета и другие формы маргинализации;
- второй уровень профилактики, т.е. меры по оказанию помощи детям, относящимся к группам повышенного риска, например тем, чьи родители сами испытывают особые трудности или же пренебрегают родительскими обязанностями;
- третий уровень профилактики, включающий меры, позволяющие избежать ненужного контакта с формальной системой правосудия, а также меры по предупреждению повторных правонарушений [29].

Такая классификация свидетельствует о наличии явной связи между понятием «профилактики» и понятием «реинтеграции». Реинтеграция является заявленной целью системы правосудия в отношении несовершеннолетних в целом. Весьма часто под этим словом (или другими подобными терминами, например, «реабилитация») понимают простое содействие возвращению правонарушителя в общество. Целесообразнее рассматривать

реинтеграцию как процесс, пытающийся «начать с исходной позиции», т.е., исходя из того, что данный подросток относится к группе повышенного риска в смысле возможных правонарушений, начать применять и к нему лично, и на уровне семьи или общины такие меры, которые способны свести этот риск к минимуму [25, р. 56].

Следовательно, если конечной целью ряда конкретных мер (более подробно изложенных в международных документах, не обладающих обязательной силой), таких как профессиональная подготовка, консультации, условное освобождение и центры промежуточной реабилитации, должна быть реинтеграция, то между этими мерами и теми, целью которых является профилактика правонарушений на всех трех уровнях, существует большое сходство.

В правиле 1.3 «Пекинских правил» отмечается необходимость «позитивных мер, предполагающих полную мобилизацию всех возможных ресурсов, включая семью, добровольцев и другие группы общества, а также школы и другие общественные институты, с целью содействия благополучию подростка с тем, чтобы сократить необходимость вмешательства со стороны закона...» [24].

ВЫВОДЫ

Считаем, ребенок и семья остаются самыми уязвимыми группами, подвергнутыми социальным рискам, среди главных причин следует отметить отсутствие законодательных актов регламентирующих феномен подростков находящихся в конфликте с законом, отсутствие системы ювенальной юстиции, способной отвечать социальным требованиям подростков и исключать случаи нарушения их прав на этапе уголовного преследования и заключения.

На текущий момент созданная в Республике Молдова нормативная научно-теоретическая база по профилактике преступности недостаточно эффективно и комплексно реализуется на практике, что обусловлено множеством факторов, таких как политическое и социально-экономическое положение страны, а также низкий уровень благосостояния населения, его культуры и образования.

Предупреждение совершаемых преступлений несовершеннолетними в современных условиях является основным направлением уголовно-правовой политики Республики Молдова. Оно позволяет решать задачи противодействия преступности с наименьшими затратами для общества, поскольку, сокращая преступность несовершеннолетних, общество одновременно добивается и снижения общей криминализации государства.

Таким образом, по результатам проведенного исследования можно сделать следующие выводы:

- преступность несовершеннолетних – это особый вид преступности, являющийся составной частью общей преступности, которому свойственны определенные признаки, а также особенности структуры, обусловленные главным образом характерностью психического и нравственного развития несовершеннолетних, в том числе их социальной незрелостью;
- центральным звеном криминологической характеристики преступности несовершеннолетних является личность преступника, главная особенность которой обусловлена его возрастом;
- социальная среда, в которой находится несовершеннолетний имеет значимое влияние на формирование его противоправного поведения, в особенности, на возникновение криминогенного поведения которого первостепенно влияют факторы семейного неблагополучия;
- достижение поставленных задач по профилактике правонарушений несовершеннолетних во многом зависит от комплексного подхода органов государственной системы к оказанию помощи ребенку и семье, находящимся в трудной жизненной ситуации;
- деятельность по профилактике безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних основывается на определенных принципах, которые в своей

совокупности составляют определенную систему и призваны определять направление работы субъектов профилактической деятельности.

В условиях начавшегося внедрения в юстицию ювенальных технологий, при соблюдении судами требований норм материального и процессуального права, а также международных стандартов детского правосудия, эффективные административные и уголовно-правовые меры, применяемые в отношении несовершеннолетних, могут в действительности способствовать предотвращению правонарушений с их стороны и в то же время послужить гарантией их исправления [21, р. 37].

Проблема защиты прав подростков, формирования особого порядка судопроизводства в отношении несовершеннолетних, совершивших противоправные действия не нова. Одним из элементов ювенальной юстиции является активизация профилактики и контроля над преступностью среди несовершеннолетних, что в свою очередь требует индивидуального подхода к личности несовершеннолетнего правонарушителя, а также выяснения причин и условий совершения преступлений.

Исходя из вышеизложенного, можно сделать вывод, что социальная среда, в которой находится несовершеннолетний, в частности это его семья и близкие друзья, имеет значимое влияние на формирование его противоправного поведения, которое главным образом обусловлено неблагоприятными социально-экономическими условиями современной жизни. Таким образом, значимой причиной криминогенного поведения несовершеннолетних является формирование у них различного рода психических отклонений, которые возникают вследствие влияния на них семейно-бытового окружения. Кроме того, следует отметить, что неблагополучная семья оказывает негативное влияние не только на собственных членов семьи, но и на других несовершеннолетних, с которыми дружат их дети.

По нашему мнению, особенности национальных правовых систем не позволяют говорить о возможности прямой рецепции альтернативных приемов уголовно-правового воздействия на несовершеннолетнего преступника в соответствующее отраслевое законодательство. Однако в данном случае, по нашему мнению, более важным представляется дух, а не буква международных правил. Кроме того, альтернатива уголовному наказанию будет способствовать надлежащей реинтеграции несовершеннолетних в жизнь обществ». Общество, не способное рассматривать свою молодёжь как важный ресурс, не имеет высоких шансов на успех в мировой экономической конкуренции.

Предложения по совершенствованию действующего законодательства, регламентирующего особенности административной ответственности и наказания несовершеннолетних позволят усилить защиту прав и интересов несовершеннолетних, избежать возникновение судебных ошибок, сформировать единую правоприменительную практику, с целью упрощения процедуры рассмотрения судами вопросов, касающихся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних, также, главным образом, снизить количество преступлений, совершаемых несовершеннолетними.

Считаем целесообразным рассматривать молодёжь в качестве основного ресурса общества и предоставлять ей возможность стать свободными, активными и ответственными гражданами, добиваясь улучшения условий жизни и повышению степени активного участия молодёжи в социальных, культурных и политических мероприятиях, что, безусловно окажет на неё положительное влияние.

Подводя итог проведённому исследованию можно констатировать, что Республика Молдова интегрируясь в международное сообщество, демонстрирует стремление уважать и обеспечивать основные права, свободы и законные интересы несовершеннолетних. Наиболее чётко данное стремление проявляется в процессе имплементации международных стандартов личных прав и свобод несовершеннолетних в национальное законодательство Республики Молдова.

Интеграция Молдовы в международное сообщество, приоритет общечеловеческих ценностей, закрепление их в законодательстве Республики Молдова потребовали нового социо-культурного подхода к криминологическим проблемам, в том числе к изучению

проблем предупреждения правонарушений несовершеннолетних. Несомненно, расширение правового поля в сфере предупреждения правонарушений несовершеннолетних и формирование системы такого предупреждения происходит за счет международных норм и стандартов.

Международным сообществом разработан целый ряд нормативных актов и договоренностей, касающихся принципиально важных вопросов в сфере обеспечения прав ребенка, предупреждения правонарушений среди несовершеннолетних, условий обращения с несовершеннолетними правонарушителями. Свод данных норм международного права фактически сформировал политику обращения с несовершеннолетними, совершающими правонарушения, включающую в себя в качестве структурных элементов профилактические меры; социальную реинтеграцию; обеспечение гарантий соблюдения прав человека в отношении несовершеннолетних правонарушителей; применение мер, альтернативных лишению свободы; осуществление ареста, задержания или тюремного заключения ребенка лишь в качестве крайней меры и в течение как можно более короткого периода времени; отказ от назначения наказания несовершеннолетним в виде смертной казни или пожизненного тюремного заключения. Полагаем, что в работе с несовершеннолетними первоочередной задачей является профилактика правонарушений.

Несомненно, предупреждение правонарушений несовершеннолетних и разработка соответствующих рекомендаций выступают одними из базовых задач международного правотворчества, равно как и формирование гуманных стандартов обращения с несовершеннолетними правонарушителями, призванных обеспечить рациональную молодёжную и уголовную политику.

Анализ международных нормативных актов позволяет говорить о том, что предупреждение правонарушений несовершеннолетних рассматривается международным сообществом как комплексная социальная политика. Меры по предотвращению правонарушений должны быть направлены на всех без исключения детей и подростков.

Таким образом, международное сообщество не ограничивается принятием конвенций и договоров, касающихся предупреждения правонарушений несовершеннолетних. Правовое регулирование закрепляется на организационном уровне, а также, созданы и функционируют целый ряд международных организаций, и национальных структур, самым тесным образом взаимодействующих с ООН по проблемам правонарушений несовершеннолетних, предупреждению правонарушений, ресоциализации детей.

Библиография:

1. Bejan Octavian, Bujor Valeriu. Unele aspecte conceptuale și metodologice ale prevenirii criminalității. În: Jurnalul Juridic Național: Teoria și Practica, nr. 3. 2016. <https://bujor.md/wp-content/uploads/2020/07/UNELE-ASPECTE-CONCEPTUALE-SI-METODOLOGICE-ALE-PREVENIRII-CRIMINALITATII-2.pdf>
2. Butoi T., Mitrofan N., Zdrengea V., Psihologia judiciară, București, Ed.: ALL BECK, 2006.
3. Canțer, N. Proiecții teoretice și praxiologice vizând profilul psihosocial al delincvenților minori. În: Revista națională de drept, 2005, nr. 7.
4. Ciobanu Igor. Criminologia. Chișinău, Ed.: CEP USM, 2016.
5. Ciornei-Donighian C. Rolul și funcțiile familiei în prevenirea delincvenței juvenile, Botoșani, An. II, nr. 2-3, 2004.
6. Corcenco Aliona. Considerații generale privind personalitatea infractorului minor. În: Revista Națională de Drept, Aprilie, 2002, Nr. 4.
7. Coșleț O. Aspecte sociale privind personalitatea infractorului minor. În: Revista Națională de Drept, 2006, nr.12.
8. Coșleț O. Influența băuturilor alcoolice și a substanțelor stupefiante asupra comportamentului deviant al minorilor. Revista Națională de Drept. februarie 2006.
9. Crivenchi Svetlana. Aspecte psihologice ale delincvenței. În: Delincvența juvenilă. Prevenire și recuperare. Universitatea de Criminologie. Conferință științifică a profesorilor Catedrei

- Asistență Socială și Sociologie din 15-16 ianuarie 2002/ Red. : Lașcu M., Bujor V., Moraru A., Troenco V. Chișinău: Centrul Editorial al Universității de Criminologie, 2002.
10. Debesse M. Adolescentul. În: Psihologia copilului. Traducere din limba franceză. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1970.
 11. Dogaru Lucretia. Criminologie. București, Editura Pro Universitaria, 2017.
 12. Fitzpatrick J. Human Rights in Crisis: the International system for Protecting. Human Rights During States of Emergency. Philadelphia: Universe of Pennsylvania Press, 1994.
 13. Florian Gh. Manual de prevenire a criminalitatii. Teorie si practica. București, Editura: Oscar Print, 2006.
 14. Rotaru O. Condițiile prenatale și calitatea mediului familial ca factori de risc ai delincvenței juvenile. În: Avocatul Poporului, Nr. 5, Chișinău, 2003.
 15. Rotau O. Rolul factorilor psihici în etiologia criminală. MAI, Academia de Poliție "Ștefan cel Mare", Chișinău, 2005.
 16. Rusnac S. Factorii sociali în comportamentul delincvent al minorilor. În: Analele Științifice ale Universității Libere Internaționale din Moldova:Drept, 1999, vol. 3.
 17. Rusnac S. Familia ca factor al comportamentului delincvent al minorilor, Chișinău, Ed.: Cardidact, 1998.
 18. Rusnac S. Psihologia dreptului. Chișinău, Ed.: Cardidact, 2000.
 19. Азаров А., Ройтер В., Хюфнер К. Права человека, международные и российские механизмы защиты. Москва, 2003.
 20. Васильев В. Юридическая психология. Москва, 2011.
 21. Денисович В.В., Лежников С.Б. Особенности профилактики и предупреждения преступности несовершеннолетних на примере правоприменительной практики Курганской области. În: Виктимология. №4 (6). 2015.
 22. Загорьян С.Г. Социальная среда – основа формирования групповой преступности несовершеннолетних. În: Вестник Восточно-Сибирского института МВД России. 2014. № 2 (69).
 23. Обухова Л.Ф. Возрастная психология: учебник для бакалавров. М. 2013.
 24. Пекинские Правила принятые Генеральной Ассамблеей ООН 29 ноября 1985г.
 25. Пономарев В.П. Международные стандарты в области предупреждения преступности несовершеннолетних. Криминологический журнал. 2003 г. №1.
 26. Психология: учебник для бакалавров / под ред. Б.А. Сосновского. 3-е изд., перераб. и доп. М. 2014.
 27. Риорден Дж. Преступность несовершеннолетних в США. Перевод; М. 2007.
 28. Розин Вадим. Психологический анализ преступной личности. Уголовное право, 1999, № 2.
 29. Руководящие принципы ООН для предупреждения преступности среди несовершеннолетних 1990 г., принятых в Эр-Рияде и утвержденных резолюцией 45/112 на 45 сессии Генеральной Ассамблеи ООН.
 30. Рыбак А.З. Криминология в человеческом измерении: новая методология. Монография. М.: Издательство Юрайт, 2020.
 31. Сабирова Р.Ш., Игембаева К.С. Социальная среда и личность подростка: специфика влияния. В: Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. 2016. №5 (4).
 32. Старков, О. В. Криминология. Теория и практика: учебник для вузов. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Издательство Юрайт, 2019.
 33. Флоря, Е. Проблема криминологического изучения личности преступника. В: Закон и жизнь, 2002, № 3.
 34. Чернышева Е.В. Семейное неблагополучие как криминогенный фактор. В: Психопедагогика в правоохранительных органах. 2007. №3 (30).

35. Шаграева А. Детская психология. Теоретический и практический курс. Москва: Гуманитарный Издательский Центр ВЛАДОС, 2001.
36. Криминология: учебник / отв. ред. В.Е. Эминов. Москва, ИХД-во: Право, 2019, с. 343.
37. Антонян Ю.М. Криминология: учебник для академического бакалавриата, с. 172-173.
38. Правосудие в отношении несовершеннолетних. Дайджест ЮНИСЕФ. 1998 г. с. 49.
39. Дж. Риорден. Преступность несовершеннолетних в США. Перевод; М. 2007, с.103.

CONCEPTUL DE APLICARE A DREPTULUI

Ana-Maria STRATANENCO,
masterantă, facultatea Drept, USEM
Coordonator științific: Victoria MIHALAȘ,
Lector universitar, USEM

Résumé:

Le concept d'application du droit en tant que forme de réalisation du droit a subi un long processus d'évolution et, atteignant aujourd'hui, le concept de l'objet et du but du droit s'est élargi, y compris des valeurs fondamentales telles que: les droits de l'homme et les libertés, l'idée de justice et de vérité légalement établie, assurant le respect de l'ordre par les autorités public et par tous les citoyens. Toute l'activité d'application de la norme légale, réalisée par les organes de l'État, est basée sur la loi et les actes normatifs législatifs. La nature de l'application de la loi est de résoudre les problèmes d'importance juridique. L'application de la loi poursuit le processus de régulation normative des relations sociales, à partir de l'activité de création de la loi, en la complétant par la régulation individuelle en établissant ou en concrétisant les droits et obligations des sujets, en précisant leur position juridique dans des situations concrètes.

Mots-clés: *activité d'application de la loi, actes d'application, activité formulée de manière procédurale, application de la loi, exigences procédurales.*

Rezumat:

Conceptul de aplicare a dreptului ca formă a realizării dreptului cunoaște un îndelungat proces evolutiv și, ajungând în zilele noastre, concepția despre scopul și finalitatea dreptului s-a extins, cuprinzând valori fundamentale, cum ar fi: drepturile și libertățile omului, ideea de justiție și de adevăr stabilită juridic, asigurarea respectării ordinii de către autoritățile publice și de către toți cetățenii. Activitatea de aplicare a dreptului reprezintă una din etapele mecanismului reglementării juridice a relațiilor sociale, conținutul căruia nu se mai formează din reglementarea normativă și generală, ci din una individuală și concretă.

Cuvinte-cheie: *activitatea de aplicare a dreptului, acte aplicative, activitatea procesual-formulată, aplicarea dreptului, cerințe procedurale, consecințe juridice.*

Introducere

Aplicarea dreptului ca o formă specială a realizării dreptului ce este caracterizată ca o activitate a unor organe, instituții competente ale statului sau a organelor și instituțiilor nestatale, abilitate cu competență din partea statului, care, conform unor proceduri speciale, emite acte juridice individuale (de aplicare) ce determină apariția, modificarea, stingerea sau restaurarea unor anumite raporturi juridice.

În prezent, ne aflăm în situația când societatea contemporană democratică înaintea noi cerințe față de procesul de creare, precum și față de cel de realizare a dreptului. Un sistem de drept apreciat ca fiind democratic presupune exigențe noi și strict determinate atât față de tehnica elaborării actelor normative, cât și față de procesul de realizare a acestora.

Definind activitatea de aplicare a dreptului ca o anumită formă a realizării dreptului, cea care presupune intervenția unui organ de stat competent care elaborează, după o anumită procedură, un act juridic – actul de aplicare.

Emiterea actelor de aplicare, organele statului stabilesc măsuri de sancționare a celor care nu respectă obligațiile ce le revin, și că, în unele cazuri, activitatea de aplicare a dreptului vizează restabilirea ordinii de drept încălcată și aplicarea sancțiunii normei de drept; însă este inexactă opinia acestor autori, deoarece ar rezulta că aplicarea dreptului ar fi legată numai de constrângerea de stat sau doar la restabilirea ordinii de drept încălcate.

Scopul studiului dat este cercetarea conceptului de aplicare a dreptului, pentru stabilirea prezenței sau lipsei drepturilor sau obligațiilor subiective și determinării, în baza normelor juridice respective, care este o condiție necesară și importantă a realizării statului de drept.

Conceptul de aplicare a dreptului

Aplicarea dreptului reprezintă o activitate exercitată de autoritățile publice și, în limitele determinate, de autorități private ce prestează servicii publice, în forme special prevăzute de lege.

□ formă specială de realizare a dreptului ce constă în activitatea autorităților competente, care conform unei proceduri speciale emit acte de aplicare (acte juridice), acestea, la rândul lor, ducând la apariția, modificarea, stingerea sau restaurarea raporturilor juridice.

□ se manifestă prin acte care produc efecte juridice întemeindu-se în actele normative și urmărind respectarea lor, actele de aplicare reflecta în fond aceeași voința de stat, însă, în timp ce în cazul actelor normative voința de stat este formulată ipotetic în raport cu unele situații posibile, în actele de aplicare ea este concretizată prin raportarea prevederilor generale la anumite subiecte, obiecte, drepturi și obligații determinate. Dacă normele juridice se referă la situații generale, ipotetice și vizează categorii nedeterminate de persoane, actele de aplicare au un caracter concret.

□ se concretizează într-un rezultat specific – actul de aplicare. Actul de aplicare a dreptului este actul juridic concret care produce anumite efecte juridice concretizate în nașterea, modificarea sau stingerea unor raporturi juridice – consideră profesorul Ion Dogaru.

Actul de aplicare a dreptului este un act de putere de stat cu caracter individual concret, emis de un subiect competent pentru un caz juridic concret, în scopul stabilirii prezenței sau lipsei drepturilor sau obligațiilor subiective și determinării, în baza normelor juridice respective, a volumului lor – susține profesorul rus V.Lazarev. Din definițiile prezentate, rezultă o concluzie incontestabilă: actul de aplicare a dreptului nu trebuie confundat cu actul normativ juridic.

Deosebirea acestora rezultă din următoarele:

1. Actul normativ juridic este un act primar, pe când actul aplicativ este un act derivat. Actele aplicative rezultă întotdeauna din cele normative și sunt adoptate în baza lor.

2. Actul normativ juridic intervine pe planul elaborării dreptului, pe când actul de aplicare a dreptului, pe planul transpunerii acestuia în viață, pe planul aplicării dreptului.

3. Activitatea normativă juridică este rezervată doar unor autorități publice. Profesorul Nicolae Popa are perfectă dreptate afirmând că „în principiu, nimic nu se opune ca un organ care elaborează un act normativ să poată elabora și acte de aplicare (a majori ad minus). Spre exemplu: guvernul edictează atât hotărâri – acte normative – cât și decizii individuale, acte de aplicare a dreptului”. Dacă activitatea normativă este strict reglementată în competența unor organe ale statului, activitatea de aplicare poate fi realizată de orice organ al statului și, în limite determinate, chiar și de organizații nestatale.

4. Actele de aplicare este temeiul juridic al apariției, modificării sau stingerii unui raport juridic, în timp ce actele normative nu creează, de regulă, în mod automat, raporturi juridice; Aceste raporturi juridice apar, fie între organul emitent și un alt subiect de drept, fie între doi subiecți de drept distincți de organul de stat care a emis actul de aplicare. Exemple de acte de aplicare a dreptului: proces-verbal de contravenție, decizie de sancționare, decizie de pensionare, decizie de acordare a terenului de construcție, ordin de percheziționare, ordin de arest etc.

5. Spre deosebire de actele normative care au un caracter general, impersonal, tipic, injonctiv și ireproșabil, actele de aplicare a dreptului sunt acte cu caracter nominal, individual, concret determinate, referindu-se la o situație de fapt.

6. Actul normativ, având un caracter general, acționează în mod repetat, continuu, în măsura în care se produce ipoteza prevăzută de normă, producându-și efectele impersonal până la ieșirea sa

din vigoare. Actul de aplicare a dreptului, fiind individual, își consumă efectele odată cu soluționarea speței respective .

7. Emiterea actelor aplicative nu este numai un drept al organelor de stat, ci și o obligație juridică. Organul de stat este obligat să emită actul de aplicare. Emiterea actului aplicativ constituie una din atribuțiile autorității respective. Dacă actul normativ intră și iese din vigoare după reguli strict determinate prin lege, actul de aplicare devine obligatoriu din momentul comunicării sale celor interesați. Chiar din momentul comunicării curge termenul înăuntrul căruia poate fi contestat de către partea nemulțumită. În timp ce actul normativ își întinde efectele pe toată perioada în care este în vigoare, actul de aplicare își epuizează efectele în momentul adoptării sale.

8. Actele normative pot fi codificate, pe când actele de aplicare a dreptului, datorită mării varietăți și volumului impresionant, nu pot fi codificate. Fiecare act de aplicare a dreptului urmează reguli specifice de adoptare, de structură și de formă .

9. Hotărârea ce separă actul normativ de actul de aplicare îl reprezintă denumirea, scopul urmărit, conținutul diferit, finalitatea deosebită al celor două categorii de acte.

Denumirea nu întotdeauna poate fi obiect de distincție a actului normativ de cel aplicativ. Un lucru este cert: legea (constituțională, organică, ordinară) întotdeauna este act normativ. Același lucru se referă și la ordonanțele Guvernului, care întotdeauna sunt acte normative. În ceea ce privește celelalte acte (decretele președințiale, hotărârile guvernului etc.). Ele pot fi atât normative, cât și aplicative. Calificarea și distincția lor depinde de scopul urmărit, conținutul concret, finalitățile sale. Mai mult ca atât.

Unul și același act poate fi concomitent și act normativ și act aplicativ. De exemplu, o hotărâre cu caracter normativ, adoptată de către Guvern, este un act normativ, dar, în același timp, are și un caracter aplicativ față de legea în baza căreia ea a fost emisă. Acest lucru rezultă chiar și din prevederea constituțională a alin. (2) art.102 al Constituției Republicii Moldova: „(2) Hotărârile se adoptă pentru organizarea executării legilor”. Acest lucru însă nu trebuie absolutizat, cum au făcut, de altfel, normativiștii. Normativismul absolut a desființat practic hotărârea dintre edictarea normelor și aplicarea acestora. În cunoscuta sa teorie privind formarea dreptului în trepte, „Hans Kelsen consideră că fiecare act, aflat pe o treaptă determinată a forței juridice, apare fie ca un act normativ, fie ca act de aplicare, în raport de legăturile sale cu actele inferioare sau superioare lui”.

10. Activitatea normativă a statului este subordonată unor reguli metodologice de tehnică legislativă. Activitatea aplicativă a subiecților speciali (autorități publice, persoane oficiale ș.a.) nu este subordonată unor reguli generale. Ea diferă de la o ramură de drept la alta, ba chiar și în cadrul aceleiași ramuri de drept. Remarcăm și faptul că un act de aplicare nu seamănă cu un altul de aceeași valoare, deoarece situațiile concrete sunt diferite unele de altele. O întrebare destul de actuală e și cea ce se referă la subiecții care elaborează acte aplicative.

11. Actele de aplicare a dreptului nu țin de competența exclusivă a unei singure autorități publice. Ele pot fi emise de toate cele trei categorii de autorități publice (legislative, executive (judecătorești)). Astfel, Parlamentul, fiind unica autoritate legiuitoare a statului care adoptă legi. În același timp, Parlamentul, conform atribuțiilor sale, adoptă diverse acte aplicative. Exemplu de acte aplicative emise de Parlament ne pot servi: hotărârile Parlamentului de numire în funcție, hotărârea privind votul de încredere acordat Guvernului ș.a. Președintele Republicii, în exercitarea atribuțiilor sale, emite decrete obligatorii pentru executare pe întreg teritoriul statului (alin. (1) art.94 („Actele Președintelui”) al Constituției Republicii Moldova). Unele din decretele Președintelui pot fi acte normative. Majoritatea absolută a decretelor Președintelui sunt totuși acte aplicative. Exemplu de decrete, acte aplicative ne pot servi: decretele de numire în funcție, de decorare cu ordine și medalii, de grațiere, de acordare a cetățeniei etc.

Guvernul, ca organ al puterii executive, adoptă hotărâri cu caracter aplicativ. Prim-ministrul, pentru organizarea activității interne a Guvernului, emite dispoziții. Ministerele, departamentele, în exercitarea atribuțiilor ce le revin, emit ordine și instrucțiuni.

Autoritățile publice locale adoptă hotărâri și dispoziții. Instanțele judecătorești nu fac decât acte de aplicare a dreptului (hotărârile judecătorești), neputând emite acte normative.

În doctrina juridică, au fost făcute mai multe propuneri de clasificare a actelor de aplicare a dreptului. Astfel, în dependență de normele juridice care se aplică, pot fi distinse: acte de aplicare constituționale, administrative, civile, financiare, funciare, penale, de dreptul muncii etc. În funcție de structura normei juridice, s-a făcut distincție între actele de aplicare a dispoziției normei juridice și actele de aplicare a sancțiunilor normelor juridice.

Analizând diversitatea tipurilor de acte aplicative, putem să constatăm că actele de aplicare a dreptului reprezintă o valoare independentă datorită rolului său deosebit, necesității și utilității în mecanismul influenței asupra relațiilor sociale.

Valoarea actelor de aplicare a dreptului constând și în faptul că acestea realizează anumite obiective sociale concomitent cu actele normative. Productivitatea în atingerea obiectivelor ce stau în fața actelor de aplicare a dreptului atestă eficiența acestora, care poate fi înaltă, medie, insuficientă, joasă.

Eficiența actelor de aplicare se manifestă prin aceea că ele formează un anumit rezultat împreună cu alte mijloace (precum și cele normative) ale activității sociale și ale celei juridice. Actul de aplicare poate să atingă o eficiență maximă doar atunci când obiectivele care s-au aflat în fața acestuia au fost realizate fără investiții economice enorme, în termeni rezonabili și fără careva urmări negative pentru societate.

Activitatea actului legislativ este precis determinată în timp, momentul intrării lui în vigoare fiind acela al publicării în Monitorul Oficial, dacă textul normei nu prevede o altă dată ulterioară, pe când în cazul actelor de aplicare acestea devin, în principiu, obligatorii din momentul aducerii lor la cunoștință părții interesate;

- Activitatea de elaborare legislativă este supusă unor reguli metodologice de tehnică legislativă, a căror respectare condiționează validitatea actelor, în timp ce actele de aplicare a dreptului presupun respectarea unor proceduri prestabilite de tehnică juridică; - actele de aplicare a dreptului se deosebesc de actele normative și după principiile care stau la baza căilor de atac împotriva lor;

- Controlul legalității actelor de aplicare poate fi un control ierarhic sau un control judecătoresc, fiind realizat prin modalități aflate la dispoziția părților participante la raportul juridic respectiv, pe când controlul legalității actelor normative cunoaște un sistem de garanții specifice mai complex (controlul parlamentar sau controlul judecătoresc);

- Spre deosebire de activitatea de executare și respectare a normelor de drept de către cetățeni, în cursul cărora ei pot să încheie, prin acord de voință, raporturi juridice în temeiul normelor dispozitive, actele de aplicare, săvârșite în baza legii, apar întotdeauna prin voința unilaterală a unui organ al statului;

- Activitatea de elaborare a actelor normative este rezervată doar unor categorii de autorități publice, pe când activitatea de aplicare a dreptului poate fi realizată de orice autoritate publică competentă și, în limitele determinate, chiar și de autorități private abilitate cu competența corespunzătoare;

- Subordonarea actelor de aplicare a dreptului față de actele normative este o expresie a principiului legalității.

Concluzie:

Deci, activitatea de aplicare a dreptului de către autoritățile publice, în manifestarea sa funcțională și în scopul evaluării eficienței sale, orientează spre o optimizare pozitivă, necesită o analiză teoretico-practică, îndreptată spre evidențierea curențelor depistate la manifestarea acestei activități.

Accentuăm că determinarea în cauză, nefiind un scop în sine, contribuie într-o măsură esențială la perfecționarea activității de aplicare a dreptului de către autoritățile publice prin identificarea cauzelor comiterii curențelor în activitatea de aplicare a dreptului. Sistemul de erori în domeniu poate fi divers, în dependență de o pluralitate de factori de natură obiectivă și subiectivă, precum și perspectivele de perfecționare calitativă a acestei activități.

Studiul ne permite să comparăm actul de aplicare a dreptului cu actul normativ juridic. Iar scopurile, sarcinile și funcțiile aplicării dreptului sunt condiționate de puterea statală, care se bazează

pe un aparat special al impunerii și se răspândește asupra tuturor autorităților și activităților faptice privind îndeplinirea sarcinilor și scopurilor acestei organizații.

Bibliografie:

1. <http://www.justice.md/md/dic/>
2. Luburici M., Teoria generală a dreptului, ed. a II-a, Oscar Print, București, 2000. 230 p
3. MANȚUC ELENA „ ACTIVITATEA DE APLICARE A DREPTULUI DE CĂTRE AUTORITĂȚILE PUBLICE” p.44
4. Elena Manțuc „ Conceptul de aplicare a normelor juridice ca formă a realizării dreptului.”
5. CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA , alin. (2) art. 102. Publicat : 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140
6. CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA , alin. (1) art.94. Publicat : 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140
7. elena_mantuc_thesis.pdf (cnaa.md)
8. CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA , alin. (1) art.102. Publicat : 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140
9. CRM1/1994 (legis.md)

**INTERESUL DOCTRINAR FAȚĂ DE BAZELE LEGALE ALE POLITICII STATULUI
ÎN DOMENIUL OCROTIRII JUDECĂTOREȘTI A DREPTURILOR
ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI**

Ala SUMAN,
masterand, Facultatea Drept, USEM
Nicoleta MOROZAN,
doctorandă, Facultatea de Drept, USM,
Cezar ZAGOREANU,
student, USMF „Nicolae Testemițanu”
Lidia SUMAN,
Studentă, Facultatea Drept, USEM
Coordonator științific: Zinaida LUPAȘCU,
doctor în drept, conferențiar universitar, UTM
Coordonator științific:
Artur ZAGOREANU,
magistru în drept, avocat
Rodica NICHITA,
doctor în drept, Facultatea Drept, USEM

Summary: *The logic of a theoretical study on the issue of judicial protection of human rights and freedoms, obliges us to start from the doctrinal interest in the legal basis of state policy in the field of judicial protection of human rights and freedoms, to highlight what has been done so far, with those pluses and wishes.*

In general, the issue of human rights and freedoms has always preoccupied and still concerns human thinking. Nor can it be overlooked that the issue of legal policy in the field of judicial protection of human rights and freedoms has not been given due attention, lacking official views on the legal policy of the state in this area.

Keywords: *human rights and freedoms, justice, legal policy, judiciary, jurisdiction,*

Rezumat: *Logica unui studiu teoretic pe problematica din domeniul ocrotirii judecătorești a drepturilor și libertăților omului, ne obligă să pornim de la interesul doctrinar față de bazele legale ale politicii statului în domeniul ocrotirii judecătorești a drepturilor și libertăților omului, să evidențiem cele făcute până la noi, cu plusurile și doleanțele respective.*

În general, problema drepturilor și libertăților omului întotdeauna a preocupat și preocupă gândirea umană. Nu poate fi trecut cu vederea nici faptul, că problema politicii juridice în domeniul ocrotirii judecătorești a drepturilor și libertăților omului nu i s-a acordat atenția cuvenită, ducând lipsă de concepții oficiale asupra politicii juridice a statului în acest domeniu.

Cuvinte cheie: drepturile și libertățile omului, justiție, politica juridică, putere judecătorească, putere jurisdicțională,

Introducere:

Opțiunile privind implicarea statului în activități economice și sociale sunt susținute prin “contribuția necesară a politicilor de stat în promovarea valorilor care răspund trebuințelor vitale ale individului”. Dreptul este etapizat și inclus în politica statală doar în măsura în care nu atentează la demnitatea umană la drepturile și libertățile omului, la echitate și justiție. Justiția, ca principiu superior, vizează justețea și moralitatea, respectarea drepturilor fiecăruia. Deasemenea, justiția este într-o strânsă corelație cu dreptul. A încălca exigentele Justiției înseamnă a viola drepturile celorlalți... Justiția în limitele ei stricte se opune carității, milei, indulgenței. Caritatea ne obligă să facem bine celorlalți, justiția ne cere să nu facem rău. [30., p.108]

Justiția independentă într-un stat de drept. Doctrinarii din domeniu, în mod sporit au acordat atenție problemei nominalizate supra. Mircea Djuvara (1886-1944), personalitate remarcabilă a culturii românești din perioada interbelică, apreciat pe bună dreptate de către Giorgio Del Vecchio că este “mai presus de toți, care prin vastitatea și profunzimea încercărilor sale trebuie să fie recunoscut nu numai ca cel mai mare gânditor român dar și unul dintre cei mai mari gânditori contemporani în domeniul filosofiei juridice” a adus o contribuție esențială în studiul problemei ocrotirii judecătorești a drepturilor și libertăților omului.[50.,p.166] La Mircea Djuvara se observa că există o permanentă intenție de a pune în centrul atenției individul uman cu drepturile și libertățile lui.

Acesta din urmă este cel care creează valorile morale sau juridice având înscrise în el, în mod *a priori* a principiului justiției după care se structurează realitățile sociale. “Dacă ar fi să ne întrebăm care este noțiunea care stă la baza dreptului, -susține marele gânditor- putem spune cu drept cuvânt, că la baza dreptului stă și ideea de utilitate socială, așa cum am enunțat-o, dar în realitate această idee se reduce la ea însăși în ultima analiză și prin urmare se subordonează ideii de justiție.” [19., p.133]

Ideea de justiție, “consistă în a trata toate persoanele la fel, în a nu face o favoare uneia în defavoarea celeilalte. Aici găsim unul dintre fundamentalele ideii de justiție; el stă în ideea de egalitate națională între persoanele libere. Aceste persoane intră în contact între ele, sunt supuse unor comandamente care sunt violabile, căci dacă nu ar fi violabile, nu am mai fi în fața unui fenomen de drept și ca atare aceste persoane sunt libere în activitatea lor în acest inteles. [19.,p . 224-225]

Chemând statul, instanțele judecătorești să stea la straja drepturilor și libertăților omului, remarcăm faptul că “ideile de justitie și de echitate trebuie, să fie supuse unei continue influențe reciproce în așa fel, încât să dispară inechitatea și să rămână pretutindeni justiția în înțelesul cât mai ideal posibil” [19.,p.228]

Statul de drept va trebui înțeles ca un stat care, organizat pe baza principiului separației puterilor statului în aplicarea căreia justiția dobândește o reală independență și urmând prin legislația sa promovarea drepturilor și libertăților inerente naturii umane, asigură respectarea strictă a reglementărilor sale de către ansamblul organelor lui în întreaga lor activitate.

Pe această linie de gândire, în Documentul Final al Reuniunii de la Copenhaga asupra dimensiunii umane finalizat la 29.06.1990 s-a subliniat, că statul de drept nu înseamnă pur și simplu o legalitate formală ce asigură regularitatea și coerența în instaurarea și punerea în aplicare a ordinii democratice, ci și o deplină acceptare a valorii supreme a persoanei umane, garantată de instituții constituind un cadru pentru expresia sa cea mai completă.” [21.,p.9-10.]

Deosebit de importantă pentru realizarea scopurilor statului de drept este “existența unei justiții independente, a unui sistem de organe chemat să înfăptuiască activitatea jurisdicțională distinctă de puterea legiuitoare și de cea executivă și sustragerea oricarei influențe a acestora”. [21., p.53]

Întrucât statul de drept este statul domniei legilor, statul independenței justiției, instanțele competente sunt ținute să soluționeze litigiile cu care au fost sesizate întemeindu-se exclusiv pe normele juridice în vigoare, fără ca instanțele judecătorești superioare sau organele, aparținând puterii legiuitoare sau executive, să le poată influența în activitatea lor prin ordine, instrucțiuni, îndrumări sau sugestii.

Cu alte cuvinte, principiul independenței justiției înseamnă că instanța competentă nu se pronunță asupra litigiului ca parte integrantă într-o ierarhie, ci ca organ care procedează în afara vreunui raport de subordonare. Această constatare nu este infirmată de faptul că prin lege se admite casarea unei hotărâri judecătorești de către instanța superioară cu trimitere la instanța inferioară.

O asemenea casare cu trimitere nu echivalează cu o îndrumare în cadrul unui raport de serviciu, ci are semnificația unei noi sesizări a instanței inferioare care în limitele acestei noi sesizări are o deplină independență în aprecierea probelor și în stabilirea stării de fapt potrivit ultimei sale convingeri, putând să facă aplicarea, în funcție de noile probe administrative și a altor dispoziții legale decât cele cu privire la care s-a pronunțat instanța de recurs. [21.,p.55-56]

Principiile obligatorii ale justiției: să nu ucizi, să nu rănești, să nu furi, să nu răpești libertatea sau demnitatea, se adaugă îndatoriri generale care ne obligă să respectăm drepturile personalității celorlalți și în consecință să nu le fie răpită nici una din capacitățile, virtuțile lor naturale”. “Justiția constă mai presus de orice în a restitui fiecărei ce i se datorează”, călăuzind relațiile sociale și determinând “direct relațiile oamenilor cu semenii lor”. [30.p.107]

S-a demonstrat ca “esența justiției își află expresia în poziția obiectivă a subiectivității și în coordonarea intersubiectivă”. [30,p.28;]

Exigențele principiului justiției se înfăptuiesc: prin considerarea simultană a mai multor subiecte puse pe un același plan și reprezentate, unul în funcție de celălalt, prin paritatea și egalitatea inițială, care se presupune între participanții unui raport de același fel; prin reciprocitatea sau corelațiunea, prin care afirmarea unui drept este concordantă unei obligații și invers, adică la exigență, la o îndatorire este corelativ un drept. [31.,p.194]

Studiile doctrinare filosofice și juridice ne confirm faptul, că “acolo unde societatea se bazează pe cunoștințe și pe producerea acestora, ea se concentrează asupra științei, ingineriei și educației, caracteristică dreptului ei pozitiv este întemeierea pe proclamarea și consacrarea drepturilor naturale ale omului “, ca sursa și justificare a oricărei Constituții și a întregii legislații unui stat”. [31.,p.168] Prin însăși natura sa, prin accepțiunile sale de drept obiectiv “dreptul se concretizează în reglementări pozitive ale unor raportări sociale cărora le dă valoare prin dispoziția prin care unele sunt interzise, altele sunt premise, altele sunt obligații, invocând Justiția, Dreptatea, Binele comun în forme generice juridice, forme normative”. [31,p.180]

Viața socială impune diverse fapte (acțiuni-inacțiuni) ale oamenilor. O acțiune umană alternează, reguli, valori și scopuri și ca urmare este ordonată, ghidată, ceea ce o face rațională.

De aceea în viziunea profesorului Gh. Mihai, ”am putea spune ca există un singur principiu al Justiției...Justiția este principiul (temeiul) oricărui drept sens ontologic. De aceea îi vom spune, deși nu tocmai propriu, principiu fundamental. Fiecare drept pozitiv are principiile sale generale, care nu pot fi astfel în afara rațiunii fundamentale.Principiul fundamental nu are nevoie de recunoaștere ca să existe ,spre deosebire de principiile generale recunoscute prin legile statului”.

Justiția desemnează “ceea ce trebuie să fie în versul uman. Dreptul desemnează ceea ce trebuie făcut potrivit cu o societate sau alta, poate într-un ansamblu de reguli conforme cu Just(i)ția, întrucât numai prin aceasta și-ar justifica ființa de drept.” Prin drept se și asigură ordinea judiciară. Ea rezidă în ansamblu hotărârilor pronunțate de către jurisdicțiile ordinare și speciale dintr-un stat, printr-o activitate numită justiție. Aici termenul “justiție” are înțelesul de prerogativă a statului suveran, de a pronunța dreptul prin instituțiile sale abilitate să o facă.

Totalitatea instituțiilor abilitate să pronunțe dreptul într-un stat realizează o funcție judiciară prin care impune ordinea judiciară. Conform Constituției, jurisdicția cuprinde- în sens larg - toate organele cărora legea le atribuie calitatea de a o exercita, iar în sens strict- instanțele judecătorești cărora li s-a fixat atribuția de a soluționa litigii, în afara celor care – prin dispozițiile exprese ale legii- sunt date altor organe.

Redutabilul profesor universitar Ioan Huma se recomandă, în principal, prin lucrările publicate sub egida unor edituri de prestigiu, lucrări prin care promovează consecvent umanizarea societății. În viziunea domniei sale “în ordinea ei, lumea drepturilor, a valorilor justiției, pilon de civilizație și spiritualitate, s-a înscris organic în istoria umanității. Mai ales acum, sistemul juridicității are a-și dinamiza prezența în conceptul umanist servind cu mijloacele sale afirmarea comunităților și statelor lor și pe aceasta bază, a sistemului normativ integrativ al ansamblului civilizației omenești”. Profesorul I.Huma, consideră, că dreptul natural este laitmotivul problematicii drepturilor omului, constituie justa măsură a acestora. Se știe că de când există stat și lupta pentru putere, dreptul a slujit cu credință statul și puterea, a fost umbrit de politica guvernatoare. “Astăzi în măsura în care vom asigura statul de drept, stat slujitor al drepturilor și nu un stat al drepturilor confiscate de putere – susține, pe bună dreptate profesorul Ioan Huma- am putea pretinde, poate pentru prima dată un succes în istorie, ca și politica să slujească dreptul, devenit acum sumă de valori normative acreditate social și apte să ne conducă pe calea libertății reale. Răsturnarea istorică a relației dintre politic și judiciar ar asigura întâlnirea firească nespeculativă, dar nici ideologizată, a dreptului pozitiv cu dreptul natural.” [28., p.6]

În conceptul umanizării și socializării reale a drepturilor și libertăților omului poate triumfa Dreptul, Echitatea și Justiția.

În viziunea autorului Lidia Barac, noțiunile “just”, “injust” aparțin moralei, iar evaluarea dreptului ca just sau injust exprimă relația în care el se află cu morala, pe de o parte, iar pe de altă parte, este de natură a pune în evidență una din finalitățile sale deosebit de importante, anume aceea de a asigura și promova justiția, dreptatea și adevărul în societate și în viața membrilor săi.

Prin această valență a sa, dreptul este îndepărtat de construcția sa tehnică, de caracterul său formal, absolut necesar elaborării sale. Dacă observăm cum sunt utilizați termenii de just, chiar de către juriști, vom constata, că semnificația acestor termeni este și ea diferită. Deseori termenul de just este asociat ideii de bine, corect, în timp ce termenul de injust este asociat ideii de rău, nedrept, urât, ilicit.

Indiferent de accepțiunile acestor termeni, trebuie să constatăm, că ei sunt subordonați ideii de justiție, animate de un element comun, potrivit cu care, indivizii, oameni pot pretinde în raporturile dintre ei un anumit grad de egalitate relativă. Acest element comun, exprimă în realitate o regulă cu valoare de principiu care se manifestă ori de câte ori, în discuție intră împărțirea unor profituri sau dezavantaje, drepturi sau obligații etc. [8., p.15.] Generalizând problemele activității instanțelor judecătorești și a magistraților și asociind o serie de norme care vizează statutul magistraților, putem identifica rolul magistraților într-un stat de drept, anume acela de a garanta supremația dreptului, a legii și a statului de drept, a drepturilor și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor.” [10., p.3]

E îmbucurător faptul, că mai mulți cercetători nu au trecut cu vederea problematica bazelor legale ale politicii statului, în domeniul ocrotirii judecătorești a drepturilor și libertăților omului și într-o măsură mai mare sau mai mică și-au adus contribuția lor la soluționarea acestei situații.

Astfel, profesorul universitar E. Arama, în lucrarea sa “Repere metodologice pentru studierea și aplicarea dreptului”, atrage atenția la mai multe probleme ce țin, de politica statului, în acest domeniu. E semnificativă în acest sens afirmația, cu care ne solidarizăm, referitoare la faptul, că “separația puterilor în stat și asigurarea drepturilor și libertăților omului reprezintă două trăsături definitorii ale statului de drept. Ambele trăsături sunt indisolubil legate de exercitarea justiției, căreia actualmente îi revine un rol fundamental în realizarea noii ordini juridice, al cărei ideal este statul de drept”. Totodată autoarea face distincție între egalitatea formală și reală, egalitatea în fața legii și egalitatea în lege, legalitatea șanselor și a rezultatelor. [2., p.15]

Este incontestabil faptul că în lipsa unor egalități reale nu poate fi vorba de stat de drept, echitate, justiție. Un interes sporit prezintă propunerea profesorului universitar E. Arama de a utiliza în domeniul dreptului, în general, și în jurisprudență, în special o noțiune complexă, necesară cum ar fi *proporționalitatea*. Aplicarea acesteia în jurisprudența statelor europene, a Curții Europene a Drepturilor Omului -menționează autorul- “pune în valoare natura multiaspectuală a dreptului și a justiției, necesitatea perfecționării permanente a celor ce creează și aplică dreptul pentru ca acesta să fie în serviciul omului în vederea triumfului dreptății.” Proporționalitatea este conceptul ce se află în

strânsă legătura cu raționalul și credem că poate fi utilă în politica juridică a statelor noastre.[2.,pag 23]

Un rol considerabil în studiul problemei politicii statului în garantarea judecătorească a drepturilor și libertăților omului revine profesorului universitar Gheorghe Avornic, care menționează faptul că “evoluția teoriei clasice a separației puterilor în stat a amplificat și evoluția explicațiilor și practicilor privind puterea judecătorească. Aceasta explică chiar terminologia diferită sub care această “putere” este exprimată în constituții și doctrina și anume: *putere judecătorească, putere jurisdicțională*.

Denumirea de autoritate judecătorească invocă foarte clar justiția ca funcție distinctă și ca sistem distinct. Însuși termenul de “justiție” are două sensuri.

În prim sens, prin justiție înțelegem sistemul organelor judecătorești, iar într- al doilea activitatea de soluționare a proceselor civile administrative, comerciale, penale, de muncă etc. de aplicare de sancțiuni de restabilire a drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor care au fost încurcate. În limbajul cotidian a face justiție înseamnă a face dreptate. [3., p.212]

Prin finalitatea sa, justiția se situează printre principalii factori de consolidare a celor mai importante relații sociale, dat fiind faptul că ea întruchipează virtutea morală fundamentală menită a asigura armonia și pacea socială a căror realizare contribuie deopotrivă regulilor religioase, juridice. [22., p.25]

Autorul are perfectă dreptate, menționând că “experiența demonstrează că Puterea Judecătorească a jucat și joacă un rol deosebit în apărarea și realizarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor , precum și a celorlalte drepturi și interese legitime deduse judecății. În baza legii, Puterea judecătorească este separată de celelalte puteri ale statului având atribuții proprii ce sunt exercitate prin instanțele judecătorești în conformitate cu principiile și dispozițiile prevăzute în Constituție și în celelalte legi ale țării”. Un aport considerabil în promovarea și garantarea drepturilor și libertăților omului revine incontestabil, profesorului universitar D.Baltag care atrage atenția la faptul că “ primul și cel mai important domeniu care trebuie transformat și modelat potrivit doctrinei este *statul* , pe care toți politicienii îl definesc ca principala instituție politică a societății , capabile să exercite puterea suverană.Statul reprezintă sistemul nervo-central al societății motiv pentru care puterea politică instalată va acționa astfel încât statul să fie în măsura a implementa conceptele proprii doctrinei sale.Puterea politica ghidată de o datină proprie este forța care divizează în societate.Important este faptul că dreptul se află în slujba obiectivelor stabilite de puterea politică.Teoretic vorbind dreptul ar trebui să aibă capacitatea de a cenzura comenziile statului, de a domoli nervozitatea ori nerăbdarea puterii politice, asigurând reglementarea sub forma normelor juridice a celor mai importante domenii ale vieții economice, politice și sociale, plecând de la protecția valorilor juridice, a drepturilor și libertăților fundamentale ale poporului, a democrației reale în general. [4.,p.180]

Politica juridică a statului e îndreptată spre promovarea drepturilor și libertăților fundamentale, spre asigurarea respectării stricte a legilor de către toți .Din această perspectivă, “ nici justiția, a cărei independență este consacrată constituțional, nu este separată în sens absolut de celelalte două puteri, legislativă și executivă. Ea se impune judecătorului chiar dacă prevederile sale nu sunt suficiente și clare. În raporturile cu executivul, judecătorul se bucură de o independență neingrădită, în virtutea atribuțiilor sale, fiind chemat să exercite, prin contenciosul administrativ, un veritabil drept de control asupra administrației publice”. [4., p.476]

Este semnificativ faptul, că “ *pentru ca justiția să-și poată îndeplini misiunea ea este cărmuită de anumite principii fundamentale ce vizează atât organizarea, cât și funcționarea sa : principiul libertății, accesul liber la justiție, prezumția nevinovăției, egalitatea în fața legii...* Rezultă că prevederile constituționale din legile speciale sunt conforme principiilor fundamentale referitoare la independența magistraturii, elaborate, de cel de-al VII lea Congres al Națiunilor Unite -Milano 1985- și adoptate ulterior prin rezoluțiile din 29.11.1985 ale Adunării Generale O.N.U., care a invitat guvernele statelor membre ” să le respecte și să le includă în legile și practicile lor naționale”. [4., p.477]

Este semnificativ rolul justiției în cazul răspunderii juridice ca segment final, ultima verigă a actului de îndeplinire a justiției. Subliniind acest lucru în lucrarea sa fundamentală “ Teoria răspunderii și responsabilității juridice” profesorul D. Baltag pornește de la triumful dreptății justiției, echității, promovării și ocrotirea drepturilor și libertăților omului. [5., p.144]

Prezintă interes sporit și se impune prin originalitatea sa studiul monografic al profesorului universitar Igor Dolea. Deși studiul respectiv ține de domeniul dreptului de procedură penală, autorul subliniază faptul că “merită a fi acceptată opinia din doctrina, potrivit căreia este necesară o unitate dialectică între stat și persoană, deoarece neimplicarea statului în protecția intereselor persoanei concrete afectează interesul general. Aflat în raport cu statul, cetățeanul este în drept nu numai să accepte din partea statului o *regulă de joc*, dar și să ceară de la stat un comportament corespunzător, iar dacă este necesar, fiind în drept de a-l impune, prin intermediul instanțelor naționale sau internaționale. [20.,p. 57] Făcând referință la rolul puterii judecătorești în promovarea și garantarea drepturilor și libertăților omului, autorul remarcă:“ Drepturile persoanei sunt un factor esențial care stabilește obiectivele, conținutul și forma activității procesuale în cauzele penale. Nu drepturile persoanei trebuie să se conformeze intereselor descoperirii infracțiunii și urmăririi penale, a procesului penal în general, dar rigorile procesual penale trebuie să se conformeze la maximum drepturilor persoanei”. [20., p.58]

Ne solidarizăm cu opinia profesorului I. Dolea, conform căreia “ în activitatea organelor procesual penale necesită a fi aplicat *principiul autolimitării* care poate fi definit, în opinia noastră, astfel: dacă un comportament, o acțiune a organelor nu este interzisă, dar și nu este prevăzută de lege, aceasta înseamnă că acțiunea trebuie interpretată ca una interzisă. Pentru cetățeni este aplicabil *principiul libertății* care asigură persoana cu dreptul de a-și apăra libertățile și drepturile sale cu toate mijloacele neinterzise. Drepturile și libertățile persoanei determină esența și conținutul legilor. Astfel, în primul rând se prezumă stabilirea în legi a condițiilor pentru realizarea în cea mai mare măsură sau pe cât este posibilă, a drepturilor persoanei”. [20., p 59]

În viziunea noastră acest principiu ar fi acceptabil și oportun de a fi recunoscut viabil și pentru instanțele judecătorești, deoarece “asigurarea drepturilor persoanei în probatoriul penal nu va fi efectivă doar prin declararea drepturilor persoanei ca o valoare supremă, chiar prevăzute de lege și sunt necesare mecanisme de asigurare a acestora. Fără aceste mecanisme și în lipsa unor garanții procesuale asigurarea drepturilor persoanei va rămâne doar declarație. [20.,p.80] Aceste concluzii țin de starea reală de lucruri din legislația Republicii Moldova, când e vorba de coraportul material cu dreptul procesual. De multe ori și dreptul material promovează anumite valori, dar în lipsa normelor procesuale acestea rămân neefective.

O valoare teoretică și practică inedită o are studiul cercetatoarei Tatiana Novac [36.,p.21] care subliniază faptul că, caracterul complex al justiției contemporane ne permite să evidențiem rolul ei oxilogic și formarea puterii de stat și a structurii trihotomice a aparatului de stat în complexitatea sa. Ca urmare, justiția se prezintă atât în calitate de funcție jurisdicțională a statului cât și în calitate de serviciu public. ”Caracteristica justiției prin analiza principalelor sale accepțiuni, -susține autorul- ne orientează spre o sintetizare logică a principiilor ce îi sunt reprezentative. Concluzionăm interacțiunea reciprocă a principiilor independenței, integrității și neutralității în determinarea naturii și esenței justiției contemporane. Independența justiției presupune o capacitate decizională absolută autonomă atât la nivel de sistem cât și la nivel de instanță. Integritatea prezumă prezența unui respect și a unei încrederi sociale, realizate din comportamentul social manifestat, în cazul nostrum - al comportamentului funcțional al justiției.

Neutralitatea prezintă atât o autonomizare organizațională și funcțională, cât și o nesimplificare și abstractizare de la lupta pentru putere în orice formă de manifestare ce o caracterizează.” [36., p.23]

Potrivit prevederilor constituționale și legale “instanțele judecătorești, care exercită puterea judecătorească și îndeplinesc justiția în numele legii au următoarele caracteristici:

Origine legală, permanentă; sunt organe cu jurisdicție obligatorie; aplică principiul contratorialității și normele de drept”.

Esenta conceptului de *independență a justiției* decurge din teoria separației puterilor. Justiția fiind unul dintre cei trei piloni fundamentali și legali ai puterii într-un stat democratic modern, presupune atât independența individuală, cât și instituțională. Termenul *independență* definește relațiile dintre puterea judecătorească și alte puteri și autorități.

Examinarea și solutionarea cauzelor concrete ce țin de competența instanțelor de judecată, se evidențiază în baza principiilor constituționale: al egalității cetățenilor în fața legii și a justiției (art. 16); al accesului liber la justiție (art.20), al prezumției de nevinovăție (art.21), al dreptului la apărare (art.26), al legalității (art.114), al independenței judecătorilor (art.116), al publicității dezbaterilor judecătorești (art 117); în baza prevederilor referitoare la limba de procedură și dreptul la interpret (art.118); exercitarea căilor de atac (art.119); caracterul obligatoriu al sentințelor și al altor hotărâri judecătorești definitive (art.120).

Într-un studiu de doctorat în drept, autoarea, Anastasia Catan ,consideră că politica juridică în domeniul drepturilor omului poate fi definită ca “ reprezentând activitatea sistemică a statului și a reprezentanților societății civile orientate spre elaborarea unui mecanism eficient de reglementare juridică și aplicarea acestuia în vederea asigurării respectării drepturilor și libertăților omului și cetățeanului, consolidarea ordinii de drept și a legalității, realizate în sfera de acțiune a dreptului și prin mijloace de drept.[15.,p.22] Conținutul politicii juridice în domeniul drepturilor omului cuprinde totalitatea măsurilor luate de către subiecții acestora în vederea realizării efective a politicii, exprimată în realizarea drepturilor, protecția și apărarea lor.” [15., p.19]

Referindu-se la tendințele de dezvoltare a politicii juridice, constatăm, că scopul primar (apropiat) al acestora ar fi în asigurarea protecției și promovării drepturilor cetățenilor, garantate de Constituția Republicii Moldova, afirmate, proclamate și consacrate prin instrumentele internaționale la care statul nostru este parte. Scopul final rezidă în dezvoltarea unei adevărate culturi a drepturilor omului și Republica Moldova, fără de care edifierea unui stat de drept practic este irealizabilă.” [15., p.18-19]

Principalele direcții de acțiune și tendințe de dezvoltare a politicii juridice în domeniul drepturilor omului sunt: promovarea universalității drepturilor omului; promovarea drepturilor omului în toate domeniile vieții sociale; încorporarea drepturilor omului în toate evaluările de impact; evaluarea periodică a realizării politicii juridice în domeniul drepturilor omului; colaborarea statului cu parteneri externi; dezvoltarea parteneriatului cu societatea civilă. Toate aceste tendințe au menirea de a perfecția politica juridică în domeniul drepturilor omului, de a optimiza și a eficientiza mecanismul de realizare a acesteia. [15, p.20]

În viziunea doctrinarului Zaporozjan V., drepturile omului au devenit un concept universal. În condițiile globalizării dreptului se proliferază necesitatea de a defini în aspect juridic drepturile omului pentru a detașa diferitele terminologii aplicate confuz în acest domeniu.

Termenul “drepturile omului” , în calitate de concept juridic, analizat prin metoda exegetică a dreptului constituțional poate fi definit într-un limbaj mai popular ca posibilități de acțiune a ființei umane. Autorul susține că pentru a defini drepturile omului, este necesar să luăm în considerație faptul că prin drept (al omului) înțelegem o prerogativă a posibilității de acțiune .Ținând cont de titulatura în sensul termenului “ om“, definind drepturile omului, suntem nevoiți sa abordam prerogativele ființei umane independent de aflarea acesteia sub jurisdicția unui stat.Existența unui drept al omului nu depinde de recunoașterea sau garantarea acestuia de sistemele de drept național sau internațional, originea drepturilor omului este naturală. Se va ține cont și de faptul că exercitarea acestei prerogative depinde de voința subiectivă a ființei umane de a desfășura sau de a refuza desfășurarea acțiunii umane pretinse.Ca urmare, drepturile omului sunt și drepturi subiective. [54., p 442-448]

Autorul ajunge la concluzia că drepturile omului sunt acele prerogative naturale ale ființei umane, întemeiul cărora omul conform voinței sale subiective, poate desfășura sau refuza o acțiune pentru exercitarea unei valori umane...și drepturi secundare ale omului.Toate se atribuie la categoria celor fundamentale în scopul coexistenței sale în societate. [54, p.446]

Lucrarile savantului Zaharia Victor prezintă o valoare teoretică si practică inedită, autorul acordînd o atenție sporită problematicii accesului la justitie, care constituie blocul fondator al

sistemului democratic, in care orice persoana are dreptul la satisfactie efectiva in cazul lezarii drepturilor sale,cum ar fi de exemplu, combaterea torturii.

Nu ne-am referit la toate studiile asupra problematii drepturilor si libertatilor omului din Republica Moldova,dar făcând o incursiune istorica a problematii drepturilor si libertatilor omului putem conchide ca stiinta actuala dominanta privind drepturile si libertatile omului, privind politica statala in acest domeniu nu este o creatie exclusiva a doctrinelor unei sau altei tari, la o anumita etapa de dezvoltare istorica. Aceasta are la baza tot ceea ce omenirea a acumulat pe parcursul evoluției sale.

Secolul XX, inceputul secolului al XXI lea marcheaza monumentele studii stiintifice in ceea ce priveste problematica drepturilor si libertatilor omului, in general, ocrotirii si garantarii acestora, in special garantarii judecatoresti a drepturilor si libertatilor omului, in particular.Ele au influentat legislații nationale și internationale care tot mai mult contribuie la umanizarea societății contemporane.

Concluzii:

În urma cercetarii problemelor propuse pentru acest articol inaugural, considerăm că drepturile si libertățile omului, garantarea acestora întotdeauna au preocupat gândirea umană. Știința contemporană inglobează în sine răspunsuri și recomandări la cele mai diverse întrebări ale problemei nominalizate. In același timp la toate etapele de dezvoltare a societatii,există multe întrebări care își mai asteaptă răspunsul. Nu poate fi trecut cu vederea nici faptul că functionalitatea institutiei drepturilor si libertatilor omului e vizata de ritmul mult mai inalt al transformarilor social-economice,politice etc.

Accelerarea acestui ritm duce la schimbări importante in domeniul legiferarilor, in presiunea sub care lucreaza autoritatile statului. Toate acestea inaintează noi întrebări si necesită indiscutabil,abordări suplimentare permanente in studiul problemei enunțate supra.

Fără a diminua semnificația abordărilor doctrinare și proxilogice din acest domeniu, constatăm că unele investigații nu întotdeauna se localizează la imperativele noastre naționale, altele-avînd un caracter fragmentar sau incomplet,in virtutea scopurilor pe care și le-au propus diferiți doctrinari.Remarcăm și faptul ,că reglementările naționale din domeniul respectiv nu sunt suficiente pentru a face față întregului diapazon de probleme teoretice si practice cu care se confruntă societatea

Bibliografie:

1. AMITETELOAIE Alexandru, Drept constituțional și instituții politice, Editura Junimea, Iași, 2009 p . 8-9
2. ARAMA E., Repere metodologice pentru studierea si aplicarea dreptului, CEP USM, Chisinau, 2009, p.83
3. AVORNIC Gh.,HUMA Ioan , BRAGOI C., GRECU R., și alții,Tratat de teoria generala a statului si dreptului, Vol. 1 Iasi, Vasiliana 98, 2015, p.212(total -404 p)
4. BALTAG Dm., Teoria Generala a drepturilor, Curs universitar, Chisinau,ULIM, 2010,p.180 (total -536p)
5. BALTAG Dm., Teoria raspunderii si responsabilitatii juridice, Chisinau, ULIM, 2010 (total-440 p)
6. BANCIU Angela, Istoria vieții constituționale în România (1866-1991), Casa de editură și presă ȘANSA S.R.L., București, 1996, p. 22
7. BARAC Lidia, Raspunderea si sanctiunea juridica, editura Lumina dex Bucuresti,1997
8. BARAC Lidia, Elementede teoria dreptului,Editia 2, ed. CHBeck,Bucuresti,2009
9. BARAC Lidia, Europa si drepturile Omului. Romania si Dreptuirle Omului, Editura Lumina Lex, Bucuresti,2001
10. BARAC Lidia, Management juridic,Editura Hamagiu,Bucuresti,2010
11. BERINDEI Dan, Revoluția română din 1848-1849, Editura Enciclopedică, București, 1998
12. BĂLCESCU N., Opere, partea a II-a, Scrieri istorice, politice și economice, București, 1940 p. 99.

13. CIOȘCA I., Tratat de drepturile omului. Editura Europa Nova, Bucuresti,1995;
14. Constitutia Republicii Moldova: Comentariu (coord. de proiect: Klaus Sollfrank, Chisinau,ARC,2012, p.412-462 (total 576 p)
15. CATAN Anastasia, autoreferatul tezei de doctor in drept ” Politici de ordin judic in domeniul drepturilor omului aplicabile in Republica Moldova”, Chisinau 2018 (in total-28 p)
16. CATAN Anastasia, autoreferatul tezei de doctor in drept ” politici de ordin judiciar in domeniul drepturilor omului aplicabile in Republica Moldova”, Chisinau 2018, p.19(in total-28 p)
17. CRAIOVAN I., Tratat de teoria generala a dreptului , Universul juridic , Bucuresti,2015
18. DELEANU I., DELEANU S., Mica enciclopedie a dreptului, Editura Dacia, Cluj Napoca, 2000
19. DJUVARA Mircea,Teoria generala a dreptului (Enciclopedia juridica).Drept national, izvoare si drept pozitiv, Editura ALL, Bucuresti,1995, p.133. (total 516 File)
20. DOLEA Ig., Drepturile persoanei, in probatoriul penal: conceptul promovarii elementului pivat, cartea Juridica, 2009, Chișinău,p 57 (total 416 p)
21. DRĂGANU Tudor, Introducere in teoria si practica Statului de drept,Editura Dacia,Cluj Napoca,1992,p.9-10(in total 224 p)
22. DUCULESCU V., Protecția juridică a drepturilor omului, Editura Lumina Lex, București, 2008, p. 169.p. 25
23. ECONOMU Radu, 1631.O Chartă a libertăților, în Magazin istoric, nr. 10(2325) octombrie 1986, pp . 8-9;
24. IORGA N., Evoluția ideii de libertate, Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Ilie Bădescu, Editura Meridiane, București, p. 136
25. IORGOVAN Antonie , Drept constituțional și instituții politice. Teorie generală, Editura „Galeriile J. L. Calderon”, București, 1994.p. 103
26. GHICA I., Opere, Editura de Stat Pentru Literatură și Artă, București, 1967, p. 235
27. GONȚEA Ioana , Primăvara popoarelor – Revoluția de la 1848 în spațiul european, sursă <http://www.historia.ro/>, consultată la data de 26 .12.2021.
28. HUMA Ioan, Valorile identitare in fata globalizarii.Culegere de studii . Universul juridic,Bucuresti, 2016, p.6
29. MAZILU Dm.,Teoria Generala a Dreptului,Editura All Beck,Bucuresti,200,pg.137 (in total 436 p)
30. MAZILU Dm., Echitate si Justitie, Editura Stiintifica, Bucuresti,1972,pg.107 si urmatoarele
31. MIHAI Gh.,Fundamentele dreptului.Stiinta dreptului si ordinea juridica (I);Teoria normelor juridice si a interpretarii ei (II) , Editura ALL BECK,Bucuresti,2003,p.194 (total -592p)
32. MIHAILĂ Ileana , Planul Bilisten: Unirea țărilor române la 1770, în „Magazin istoric” nr. 4/2006, p. 12-15
33. MURARU Ioan, Elena Simina Tănăsescu, Drept constituțional și instituții politice, Ediția 13, Vol. I, Editura C.H.Beck, București, 2008, p. 84.
34. NEAGU Andrei, Consolidarea justitiei în statul contemporan democratic.Monografie, Chisinau, 2012, p.21-22 (total 240 p.)
35. NEGULESCU Paul,ALEXIANU George, Tratat de drept public, vol. I, Editura „Casa Școalelor” , București, 1942, p. 209, apud, Victor Duculescu, op. cit.
36. NOVAC Tatiana, Autoreferatul tezei de doctor in drept ,, Statutul magistratului in arealul justitiei, Chisinau, 2016 (total-30 p)
37. OROVEANU Mihai T.Istoria dreptului românesc și evoluția instituțiilor constituționale , Editura Cerna, București, 1992, p. 198;
38. PARASCHIV R., Mecanismele internationale de protectie a drepturilor omului, Pro universitaria, Bucuresti, 2014
39. PLATON, Republica, Opere V, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 326

40. POALELUNGI M.,Autoreferatul tezei de doctor in drept ,, conduita legala si justitia , Chisinau, 2006, p.15 (total-320 p)
41. POALELUNGI M.,,, Conventia Europeana a Drepturilor Omului: Obligatii pozitive si negative, Monografie, Chisinau, 2015 (total 320p)
42. POPA N., teoria generala a drepturilor, editura C.H. Beck, Bucuresti,2014;
43. POPESCU S., Statul de drept in dezbaterele contemporane,Bucuresti,1998;
44. POPESCU S., Teoria generala a dreptului, Lumina Lex, Bucuresti,2000;
45. PURDA N., Protectia juridica a drepturilor omului, editia a 3-a, Editura Universul Juridic, Bucuresti,2011
46. RAILEAN P., Esenta si importanta activitatii jurisdictionale in asigurarea legalitatii in statul de drept.Teza de doctor in drept, Chisinau,2014 (total 200p)
47. RAILEAN P.,mecanismul jurisdictional in asigurarea legalitatii in statul de drept, Monografie, Chisinau, 2015(total 608 p)
48. RUSSO Alecu, Scrieri alese, Editura de Stat Pentru Literatură și Artă, București, 1959, p. 147
49. STERBEȚ Valeria, Reforma Judiciara si de drept in Republica Moldova: realizari, probleme. Perspective, Chisinau, 2005
50. Giorgio Del Vechio,Lectii de filosofie juridical, Bucuresti, Editura Europa Noua,p.166 (total 325
51. VOICU C., VOICU A., Teoria generala a drepturilor, Univesrul juridic, Bucuresti, 2013
52. XENOPOL A., Primul proiect de Constituție a Moldovei din 1922. Originile partidului conservator și ale celui liberal, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl,1898,p. 45
53. ZAPOROJAN V.Protectia drepturilor fundamentale in justitia constitutională a Republicii Moldova, Teza de doctor in drept, Chisinau,2007(in total 181 p)
54. ZAPOROJAN V.Reflectii teoretice asupra definitiilor „drepturi ale omului” si „ drepturi fundamentale”. In: dimensiunea stiintifica si proxilogica a dreptului.Materialele conferintei stiintifice internationale „Constitutii la dezvoltarea doctrinara a dreptului” in hanorem Elena Arama, doctor habitat in drept, profesor universitar, Omemerid, Chisinau, 14-15 martie 2009,Bons Offices, Chisinau, 2009, p 442-448
55. ZAHARIA Victor, Combaterea torturii in Republica Moldova,Chisinau, IRP,2006
56. ZAHARIA Victor, Noua Legislatie penala si procesul penala.Realizari si controverse.Impactul asupra detentiei. Chisinau „Helmax-exim” SRL,2007
57. ZAHARIA Victor s.a., Comitetul pentru plangeri.Ghid petru detinut si administratia institutiilor penitenciare, Chisinau,Bons Offices,2007

NOȚIUNEA ȘI STATUTUL JURIDIC AL DREPTURILOR COPILULUI MINOR LA NIVEL NAȚIONAL

Victoria NICOLAEV,
Studentă, UTM

Coordonator științific: **Viorica URSU,**
conferențiar universitar, doctor în drept,UTM

Summary: *Minor children are a specific category of subjects who play an important role in the development of the state, this being the category of citizens who need close supervision, double protection, compared to the adults, or the victims being vulnerable. Child minors may be adults. And the promotion and protection of children's rights is a topic of international interest that requires a more complex approach, being a problem with social, legal, economic and even humanitarian repercussions. The design and implementation of a legislative framework to ensure the protection*

and promotion of the rights of the child becomes a challenge for every state party because practical solutions must be found that can produce direct effects. Thus, children, whose rights have been respected and protected, represent the future of a healthy society.

Keywords: *child, minor, protection, child rights, society.*

Rezumat: *Copii minori reprezintă o categorie specifică de subiecte care au un rol important în dezvoltarea statului, aceștia reprezentând categoria cetățenilor care necesită o supraveghere minuțioasă, o protecție dublă, în comparație cu maturii, ori aceștia fiind mai vulnerabili, dat fiind faptul că consecințele lezării drepturilor unui copil minori pot fi majore. Iar promovarea și protecția drepturilor copilului este un subiect de interes internațional care necesită o abordare cât mai complexă fiind o problemă cu repercusiuni sociale, juridice economice și chiar umanitare. Conceperea și implementarea unui cadru legislativ care să asigure protecția și promovarea drepturilor copilului devine o provocare pentru fiecare stat în part deoarece trebuie găsite soluții practice care să poată produce efecte directe. Astfel, copiii, a căror drepturi au fost respectate și protejate reprezintă viitorul unei societăți sănătoase.*

Cuvinte cheie: *copil, minor, protecție, drepturile copilului, societate.*

Introducere:

Copiii sunt mai vulnerabili decât adulții în fața dificultăților vieții, iar dezvoltarea lor într-un mediu sănătos este esențială pentru viitorul unei societăți. Pentru a-i ajuta este necesar să înțelegem situația de facto, aceasta fiind posibilă prin elaborarea unei cercetări axată pe analiza cadrului normativ, pe date statistice și opinia specialiștilor din domeniu, dar și din experiența altor state.

Ținem să menționăm chiar la începutul cercetării că, în ultimii ani Republica Moldova a marcat o evoluție importantă în domeniul protecției drepturilor copilului.

Un prim pas a fost ratificarea de către legislativul Republicii Moldova la 12 decembrie 1990 a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, adoptată la 20 noiembrie 1989. Acest document este în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993.

Ratificând acest act internațional, Republica Moldova s-a angajat să protejeze copiii de orice gen de discriminare, să le asigure o bună securitate socială și condiții pentru dezvoltare intelectuală și fizică cât mai completă.

La 28 mai 1999 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Hotărârea nr. 416 [3] prin care a aprobat Strategia de reformă a sistemului de asistență socială, hotărâre ce a pus bazele unei reforme în domeniul asistenței sociale în special a asistenței sociale a copilului și familiei.

Reforma sistemului de asistență socială vizează mai multe obiective, printre care: crearea unui cadru juridic în domeniul asistenței sociale și reforma cadrului administrativ-organizatoric.

O prioritate a reformei cadrului administrativ-organizatoric consta în crearea unui organ central de specialitate (minister, departament) cu sarcini și atribuții în domeniul promovării noii politici de administrare a asistenței sociale.

În plan teritorial, politica de asistență socială fiind promovată prin direcțiile de asistență socială realizarea ei fiind efectuată prin oficiile de asistență socială în cooperare cu serviciile specializate ale autorităților publice locale.

Termenul de protecție a copilului este utilizat în diferite moduri de diferite organizații în diverse situații. În forma sa cea mai simplă, protecția copilului se referă la dreptul fiecărui copil de a nu i se face nici un rău.

Acest drept se adaugă la alte drepturi, cum ar fi acela de a beneficia de ceea ce are nevoie pentru a supraviețui, a se dezvolta și a prospera.

Încălcarea drepturilor copilului la protecție, pe lângă faptul că este o încălcare a drepturilor omului, constituie și obstacole uriașe, insuficient recunoscute și aduse la cunoștința organelor competente, în calea supraviețuirii și dezvoltării copilului. Pe de altă parte, acțiunile reușite de protecție sporesc șansele copilului de a crește sănătos fizic și mintal, încrezut și cu respect față de sine.

Neasigurarea unei protecții adecvate pentru copii poate submina însăși dezvoltarea unei țări și aduce cu sine costuri negative care continuă să existe dincolo de copilărie, chiar și în timpul vieții adulte.

Autorul Rotaru S. [9] în studiul dedicat drepturilor și obligațiilor părinților, ajunge la concluzia că reglementarea drepturilor și obligațiilor părinților față de copii se bazează pe următoarele principii: părinții trebuie să-și exercite drepturile și să-și îndeplinească obligațiile lor părintești numai în interesul copilului.

Conceptul de „*interes al copilului*” include un interes superior public, căci părinții sunt obligați să crească copilul, îngrijind de sănătatea și dezvoltarea lui fizică, de educația, instruirea și pregătirea profesională a acestuia, în conformitate cu capacitățile copilului și posibilitățile părinților.

Printre principalele drepturi și obligații ale părinților față de copii autorul enumeră următoarele: de a-i stabili copilului un prenume, educația și instruirea copilului, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale copilului, de stabilire a locuinței copilului, dreptul și obligația de a-i reprezenta pe copii în actele juridice ori de a-i încuviința aceste acte, etc., dreptul și obligația de a administra bunurile copilului.

Deși indirect, totuși autorul se expune asupra problemei când copilul își pierde statutul de „*copil*”, respectiv nu îi mai sunt aplicabile anumite reglementări de protecție și apărare a copilului [10, pag. 44].

Deci, consideră autorul, rezultă că părinții sunt înzestrați de lege cu drepturi și obligații părintești pe acea perioadă de timp când copilul necesită educație și grijă, garantarea intereselor lui și apărarea acestuia.

Termenul „*copil*”, în sens larg, desemnează persoana, indiferent de vârstă, care și-a stabilit legătura de filiație față de o altă persoană. Această noțiune nu este dată reieșind din prevederile legale în vigoare, ci din utilizarea uzuală a acestui termen [1, pag. 38].

Dicționarul Explicativ al Limbii Române definește prin „*copil*” băiat sau fată în primii ani ai vieții (până la adolescență).

Problema elucidării conținutului noțiunii de „*copil*” apare inclusiv din necesitatea de a aprecia incidența aplicabilității prevederilor Convenției cu privire la drepturile copilului, dar și a altor acte normative care impun protecția acestuia.

Începând cu fondarea organizației (1919) Save the Children (Salvații Copiii), continuând cu aprobarea (1924) Declarației privind drepturile copilului, crearea (1953) Fondului pentru Copii al Națiunilor Unite (UNICEF), proclamarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului din totdeauna a fost pusă întrebarea referitor la drepturile copilului și necesitatea reglementării lor. Problema reglementării drepturilor copilului, atât a celor patrimoniale, cât și a celor nepatrimoniale a devenit executorie în dreptul internațional și național „*dată fiind lipsa de maturitate fizică și intelectuală, copilul are nevoie de protecție și îngrijire speciale, inclusiv de o protecție juridică adecvată, atât înainte cât și după nașterea sa*” [1, pag. 3].

Conform prevederilor constituționale al Republicii Moldova, și anume prevederile art. 48 menționează despre îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor, art. 50 garantează protecția copiilor orfani și a celor lipsiți de ocrotirea părinților, iar această obligație îi revine statului. Totodată, copiii se bucură de un regim special de asistență în realizarea drepturilor lor.

Legea privind drepturile copilului nr. 338 din 15 decembrie 1994 [5] stabilește statutul copilului ca subiect independent și prevede asigurarea sănătății lui fizice și spirituale. Un capitol întreg al acestei legi este adresat copilului în condiții nefavorabile și extreme.

Prin prisma prevederilor acestei legi copii lipsiți de mediul familial sau cei orfani se bucură de protecție și ajutor special din partea statului [8, pag. 62].

În art. 53 din Codul familiei al Republicii Moldova [2], se regăsește dreptul copilului de a fi protejat, astfel, copilului i se garantează apărarea drepturilor și intereselor sale legitime. Apărarea drepturilor și intereselor legitime ale copilului se asigură de părinți sau persoanele care îi înlocuiesc, iar în cazurile prevăzute de lege – de procuror, autoritatea tutelară sau de alte organe abilitate.

Totodată, conform prevederilor art. 112 a Codul familiei al Republicii Moldova [2], apărarea drepturilor și intereselor legitime ale copiilor se pune pe seama autorității tutelare în cazurile de deces al părinților, de decădere a lor din drepturile părintești, de abandon, de declarare a părinților ca fiind incapabili, de boală sau absență îndelungată, de eschivare de la educația copiilor, de la apărarea drepturilor și intereselor lor legitime, inclusiv în cazul refuzului părinților de a-și lua copiii din instituțiile educative, curative sau din alte instituții în care se află aceștia, precum și în alte cazuri de lipsă a grijii părintești.

La data de 14 iunie 2013 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 140 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.

Respectiva lege stabilește procedurile de identificare, evaluare, asistență, referire, monitorizare și evidență a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, precum și autoritățile și structurile responsabile de aplicarea procedurilor respective. Această lege având menirea de a reglementa, următoarele aspecte [6]:

- reglementarea atribuțiilor și responsabilităților autorităților tutelare locale și a structurilor teritoriale de asistență socială cu privire la procedurile de identificare, evaluare, asistență, referire, monitorizare și evidență a copiilor în situație de risc;
- stabilirea procedurii de autosesizare și înregistrare a sesizărilor despre copiii aflați în situație de risc;
- uniformizarea la nivel național a procedurilor de evaluare și evidență a copiilor în situație de risc;
- determinarea obligativității cooperării în domeniul protecției copilului a autorităților tutelare locale și teritoriale din diferite unități administrativ – teritoriale;
- definirea un șir de noțiuni principale utilizate în sistemul de protecție a copilului, care până la moment erau utilizate cu semnificație diferită, dintre care noțiunile de: copil în situație de risc, copil separat de părinți, copil abandonat, abuz, neglijare, etc.

De asemenea, reieșind din prevederile actelor normative specificate mai sus, putem deduce principiile călăuzitoare, la protecția copiilor minori la nivel național:

1. *Respectarea și promovarea cu prioritate a interesului superior al copilului.* Art.3

alin.1 din Convenția cu privire la drepturile copilului consacră principiul poate cel mai important privitor la apărarea și garantarea drepturilor copilului, și anume [11, pag. 209]:

- principiul interesului superior al copilului, prevăzând că *“în toate acțiunile care privesc copiii, întreprinse de instituțiile de asistență socială publice sau private, de instanțele judecătorești, autoritățile administrative sau de organele legislative, interesele copilului vor prevala”*.

Acest principiu se regăsește reglementat în toate convențiile internaționale, ca o expresie a necesității apărării intereselor copilului, dar el are și rang constituțional. Convenția din 1989 face dese trimiteri la acest principiu, lăsându-se practic să se înțeleagă că mesajul acesteia îl constituie promovarea interesului superior al copilului.

Noțiunea de interes al minorului are un caracter juridic complex deoarece ea își găsește aplicații în toate ramurile de drept. În practica judiciară, în ce privește încredințarea copilului unuia din părinți, s-au stabilit mai multe împrejurări în funcție de care urmează a fi apreciat interesul superior al copilului: posibilitățile materiale ale părinților, vârsta copilului, comportarea părinților față de minor înainte de divorț, moralitatea părinților, sexul copilului, vârsta copilului, existența celor mai prielnice condiții pentru creșterea și educarea copilului.

De asemenea, în privința adopției, legea prevede că aceasta nu se poate realiza decât în interesul copilului care urmează să fie adoptat.

Este o afirmație invariabilă a tuturor actelor normative ce au guvernat și care guvernează în prezent regimul juridic al adopției.

În ce privește exercitarea drepturilor și îndatoririlor părintești, acestea sunt de asemenea subordonate principiului interesului superior al copilului. Având în vedere că, în familie se manifestă în primul rând drepturile copilului, care are dreptul să rămână alături de părinții săi, orice separare a

copilului de părinții săi sau limitare a exercitării drepturilor părintești trebuie să fie justificată temeinic de principiul interesului superior al copilului.

Pornind de la faptul că ocrotirea părintească vizează atât drepturi privitoare la persoana copilului, cât și drepturi privitoare la bunurile acestuia, rezultă că principiul se aplică atât drepturilor personale cât și celor patrimoniale [1, pag. 29].

Principiul interesului superior al copilului este ocrotit prin mijloace legale, găsindu-și aplicare atât în ceea ce privește copilul din căsătorie, cât și pe cel din afara căsătoriei.

Cu toate acestea, acest interes superior al copilului este uneori contrar celui al părinților. Rezolvarea acestei contradicții implică în mod necesar posibilitatea copilului de a se exprima altfel decât prin vocea părinților săi, adică printr-un avocat al copilului, apărător al copilului sau chiar copilul, dreptul internațional cunoscându-i acest drept.

2. Egalitatea șanselor și nediscriminarea. Acesta este un principiu care excede protecția copilului, regăsindu-se practic în toate domeniile vieții sociale. În acest sens, principiul constă în eliminarea oricărei distincții de tratament între copii sănătoși, aflați în grija și supravegherea familiei lor, pe de o parte, și copii care se află în anumite situații speciale, determinate de împrejurările familiale sau de starea lor de sănătate, pe de altă parte.

Aceste drepturi sunt garantate tuturor copiilor, fără nici o discriminare, indiferent de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau altă opinie, de naționalitate, apartenență etnică sau origine socială, de situația materială, sau de gradul și tipul unei deficiențe, de statutul la naștere sau de statutul dobândit, de dificultățile de formare și dezvoltare sau de alt gen ale copilului, ale părinților ori ale reprezentanților legali sau de orice altă distincție.

Deosebit de important, prin prisma consecințelor și notorietății sale, acest principiu se găsește reglementat și în art.2 din Convenția cu privire la drepturile copilului care prevede că *“statele părți se angajează să respecte și să garanteze drepturile stabilite în convenție tuturor copiilor din jurisdicția lor, indiferent de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau altă opinie, de naționalitate, apartenență etnică sau origine socială, de situație materială, incapacitatea fizică, de statutul la naștere sau de statutul dobândit al copiilor ori al părinților sau al reprezentanților legali ai acestuia”* [4].

Așa cum s-a precizat, nucleul acestui principiu îl constituie egalitatea șanselor. El promovează egalitatea șanselor băieților și fetelor, a copiilor refugiaților, a copiilor de origine străină, a minorităților sau a populațiilor indigene.

3. Responsabilitatea părinților cu privire la exercitarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor părintești. Este un principiu fundamental menit să asigure copilului o creștere, educare și dezvoltare armonioasă în cadrul familiei de origine. Acest principiu este susținut de reglementarea legală a drepturilor și îndatoririlor părintești, precum și de prevederea acelor sancțiuni aplicabile în cazul încălcării acestora.

4. Primordialitatea responsabilității părinților cu privire la respectarea și garantarea drepturilor copilului. Acest principiu trebuie înțeles ca o adevărată obligație a părinților de a crește în condiții normale copilul, obligație ce le revine încă din primele clipe ale vieții copilului.

5. Descentralizarea serviciilor de protecție a copilului, intervenția multisectorială și parteneriatul dintre instituțiile publice și organismele private autorizate și asigurarea unei îngrijiri individualizate și personalizate pentru fiecare copil sunt mijloace prin care statul are în vedere realizarea unei protecții speciale viabile.

Aceste organisme au atribuții în domeniul protecției copilului stabilite prin actele normative prin care acestea au luat ființă. Pasivitatea celor îndrituiți de lege cu măsuri de ocrotire a copilului este, în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, o încălcarea obligației pozitive a statului de a asigura asistență și ocrotire.

6. Asigurarea unei îngrijiri individualizate și personalizate pentru fiecare copil presupune acordarea ocrotirii copilului în funcție de situația specială în care se află. Astfel, este de evidențiat că copilul cu dezabilități are nevoie de un tratament special de o educație, recuperare, compensare, reabilitare și integrare adaptate posibilităților proprii. Îndeplinirea acestor condiții de cele mai dese ori sunt puse în sarcina părinților [7, pag. 176].

7. Respectarea demnității copilului . Copilul se bucură de acest drept încă de la naștere. În scopul protejării demnității persoanei, a pudorii și moralității publice, State instituie măsuri speciale de prevenire și combatere a pornografiei, sancționând penal și contravențional actele de implicare a minorilor în orice acțiuni denatură pornografică.

De asemenea, interzicerea pedepselor fizice este o constantă a jurisprudenței CEDO. Astfel, art. 3 din Convenție se pronunță în mod imperativ, stabilind o interdicție absolută, fără nici o derogare că „*nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante*”. Este evident că această dispoziție are ca scop apărarea integrității fizice și morale a persoanei.

8. Ascultarea opiniei copilului și luarea în considerare a acesteia, ținând cont de vârsta și de gradul de maturitate este un principiu fundamental care pune în evidență evoluția legislației în materia protecției copilului, el recunoscând practic copilul ca ființă autonomă cu capacitatea de a participa la viața socială. Art. 12 alin.1 din Convenția din 1989 prevede în acest sens că „*statele părți vor garanta copilului capabil de discernământ dreptul de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl privește*”.

În realizarea acestui scop, art.12 alin. 2 din Convenție prevede „*posibilitatea ascultării copilului, fie direct, fie printr-un reprezentant sau organism competent, în orice procedură judiciară sau administrativă care îl privește, în conformitate cu regulile de procedură din legislația națională*”.

9. Asigurarea stabilității și continuității în îngrijirea, creșterea și educarea copilului, ținând cont de originea sa etnică, religioasă, culturală și lingvistică, în cazul luării unei măsuri de protecție este principiul care trebuie să guverneze acțiunile oricăror autorități și organisme administrative sau judiciare cu competență în materia protecției copilului.

10. Celeritate în luarea oricărei decizii cu privire la copil își găsește aplicabilitate în legislația noastră prin stabilirea unor termene de judecată care nu pot fi mai mari de 10 zile; părțile sunt legal citate dacă citația le-a fost înmănată cu o zi înaintea judecării; redactarea și comunicarea hotărârii se face în cel mult 10 zile de la pronunțare.

11. Asigurarea protecției împotriva abuzului și exploatării copilului Acest principiu stă și la baza altor acte normative interne, ca de exemplu legea privind combaterea violenței domestice, demonstrând o dată în plus preocuparea statului pentru eliminarea acestor situații. În scopul eliminării abuzurilor și violențelor împotriva copii lor, s-a afirmat că „*fiecare cetățean trebuie să fie implicat în lupta împotriva acestui flagel care bântuie la ușa noastră sau la cea a vecinului de palier*”.

12. Interpretarea fiecărei norme juridice referitoare la drepturile copilului în corelație cu ansamblul reglementărilor din această materie.

De asemenea, întru perceperea deplină și complexă a mecanismului de acțiune a principiilor protecției drepturilor copiilor minor, considerăm important a elucida, drepturile fundamentale ale copilului, care sunt prevăzute în Codul Familiei al Republicii Moldova[2], și anume:

- *Copilul are dreptul la stabilirea și păstrarea identității sale.*
- *Copilul are dreptul de a menține relații personale și contacte directe cu părinții, rudele, precum și cu alte persoane față de care copilul a dezvoltat legături de atașament.*
- *Copilul care a fost separat de ambii părinți sau de unul dintre aceștia, printr-o măsură dispusă în condițiile legii are dreptul de a menține relații personale și contacte directe cu ambii părinți, cu excepția situației în care acest lucru contravine interesului superior al copilului.*
- *Copilul ai cărui părinți locuiesc în state diferite are dreptul de a întreține relații personale și contacte directe cu aceștia, cu excepția situației în care acest lucru contravine interesului superior al copilului.*
- *Copilul are dreptul de a primi o educație care să îi permită dezvoltarea, în condiții nediscriminatorii, a aptitudinilor și personalității sale.*
- *Copilul are dreptul de a se bucura de cea mai bună stare de sănătate pe care o poate atinge și de a beneficia de serviciile medicale și de recuperare necesare pentru asigurarea realizării efective a acestui drept.*

- *Copilul are dreptul de a fi protejat împotriva exploatării și nu poate fi constrâns la o muncă ce comportă un risc potențial sau care este susceptibilă să îi compromită educația ori să îi dăuneze sănătății sau dezvoltării sale fizice, mentale, spirituale, morale ori sociale.*
- *Copilul are dreptul de a beneficia de un nivel de trai care să permită dezvoltarea sa fizică, mentală, spirituală, morală și socială.*
- *Copilul are dreptul de a beneficia de asistență socială și de asigurări sociale, în funcție de resursele și de situația în care se află acesta și persoanele în întreținerea cărora se găsește.*
- *Copilul are dreptul de a fi protejat împotriva folosirii ilicite de stupefiante și substanțe psihotrope, așa cum sunt acestea definite de tratatele internaționale în materie.*
- *Copilul are dreptul la protecție împotriva oricărei forme de exploatare.*
- *Copilul cu handicap are dreptul la îngrijire specială, adaptată nevoilor.*
- *Copilul are dreptul la protejarea imaginii sale publice și a vieții sale intime, private și familiale.*

Este interzisă orice acțiune de natură să afecteze imaginea publică a copilului sau dreptul acestuia la viața intimă, privată și familială.

- *Copilul are dreptul la libertate de exprimare.*

Părinții sau după caz alți reprezentanți legali ai copilului, persoanele care au în plasament copii precum și persoanele care prin natura funcției promovează și asigură respectarea drepturilor copiilor au obligația de a le asigura informații, explicații și sfaturi în funcție de vârsta și gradul de înțelegere al acestora precum și de a le permite să-și exprime punctul de vedere, ideile și opiniile.

Copilul capabil de discernământ are dreptul de a-și exprima liber opinia sa asupra oricărei probleme care îl privește. În orice procedură judiciară sau administrativă care îl privește, copilul are dreptul de a fi ascultat. Este obligatorie ascultarea copilului care a împlinit vârsta de 10 ani. Cu toate acestea poate fi ascultat și copilul care nu a împlinit vârsta de 10 ani dacă autoritatea competentă apreciază că audierea lui este necesară pentru soluționarea cauzei.

- *Copilul are dreptul la libertate de gândire, de conștiință și religie.*
- *Copilul are dreptul la libertate de asociere, în structuri formale și informale, precum și dreptul la libertatea de întrunire pașnică, în limitele prevăzute de lege.*
- *Copilul aparținând unei minorități etnice, religioase sau lingvistice are dreptul la viață culturală proprie, la declararea apartenenței sale religioase, la practicarea propriei sale religii, precum și dreptul de a folosi limba proprie în comun cu alți membrii ai comunității din care face parte.*
- *Copilul are dreptul la respectarea personalității și individualității sale și nu poate fi supus pedepselor fizice sau altor tratamente umilitoare ori degradante.*
- *Copilul are dreptul la odihnă și vacanță.*
- *Copilul are dreptul de a fi protejat împotriva oricăror forme de violență, neglijentă, abuz sau rele-tratamente.*
- *Copilul are dreptul să crească alături de părinții săi. Copilul are dreptul să fie crescut într-o atmosferă de afecțiune și de securitate materială și morală.*

Orice copil care este, temporar sau definitiv, lipsit de ocrotirea părinților săi sau care, în vederea protejării intereselor sale, nu poate fi lăsat în grija acestora, are dreptul la protecție alternativă.

- *Copilul are dreptul să depună singur plângeri referitoare la încălcarea drepturilor sale fundamentale. Copilul trebuie să fie informat asupra drepturilor sale precum și asupra modalităților de exercitare a acestora.*

Concluzii: Tot ceea ce se referă la statutul juridic al drepturilor copilului minor la nivel național și internațional, putem menționa că acestea sunt particularizate în funcție de societate, de nivelul său de dezvoltare, religie, etnie, etc., însă indiferent de modul de formulare a acestora, copii, în prezent, se bucură de o multitudine de drepturi, care înglobează toate sferile de viață cu care interacționează un copil minor. Este cazul și RM. Totuși, segmentul statului cu privire la protecția

dreptul copiilor minori, este în dezvoltare, dar cu pași mai lenți, iar experiența și practica altor state ar fi un exemplu bun de urmat și aplicat în practică prin modificarea și completarea legislației.

Bibliografie:

1. CIUGUREANU-MIHAILUȚĂ CAROLINA. Definiția convențională a copilului. În: Revista Națională de Drept, 2009, nr.1;
2. Codul Familiei al Republicii Moldova nr. 1316 din 16.10.2000. Publicat: 26-04-2001 în Monitorul Oficial Nr. 47-48 art. 210;
3. Hotărârea nr. 416 a Parlamentul Republicii Moldova din 28 mai 1999;
4. <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0055&from=ET> (vizitat la data de 27.11.2021);
5. Legea privind drepturile copilului nr. 338 . din 15-12-1994. Publicat: 02-03-1995 în Monitorul Oficial Nr. 13 art. 127;
6. Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți nr. 140 din 14-06-2013. Publicat: 02-08-2013 în Monitorul Oficial Nr. 167-172 art. 534;
7. MÂNDRU A., Drepturile civile și libertățile Copilului în viziunea Convenției Internaționale cu privire la Drepturile Copilului//Probleme actuale ale drepturilor omului: Materialele Conferinței Științifice din 10.12.2001, Chișinău. UC, 2002;
8. MARCELA DILION, LIVIA MĂRGINEAN, CĂTĂLIN LUCA, DANA PÎRVU, MILKA-NICOLETA ROTARU, NICULINA KARACSONY. "Protecția copilului în Republica Moldova și România", 2014, Chișinău, ed. Lumina;
9. Ocrotirea părintească http://www.hamangiu.ro/upload/cuprins_extras/ocrotirea-parinteasca-ebook_extras.pdf (vizitat la data de 26.11.2021);
10. ROTARU SORIN. Repere privind drepturile și obligațiile părinților. În: Revista Națională de Drept, 2012, nr. 9;
11. RAPOTAN A., Protecția copilului prin prisma implicării administrației publice centrale, Revista Națională de Drept, nr. 8, 2009;

SIGURANȚA PSIHOSOCIALĂ ȘI DREPTURILE OMULUI ÎN CONDIȚIILE PANDEMICE

Victoria RAILEAN,
masterandă, Facultatea Psihologie și Asistență Socială, USEM
Coordonator științific: Petru OSTROVARI,
doctor în științe medicale, conferențiar universitar USEM

Summary: *The psychosocial security of the subject is becoming more and more current and necessary in the current conditions. This is due to several reasons: the instability of the economic, political, social situation; the presence of stressful and psychogenic influences of different origins; increasing emergencies; increasing social vulnerability, polarizing society (primarily due to the economic gap between social classes), increasing crime (terrorism, fraud, crimes against the person), decreasing the frequency and effectiveness of people-to-people contacts, etc.*

Keywords: *psychological security, social security, human rights*

Rezumat: *Siguranța psihosocială a subiectului devine tot mai actuală și necesară în condițiile actuale. Acest lucru se datorează mai multor motive: instabilitatea situației economice, politice, sociale; prezența influențelor stresogene și psihogene de diferite origini; creșterea situațiilor de urgență; creșterea vulnerabilității sociale, polarizarea societății (în primul rând ca urmare a discrepanței economice dintre clasele sociale), creșterea criminalității (terorism, fraudă, infracțiuni împotriva persoanei), scăderea frecvenței și eficacității contactelor interpersonale etc.*

Cuvinte-cheie: *siguranță psihologică, siguranță socială, drepturile omului*

În timpul de față cercetări naționale și internaționale destul de intens studiază problema siguranței psihologice, prin care se încearcă din diverse aspecte conturarea condițiilor siguranței psihologice a personalității, elucidarea factorilor care să asigure siguranța.

Siguranța poate fi numită una dintre nevoile umane de bază și este cea mai importantă condiție pentru dezvoltarea personalității. Deoarece omul, pentru dezvoltarea abilităților sale, are nevoie să se afle într-un mediu sigur și stabil.

Dezvoltarea personalității este rezultatul influențelor factorilor biologici, sociali și psihologici. Siguranța psihologică este direct influențată de relațiile dintre individ și mediul social, și de nivelul lui de adaptare la mediul de viață. Unii cercetători studiază factorii care afectează siguranța psihologică a individului cum ar fi: conflictele în familie, violența sau statutul social și economic scăzut, bolile cronice. Alți cercetători sunt preocupați de felul în care evenimentele stresante de viață pot influența bunăstarea și siguranța psihologică a oamenilor.

Condițiile sociale și economice influențează calitatea vieții, prin urmare și siguranța psihologică. Sărăcia, de exemplu, aduce cu ea și creșterea riscului de îmbolnăvire, scăderea încrederii în forțele proprii, sentimentul de neputință, orientare difuză asupra viitorului, condiții precare de trai etc. – toate acestea conducând spre o nesiguranță psihosocială.

Influența psihosocială este constituită din influența societății, a familiei și a semenilor. Simplul fapt de apartenență la păturile sociale vulnerabile duce la scăderea coeficientului de utilizare a posibilităților intelectuale potențiale ale individului.

Siguranța psihologică este influențată în special de factorii externi, după Veapov B. II., deoarece nimeni nu poate fi asigurat pe viață de apariția unor factori stresori sau cataclisme:

1. Siguranța economică – factor care are influență majoră asupra stării de bine a individului.

2. Siguranța fiziologică. Sănătatea este starea care cel mai mult influențează siguranța psihologică. Boala limitează posibilitățile persoanei pentru satisfacerea nevoilor personale.

3. Siguranța informațională. Informația poate avea pentru personalitate o încărcătură de realitate subiectivă. Deoarece, poate induce persoana în eroare, într-o lume a iluziilor, incapacitatea de a percepe lumea și pe sine în lumea reală, ceea ce influențează negativ siguranța psihologică.

4. Siguranța socială. Nivelul scăzut al siguranței sociale influențează negativ siguranța psihologică, deoarece neîncrederea în unitatea contactelor sociale și colaborarea dintre ele, judecata de valoare sau frica de judecata de valoare, o tensiune ridicată emoțională în legătură cu acestea, mobilitatea scăzută în grupurile sociale, formarea unor microsocietăți în care nu se prea are acces și altele.

5. Religia. În literatura se întâlnesc dovezi atât pro, cât și contra utilității religiei în viața omului, cu ajutorul căreia personalitatea își poate satisface nevoia de siguranță, să-și scadă nivelul de anxietate, să scape de frici, inclusiv de frica de moarte etc.

6. Siguranța politică. Lipsa stabilității și încrederii în viitor atât în al său, cât și în viitorul copiilor, sărăcirea populației, neîncrederea în forțele proprii și instaurarea complexului de ratat, îmbolnăvirea populației influențează negativ siguranța psihologică a personalității.

7. Mediul educațional. Dorința de perfecționare, de autoinstruire sunt stimuli care susțin siguranța psihologică și invers, depresia, plictiseala, lipsa încrederii în forțele proprii și în cunoștințele și abilitățile avute duc la scăderea interesului de viață și, implicit, la scăderea siguranței psihologice. Specialiștii au remarcat că învățarea se produce cel mai bine atunci când persoana este bine din punct de vedere psihologic.

La nivel societal siguranța psihologică este văzută drept caracteristica a securității naționale, în structura căreia este prezentă siguranța socială, ceea ce înseamnă îndeplinirea funcțiilor sale de către instituțiile sociale în ceea ce privește satisfacerea nevoilor, intereselor, scopurilor populației țării, asigurarea calității vieții și sănătății oamenilor acelei țări. Siguranța psihologică este reflectată în percepția persoanei legată de siguranță/nesiguranță în situații concrete de viață. Întotdeauna această siguranță este strâns legată de mediul social al persoanei și depinde de relațiile interpersonale pe care le are persoana [2].

Relația cu mediul social are o mare importanță pentru formarea personalității, deoarece dezvoltarea în ontogeneză nu poate fi realizată în afara mediului. Relația este reciprocă și interdependentă. Capacitatea omului de a se adapta la mediu, de a interacționa cu el într-un mod sigur contribuie la menținerea siguranței psihosociale.

Potrivit concepției lui C.Rogers, atunci când persoana este în afara oricărui pericol, ea este deschisă la experiențe, manifestă tendințe de a-și trăi viața din plin, având libertatea empirică pentru asta. Unul dintre semnele distinctive ale unei persoane pe deplin funcționale, este capacitatea ei de a ține cont de sentimentele sale interioare, de a le considera ca bază pentru alegerea comportamentului [5, p.421].

Nevoia de siguranță stă la baza piramidei trebuințelor lui Maslow, fără satisfacerea căreia, cel puțin parțială, nu este posibilă realizarea de sine a individului. De asemenea, Maslow susținea că dezvoltarea normală la oamenii care-și ating nivelul de autoactualizare este caracterizată de spontanietate, naturalețe, acceptare de sine. Astfel de oameni sunt liberi de stereotipuri, nu sunt dependenți de părerile oamenilor din jur și, prin urmare, nu au frică, cum nu simt nici ostilitate față de ei. Potrivit lui Maslow nevoile de bază ale unei persoane sănătoase includ: nevoia de securitate, nevoia de respect, nevoia de autoactualizare. Dezvoltarea cu succes a personalității presupune existența condițiilor pentru realizarea scopurilor și dorințelor, atingerea idealurilor, care să corespundă cu imaginea unei vieți împlinite în accepțiunea proprie a acelei personalități. Dorința unei persoane de a-și valorifica forțele creative și abilitățile care-i aparțin în mod firesc este cea mai profundă nevoie a personalității. A.Maslow considera că autoactualizarea, ca dorință a omului de autorealizare, își găsește răspuns într-un sistem de relații sociale diverse, în care este inclusă personalitatea: familială, profesională, în cadrul diverselor comunități formale și informale. [8, p.26].

Sănătatea mintală este definită ca o stare de bunăstare psihică, caracterizată prin absența manifestărilor psihice dureroase și o reglare adecvată a comportamentului și activității la condițiile realității înconjurătoare. Conținutul conceptului de sănătate mintală nu se limitează la criteriile medicale și psihologice. El reflectă întotdeauna normele și valorile sociale și de grup care reglementează viața spirituală a unei persoane. Conceptul de sănătate mintală este în mare măsură relativ și este influențat de sistemul general de relații și conceptele unei anumite culturi.

G. Allport credea că o personalitate sănătoasă se caracterizează printr-o poziție activă în raport cu realitatea, are acces la conștiința experienței, la autocunoaștere, are capacitatea de abstractizare, este constantă în procesului de individualizare și este rezistentă la frustrare [8, p. 20].

Conform teoriei cognitive a personalității a lui J. Kelly, o persoană caută să înțeleagă, să interpreteze, să anticipeze și să controleze lumea experiențelor sale personale pentru a interacționa eficient cu ea.

Se presupune că bolile, în primul rând psihice, sunt în mare măsură sociale, deoarece se bazează pe un stil de viață dizarmonic. Prin urmare, sănătatea mintală, fiind o caracteristică sistemică a unei persoane în ansamblu, este o caracteristică a interrelațiilor sale sociale. Complicația mediului social, relațiile interpersonale, presiunea informațională duc la situația în care supraîncărcările psihologice se transformă în realitatea de zi cu zi. Sănătatea mintală a unei persoane a început să depindă de capacitatea sa de a se adapta la conținutul propriului psihic și la particularitățile comportamentului său într-o realitate stresantă.

Politica socială de stat este menită să reglementeze, pe de o parte, bunăstarea populației, menținând-o la un nivel adecvat, acceptabil atât pentru individ, cât și pentru societate, contribuind astfel la creșterea nivelului de responsabilitate pentru respectarea drepturilor fundamentale ale omului. și asigurarea unui minim garantat de condiții materiale de viață. Pe de altă parte, ar trebui să contribuie la crearea condițiilor pentru dezvoltarea potențialului de resurse proprii al indivizilor, grupurilor, comunităților în scopul autosuficienței și autodezvoltării. Societatea ar trebui să ajungă la realizarea unei politici sociale cuprinzătoare, fără de care este imposibil să se creeze condiții normale pentru viața umană în care să fie folosit pe deplin potențialul de resurse.

Securitatea, demnitatea și integritatea sunt concepte fundamentale ale dreptului internațional. Conform dreptului internațional, statele poartă responsabilitatea principală pentru protejarea oamenilor de pe teritoriul lor. Atunci când protecția conform legislației naționale este slabă sau

imposibilă, trebuie depuse eforturi pentru a oferi protecție juridică în conformitate cu standardele internaționale acceptate, realizând că acestea sunt standardele minime aplicabile pe care comunitatea internațională trebuie să le respecte.

Protecția juridică promovează sănătatea mintală și bunăstarea psihosocială prin protejarea oamenilor, ajută la menținerea demnității, a respectului de sine și a siguranței și întărește responsabilitatea socială și responsabilitatea pentru propriile acțiuni [5].

Criza pandemică a dezvăluit deficiențele în furnizarea serviciilor publice și inegalitatea accesului la acestea. Sistemele de sănătate și programele de protecție socială, slăbite de subfinanțare, nu sunt echipate pentru a face față provocării. Veniturile muncitorilor au fost afectate de creșterea șomajului și de inactivitate, iar numărul persoanelor cu insecuritate alimentară acută s-a dublat la 270 de milioane. Unele răspunsuri guvernamentale la COVID-19 au discriminat grupurile marginalizate. Din cauza carantinelor mulți angajați și-au pierdut veniturile și, în același timp, nu au putut conta pe o protecție socială adecvată. O altă măsură - trecerea la educația online în absența accesului la tehnologiile și tehnicile necesare - a creat probleme suplimentare pentru mulți elevi din grupurile marginalizate. Responsabilitatea educației la domiciliu a revenit în primul rând femeilor, la fel ca și alte îngrijiri neplătite care au venit odată cu încetarea serviciilor publice, cum ar fi îngrijirea rudelor bolnave. Organizațiile de ajutor din întreaga lume au observat o creștere semnificativă a violenței de gen și a violenței domestice, iar în timpul carantinelor, multe femei și persoane LGBTI au fost închise cu agresorii lor [3].

Criza actuală ridică provocări enorme pentru toate țările, inclusiv unele dileme privind drepturile omului. În prezent, accentul se pune pe abordarea urgenței imediate de sănătate publică. În cele din urmă, după încheierea crizei, va trebui să tragem concluziile adecvate, inclusiv cu privire la modul în care putem preveni repetarea problemelor cu care se confruntă sistemele de protecție în prezent.

Pe termen lung este nevoie de folosirea maximă de resurse disponibile la nivel național și internațional pentru a asigura disponibilitatea, accesibilitatea și calitatea asistenței medicale ca drept al omului pentru toți, fără nicio discriminare, inclusiv pentru tratamentul bolilor care nu sunt legate de COVID-19 și asigura protecția universală a dreptului la viață, atenuarea impactului economic al pandemiei și acordarea unui sprijin adecvat populațiilor cele mai afectate de pierderea mijloacelor de trai, cum ar fi lucrătorii din sectorul informal și lucrătorii independenți fără acces la prestații de șomaj și, în general, persoanelor și grupurilor fără acces la rețelele de protecție socială, asigurarea veniturilor și asistenței sociale celor mai marginalizate sau vulnerabile grupuri ale populației, asigurarea accesului la hrană, apă și canalizare și locuințe adecvate.

Drepturile Omului nu se referă doar la justiție, ele sunt o cultură a viitorului, nu este un mecanism cu efect instantaneu, este pentru o lungă perioadă de timp, nu se referă la lupta dintre bine și rău, ci este despre faptul că fiecare persoană este o persoană [4].

În concluzie, siguranța psihologică este o stare considerată ca o structură dinamică a manifestărilor psihicului subiectului în fiecare moment al vieții sale. Ca orice stare, siguranța psihologică este o caracteristică integrală a relației unei persoane cu spațiul înconjurător într-o anumită perioadă de timp în ceea ce privește gradul de corespondență a potențialului său, capacităților și statutului său (la moment), nivelul propriilor pretenții, așteptări, planuri și speranțe și caracteristicile interacțiunii sociale. Starea de siguranță se caracterizează prin satisfacție cu prezentul, încredere în viitor, în atingerea scopurilor vieții, protecția intereselor, pozițiilor, idealurilor, valorilor cu care subiectul își identifică viața.

Pe viitor ar trebui să ne concentrăm asupra abordării provocărilor precum eradicarea sărăciei și a inegalității, precum și a problemelor fundamentale ale drepturilor omului care ne-au făcut vulnerabili în fața pandemiei și au exacerbă semnificativ impactul acesteia, în vederea construirii unei lumi mai incluzive și mai rezistente, inclusiv pentru generațiile viitoare.

Bibliografie:

1. BIVOL, Aliona. Securitatea emoțională – trebuință psihosocială a bunăstării individuale. In: *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Spațiul european de*

- securitate: provocări, oportunități, perspective de integrare*". 11 octombrie 2019, Chișinău. Chișinău: Tipogr. "PrintCaro", 2019, pp. 199-207. ISBN 978-9975-56-717-6. [accesat 21.01.2022]
2. CUTASEVICI, Angela. Considerații epistemologice asupra securității personale. Delimitarea educației pentru securitate personală ca obiect epistemic. In: *Acta et commentationes (Științe ale Educației)*. 2018, nr. 3(14), pp. 43-55. ISSN 1857-0623.[accesat 21.01.2022]
 3. Годовой доклад 2020/21. Глобальный анализ ситуации с правами человека, <https://eurasia.amnesty.org/2021/04/07/godovoj-doklad-2020-21-globalnyj-analiz-situaczii-s-pravami-cheloveka/> .[accesat 22.01.2022]
 4. Права человека – XXI век. Материалы дискуссий российских правозащитников, экспертов и ученых в 2019 году., <https://mhg.ru/sites/default/files/inline/files/prava-cheloveka-21-vek-materialy-diskussii.pdf>
 5. РОДЖЕРС, К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. М.: "Прогресс", 1994, с.480
 6. Руководство МПК по психическому здоровью и психосоциальной поддержке в условиях чрезвычайной ситуации, с. 67-88, https://www.who.int/mental_health/emergencies/guidelines_iasc_mental_health_psychosocial_Russian.pdf [accesat 21.01.2022]
 7. УВАРОВ, В. И., Социально-психологическая безопасность личности: влияние внешних и внутренних факторов/В. И. Уваров. — Текст : непосредственный // Современная психология : материалы V Междунар. науч. конф. (г. Казань, октябрь 2017 г.). — Казань : Бук, 2017. — С. 19-25. — URL: <https://moluch.ru/conf/psy/archive/254/12925/> (accesat 22.01.2022).
 8. Шадриков, В. Д. Психологическая характеристика нормального человека, или Познай самого себя / В.Д.Шадриков. – Москва : Логос, 2009. – 208 с. – Режим доступа: по подписке. – URL:<https://biblioclub.ru/index.php?page=book&id=84889>(дата обращения: 24.01.2022). – ISBN 978-5-98704-372-7. – Текст : электронный.

ÎNFĂPTUIREA ACTULUI DE JUSTIȚIE ȘI CONTRIBUȚII ROMÂNEȘTI LA AFIRMAREA DREPTURILOR OMULUI

Nicoleta BOSTANARU,
studentă, Departamentul Inginerie, Drept și Evaluare a Imobilului,
Facultatea Construcții, Geodezie și Cadastru, UTM
Cezar ZAGORNEANU,
student, USMF „Nicolae Testemițanu”
Coordonator științific: Zinaida LUPAȘCU,
doctor în drept, conf.universitar, Departamentul Inginerie, Drept și Evaluare a Imobilului,
Facultatea Construcții, Geodezie și Cadastru, UTM,
Coordonator științific: Artur ZAGORNEANU,
magistru în drept, avocat

Summary: *Although the Romanian Principalities were at the confluence of imperial interests, being subject to foreign domination which, in order to preserve and strengthen their rule, led to a policy of thwarting the process of national emancipation and the spread of humanist ideas among the masses, however, even in this part of the world, currents of thought appear and develop from an early age on the line of reconsidering the human being and recognizing certain rights that man must enjoy.*

Keywords: *Constitution, act of justice. human rights, social emancipation, humanistic ideas, justice, equity, national sovereignty, representative government, separation of powers, ministerial responsibility.*

Rezumat: Deși Principatele Române s-au aflat la confluența unor interese imperiale, fiind supuse, dominației străine care, pentru a-și conserva și întări stăpânirea, a dus o politică de zădărniciere a procesului de emancipare națională și de răspândire în rândul maselor a ideilor umaniste, totuși și în această parte de lume apar și se dezvoltă, de timpuriu, curente de gândire pe linia reconsiderării ființei umane și recunoașterii anumitor drepturi de care omul trebuie să beneficieze.

Cuvinte cheie: Constituție, actul de justiție, drepturile omului, emancipare social, idei umaniste, dreptate, echitate, suveranitate naționale, guvernământul reprezentativ, separația puterilor, responsabilitatea ministerială.

Introducere:

Transilvania, prin poziția ei geografică și contactele cu lumea occidentală a constituit un teren mai fertil, decât celelalte provincii, pentru răspândirea ideilor umaniste. Încă de la începutul secolului al XVI-lea acestea sunt preluate și dezvoltate în operele lui Nicolaus Olahus, Mihail Halici, Johannes Honterus, Oprea Diacul și alții.

Procesul de emancipare națională și, concomitent, de afirmare a drepturilor și libertăților inerente ființei umane se extinde și în Moldova și Muntenia, începând cu secolul al XVII-lea, când spirite luminate ale epocii ca Iacob Heraclid, Neagoe Basarab, Petru Cercel, Matei al Mirelor și alții se fac, prin operele lor, promotorii ideilor umaniste. Afirmarea și dezvoltarea acestor idei poartă amprenta specificului național, pentru că dezideratul major al vremii îl constituia eliberarea poporului de sub dominația străină.

Cărturari de seamă ca Grigore Ureche, Miron Costin, Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, mitropolitul Dosoftei, Antim Ivireanul și alții, prin activitatea pe care au desfășurat-o pe tărâmul emancipării culturale a poporului, au creat imaginea unei adevărate școli umaniste ce s-a manifestat în contextul european al epocii. Prin fundamentarea și răspândirea tezelor cu privire la originea, continuitatea și unitatea poporului român ei au dezvoltat curente revendicative care aveau să impulsioneze lupta de emancipare națională și socială.

Pe linia înfăptuirii actului de justiție, documente importante ale epocii atestă prezența unor idei progresiste, similare celor ce se afirmă la acea vreme în occident, ceea ce dovedește că țările române, cu toată izolarea impusă de imperiile dominante, au reușit să se înscrie în evoluția generală a societății europene.

Astfel, Hrisovul emis la 15 iulie 1631 de Leon Vodă Tomșa, domn al Țării Românești (1628-1632), datorită conținutului său, este considerat o adevărată cartă a libertăților. [6. p.8-9] El consacră, printre altele, generalitatea pentru toate stările sociale a principiului că nimeni nu poate fi omorât fără a fi judecat, că vinovăția trebuie dovedită în mod public, iar execuția urmează a fi hotărâtă numai dacă legea îl „ajunge” pe om, cu alte cuvinte numai dacă, pentru o atare vină, legea prevedea pedeapsa capitală. Pentru restabilirea încrederii în justiție erau înfierate abuzurile și mita, orice judecată urmând a se face după pravilă. Domnul își dădea lui însuși interdicția de a mai asculta „închinăciunile pizmașilor”, adică actele neîntemeiate de delațiune. Actul mai reglementa regimul străinilor, modul de stabilire a dărilor, obligațiile și scutirile fiscale, organizarea judiciară, probleme de drept civil și penal, reglementări în domeniul organizării judecătorești. [1.p.8-9]

Trebuie să precizăm că această viziune umanistă asupra actului de justiție se afirmă în contextul în care erau încă în vigoare Pravilele lui Vasile Lupu și Matei Basarab care, purtând amprenta influențelor bizantine, prevedeau pedepse barbare cum ar fi *însemnarea la nas* a celui care fura a doua oară, *scoaterea ochilor* celui care fura a treia oară, *arderea de viu* a celui care pune foc la casă, *plimbarea goi și bătaia în public* a bigamilor, *turnarea de plumb topit* în gura dascăliței care își corupea eleva. [5., p. 25].

Prin Condica penală Șuțu-Sturdza se încearcă o atenuare a asprimii și caracterului irațional al acestor pedepse. Se afirmă aici că scopul pedepselor este nu numai de a produce suferință fizică celui vinovat ci mai mult de al înfrâna să mai facă „asemenea urmări și a se da pildă altora”

Izvoarele juridice din secolul al XVII-lea și începutul secolului al XIX-lea cum ar fi Așezămintele lui Constantin Mavrocordat, din 1740 și 1743, Pravilniceasca condică tipărită de

Alexandru Ipsilanti în 1780, Codul lui Scarlat Calimah din 1817 și Legiuirea din 1818 au cuprins, în general dispoziții privind organizarea politică a țărilor române și raporturi de drept civil. Ele nu conțin, decât tangențial, principii sau reglementări referitoare la drepturile omului. Faptul este explicabil, având în vedere că regimul politic al vremii, fiind de esență fanariotă, se baza exclusiv pe constrângere, iar acordarea de drepturi și libertăți ar fi dus inevitabil la slăbirea puterii dependentă atunci de Înalta Poartă [2., p. 22]

Ideile umaniste pătrund, însă, în rândul maselor și se înregistrează o conștientizare a drepturilor și libertăților inerente ființei umane, proces care va impulsiona lupta de emancipare socială și națională.

Un prim document de această factură îl putem considera a fi memoriul înaintat în 1771 de baronul Charles-Leopold Andreu de Bilstein țarinei Ecaterina II a Rusiei. Acesta, în calitate de consilier al țarinei în problemele ce priveau principatele române, se face purtătorul năzuințelor acestora și va susține ideea ca Moldova și Țara Românească „să fie ridicate la rangul de republică suverană, liberă și independentă, cu un singur nume, o singură capitală și un singur tribunal suveran”. [11. p. 12-15]. O asemenea organizare politică era văzută și ca o șansă pentru emanciparea populației din cele două principate, adică mai multe drepturi și libertăți.

Spiritul revoluției franceze se face resimțit în această perioadă și în principatele române, intensificându-se acțiunile politice revendicative. Astfel, în 1802 este elaborat un proiect de Constituție aristo-democratică în care se prevedea ca formă de guvernământ Republica aristocratică în care să existe o consultare și o colaborare a „norodului deplin”. Se afirmă chiar și principiul separației puterilor în stat. [2., p. 25]. Apoi, în 1804 apare o anaforă (scrisoare anonimă) prin care mica boierime, reclamând abuzurile săvârșite de marea boierime valahă, se pronunță pentru profunde reforme liberale. Prin trimiterea pe care documentul o face la „nesupunerea franțuzească”, el lasă să se întrevadă un spirit revoluționar mai încins.

A urmat revoluția condusă de Tudor Valdimirescu, prin care ideile progresiste cu privire la drepturi și libertăți înregistrează o etapă superioară de afirmare. Chiar dacă revoluția a avut un deznodământ tragic, fără ca, pe moment, să fie îndeplinite obiectivele preconizate, totuși ea are meritul de a fi maturizat societatea românească, pregătind-o pentru evenimentele de mai târziu.

Documentul care avea să pună mai pregnant în evidență spiritul epocii și ideile progresiste cu privire la organizarea politică a societății s-a dovedit a fi „Constituția cărvunarilor”, elaborată la 1822. Considerată a fi „cea dintâi manifestare politică a cugetării liberale” [18., p. 45] sau „cea dintâi întrupare a unei gândiri constituționale în țările române” ori ca „prim document politic și juridic al românilor în care se reglementează un sistem al drepturilor omului și cetățeanului” [8., p. 26]

Pentru că riscul cel mai mare pentru libertatea individului și pentru drepturile sale îl reprezintă excesul de putere, Constituția cărvunarilor preconiza o restrângere a puterilor domnești, autoritate unipersonală și deci mai expusă tendințelor abuzive, și încredințarea dreptului de conducere efectivă a țării Sfatului obștesc, organ colegial reprezentativ, și, prin urmare, considerat a fi mai apropiat de cetățeni. Se acordă o atenție deosebită finanțelor țării, impunându-se un regim de protecție mai eficient, dat fiind abuzurile la care sunt expuse din partea puterii. Până în acest moment visteria țării era considerată un bun personal al domnului. [5., p. 27] Sunt prevăzute atribuții precise pentru vistiernic, precum și dreptul de control din partea Sfatului Țării. Importante măsuri vizează și administrația și, ceea ce este de subliniat, în privința drepturilor omului, este faptul că se propun sancțiuni împotriva funcționarilor care își încalcă îndatoririle. Constituția cărvunarilor, deși nu a devenit lege pentru ca prevederile sale să prindă viață în organizarea statului și să reprezinte o garanție pentru drepturile omului, totuși ea se face ecoul unei gândiri progresiste pentru acel moment, ea are „o valoare certă, deoarece exprimă în forma cea mai completă gândirea politică națională la începutul secolului al XIX-lea.” [14., p. 198.]

O altă etapă importantă în procesul de evoluție a organizării statale a principatelor române, în consens cu cerințele modernității, o reprezintă perioada Regulamentelor Organice (1831 în Muntenia și 1832 în Moldova). Ele s-au aplicat sub protectoratul Rusiei, stabilit prin Tratatul de la Adrianopol. Chiar dacă aceste regulamente reflectau interesele Rusiei, totuși, în ceea ce privește conținutul lor, ele au reprezentat un factor de progres și, mai ales, de apropiere dintre cele două principate. Rusia,

intenționând să le anexeze, le-au supus aceluiași tip de organizare, însă, paradoxal, acest fapt avea să faciliteze unirea lor de mai târziu. [7., p. 136.]

Potrivit regulamentelor, noua organizare politică a principatelor reprezenta și o garanție pentru respectarea drepturilor omului.

Astfel, în primul rând, se face un pas important în ceea ce privește aplicarea principiului separației puterilor în stat. Puterea legislativă este exercitată de către domn și Adunarea obștească, cea executivă este încredințată domnului iar cea judecătorească este independentă de celelalte două.

Drepturile omului în Principatele Române s-au afirmat într-o manieră mai radicală și într-o concepție mai bine elaborată în contextul revoluției de la 1848. În documentele programatice ale acestor mișcări s-a resimțit influența puternică a Revoluției franceze, lucru pe deplin explicabil, având în vedere că cei mai importanți lideri se școlise la Paris și și-au format orizontul cultural sub înrâurirea acestor idei. [10.] Ele s-au împletit fecund cu aspirațiile de unitate și emancipare națională pe care le nutreau românii.

Conținutul documentului inițiat de Mihail Kogălniceanu în Moldova, cunoscut sub denumirea de „Dorințele partidei naționale”, reflectă o concepție maturizată, în privința drepturilor omului. Astfel, el propunea desființarea rangurilor și privilegiilor personale sau din naștere, egalitatea tuturor în privința impozitelor, desființarea robiei, a boierescului și împrumetăria țaranilor, egalitatea drepturilor civile și politice, adunarea obștească compusă din toate stările societății, domn ales din toate stările societății, responsabilitatea miniștrilor și a tuturor funcționarilor publici, libertatea tiparului, libertatea individului și a domiciliului, instrucțiune egală gratuită pentru toți românii, desființarea pedepsei cu moartea și a bătăii, neamestecul domnitorilor în activitatea instanțelor judecătorești etc. Toate aceste „dorințe” conduc către o organizare democratică a statului și, în consecință, ele reprezintă și garanții ale drepturilor omului.

Spre deosebire de Moldova, în Muntenia, unde evenimentele revoluționare au avut un caracter mai pronunțat, documentul adoptat de revoluționari și cunoscut sub denumirea de „Proclamația de la Izlaz” a reușit să fie acceptat de domn, la presiunea maselor. Și aici, revendicările sunt inspirate de dorința de dreptate și libertate a românilor, însă dobândesc un caracter mai deslușit în organizarea instituțională a statului, preconizându-se independența administrativă și legislativă, separația puterilor, egalitatea drepturilor politice, alegerea unui domn responsabil pe termen de cinci ani, căutat în toate stările societății, reducerea listei civile a domnitorului, emanciparea clăcașilor, dezrobirea țăganilor, instrucțiune egală, înființarea unor așezăminte penitenciare, crearea gărzii naționale. Dintre aceste prevederi se remarcă în mod special cele menționate la punctul 13, care proclamau emanciparea clăcașilor „prin despăgubire”, problemă ce a suscitat, la timpul respectiv, mari dezbateri în rândul conducătorilor revoluției.

„Moțiunea de la Blaj”, document adoptat de revoluționarii transilvăneni în cadrul adunării populare din același an 1848, dă, în primul rând, expresie năzuințelor de emancipare națională. În esență, el cere recunoașterea drepturilor românilor ca națiune și libertăți democratice moderne, în concordanță cu spiritul epocii care se afirma atunci. Se mai revendica egalitatea în drepturi și foloase a bisericii române cu celelalte biserici din Transilvania, libertatea tiparului, asigurarea libertății personale și a libertății adunărilor, înființarea de tribunale cu jurați, înarmarea poporului sau garda națională, înființarea de școli române pe la toate satele și orașele, gimnazii, institute militare și tehnice și seminarii preoțești, precum și a unei universități române dotate din casa statului, purtarea comună a sarcinilor publice și ștergerea privilegiilor. [3., p. 13.]

După cum se constată din documentele expuse mai sus, conceptul românesc de drepturi ale omului are ca originalitate faptul că el poartă amprenta aspirațiilor de dreptate națională și independență, având în vedere dominația străină, de secole, asupra principatelor, persecuțiile și nelegiuirile la care era supusă populația majoritară formată din români.

Desigur că marii gânditori români au preluat conceptele democratice occidentale, ideile progresiste afirmate în mișcările revoluționare din apus, dar le-au adaptat la specificul național, altfel ele n-ar fi avut rezonanță în rândul maselor. Însuși Nicolae Bălcescu arăta la doi ani de la înfrângerea revoluției de la 1848 că o viitoare revoluție „nu se mai poate mărgini a voi ca românii să fie liberi, egali, proprietari de pământ și de capital și frați asociați la fapta unui progres” ci ar trebui să se

înțelegă că „libertatea dinlăuntru este peste putință a dobândi fără libertatea din afară, libertatea de sub dominarea străină”, aceasta implicând „unitatea și libertatea națională”. [4., p. 99.] Aceeași concepție o dezvoltă și Alecu Russo, arătând că dobândirea drepturilor și libertăților spre care năzuiau românii era condiționată de emanciparea externă deplină. „Slobozenia este îndoită – arăta el – cea dinăuntru și cea din afară... Ele sunt surori, una fără alta nu poate trăi”. [4., p. 89.]

Egalitatea tuturor cetățenilor, desigur, egalitatea în fața legilor, în primul rând, ideal scump al poporului român este surprins de Ion Ghica în felul următor: „Egalitatea este o aspirațiune nobilă și generoasă a omului de bine, a omului înzestrat cu simțul dreptății și al echității, este îndemnul și speranța celui inteligent, celui învățat și muncitor, a celui care dorește suirea nivelului social, dezvoltarea progresului și a civilizațiunii”. [9., p. 235]

În procesul Unirii Principatelor Române și edificării noului edificiu statal s-au afirmat cu mai multă tărie drepturile și libertățile revendicate de români în mișcările revoluționare de la începutul secolului al XIX-lea.

Unirea a reprezentat un obiectiv fundamental al tuturor mișcărilor revoluționare ce s-au desfășurat în provinciile românești. Spiritele luminate ale epocii au înțeles că fără unire emanciparea națională nu este posibilă, iar fără emancipare națională nici drepturile și libertățile râvnite de români nu pot fi câștigate, așa cum sublinia și Alecu Russo.

Unirea Moldovei cu Muntenia în conjunctura istorică a momentului respectiv, o putem considera o victorie a românilor în confruntarea cu puterile imperiale străine (Turcia, Rusia și Austria) care nu admiteau acest act din teama de a nu-și periclita dominația asupra țărilor române și interesele geostrategice în estul Europei.

Unirea formală, acceptată de către puterile garante, a fost transformată în una reală de către Alexandru Ioan Cuza și colaboratorii patrioți care l-au înconjurat. Reformele împlinite în acest proces au impulsivat și conceptul drepturilor omului, pentru că se pun bazele unei emancipări naționale și ca o consecință și a celei sociale.

Comisia a elaborat și un proiect de constituție, purtând denumirea de Constituția Unirii Principatelor, document care, deși n-a fost adoptat, totuși el prezintă importanță prin faptul că reflectă o stare de spirit națională pătrunsă de dorința unirii, în care românii își puneau și nădejdea izbăvirii sociale. Concomitent cu opera de desăvârșire a unirii celor două principate, acest proiect de constituție încearcă să imprime noului stat o organizare politico-administrativă modernă, potrivit spiritului european ce se manifesta la vremea respectivă, fundamentat, în mare parte, pe ideile revoluției franceze.

Un pas decisiv pentru consolidarea unirii și împlinirea celorlalte reforme de modernizare a statului l-a reprezentat Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris, cunoscut și sub denumirea de „Statutul lui Cuza”. Asociat și cu cele două importante reforme, electorală și agrară, el pune bazele unei apropieri efective a actului de guvernare de popor. [15., p. 326] De asemenea, prin faptul că Statutul consacră și independența legislativă, desigur, doar în privința legilor care privesc „administrația dinăuntru”, se deschid noi oportunități ca dreptatea și echitatea să fie mai bine fundamentate în noile reglementări a diferitelor relații sociale și, în mod deosebit, a celor care privesc raporturile cetățenilor cu autoritățile publice.

Chiar dacă Statutul lui Cuza nu poartă denumirea de Constituție și nici procedura de adoptare n-a fost una specifică epocii moderne, totuși, prin conținutul său, el este o veritabilă constituție [12,p.84.], iar, ca lege fundamentală, are și valoare juridică în privința drepturilor omului. Organizarea statului, modul de distribuție a puterii, atribuțiile autorităților sunt gândite din perspectiva combaterii abuzurilor și actelor discreționare specifice epocii medievale și statornicirea unor raporturi sociale bazate pe mai multă dreptate și echitate.

După abdicarea lui Al. I. Cuza și înscăunarea ca domn a principelui Carol de Hohenzollern, România intră într-o nouă etapă de dezvoltare istorică. În 1866 se adoptă noua Constituție, inspirată din cea belgiană de la 1831, considerată la timpul respectiv a fi cea mai liberală din Europa. Ea consfințește o serie de idei democratice, printre care: principiul suveranității naționale, principiul guvernământului reprezentativ, separația puterilor, responsabilitatea ministerială, recunoașterea drepturilor omului și cetățeanului.

În legătură cu aceasta trebuie remarcat că procesul preluării a tot ceea ce a fost mai înaintat în gândirea politică a altor popoare s-a împletit însă în mod permanent cu elaborarea unor instituții juridice proprii, capabile să dea expresie năzuințelor autentice de libertate și de dreptate ale poporului român. „Instituțiile unui popor – se sublinia în literatura juridică - n-au valoare decât dacă sunt opera națională a acestui popor, făurite în focul luptelor și al suferințelor, în slujba idealului pe care viața l-a sădit în fiecare națiune”. [13., p. 30]

După un alt eveniment major din istoria poporului român, respectiv Marea Unire de la 1918, în 1923 a fost adoptată o nouă Constituție. Mai bine elaborată decât cea din 1866, aceasta a statuat pe o bază juridică mai clară organizarea statului, valorificându-se atât practica democratică internă cât și cea europeană în privința edificării statului de drept.

Noul așezământ constituțional se remarcă, în primul rând, prin consacrarea caracteristicilor fundamentale ale statului, acesta fiind definit ca stat național, unitar și indivizibil. Aceste trăsături, pe lângă faptul că reflectă realitatea noului edificiu statal, ele au și darul de a supune atenției faptul că după veacuri de dezbinare, poporul român și-a împlinit visul de a se aduna în vatra lui strămoșească. În același scop și teritoriul României este declarat inalienabil.

Din conținutul acestei constituții mai fac parte reglementări privind drepturilor românilor, departajarea puterilor statului, prerogativele regelui, miniștrilor și puterii judecătorești, organizarea locală, finanțele și puterea armată. Proprietății i se conferă o funcție socială, idee ce se îndepărtează, într-o oarecare măsură, de „individualismul” Constituției din 1866. Importantă este și înscrierea principiului legalității ca fundament al statului, principiu asigurat și prin controlul constituționalității legilor și al actelor administrative, precum și prin inamovibilitatea magistraților.

Interesează, din perspectiva drepturilor omului, faptul că noua constituție introduce și votul universal. El fusese admis, de fapt, la revizuirea din 1917. Mai necesită menționat art. 21, care dispune că „toți factorii producției se bucură de o egală ocrotire”, consacrand libertatea muncii și dreptul statului de a interveni prin legi spre a preveni conflictele economice sau sociale, de asemenea, art. 22, care declară absolută libertatea conștiinței, sau art. 25 care consfințește libertatea tuturor de a comunica și publica ideile și opiniile prin grai, prin scris și prin presă, răspunderea pentru abuzul acestora nefiind de natură să ducă la restrângerea în sine a dreptului ca atare. Și libertatea presei își găsește loc în constituție, fiind interzise cenzura sau alte măsuri care ar putea să împiedice apariția, vinderea sau distribuția publicațiilor.

Prin dispozițiile sale, Constituția din 1923 a pus bazele statului de drept în țara noastră, imprimând și societății, în general, o evoluție democratică. Constituția din 1923 a fost înlocuită formal la 20 februarie 1938, când a fost proclamată o nouă Constituție, de tip corporatist, elaborată din inițiativa regelui Carol al II-lea și cu participarea colaboratorilor săi apropiați.

Elaborarea acestei constituții a fost determinată de degradarea climatului politic, de climatul internațional neprielnic și tendințele de concentrare a puterii în mâinile monarhului. Ca orientare de ansamblu, Constituția din 1938 încerca, după cum au remarcat autorii de specialitate, să limiteze individualismul și să dea întâietate socialului, voind să transforme statul individualist în stat comunitar corporativ.

În același timp, ea admitea proprietatea și capitalul ca „drepturi inviolabile”, îndepărtându-se de la principiile Constituției din 1923, care recunoștea proprietatea ca funcție socială, și revenindu-se astfel la principiile Constituției din 1866. Constituția din 1938 concentrează totodată puterile politice în mâna regelui, care dobândește prerogative deosebit de mari. Această Constituție a fost suspendată în vara anului 1940, ca urmare a cunoscutelor evenimente care au dus în final la abdicarea regelui Carol al II-lea.

În toamna anului 1944, prin Decretul regal nr. 1626 din 2 septembrie, s-a dispus repunerea în vigoare a Constituției din 29 martie 1923. Art. 1 al decretului menționat prevedea în mod expres că „drepturile românilor sunt cele consacrate de Constituția din 1866, cu modificările ce ulterior i-au fost aduse, și de Constituția din 29 martie 1923”

În continuare, se prevedea că puterile statului se vor exercita după regulile Constituției din 1923. Un decret ulterior, ce urma să fie emis în urma hotărârii Consiliului de Miniștri, trebuia să organizeze

reprezentanța națională. Până la organizarea acesteia, puterea legislativă avea să se exercite de către Rege, la propunerea Consiliului de Miniștri.

O lege specială urma să statornicească condițiile în care magistrații sunt inamovibili. Juriul rămânea desființat. Ulterior, la 11 octombrie 1944, a fost emis un alt decret, Decretul-lege nr. 1849, care aducea completări Decretului regal nr. 1626/1944, adăugând prevederi legate de urmărirea și sancționarea celor care contribuiseră la dezastrul țării, în legătură cu războiul purtat împotriva Națiunilor Unite.

Concluzii: În condițiile în care țara noastră a fost practic ocupată de trupele sovietice „eliberatoare”, și sub amenințarea acestora, a fost instaurat un regim de „democrație populară”, drepturile omului fiind doar formale.

Bibliografie:

1. AMITETELOAIE Alexandru, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Junimea, Iași, 2009 p . 8-9
2. BANCIU Angela, *Istoria vieții constituționale în România (1866-1991)*, Casa de editură și presă ȘANSA S.R.L., București, 1996, p. 22
3. BERINDEI Dan, *Revoluția română din 1848-1849*, Editura Enciclopedică, București, 1998
4. BĂLCESCU N., *Opere, partea a II-a, Scrieri istorice, politice și economice*, București, 1940 p. 99.
5. DUCULESCU V., *Protecția juridică a drepturilor omului*, Editura Lumina Lex, București, 2008, p. 169.p. 25
6. ECONOMU Radu, *1631.O Chartă a libertăților*, în *Magazin istoric*, nr. 10(2325) octombrie 1986, pp . 8-9;
7. IORGA N., *Evoluția ideii de libertate*, Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Ilie Bădescu, Editura Meridiane, București, p. 136
8. IORGOVAN Antonie , *Drept constituțional și instituții politice. Teorie generală*, Editura „Galeriile J. L. Calderon”, București, 1994.p. 103
9. GHICA I., *Opere*, Editura de Stat Pentru Literatură și Artă, București, 1967, p. 235
10. GONȚEA Ioana , *Primăvara popoarelor – Revoluția de la 1848 în spațiul european*, sursă <http://www.historia.ro/>, consultată la data de 26 .12.2021.
11. MIHAILĂ Ileana , *Planul Bilisten: Unirea țărilor române la 1770*, în „Magazin istoric” nr, 4/2006, p. 12-15
12. MURARU Ioan, Elena Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, Ediția 13, Vol. I, Editura C.H.Beck, București, 2008, p. 84.
13. NEGULESCU Paul,ALEXIANU George, *Tratat de drept public*, vol. I, Editura „Casa Școalelor” , București, 1942, p. 209, apud, Victor Duculescu, op. cit.
14. OROVEANU Mihai T.*Istoria dreptului românesc și evoluția instituțiilor constituționale* , Editura Cerna, București, 1992, p. 198;
15. PLATON, *Republica*, Opere V, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 326
16. RUSSO Alecu, *Scrieri alese*, Editura de Stat Pentru Literatură și Artă, București, 1959, p. 147
17. XENOPOL A., *Primul proiect de Constituție a Moldovei din 1922. Originile partidului conservator și ale celui liberal*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl,1898,p. 45

REPERE ACTUALE PRIVIND POLITICILE SOCIALE SPECIFICE PERSOANELOR VÂRSTNICE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Veronica DIWO,
doctorand, UST

Summary:

The article reflects and demonstrates the need for social policies to promote education for human rights and freedoms. The analysis of the literature in the field reveals the establishment of mechanisms for activating social service providers and increasing the quality of life of the elderly. And the most relevant dimension promoted in the future would be primarily the development of the National Policy for Aging in the context of the National Strategy for Demographic Security, and also the implementation of new forms of social security that guarantee a decent old age.

Keywords: *old age, aging, social policies, human rights education. protection of the elderly left without care.*

Rezumat:

Articolul reflectă și demonstrează necesitatea politicilor sociale pentru promovarea educației pentru drepturile și libertățile omului. Analiza literaturii din domeniu relevă instituirea mecanismelor privind activizarea prestatorilor de servicii sociale și creșterea calității vieții persoanelor de vârstă a treia. Iar cea mai relevantă dimensiune promovată în perspectivă ar fi în primul rând dezvoltarea Politicii Naționale pentru Îmbătrânire în contextul Strategiei Naționale pentru Securitatea Demografică, și totodată, implementarea unor noi forme de asigurare socială care garantează o bătrânețe decentă.

Cuvinte-cheie: *bătrânețe, procesul de îmbătrânire, politici sociale, educația pentru drepturile omului. protecția vârstnicilor lăsați fără îngrijire.*

Actualitatea temei. „Încărunțirea” populației globului pare a fi una dintre cele mai importante provocări pentru politicile sociale contemporane, atât la nivel internațional, cât și, în special, la nivel național. *Politicile sociale* pot fi abordate atât ca acțiuni orientate spre rezolvarea problemelor sociale, cât și ca preocupări pentru realizarea bunăstării sociale. Într-un sens care reunește ambele aspecte, politicile sociale sunt acele activități ale statului orientate spre rezolvarea problemelor care împiedică realizarea bunăstării sociale. Guvernele înțeleg diferit problemele asociate bătrâneții și îmbătrânirii demografice, ceea ce face ca răspunsurile lor să fie diferite. De asemenea, „orice sistem de protecție socială, orice strategie sau program social are la bază o serie de opțiuni valorice, asociate cu moduri specifice de înțelegere și definire a conceptelor de echitate și justiție socială și cu mecanisme de atribuire a responsabilităților în raport cu realizarea acestora. Sistemul de protecție socială este strâns legat de o anumită imagine asupra statului și a rolului acestuia. Ca atare, în spatele oricărei opțiuni pentru o anumită politică socială se ascunde și o opțiune valorică mai generală ce subsumează o serie de modele explicative ale naturii sociale și umane, chiar dacă ele nu s-au constituit ca rațiuni explicite în alegerea respectivei politici”. Politicile sociale trebuie să pornească de la *o filosofie a asistenței sociale* care să sublinieze importanța atât a familiei, cât și a comunității [1, p.364].

Instabilitatea economică pe care a cunoscut-o Republica Moldova după obținerea independenței a determinat creșterea nivelului sărăciei și șomajului, iar aceste fenomene au influențat extinderea procesului de migrație la muncă peste hotare. Impactul migrației forței de muncă este destul de controversat. Pe de o parte, se discută despre impactul remitențelor muncitorilor moldoveni din străinătate asupra economiei Republicii Moldova și asupra consumului membrilor familiilor rămași în țara de origine. Pe de altă parte, consecințele demografice și sociale ale migrației forței de muncă sunt îngrijorătoare: *se reduce numărul populației, se accentuează procesul de îmbătrânire, crește instabilitatea familiilor care au membri plecați la muncă peste hotare.* Nu în ultimul rând, migrația influențează și **starea psihologică a persoanelor vârstnice** care rămân fără îngrijirea copiilor pe care i-au crescut.

Protecția socială a persoanelor vârstnice cuprinde un ansamblu de prestații cu caracter contributiv, în cazul riscului asigurat de bătrânețe, boală, dar și prestații și servicii sociale non-contributive, acordate fie în cadrul sistemului de ocrotire medicală, fie al celui de asistență socială. Recomandările în materie de ocrotire a vârstnicului cuprind o serie de acțiuni ce vizează dezvoltarea sistemului de îngrijire medicală, la domiciliu, promovarea accesului la servicii de îngrijire medicală și boală, îmbunătățirea măsurilor de prevenire a situației de dependență, în scopul creșterii calității vieții vârstnicului.

Dintre reglementările internaționale în materie de îngrijire a vârstnicului menționăm: Planul Internațional de Acțiuni privind îmbătrânirea și Declarația Politică (Madrid, 2002), Carta Socială Europeană - art. 23, dreptul persoanelor vârstnice la protecție socială, Codul European de Securitate Socială - Partea a V-a, art. 26-3, garantarea prestațiilor ce se adresează riscului de bătrânețe, Recomandările Consiliului Europei nr. 92/442/CEE și Recomandarea Consiliului de Miniștri nr. R(94)14 [5, p.147].

Scopul cercetării constă în identificarea politicilor sociale specifice protecției vârstnicilor.

Rezultate și discuții. Bătrânețea este ultimul ciclu al vieții omului, ce implică un șir de schimbări, în primul rând, din punct de vedere biologic. Perioada bătrâneții este studiată sub trei aspecte:

- *îmbătrânirea primară*, care urmează după perioada adultă, fără a fi grevată, în mod obligatoriu, de alterarea sănătății.
- *îmbătrânirea secundară*, ce aduce schimbări - boli, stil de viață etc., în special, sub influența mediului neadecvat.
- *îmbătrânirea terțiară* cu pierderi (decompensări) rapide ce precede moartea [2, p.147].

Remarcând importanța preocupării constante a tuturor instituțiilor abilitate cu responsabilitatea de a interveni pentru protecția vârstnicilor rămași fără îngrijirea membrilor de familie în rezultatul migrației, menționăm că există necesitatea realizării unui studiu național adresat: **factorilor de decizie** care elaborează și implementează politici sociale în domeniu; **medicilor, asistenților sociali comunitari și altor profesioniști** care în activitatea lor de zi cu zi relaționează cu vârstnicii rămași fără îngrijirea membrilor de familie; **migranților** care trebuie să informeze, consulte și să țină cont de opiniile părinților despre decizia lor de a pleca; **vârstnicilor rămași fără îngrijirea membrilor de familie în rezultatul migrației** pentru a cunoaște diversitatea situațiilor care apar în rezultatul migrației și pentru a-și elabora strategii raționale de supraviețuire; **populației în ansamblu** pentru a înțelege diverse aspecte ale procesului de migrație și pentru a oferi suport și ajutor bătrânilor aflați în nevoie.

Principalele repere actuale ale politicii sociale axate pe persoanele vârstnice sunt reflectate în **legislația** în vigoare din Republica Moldova, în *Strategia Națională de Dezvoltare pe anii 2008-2011* (Legea nr. 295 din 21.12.2007, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 18-20 din 29.01.2008), precum și în *Planul Național privind crearea sistemului integrat de servicii sociale pe anii 2008-2012* (Hotărârea Guvernului nr. 1 512 din 31.12.2008, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 7-9 din 20.01.2009).

Strategia Națională de Dezvoltare prevede:

- Oferirea de noi oportunități economice și sociale pentru segmentele vulnerabile ale populației, inclusiv prin îmbunătățirea eficienței și stabilității resurselor destinate asistenței sociale.
- Îmbunătățirea politicilor de asigurare socială, în special, a sistemului de pensii.

Cu alte cuvinte, protecția socială pentru persoanele vârstnice vizează **dreptul la protecția sănătății, la securitatea socială și medicală, dreptul de a beneficia de servicii sociale** [ibidem, p.210].

La nivel teritorial în domeniul asistenței sociale a persoanelor vârstnice aflate în dificultate în Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei există funcția de specialist în problemele **persoanelor în etate și cu dizabilitați**, care are atribuții în realizarea politicii naționale în domeniul asistenței sociale a persoanelor vârstnice aflate în dificultate și asigurarea aplicării legislației la nivel teritorial.

Asistentul social la acest nivel: *promovează interesele persoanelor vârstnice aflate în dificultate; elaborează strategii la nivel de raion pentru susținerea vârstnicilor aflați în dificultate, conducându-se de rezultatele evaluării necesităților identificate în teritoriu; informează populația despre serviciile de asistență socială adresate persoanelor vârstnice, criteriile de eligibilitate, procedurile de solicitare a serviciilor de asistență socială, drepturile și responsabilitățile beneficiarilor; contribuie la perfectarea documentelor necesare pentru oferirea prestațiilor sociale; dezvoltă, consolidează și prestează servicii sociale adresate persoanelor vârstnice aflate în dificultate; referă cazurile complexe spre serviciile specializate sau cu specializare înaltă prestate la nivel național; coordonează activitatea specialiștilor și asistenților sociali comunitari care prestează servicii sociale adresate persoanelor vârstnice aflate în dificultate și a reprezentanților organizațiilor guvernamentale și non-guvernamentale; asigură realizarea intervenției în cazul persoanelor vârstnice aflate în dificultate conform procedurii managementului de caz; evaluează impactul serviciilor de asistență socială pentru persoanele vârstnice aflate în dificultate [ibidem , p.213].*

În ceea ce privește *politica de ocrotire a sănătății* pentru persoanele vârstnice, trebuie menționat faptul că și *aceasta prevede un acces garantat, ne-discriminatoriu la o asistență medicală, indiferent de situația materială a persoanei*. Acordarea serviciilor medicale bătrânilor este inclusă în pachetul acoperit de către asigurarea medicală obligatorie. Toți bătrânii primesc asistența medicală necesară. Grija față de sănătatea populației în vârstă este menționată în prioritățile Politicii Naționale de Sănătate. Politicile statelor trebuie să se bazeze pe *Principiile Națiunilor Unite pentru respectarea drepturilor persoanelor vârstnice* adoptate prin Rezoluția 46/1991. Enumerăm principalele: *principiul independenței; principiul participării; principiul referitor la îngrijire; principiul dezvoltării; principiul respectării demnității;*

Problematika vârstei a treia este și o preocupare a Consiliului Europei. Documentului *Carta socială europeană* i s-a adăugat un *Protocol* - semnat, la 5 mai 1988, de către 9 state membre ale Consiliului Europei - pentru lărgirea protecției drepturilor omului. Articolul 4 prevede recomandarea statelor de a lua măsuri pentru a permite persoanelor în vârstă să ducă o viață decentă, să participe la viața socială și economică. A fost creat, în anul 1980, *Fondul Națiunilor Unite pentru Bătrâni*, prin care se sprijină proiectele politicilor speciale pentru creșterea calității vieții vârstnicilor. În calitate de modele s-au oferit programe pentru deceniile 1982-1992 și 1992-2001 [4, pp.66-67].

În calitate de *documente speciale privind protecția persoanelor în vârstă* amintim: *Rezoluția 34/1978, Rezoluția 35/17 decembrie 1979; Rezoluția 36/9 noiembrie 1981, Rezoluția 44/24 mai 1989, Rezoluția 45 din 14 decembrie 1990, Rezoluția 46/1991*. Ziua de **10 octombrie** a fost declarată, de către Națiunile Unite, *Ziua Internațională a Persoanelor de Vârsta a Treia*. Anul 1999 a fost declarat Anul Internațional al Persoanelor de Vârsta a Treia.

Diversele abordări ale drepturilor de bunăstare pot să dezvăluie o serie de implicații ideologice.

Bunăstarea este de obicei asociată cu satisfacerea nevoilor, dorințelor sau intereselor. Un drept de care indivizii au nevoie nu este însă echivalent cu ceea ce ei doresc sau vor. Bunăstarea este de multe ori raportată la ajutorul *material* acordat indivizilor care au *nevoie* de el, deși este corelat și cu o distribuire *corectă* a resurselor disponibile dintr-o societate [3, pp.87-89].

Recomandările generale privind protecția persoanelor în vârstă sunt.

- punerea la punct a programelor pentru **bunăstarea**, sănătatea și protecția persoanelor în vârstă, măsuri care să le asigure la maximum independența economică și integrarea socială;
- luarea măsurilor de securitate socială pentru a asigura un venit suficient unui trai decent;
- crearea oportunităților pentru ca persoanele în vârstă să contribuie la dezvoltarea economică și socială;
- descurajarea atitudinilor, politicilor și măsurilor discriminatorii fondate pe criterii de vârstă în practicile de angajare în muncă etc.

Obiectivele trasate includ promovarea unei politici comprehensive privind susținerea persoanelor în dificultate prin prestarea serviciilor sociale eficiente și de calitate înaltă. Aceste servicii au drept scop **de a oferi sprijin persoanelor pe termen scurt sau lung, pentru a satisface nevoile**

lor sociale, a reduce excluziunea socială și a îmbunătăți calitatea vieții Astfel, **toți beneficiarii sunt tratați ca un grup integrat**. Această abordare prevede: identificarea și prioritizarea necesităților individuale ale persoanelor în dificultate; soluționarea problemelor la nivel comunitar, precum și prestarea serviciilor sociale specializate beneficiarilor conform necesităților; integrarea serviciilor sociale, evitând dublarea, suprapunerea sau lacunele în prestarea acestora; coordonarea procesului de utilizare eficientă și formare profesională a resurselor umane angajate în sistemul de asistență socială; gestionarea asigurării calității și eficienței serviciilor sociale conform standardelor de calitate și mecanismelor unice [2, p.211].

Situația persoanelor vârstnice este determinată de mai mulți factori: vârsta persoanei, starea de sănătate, cum locuiește actualmente (singură, cu soțul/soția, cu nepoții), unde locuiește (acasă sau în centru de plasament/azil etc.).

Astfel, în situația cea mai precară se află bătrânii care locuiesc singuri sau cei care sunt bolnavi, aceștia fiind afectați de singurătate, abandon, insecuritate. Iar cea mai securizantă este situația bătrânilor instituționalizați, acestora fiindu-le satisfăcute necesitățile fundamentale, cele de protecție și relaționare.

Concluzii

1. Îmbătrânirea demografică creează presiuni enorme asupra sistemului de protecție socială.
2. Indemnizațiile sociale, asigurarea cu pensii a persoanelor vârstnice, cheltuielile legate de serviciile de sănătate vor fi unele dintre cele mai dificile probleme socio-economice în Republica Moldova pe termen mediu și lung.
3. În acest context, Fondul ONU pentru Populație (UNFPA) susține țările în elaborarea și implementarea politicilor sociale, inclusiv a celor demografice.
4. UNFPA realizează Programul de Acțiune al Conferinței Internaționale pentru Populație (Cairo, 1995), conform căruia toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și drepturi.
5. Ființele umane sunt în centrul preocupărilor pentru o dezvoltare durabilă. Oamenii sunt cea mai importantă și mai valoroasă resursă a oricărei națiuni.
6. Obiectivele și politicile legate de populație fac parte din dezvoltarea socială, economică și culturală, iar scopul principal al acestora este **îmbunătățirea calității vieții**.
7. Dezvoltarea durabilă presupune ca relațiile dintre populație, resurse și dezvoltare să fie pe deplin recunoscute și echilibrate armonios.

În calitate de **recomandări**, prezentăm câteva *mecanisme de depășire a situațiilor de dificultate a vârstnicilor*, care necesită clarificarea și determinarea unor **soluții concrete**:

- Responsabilizarea prin lege a copiilor de a avea grijă de propriii părinți în dificultate;
- Implementarea unor strategii complexe de reîntoarcere în țară a persoanelor plecate la muncă în străinătate;
- Privarea de moștenire a copiilor care nu îngrijesc de propriii părinți;
- Obligarea persoanelor care pleacă la muncă peste hotare să pună la evidență părinții vârstnici în cadrul instituțiilor competente (asistentul social comunitar);
- Implementarea unor noi forme de asigurare socială care ar garanta o bătrânețe decentă;
- Dezvoltarea cadrului legal care ar conduce la activizarea organizațiilor non-guvernamentale sau a celor de voluntariat care se preocupă de prestarea serviciilor sociale persoanelor vulnerabile;
- Excluderea efectuării lucrărilor agricole din responsabilitățile lucrătorului social;

Analiza formelor de suport și a serviciilor sociale (*responsabili fiind Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei; Administrația publică locală de nivelul II și I*) scoate în evidență necesitatea dezvoltării sau diversificării următoarelor forme de suport pentru persoanele în etate ai căror copii sunt plecați la muncă peste hotare:

- Revizuirea criteriilor de selectare a beneficiarilor;
- Selectarea persoanelor pentru îngrijire la domiciliu de către o echipă multidisciplinară;
- Sporirea numărului de servicii de plasament temporar cu plată;

- Dezvoltarea unor servicii de asistență profesionistă în familie pentru vârstnici;
- Instituirea serviciilor psihologic și juridic pentru persoanele în etate la primărie;
- Dezvoltarea serviciilor de zi specializate pentru vârstnici;
- Dezvoltarea activităților socialmente utile, voluntariatului prestat de vârstnici;
- Implementarea serviciului de asistență socială prin intermediul telefonului;
- Oferirea serviciilor sociale în funcție de diverse categorii de beneficiari;
- Consolidarea și dezvoltarea parteneriatelor sociale locale (este binevenită și experiența internațională referitoare la această problemă);
- Sensibilizarea populației și educarea în spiritul responsabilizării familiale.

În sinteză, remarcăm importanța preocupării constante a tuturor instituțiilor sociale abilitate cu responsabilitatea de a interveni în protecția vârstnicilor rămași fără îngrijirea membrilor de familie. Prezentarea structurată a mecanismelor de depășire a situațiilor de dificultate, care urmează a fi succedate de acțiuni concrete, cu implicarea instituțiilor și actorilor sociali abilitați cu responsabilitate în domeniul respectiv.

Bibliografie:

1. BUZDUCEA, D. Asistența socială a grupurilor de risc. Iași: Ed. Polirom, 2010, 894 p. ISBN 978-973-46-0277-3
2. CHEIANU-ANDREI, D., GRAMMA, R., MILICENCO, S., et. alții. Necesitățile specifice ale copiilor și vârstnicilor lăsați fără îngrijirea membrilor de familie plecați la muncă peste hotare, Chișinău: CEP USM, 2011, 251 p. ISBN 978-9975-71-124-1
3. FREEDEN, M. Drepturile. București: Du Style, 1998, 185 p. ISBN 973-9246-51-6
4. MACAVEI, E. Pedagogie, Teoria educației, București: Aramis, Vol. I., 2001, 325 p. ISBN 973-8294-00-2
5. NEAMȚU, G. Enciclopedia asistenței sociale. Iași: Polirom, 2016, 995 p. ISBN 978-973-46-6155-8

FORMELE DE PROTECȚIE A COPIILOR ÎN SITUAȚII DE RISC ȘI CEI RĂMAȘI FĂRĂ OCROTIRE PĂRINTEASCĂ

Daniel URSU,
student, UTM

Coordonator științific: Viorica URSU,
conferențiar universitar, doctor în drept, UTM

Summary: *The promotion and protection of the rights of the child is regulated both at the international level and at the national level, being a matter of major interest. The concern for this matter is directly reflected in the existing legislative volume. The legislation of the Republic of Moldova contains general regulations on the protection of the rights of the child (Constitution of the Republic of Moldova, Family Code, Law on the Rights of the Child), as well as specific regulations on child protection and social services, addressed to them. These regulations establish the legal status of the child as an independent subject, provide for the insurance of his physical and spiritual health, establish the social protection of children, who are deprived of their family environment or are in particularly difficult circumstances, etc.*

The most important actors in the life of any child are often, or they should be in most cases, the parents. But there are cases when parents can often become a source of violence, abuse, discrimination and exploitation, or children are orphans, and then children need alternative protection, provided by law. This is also the subject of this research.

Keywords: *child, protection, rights, adoption, placement, guardianship, guardianship.*

Rezumat: Promovarea și protecția drepturilor copilului este reglementată atât la nivel internațional, cât și la nivel național, fiind o problemă de interes major. Preocuparea pentru această materie se reflectă direct în volumul legislativ existent. Legislația Republicii Moldova, conține reglementări generale privind protecția drepturilor copilului (Constituția RM, Codul familiei, Legea privind drepturile copilului), precum și reglementări specifice privind protecția copilului și serviciile sociale, adresate acestora. Aceste reglementări stabilesc statutul juridic al copilului ca subiect independent, prevăd asigurarea sănătății lui fizice și spirituale, stabilesc protecția socială a copiilor, care sunt lipsiți de mediul familial sau se află în circumstanțe deosebit de dificile etc.

Cei mai importanți actori din viața oricărui copil sunt adesea, sau ar trebui să fie în cele mai multe cazuri, părinții. Dar sunt cazuri, când părinții pot deveni adesea și o sursă de violență, abuz, discriminare și exploatare, sau copiii sunt orfani, și atunci copiii au nevoie de o protecție alternativă, prevăzută în legislație. Anume despre aceste aspecte este și prezenta cercetare.

Cuvinte cheie: copil, protecție, drepturi, adopție, plasament, tutela, curatelă.

Introducere: În Republica Moldova, ca și în alte state democratice, se implementează o gamă largă de acțiuni și proiecte care au drept scop protecția copiilor minori de diferiți factori de risc ai societății sau chiar ai familiei, care sunt capabili să le diminueze sau chiar să le lezeze drepturile sale fundamentale.

În timp ce copiii au dreptul de a fi îngrijiți de părinți sau de familie, copiii care nu mai au familie, care au fost separați de familie, sau a căror familie le poate pune serios în pericol sănătatea și dezvoltarea au dreptul la îngrijire alternativă. La articolul 20 al Convenției cu privire la drepturile copilului sunt menționate patru forme de protecție alternativă [5]:

- Plasamentul familial,
- Kafala,
- Adopția,
- Plasarea în instituții rezidențiale

Totodată, statul nu are obligația de a asigura toate cele patru forme de îngrijire, obligația statului constă în asigurarea unei forme adecvate de îngrijire pentru toți copiii care au nevoie de aceasta.

Este acceptat faptul că există trei principii care trebuie să stea la baza deciziilor privind asigurarea unei îngrijiri alternative pe termen lung pentru copii, odată ce s-a demonstrat necesitatea unei astfel de îngrijiri:

- Soluțiile de tip familial sunt o prioritate plasamentului instituțional;
- Soluțiile permanente sunt o prioritate soluțiilor temporare;
- Soluțiile la nivel național sunt preferabile soluțiilor care implică și o altă țară.

Formele de protecție alternativă depind în mare măsură de factorii culturali ai statului. Așa cum "plasamentul instituțional" poate însemna lucruri diferite în societăți diferite așa și noțiunea de adopție este înțeleasă diferit în diferite culturi [15, pag.43].

Instituția plasamentului familial constituie plasarea unui copil care a fost separat de familie sau care nu poate fi lăsat împreună cu familia, în îngrijirea unei alte familii sau persoane. Spre deosebire de adopție, plasamentul este considerat un aranjament temporar la care se recurge atât timp cât familia copilului încearcă să rezolve problema care o împiedică să asigure o îngrijire corespunzătoare copilului, sau cât timp se caută o soluție de plasare permanentă.

În practică acest tip de plasament poate deveni un aranjament pentru copil pe termen lung.

Conform prevederilor articolul 115 din Codul familiei al Republicii Moldova sunt menționate formele de protecție a copiilor rămași fără ocrotire părintească, și anume [3]:

1. Adopția. Adopția este una dintre formele prioritare de protecție a copilului rămas fără ocrotire părintească. Această formă specială de protecție, aplicată în interesul superior al copilului, prin care se stabilește filiația între copilul adoptat și adoptator, precum și legăturile de rudenie între copilul adoptat și rudele adoptatorului [4].

Conform datelor oficiale oferite de către Ministerul Muncii și Protecției Sociale, numărul adopțiilor naționale cât și internaționale este în descreștere.

La nivel național, de către cu autoritățile administrației publice locale, s-a constatat că implementarea Legii privind regimul juridic al adopției nr. 99 din 26.05.2010 [13], decurge anevoios, cu un șir de impedimente, și anume:

- *Lipsa psihologilor - conform prevederilor legale solicitanții pentru adopție urmează a fi evaluați prin prisma capacităților morale și aptitudinilor de a adopta unul sau mai mulți copii, iar în organigrama structurilor teritoriale de asistență socială nu sunt prevăzute unitățile de psiholog;*

- *Expertizarea psihologică este realizată defectuos - întru îndeplinirea prevederilor legale specialistul principal din cadrul autorității tutelare teritoriale este nevoit să apeleze la psihologi din alte instituții care nu cunosc aspectele specifice domeniului adopției.*

De asemenea, evaluarea psiho-socială trebuie să fie efectuată de către psiholog prin cel puțin 3 ședințe cu solicitanții pentru adopții, dintre care cel puțin una la domiciliul acestora, iar celelalte la biroul psihologului, sediul autorității teritoriale sau în alt spațiu amenajat corespunzător pentru asigurarea intimității conversațiilor și confidențialității datelor [12];

- *Durata birocratizată a procesului - în legislația de domeniu nu este stabilit un termen concret pentru executarea etapelor procedurii de adopție, uneori procedura de adopție ajunge să dureze până la doi ani;*

- *Lipsa cadrului normativ privind contraindicațiile medicale pentru persoanele care intenționează să adopte copii - potrivit prevederilor cadrului legislativ, nu pot adopta copii persoanele care suferă de boli psihice și de alte maladii ce fac imposibilă îndeplinirea drepturilor și a obligațiilor părintești.*

Deși, art. 58, alin. (3), lit. a) și b) din Legea privind regimul juridic al adopției prevede că Guvernul, în termen de 3 luni de la data intrării în vigoare a Legii privind regimul juridic al adopției, va prezenta Parlamentului propuneri pentru aducerea legislației în concordanță cu prezenta lege, la moment nu există o listă aprobată de către Guvern care să conțină lista contraindicațiilor medicale pentru persoanele care intenționează să adopte copii.

Anterior lista contraindicațiilor medicale era prevăzută în Ordinul comun nr. 113 din 11 aprilie 1994 al Ministerului Științei și Învățământului, nr. 64 din 05 aprilie 1994 al Ministerului Sănătății și nr. 47 din 11 aprilie 1994 al Ministerului Justiției. Prin adoptarea noilor reglementări în domeniul adopției, Ordinul comun menționat a căzut în desuetudine și a devenit caduc [8].

Deși statul și societatea civilă conștientizează valoarea adopției ca formă de protecție a copiilor rămași fără îngrijire părintească și apreciază efortul familiilor adoptive, psihologii care au realizat studiu referitor la necesitățile psihosociale ale familiei adoptive consideră că părinților adoptatori li se acordă puțină atenție și susținere, în oferirea de suport informațional și asistență psihosocială după încheierea procedurii de adopție.

Vârsta medie a copiilor în momentul adopției este de 3 ani și 1 lună. Mulți copii au beneficiat de protecție specială (58,4%), măsurile cele mai frecvente de protecție au fost: plasament în centru de plasament sau centru de tip familial, plasament în asistență parentală profesionistă, tutelă. O bună parte din cupluri consideră adopția ca fiind mai dificilă, decât s-au așteptat, această apreciere constituind un alt factor de risc.

Pentru părinții adoptatori s-au dovedit a fi deosebit de importante resursele informaționale, dobândite anterior adopției. Această categorie de resurse conferă un sentiment de pregătire și elimină riscul unor expectanțe eronate. Lipsa lor conduce la frustrare și sentimentul de a fi copleșiți de experiențele adopției, trăiri care se repercutează asupra relațiilor din cadrul familiei adoptatoare. O altă categorie de resurse sunt cele sociale formale și informale și serviciile specializate (medicale, psihologice, de asistență socială). Pe lângă acestea se are în vedere resursele economice, dar și caracteristicile socio-demografice ale părinților adoptatori [16, pag. 149].

Astfel, considerăm că pentru respectarea dreptului copilului la abitație în familie, statul trebuie să ofere condiții prielnice pentru adopție, eliminând barierele birocratice inutile care descurajează solicitanții de adopție.

Din perspectiva dreptului copilului la protecție, adopția este o modalitate de a asigura o familie nouă, permanentă, copiilor care au fost separați în mod iremediabil de familia biologică, mai ales prin

deces sau abandon. De regulă, adopția nu este o soluție adecvată pentru copiii care au fost separați de familie împotriva voinței părinților, din cauza relelor tratamente sau a neglijării.

În virtutea dreptului copilului la identitate și a obligației statului și societății de a proteja și sprijini familia, în astfel de situații văr trebui întreprinse toate eforturile posibile pentru a rezolva problemele care pun în pericol copilul, astfel încât acesta să se poată întoarce în familia în care s-a născut.

Conform prevederilor Legii privind regimul juridic al adopției nr. 99 din 26.05.2010 [13], pot adopta copii persoanele care au atins vârsta de 25 de ani și care au capacitate deplină de exercițiu. Adoptatorii trebuie să fie cu cel puțin 18 ani mai în vârstă decât cel pe care doresc să-l adopte, dar nu cu mai mult de 48 de ani.

Nu pot adopta copii persoanele:

- decăzute din drepturile părintești;
- a căror stare de sănătate nu le permite îndeplinirea corespunzătoare a obligațiilor și responsabilităților privind creșterea și educarea copiilor;
- care se eschivează de la exercitarea obligațiilor părintești, inclusiv de la plata pensiei de întreținere a copiilor biologici;
- în privința cărora se află în derulare procese judiciare privind decăderea din drepturile părintești sau de la care au fost luați copiii, fără decădere din drepturile părintești;
- exonerate de obligațiile de tutore sau de curator din cauza îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor;
- care au prezentat documente sau informații false pentru încuviințarea adopției;
- care au fost condamnate pentru săvârșirea unor infracțiuni intenționate: contra vieții și sănătății persoanei; contra libertății, cinstei și demnității persoanei; referitoare la viața sexuală; contra familiei și copiilor.

Persoanele care doresc să adopte copii depun cerere la autoritatea tutelară teritorială în a cărei rază își au domiciliul.

Cererea de adopție trebuie să conțină: numele, prenumele, anul, luna și ziua nașterii adoptatorului, adresa de la domiciliu și de la reședință; motivele pentru care adoptatorul dorește să adopte; eventuala disponibilitate de a adopta mai mulți copii și/sau copii cu nevoi speciale, conform prevederilor prezentei legi.

De asemenea este de menționat, că la cererea de adopție, trebuie anexate o multitudine de acte, certificate, care atestă toate condițiile necesare pentru adopție.

Autoritatea tutelară teritorială de la domiciliul adoptatorului evaluează corespunderea garanțiilor morale și a condițiilor materiale ale adoptatorului necesităților de dezvoltare a copilului, conform unui regulament aprobat de autoritatea centrală, întocmind un raport de evaluare. În baza rezultatelor evaluării, autoritatea tutelară teritorială emite dispoziția privind eliberarea atestatului de adoptator și luarea la evidență a adoptatorului sau privind refuzul eliberării atestatului respectiv.

Autoritatea tutelară teritorială care a emis dispoziția de luare la evidență a adoptatorului transmite, în termen de 10 zile, autorității centrale o copie de pe dispoziția și de pe atestatul de adoptator pentru includerea informației necesare în Registrul de stat al adopției.

După care urmează procedura acordării consimțământului de către copil, pentru a-și exprima consimțământul, copilul beneficiază de consiliere și informare, asigurate de autoritatea tutelară teritorială, privind scopul, etapele și efectele adopției, ținând cont de opinia, dorințele și sentimentele copilului în funcție de vârsta și de gradul său de maturitate.

Ultima etapă fiind „potrivirea” adoptatorului, iar în caz că acesta corespunde tuturor criteriilor, de către autoritatea competentă, în termen de 5 zile încredințează adoptatorului copilul, pentru o perioadă de la 60 până la 90 de zile, în vederea adaptării copilului cu adoptatorul și a constatării compatibilității lor.

La încheierea procesului de potrivire a adoptatorului, autoritatea tutelară teritorială de la domiciliul copilului explică adoptatorului dreptul de a depune cerere de încuviințare a adopției în instanța de judecată competentă și întocmește, în termen de 10 zile, un aviz privind adopția, care conține informații referitor la evoluția relațiilor dintre copil și adoptator, la compatibilitatea

adoptatorului cu copilul adoptabil, precum și la corespunderea adopției interesului superior al copilului.

Adoptatorul depune cerere de încuviințare a adopției în instanța de judecată competentă de la domiciliul copilului adoptabil pentru care a fost declarat potrivit în vederea examinării în fond a cauzei. Într-un final, instanța de judecată decide, asupra încuviințării adopției copilului.

2. Tutela/Curatela. Tutela/curatela conform legislației naționale se instituie asupra copiilor rămași fără ocrotire părintească în scopul educației și instruirii acestora, precum și al apărării drepturilor și intereselor lor legitime.

Conform prevederilor art. 50 Cod Civil al Republicii Moldova [*Cod Civil al Republicii Moldova*] „Tutela sau curatela asupra minorului se instituie în cazul în care acestuia i s-a atribuit statut de copil rămas temporar fără ocrotire părintească sau statut de copil rămas fără ocrotire părintească”.

Tutela se instituie asupra copiilor care nu au atins vârsta de 14 ani. La atingerea vârstei de 14 ani, tutela se transformă în curatelă, fără adoptarea de către autoritatea tutelară a unei hotărâri suplimentare. Curatela se instituie asupra copiilor în vârsta de la 14 la 18 ani. Tutela și curatela se instituie de către autoritățile administrației publice locale, în termen de cel mult o lună din momentul primirii cererii respective, în baza avizului scris al autorității tutelare.

Un context specific pentru Republica Moldova, în care copiii rămân fără ocrotire părintească și ar trebui aplicată tutela/curatela drept formă de protecție asupra copilului, este migrația părinților la muncă peste hotare.

De asemenea, este de specificat, că direcțiile de învățământ coordonează activitatea de tutelă și curatelă, asigură, în comun cu administrația publică locală, protecția socială a elevilor, iar în conformitate cu Ordinul comun cu privire la întocmirea listelor nominale ale copiilor aflați în situație de dificultate și ale copiilor ai căror părinți sunt plecați la muncă peste hotare, duc evidența: numărului copiilor aflați în situație de dificultate, a numărului copiilor cu unul dintre părinți plecați peste hotare pe o perioadă mai mare de 3 luni și a numărului copiilor cu ambii părinți plecați peste hotare pe o perioadă mai mare de 3 luni.

Deși numărul copiilor rămași fără ocrotire părintească este în continuă creștere și reprezintă o cifră alarmant de mare, din informația prezentată de către Direcțiile teritoriale de asistență socială și protecția familiei, în republică sunt atestați doar 6271 copii asupra cărora a fost instituită tutela/curatela.

Drept exemplu, în raionul Cimișlia conform datelor prezentate la evidența autorităților se află 812 copii cu ambii părinți plecați peste hotare, însă tutela a fost instituită doar asupra a 14 copii. Situație similară și în raionul Fălești, unde din cei 569 copii la evidența autorităților care au ambii părinți peste hotare, doar asupra a 37 copii a fost instituită tutela [11].

Conform prevederilor art. 53 Codul civil al RM [2], instituirea tutelei/curatelei este de competența autorității tutelare: “(1) Autoritatea tutelară este obligată să hotărască asupra instituirii tutelei sau curatelei asupra minorului în termen de o lună de la data primirii informației despre necesitatea instituirii. (2) Până la numirea tutorelui sau curatorului, atribuțiile lor sînt exercitate de autoritatea tutelară.”

Unul dintre motivele care generează această stare de lucruri ține de lipsa unor acțiuni din partea autorităților publice locale.

Conform art. 113 alin. (2), Codul familiei [4], exercitarea funcțiilor autorității tutelare este pusă în seama direcțiilor (secțiilor) de asistență socială (unitățile administrativ-teritoriale de nivelul II) și în seama primăriilor (unitățile administrativ-teritoriale de nivelul I).

Deși în art. 142 alin. (4) din Codul Familiei [4] este stipulat expres că tutela și curatela se instituie de către autoritățile administrației publice locale, în termen de cel mult o lună din momentul primirii cererii respective, în baza avizului scris al autorității tutelare, totuși reieșind din prevederile art. 114 alin. (2) autoritatea tutelară care a fost informată despre copilul rămas fără ocrotire părintească este obligată, în termen de 3 zile, să efectueze un control al condițiilor de trai ale copilului și, dacă se confirmă lipsa îngrijirii din partea părinților, să emită o decizie privind luarea copilului la evidență, asigurând apărarea drepturilor și intereselor lui legitime printr-un plasament provizoriu,

admis de lege, până la determinarea, în modul prevăzut de prezentul cod, a formei de protecție adecvate.

Prin urmare, autoritățile sunt obligate să intervină și în situațiile în care se presupune faptul că părinții pleacă peste hotare lăsându-și copiii în grija rudelor, fără a anunța autoritatea tutelară.

Din aceste considerente, în opinia noastră aceasta nu este o scuză întemeiată pentru ca autoritățile să își motiveze inacțiunile în interesul superior al copilului. Iresponsabilitatea părinților ține de procedura anevoioasă de instituire a tutelei. În opinia specialiștilor în domeniul protecției drepturilor copilului condiția obligatorie pentru tutore de a fi supus examinării medicale pentru a confirma starea de sănătate [7], creează multe incomodități, motiv pentru care și este o barieră pentru a asigura protecția părintească adecvată copiilor.

3. Asistența parentală profesionistă. Asistența parentală profesionistă - este un serviciu social, care oferă copilului îngrijire familială substitutivă în familia asistentului parental profesionist, în baza delimitării drepturilor și responsabilităților cu privire la protecția drepturilor copilului și intereselor lui legale între direcția asistență socială și protecție a familiei/Direcția pentru ocrotirea și protecția minorilor din municipiul Chișinău și asistentul parental profesionist.

Serviciul de asistență parentală profesionistă (în continuare - serviciul) este prestat la nivel local și se instituie pe lângă direcția asistență socială și protecție a familiei/Direcția pentru ocrotirea și protecția minorilor din municipiul Chișinău.

Beneficiari ai serviciului sunt copii care se află temporar sau permanent în cel puțin una dintre următoarele situații [14, pag. 201]:

- a) sunt privați temporar sau permanent de mediul lor familial;
- b) necesitățile lor speciale nu pot fi asigurate de către familia biologică;
- c) sunt sau pot deveni victime ale unei forme de violență, traficului de ființe umane, abandonului sau neglijenței, relelor tratamente, exploatării în timp ce se află în îngrijirea unuia sau ambilor părinți, a reprezentantului legal sau a oricărei alte persoane responsabile de îngrijirea acestora;
- d) au mai puțin de 14 ani și au săvârșit o încălcare a legislației penale, dar nu poartă răspundere din punct de vedere juridic și se află în cel puțin una dintre situațiile expuse în punctul 4 literele a), b) sau c); e) au între 14 și 18 ani și le-a fost aplicată o pedeapsă penală fără privațiune de libertate sau au fost eliberați de răspundere penală și se află în cel puțin una dintre situațiile expuse în punctul 4 literele a), b) sau c) [10].

Potrivit datelor oferite de către Direcțiile teritoriale de asistență socială și protecția familiei numărul copiilor plasați în acest serviciu este în creștere și totodată este îmbucurător faptul că a crescut și numărul asistenților parentali profesioniști de la 42 în anul 2016 până la 206 în anul 2020.

4. Plasamentul în casa de copii de tip familial. Casa de copii de tip familial (CCTF) reprezintă o instituție creată în baza unei familii complete, care oferă copilului orfan sau rămas fără ocrotire părintească îngrijire familială substitutivă în familia părintelui-educator [9].

Scopul Caselor de copii de tip familial constă în protecția copilului orfan sau rămas fără ocrotire părintească, socializarea și, după caz, (re)integrarea acestuia în familia biologică, extinsă sau adoptatoare. Obiectivele Casei de copii de tip familial constau în:

- a) îngrijirea și creșterea copilului în condițiile unui mediu familial substitutiv, conform standardelor de calitate [6];
- b) asigurarea dezvoltării copilului plasat în casa de copii de tip familial corespunzător particularităților de personalitate și de vârstă ale lui;
- c) facilitarea, în caz de posibilitate, a (re)integrării copilului în familia biologică, extinsă sau adoptatoare;
- d) facilitarea socializării copiilor și pregătirea lor pentru viața independentă după atingerea vârstei majoratului.

În casa de copii de tip familial pot fi plasați de la trei până la șapte copii cu vârste de până la 14 ani. Numărul total al copiilor plasați în CCTF și al copiilor proprii nu va depăși 7 persoane. Diferența de vârstă între părinții-educatori și copilul plasat în CCTF va fi de minimum 15 ani și maximum 50 de ani.

Această diferență de vârstă minimă poate fi redusă cu cel mult 5 ani în următoarele cazuri:

- a) plasamentul fraților;
- b) existența relațiilor de rudenie și/sau afective dintre părintele-educator și copilul care poate fi plasat în CCTF;
- c) necesitatea menținerii copilului în localitatea în care se află CCTF sau în apropierea localității respective.

Plasamentul în CCTF a unui copil care a atins vârsta de 10 ani se va face doar cu acordul acestuia, confirmat în scris de către autoritatea tutelară. Copiii din CCTF dețin calitatea de membru al acesteia până la atingerea vârstei de 18 ani.

În cazul continuării studiilor în licee, școlile profesionale și de meserii, instituțiile de învățământ mediu de specialitate și superior universitar, ei își păstrează această calitate până la încheierea studiilor (dar numai până la vârsta de 23 de ani). La plasarea în CCTF a copilului, specialiștii vor lua în considerare proveniența etnică, apartenența la o anumită cultură, religia, limba vorbită, starea sănătății și gradul de dezvoltare a copilului în vederea creării condițiilor de viață care ar asigura continuitatea educației acestuia. Copiii aflați în relații de rudenie sunt plasați în aceeași CCTF, cu excepția cazurilor când separarea se face în interesele lor [1, pag. 176].

Orice plângere cu privire la activitatea CCTF sau conduita părintelui educator poate fi depusă în scris sau verbal la structura teritorială de asistență socială, la Comisie sau la autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi și al doilea de către:

- a) copilul plasat în CCTF;
- b) părintele-educator;
- c) autoritatea tutelară din cadrul unității administrativ-teritoriale de nivelul întâi;
- d) autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi;
- e) părinții biologici sau rudele copilului;
- f) alte persoane interesate.

Structura teritorială de asistență socială înregistrează orice plângere depusă, în scris sau verbal, precum și rezultatul soluționării acesteia.

Instituțiile prezentate mai sus, au menirea de a proteja interesele copiilor minori, iar în obligațiile statului stă asigurarea ficționării acestora, ori copii trebuie să fie mereu în vizorul autorităților competente.

5. Plasamentul în instituția rezidențială de orice tip (ca ex: Centre de plasament temporare, care sunt instituții rezidențiale pentru cel mult 25 copii / pe durata de până la un an; instituție rezidențială, care are capacitatea de cazare a circa 24 copii. Actualmente funcționează un moratoriu privitor la plasarea copiilor sub îngrijire rezidențială doar dacă este o necesitate ultimativă de a face acest lucru și ca un ultim recurs după ce au fost epuizate toate celelalte măsuri de protecție (Ordinul Ministerului educației, nr 114/05.03.2010)

6. Alte forme de protecție în condițiile legii.

Deci, este evident faptul, că la nivel național s-au creat suficiente alternative pentru copii, care din anumite considerente nu au posibilitatea de a locui în familii.

Concluzii. Copilul este un subiect social care are nevoie de o permanentă protecție asigurată de către părinți, primordial, și stat, prin organismele create în acest sens. Fiind un subiect lipsit de apărare, în continuă dezvoltare și cu o capacitate diminuată de a decide pentru el, se pune constant problema asigurării unui mediu propice pentru satisfacerea nevoilor acestuia. Lipsa oricărui interes din partea statului de a se preocupa de acest aspect are ca urmare creșterea ratei de sărăcie ca o consecință a lipsei formării profesionale și personale, creșterea infracționalității ca o consecință a lipsei educației, ș.a.m.d.

De aceea Republica Moldova promovează politici de protecție a familiei și copilului, care reprezintă un domeniu separat, iar cadrul juridic național cu privire la aceste politici se bazează pe legislația internațională privind drepturile copilului. Sistemul național de protecție a copilului este viabil și corespunde rigorilor determinate de standardelor internaționale în domeniu, inclusiv politicile și legislația adoptată

Bibliografie:

1. BULGARU M. Aspecte teoretice și practice ale asistenței sociale, Chișinău: CE USM, 2000;
2. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. Publicat : 22-06-2002 în Monitorul Oficial Nr. 82-86 art. 661. Republicat în Monitorul Oficial nr.66-75 din 01.03.2019 art.132;
3. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003. Publicat: 03-08-2018 în Monitorul Oficial Nr. 285-294 art.436;
4. Codul Familiei al Republicii Moldova nr. 1316 din 16.10.2000. Publicat: 26-04-2001 în Monitorul Oficial Nr. 47-48 art. 210;
5. Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului din 20 noiembrie 1989.
6. Hotărârea Guvernului cu privire la instituirea copilului aflat în dificultate și aprobarea Regulamentului-cadru de activitate a acestuia nr. 1177 din 31 octombrie 2007;
7. Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului casei de copii de tip familial nr. 937 din 12 iulie 2002;
8. Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, structurii și efectivului-limită ale aparatului central al acestuia nr. 691 din 17 noiembrie 2009;
9. Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la serviciul de asistență parentală profesionistă nr. 1361 din 07 decembrie 2007;
10. Hotărârea Guvernului privind aprobarea Standardelor minime de calitate pentru serviciul de asistență parentală profesionistă nr. 1479 din 25 decembrie 2008;
11. <https://statistica.gov.md/> (vizitat la data de 09.02.2021);
12. Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți nr. 140 din 14-06-2013. Publicat: 02-08-2013 în Monitorul Oficial Nr. 167-172 art. 534;
13. Legea privind regimul juridic al adopției nr. 99 din 28-05-2010. Publicat: 30-07-2010 în Monitorul Oficial Nr. 131-134 art. 441;
14. MALCOCI L. Servicii sociale comunitare destinate copiilor în situații de risc//Parteneriate în dezvoltarea serviciilor de alternativă pentru copii și familii în situație de risc. Chișinău: DFID. 2003;
15. Manualul funcționarului public în domeniul drepturilor omului, Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, noiembrie 2011;
16. MARCELA DILION, LIVIA MĂRGINEAN, CĂTĂLIN LUCA, DANA PÎRVU, MILKA-NICOLETA ROTARU, NICULINA KARACSONY. "Protecția copilului în Republica Moldova și România", 2014, Chișinău, ed. Lumina;

PROMOVAREA DREPTURILOR SPECIFICE FEMEII PENTRU PREVENIREA ȘI COMBATerea VIOLENȚEI ÎN FAMILIE

Nadejda FONARIUC,
masterandă, Facultatea Psihologie și Asistență Socială, USEM
*Coordonator științific: **Violina GHEORGHÎA,***
doctorandă, UPS „I. Creangă”

Summary.

The article reiterates the importance of knowing and promoting women's right to be protected from domestic violence or domestic violence. In general, the Universal Declaration of Human Rights provides for the right of all people (women, men, children) to live without violence. All human beings are born free and equal in dignity and rights. The Constitution of the Republic of Moldova stipulates that the state guarantees to each of us the right to life, physical and mental inviolability. Despite laws sanctioning violence, it continues to be one of the great problems facing all human societies.

Keywords: *women, women's rights, violence, physical violence, psychological violence, economic violence, prevention and combating of violence, domestic violence.*

Rezumat.

Articolul reiterează importanța cunoașterii și promovării dreptului femeii de a fi protejată de violența în familie sau violența domestică. În general, Declarația universală a drepturilor omului prevede dreptul tuturor oamenilor (femei, bărbați, copii) la viață fără violență. Toți oamenii se nasc liberi și egali în demnitate și în drepturi. Constituția Republicii Moldova prevede că statul garantează fiecăruia din noi dreptul la viață, inviolabilitate fizică și psihică. în ciuda legilor care sancționează violența, aceasta continuă să fie una din marile probleme cu care se confruntă toate societățile umane.

Cuvinte-cheie: *femei, dreptul femeii, violența, violența fizică, violența psihologică, violența economică, prevenirea și combaterea violenței, violența în familie.*

Actualitatea temei. Trăim vremuri nemaîntâlnite. Pe de o parte, femeile au un potențial nelimitat. Pe de altă parte, femeile n-au mai fost nicicând atât de provocate pe plan emoțional, mintal, fizic și spiritual. De aici se naște un paradox - îl întâlnim la fiecare femeie din ziua de azi. Pe de o parte, simți dorința copleșitoare de a crește, de a te exprima liber și de a ajunge până la stele. Pe de altă parte, te simți atât de stresată și de obosită, încât toate dorințele și țelurile tale se transformă în frustrări. Și chiar când ajungi să ți le împlinești, bucuria nu-ți este deplină și nu te mai poți simți importantă în viață.

Viața trăită din esența forței și a puterii decurge din trecerea de la o viață dominată de experiențe exterioare la una în care primează experiențele interioare. În prezent, trăim axându-ne pe nevoile, dorințele și cerințele celorlalte persoane din viața noastră. Trăim cu sentimentul că zi de zi suntem mai degrabă târâte la coada paradei, în loc să fim în frunte. Nici măcar nu ne dăm seama în ce măsură nevoile, dorințele și năzuințele ne sunt definite și controlate de cele ale copiilor sau soților, partenerilor, șefilor și colegilor, părinților sau fraților - lista poate continua la nesfârșit. Trebuie să ai curajul de a spune „*e timpul să trec de la o viață controlată de elemente exterioare la una pe care s-o trăiesc după criteriile infrastructurii mele*”. Este nevoie de curaj, însă nimic nu poate fi mai ușor. Motivul este acela că, în ultimii câțiva ani, femeile au început să spună „Pentru că merit!” [8, p.13-14].

În scopul argumentării actualității temei de cercetare, vom aborda idei din Biblie, în care este explicată geneza existenței femeii: „*Domnul Dumnezeu a trimis un somn adânc peste om, și omul a adormit; Domnul Dumnezeu a luat una din coastele lui și a închis carnea la locul ei. Din coasta pe care o luase din om, Domnul Dumnezeu a făcut o femeie și a adus-o la om, și omul a zis ‘Iată în sfârșit aceea care este os din oasele mele și carne din carnea mea! Ea se va numi femeie pentru că a*

fost luată din om. De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa, și se va lipi de nevasta sa, și se vor face un singur trup” [Genesa, capitolul 2, versetele 21-24].

Astfel începe existența femeii pe Pământ. În Biblie acest episod este precedat de facerea omului din țărână, plasarea acestuia în Grădina Edenului, de activitățile de numire a tuturor animalelor și plantelor culminând cu decizia lui Dumnezeu de a face „un ajutor potrivit pentru acesta”. În acest context descris, devine necesară cunoașterea drepturilor femeii și a bărbaților în contextul promovării unei culturi ale dreptului omului.

Cultura drepturilor omului este o construcție cognitiv-afectiv-atiudinală, componentă a culturii generale, cuprinzând cunoștințe, atitudini și opinii referitoare la instituția drepturilor omului. Această construcție trebuie să fie fundamentată juridic, moral, politic, psihologic. Trei dimensiuni psihologice sunt implicate în actul dobândirii culturii drepturilor omului: intelectual-cognitivă, afectiv-atiudinală și volitiv-acțională. Dimensiunea intelectual-cognitivă include cunoștințe (reprezentări, noțiuni, idei, teorii) și capacități psihice de cunoaștere: percepții, reprezentări, gândire analitică, evaluativă, critică, creativă. Dimensiunea afectiv-atiudinală include sentimente și convingeri, atitudini responsabile. Dimensiunea volitiv-acțională include faptele care confirmă modul de gândire și simțire, convingerile și atitudinile responsabile.

Cultura drepturilor omului modelează personalitatea umană prin două componente: conștiința juridică-morală-politică și conduita juridică-morală-politică. Componenta conștiinței include: cunoștințe, sentimente, atitudini, convingeri, iar componenta conduitei include: acțiuni, fapte. Ideal, între conștiință și conduită trebuie să existe concordanță: modul de gândire să se transpună în fapte [6, p.81].

Scopul cercetării constă în promovarea drepturilor specifice femeii pentru prevenirea și combaterea violenței în familie.

Rezultate și discuții. Din cele relatate mai sus putem trage cu ușurință concluzia că bărbatul și femeia au fost mențiți să fie împreună încă de la Creație. Totuși, modalitățile de a păstra o relație fericită între un bărbat și femeie sunt diverse și, de cele mai multe ori, solicitante. Se pune întrebarea de ce o relație are nevoie de atâta muncă în condițiile în care, de la început, aceștia au fost „programați” să stea împreună.

Dicționarul Explicativ al Limbii Române definește cuvântul „cuplu” ca o „reunire de două persoane de sex opus aflate într-o anumită legătură, o pereche” [3, p.220].

Iar *Dicționarul de psihologie socială* definește cuplul ca fiind „legătură temporară sau de lungă durată a două persoane bazată pe interese și sentimente comune sau pe contract încheiat ori desfășurând o acțiune comună” [9, p.176].

Orice tip de cuplu ar fi, suntem de acord că diversitatea acestuia ține cont de factori psihologici, economici, sociali. În această epocă modernă asistăm la o diversitate de cupluri în care modelul căsătoriei a fost cu ușurință substituit cu uniunea liber consimțită între parteneri, adică concubinaj. „Popularitatea unei astfel de relații are la bază o multitudine de cauze ce pleacă, fie de la conștientizarea faptului că uniunea liberă este un mod mai economic, mai plăcut și mai confortabil de a trăi împreună, fie de la dorința unei relații intime nesubordonate vreunui contract legal. De asemenea, „alegerea partenerului pentru formarea unei relații, este un moment cu implicații deosebite pentru evoluția ulterioară a cuplului, fiind o premisă esențială” [7, p.56].

Cunoaștem zicerea populară că cine se aseamănă se adună. Aceasta se aplică mai cu seamă în cazul alegerii partenerilor. Suntem atrași de mirosul lor, de felul cum se îmbracă și cum vorbesc, cum se comportă, cum răspund la provocări, ce atitudine au față de viață etc. Ne simțim atrași de partenerul nostru fizic, psihic și spiritual. Este împlinirea dorințelor noastre la un alter ego [2, p.104].

În ultimii 30 de ani viața ni s-a schimbat radical, iar femeile au intrat pe piața muncii ca o forță transformatoare. Schimbarea nu a afectat doar viețile noastre, ci și pe cele ale persoanelor cu care intrăm în contact. Iar pentru femei, a căror muncă se desfășoară mai mult în gospodărie, solicitările și provocările au căpătat de asemenea un ritm alert. În acești 30 de ani, ne-am tot gândit „cum să facem totul bine”. Energiile noastre s-au canalizat în încercarea de a munci și de a fi productive simultan în mai multe domenii. Iar acum a venit momentul să recunoaștem că o asemenea modalitate nu mai este eficientă pentru noi femeile. Nu este ușor să recunoaștem acest lucru din cauză că multe

dintre noi au învățat să-și asume o „atitudine perfecționistă”, adică „trebuie să fiu în stare să le fac pe toate, să le fac bine și să-i conving pe alții că le fac pe toate cum trebuie și că îmi vine foarte ușor să mă achit de sarcini”. Această iluzie a generat suferințe în viața femeilor. Probabil consideri că „suferință” este un cuvânt prea aspru, dar de fapt este cel mai nimerit. Suferințele s-au manifestat în corpul tău, în mintea ta, în emoții și, cel mai grav, în spiritul tău, ceea ce a dus la o rupere de ceea ce ești de fapt și de ceea ce ai cu adevărat nevoie [4, p.71].

Mulți scriitori, artiști, sculptori, pictori, oameni de știință au acordat atenție femeii, prin citatele lor despre femei, conform tabelului nr. 1.

Tabelul 1. Definirea „femeii” în citatele mai multor autori [2, p.102]

Autor	Citat
John Milton	Femeia este un frumos defect al naturii
Maxim Gorki	Din dragoste pentru femeie s-a născut tot ce-i mai frumos pe lume
Napoleon Bonaparte	Femeia frumoasă este o bijuterie. Femeia bună este o comoară întregă
Auguste Mere	Frumusețea este primul dar pe care natura îl face femeii și tot primul pe care-l cere
Alexandre Dumas	Există două feluri de a-ți dovedi dragostea pentru o femeie: căsătorindu-te cu ea dacă este liberă și respectând-o dacă nu este
Mark Twain	Samuel Langhorne Clemens fiind întrebat cum ar fi bărbații fără femei a răspuns: „în primul rând fericiți! Apoi puțini, puțini, din ce în ce mai puțini!
Antoine de Saint Exubery	Femeia este iubită așa cum este iubită muzica, e iubit luxul. Este spirituală sau este sentimentală și este dorită. Dar ceea ce ea crede, ceea ce ea simte, ceea ce poartă în gând... nu interesează pe nimeni
Xenofon	Femeia nu este câtuși de puțin inferioară bărbatului, în afara lipsei de putere
Oscar Wilde	Femeile sunt creaturi menite să fie iubite, nu înțelese
Camil Petrescu	Dacă n-ai văzut încă o femeie care iubește, atunci n-ai văzut niciodată o femeie frumoasă
Petre Anghel	Femeia este viața înseși, este ființa vizibilă și pipăibilă a creației divine. Ea este leagănul vieții și stimul permanent pentru partenerul de viață. În aparent slabă, are resurse nesfârșite fizice și psihice. Puternică în fața greutăților vieții cu o forță de rezistență fără egal, își demonstrează competența în oricare dintre îndeletnicirile umane: fiică, femeie sau mamă. Este coroana cea mai de preț a bărbatului

O femeie are nevoie de iubire. De când ne naștem, pentru a trăi și a crește într-un mod sănătos, avem nevoie de iubire, de afecțiune, de ocrotire din partea părinților. Ei sunt cei care pun bazele unui sistem emoțional sănătos pentru viitorul adult. Părinții sunt cei care ne învață, sau cel puțin așa este de dorit, ce este iubirea necondiționată. Din acest motiv, primii 5 ani din viața copilului sunt extrem de importanți și părinții ar trebui să fie conștienți de impactul pe care îl au asupra copiilor lor. Poate că ești mamă și ai tot auzit despre iubirea necondiționată pe care este nevoie să o oferi copilului tău. Asta înseamnă să îi iubim pur și simplu pentru că există, fără să condiționăm, nici măcar verbal, iubirea de vreun comportament anume [5, p.80].

Principalele documente referitoare la drepturile femeii sunt: *Convenția asupra drepturilor politice ale femeii*, 1955; *Convenția asupra naționalității femeii căsătorite*, 1957; *Convenția privind lupta contra discriminărilor în domeniul învățământului*, 1960; *Convenția asupra consimțământului la căsătorie*, 1962; *Declarația asupra protecției femeilor și copiilor în perioade de urgență și de conflict armat*, 1974; *Convenția pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei*, 1979; *Convenția privind femeile care lucrează și au răspunderi familiale*, 1981; *Declarația asupra participării femeii la promovarea păcii și cooperării internaționale*, 1982 ș.a. Strategii de promovare a condiției femeii au fost prezentate în programe derulate în cadrul Anului Internațional al Femeii, 1975, și al Deceniului Națiunilor Unite pentru femei, 1976-1985.

Ziua de 8 Martie a fost declarată Ziua Internațională a Femeii. Principalele *drepturi ale femeii* sunt: *dreptul de a se căsători și întemeia o familie prin liber consimțământ; dreptul de a fi egală cu bărbatul; dreptul de a fi protejată de exploatare prin trafic și prostituție; dreptul de a alege și de a fi aleasă; dreptul de a-și dobândi, unifica și păstra cetățenia; dreptul de a avea acces la credite; dreptul de a ocupa funcții publice; dreptul de a fi egală în fața legii ș.a.* [6, p.64].

Violența în familie sau violența domestică înseamnă acțiunile de violență fizică, sexuală, psihologică și economică, care survin între membrii familiei, aducând suferințe și prejudicii.

Statisticile arată că, de cele mai multe ori, femeile și copiii devin victime ale violenței în familie. Cauzele sunt multiple: *tradițiile de subordonare a femeii, a copiilor în familie; sărăcia; abuzul de alcool și droguri; indiferența comunității față de acest fenomen deseori favorizează apariția și menținerea violenței în familie.* Organizația Națiunilor Unite a recunoscut faptul că violența asupra femeilor este un obstacol pentru realizarea egalității și dezvoltării și încalcă drepturile omului și libertățile fundamentale. Violența distruge sănătatea și relațiile membrilor familiei, duce la sărăcie, distruge familia. Violența în familie este chiar mai periculoasă decât cea socială, deoarece vine din partea persoanelor dragi [1, p.122].

Există diverse forme de violență asupra femeii. Astfel, *Legea nr. 45-XVI cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie* stipulează următoarele forme ale acesteia: *fizică, economică, psihologică, sexuală, spirituală*, conform tabelului nr. 2.

Tabelul 2. Formele de violență [1, p.121]

Violența fizică	Violența economică	Violența psihologică
Este cea mai „vizibilă” formă de violență. Ea se manifestă ca vătămare intenționată a integrității corporale sau a sănătății prin: bătăi, palmuiri, trântire, tragere de păr, înțepare, tăiere, ardere, strangulare, mușcare, otrăvire, intoxicare.	Se manifestă prin privarea de resurse economice, inclusiv: lipsirea de mijloace de existență primară, cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate; interzicerea dreptului de a poseda, a folosi și a dispune de bunurile comune; controlul asupra bunurilor și resurselor comune; refuzul de a susține familia; impunerea la munci grele și nocive în detrimentul sănătății etc.	Aceasta presupune impunerea voinței/a controlului personal, provocarea suferinței psihice prin: ofense, luare în derâdere, înjurare, insultare, poreclire, șantajare, distrugere demonstrativă a obiectelor; amenințări verbale sau prin afișarea ostentativă a armelor, lovirea animalelor domestice; neglijarea; implicarea în viața personală; acte de gelozie; izolarea de familie, de comunitate, de prieteni; interzicerea frecventării școlii sau a universității, deposedarea de acte de identitate sau privarea intenționată de acces la informație.

Statisticile și studiile demonstrează că circa 70% dintre femei în lume au fost supuse, pe parcursul vieții, cel puțin o dată violenței; fiecare a doua femeie care decedează în urma cazurilor de omucidere a fost omorâtă de către soț, fostul soț sau partener. În R. Moldova fiecare a 6 femeie din mediul rural și fiecare a 7-a din mediul urban au fost supuse violenței de către soț/partener de cel puțin o dată pe parcursul vieții. 16,4% dintre părinți își bat copiii mai mici de un an, abuzul sexual se atestă în cazul a unu din zece copii.

Noi îi considerăm pe bărbați figuri autoritare, iar pe noi ne considerăm victime. Așa am fost educate: *să credem că nu putem câștiga nici măcar dacă încercăm.* Există foarte multe maniere insidioase de a le dezonora și de a le călca în picioare pe femei. Femeile au luptat multă vreme pentru cultivarea prețurii de sine, dar încă se tem să vorbească în astfel de cazuri. Condiționarea la care au fost supuse femeile este atât de puternică încât trebuie să fie extrem de vigilente și să demaște chiar și cea mai mică încălcare a hotarelor noastre. Femeile au fost învățate să poarte poverile bărbaților în locul acestora, mai întâi ale taților noștri, apoi ale iubiților, șefilor și soților noștri. Femeile au făcut acest lucru atât de mult timp încât au ajuns să li se pară normal.

La ora actuală trebuie să învățăm să spunem lucrurilor pe nume. **Teama de violență și de respingere ne face să păstrăm tăcerea.** *Câte femei nu trăiesc în această atmosferă conflictuală și*

câte fete nu sunt crescute în continuare într-un astfel de mediu? Cum putem opri acest fenomen? Mai întâi de toate, prin conștientizarea faptului că putem face acest lucru. Apoi, prin refuzul de a mai păstra tăcerea. Femeile sunt cele care au permis acest lucru, și tot ele trebuie să îi pună capăt. Fenomenul nu ar fi putut dura atâta vreme fără permisiunea lor, declarată sau nu. A sosit timpul să îi punem capăt. Dacă suntem dispuse să spunem nu, noi ne putem face acest **obicei**. În acest fel, putem transforma situațiile abuzive [4, p.72].

Păstrarea tăcerii în astfel de cazuri este în detrimentul nostru, al femeilor, dar și al societății în general. Au trecut mai mult de 25 de ani de la nașterea mișcării pentru eliberarea femeilor, iar acest tip de comportament bazat pe abuzuri verbale și pe agresiuni sexuale continuă să fie prevalent în societatea noastră. Aproape că nu există loc de muncă în care bărbații să nu se comporte în acest fel cu femeile. A sosit timpul să nu ne mai lăsăm abuzate de bărbați, dar nici de noi înșine. E necesar să spunem adevărul, să scoatem la lumină secretele. Numai prin această deschidere vom putea pune capăt acestui tip de comportament. Dacă nu vor mai putea scăpa cu fața curată, bărbații vor înceta să se mai comporte în acest fel. Nu le mai ascunde comportamentul imoral, căci acest lucru te dezonoarează pe tine și pe **toate** femeile. La ora actuală nimeni nu ne mai obligă să acceptăm abuzurile, de orice fel ar fi ele, atât timp cât suntem dispuse să spunem lucrurilor pe nume și să atragem atenția asupra lucrurilor care se întâmplă. Fiecare femeie care spune adevărul reprezintă un model și o inspirație pentru celelalte.

Noi trebuie să învățăm să ne creăm hotare care să ne protejeze onoarea. Mai întâi de toate, noi trebuie să credem cu adevărat că **merităm** aceste hotare. De multe ori noi nu ne dăm seama de pericol, de faptul că ceva nu este în regulă. Urmează apoi un șoc și ne simțim călcate în picioare atunci când se întâmplă ceva concret. Orice abuz este un joc de putere, o manieră de a ne controla și de a ne manipula

Concluzii

1. Noi, femeile, credem că avem foarte multe probleme, dar acestea se rezumă doar la patru domenii ale vieții: iubire, sănătate, prosperitate și expresie de sine. De aceea, oricât de copleșitoare ni s-ar părea această sarcină, nu trebuie să lucrăm decât cu aceste patru domenii, iar cel mai important dintre toate este iubirea.
2. Iubirea de sine este ingredientul cheie al unei sănătăți optime. Împreună cu iubirea față de viață, ea ne conectează cu prosperitatea Universului. Iubirea de sine conduce la expresie de sine și ne ajută să fim creativi într-o manieră profundă, care ne împlinește.
3. Fiecare femeie este o pionieră în lumea modernă. Ea creează o cărare nouă, nebătută de altcineva înaintea ei. Femeile își asumă riscuri. Foarte mult timp, ele s-au confruntat cu singurătatea și cu teama, cu sărăcia și cu greutățile vieții. Au trebuit să își construiască un adăpost și să își asigure hrana. Bărbații celor căsătorite lipseau mult timp de acasă. Femeile au fost nevoite dintotdeauna să se descurce pentru a supraviețui, ele și copiii lor. Au fost nevoite să găsească resurse și au pus bazele pentru construirea acestei țări. Bărbații nu ar fi reușit niciodată de unii singuri să facă din această țară ceea ce este la ora actuală fără ajutorul acestor femei curajoase.
4. De aici și necesitatea de a promova drepturile femeii în scopul prevenirii și combaterii violenței în familie.

Bibliografie:

1. BODRUG-LUNGU, V., OLARU, V., UZICOV, N. Educație pentru drepturile omului. Manual pentru învățământul gimnazial. Cl. a VIII-a a IX-a. Chișinău: Cartier, 2015, 200 p. ISBN 978-9975-79-978-2
2. BOTEANU, M. Comunicare interpersonală în asistența socială. București: Universitară, 2012, 183 p. ISBN 978-606-16-0087-8
3. DICȚIONARUL EXPLICATIV AL LIMBII ROMÂNE, Academia de Poliție Română, București: Univers Enciclopedic. 1998
4. HAY, L. Femei puternice. Un ghid pentru femeile care doresc să trăiască o viață de succes, Trad. din l. engl. C. Hanu, Brașov: Adevăr Divin, 2014, 113 p. ISBN 978-606-8420-46-2

5. IRIMIA, D. Femeia independentă. Descoperă-ți puterea și fericirea. București: Bookzone, 2019, 224 p. ISBN 978-606-9008-17-1
6. MACAVEL, E. Pedagogie, Teoria educației, București: Aramis, Vol. I., 2001, 325 p. ISBN 973-8294-00-2
7. MITROFAN, I. CIUPERCĂ, C. Elemente de psihologie a cuplului, Casa de București: Editură și Presă „Șansa”. 1998
8. SCOTT, K.-G. Femeia de succes: calea spre un potențial nemărginit, Trad. de D. Nistor, Iași: Polirom, 2003, 175 p. ISBN 973-681-286-3.
9. TUCICOV, B. Dicționar de psihologie socială, București: Științifică și Enciclopedică. 1998

TRAFICUL DE FIINȚE UMANE – INFRAȚIUNE CE ATENTEAZĂ ASUPRA DREPTURILOR OMULUI

Romina MÎRZAC,
studentă, Facultatea Drept, USEM
Coordonator științific: **Grigore PÎRȚAC,**
doctor în științe politice, conferențiar universitar, USEM
Anatolie DOGA,
doctor în drept, lector universitar, USEM

Summary

The purpose of this study is to raise awareness of the phenomenon of trafficking in human beings, forced labor, etc. It proposes both to inform and to propose actions to prevent this phenomenon, provides information on abusive recruitment and trafficking practices, as well as on socio-economic factors that facilitate the extent of trafficking.

The authors analyze the conceptual determinations of trafficking in human beings, while such issues as risk factors, who may become a victim of trafficking in human beings, the features and characteristics of trafficking in human beings.

In order to prevent and combat trafficking in human beings, it is proposed to carry out a series of actions, which in the opinion of the authors would reduce the effects of this negative phenomenon.

Keywords: *trafficking in human beings, exploitation of a person, combat, assistance, recruitment, trafficker, victims.*

Rezumat

Prezentul studiu are ca scop sporirea conștientizării asupra fenomenului traficului de ființe umane, a muncii forțate etc. Acesta propune atât să informeze, cât și să propună acțiuni de prevenire a fenomenului dat, oferă informații cu privire la practicile abuzive de recrutare și trafic, precum și cu privire la factorii socio-economici care facilitează amploarea traficului.

Autorii analizează determinările conceptuale ale traficului de ființe umane, concomitent astfel de probleme, precum factorii de risc, cine poate deveni victimă a traficului de persoane, trăsăturile și caracteristicile traficului de ființe umane.

În scopul prevenirii și combaterii traficului de ființe umane se propune de realizat un șir de acțiuni, care în opinia autorilor ar diminua efectele acestui fenomen negativ.

Cuvinte-cheie: *trafic de ființe umane, exploatarea unei persoane, combatere, asistență, recrutare, traficant, victime.*

Noile provocări ale omenirii precum pandemia Covid-19, criza energetică, recesiunea economică și reducerea veniturilor populației creează premise pentru agravarea fenomenului traficului de ființe umane, ce reprezintă o amenințare la adresa drepturilor omului.

Noțiunea de *trafic* pentru prima dată a fost utilizată în secolul XVI, în calitate de sinonim pentru *comerț*, respectiv acest termen nu avea conotații negative. Totuși, către sec. XVII traficul a început a fi asociat cu vânzarea ilicită și/sau neloyală a mărfurilor. Dacă inițial prin trafic se înțelegea, în mare parte, *vânzarea de droguri și arme*, către sec. XIX această noțiune mai includea și comerțul cu ființe umane tratate ca bunuri și vândute în sclavie.

La începutul sec. XX, termenul de trafic se referea, de obicei, la „*comerțul de sclavi albi*”, care reprezenta circulația peste frontierele internaționale a femeilor și copiilor în scopul practicării prostituției. Doar spre finele anilor '90, sec. XX, traficul a fost asociat cu *prostituția* și exploatarea sexuală a femeilor și copiilor. În legislația română traficul de persoane reprezintă recrutarea, transportarea, transferarea, cazarea sau primirea unei persoane, prin amenințare, violență sau prin alte forme de constrângere, prin răpirea, fraudă sau înșelăciune, abuz de autoritate sau profitând de imposibilitatea acelei persoane de a se apăra sau a-și exprima voința ori prin oferirea, darea, acceptarea sau primirea de bani ori de alte foloase, pentru obținerea consimțământului persoanei care are autoritate asupra altei persoane, în scopul exploatării acestei persoane.[1, pag. 19]

De menționat, că unii autori utilizează în analiza acestui fenomen și noțiunea de trafic de femei, care presupune recrutarea și transportarea persoanelor de sex feminin dintr-un stat în alt stat, în scopul exploatării lor sexuale.[2, pag. 13]

În iulie 2001 Parlamentul Republicii Moldova pentru prima dată a incriminat traficul uman. În iunie 2003 a intrat în vigoare un nou Cod Penal, care a dezvoltat reglementarea infracțiunii de trafic de persoane.

Odată cu adoptarea Protocolului pentru prevenirea, suprimarea și pedepsirea traficului de persoane, adițional Convenției ONU împotriva criminalității transnaționale organizate (Protocolul de la Palermo, 13 decembrie 2000) și a Convenției Consiliului Europei privind acțiunile împotriva traficului de ființe umane din mai 2005 de la Varșovia, au fost evidențiate două inovații.

În primul rând, a fost adoptată o *definiție internațională* comprehensivă a traficului de ființe umane.

În al doilea rând, și mult mai important, *definiția* oferită de Protocol este una destul de extinsă privind *domeniul de aplicare* și inserează munca forțată ca unul dintre scopurile traficului, pe lângă scopul exploatării sexuale.

În general, *traficul*, la moment, se referă la *circulația persoanelor, de multe ori ilegală, peste hotare sau pe teritoriul aceluiași stat*, fenomen tratat ca o activitate comercială care finisează cu exploatarea prin muncă sau sexuală.

Astfel, în conformitate cu art. 3 al Protocolului de la Palermo, traficul de persoane reprezintă *recrutarea, transportul, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane, prin amenințare de recurgere sau prin recurgere la forță ori la alte forme de constrângere, prin răpire, fraudă, înșelăciune, abuz de autoritate sau de o situație de vulnerabilitate ori prin oferta sau acceptarea de plăți ori avantaje pentru a obține consimțământul unei persoane având autoritate asupra alteia în scopul exploatării*.

Aceasta presupune exploatarea unei persoane prin prostituarea acesteia sau alte forme de exploatare sexuală, munca sau serviciile forțate, sclavia sau practicile anologice sclaviei, folosirea sau prelevarea de organe.

Această definiție are mai multe *aspecte* care reflectă *realitatea fenomenului*:

- *nu restrânge traficul la exploatarea sexuală*. Ea se concentrează asupra condițiilor de muncă forțată, aservire, ținere în stare de sclavie și a practicilor similare sclaviei, fiecare din ele după cum au fost definite în dreptul internațional;
- ea nu se concentrează în exclusivitate asupra femeilor și fetelor, dar recunoaște că femeile, bărbații, fetele și băieții pot fi cu toții victime;
- ea nu cere ca victimele să traverseze un hotar recunoscut internațional, ținând cont de faptul că persoanele pot fi traficate intern, dintr-o regiune în alta, în hotarele unei singure țări;
- cu excepția cazului în care o persoană cu vârsta de 18 ani, se impune o anumită distorsiune a voinței victimei liber exprimate, prin recurgere la forță, înșelăciune, abuz de putere și

astfel respectă capacitatea unei persoane adulte de a lua decizii determinate autonom referitoare la viața sa, în mod special referitor la muncă și opțiunile de migrație;

➤ conform acestei definiții, dacă oricare din mijloacele ilegale au fost folosite (de exemplu, constrângere, fraudă, înșelăciune), este irelevant dacă victima cedează în cele din urmă și acceptă exploatarea. [3,pag.9]

Cu certitudine,traficul de ființe umane este un fenomen actual, favorizat de numeroși factori de risc:

- scaderea drastică a nivelului de trai a populației;
- șomajul;
- insuficiența unor programe educaționale relevante (educație sexuală,de cuplu etc),precum și deficitul de oportunități educaționale ori profesionale pentru mari segmente de populație;
- un mediu socio-cultural tolerant la discriminare;
- dezvoltarea migrației internaționale pentru muncă;
- dezastre naturale,catastrofe,secete ce afectează agricultura,ce provoacă sărăcirea unui număr mare de gospodării agricole;
- dezagregarea familiei,relații sentimentale ratate;
- lipsa de încredere în instituțiile de stat care ar putea oferi asistență. [4,p.54]

La nivel național, traficul de ființe umane este reglementat de Legea nr.241 adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 20.10.2005, cu modificările din 16.03.2018, Planul Național de prevenire și combatere a traficului de ființe umane, Codul Penal al Republicii Moldova prin 2 articole distincte, pentru victimele adulte (art. 165 Cod Penal) și pentru victimele copii (art. 206 Cod Penal). [7]

La nivelul Uniunii Europene, trebuie menționată Strategia Comisiei Europene de combatere a traficului de persoane (2021-2025) din 14 aprilie 2021, care se axează pe:

- reducerea cererii care favorizează traficul de persoane;
- destrămarea modelului de afaceri al traficanților;
- protejarea,sprijinirea și consolidarea capacității de acțiune a victimelor, în special femei și copii;
- promovarea cooperării internațional.

Fenomenul analizat are mai multe trăsături distincte:

– Privit din punctul de vedere al *drepturilor omului*, traficul de persoane include sclavia, munca forțată, violența, abuzul de încredere, agresiunea fizică și psihică a persoanei, fiind pe deplin justificată aprecierea că traficul de ființe umane este o formă a sclaviei la început de mileniu.

– Sub aspect *economic*, traficul presupune: interese financiare (profituri uriașe), rețele regionale și internaționale, circulația ilicită a banilor (spălarea banilor care provin din trafic și pe baza cărora se realizează activitatea de traficare).

– Din punctul de vedere al *originii fenomenului*, factorii care generează și susțin traficul sînt sărăcia accentuată a victimelor, nivelul educațional scăzut, neîncrederea în sine, eșecurile în viață, migrația occidentalilor, amatori de experiențe sexuale, către Est, unde piața prosti tuției este mai tentantă.

– Din perspectiva *valorilor sociale lezate*, persoanele traficate sînt reduse la condiția de „marfă”, sînt dezumanizate treptat, fiindu-le lezate sentimentele cele mai profunde, trauma suferită marcîndu-le întreaga evoluție viitoare.

– Din perspectiva *implicațiilor sociale*, datorită creșterii alarmante din ultimii ani, traficul de persoane devine un fenomen național și transnațional, fiind favorizat de procesul general al globalizării și de utilizarea tehnologiilor moderne.

– Prin prisma *scopului* vizat, traficul presupune profituri uriașe pentru traficanți, care reinvestesc veniturile obținute în derularea în continuare a activităților ilicite. Prostituația (în general, exploatarea sexuală a femeilor și copiilor) constituie principalul scop al traficului și modalitatea de obținere a celor mai mari cîștiguri. [5, pag.11]

De asemenea, traficul de ființe umane se realizează în *scopul* folosirii la munci forțate, comiterii de infracțiuni prin constrângere, de către victimele traficului și prelevării de organe (victimele sînt bărbați, femei, copii).

Un factor care contribuie la creșterea proporțiilor traficului este globalizarea. Dezvoltarea tehnologică facilitează comunicarea, rezultând, spre exemplu, în abundența de spoturi publicitare TV dar și o utilizare tot mai frecventă a telefoniei mobile și rețelelor de socializare.

Anual, în lume circa 600.000 - 20.000 de persoane sunt traficate peste frontiera de stat, aici nefiind incluse și cele care sunt traficate în interiorul statelor, număr care poate atinge cifre de milioane; Circa 70% din numărul persoanelor traficate, sunt femei și fete, care în mare majoritate sunt impuse să practice prostituția; Aproximativ 50% din numărul persoanelor traficate, sunt minori, care sunt exploatați sexual, muncă silită, sau le sunt preluate organele. Doar în perioada a.2017-2018 în Uniunea Europeană au fost înregistrate 14 000 victime.

Republica Moldova continuă să se numere printre "piețele" cele mai înfloritoare pentru exploatarea sexuală, munca forțată și traficul de organe. După declararea independenței Republicii Moldova, peste 1 milion de persoane au emigrat în căutarea unui trai decent. Traficanții se folosesc de această emigrare masivă, legală și ilegală, estimările oficiale vorbind despre 60 mii de victime ale traficului de persoane, la o populație totală de 2,8 milioane de locuitori. [8]

Caracteristicile traficului de persoane:

Recrutarea - presupune atragerea persoanei în situație de trafic prin oferte de studii sau locuri de muncă, prin încheierea căsătoriilor fictive, etc.;

Transportare- presupune deplasarea persoanei peste hotare, pe jos sau prin utilizarea diferitelor mijloace de transport, adeseori fiind utilizate căile ilegale (păduri, trecerea prin înot a râurilor, etc.)

Transfer - reprezintă transmiterea victimei unei alte persoane prin vânzare-cumpărare, schimb, arendă, transmiterea în contul unei datorii, dăruire sau prin alte tipuri de tranzacții cu sau fără răscumpărare;

Adăpostire - presupune plasarea victimei într- un loc ascuns pentru a nu fi descoperită de reprezentanții organelor de poliție sau de o altă persoană terță, capabilă să denunțe traficanții; *Cine pot fi victime ale traficului de ființe umane.* Victime ale traficului de ființe umane pot fi persoanele trecute peste hotarele de stat (trafic extern) sau transportate în interiorul statului (trafic intern), pentru a fi aduse în stare de sclavie sau servitute. Victime ale traficului de ființe umane pot deveni bărbați, femei și copii. Traficul de ființe umane a afectat mai toate vârstele. Conform datelor Centrului «La Strada», care cuprind o perioadă de peste zece ani, cea mai tânără victimă, la momentul racolării, avea 4 ani, iar cea mai în vârstă - 60 de ani. Cele mai multe victime sunt din mediul rural (circa 48%), după care vin locuitorii orașelor mici sau suburbiilor (30%) și populația din mediul urban (22%). Majoritatea oamenilor sunt atrași în rețelele traficului de persoane cu promisiuni de angajare. Deseori persoanele care fac propunerea sunt cunoscute (bine) de victime, inclusiv colegi, vecini etc. Lucrul în străinătate este perceput ca o modalitate de a câștiga mai mulți bani pentru a-și susține familia și a trăi o viață decentă.

În baza interviurilor realizate cu victimele traficului de ființe umane, circa o treime din victime au suferit de violență (în familie) înainte de a fi recrutați; situația lor de acasă era deja insuportabilă și ei căutau o ieșire. Este important de remarcat faptul că deși violența în familie afectează predominant femeile, bărbații tot suferă de violență și că majoritatea victimelor minore au fost anterior victime ale violenței. Sunt numeroase cazurile, cînd tinerii asolvenți nu-și pot găsi de lucru care să corespundă educației și experienței lor, sunt atrași de oportunitățile de angajare din străinătate, deci sunt deosebit de vulnerabili și pot cu ușurință cădea victime a traficului de ființe umane. Suplimentar la promisiunile false de angajare, o altă metodă de recrutare constituie propunerile false de căsătorie. Odată ce victimele sunt recrutate, aceștia apoi se transportă, uneori prin alte țări, în țara de destinație. Deseori oamenii își dau seama că au fost înșelați numai după ce ajung acolo. Adesea li se ridică pașapoartele și obiectele personale, aceștia adesea fiind monitorizați permanent. Pentru a împiedica evadarea victimele sunt ținute în prizonierat prin intermediul violenței,

dependenței de datorii și amenințărilor familiilor lor. Ei sunt forțați să se implice în diverse activități producătoare de bani pentru traficanții lor (exploatare sexuală, muncă forțată, cerșetorie etc.). [6]

În scopul prevenirii și combaterii traficului de ființe umane este necesar de realizat următoarele acțiuni :

➤ Introducerea în curriculumul disciplinei Educația pentru societate din învățământul liceal a unor teme precum educația sexuală, egalitatea între femei și bărbați , respectarea drepturilor omului și a demnității ființei umane, protejarea drepturilor copilului și ale părinților săi, ale tutorilor sau ale altor persoane legal responsabile de copil difuzarea informațiilor privind traficul de persoane prin intermediul massmedia tinerilor care nu mai sunt integrați în sistemul școlar, părinților;

➤ Introducerea și/sau dezvoltarea unor programe de instruire a personalului polițienesc pentru a permite acestuia să câștige competențe specializate în domeniu;

➤ Perfecționarea legislației naționale din domeniu

➤ Consolidarea ONG-lor antrenate în monitorizarea și combaterea traficului de persoane

➤ Creșterea gradului de informare a populației

➤ Reducerea vulnerabilității grupului de risc

➤ Controlul administrativ al activității agenților economici și domeniile conexe organizarea unor instruiți specifice destinate personalului social, medical, didactic, diplomatic, consular, juridic, vamal pentru ca acesta să poată realiza identificarea cazurilor de trafic de persoane în scopul exploatarei sexuale și să poată întreprinde măsurile necesare.

Prevenția terțiară cuprinde toate eforturile de a pune capăt comportamentului criminal sau de a preveni repetarea altei infracțiuni, inclusiv a revictimizării victimelor. Ca exemple de metode de prevenție terțiară ar putea servi:

• *Politica de sancționare* – este important ca victimele să fie tratate în mod consecvent cu respect și compasiune și să nu fie condamnate pentru încălcări minore ale unor norme legale. O măsură care vine să completeze, și nicidecum să înlocuiască penalizarea și condamnarea, sînt programele de instruire, concepute să refl ecte răul infractorilor făcut victimelor, să îi moti veze să-și accepte responsabilitatea și să-și schimbe atitudinea și comportamentul.

• *Protecția victimelor* În cadrul unei strategii antitrafic cuprinzătoare, prima prioritate este protecția persoanelor aflate în pericol. Nu numai organele de poliție, ci și alți actori, dar în special sistemul judecătoresc, trebuie să țină seama de chestiunea siguranței atunci cînd acționează în contextul măsurilor anti trafic. De exemplu, atunci cînd un inculpat este eliberat, trebuie evaluat faptul dacă acesta reprezintă un pericol pentru siguranța altor persoane.

• *Dezarmarea organizațiilor criminale* Orice fel de instrument folosit de organizațiile criminale pentru a-și atinge scopurile trebuie confiscat, indiferent dacă infractorii sunt sau nu condamnați (de ex., conturi în bancă, case și oficii, materiale promoționale folosite pentru recrutare, mijloace de transport, aparate de telecomunicații etc.)

Principiile de bază ale combaterii traficului de persoane sînt următoarele:

a) respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;

b) declararea traficului de persoane ca fiind o infracțiune ce atentează la drepturile fundamentale ale omului, la demnitatea, libertatea și integritatea ființei umane;

c) inevitabilitatea pedepsei pentru traficanții de persoane;

d) legalitatea;

e) accesul liber la justiție;

f) siguranța victimelor traficului de persoane, atitudinea echitabilă față de ele;

g) utilizarea complexă a măsurilor de profi laxie: juridice, politice, social-economice și informaționale;

h) parteneriatul social, colaborarea autorităților administrației publice cu organizații internaționale, organizații neguvernamentale, cu alți reprezentanți ai societății civile;

i) proporționalitatea între respectarea drepturilor fundamentale ale victimelor traficului de persoane și condițiile de urmărire penală, astfel încât să nu fi e aduse prejudicii drepturilor părții apărării;

j) abordarea egală a tuturor formelor și tipurilor de trafic național sau transnațional de persoane, legat sau nu de crima organizată etc.;

k) colaborarea cu autoritățile administrației publice și cu organizațiile competente ale altor state, cu organizații internaționale în vederea realizării obiectivelor de combatere a traficului de persoane.

În concluzie, traficul de persoane reprezintă una dintre cele mai grave și mai crunte infracțiuni din lume, care atentează la drepturile omului. Pentru a rezolva această problemă, trebuie să avem o abordare care să ia în considerare toate politicile publice prin urmare, nu numai legea penală, ci și migrația.

Trebuie, de asemenea, să avem sancțiuni corespunzătoare care să reflecte cu adevărat gravitatea acestui delict și care să-i afecteze într-adevăr pe cei care fac bani din traficul de persoane. Trebuie elaborate de legiuitor garanții că victimele vor beneficia de un ajutor și de o protecție mai bună, că victimelor minore li se va acorda o atenție specială, de asemenea avem nevoie de o coordonare mai bună în cadrul instituțiilor UE. Sigur, traficul de ființe umane poate fi evitat prin măsurile de prevenire/combateră a fenomenului, dar este nevoie de timp și implicarea întregii societăți.

Bibliografie:

1. Ghid de informare în domeniul traficului de persoane. Prevenire. Combatere. Asistența victimelor. Iaș, 2006
2. Botnaru Gh. Traficul de femei în contextul Republicii Moldova – problemă ce necesită o rezolvare imediată. // Traficul de femei: fenomen și crimă. Chișinău, 2001
3. Vidaicu M. Dolea I. Combaterea traficului de ființe umane. (Drept material și drept procesual). Chișinău, 2009
4. Ghid de informare în domeniul traficului de persoane. Prevenire. Combatere. Asistența victimelor. Iaș, 2006
5. www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed.norm/@declaration/documents/instructionalmaterial/wcms088507 (accesat 14.01.22)
6. www.antitrafic.gov.md (accesat la 10.01.22)
7. www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109495&lang=ro (accesat la 12.01.22)
8. www.winrock.org.md (accesat la 14.01.22)

ASPECTUL PSIHOLOGIC AL MECANISMELOR NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI

Adelina NEGREA,

studentă, Facultatea Psihologie și Asistență Socială, USEM

Coordonator științific: Alina STĂVILĂ,

doctor în drept, ULIM

Summary: *The evolution of the promotion of human rights has become not only the result of revolutions and the integration of justice in economic and legislative terms, but also a rise in the protection of a system of psychological values aimed at the security of human existence. Through the two UN International Covenants, the self-determination of peoples has become, in the last four decades, the most important and often invoked right in the category of human rights specific to a community. The dimension infiltrates in itself a strong link between each state contemplating a contribution to conflict prevention and human participation in the decision-making process at the national level.*

Keywords: *law, democracy, nation, freedom.*

Rezumat: *Evoluția promovării drepturilor omului a devenit nu doar rezultatul revoluțiilor și integrării justiției pe plan economic și legislativ, ci nemijlocit o ascensiune a protecției unui sistem de valori psihologice care vizează securitatea existenței umane. Prin cele două Pacte Internaționale*

ale ONU, autodeterminarea popoarelor a devenit, în ultimele patru decenii, cel mai important și des invocat drept din categoria drepturilor omului specifice unei colectivități.

Dimensiunea infiltrează în sine o legătură puternică dintre fiecare stat contemplând o contribuție la prevenirea conflictelor și participarea omului în procesul decizional la nivel național.

Cuvinte-cheie: drept, democrație, națiune, libertate.

Drepturile omului sunt principii morale care se aplică tuturor ființelor umane, întrucât acestea contribuie la dezvoltarea psihosocială a individului. Drepturile omului sunt protejate ca drepturi legale de legile naționale și internaționale. Aceste legi au fost elaborate după al Doilea Război Mondial, culminând cu adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite, la Paris în 1948. Adunarea Generală a Națiunilor Unite (AGNU / AG) reprezintă una dintre cele cinci organe principale ale Organizației Națiunilor Unite și unica în care toate statele au reprezentare egală. Principiile și puterile sale sunt de supraveghere a securității bugetului Organizației Națiunilor Unite, numirea membrilor ne-permanenți ai Consiliului de Securitate, primirea rapoartelor de la alte organe ale Națiunilor Unite și formularea de recomandări sub formă de Rezoluții ale Adunării Generale, care posedă un număr mare de organe auxiliare. Adunarea Generală se reunește în cadrul sesiunilor anuale regulate, componența, funcțiile, competențele, votul, și procedurile sunt stabilite în capitolul IV al Cartei Organizației Națiunilor Unite.

Adesea, drepturile sunt privite în raport cu anumite grupuri sociale (minorități) sau în raport cu toți indivizii. Drepturile care se încadrează la această a doua categorie, cea a drepturilor universale, se numesc drepturile omului. Drepturile omului sunt libertăți umane fundamentale, bazate pe principiul respectării persoanelor și pe ipoteza că toate ființele umane merită să fie tratate în mod egal și cu demnitate. Deși drepturile omului nu sunt respectate sau aplicate în multe părți ale lumii, toți oamenii de pretutindeni trebuie să beneficieze de ele. Înțelegerea celor mai mici detalii legate de drepturile omului reprezintă o parte importantă a statutului nostru comun de membri ai comunității umane globale. Este la fel de important să ne concentrăm asupra istoriei drepturilor omului, pentru a avea o privire de ansamblu asupra consecințelor prezenței (sau absenței) drepturilor omului la nivelul societăților. De-a lungul istoriei, oamenii au fost privați de drepturile lor și au fost adeseori nevoiți să recurgă fie la mijloace pașnice, fie la mijloace violente pentru a le recuceri. În multe colțuri ale lumii, astfel de eforturi continuă și în ziua de astăzi.[1]

Culegând instrumente, idei și cercetări clinice din psihologie și aplicându-le în situații juridice complexe, psihologii legiști au capacitatea critică de a promova bunăstarea psihologică a indivizilor, comunităților și organizațiilor într-un cadru legal vizând drepturile umane aplicate, nu doar teriotizate. [2] Vorbim aici despre rolul și implicarea psihologiei judiciare într-un sistem tumultuos de valori umane infiltrate prin drepturi și obligațiuni. Obiectul psihologiei judiciare îl reprezintă studiul și analiza complexă a comportamentelor umane implicate în procesul judiciar. [3]. De-a lungul deceniilor aspectele psihologice ale drepturilor omului la nivel național și internațional au fost profund ascunde de reprezentanții legali, această latură fiind cristalizată ca fiind una importantă acum 10 ani. Printre elementele de bază ce vizează legătura psihologiei judiciare în relevanța drepturilor omului este anume definirea conceptului de activitate umană:

► Activitatea omului este un fenomen foarte complex. Diverse laturi ale ei sunt studiate de diferite științe: constituția sa socială este obiectul de studiu al științelor sociale, mecanismele fiziologice - obiectul fiziologiei; psihologia studiază latura psihologică a activității. Omul nu este o ființă contemplatoare pasivă, dar o ființă activă și de aceea ea trebuie studiată în cadrul activismului său caracteristic.

► Activitatea exprimă atitudinea concretă a omului față de lumea existentă, în care se relevă real calitățile personalității, ce au un caracter mult mai complex decât funcțiile și procesele analitic accentuate. Procesele, care realizează existența umană, în realitatea înconjurătoare, prin diversitatea formelor ei este activitatea. Prin activitate omul acționează asupra naturii, obiectelor, fenomenelor, cât și asupra oamenilor. Astfel, prin atitudinea sa față de obiecte el se manifestă ca subiect, iar prin atitudinea sa față de oameni - ca personalitate. Activitatea nu este o reacție sau o totalitate de reacții,

dar un sistem, care are structură, conținut, modificări și transferuri interne proprii, cât și dezvoltare personală.

► Omul, ca ființă prin excelență activă și dinamică, inițiază, organizează, planifică, explorează, se implică, participă, perfecționează, asimilează informații, produce și creează obiecte noi, se relaxează, depune efort, se autorealizează. Pentru realizarea corespunzătoare a tuturor acestor demersuri el se servește de o nouă categorie de instrumente psihice, cuprinse în noțiunea generală de activități psihice.[4]

Prin aspectele anterioare exprimăm că activitatea umană a devenit un factor principal în exprimarea libertății individuale și siguranța persoanei. Dreptul la libertate și siguranță vizează protejarea libertății fizice a persoanei împotriva oricărei arestări sau detenții arbitrare ori abuzive. Prin proclamarea acestui drept fundamental, Constituția garantează cetățenilor posibilitatea de a se bucura de libertate și, totodată, asigură securitatea juridică, protecția, apărarea acestora în raporturile lor cu autoritățile statului. Dreptul la inviolabilitate presupune în mod legal un adăpost de orice urmărire, de orice atingere, de orice încălcare sau de orice pedepsire. În contextul articolului 25 din Constituția Republicii Moldova, libertatea individuală privește dreptul persoanei de a nu fi percheziționată, reținută sau arestată decât în cazurile și conform procedurii prevăzute de lege, iar siguranța persoanei exprimă un sistem de reguli ce vizează protecția persoanei prin legalitatea măsurilor și sancțiunilor ce pot fi dispuse. [5]

Declarația Universală a Drepturilor Omului, în articolul 10, proclamă: „Orice persoană are dreptul în deplină egalitate de a fi audiată în mod echitabil și public de către un tribunal independent și imparțial, care va hotărî fie asupra drepturilor și obligațiilor sale, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva sa“ și, în art. 11: „Orice persoană acuzată de comiterea unui act cu caracter penal are dreptul să fie presupusă nevinovată pînă cînd vinovăția sa va fi dovedită în mod legal în cursul unui proces public în care i-au fost asigurate garanțiile necesare apărării sale“.

Potrivit articolului 14 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice, „toți oamenii sînt egali în fața tribunalelor și curților de justiție. Orice persoană are dreptul ca litigiul în care se află să fie examinat în mod echitabil și public de către un tribunal competent, independent și imparțial, stabilit prin lege, care să decidă asupra contestărilor privind drepturile și obligațiile sale cu caracter civil. Ședința de judecată poate fi declarată secretă în totalitate sau pentru o parte a desfășurării ei, fie în interesul bunelor moravuri, al ordinii publice sau al securității naționale într-o societate democratică, fie dacă interesele vieții particulare ale părților în cauză o cer, fie în măsura în care tribunalul ar socoti acest lucru ca absolut necesar, cînd datorită circumstanțelor speciale ale cauzei, publicitatea ar dăuna intereselor justiției; cu toate acestea, pronunțarea oricărei hotărâri în materie penală sau civilă va fi publică, afară de cazurile cînd interesul minorilor cere să se procedeze altfel sau cînd procesul se referă la diferende matrimoniale ori la tutela copiilor“.

Conform articolului 6 din CEDO: 1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî, fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărîrea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci cînd interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță atunci cînd, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției. 2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată pînă cînd vinovăția sa va fi legal stabilită. Drepturile și libertățile fundamentale ale omului;

Orice acuzat are, în special, dreptul:

⇒ să fie informat, în cel mai scurt termen, într-o limbă pe care o înțelege și într-un mod detaliat, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa;

⇒ să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;

⇒ să se apere singur sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;

⇒ să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;

⇒ să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.

În ceea ce privește mijloacele concrete de asigurare a accesului liber la justiție, Convenția le lasă la latitudinea statelor care au ratificat-o, de vreme ce prin art. 6 pct. 1 nu s-au prevăzut expres alte asemenea mijloace. Așadar, pentru a concretiza și pentru a oferi plenitudine dreptului de acces liber la justiție, legiuitorul dezvoltă normele constituționale și prevederile internaționale menționate în legile organice, influențând calitatea cadrului normativ național și stabilind autorități cu responsabilități clare asupra asigurării exercitării eficiente a dreptului de acces liber la justiție. Ca mijloace procedurale concrete de care pot uza cetățenii pentru a accede la justiție, Codul de procedură civilă prevede cererea de chemare în judecată (art. 7, art. 166) și căile ordinare și extraordinare de atac împotriva hotărârilor judecătorești (apelul – art. 357, recursul – art. 429, revizuirea – art. 446). Codul de procedură penală prevede plângerea și denunțul (art. 263), plângerea împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor organului de urmărire penală și ale organului care exercită activitate specială de investigații (art. 298, art. 300), căile de atac ordinare și extraordinare împotriva hotărârilor judecătorești (apelul – art. 400, recursul ordinar – art. 420, art. 437, recursul în anulare – art. 452, revizuirea procesului penal – art. 458). Căile procedurale menționate asigură persoanelor interesate accesul la o instanță de judecată, căreia, prin lege, i s-a stabilit competența de a hotărî în materie civilă sau penală. Acest mod de reglementare al dreptului de acces la justiție este în concordanță cu abordarea europeană a aceluiași concept, deoarece, în accepția Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, exercitarea dreptului de acces la justiție presupune tocmai asigurarea accesului oricărei persoane la un tribunal instituit de lege, adică garantarea unei proceduri judiciare în fața căreia să se poată realiza efectiv acest drept.[6]

Dacă e să analizăm procesele judiciare în raport cu aspectul psihologic asupra mecanismelor de protecție a drepturilor omului putem să evidențiem un important punct din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale. Anume partea libertății de exprimare a constituit dintotdeauna o problemă majoră în rezolvarea conflictelor într-un stat:

ARTICOLUL 10 Libertatea de exprimare

1. Orice persoană are dreptul la libertate de exprimare. Acest drept include libertatea de opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică Statele să supună societățile de radiodifuziune, cinematografie sau televiziune unui regim de autorizare.

2. Exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei, a reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informațiilor confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești. [7]

CONCLUZII:

- În timp ce ideologiile au furnizat temeiul și legitimitatea drepturilor omului, organizațiile internaționale interguvernamentale și neguvernamentale au jucat rolul esențial în procesul de codificare a normelor de drept internațional, precum și în monitorizarea implementării drepturilor omului de către statele membre. Evoluția acestor norme nu poate fi înțeleasă fără a sublinia legătura strânsă cu organizațiile internaționale apărute după cel de al Doilea Război Mondial, atât la nivel global, cât și regional.

- În cadrul sistemului universal, rolul decisiv a revenit Organizației Națiunilor Unite, precum și celor 15 agenții specializate (Organizația Internațională a Muncii, Organizația Mondială a

Sănătății, Fondul pentru Copii al Națiunilor Unite, Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură etc.).

- Declarația Universală a Drepturilor Omului, elaborată sub egida ONU, este documentul care a avut o însemnătate excepțională pentru elaborarea și dezvoltarea conceptului drepturilor omului pe plan internațional. Chiar în primul său alineat este afirmată ideea că „recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume“. Declarația Universală a Drepturilor Omului, cele două Pacte – Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice și Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale – și cele două protocoale facultative formează „Carta Internațională a Drepturilor Omului“.

- Aspectul psihologic asupra mecanismelor de protecție a drepturilor omului include o varietate de subdiviziuni cum ar fi: consolidarea egalității dintre femei și bărbați, dreptul persoanelor cu dizabilități la integrare socială individuală, la autonomie personală și la participare în viața comunității, consolidarea dreptului copiilor și adolescenților la protecție socială, juridică și economică, dreptul la protecție în caz de concediere, dreptul lucrătorilor la demnitate, dreptul lucrătorilor cu responsabilități familiale la egalitate de șanse și de tratament, dreptul la protecție împotriva sărăciei și a excluderii sociale, dreptul la o locuință decentă, extinderea interzicerii discriminării.

- Psihologia judiciară susține o legătură puternică în studierea drepturilor omului evidențiind faptul că drepturile omului reprezintă principalele condiții care permit fiecărei persoane să-și dezvolte și să aplice cât mai eficient calitățile sale fizice, intelectuale, morale, socio-afective și spirituale. Drepturile decurg din aspirația tot mai pronunțată a omenirii la o viață în care să fie respectată și protejată demnitatea și valoarea fiecărui individ.

Bibliografie:

[1] <https://historiaeuropa.ep.eu/sites/default/files/Discover/EducatorsTeachers/ActivitiesForYourClassroom/hr-introduction-ro.pdf>

[2] <https://learn.neumann.edu/neuperspectives/what-is-forensic-psychology-what-you-need-to-know-about-the-field>

[3] <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/psihologie-judiciara/>

[4] <https://library.usmf.md/sites/default/files/2018-10/54.pdf>

[5] <https://rm.coe.int/16806f11f5> 1.4. Libertatea individuală și siguranța persoanei

[6] <https://rm.coe.int/16806f11f5> 1.5 Accesul liber la justiție

[7] https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale

ASIGURAREA LEGALITĂȚII ÎN ADMINISTRAREA PUBLICĂ

Romina MÎRZAC,

studentă, facultatea Drept, USEM

Coordonator științific: Valeriu CERBA,

doctor în drept, conferențiar universitar, USEM

Résumé

L'administration publique est présentée comme un ensemble systématisé d'organes bien structurés en fonction de leurs compétences matérielles et territoriales, une activité d'organisation et d'application des lois dans la pratique, qui est menée par les organes de l'administration publique et les branches d'autres organes de l'État, tels que et par des organisations spéciales d'intérêt public et pour son bon fonctionnement, il est nécessaire d'en assurer la légalité en introduisant un contrôle complexe de celle-ci. Dans cet article, nous analyserons le principe de légalité et son émergence dans l'État de droit.

Mots clés : *légalité, administration publique, contrôle administratif, contrôle présidentiel, contrôle parlementaire, contrôle hiérarchique, objet de contrôle.*

Rezumat

Administrația publică este prezentată ca un ansamblu sistematizat de organe bine structurate în funcție de competența lor materială și teritorială, o activitate de organizare și executare a legilor în practică, care se desfășoară de către organele administrației publice și de către filialele altor organe ale statului, precum și de către organizațiile speciale de interes public și pentru bună funcționare a acesteia este nevoie de asigurarea legalității prin intruirea unui control complex a acesteia. În acest articol vom analiza principiul legalității și apariția acestuia în statul de drept.

Cuvinte-cheie: *legitate, administrare publică, controlul administrativ, control prezidențial, control parlamentar, control ierarhic, obiectul controlului.*

Introducere

Realizând primii pași spre un stat de *drept*, Republica Moldova, prin actele sale normative tinde să respecte principiul de bază a unui stat democrat – *legalitatea*. Prin *lege* se subînțelege respectarea cu strictețe a prevederilor normelor de drept atât de către cei care adoptă aceste norme, precum și de cei ce le pun în executare, cât și de toți membrii societății.

Ne fiind un produs material, *legalitatea* nu există de la sine, prezența ei necesită un efort și măsuri concrete exercitate de către stat în scopul asigurării aceste stări de fapt. Drept urmare, pentru a asigura conformitatea activității organelor administrației publice cu exigențele stabilite de legislație este nevoie de instituirea unui vast și complex control asupra acestei activități. *Scopul controlului* este de a verifica modul cum instituțiile controlate și-au îndeplinit sarcinile, și-au realizat competențele în concordanță cu obiectivele generale ale administrației publice.

În primul rand asupra activității autoritatilor administrației publice se exercită un *control parlamentar* prin mijloace și metode specifice. În al doilea rand administrația publică exercită un *control asupra propriei sale activități* (control intern și extern), este un element al activității de conducere, chemat să verifice modul de adoptare și aplicare a deciziilor administrației publice (*control administrativ*). Prin urmare asupra administrației publice se exercită controlul financiar, economic, ierarhic, de tutelă, judecătoresc).

Scopul studiului dat este cercetarea modului de exercitare a legalității în administrarea publică, care este o condiție necesară și importantă a realizării statului de drept.

Principiul legalității reprezintă unul dintre principiile fundamentale ale oricărui sistem modern de drept administrativ, care stă la baza organizării și funcționării sistemelor naționale de administrație publică, specifice statelor democratice și de drept, din familia cărora face parte și Republica Moldova. În acest articol ne propunem să studiem legalitatea ca principiu fundamental al administrației publice și să elucidăm conținutul, sursele, consecințele și limitele acesteia.

Conținutul și importanța legalității în procesul administrării publice

Asigurarea legalității în administrarea publică a R. Moldova este o condiție necesară și importantă a realizării statului de drept. După cum menționează Duguit, [18, pag 151]. la baza statului modern stă principiul legalității. Asigurarea acestui principiu este problema primordială a statului de drept.

Prin noțiunea sa, **administrația publică** constituie *mecanismul de realizare a valorilor politice pentru satisfacerea necesităților sociale și este deosebit de important ca în acest proces de realizare să nu se admită abateri de la prevederile normelor de drept sau a abuzurilor din partea reprezentanților administrației* (funcționarilor publici). În acest *scop*, administrația este supusă diverselor forme de control care reprezintă modalitatea cea mai eficientă de asigurare a legalității.

Termenul „**legalitate**” conform dicționarului de termeni juridici reprezintă principiul general de drept, conform caruia autoritățile de stat, instituțiile publice și toți cetățenii sunt obligați să respecte legea, principiu ce consacră supremația legii în întreaga activitate socială [7].

În *literatura juridică*, cuvântul *legalitate* cunoaște mai multe *valențe*:

- ✓ legalitatea ca **principiu**, deci, ca element fundamental, ca idee diriguitoare, ca element primordial în comportamentul tuturor subiecților de drept;

- ✓ legalitatea ca **metodă**, deci, ca procedeu folosit, aplicat în procesul de transpunere în viață a prevederilor normelor juridice;
- ✓ legalitatea ca **regim**, deci, ca sistem de organizare și de conducere a vieții economice, politice, sociale a statului, ca o formă de guvernământ, unde nu regele e lege, ci legea e rege.

O problemă aparține o constituie și aceea ce ține de **apariția legalității ca fenomen**. Pe problema dată în literatura juridică s-au conturat *două păreri*. Din punct de vedere al unor autori (de exemplu, savanții ruși I. Samoșenco, V. Chikvadze, S. Zivs), apariția legalității ține de o perioadă mai târzie, fiind condiționată de perioada *revoluțiilor burghezo-democratice*. Pentru a-și argumenta pozițiile, ei înaintează ideea conform căreia doar la această etapă de dezvoltare istorică dreptul, fie și formal, *înaintează aceleași cerințe față de toți membrii societății*, proclamând astfel principiul egalității după lege și în fața legii.

O dată cu apariția dreptului se impune *necesitatea aderării oamenilor la normele și valorile promovate de societate*, se impune concordanța faptelor subiecților cu normele juridice stabilite de stat. E altceva că aceste norme nu rămân neschimbate, *ci se dezvoltă și se perfecționează permanent*, reflectând nivelul de dezvoltare a societății la acea sau altă etapă. Ca urmare, *ce etape de dezvoltare cunoaște societatea, aceleași etape de dezvoltare sunt caracteristice și statului, dreptului, legalității*.

Legalitatea ca fenomen social e caracteristică și *epocii antice*. Nu **întâmplător în viziunea lui Socrate** supunerea față de legile statului este o datorie sfântă: *bunul cetățean trebuie să se supună și legilor rele, pentru a nu încuraja pe cetățeanul rău să violeze pe cele bune*. Însuși *Socrate a pus în practică* acest principiu când, acuzat de a fi introdus zei noi și de a fi corupt tineretul, condamnat la moarte pentru aceste pretinse delict, *a vrut să execute condamnarea, a înfruntat cu seninătate moartea, de care ar fi putut să scape* [19].

Legalitatea caracterizează dreptul în ansamblu și se manifestă sub forma unor *cerințe fundamentale* în toate ramurile dreptului, în întregul sistem de drept:

1. **Supremația legii**. Această cerință presupune o superioritate unită cu autoritatea și puterea legii, *o poziție dominantă*, preponderentă a legii. Cerința dată se răsfrânge atât asupra legilor, reieșind din diversitatea lor (legi constituționale, legi organice, legi ordinare) și forța lor juridică diferită, cât și asupra coraportului legilor cu alte acte normative;

2. **Universalitatea legii**. Conform acestei cerințe, într-un stat nu pot fi autorități publice, persoane oficiale, persoane juridice, cetățeni, asupra cărora legile nu se răsfrâng, care ar fi scutite de obligațiunea față de stat, societate, cetățeni etc. ce rezultă din legi.

3. **Unicitatea legii**. E o cerință ce scoate în evidență trăsătura legii de a fi unică pe întreg teritoriul statului. Una și aceeași situație tipică, una și aceeași relație socială nu poate fi reglementată într-un mod la Chișinău și în alt mod la Tiraspol sau la Comrat;

4. **Oportunitatea legii**. Conform acestei cerințe, atât timp cât *o lege e în vigoare*, ea e adecvată situației, împrejurărilor, e potrivită, *favorabilă societății*. Aceasta e una din cerințele cele mai contestate. După cum am menționat anterior, în viziunea lui *Socrate*, datorezi respectul legii chiar și atunci când ea este nedreaptă cu tine .

O altă părere promovează patriarhul enciclopediei juridice române *Mircea Djuvara*. Dumnealui, în principiu, admite *dreptul guvernului* de a refuza *executarea unei legi care ar provoca tulburări sociale*. Mai este cunoscută și doctrina augustiniană care aparține antichității târzii și care a influențat filosofia medievală creștină, având ecouri prelungite și în epoca medievală.

Metoda aplicată de *Toma d'Aquino* constă într-un raționament sub formă de discuție. În opera sa cea mai importantă „*Summa Theologica*” autorul afirmă că *legile instituite de oameni sânt sau juste sau injuste*. Dacă ele sânt juste, țin de legea eternă, din care derivă puterea lor de a obliga în forul conștiinței

5. **Realitatea legalității**. Această cerință ne orientează la o stare de fapt și nu formală, la o *eficacitate a legilor*, la un aport real al acestora de a soluționa problemele cu care se confruntă societatea;

6. O cerință fundamentală a legalității o constituie și **asigurarea drepturilor și libertăților democratice ale omului**.

7. O exigență care ar încununa legalitatea este **asigurarea justiției**. În această ordine de idei, profesorul Gheorghe Mihai menționează:

„Noi știm că legea este bună, dacă se folosește cineva de ea potrivit ei; știind aceasta, că legea nu este pusă pentru cel drept, ci pentru cei fără de lege și răzvrațiți, pentru necredincioși și păcătoși, pentru necuvioși și spurcați, pentru ucigași de tată și ucigași de mamă, pentru omorătorii de oameni; pentru desfrânați, pentru sodomiți, pentru vânzători de oameni, pentru mincinoși, pentru cei ce jură strâmb și pentru tot ce stă împotriva învățaturii sănătoase” (Pavel, Epistola I către Timotei, 1, 8-10). [20].

Dar miliarde de oameni necreștini s-ar putea mira: care e învățătura sănătoasă? Vom distinge între sentimentul de Justiție, cunoștința despre ea și Justiția însăși. *Fiecare entitate umană, individuală și colectivă, aspiră la securitate și la liberate. Dreptul pozitiv este legat de Justiție, în sensul potrivirii prin norme juridice între securitatea individuală și colectivă, libertatea individuală și colectivă; justiția dreptului pozitiv este concretizare a valorilor și principiilor de conviețuire și colaborare între oameni*” [19].

Legalitatea este necesară pentru asigurarea libertăților și realizarea drepturilor cetățenilor, exercitarea democrației, constituirea și funcționarea societății civile, formarea și activitatea rațională a aparatului de stat. Legalitatea este obligatorie pentru toate elementele mecanismului statal (organele statale, autoritățile publice, funcționarii publici), pentru societatea civică (asociațiile obștești, organizațiile religioase, presa independentă) și pentru toți cetățenii.

Legalitatea trebuie interpretată și percepută într-un mod mai larg, ea trebuie să cuprindă și referințele conținutului cadrului legal, calitatea lui.

Ca un regulator specific al relațiilor sociale, *norma juridică trebuie să corespundă nivelului existent de dezvoltare economică a societății, de maturitatea organizatorică, de cultură, inclusiv celei juridice. Cadrul juridic trebuie să fie un mijloc de a dreptului statului pentru interesele societății și cetățenilor. Dacă administrația de stat aplică norme juridice necalitative care pot provoca subiectivismul și voluntarismul, dacă demnitarii care aplică aceste norme juridice din cauza lipsei de profesionalism admit acțiuni ilegale și inoportune, aceasta lezează eficacitatea activității lor, autoritatea statului și, principalul, că aduce un mare prejudiciu cetățenilor, unităților administrativ-teritoriale și statului, în general.*

Însă *cea mai importantă latură a legalității este dezvăluită prin definirea ei ca regim de corelație a persoanelor fizice și juridice cu subiecții puterii, care favorizează realizarea drepturilor și intereselor legitime a persoanei, formării și dezvoltării societății civice, activității rodnice a mecanismului statal.*

Un asemenea regim este necesar în toate sferile vieții sociale, însă o importanță deosebită îl are în sistemul corelațiilor dintre subiecții administrării publice, dintre ele și cetățeni, dintre organele administrației publice și organele nestatale

Deci, legalitatea este existența unui cadru juridic calitativ și suficient pentru administrarea eficientă, protecția drepturilor și libertăților persoanei, atitudinea profesionistă și conștiincioasă de aplicare a acestui cadru juridic.

Legalitatea trebuie privită la nivel de stat ca *legalitate statală*, care include nivelul legalității în fiecare verigă a puterii *legislativă, executivă, judecătorească. Nivelul legalității statale* depinde, în primul rând, de legalitatea activității executive și de dispoziție.

Asigurarea legalității în cadrul verigii puterii executive are drept scop:

1. administrarea legală și oportună în toate domeniile și sferile;
2. protecția drepturilor și libertăților persoanelor fizice și juridice;
3. minimizarea abuzurilor de serviciu din partea administratorilor prin care sînt afectate drepturile, libertățile și interesele legitime ale celor administrați.

În baza actualei Constituții a Republicii Moldova, *Guvernul* exercită conducerea generală a administrației publice. Dar nu toate unitățile administrative au aceeași poziție față de Guvern.

Drept urmare, pentru a *asigura conformitatea activității organelor administrației publice* cu exigențele stabilite de legislație este nevoie de *instituirea unui vast și complex control* asupra acestei

activități. Deci, întrucât administrația publică, ca activitate care *are menirea de a realiza anumite valori politice, prin natura sa necesită existența și aplicarea multiplelor forme de control.*

Așa dar, din cele menționate mai sus, *administrația publică*, în sensul de activitate care constă în *organizarea executării și executarea în concret a legilor, legi în care sunt exprimate valori politice, prin natura sa necesită supunerea față de multiplele forme de control* [21, pag 225].

Legalitatea –principiu fundamental al administrației publice.

Principiul legalității este un pilon esențial al statului de care trebuie să *garanteze libertatea cetățeanului contra intervenției fără limită a executivului*. Indiferent de maniera în care acest concept este definit sau desemnat, acțiunea puterii statului este, peste tot, limitată prin drept, într-o manieră în care drepturile și libertățile individuale să fie protejate.

În *literatura juridică* se menționează că *principiul legalității* administrației publice presupune că „toate acțiunile care compun administrația ca activitate și toate formele de organizare a sistemului prin care sînt îndeplinite aceste acțiuni trebuie să se întemeieze pe lege, .

Prin esență, *principiul legalității*, ca principiu esențial al administrației publice, semnifică supunerea acesteia ierarhiei normelor juridice. Altfel spus, acțiunea administrației publice *nu este liberă*, ci este *subordonată* unui set de reguli ce decurg din lege, care stabilesc procedurile de urmat, fixează condițiile de fond ale acțiunii administrative și, în special, definesc *drepturile celor administrați* [22]. Această realitate, constituind fundamentul construcției dreptului administrativ, nu s-a impus, din punct de vedere istoric, cu ușurință.

Drept *izvoare ale legalității* pot fi identificate *Constituția*, legile și ordonanțele guvernului, ca norme care au forța legilor, precum și actele normative ale organelor administrative pe care un alt organ administrativ subordonat ierarhic trebuie să le respecte atunci cînd acționează .

Particularitățile și modalitățile de asigurare a regimului legalității în administrarea publică.

Regimul legalității este unul general pentru toate sferile construcției statale, pentru toate organizațiile și pentru toți cetățenii, pentru ramurile dreptului. Bineînțeles că în activitatea administrației de stat regimul legalității are un și particularitățile sale specifice.

Asigurarea legalității presupune și existența unui sistem de garanții ale ei.

Printre ele se regăsesc: a) *condițiile generale* de asigurare a legalității și b) *condițiile speciale*. Printre condițiile generale de asigurare a legalității evidențiem pe cele *politice, economice, organizatorice, ideologice, juridice*. Printre condițiile generale de asigurare a legalității, un rol deosebit îi revine cadrului juridic (premisele juridice). Este vorba, în primul rînd, de calitatea legilor, de existența unui mecanism procesual adecvat. Condițiile speciale de asigurare a legalității sînt *controlul și constrîngerea*.

Este foarte importantă organizarea îndeplinirii, realizării *normelor juridice*. Statul, în acest scop, trebuie să asigure *ordinea și disciplina* în sfera puterii executive, în general, și a administrării publice, în special. **Controlul** este pe larg utilizat de către toți subiecții administrării pentru ridicarea disciplinei executive, aprecierea obiectivă a muncii executorilor, prevenirea unor consecințe negative, reacționarea operativă la apariția obstacolelor.

Mircea Preda descrie, că prin *control* se asigură *unitatea* de scop și acțiune în întregul sistem al administrației publice și executarea întocmai a legii. *Scopul controlului* este de a verifica modul cum instituțiile controlate și-au îndeplinit sarcinile, și-au realizat competențele în concordanță cu obiectivele generale ale administrației publice. Prin control se urmărește dacă rezultatele activității organului controlat sunt în concordanță cu mijloacele juridice, financiare, umane avute la dispoziție [23, pag 640].

Controlul activității desfășurate de autoritățile **administrației publice** nu este un scop în sine, ci *urmărește realizarea cât mai eficientă a obiectivelor actelor decizionale în conformitate cu sensul și finalitățile legii, a cărei aplicare o asigură*. Acest scop se poate realiza numai în condițiile în care controlul are eficiență maximă. Potrivit duratei controlului, distingem: *control preliminar* (de exemplu, în procesul licențierii), *curent* (pe parcursul activității) și *posterior*. Utilizând diverse criterii, este necesar să deosebim *controlul total și controlul selectiv; controlul factic*(de exemplu, inventarierea) și *controlul documentar; ramural și interamural*

Controalele pot fi efectuate atât la sediul subiectului controlului, cât și la sediul obiectului supus controlului.

Controlul asupra executării legii (publicarea în termenele stabilite, organizarea studierii prevederilor legii etc.) de către organele și persoanele competente, precum și determinarea eficienței acțiunii legii revin, de regula, *comisiei permanente de profil asistate de Direcția juridică a Aparatului Parlamentului*, altor comisii, create în acest scop de Parlament [13].

Controlul parlamentar vizează întreaga activitate statală a tuturor autorităților publice, realizându-se prin căi și mijloace adecvate. **Parlamentul** exercită controlul nu numai asupra Guvernului, ci și asupra activității Președintelui R. Moldova, Curții Constituționale, a Consiliului Superior al Magistraturii, a instanțelor judecătorești, a contenciosului administrativ a administrației locale, a teritoriului, precum și regimul general privind autonomia locală și a partidelor politice[1].

Subiectul principal al controlului legalității în activitatea organelor puterii executive este Parlamentul Republicii Moldova.

Controlul extern al administrației de stat este efectuat din exterior de către toate organele statale: *Parlament, Președintele Republicii Moldova, organele judecătorești și ale procuraturii.* În interiorul sistemului organelor executive există diverse forme organizatorico-juridice de control intern.

Deci, să examinăm *trei direcții de control parlamentar*:

- ✓ controlul legalității în activitatea Președintelui Republicii Moldova;
- ✓ controlul legalității în activitatea Guvernului;
- ✓ controlul asupra distribuirii finanțelor publice efectuat prin intermediul Curții de

Conturi.

Activitatea Curții de Conturi se bazează pe următoarele **principii** [24] :

a) independență	d) profesionalism
b) legalitate	e) responsabilitate
c) obiectivitate	f) transparență.

Controlul prezidențial

Președintele Republicii Moldova dispune de o largă competență privind controlul asupra activității puterii executive. Formele și conținutul controlului efectuat de către Președintele țării sînt condiționate de executarea din partea lui a atribuțiilor în calitate de *șef de stat, garant al suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării, comandant suprem al forțelor armate, persoană responsabilă pentru investitura Guvernului și activitatea lui* [1].

Ca *șef de stat*, Președintele Republicii Moldova prezintă statul Republica Moldova, *poartă tratative și ia parte la negocieri*, încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova și supraveghează legalitatea și oportunitatea întregului aparat executiv, antrenat în aceste procese.

Fiind *garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării*, ține la control activitatea tuturor verigilor puterii și influențează activitatea lor prin: promulgarea legilor (art. 93 din Constituție); posibilitatea dizolvării Parlamentului (art. 85); investitura Guvernului (art. 98); suspendarea actelor Guvernului (art. 88 lit. i)); numirea în funcție a judecătorilor (art. 116); apelarea la opinia poporului prin inițierea unui referendum (art. 88) etc. [24]

În calitate de *comandant suprem al forțelor armate*, este responsabil de asigurarea capacității statului de a respinge orice agresiune armată îndreptată împotriva țării. [1]

O însemnătate deosebită are *controlul legalității și oportunității actelor Guvernului* efectuat de către Președintele Republicii Moldova. În acest scop, *prin Constituție (art. 88 lit. i))*, el este împuternicit să suspende actele Guvernului ce contravin **legislației** pînă la adoptarea hotărîrii definitive a Curții Constituționale.

Controlul administrativ

Controlul administrativ constituie forma cea mai complexă a controlului asupra activității autorităților administrației publice. Esența controlului administrativ constă în confruntarea administrației publice așa cum este, cum a fost sau cum va fi, cu ceea ce trebuie, ceea ce trebuia sau ceea ce va trebui să fie.

Rolul controlului administrativ este de a asigura o cât mai deplină conformitate a activității organelor administrației publice cu cerințele și obiectivele sociale exprimate în legi, a căror executare se realizează de organele administrației publice. În întregul sistem al administrației publice, prin control se asigură unitatea de scop și de acțiune, în primul rând, **exercitarea întocmai a legii**.

Deci, putem defini **controlul administrativ** ca fiind acea activitate ce se desfășoară regulat, în cadrul structurii generale a administrației publice, ca o componentă fundamentală a mecanismului administrativ, al cărei scop îl constituie asigurarea conformității conduitei administrative cu comandamentele statale, prevăzute de lege și alte acte normative, realizându-se unitatea de scop și acțiune în administrarea publică.

Concluzie. În viziunea mea, asigurare legalității în administrare publică se realizează prin instituirea unui vast și complex control asupra acestei activități.

Controlul asupra activității administrației publice este efectuat cu scopul de a depista greșelile comise, precum și întru prevenirea unor eventuale greșeli – ceea ce face activitatea organelor administrației publice de orice nivel mai eficientă și mai optimă.

Pot afirma că *legalitatea este limita acțiunii administrative*, ceea ce înseamnă că actul juridic administrativ nu trebuie să contravină regulilor de drept, generale sau individuale, care îi sînt aplicabile ; este *fundamentul acțiunii administrative*, cu alte cuvinte, autoritatea administrativă nu poate acționa decît dacă este competentă să o facă, iar acest lucru derivă din conținutul actelor normative cu putere de lege.

Deci, administrația publică, atunci cînd acționează, cînd ia decizii trebuie să se conformeze prescripțiilor legii, să se încadreze în aceste limite.

Bibliografie:

1. Djuvara Mircea, Teoria generală a dreptului (Enciclopedia juridică). Drept relațional, izvoare de drept pozitiv, București, 1995.p.392
2. Georgescu Ștefan, Filosofia dreptului. O istorie a ideilor, Partea 1, București, 1998., p.77
3. Problematika privind controlul este preluată din I. Alexandru și colectivul (capitolul întocmit de Al. Negoită), Drept administrativ, Editura OMNIA, Brașov, 1999, pag. 225
4. Alexandru I Tratat de administrație publică. 2008. 3, p. 640.
5. Parlamentul RM <https://old.parlament.md/news/govcontrol/>
6. Constituția Republicii Moldova, art. 72.
7. LEGE Nr. 260 din 07-12-2017,art. 3 alin. (1). Publicat : 05-01-2018 în Monitorul Oficial Nr. 1-6 art. 18
8. (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=118293&lang=ro)
9. (www.legis.md)
10. Constituția Republicii Moldova, art.66 lit. h).
11. LEGE Nr. 260 din 07-12-2017 privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi a Republicii Moldova, art. 3 alin. (1). Publicat : 05-01-2018 în Monitorul Oficial Nr. 1-6 art. 18
12. Constituția Republicii Moldova, art. 133 alin. (1), (2), (3).
13. LEGE Nr. 260 din 07-12-2017 privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi a Republicii Moldova,art.5 alin.(3).
14. Constituția Republicii Moldova, art. 77, alin.(2)
15. Cobăneanu S. Drept administrativ. Chișinău, 2012, p. 110.
16. V.Guțuleac Drept Administrativ. Chișinău, 2013, p. 176; <https://old.criminology.md/suport/sup1.pdf>
17. Deeleanu, Dreptul constitutional și institutii politice, București Ed. Europa Nova, 1996, p.78.
18. L. Duguit, Traite de droit constitutionnel, vol. II, Paris, 1923, pag. 151.
19. Boris NEGRU, LEGALITATEA, ORDINEA LEGALĂ, DISCIPLINA, DEMOCRAȚIA
20. <https://www.bibliaortodoxa.ro/noul-testament/78/I%20Timotei>
21. Problematika privind controlul este preluată din I. Alexandru și colectivul (capitolul întocmit de Al. Negoită), Drept administrativ, Editura OMNIA, Brașov, 1999, pag. 225
22. Neagu N. 15. Drept administrativ III. Controlul administrativ. Note de curs. Constanța, 2007-2008.[http:// www.scribd.com/doc/40764539/ Drept-Administrativ-III-Controlul Administrativ](http://www.scribd.com/doc/40764539/Drept-Administrativ-III-Controlul-Administrativ)

23. Alexandru I Tratat de administrație publică. 2008. 3, p. 640.

24. LEGE Nr. 260 din 07-12-2017 privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi a Republicii Moldova, art.5 alin.(3).

CONTEXTE ACTUALE PRIVIND PROTECȚIA SOCIALĂ A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Valeria BALAN,
masterandă, Facultatea Psihologie și Asistență Socială, USEM
Coordonator științific: Elena CREANGĂ,
doctor în psihologie și asistență socială, conferențiar universitar, USEM

Summary: *The article presents an overview of the most relevant national legislative-normative acts, which ensure the conditions regarding the perspective of access of children with disabilities, depending on several criteria: the potential it possesses, at the general school, mass; restructuring of residential and specialized institutions; the deinstitutionalization of children with disabilities with their subsequent integration into the community on the basis of equal rights; economic, methodological support for families caring for children with disabilities. Once achieved, these goals should radically reform the (closed) Soviet-style special education system, turning it into a child-friendly system, open to any progressive community intervention based on coexistence and complementarity with alternative institutions. in the field, having as essential objective the promotion / implementation of the principles of integration and social inclusion of people with disabilities*

Keywords: *disability (incapacity), Universal Declaration of Human Rights, disability policy, deinstitutionalization.*

Rezumat: *Articolul prezintă o trecere în revistă a celor mai relevante acte legislativ-normative naționale, care asigură condițiile privind perspectiva accesului copiilor cu dizabilități, în funcție de mai multe criterii: potențialul pe care îl posedă, la școala generală, de masă; restructurarea instituțiilor rezidențiale și a celor specializate; dezinstituționalizarea copiilor cu deficiențe cu integrarea lor ulterioară în comunitate pe principii de egalitate în drepturi; susținerea economică, metodologică a familiilor care au în grijă copii cu dizabilități. Odată realizate, aceste obiective ar trebui să reformeze radical sistemul învățământului special de tip sovietic (închis), transformându-l într-un sistem prietenos copiilor, deschis oricăror intervenții progresiste din partea comunității, constituit în baza coexistenței și a complementarității cu instituțiile alternative în domeniu, având ca obiectiv esențial promovarea/implementarea principiilor de integrare și incluziune socială a persoanelor cu dizabilități*

Cuvinte-cheie: *dizabilitate (incapacitate), Declarația Universală a Drepturilor Omului, politica dizabilității, dezinstituționalizarea.*

Introducere. *Dizabilitatea (incapacitatea) este un termen care are la bază aspectele funcționale ale problemei, reprezentând o pierdere, o diminuare totală sau parțială a posibilităților fizice, mentale, senzoriale etc., consecință a unei deficiențe care împiedică efectuarea normală a unor activități. Indiferent de forma de manifestare, incapacitatea conduce la modificări de adaptare, la un anumit comportament de adaptare la situațiile specifice, la performanțe funcționale limitate, care determină forme mai mult sau mai puțin grave de pierdere a autonomiei personale, profesionale, sociale. Deci, dizabilitatea reprezintă perturbarea reversibilă sau ireversibilă, progresivă sau regresivă a capacității de îndeplinire normală a unei activități sau a unui comportament [1, p.6].*

În lume, atenția față de problemele persoanelor cu dizabilități s-a accentuat în anii '60 ai secolului trecut, când s-a și pus pentru prima dată sarcina organizării unui proces educativ adaptat la capacitățile, nevoile acestor persoane, încadrat în sistemul general al învățământului. O atare abordare pe nou a problematicii persoanelor cu dizabilități necesită un cadru legal-normativ, care urma să fie elaborat și adoptat de către statele decise să aducă schimbarea în bine într-un domeniu extrem de delicat, cu profunde conotații sociale și personale [2, p.39].

Azi există un mare număr în creștere de persoane cu handicap. Cifra estimativă de 500 milioane este confirmată de rezultatele studiilor pe grupuri de populație cuplate cu observațiile unor cercetători experimentați. În majoritatea țărilor, cel puțin o persoană din 10 este incapacitată printr-o deficiență fizică, mintală sau senzorială, și cel puțin 25% din orice populație este afectată în mod negativ de prezența handicapului [3, p.184].

Cauzele deficiențelor variază în diferite părți ale globului și tot astfel și prevalența și consecințele incapacității. Aceste variații sunt rezultatul diferitelor condiții socio-economice și al diferitelor servicii oferite de fiecare societate pentru bunăstarea membrilor săi. Un studiu efectuat de specialiști a evidențiat o estimare de cel puțin 350 milioane de persoane deficiente care trăiesc în regiuni unde nu există serviciile de care au nevoie pentru a le ajuta să-și depășească limitările. Persoanele deficiente sunt expuse într-o mare măsură obstacolelor fizice, culturale și sociale care le handicapează viețile chiar dacă există servicii de recuperare.

Scopul cercetării constă în analiza contextelor actuale privind protecția socială a persoanelor cu dizabilități.

Rezultate și discuții. În documentul O.N.U. se acordă o importanță primordială reafirmării principiilor de pace, credinței în drepturile omului și în libertățile fundamentale, demnității și valorii persoanei umane și promovării dreptății sociale. Declarația Universală a Drepturilor Omului afirmă dreptul tuturor persoanelor, fără nici o deosebire, să se căsătorească; să dețină bunuri în proprietate; să aibă acces egal la serviciile publice; la securitate socială; la realizarea drepturilor economice, sociale și culturale [3, p.182].

Convenția Internațională asupra Drepturilor Omului, Declarația asupra Drepturilor Persoanelor întârziate Mintal și Declarația asupra Drepturilor Persoanelor Handicapate oferă expresie specifică principiilor conținute în Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Declarația asupra Progresului Social și Dezvoltării proclamă necesitatea protejării drepturilor persoanelor dezavantajate fizic și mintal și asigurării bunăstării și recuperării acestora. Ea garantează tuturor dreptul și ocazia de a desfășura o muncă folositoare și productivă [ibidem, p.182].

La cea de-a XIV-a sesiune a Conferinței generale UNESCO (1966) această sarcină a căpătat valoare de directivă, presupunând necesitatea de a elabora, în baza contribuției voluntare a statelor membre, un program de educație specială pentru persoanele cu deficiențe, în special copii și tineri.

Actele legislativ-normative elaborate și adoptate în Republica Moldova după 1990 declară drept subiecți în procesul de constituire a sistemului național al învățământului special structurile de stat, instituțiile de profil (științifice, educaționale, medico-curative, sociale, juridice etc.), cercetătorii specializați în tematica respectivă, cadrele medicale, didactice, psihologice, asistenții sociali, ceea ce ar însemna că întreaga societate poartă răspundere, într-o măsură mai mare sau mai mică, pentru reformarea învățământului special în sensul promovării principiului de integrare multiaspectuală a persoanelor cu dizabilități.

Factorii principali care influențează creșterea numărului de persoane cu handicap în lume sunt determinați de:

- particularitățile demografice;
- particularitățile economice ale țării și nivelul de dezvoltare al economiei naționale;
- caracterul și condițiile de muncă;
- starea sănătății populației și calitatea asistenței medicale;
- condițiile de trai și cele sociale;
- nivelul serviciilor sociale și calitatea expertizei handicapului.

Scopul protecției sociale îl constituie formarea și menținerea unui regim de securitate socială adecvat, satisfăcător și corespunzător realității. Toate persoanele cu handicap, care nu dispun de resursele necesare pentru a participa activ la viața socială, trebuie să beneficieze de serviciile și prestațiile corespunzătoare, ce vor contribui la integrarea lor socială [4, p.74].

Prioritățile politicii sociale în domeniul protecției și resocializării persoanelor cu handicap sunt:

- egalizarea șanselor persoanelor cu handicap cu cele ale tuturor membrilor societății;
- diminuarea marginalizării persoanelor cu handicap în societate;

- determinarea noțiunii de reabilitare socială și prin muncă, evidențierea importanței globale a acestora în viața unei persoane cu handicap.

Politica socială specială în domeniul asistenței sociale pentru persoanele cu handicap pe plan concepțional are următoarele aspecte:

- prevenirea sau reducerea dependenței persoanelor cu handicap de alte persoane;
- diminuarea agravării handicapului și atenuarea consecințelor lui;
- sprijinirea persoanelor cu handicap pentru a le asigura un mod de viață independent;
- acordarea unui sprijin suplimentar (temporar sau permanent) prin extinderea serviciilor sociale [ibidem, p.74].

La baza sistemului de protecție socială a persoanelor cu nevoi speciale (această noțiune este mult mai amplă decât cea de persoane cu dizabilități) trebuie pus principiul solidarității umane care derivă din adevărul universal că toți oamenii se nasc liberi, egali în demnitate și drepturi. Responsabilitatea pentru funcționarea acestui principiu trebuie să și-o asume atât statul, care este garantul respectării drepturilor fundamentale ale omului, cât și societatea, care deține pârghia accesului liber la persoanele cu nevoi speciale, apropierea de problemele lor reale [5, p.109].

Solidaritatea umană în accepția modernă a noțiunii nu se identifică cu mila, compasiunea, ci presupune o activitate bine organizată, orientată spre prevenirea discriminării sub orice formă. Principiul solidarității umane poate fi aplicat cu succes doar atunci când este susținut de politici sociale pertinente, elaborate și promovate, prin structurile de profil, la nivel de stat. Politicile sociale sunt cele care identifică problemele și tendințele generale, aplicându-le corectivele de rigoare, în consens cu legislația și idealurile societății, statului. De asemenea, politicile sociale identifică mecanismele de prestare a serviciilor de asistență acordată persoanelor cu nevoi speciale, formele de organizare, structurile instituțiilor prestatoare de aceste servicii. Ele creează mediul social propice dezvoltării personalității umane, indiferent de punctul de pornire a acesteia și potențialul de care dispune. În acest context, este greșit ca sistemul de protecție socială să se orienteze și să se limiteze doar la acordarea de beneficii materiale / financiare. Și asta pentru că orice persoană are nevoie, pentru a se dezvolta, și de alte servicii - medicale, educaționale, culturale, de comunicare, de agrement etc. [5, p.109].

La baza politicilor privind dizabilitatea, trebuie să stea principiul accesibilității generale. Cu regret, de cele mai multe ori acest obiectiv este interpretat ca o sursă de cheltuieli suplimentare și nu ca o investiție, de pe urma căreia în câștig vor fi toți actorii sociali, inclusiv statul. O persoană cu dizabilități, la fel ca oricare altă persoană, are dreptul la studii, muncă, locuință, comunicare, vot etc. Dacă accesul la aceste bunuri îi va fi asigurat, statul și societatea ar putea constata, într-o bună zi, că nu mai are nevoie să fie finanțată, pentru că își câștigă existența și își rezolvă problemele cotidiene din banii câștigați, prestând activități pe puteri [ibidem, p.119].

În politica dizabilității principiul responsabilităților este primordial. Conform acestuia, în toate planurile financiare trebuie să fie prevăzute cheltuieli necesare adaptării la nevoile persoanelor cu dizabilități. Prin această măsură societatea și statul își manifestă responsabilitatea față de toți cetățenii. În toate proiectele de dezvoltare și construcții urmează a fi implementate Regulile Standard ale ONU vizavi de persoanele cu dizabilități, acestea servind ca punct de plecare pentru politica autorităților. Accesibilitatea, funcționalitatea tuturor sistemelor statului ar trebui să devină preocuparea zilnică a autorităților, iar pentru monitorizarea modului cum se respectă aceste principii ar trebui instituită funcția de *parlamentar al poporului în domeniul dizabilității*, după modelul multor țări europene dezvoltate. De asemenea, pentru o mai mare eficiență, *responsabilitățile urmează a fi descentralizate*, cota-parte revenindu-le autorităților ramurale - educație, sănătate, construcții, căi de comunicații, transport etc. Deciziile luate de fiecare dintre acestea vor fi coordonate, racordate la sarcinile naționale și monitorizate sub aspectul implementării de către o structură intersectorială [5, p.120].

Ca suport în respectarea drepturilor copiilor/persoanelor cu dizabilități servește setul de acte internaționale care abordează probleme specifice:

- Convenția privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului;
- Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante;

- Convenția pentru combaterea traficului de ființe umane și a exploatării sexuale a semenilor;
- Convenția OIM privind aplicarea principiilor de drept, de organizare și negociere colectivă;
- Convenția OIM privind politica de ocupare a forței de muncă;
- Regulile de la Beijing 40/33 din 1985 privind administrarea justiției juvenile și acordarea unei atenții speciale copiilor abandonati, neglijați sau abuzați [6, p.25].

În concluzii, un alt principiu decisiv pentru succesul politicii dizabilității este cel al finanțării.

Statul asigură finanțarea publică garantând persoanelor cu dizabilități aceleași posibilități și șanse ca și celorlalți cetățeni. Acest obiectiv va fi luat în calcul ori de câte ori se vor decide alocări de fonduri, indiferent în ce domeniu și scop.

Bibliografie:

1. RACU A., POPOVICI D.-V., DANII A. Educația incluzivă. Ghid pentru cadrele didactice și manageriale. Chișinău: Tipografia Centrală, 2010, 150 p. ISBN 978-9975-78-846-5
2. RACU A., POPOVICI V., DANII A., et. alții Psihopedagogia integrării, Chișinău: Tipografia centrală, 2010, 184 p. ISBN 978-9975-78-845-8
3. DANII A., RACU S., NEAGU M. Ghid de termeni și noțiuni. Psihopedagogie specială. Asistență socială. Terminologie medicală. Legislație și reglementări specifice, Chișinău: Editura Pontos, 2006, 309 p. ISBN 9975-902-54-5
4. TONU M., RACU A. Omul și destinul. Repere psihosociale, Chișinău: Editura Ruxanda, 2005, 238 p. ISBN 9975-72-167-2
5. RACU A., POPOVICI V.-D., CREȚU V., et alții. Asistența socială a persoanelor cu dizabilități, Chișinău: Pontos, 2007, 297 p. ISBN 978-9975-102-74-2
6. RACU S., GRIGORIU A., SAVCIUC A., et alții. Drepturile omului și problema dizabilităților. Ghid. Chișinău: Editura Cartier, 2011, 280 p. ISBN 978-9975-79-722-1

ABORDĂRI ALE EDUCAȚIEI INCLUZIVE ÎN CONTEXTUL PROTECȚIEI COPILULUI

Natalia LUNGU,

masterandă, Facultatea Psihologie și Asistență Socială, USEM

Coordonator științific: Zinaida MICLEUȘAN,

doctor în științe ale educației, conferențiar universitar, USEM

Summary: *The article highlights inclusive education as an expression of children's rights in the context of transformations taking place in education. In this context, inclusive education occupies an important place in the social policies aimed at supporting students with SEN. Creating opportunities for people with disabilities to participate in mainstream education structures is important not only for them, but also for people without disabilities who will perceive disability as an element of human diversity. Most education systems provide access for people with disabilities to regular courses and, where appropriate, to specialized education facilities.*

Keywords: *inclusive education, children's rights, students with SEN, integrated education, social policy documents*

Rezumat: *Articolul reliefează educația incluzivă ca expresie a drepturilor copilului în contextul transformărilor care au loc în învățământ. În acest context, educația incluzivă ocupă un loc important în cadrul politicilor sociale orientate în susținerea elevilor cu CES. Crearea șanselor pentru ca persoanele cu dizabilități să participe la structurile învățământului obișnuit este importantă nu numai pentru ele, ci și pentru persoanele fără handicap care vor percepe handicapul ca pe un element al diversității umane. Cea mai mare parte a sistemelor de educație prevăd accesul persoanelor cu dizabilități la cursurile obișnuite și, dacă este cazul, la structuri specializate de învățământ.*

Cuvinte-cheie: *educație incluzivă, drepturile copilului, elevi cu CES, învățământ integrat, documente de politică socială.*

.Introducere. Educația este un factor esențial al integrării sociale și de independență pentru toți indivizii, inclusiv pentru persoanele cu dizabilități. Structurile specializate și cele obișnuite ale învățământului trebuie să fie încurajate pentru a lucra împreună în vederea sprijinirii persoanelor cu dizabilități de a rămâne în cadrul comunității din care fac parte, fără a pierde însă din vedere obiectivul incluziunii depline [6, p.172].

Educația inclusivă impune la recunoașterea necesității de reformare a școlii, în sensul de a fi pregătită pentru a forma și a oferi asistență educațională tuturor copiilor, inclusiv a celor deficienți, supradotați sau cu talente deosebite, în mediul școlar comun. Permite rămânerea în familie a copilului cu handicap, asigurându-se astfel premisele integrării sale socioprofesionale în comunitatea locală de apartenență. Nu exclude însă alternativele organizaționale speciale pentru cazurile ce nu pot fi rezolvate în interiorul învățământului integrat [2, p.21].

În anul 1990, Moldova a ratificat *Convenția privind drepturile copilului, document ONU* de extremă importanță pentru asigurarea unor drepturi egale, atât pentru copiii handicapați, cât și pentru cei normali. *Articolul 23* din documentul menționat, stipulează dreptul copiilor cu dizabilități la „îngrijire, educație și instruire specială”, pentru a li se asigura o autonomie corespunzătoare și o existență/deplină și activă în societate [4, p.28].

Recunoscându-se nevoile speciale ale copilului cu dizabilități, se recomandă ca asistența pentru acesta să fie, pe cât posibil, gratuită și concepută astfel ca, orice copil handicapat să aibă acces la formare, la servicii de îngrijire a sănătății, la servicii de recuperare, la pregătirea pentru angajarea în muncă, la mijloace de recuperare, într-o manieră care să determine o integrare socială și dezvoltare individuală cât mai complete.

Din cele menționate se observă că, din Convenție decurge o serie deosebit de largă de drepturi pentru copii, atât din domeniul protecției sociale cât și al învățământului. Important este faptul că, în acest document, se subliniază egalitatea în drepturi între copiii cu dizabilități și normali. În domeniul învățământului, asigurarea „egalității șanselor” între aceste două categorii de copii, se concretizează eficient în cadrul sistemului de educație integrată [ibidem, p.29].

Scopul cercetării constă în analiza abordărilor esențiale ale educației incluzive în contextul protecției copilului.

Rezultate și discuții. Educația incluzivă prevede diverse tipuri de organizare. În învățământul formal, incluziunea se va realiza, în funcție de dimensiunea instituției, de condițiile și resursele existente, prin încadrarea individuală a copilului cu cerințe educaționale speciale în clasa/grupa din învățământul general sau prin crearea claselor/grupelor incluzive în cadrul instituțiilor de învățământ general. În scopul susținerii incluziunii, în instituțiile de învățământ general vor fi create servicii de asistență psihopedagogică a copiilor, tinerilor [3, p.260].

Educația incluzivă se poate realiza și prin alte forme:

- centre de resurse;
- centre de zi pentru copii și tineri cu dizabilități severe;
- centre comunitare.

Dezvoltarea educației incluzive se bazează pe un proces continuu de evaluare a instituției și sistemului de învățământ, urmărindu-se perfecționarea permanentă a acestora, în vederea asigurării dreptului și accesului la educație pentru toți copiii, tinerii și adulții.

Integrarea este o acțiune ce se exercită asupra persoanei, ce implică o continuă transformare și restructurare a potențialului, a însușirilor individuale (nu un simplu act extern). Atât în psihologie, cât și în pedagogie, educația este chemată să asigure în primul rând dezvoltarea globală, integrală a individului ce se integrează într-o societate dinamică. Practica psihopedagogică consideră integrarea ca o necesitate obiectivă a vieții oricărei colectivități; ca o succesiune de activități prin care individul își armonizează conduita și interesele cu cerințele mediului său de viață; ca una dintre problemele majore ale vieții sociale, ce condiționează funcționarea normală a tuturor mecanismelor necesare unei vieți colective. Din punct de vedere psihopedagogic, integrarea poate fi privită sub triplu aspect: ca obiectiv, ca proces, ca rezultat.

Experiența din țara noastră și din alte țări a demonstrat că, în cazul instituționalizării, copiii rămân în urmă din punctul de vedere al dezvoltării psihice, fizice și sociale. De aceea, tendința la ora

actuală o reprezintă normalizarea vieții copiilor cu cerințe educative speciale, prin integrarea lor școlară, socială și profesională. Baza intervenției o constituie planul de servicii personalizat (PSP) și programul de intervenție personalizat (PIP).

Planul de servicii personalizat (PSP) este util pentru planificarea și coordonarea serviciilor individuale ce vizează asigurarea continuității, complementarității și calității serviciilor, ca răspuns la cerințele multiple și complexe ale copilului. PSP constituie un ansamblu de scopuri fixate de o echipă interdisciplinară. Aceasta trebuie să acționeze o anumită perioadă de timp în condițiile date și trebuie să răspundă cerințelor copilului în ce privește dezvoltarea și învățarea, ținând cont de forțele acestuia și achizițiile interioare [1, p.183].

În scopul implementării *Planului de servicii personalizat* este necesar de respectat principiile fundamentale cu privire la învățământ și protecție socială prevăzute în legislația internațională, descrise în tabelul nr.1.

Tabelul 1.

Principiile fundamentale cu privire la învățământ și protecție socială prevăzute în legislația internațională [5, p.111-112]

Principiul	Descriere
<i>normalizării</i>	se referă la faptul că este necesar să se facă toate eforturile posibile pentru a le asigura persoanelor handicapate o existență cât mai normală posibilă, asigurându-se accesibilitatea situațiilor vieții cotidiene, în așa fel încât acestea să trăiască conform standardelor după care trăiesc majoritatea membrilor normali ai societății.
<i>integrării</i>	se referă la asigurarea serviciilor de educație specială în cadrul sistemului obișnuit de învățământ, în vederea asigurării de condiții și șanse egale de dezvoltare pentru toți elevii, indiferent de specificul cerințelor educaționale ale acestora.
<i>dezvoltării</i>	se referă la faptul că toți copiii și adulții din categoria dată sunt capabili de creștere, învățare și dezvoltare. Extinzând această aserțiune, putem afirma că fiecare persoană cu handicap, indiferent de severitatea acestuia, posedă un anumit potențial de progres.
<i>dezinstituționalizării</i>	a fost apreciat ca fiind o alternativă viabilă la reformarea instituțiilor. Pentru atingerea acestui obiectiv, instituțiile au de făcut eforturi substanțiale în direcția creșterii independenței asistaților, pregătindu-i pentru plasarea în mijlocul comunităților, iar comunitățile sunt solicitate să-și dezvolte serviciile pentru a putea asigura menținerea persoanelor cu handicap în mijlocul lor.
<i>drepturilor și șanselor egale</i>	presupune că acțiunea în favoarea copiilor cu handicap vizează atât satisfacerea egală a necesităților individuale, cât și eliminarea unor obstacole sociale. Dreptul la participare și integrare școlară-socială egală a copiilor cu deficiențe se realizează prin includerea lor într-un mediu educațional mai puțin restrictiv și separat de ceilalți copii de aceeași vârstă.

De-a lungul timpului, aceste principii s-au modificat și nuanțat, găsindu-și o nouă formulare într-o serie de documente internaționale apărute ulterior.

Principalele trăsături ale sistemului legislativ și organizatoric ale învățământului integrat, pe plan mondial, sunt următoarele:

- Se observă că, majoritatea țărilor dezvoltate ale lumii (atât din Comunitatea Europeană, cât și din SUA), sunt apte ale realizării educației speciale, conform principiului integrării persoanelor cu dizabilități.
- Integrarea este realizată în diverse țări, pe diverse trepte și nivele, unele fiind mai avansate în acest sens (ex. țările scandinave), altele se afla într-o fază incipientă.

- În majoritatea statelor, pe lângă unități școlare obișnuite, în care se află elevi cu dizabilități, există unități de ocrotire și învățământ special, separate, destinate cu precădere handicapurilor grave, poli-handicapurilor sau handicapurilor senzoriale.
- Unele țări au introdus în legislația națională generală, cu privire la învățământ, prevederi referitoare la organizarea învățământului special, altele au elaborat legi destinate numai acestui domeniu (ex. Țările Scandinave). În planul legiferării, aceasta are ca efect existența unor legi temporale (vezi cazul Olandei), care coexistă, în mod provizoriu, cu legi permanente din domeniul educației și asistenței sociale pentru persoanele cu dizabilități.
- În toate țările dezvoltate, conducerea, organizarea și planificarea educației speciale, revin Ministerului Educației și Cercetării.
- Se consideră că descentralizarea responsabilității de la nivel central și delegarea ei la nivel regional și local, este o soluție optimă pentru asigurarea unei game largi și eficiente de servicii pentru persoanele în dificultate.
- În majoritatea țărilor dezvoltate, programele destinate educației și recuperării persoanelor cu dizabilități, se desfășoară în strânsă legătură, prin colaborarea între autoritățile administrative centrale și locale, cu organizațiile ne-guvernamentale (ONG-uri), destinate protecției persoanelor cu dizabilități, bolnave sau făcând parte din grupe cu grad ridicat de risc.
- Succesul în realizarea obiectivelor integrării și a egalizării șanselor, se bazează pe progresul realizat în diversificarea gamei de servicii destinate persoanelor cu nevoi speciale, începând cu cele de la nivel național.
- Integrarea educațională, din punct de vedere acționai înseamnă, în viziunea cercetătorilor contemporani, asigurarea serviciilor de învățământ special și a celor din cadrul comunității, în cadrul învățământului obișnuit.
- Se constată schimbarea mentalității la nivel internațional față de persoanele cu dizabilități. Această schimbare, la nivel filosofic și ideologic, este determinată de aplicarea principiilor universale ale drepturilor omului și pentru aceste categorii de persoane.
- În prezent, se manifestă o acută preocupare pentru diversificarea și lărgirea ariei de acțiune a serviciilor destinate persoanelor cu dizabilități, punându-se accent pe asistența acordată familiilor, care au în îngrijire persoane cu dizabilități [4, p.31].

În concluzie, în prezent, asistăm la o amplă reformă a învățământului special, caracterizată prin continue căutări de noi formule organizatorice și schimbări legislative, în acord cu progresele societății contemporane și schimbarea atitudinii acesteia față de persoanele cu dizabilități

Bibliografie:

1. DANII, A., POPOVICI, V.-D. RACU, A. Intervenția psihopedagogică în școala incluzivă, Chișinău: Editura Univers Pedagogic, 2007, 232 p. ISBN 978-9975-48-037-6
2. DANII A., RACU S., NEAGU, M. Ghid de termeni și noțiuni. Psihopedagogie specială. Asistență socială. Terminologie medicală. Legislație și reglementări specifice, Chișinău: Pontos, 2006, 309 p. ISBN 9975-902-54-5
3. RACU, A. Dicționar enciclopedic de psihopedagogie specială, Chișinău: F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2013, 312 p. ISBN 978-9975-53-194-8
4. RACU, A., DANII, A., TINTIUC, T. Parteneriate pentru dezvoltarea educației incluzive, Chișinău: Inst. De Formare Continuă, 2012, 208 p. ISBN 978-9975-4416-3-6
5. RACU A., POPOVICI V.-D., CREȚU V. Asistența socială a persoanelor cu dizabilități, Chișinău: Pontos, 2007, 297 p. ISBN 978-9975-102-74-2
6. RACU S., GRIGORIU A., SAVCIUC A. Drepturile omului și problema dizabilităților. Ghid. Chișinău: Cartier, 2011, 280 p. ISBN 978-9975-79-722-1

ASIGURAREA CONTROLULUI ÎN ADMINISTRAREA PUBLICĂ

Nicoleta GUȘTIUC,
studentă, Facultatea Drept, USEM
Coordonator științific: Igor SPÎNU,
doctor în drept, conferențiar universitar, USEM

Résumé: *Par sa notion, l'administration publique se présente comme un ensemble systématisé d'organes bien structurés d'après leur compétence matérielle et territoriale. L'administration publique fait son travail en délivrant des documents administratifs. La qualité de ces actes détermine l'efficacité de l'ensemble du système administratif. Pour que cette activité soit efficace, il doit y avoir un certain contrôle sur ces actes, opérations et faits.*

L'administration publique doit exécuter les décisions politiques afin de répondre aux besoins de la société. Il est impératif que ce processus ne permette aucune violation de la loi ou abus de la part des représentants du gouvernement. Pour y parvenir, l'un des outils les plus efficaces est le contrôle, qui se concentre sur la pleine application des lois.

Mots clés : *l'administration publique, contrôle administratif, contrôle présidentiel, contrôle parlementaire, contrôle hiérarchique, objet de contrôle.*

Rezumat: *Administrația publică își face treaba prin emiterea de acte administrative. Calitatea acestor acte determină eficacitatea întregului sistem de administrare. Pentru ca această activitate să fie eficientă, trebuie să existe unele control asupra acestor acte, operațiuni și fapte.*

Administrația publică trebuie să execute deciziile politice, pentru a satisface nevoile societății. Este imperativ ca acest proces să nu permită nicio acțiune de încălcare a legii sau abuzuri din partea reprezentanților administrației. Pentru a realiza acest lucru, unul dintre cele mai eficiente instrumente este controlul, care se concentrează pe complet executarea legilor. Pentru a asigura conformitatea activității organelor administrației publice cu cerințele stabilite de lege este nevoie de instituirea unui control amplu și complex asupra acestei activități.

Cuvinte-cheie: *control, administrare publică, controlul administrativ, control prezidențial, control parlamentar, control ierarhic, obiectul controlului.*

Introducere

Realizând primii pași spre un stat de *drept*, Republica Moldova, prin actele sale normative tinde să respecte principiul de bază a unui stat democrat – *legalitatea*. Prin *lege* se subînțelege respectarea cu strictețe a prevederilor normelor de drept atât de către cei care adoptă aceste norme, precum și de cei ce le pun în executare, cât și de toți membrii societății.

Drept urmare, pentru a asigura conformitatea activității organelor administrației publice cu exigențele stabilite de legislație este nevoie de instituirea unui vast și complex control asupra acestei activități. *Controlul* este necesar pentru realizarea deciziei luate de autoritatea publică prin aplicarea concretă a actului. *Statul* cu ajutorul controlului urmărește dacă actul este aplicat corect, eficient, și dacă corespunde cerințelor reale ale relațiilor sociale reglementate, verifică și legalitatea actului

În primul rând asupra activității autorităților administrației publice se exercită un *control parlamentar* prin mijloace și metode specifice. În al doilea rând administrația publică exercită un *control asupra propriei sale activități* (control intern și extern), este un element al activității de conducere, chemat să verifice modul de adoptare și aplicare a deciziilor administrației publice (*control administrativ*). Prin urmare asupra administrației publice se exercită controlul financiar, economic, ierarhic, de tutelă, judecătoresc).

Scopul studiului dat este cercetarea modului de exercitare a legalității în administrarea publică, care este o condiție necesară și importantă a realizării statului de drept.

1. Conceptul general al controlului în administrarea publică

Asigurarea controlului în administrarea publică a R. Moldova este o condiție necesară și importantă a realizării statului de drept

Prin noțiunea sa, **administrația publică** constituie *mecanismul de realizare a valorilor politice pentru satisfacerea necesităților sociale și este deosebit de important ca în acest proces de realizare să nu se admită abateri de la prevederile normelor de drept sau a abuzurilor din partea reprezentanților administrației* (funcționarilor publici). În acest scop, administrația este supusă diverselor forme de control care reprezintă modalitatea cea mai eficientă de asigurare a legalității.

Drept urmare, pentru a *asigura conformitatea activității organelor administrației publice* cu exigențele stabilite de legislație este nevoie de *instituirea unui vast și complex control* asupra acestei activități. Deci, întrucât administrația publică, ca activitate care *are menirea de a realiza anumite valori politice, prin natura sa, necesită existența și aplicarea multiplelor forme de control*.

Așa dar, din cele menționate mai sus, administrația publică, în sensul de activitate care constă în *organizarea executării și executarea în concret a legilor, legi în care sunt exprimate valori politice, prin natura sa necesită supunerea față de multiplele forme de control*. [1, p.225].

Controlul este pe larg utilizat de către toți subiecții administrării pentru ridicarea disciplinei executive, aprecierea obiectivă a muncii executorilor, prevenirea unor consecințe negative, reacționarea operativă la apariția obstacolelor.

În general, *aparitia controlului* „ține de suspiciunea omenească, de o anumită predispoziție la rău a omului față de semenii, de nevoia celor buni sau/și celor avuți (propri- etari) de a-și proteja propriile interese afectate de cei răi sau neavuți. În zilele noastre, și alte scopuri au devenit tot mai importante: *eficacitatea* (de a controla ce nu merge bine spre a îmbunătăți acest mers): *legalitatea* (verificarea respectării normelor instituite prin lege și de aplicare, dacă este cazul, a unor sancțiuni); *oportunitatea* (evenimentele să fie adecvate împrejurărilor și situațiilor)”. [2].

Aparitia statului a marcat începutul avântului activității de control; în evoluția sa istorică, *controlul* și-a îmbunătățit volumul de metode, tehnici, scopuri, sfere de activitate la care se aplică și obiective. El s-a impus ca o activitate umană cerută de celelalte activități

umane și niciodată nu i-a scăzut rolul și importanța. Perfecționarea și aprofundarea lui au avut urmări *benefice* în favoarea celor care l-au folosit. Acest lucru l-a făcut *indispensabil* pentru o societate și l-a impus ca o permanență, strâns legat de ideea de progres [3, p. 36].

Mircea Preda descrie, că prin *control* se asigură *unitatea de scop și acțiune* în întregul sistem al administrației publice și executarea întocmai a legii. *Scopul controlului* este de a verifica modul cum instituțiile controlate și-au îndeplinit sarcinile, și-au realizat competențele în concordanță cu obiectivele generale ale administrației publice. Prin control se urmărește dacă rezultatele activității organului controlat sunt în concordanță cu mijloacele juridice, financiare, umane avute la dispoziție [4, p. 64].

Controlul activității desfășurate de autoritățile **administrației publice** nu este un scop în sine, ci *urmărește realizarea cât mai eficientă a obiectivelor actelor decizionale în conformitate cu sensul și finalitățile legii, a cărei aplicare o asigură*. Acest scop se poate realiza numai în condițiile în care controlul are eficiență maximă. Potrivit duratei controlului, distingem: *control preliminar* (de exemplu, în procesul licențierii), *curent* (pe parcursul activității) și *posterior*. Utilizând diverse criterii, este necesar să deosebim *controlul total și controlul selectiv; controlul factic* (de exemplu, inventarierea) și *controlul documentar; ramural și interamural*.

Controalele pot fi efectuate atât la sediul subiectului controlului, cât și la sediul obiectului supus controlului.

Controlul asupra executării legii (publicarea în termenele stabilite, organizarea studierii prevederilor legii etc.) de către organele și persoanele competente, precum și determinarea eficienței acțiunii legii revin, de regulă, *comisiei permanente de profil asistate de Direcția juridică a Aparatului Parlamentului*, altor comisii, create în acest scop de Parlament [5].

2. Controlul parlamentar

Controlul parlamentar vizează întreaga activitate statală a tuturor autorităților publice, realizându-se prin căi și mijloace adecvate. **Parlamentul** exercită controlul nu numai asupra Guvernului, ci și asupra activității Președintelui R. Moldova, Curții Constituționale, a Consiliului Superior al Magistraturii, a instanțelor judecătorești, a contenciosului administrativ a administrației locale, a teritoriului, precum și regimul general privind autonomia locală și a partidelor politice [6].

Subiectul principal al controlului legalității în activitatea organelor puterii executive este Parlamentul Republicii Moldova.

Controlul extern al administrației de stat este efectuat din exterior de către toate organele statale: Parlament, Președintele Republicii Moldova, organele judecătorești și ale procuraturii. În interiorul sistemului organelor executive există diverse forme organizatorico-juridice de control intern.

Deci, să examinăm *trei direcții de control parlamentar:*

- ✓ controlul legalității în activitatea Președintelui Republicii Moldova;
- ✓ controlul legalității în activitatea Guvernului;
- ✓ controlul asupra distribuirii finanțelor publice efectuat prin intermediul Curții de

Conturi.

Controlul parlamentar al legalității în activitatea Președintelui Republicii Moldova.

Această activitate din partea organului legislativ se desfășoară în strictă conformitate cu prevederile constituționale începând cu modalitatea de investire în funcție [7].

❖ **Controlul parlamentar al legalității în activitatea Guvernului.** Acest tip de control își ia începutul de la votarea de către Parlament a programului de guvernare, candidaturii propuse de către Președintele Republicii Moldova la funcția de prim-ministru și listei nominale a Guvernului (asigură realizarea politicii interne și externe a statului și exercită conducerea generală a administrației publice.)

Controlul parlamentar al stării regimului de legalitate în activitatea Guvernului are o semnificație deosebită, deoarece, potrivit prevederilor Constituției Republicii Moldova (art. 96), anume această autoritate publică asigură realizarea politicii interne și externe a statului și exercită conducerea generală a administrației publice [8].

Procedeele de bază ale controlului parlamentar al legalității activității Guvernului sînt:

- 1) informarea Parlamentului;
- 2) întrebări, interpelări și moțiuni simple;
- 3) moțiunea de cenzură;
- 4) angajarea răspunderii Guvernului.

Controlul parlamentar privind distribuirea finanțelor publice efectuat de către Curtea de Conturi. Această activitate a Parlamentului este condiționată de necesitatea realizării uneia din atribuțiile de bază, și anume: „h) aprobă bugetul statului și exercită controlul asupra lui“ [8].

Pentru efectuarea controlului privind distribuirea finanțelor publice, Parlamentul, în baza prevederilor Constituției (art. 133), formează un organ specializat.

-Curtea de Conturi.

Curtea de Conturi este unica autoritate publică a statului care exercită controlul asupra formării, administrării și întrebuințării resurselor financiare publice și administrării patrimoniului public prin realizarea auditului extern în sectorul public în calitate de instituție supremă de audit și este protejată legal de interferența din partea organelor de drept sau cu funcții de control [12] este formată din 7 membri. Președintele ei este numit de Parlament, pentru un termen de 5 ani. Membrii Curții de Conturi sînt numiți de Parlament la propunerea Președintelui acesteia [6].

Activitatea Curții de Conturi se bazează pe următoarele **principii** : a) independență b) legalitate c) obiectivitate d) profesionalism e) responsabilitate f) transparență. [12].

3. Controlul prezidențial

Președintele Republicii Moldova dispune de o largă competență privind controlul asupra activității puterii executive. Formele și conținutul controlului efectuat de către Președintele țării sînt condiționate de executarea din partea lui a atribuțiilor în calitate de șef de stat, garant al suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării, comandant suprem al forțelor armate, persoană responsabilă pentru investitura Guvernului și activitatea lui [8].

Ca *șef de stat*, Președintele Republicii Moldova prezintă statul Republica Moldova, poartă tratative și ia parte la negocieri, încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova și supraveghează legalitatea și oportunitatea întregului aparat executiv, antrenat în aceste procese.

Fiind *garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării*, ține la control activitatea tuturor verigilor puterii și influențează activitatea lor prin: promulgarea legilor (art. 93 din Constituție); posibilitatea dizolvării Parlamentului (art. 85); investitura Guvernului (art. 98); suspendarea actelor Guvernului (art. 88 lit. i)); numirea în funcție a judecătorilor (art. 116); apelarea la opinia poporului prin inițierea unui referendum (art. 88) etc.

În calitate de *comandant suprem al forțelor armate*, este responsabil de asigurarea capacității statului de a respinge orice agresiune armată îndreptată împotriva țării[9].

Investitura Guvernului este un procedeu, în viziunea noastră, cel mai eficace al controlului activității organelor administrației publice anume prin numirea *membrilor Guvernului și organizarea depunerii jurământului în fața Președintelui Republicii Moldova*.

Controlul activității organelor administrației publice este efectuat de către Președintele Republicii Moldova și prin numirea în *funcții publice*, în condițiile prevăzute de lege (art. 88 lit. d) din Constituție), prin *acordarea gradelor militare supreme*, prin acordarea rangurilor diplomatice, conferirea gradelor superioare de clasificare a lucrătorilor din procuratură, judecătorie și altor categorii de funcționari, în condițiile legii.

O însemnătate deosebită are *controlul legalității și oportunității actelor Guvernului* efectuat de către Președintele Republicii Moldova. În acest scop, *prin Constituție (art. 88 lit. i))*, el este împuternicit să suspende actele Guvernului ce contravin **legislației** pînă la adoptarea hotărîrii definitive a Curții Constituționale.

4. Controlul administrativ

Controlul administrativ constituie forma cea mai complexă a controlului asupra activității autorităților administrației publice. Esența controlului administrativ constă în confruntarea administrației publice așa cum este, cum a fost sau cum va fi, cu ceea ce trebuie, ceea ce trebuia sau ceea ce va trebui să fie.

Rolul controlului administrativ este de a asigura o cât mai deplină conformitate a activității organelor administrației publice cu cerințele și obiectivele sociale exprimate în legi, a căror executare se realizează de organele administrației publice. În întregul sistem al administrației publice, prin control se asigură unitatea de scop și de acțiune, în primul rând, **exercitarea întocmai a legii**.

În funcție de volumul controlului, distingem controlul propriu-zis în procesul căruia se verifică *legalitatea și oportunitatea activității și supravegherea* care se limitează doar la verificarea legalității.

Controlul administrativ reprezintă, în esență, mijlocul prin care se asigură funcționarea adecvată a „*mașinii administrative*“, prin îndeplinirea corectă de către organele administrative a sarcinilor ce le revin. În raport de *poziția organului de control* față de organul controlat, distingem **controlul administrativ intern** și **controlul administrativ extern**.

Controlul administrativ *intern* se exercită de către funcționarii publici cu funcții de conducere, din interiorul organului, asupra celor din subordinea lor [15, p.110].

„*Controlul intern* este o formă a controlului administrativ, cu caracter permanent, în mod obligatoriu, la nivelul fiecărei structuri, organ sau autoritate administrativă, ca parte componentă a activității de conducere a acestora”.

Controlul administrativ extern - se exercită de către organe din afara organului administrației publice controlat și care nu se situează, neapărat, în același sistem [16, p. 176].

Controlul administrativ extern se clasifică în: control ierarhic; control de supraveghere generală a administrației publice (Guvern); control de tutelă administrativă; control specializat, exercitat de către organele administrative cu atribuții speciale de control.

Avînd drept criteriu de clasificare **regimul juridic al controlului**, distingem **controlul jurisdicțional** exercitat, de regulă, de către instanțele judecătorești, dar și de către organele administrative jurisdicționale și un **control nejurisdicțional**, exercitat de toate celelalte organe de control. Totodată, în raport de sfera de cuprindere, controlul administrativ poate fi **specializat (tematic)** sau **general**, caz în care acțiunea de control vizează, spre deosebire de precedentul, mai multe sectoare de activitate, respectiv, toate atribuțiile organului controlat.

Deci, putem defini **controlul administrativ ca fiind acea activitate ce se desfășoară regulat, în cadrul structurii generale a administrației publice, ca o componentă fundamentală a mecanismului administrativ, al cărei scop îl constituie asigurarea conformității conduitei administrative cu comandamentele statale, prevăzute de lege și alte acte normative, realizându-se unitatea de scop și acțiune în administrarea publică.** ”Exercitarea controlului administrativ asupra activității autorităților administrației publice locale nu este un moft al Guvernului, aceasta este o exigență a statului de drept, fiind chemat să asigure legalitatea, ordinea de drept și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului”.

Obiectul controlului îl poate constitui, în mod individual sau în ansamblul lor, totalitatea mijloacelor umane, materiale, financiare, precum și mijloacele și procedeele folosite de organele administrației publice.

Prin sine, controlul trebuie să dea dovadă de probitate profesională, de corectitudine și cinste desăvârșită, să nu manifeste slăbiciune sau să se lase tentat de promisiunile directe sau subînțelese cu privire la unele foloase pe care cel controlat ar fi dispus să i le ofere pentru al trata cu mai multă indulgență, a închide ochii la unele greșeli, a mușamaliza neajunsurile.

Condiții de eficiență a controlului administrativ

Pentru realizarea eficientă a obiectivelor și sarcinilor în activitatea de control, important este respectarea următoarelor exigențe:

- ❖ controlul trebuie înfăptuit în mod organizat;
 - ❖ controlul trebuie efectuat sistematic;
 - ❖ stabilirea unei proporții juste a activității de control;
 - ❖ controlul trebuie să fie efectuat de un personal calificat;
 - ❖ activitatea de control trebuie să contribuie în mod direct la îmbunătățirea activității;
- propuneri concrete de remediere a deficiențelor;
- ❖ controlul trebuie să fie obiectiv, corect și transparent;
 - ❖ controlul să poarte răspundere pentru felul în care a efectuat controlul.

Concluzie

Actualmente, în societate a fost depășită deja părerea precum că democrația și economia de piață nu au nevoie de nici un control, că aceste valori se autoreglează¹⁹. Viața a demonstrat că procesul de democratizare a societății, trecerea la noile relații economice nu numai că nu neagă existența controlului, ci, dimpotrivă, presupune intensificarea lui. Controlul devine un element necesar în activitatea autorităților administrației publice, deoarece constituie o verigă a procesului de dirijare, având ca obiectiv principal respectarea și executarea întocmai a legii.

Totodată, e de notat faptul că necorespunderea constatărilor în actele întocmite după înfăptuirea controlului este o practică dăunătoare și distructivă, deoarece: diminuează responsabilitatea organului de control; nu stimulează aparatul controlat să aprofundeze cât mai bine metodologia de lucru indicată de agentul de control; ne oferă posibilitatea aprecierii calității controlului din partea factorilor de decizie.

Bibliografie:

1. Problematika privind controlul este preluată din I. Alexandru și colectivul (capitolul întocmit de Al. Negoită), Drept administrativ, Editura OMNIA, Brașov, 1999, pag. 225
2. Esența și rolul controlului exercitat asupra administrației publice (Mihai Diaconu, 2011)
3. Iacob I. Necesitatea obiectivă a controlului în economia de piață // Legea și viața, 2006, nr.1, p.36.
4. Alexandru I. Tratat de administrație publică. 2008. 3, p. 640.
5. Parlamentul RM <https://old.parlament.md/news/govcontrol/>
6. Constituția Republicii Moldova, art. 72.
7. LEGE Nr. 260 din 07-12-2017, art. 3 alin. (1). Publicat : 05-01-2018 în Monitorul Oficial Nr. 1-6 art. 18
8. Constituția Republicii Moldova, art.96 ,alin.(1).
9. Constituția Republicii Moldova, art.66 lit. h).

10. LEGE Nr. 260 din 07-12-2017 privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi a Republicii Moldova, art. 3 alin. (1). Publicat : 05-01-2018 în Monitorul Oficial Nr. 1-6 art. 18
11. Constituția Republicii Moldova, art. 133 alin. (1), (2), (3).
12. LEGE Nr. 260 din 07-12-2017 privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi a Republicii Moldova, art.5 alin.(3).
13. Constituția Republicii Moldova, art. 77, alin.(2)
14. Constituția Republicii Moldova, art. 87, alin.(2)
15. Cobăneanu S. Drept administrativ. Chișinău, 2012, p. 110.
16. V.Guțuleac Drept Administrativ . Chișinău ,2013, p. 176 ;
<https://old.criminology.md/suport/sup1.pdf>
17. www.legis.md
18. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=118293&lang=ro

INSTRUMENTE JURIDICE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI

Amelia CĂRĂULEAN,
studentă, Facultatea Drept, USEM
Coordonator științific: **Victor RUSU,**
doctor în drept, conferențiar universitar, USEM

Abstract: *The current level of protection of human rights is the result of a long history, which has gone through several stages, from ancient times to the present day. It has been established that the history of human rights goes hand in hand with the history of mankind, that its stages have been marked by the development of philosophical and moral thought, by social, political and historical circumstances, that the rights that have circulated over time have been articulated around ideas. which the company used to determine the material sources and instruments by which they were put into practice, as well as the official sources.*

Keywords: *fundamental rights, legal instruments, public order, law enforcement, civil rights, principles of freedom and equality, UN organizations.*

Abstract: *Nivelul actual de protecție a drepturilor omului, este rezultatul unei lungi istorii, care a trecut prin mai multe etape, din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre. A fost stabilit că istoria drepturilor omului merge împreună cu istoria omenirii, că etapele sale au fost marcate de dezvoltarea gândirii filosofice și morale, de circumstanțele sociale, politice și istorice, că drepturile care au circulat de-a lungul timpului au fost articulate în jurul ideilor pe care societatea le-a utilizat pentru a stabili care ar fi sursele materiale și instrumentele prin care au fost puse în practică, precum și care ar fi sursele oficiale.*

Cuvinte cheie: *drepturi fundamentale, instrumente juridice, ordine publică, aplicarea legii, drepturi civile, principiile libertății și egalității, organizații ONU.*

De-a lungul timpului, reglementarea drepturilor omului a evoluat de la o problemă internă a statului la una cu caracter internațional, acestea ajungând să reprezinte o valoare fundamentală a oricărei societăți democratice. Tematica drepturilor omului a cunoscut o evoluție progresivă, dobândind o deosebită importanță pe măsură ce acestea au evoluat de la responsabilitatea internă a statelor de a proteja indivizii, la o obligație internațională, consacrată printr-un număr tot mai mare de convenții internaționale sau acorduri regionale. După cel de-al doilea război mondial, aspectele legate de relația dintre securitate și protecția drepturilor omului s-a extins la nivel internațional, pe de o parte și din cauza dezvăluirii atrocităților comise de naziști, iar pe de altă parte, ca urmare a perpetuării practicii încălcării drepturilor omului în statele cu regimuri totalitare. În scurt timp, problematica drepturilor omului nu a mai reprezentat doar o atribuție națională, aceasta ajungând pe agenda de lucru și determinând dezbateri la nivelul Organizației Națiunilor Unite, Uniunii Europene, Consiliului Europei și altor organizații internaționale specializate.

Evoluția drepturilor omului este pusă în evidență de documentele internaționale fundamentale, care au cunoscut o dezvoltare continuă și extinderea asupra unor aspecte nereglementate inițial, în scopul formulării unui set de standarde, minime și obligatoriu recunoscute internațional, referitoare la egalitatea de tratament pentru toți. Cu titlu de exemplu, dorim să menționăm câteva dintre instrumentele juridice internaționale cele mai importante. Un moment semnificativ în acest sens a fost adoptarea în 1945 a *Cartei Organizației Națiunilor Unite* [1], a *Declarației universale a drepturilor omului* [2] la 10 decembrie 1948, precum și a *Convenției privind protecția drepturilor omului și libertăților fundamentale* la 4 noiembrie 1950[3], documente care au surprins o trăsătură definitorie a drepturilor omului, și anume universalitatea. Aceste drepturi privesc toate ființele umane, oriunde s-ar afla, indiferent de naționalitate, sex, rasă sau origine etnică, poziție socială, religie sau credință, dizabilități, vârstă sau orientare sexuală. Aceste valori sunt universal recunoscute, semnificativ fiind în acest sens faptul că trei sferturi din statele lumii au acceptat să implementeze obligațiile acordurilor internaționale și au devenit parte la *Convenția privind protecția drepturilor omului și libertăților fundamentale*.

În aceeași ordine de idei, pornindu-se de la principiile enunțate în *Carta Națiunilor Unite*[4], de la necesitatea recunoașterii demnității inerente tuturor oamenilor și a drepturilor egale și inalienabile care reprezintă însuși fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume, sub egida ONU au fost adoptate la 16 decembrie 1966 *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice și Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale*[5].

În literatura de specialitate este unanim acceptat că drepturile omului sunt caracterizate prin următoarele trăsături: drepturi universale, inalienabile, indivizibile, interdependente și internaționale. Din punct de vedere istoric, drepturile omului au evoluat în mod progresiv, considerându-se în mod convențional, că există trei „generații” în procesul de dezvoltare al acestora, în funcție de obiectul de reglementare și perioada în care au fost consacrate juridic la nivel internațional [6]. Dimensiunea universală a drepturilor omului în lumea contemporană are o dublă semnificație: sunt universal recunoscute și reprezintă un standard ideal aplicabil tuturor.

Republica Moldova a ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (CEDO) și Protocoalele ei adiționale în 1997, care au intrat în vigoare la 12 septembrie 1997. Mecanismul de protecție a drepturilor prevăzut de Convenție are un caracter subsidiar în raport cu sistemele naționale de garantare a drepturilor omului. Din caracterul subsidiar al sistemului european de protecție a drepturilor omului, Curtea a dedus o consecință nescrisă în Convenție: statele dispun de o anumită marjă de apreciere în aplicarea CEDO. Teoria marjei de apreciere conferă statelor o putere discreționară în aplicarea limitărilor drepturilor protejate. Ea stabilește întinderea acestei puteri discreționare și, pe cale de consecință, întinderea controlului exercitat de Curte asupra acestor măsuri limitative.

Autoritatea jurisdicției europene față de jurisdicțiile naționale este incontestabilă și sub influența jurisprudenței europene a drepturilor omului se întreprinde o acțiune generală de armonizare a normelor europene și a celor interne, ceea ce contribuie la formarea unui drept comun european al drepturilor omului. Protecția juridică a drepturilor omului este, de regulă, înțeleasă ca o finalitate normativă vizând consacrarea și asigurarea efectivității categoriei de drepturi subiective denumită drepturile omului.

Declarația Universală a Drepturilor Omului

Dinamica mișcării pentru drepturile omului, în secolul XX, a fost și este legată de activitatea unor organizații internaționale precum și a unor ideologii. În timp ce ideologiile au furnizat temeiul și legitimitatea drepturilor omului, organizațiile internaționale interguvernamentale și non-guvernamentale au avut rolul esențial în procesul de codificare a normelor de drept internațional al drepturilor omului precum și în monitorizarea implementării lor de către statele membre.

Evoluția lor nu poate fi înțeleasă fără a sublinia legătura strânsă cu organizațiile internaționale dezvoltate după cel de al doilea război mondial atât la nivel global, cât și regional. În cadrul sistemului universal, rolul decisiv a revenit Organizației Națiunilor Unite precum și celor 15 agenții specializate (Organizația Internațională a Muncii, Organizația Mondială a Sănătății, Fondul pentru Copii al Națiunilor Unite, Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură etc.).

Organizația Națiunilor Unite este cea mai importantă organizație internațională din lume, creată la 24 octombrie 1945, odată cu ratificarea Cartei Națiunilor Unite, care stabilește principiile de bază ale relațiilor internaționale. Obiectivele primordiale ale Națiunilor Unite, conform Cartei, sunt de a preîntîmpina declanșarea conflictelor violente, a afirma drepturile fundamentale ale omului, a garanta respectul pentru dreptul internațional, precum și de a ameliora standardele de viață pe tot cuprinsul globului.

ONU este singurul forum internațional în cadrul căruia toate statele pot fi reprezentate și pot participa la dezbaterile problemelor globale. Cînd statele devin membre ale ONU, ele acceptă și își asumă obligațiile prevăzute de Carta Națiunilor Unite.

Astăzi, 192 de țări sunt membre ale ONU. Republica Moldova a devenit membru al ONU la 2 martie 1992, odată cu adoptarea de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite a Rezoluției 46/223.

Toate statele membre ONU sunt reprezentate în Adunarea Generală. Deciziile în probleme-cheie precum pacea și securitatea internațională, admiterea de noi membri și bugetul ONU sunt aprobate cu o majoritate de două treimi. Alte decizii sunt votate prin majoritate simplă. Adunarea nu poate forța statele să acționeze, dar recomandările ei sînt indicatorul opiniei internaționale generale și reprezintă autoritatea morală a comunității națiunilor.

Pentru a avea o imagine mai clară asupra principalelor instrumente juridice internaționale, trebuie să vorbim în continuare despre o altă Carta, și anume Carta internațională a drepturilor omului. Menționăm ca nu a fost adoptat niciodată un document cu aceasta denumire, dar în literatura de specialitate, în vocabularul curent folosit de reprezentanții diferitelor state, a oamenilor politici și chiar în doctrină, ea s-a admis și se refera la un grup de documente importante, și anume:

- Declarația Universală a Drepturilor Omului;
- Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale;
- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice;
- Protocolul facultativ referitor la Pactul internațional privind drepturile civile și politice;
- Al doilea Protocol facultativ la drepturile civile și politice, vizînd abolirea pedepsei cu moartea.

Aceste cinci instrumente juridice internaționale, care au fost elaborate sub auspiciile ONU și care astăzi, pe întreg globul, sunt denumite simbolic Carta internațională a drepturilor omului, au o deosebită importanță în ceea ce privește schimbarea concepției generale în societatea contemporană cu privire la protecția juridică a drepturilor omului, deoarece, zi de zi, tot mai multe subiecte de drept internațional, fie că devin părți la ele, fie că le acceptă unanim, recunoscînd superioritatea reglementarilor lor și faptul că trăind pe această planetă nu putem să nu le respectăm cu toții.

Republica Moldova (reprezentată atunci de Sovietul Suprem al Republicii Sovietice Socialiste Moldova) a aderat la Declarația Universală a Drepturilor Omului prin Hotărîrea Parlamentului nr. 217-XII din 28 iulie 1990.

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale

Pactul Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale (PIDESC) este un tratat de bază în sistemul ONU al Drepturilor Omului referitor la drepturile economice, sociale și culturale ale persoanelor.

Aceasta cuprinde următoarele drepturi:

Dreptul la muncă (Articolele 6, 7, 8 și 10). Dreptul la muncă le conferă muncitorilor dreptul de a avea posibilitatea de a își câștiga existența prin muncă la alegerea lor (articolul 6), precum și la condiții de muncă ce sunt sigure și sănătoase și nu sunt înjositoare pentru demnitatea umană. Lucrătorilor trebuie să le fie garantată o salarizare echitabilă care să le permită un trai decent lor și familiilor lor.

Dreptul la securitate socială, inclusiv la asigurări sociale (articolul 9). Statele trebuie să recunoască dreptul oricărei persoane la securitate socială, inclusiv la asigurări sociale, care cuprinde garanția că tuturor le vor fi asigurate bunuri și servicii minime necesare pentru o viață demnă. Este de datoria statului de a se asigura că fiecare persoană de pe teritoriul său este protejată, fără discriminare, de „(a) lipsa de venituri legate de locul de muncă în caz de boală, dezabilitate, maternitate, accident de muncă, șomaj, vîrsta înaintată sau moartea unui membru al familiei; (b) lipsa

de acces la sistemul de îngrijire a sănătății; (c) sprijin familial insuficient, în special pentru copii și adulții aflați în întreținere”. [7]

Dreptul la hrană (Articolul 11). Dreptul la hrană este esențial pentru o viață demnă și este vital pentru realizarea multor altor drepturi, precum dreptul la standarde adecvate de viață și de sănătate. Acesta presupune că toată lumea ar trebui să aibă acces fizic și economic la alimente sau mijloacele necesare. [8]

Dreptul la un nivel de trai adecvat, inclusiv la locuință (Articolul 11). Acest drept cuprinde toate acele elemente ale unei locuințe care sunt esențiale pentru o viață cu demnitate: securitate în fața amenințărilor din exterior, un mediu de viață sănătos și libertatea persoanei de a își alege locul unde să se stabilească cu traiul. Guvernul trebuie să elaboreze politici naționale care să garanteze acest drept tuturor cetățenilor săi. O atenție specială trebuie acordată grupurilor vulnerabile, cum ar fi minoritățile și persoanele în vârstă. [9]

Dreptul la apă și la canalizare (Articolul 11). Dreptul la apă presupune că toată lumea are acces la o cantitate adecvată de apă potabilă pentru uz personal și casnic. Exercițarea deplină a acestui drept presupune accesul la apă, care este disponibilă, curată și fizic accesibilă. Realizarea dreptului la apă este esențială pentru îndeplinirea altor drepturi. [10]

Dreptul la cel mai înalt standard posibil de sănătate fizică și mentală (Articolul 12) Dreptul la sănătate este legat de dreptul fundamental al fiecărei persoane de a trăi demn. Este dreptul fiecăruia să se bucure de cele mai înalte standarde de îngrijire a sănătății disponibile. Dreptul la sănătate, de asemenea, permite persoanei să dețină controlul asupra corpului și sănătății sale. [11]

Dreptul la educație (Articolele 13 și 14). Dreptul respectiv presupune două componente mari: (a) sporirea accesului la educație pentru toate persoanele pe baza egalității și a nediscriminării și (b) libertatea de a alege tipul și conținutul educației. Învățământul primar universal trebuie să fie obligatoriu și trebuie să protejeze de încălcări din partea părinților sau ale autorităților. [12]

Dreptul de a lua parte la viața culturală și de a beneficia de progresul științific (Articolul 15). Oamenii au dreptul de a își stabili în mod liber identitatea lor, de a își alege religia și de a decide cu privire la propriile lor convingeri politice. Educația joacă un rol important în promovarea diversității culturale și forjarea toleranței între diferite grupuri. Mai mult decât atât, educația le oferă persoanelor abilitățile și cunoștințele necesare pentru a participa activ la viața culturală și științifică.

Republica Moldova a ratificat Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale [13] prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28 iulie 1990 [14]. În temeiul acestuia, a fost creat Comitetul ONU privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale, ce este format din experți independenți care monitorizează implementarea Pactului de către Statele Membre.

De la ratificarea PIDESC (1993), Republica Moldova a elaborat un cadru cuprinzător cu privire la drepturile sociale, economice și culturale. Sistemul național privind drepturile omului se bazează pe Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, legislația națională și instrumentele internaționale, la care Republica Moldova este parte.

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice

Pactul internațional privind drepturile civile și politice (PIDCP) a fost adoptat de Adunarea Generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția nr. 2200A (XXI) din 16 decembrie 1966, și a intrat în vigoare la 23 martie 1976. Acesta acoperă obligațiile tradiționale ale statului de a administra justiția și de a menține legea și ordinea.

Pactul proclamă mai multe drepturi civile și politice decât Declarația Universală a Drepturilor Omului. La 4 noiembrie 2016, Comitetul pentru Drepturile Omului a emis Observațiile Concluzive pe care Republica Moldova trebuie să le implementeze pe parcursul următorilor ani într-un îmbunătățirea respectării și protejării drepturilor civile și politice în țară.

Consiliul Europei - inițiator și principal cadru de promovare și apărare a drepturilor omului în spațiul european

Sistemul european de protecție a drepturilor omului, pentru cei 800 de milioane de cetățeni europeni, a fost inițiat și s-a dezvoltat în cadrul instituțional al Consiliului Europei, fiind strâns legat de sistemul Națiunilor Unite. Se poate afirma că astăzi el este cel mai performant sistem care garantează efectiv, prin mecanisme specifice, drepturile omului și libertățile sale fundamentale.

Evoluția evenimentelor după deceniul cinci al secolului al XX-lea, mai ales preocupările de realizare a unei Europe unite, a făcut ca drepturile omului să reprezinte pentru întregul sistem european o valoare unanim acceptată și promovată nu numai în cadrul Consiliului Europei, ci și în organizații precum UE sau OSCE.

Astfel, la 5 mai 1949, reprezentanții a zece state europene au semnat la Londra, Statutul Consiliului Europei[15], punând bazele unei organizații internaționale regionale prin care să reafirme „atașamentul lor pentru valorile spirituale și morale care sunt moștenirea comună a popoarelor lor și sursa reală a libertății individuale, a libertății politice și a stăruirii de drept, principii care formează baza oricărei democrații autentice”.

Potrivit Statutului Consiliului Europei, Consiliul Europei este cea mai veche organizație interguvernamentală și interparlamentară europeană. Orice stat european poate deveni membru al Consiliului Europei cu condiția ca el să accepte principiul supremației legii. De asemenea, el trebuie să garanteze principiul în virtutea căruia orice persoană aflată sub jurisdicția sa se poate bucura de drepturile omului și de libertățile fundamentale.

Crearea unui sistem de protecție a drepturilor omului a fost o preocupare a Consiliului Europei încă de la înființare. Principalele izvoare ale acestui sistem sunt:

- Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților sale fundamentale, adoptată la Roma, la 4 noiembrie 1950 și
- Carta socială europeană, adoptată la 18 octombrie 1961 și revizuită în anul 1996.

Pe baza acestor tratate, ulterior au fost adoptate numeroase instrumente juridice care acoperă o largă paletă de preocupări în domeniul protecției drepturilor omului.

Carta socială europeană

Încă un instrument internațional de protecție a drepturilor omului este Carta socială europeană. Ea a fost adoptată în anul 1961, cu scopul de a consacra un catalog al drepturilor economice și sociale, fundamentat pe un sistem de opțiuni ale statelor, astfel încât acestea să nu fie obligate să accepte toate drepturile prevăzute de Carte, asigurând astfel o punere în aplicare progresivă a prevederilor ei, în funcție de posibilitățile și situația concretă din fiecare stat.

Carta a fost ulterior completată cu un Protocol adițional, adoptat în anul 1988, care lărgeste catalogul drepturilor economice și sociale. Apoi, în 1991, s-a semnat un nou Protocol de amendare care aduce unele schimbări în mecanismul de aplicare, pentru ca în anul 1996 Carta să facă obiectul unei noi revizuri.

Carta socială europeană revizuită a intrat în vigoare în anul 1999, înlocuind progresiv tratatul inițial adoptat în 1961, în prezent fiind părți la aceasta 14 state membre ale Consiliului Europei. Republica Moldova a ratificat Carta socială europeană revizuită la 8 noiembrie 2001 și a acceptat 63 din 98 de dispoziții ale Cartei revizuite.

Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților sale fundamentale

Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și protocoalele ei adiționale a fost adoptată în baza Declarației Universale a Drepturilor Omului, cu mult timp înainte de adoptarea pactelor internaționale din sistemul Națiunilor Unite de protecție a drepturilor omului.

La 4 noiembrie 1950, statele membre ale Consiliului Europei adoptau această Convenție, având în vedere Declarația Universală a Drepturilor Omului proclamată de Adunarea Generală a ONU „considerând că această declarație urmărește să asigure recunoașterea și aplicarea universală și efectivă a drepturilor pe care le enunță”. Convenția stabilește că scopul Consiliului Europei este „să realizeze o uniune mai strânsă între membrii săi și unul din mijloacele de atingere a acestui scop este protecția și dezvoltarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale”.

Republica Moldova a semnat Protocolul nr. 16 la Convenția Europeană pentru Drepturile Omului la 3 martie 2017, iar la 12 aprilie 2018, a fost depus al 10-lea instrument de ratificare al Protocolului nr. 16, ceea ce înseamnă că acesta a intrat în vigoare la 1 august 2018, însă doar pentru statele care l-au ratificat.

Comisarul Drepturilor Omului al Consiliului Europei

Comisarul pentru Drepturile Omului este o instituție independentă în cadrul Consiliului Europei. Misiunea sa constă în promovarea conștientizării și respectării drepturilor omului în cele 47 de State membre ale Consiliului Europei.

Inițiativa creării acestei instituții a fost luată de Șefii de Stat și de Guvern din cadrul Consiliului Europei la cel de-al doilea Summit, desfășurat între 10-11 octombrie 1997 la Strasbourg. La 7 mai 1999, Comitetul Miniștrilor a adoptat o rezoluție de instituire a funcției de Comisar și a definit mandatul Comisarului. Comisarul actual M. Nils Muižnieks, l-a succedat pe Thomas Hammarberg (2006-2012) și Álvaro Gil-Robles (1999-2006). La 5 martie 2013 Comisarul pentru drepturile Omului a avut o întrevedere cu Președintele Parlamentului Republicii Moldova, la care au fost salutate progresele înregistrate de către Republica Moldova în domeniul protecției drepturilor omului. De asemenea, oficialul european a opinat în favoarea unui dialog continuu și productiv în procesul de cooperare, inclusiv de extindere a parteneriatului existent, prin implementarea unor proiecte concrete în domeniu.

"Republica Moldova trebuie să continue eforturile în vederea consolidării independenței, integrității și a imparțialității sistemului judiciar, acordând drepturilor omului prioritate în cadrul planului reformelor în curs de desfășurare", a declarat Nils Muižnieks, Comisarul Consiliului Europei pentru Drepturile Omului, la încheierea vizitei sale de patru zile în Moldova.

Concluzii:

Astfel, implementarea prevederilor actelor internaționale pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale, depinde nu doar de instituțiile internaționale și de procedurile instituite, chiar dacă acestea, bineînțeles, sunt vitale pentru protejarea în ultimă instanță a drepturilor omului. Potrivit principiului subsidiarității, cea mai mare parte a responsabilității în ceea ce privește protecția drepturilor și libertăților fundamentale revine autorităților naționale competente.

Aici reiterăm rolul instanțelor naționale, a Curții Constituționale, instituției Ombudsmanului, administrației publice centrale și locale și altele, profilul cărora a fost relatat în conținutul lucrării. Populația trebuie să se simtă apărată în primul rînd de instituțiile statului, care au obligația legală să intervină de fiecare dată cînd se încalcă drepturile omului.

Prin urmare, legislația Republicii Moldova necesită a fi conformată la standardele internaționale de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale. Această conformare nu poate avea loc decît prin implementarea reglementărilor internaționale în legislația națională. Consider că influența pozitivă asupra legislației naționale, atît de importantă astăzi, va crește pe măsură ce toate țările continentului european se vor uni în jurul Convenției, iar instanțele naționale o vor recunoaște drept principala lege constituțională în domeniul protecției drepturilor omului.

Republica Moldova înaintează treptat pe calea promovării și protecției drepturilor omului, inclusiv prin desfășurarea procesului continuu de racordare a legislației naționale la standardele internaționale, însă nu este suficient să proclamăm atașamentul față de valorile umane, să le declarăm drept obiective majore, ci trebuie să le promovăm și să le respectăm instituind mecanisme de realizare eficiente. În pofida acțiunilor întreprinse în acest sens, Moldova are restanțe în domeniul respectării drepturilor omului și este apreciată pe plan internațional în măsura în care reformele realizate devin eficiente.

Cînd se vorbește despre instituția drepturilor omului, se are în vedere un proces complex de activități, ce pornește de la elaborarea de către stat a instrumentelor juridice, în care sunt menționate drepturile inerente persoanei umane și mecanismele de protecție și garantare a lor, și continuă cu adoptarea acestora în sistemul legislativ intern și cu crearea cadrului instituțional național, care să permită aplicarea efectivă a acestor legi.

Bibliografie:

1. https://ro.wikipedia.org/wiki/Carta_Organiza%C8%9Biei_Na%C8%9Biunilor_Unite
2. https://ro.wikipedia.org/wiki/Declara%C8%9Bia_Universal%C4%83_a_Dr._Omului
3. https://drepturilecopilului.md/files/01_Conventia%20europeana%20a%20drepturilor%20omului.pdf
4. <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/19362>

5. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115566&lang=ro
6. V. Duculescu, Protecția drepturilor omului: mijloace interne și internaționale, București, Editura Lumina Lex, 2008.
7. ONU, PDESC, Dreptul la securitate socială (Art. 9), Comentariul general 19, E/C.12/GC/19, 18 februarie, 2008
8. ONU, PDESC, Dreptul la hrană adecvată (Art. 11), Comentariul general 12, E/C.12/1999/5, 12 mai, 1999
9. ONU, PDESC, Dreptul la locuință adecvată (Art. 11 (1)), Comentariul general 4, E/1992/23, 13 decembrie, 1991
10. ONU, PDESC, Dreptul la apă, Comentariul general 15, E/C.12/2002/11, 20 ianuarie, 2003
11. ONU, PDESC, Dreptul la cel mai înalt standard posibil de sănătate, Comentariul general 14, E/C.12/2000/4, 8 august, 2000
12. PDESC, Dreptul la educație (Art. 13), Comentariul general 13, E/C.12/1999/10, 8 decembrie, 1999
13. <http://lex.justice.md/md/356369/>
14. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=306843>
15. Statutul Consiliului Europei <http://www.infoeuropa.md/tratatele-coei/statutul-consiliului-europei/>
16. Boțan, Igor. Prevederile Acordului de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană: Ghid / Igor Boțan; Asoc. pentru Democrație Participativă (ADEPT);
17. Carta social europeană revizuită, adoptată la Strasbourg la 3 mai 1996, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 193 din 04.05.1999.
18. Cârnaț Teodor. Drept Constituțional, Ediția a II-a (revăzută și adăugită) Chișinău, 2010;

DREPTURILE COPILULUI CU DIZABILITĂȚI PRIN PRISMA PROTECȚIEI JURIDICO-SOCIALE ȘI SPECIALE

Tatiana JAVERDAN,
masterandă, Facultatea de Psihologie și Asistență Socială, USEM
Coordonator științific: Elena CREANGĂ,
doctor în psihologie, conferențiar universitar, USEM

Summary: *The content of the article refers to the issue of disability in all its diversity and complexity. It is about the conceptual delimitations, as aspects of study and analysis for the understanding of the political, scientific, social, cultural, economic and other evolutions, related to the attitudinal sphere, from the points of view on the direct approaches both at personal and to the collective, community, but especially at the level of the authorities. The quality of life depends on the development and promotion of policies related to respect for human rights, the climate in the field of ensuring equal opportunities for assertion and development of the potential of all citizens.*

Keywords: *person with disabilities, incapacity, legal and social protection, special protection.*

Rezumat: *Conținutul articolului se referă la problematica dizabilității în toată diversitatea și complexitatea acesteia. Este vorba despre delimitările conceptuale, ca aspecte de studiu și analiză pentru înțelegerea evoluțiilor politice, științifice, sociale, culturale, economice și de altă natură, legate de sfera atitudinală, de punctele de vedere asupra abordărilor nemijlocite atât la nivel personal, cât și la cele colective, comunitare, dar mai ales la nivelul autorităților. De acestea calitatea vieții depinde de elaborarea și promovarea politicilor ce țin de respectarea drepturilor omului, climatul în domeniul asigurării șanselor egale de afirmare și dezvoltare a potențialului tuturor cetățenilor.*

Cuvinte-cheie: *persoană cu dizabilități, incapacitate, protecție juridico-socială, protecție specială.*

Introducere. Conceptul „persoană cu dizabilități” este deosebit de complex și multilateral. Unii indivizi reuniți sub acest generic sunt independenți, bine integrați social, participă activ la evenimentele comunitare. Alții sunt dependenți de familie sau instituții, duc un mod de viață pasiv. Deci, spectrul de caracteristici pe care îl presupune noțiunea de „persoană cu dizabilități” este deosebit de amplu.

De-a lungul anilor, numeroși savanți au încercat să dea definiții general valabile. Deosebit de eficient în acest sens a fost P. Wood, care a propus înlocuirea noțiunii de „handicap” prin triada de concepte „infirmitate sau deficiență - incapacitate sau invaliditate - dezavantaj” [3, p.114]:

- **incapacitatea sau invaliditatea** înglobează reducerea, lipsa, pierderea aptitudinii de a desfășura o activitate în condiții considerate normale;
- **infirmitatea sau deficiența** cuprinde pierderea, anomalia sau degradarea unei structuri sau a unei funcții anatomice, fiziologice sau psihologice;
- **dezavantajul sau handicapul** presupune starea cauzată de o infirmitate sau incapacitate care îl împiedică pe individ să se achite de sarcinile considerate normale pentru el ca persoană, îl pune în raport de dependență cu mediul social și cultural specific. Dezavantajul este legat de deficiență, dar și de mediul social neadaptat [ibidem, p.114].

Specialiștii (psihologi, cadre didactice, sociologi, asistenți sociali, juriști), liderii de opinie, autoritățile statului, ONG-urile care activează în domeniul protecției drepturilor copilului consideră că acțiunile teoretice și practice în favoarea copilului trebuie să pornească de la clarificarea și uniformizarea terminologică și conceptuală privind înseși noțiunile de copil în dificultate, de intervenție a comunității, de protecție juridică, specială și socială etc. Această opinie pornește de la necesitatea elaborării unui limbaj comun, înțeles în sensul dorit de către toată lumea, indispensabil în definirea principalelor direcții de acțiune și finalități-obiective [4, p.23].

Mai mult decât atât, delimitările conceptuale pot și trebuie să servească drept punct de pornire și bază pentru elaborarea strategiilor în domeniul integrării, incluziunii și normalizării situației referitoare la locul și rolul persoanelor cu dizabilități în dezvoltarea societății și a statului, avându-se în vedere adevărul axiomatic, potrivit căruia fiecare individ reprezintă o valoare în sine, prin care se poate ajunge la edificarea unei lumi mai bune, mai prospere și mai prietenoase pentru toți și pentru fiecare [1, p.39].

În virtutea nevoilor speciale pe care le atestă, persoanele cu dizabilități fac obiectul atenției structurilor statale, abilitate cu elaborarea și promovarea politicilor sociale, a principiilor echității și solidarității umane. Politica socială stabilește, de fapt, relația dintre persoanele cu dizabilități și comunitate, reprezentată de totalitatea instituțiilor cu care acestea intră în contact. Prin reglementări stricte, politica socială le determină să recunoască nevoile reale ale persoanelor cu dizabilități și să întreprindă, fiecare în domeniul său, pași concreți pentru satisfacerea lor. Aplicarea oricărei politici sociale începe cu identificarea grupului-țintă și a căilor de acces spre avantajele practice ale acestuia. La baza acțiunii de identificare se pune fie perspectiva **individuală**, fie perspectiva **socială**, fie perspectiva mixtă, **socio-individuală** [3, p.112-113].

Scopul cercetării constă în analiza drepturilor copilului cu dizabilități prin prisma protecției juridico-sociale și speciale.

Rezultate și discuții. În societățile prospere rețeaua de servicii comunitare este centrată pe incluziunea și implicarea participativă a persoanelor cu dizabilități. Oricare ar fi contingentul de beneficiari, această rețea își dizolvă programele specifice în programe generale de dezvoltare a comunității; are drept țintă persoana concretă și familia sa; respectă cu strictețe drepturile omului, în general, și ale membrului comunități respective, în particular; previne instituționalizarea prin asigurarea celui mai larg spectru de îngrijiri la domiciliu; facilitează parteneriatul dintre persoană, familie și specialiști; este orientată și spre viitor, asigurând dezvoltarea persoanei, valorificarea potențialului său biopsihologic, inclusiv prin pregătirea profesională [3, p.110].

Educarea și protecția socială a copiilor cu dizabilități, se realizează ținându-se cont de câteva principii fundamentale, dintre care enumerăm:

1. **Principiul normalizării**, dezvoltat mai întâi în țările scandinave, se referă la faptul că este necesar să se facă toate eforturile posibile pentru a se asigura persoanelor cu dizabilități o

existență cât mai normală posibilă, asigurându-se accesibilitatea situațiilor vieții cotidiene, în așa fel încât acestea să trăiască conform standardelor după care trăiesc majoritatea membrilor normali ai societății.

2. Principiul integrării, care se referă la asigurarea serviciilor de învățământ special în cadrul sistemului obișnuit de învățământ, în vederea asigurării de condiții și șanse egale de dezvoltare pentru toți elevii, indiferent de specificul cerințelor educaționale ale acestora.

3. Principiul dezvoltării, propus inițial de *Liga Internațională a Societăților pentru Handicapați Mintal*, se referă la faptul că, toți copiii și adulții cu handicap mintal sunt capabili de creștere, învățare și dezvoltare. Extinzând această aserțiune, putem afirma că, fiecare persoană cu dizabilități, indiferent de severitatea handicapului său, posedă un anumit potențial de progres și deci obiectivul fundamental al programului educativ de recuperare a elevilor cu dizabilități, constă, în principal, în stimularea „însușirilor umane” ale acestora.

4. Principiul dezinstituționalizării, a fost apreciat ca fiind o alternativă viabilă la reformarea instituțiilor. Pentru atingerea acestui obiectiv, instituțiile au de făcut eforturi substanțiale în direcția creșterii independenței asistaților, pregătindu-i pentru plasarea în mijlocul comunităților, iar comunitățile sunt solicitate să-și dezvolte serviciile pentru a putea asigura menținerea persoanelor cu dizabilități în mijlocul lor.

5. Principiul drepturilor și șanselor egale, „presupune că acțiunea în favoarea copiilor cu handicap vizează atât satisfacerea egală a necesităților individuale, cât și eliminarea unor obstacole sociale. Dreptul la participare și integrare școlar - socială egală a copiilor cu deficiențe, se realizează prin includerea lor într-un mediu educațional mai puțin restrictiv și separat de ceilalți copii de aceeași vârstă”.

Ulterior, aceste principii s-au modificat și nuanțat, găsimu-și o nouă formulare într-o serie de documente internaționale, apărute ulterior. De asemenea, aceste principii au fost introduse în cadrul principalelor prevederi din legislația internațională, cu privire la învățământ și protecția socială a persoanelor cu dizabilități [2, p.29-30].

În orice societate democratică, șansele egale pentru fiecare reprezintă un concept și un criteriu fundamental. Conform definițiilor acceptate la nivel internațional, putem vorbi despre șanse egale atunci, când toate sistemele societății și ale mediului sunt puse la dispoziția tuturor, fiindu-le accesibile și prietenoase. „Tuturor” înseamnă și categoriilor de persoane cu dizabilități. Obiectivul egalizării șanselor este valorificarea potențialului de dezvoltare a fiecărei persoane prin afirmarea individuală, fie că e vorba despre cultură, educație sau activitate profesională. O societate care recunoaște și subscrie la egalitatea în drepturi a cetățenilor va susține în mod firesc și efortul de egalizare a șanselor. Este important să se înțeleagă că drepturile și șansele egale presupun intrinsec și obligații egale [3, p.117].

La egalizarea șanselor trebuie să lucreze toate structurile de stat și sociale, astfel încât obiectivul în cauză să vizeze cadrul legal, mediul fizic, sistemele de alocații și asistență socială, de educație, de profesionalizare, de agrement, de cultură, de sport, precum și domeniul confesional. Asistenții sociali urmează să acopere aceste și alte domenii, propunându-și să identifice starea de facto în raport cu nevoile de sprijin ale persoanelor cu nevoi speciale. Pentru a putea îndeplini această misiune *asistenții sociali trebuie să posede pregătirea de rigoare în astfel de domenii ca: istoria serviciilor sociale, drept, economie, culturologie, sociologie, medicină recuperativă, politici publice* etc.

Aspectul dizabilității, într-o țară democratică, nu poate lipsi din politicile ramurale, acestea fiind elaborate ținându-se cont de nevoile persoanelor aflate în dificultate. Această afirmație este valabilă în raport cu politicile educațională, de sănătate, de ocupare a forței de muncă, de protecție socială, de salarizare etc. Luarea în cont a factorului dizabilității în faza planificării diverselor domenii de activitate, adică până la adoptarea/aprobarea acesteia, asigură economii (în bani și în resurse umane, intelectuale) față de tactica modificărilor unor acte deja intrate în vigoare. Funcționarii publici, antrenați în elaborarea politicilor statului, trebuie să accepte aspectul dizabilității ca una dintre datele problemei, și în nici un caz ca ultimă soluție, introdusă în actele respective în al 12-lea ceas [ibidem, p.119].

Noțiunea de **protecție juridico-socială** presupune asigurarea unei protecții juridice generale ce decurge din convențiile la care Republica Moldova este parte. Aceasta prevede un set de măsuri, elaborate în consens cu stipulările convențiilor internaționale și ale legislației naționale în domeniul protecției drepturilor copilului, măsuri de natură să asigure, cu titlu necondiționat, beneficiarului - copilului/tânărului cu nevoi speciale - ansamblul drepturilor generale și specifice, care include:

- adaptarea conținuturilor învățământului secundar/preuniversitar la prevederile Convenției cu privire la drepturile copiilor;
- promovarea strategiilor, proiectelor, programelor naționale și internaționale specializate în problematica drepturilor copilului;
- edificarea unui sistem educațional transparent, deschis schimbărilor și comunicării cu societatea, care oferă accesul copiilor cu cerințe educative speciale la învățământul obligatoriu de calitate, inclusiv la învățământul secundar profesional, în funcție de posibilitățile individuale și posibilitățile de a asimila respectivele servicii educaționale;
- promovarea măsurilor de școlarizare, de încurajare a frecvenței, de excludere a abandonului școlar din motive subiective;
- elaborarea conținuturilor curriculare în conformitate cu principiile expuse în Convenția cu privire la drepturile copilului;
- extinderea permanentă a spectrului de discipline predate, completarea acestuia cu ore opționale sau obligatorii capabile să asigure o mai bună pregătire a elevilor pentru viață (religia, educația civică, educația tehnologică, educația ecologică etc.);
- implicarea copiilor cu cerințe educative speciale în activități extra-curriculare, alături de ceilalți colegi;
- organizarea educației timpurii (0-7 ani), care ar stimula dezvoltarea copiilor diagnosticați sau suspecți de deficiențe;
- promovarea și implementarea alternativelor educaționale;
- organizarea și desfășurarea activităților de educație a tinerilor împotriva consumului de alcool și droguri, împotriva fumatului și a violenței în diverse forme de manifestare;
- susținerea economico-financiară a dotării persoanelor cu deficiențe cu proteze, mijloace de locomoție, alte dispozitive, în funcție de tipul dizabilității;
- asigurarea asistenței multidisciplinare în scopul sporirii șanselor de integrare socioprofesională a persoanelor cu dizabilități;
- organizarea instruirii continue a personalului didactic, medical etc. în vederea eficientizării activității cu tinerii și copiii din categoria respectivă [4, p.24].

În acest context există necesitatea elaborării politicii sociale speciale pentru problemele persoanelor cu handicap trebuie să fie în baza unor cercetări științifice profunde, iar la implementarea practică a prevederilor politicii de integrare socială a persoanelor cu handicap va participa întreaga comunitate, inclusiv ONG-urile [5, p.75].

Noțiunea de **protecție specială** presupune, în primul rând, organizarea procesului instructiv-educativ pentru persoanele cu dizabilități. Din fericire, au trecut vremurile când în fața copilului cu deficiențe se deschidea o singură cale - instituția de învățământ special, de tip rezidențial, închisă, izolată de societate. Actualmente această categorie de copii poate urma diverse trasee, în funcție de capacitatea de a face față sarcinilor educaționale. Ei pot fi integrați în unități de învățământ special sau alternativ; în structuri de învățământ special de tip integrat - grupe speciale în grădinițe sau clase speciale în școli generale (primare, gimnaziale, liceale, profesionale); în instituții de tip incluziv, adică în aceleași grupe și clase cu semenii obișnuiți.

Indiferent de forma de educație pentru care se optează, protecția specială [4, p.26] a acestei categorii de copii presupune:

- dotarea instituțiilor cu echipamente menite să adapteze procesul instructiv-educativ la nevoile speciale ale copilului;
- asigurarea gratuită a protezelor, ortezelor, aparatelor ortopedice, dispozitivelor de deplasare etc.;

- asigurarea activităților multidisciplinare de recuperare/reabilitare (logopedie, kinetoterapie, educație psihomotrică, vizuală, auditivă etc.);
- adaptarea procesului de evaluare (lucrări de control, teste scrise sau orale, examene de promovare sau de absolvire) individuală sau colectivă la particularitățile psihofizice ale elevilor, aceasta presupunând permisiunea de a utiliza dispozitivele adjuvante, extinderea timpului rezervat efectuării testelor, prezența specialistului-interpret în cazul elevilor cu surdomutitate, cecitate etc.;
- organizarea procesului de instruire și evaluare la domiciliu pentru persoanele nedeplasabile.

Concluzii:

1. Necesitatea conștientizării existenței problemei persoanelor cu handicap în populația Republicii Moldova ca o problemă social majoră.
2. Soluționarea problemei persoanelor cu handicap prin elaborarea politicii sociale speciale de protecție, reabilitare și integrare socială.

Bibliografie:

1. RACU, A. Strategii tradiționale și moderne în psihopedagogia școlii incluzive, Chișinău: F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2016, 272 p. ISBN 978-9975-53-670-7
2. RACU, A., Danii A., Tintiuc T. Parteneriate pentru dezvoltarea educației incluzive, Chișinău: Inst. De Formare Continuă, 2012, 208 p. ISBN 978-9975-4416-3-6
3. RACU, A., POPOVICI, V.-D., CREȚU, V., et alții. Asistența socială a persoanelor cu dizabilități, Chișinău: Pontos, 2007, 297 p. ISBN 978-9975-102-74-2
4. RACU S., GRIGORIU, A., SAVCIUC, A., et alții. Drepturile omului și problema dizabilităților. Ghid. Chișinău: Cartier, 2011, 280 p. ISBN 978-9975-79-722-1
5. TONU, M., RACU, A. Omul și destinul. Repere psihosociale, Chișinău: Ruxanda, 2005, 238 p. ISBN 9975-72-167-2

ABORDĂRI ȘTIINȚIFICE ȘI NORMATIVE PRIVIND SOLUȚIONAREA CONFLICTELOR INTERNAȚIONALE

Ivan GUZUN,

student, Facultatea Drept, USEM

Coordonator științific: Virginia ZAHARIA,

doctor în drept, conferențiar universitar, UCCM

Ala LUCA,

doctor în drept, conferențiar universitar, UCCM

Rezumat: *Necesitatea și actualitatea investigării științifice a problemei soluționării conflictelor internaționale în lumea contemporană sunt determinate, în viziunea noastră, de câteva motive importante. Dat fiind faptul că momentul-cheie al conflictului internațional îl constituie recurgerea la forță sau la amenințarea cu aplicarea acesteia, evident că prima problemă majoră ce necesită clarificare în noile circumstanțe internaționale ține de încadrarea juridică a recurgerii la forță ca mijloc de soluționare a conflictelor și evaluarea cadrului juridic internațional prin prisma aplicabilității principiului interzicerii folosirii forței în relațiile internaționale.*

Cuvinte-cheie: *conflict, război, soluționare, pașnică, internațional, interes.*

Summary: *The need and the actuality of the scientific investigation of the crisis solving the International tensions in the contemporary world, in our perception are determined by several significant facts. Assuming that the key aspect of the International conflict is the use of force or the threat of its relevancy the first major problem that requires clarification of the current international circumstances is related to the legal framework of the use of force as a compromise on solving the disputes and evaluating the International legal system through the applicability of the principle of prohibition of the use of force in international relations.*

Keywords: *conflict, war, settlement, peaceful, international, interest.*

De-a lungul istoriei, problema păcii și a războiului a fost abordată din diferite unghiuri de vedere și a constituit obiect de studiu pentru teoreticieni și specialiști aparținând unui spectru larg de discipline de la filosofie și istorie până la sociologie, științe militare, polemologie, teoria relațiilor internaționale și drept internațional. Din izvoarele istorice cunoscute astăzi putem constata că problema conflictelor a constituit un subiect de preocupare atât teoretică, cât și practică încă din cele mai îndepărtate timpuri (sec. VII-VI î.Ch.).

În acest sens, sunt relevante legile lui Hammurabi (1792-1750 î.Ch.), care reflectate câteva modalități de soluționare a situațiilor conflictuale. Dacă e să evaluăm ideile filosofilor Greciei Antice pe marginea problemei conflictelor, atunci vom observa că ei nu au promovat o viziune unitară în acest sens. Unii dintre ei (Anaximandr (610- 547 î.Ch.) și Heraclit (sfârșitul sec. al VI-lea – începutul sec. al V-lea î.Ch.)) considerau că conflictul este inerent tuturor fenomenelor și obiectelor și de aceea este practic inevitabil, neputând fi apreciat nici pozitiv și nici negativ. Alți filosofi, precum Platon (428-348 î.Ch.) și Herodot (490-425 î.Ch.) au apreciat doar negativ esența conflictului. Totodată, sunt de remarcat și viziunile lui Ciceron (106-43 î.Ch.), care a propus divizarea violenței în „dreaptă” și „nedreaptă”, respectiv, dezvoltând ideea „războiului just”. [1, p. 13].

În contextul cercetării conflictului a cărui subiecți sunt reprezentanții diferitelor state, o atenție deosebită merită teoria înaintată în Evul Mediu de către Toma D’Aquino (1225-1274) despre necesitatea „competenței autorizate”, adică sancțiunea statului pentru desfășurarea războiului. Cu toate acestea însă, el nu a renunțat la ideea potrivit căreia violența este întotdeauna un păcat. În aceeași ordine de idei, este de menționat și aportul lui N. Machiavelli (1469-1527) la dezvoltarea teoriei conflictului, care în lucrarea „Principele” a subliniat că conflictul este o trăsătură universală a societății, explicând aceasta prin natura vicioasă a omului. [5, p. 23].

În viziunea sa conflictele sociale acute sunt o forță motrică a mutațiilor sociale și politice. La baza conflictelor din societate se află contradicțiile dintre interesele diferitor pături sociale, care sunt exprimate plener în lupta pentru obținerea bunurilor materiale și în apărarea lor. Cauzalitatea conflictelor a fost reflectată și de către Th. Hobbes (1588-1679), care în lucrarea „Leviathanul” a fundamentat concepția „războiul tuturor împotriva tuturor”, susținând că principala cauză a conflictului rezidă în tendința omului de a concura și dorința de a fi egal cu ceilalți semeni sau superiori acestora. La rândul său, concurența poate degenera în conflict. Patimile naturale ale omului provoacă rivalitatea, neîncrederea, setea de glorie și, în consecință, invidia, ura, discordia, răzbunarea, iar, în ultimă instanță – „războiul tuturor contra tuturor”, ceea ce generează conflictele sociale continue. La rândul său, G. Hegel (1770-1831) a întrevăzut cauza conflictului în polarizarea socială dintre acumularea bogățiilor și atașamentul față de muncă în cadrul claselor. Pornind de la cele expuse, constatăm că războiul și pacea constituie o preocupare, probabil, la fel de veche ca însăși știința.

Cu toate acestea, abia în anii 50 ai sec. al XX-lea cercetările în domeniul păcii și conflictului au apărut ca discipline științifice autonome – irenologia (care studiază căile și mijloacele de menținere a păcii) și, respectiv, polemologia (care studiază războaiele ca fenomen sociologic) – cu scopul de a analiza diversele aspecte ale conflictelor, precum și condițiile necesare realizării unui climat de pace. Încercările de a crea o știință specială care să cerceteze domeniul păcii s-au făcut remarcate în multe rânduri de-a lungul sec. al XIX-lea. Totuși, abia după Primul Război Mondial, când lumea a devenit conștientă de distrugerile enorme generate de războaie, pe lângă Societatea Națiunilor Unite și Curtea Internațională de Justiție, au apărut instituții pentru cercetarea relațiilor internaționale (în SUA și Marea Britanie), care aveau ca scop studierea conflictelor și războaielor, a revoluțiilor și războaielor civile, precum și a condițiilor de instaurare a păcii mondiale de durată.

Crimele generate de politica stalinistă și fascistă și perspectiva unui război nuclear au făcut ca cercetarea din domeniul păcii să se impună și mai insistent la sfârșitul anilor 50-ci ai secolului trecut. Scopul cercetărilor din domeniul păcii nu a constat numai în monitorizarea, delimitarea și restrângerea fenomenului războiului, ci eliminarea acestuia ca tip de relație socială și interstatală. Se urmărea astfel ca cercetarea în domeniul păcii să reia ideile considerate anterior utopice cu privire la instaurarea păcii mondiale.

Complexitatea fenomenului studiat a determinat formarea unor adevărate școli de gândire cu rezonanță mondială, la care ne vom opri succint în cele ce urmează. Realismul conține o mare varietate de teorii ale relațiilor internaționale, care pornesc de la premisa că statele sunt motivate în acțiunile lor de interese de putere/securitate și mai puțin de idealuri.

Astfel, conform teoriei realiste, statele nu pot să acționeze decât rațional, judecând la rece situația și acționând pentru a-și păstra/mări puterea, respectiv, securitatea. În teoria relațiilor internaționale școala realistă, apărută ca reacție la crearea instituțiilor/organizațiilor internaționale, s-a concentrat asupra cercetării războiului și a modalităților prin care statele își pot asigura propria securitate. Ideea centrală a acestei școli este că pacea și războiul sunt legate de lupta pentru putere care se dă între actorii mediului internațional.

Unul dintre fondatorii realismului, H. Morgenthau (1904-1980), pornind de la accepțiunea puterii ca „dominația unor oameni asupra gândirii și comportamentului altor oameni”, identifică în lucrarea sa (*Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*) caracteristicile esențiale ale accepțiunii realiste a puterii și, implicit, ale conflictului, precum:

- 1) omniprezența puterii și, prin urmare, a conflictului;
- 2) degenerarea puterii în abuz de putere, adesea cu urmări tragice;
- 3) tendința sa necondiționat expansionistă, care contribuie la înțelegerea și explicarea escaladării conflictelor internaționale;
- 4) puterea și, totodată, scopurile imediate ale părților angajate în cucerirea ei, în cazul sistemului internațional al actorilor implicați în conflict, sunt orientate spre garantarea prestigiului, a suveranității și securității naționale;
- 5) tendința constantă a părților angajate în lupta pentru putere de a-și disimula scopurile proprii în formule ideologice.

Realistul H. Morgenthau considera că principalii actori ai relațiilor internaționale sunt statele, desigur, nu toate, ci doar de cele mai mari, ale căror relații de conflict sau cooperare reprezintă esența politicii internaționale. Acționând pe baza propriilor interese, statul este pus involuntar față în față cu faptul că interesele sale sunt contradictorii intereselor altor state – participante la relațiile internaționale. [4, p. 18].

Prin urmare, cercetătorul este sceptic în ceea ce privește posibilitatea eliminării războiului din viața internațională. Viziunea realistă asupra fenomenului război o regăsim și în opera francezului R. Aron (1905- 1983) (cea mai reprezentativă lucrare fiind *Peace and War. A Theory of International Relations*). Pentru el înțelegerea cauzelor războiului este esențială în descifrarea comportamentului statelor în mediul internațional. Prin urmare, este de părerea că rivalitatea tradițională dintre state este principala cauză a războiului. Locul și rolul războaielor în sistemul relațiilor internaționale, dar mai ales cauzele care conduc actorii mediului internațional la un comportament conflictual au constituit preocupări majore și pentru reprezentantul neorealismului K. Waltz (născut în 1924), care la fel ca și alți cercetători susține că se ajunge mai ușor la pace dacă înțelegem cauzele războiului.

În lucrarea sa *Man, the State and War*, K. Waltz realizează o analiză a ideilor filosofilor, politologilor și istoricilor referitoare la cauzele războiului, grupându-le în trei mari categorii: natura umană, sistemul economic și politic intern al statelor și mediul anarhic în care statele coexistă fără o autoritate supremă pentru a arbitra conflictele între ele, cauze aflate în relații de interdependență. În mod special, el consideră că cauzele majore ale războiului se regăsesc în natura și comportamentul omului. Războaiele pornesc din egoism, din direcționarea greșită a unor impulsuri agresive, din stupiditate [1, p. 13].

Celelalte cauze sunt secundare și trebuie interpretate în lumina acestor factori. De aici devine clar că războiul poate fi eliminat prin iluminarea și înnobilarea oamenilor sau prin asigurarea readaptării lor psihosociale, idee ce predomină în scrierile marilor gânditori, de la Confucius până la pacifiștii de astăzi. În lucrarea *Structural Realism after the Cold War*, o atenție deosebită K. Waltz a acordat coraportului dintre război și democrație, susținând că, în general, democrațiile (societățile 19 democratice – e.n.) pot trăi în pace cu democrațiile.

Însă chiar dacă toate statele vor deveni democratice, sistemul politic internațional ar rămâne anarhic, aceasta deoarece în absența unei autorități externe supreme, un stat nu poate fi sigur că

prietenul de azi nu va fi dușmanul de mâine. Generalizând asupra școlii în discuție notăm că în viziunea realiștilor, principala caracteristică a politicii internaționale este anarhia. În anarhie, statele sunt preocupate doar de creșterea potențialului de putere pentru a-și putea satisface nevoia de securitate și, în ultimă instanță, de a supraviețui atacurilor venite din partea altor state.

Dacă un stat nu dispune de putere (militară, economică, diplomatică etc.) acesta nu poate să-și impună interesele în raport cu alți actori. În opinia realiștilor, nu te poți baza pe instituțiile internaționale, deoarece acestea influențează relațiile dintre state doar marginal, statele puternice vor încerca să impună sau să modeleze aceste instituții în conformitate cu interesele lor naționale (idee ce în viziunea noastră este foarte bine confirmată de realitatea internațională contemporană). Realiștii sunt sceptici în ceea ce privește acceptarea ideilor promovate de adepții liberalismului care susțin că există o serie de norme și principii morale universale și că, atunci când este nevoie, conducătorii de state sau șefii de guverne vor renunța de a-și promova interesul național și se vor comporta în acord cu norma morală, etica și cerința bunăstării internaționale. Liberalismul. Cea de-a doua mare școală din teoria relațiilor internaționale – liberalismul – susține ca idee centrală că libertatea individului trebuie să constituie o valoare supremă și în cadrul relațiilor internaționale [5, p. 23].

Dacă pe plan intern, puterea statului poate fi limitată de răspunderea democratică față de proprii cetățeni, de nevoia de a respecta cerințele economiei de piață și normele de drept, toate aceste momente trebuie transpuse în plan internațional, rezultând astfel și o stabilitate în relațiile dintre state. Liberalismul a abordat problema războiului în opoziție cu starea de pace. Adepții acesteia consideră că războiul ca fenomen politic poate fi eliminat dacă sunt realizate condițiile pentru instaurarea păcii durabile.

O amplă abordare a acestei problematice datează cu sfârșitul sec. al XVIII-lea, fiind atestată în filosofia lui Im. Kant (1724-1804). În anul 1795, acesta publică lucrarea *Zum ewigen Frieden*, care va sta la baza tuturor disputelor și controverselor privind căile și modalitățile de instaurare a unei păci durabile în societatea omenească.

În viziunea filosofului pentru obținerea unei păci perpetue (eternă) ar fi indispensabile următoarele momente: nici un stat independent, mare sau mic, nu trebuie să se afle sub dominația unui alt stat; armatele permanente trebuie să fie abolite; nici un stat nu trebuie să intervină prin forță în constituția sau guvernul altor state; constituția civilă a tuturor statelor trebuie să fie republicană; legea națiunilor trebuie să se bazeze pe o federație a statelor libere. Instrumentele prin care s-ar realiza idealul păcii eterne în comunitatea internațională ar fi „libertatea în interiorul statului și arbitrajul (dreptul) în relațiile dintre state”.

Altfel spus, Im. Kant credea că evoluția societății în conformitate cu supremația legii ar crea premisele pentru o stare de moralitate și echitate în relațiile dintre oameni. În același timp, Im. Kant a fost suficient de realist atunci când observă că societatea sec. al XVIII-lea nu era pregătită și nici nu putea să realizeze o astfel de pace, dar a crezut că timpurile ulterioare vor fi mai potrivite pentru aceasta. Ilustrul gânditor a avut dreptate din acest punct de vedere, deoarece ulterior concepția sa a stat la baza mai multor școli de gândire care s-au încadrat în curentul liberal. [1, p. 13].

Adepții acestui curent au evitat să vadă războiul ca modalitate de a reglementa problemele dintre state cu regimuri democratice liberale. Ei consideră că acesta este un produs al instinctelor agresive al unor elite nereprezentative. Acest fapt nu a însemnat că reprezentanții acestui curent au negat posibilitatea apariției unui asemenea fenomen în reglementarea anumitor raporturi dintre statele democratice, însă în credința lor acesta trebuia să fie un fenomen care să se manifeste extrem de rar. În acest sens, N. Angell (1872-1967), bunăoară, afirma că războiul, deși necesar uneori, este întotdeauna un mod inuman și irațional de a rezolva disputele și că prevenirea lui ar trebui să fie întotdeauna o prioritate politică dominantă. [5, p. 23].

Din perspectiva unei asemenea abordări, cercetătoarea realizează o distincție între conflict și conflictualitate, conflict și criză, conflict și conflict armat, moment ce-i permite să conchidă că conflictul dispune și de o latură pozitivă. În special, evidențiază funcția integrativă a conflictului internațional. Pe de altă parte, analizând tipologia și dinamica conflictelor internaționale, constată că conflictul internațional ca sistem niciodată nu are o formă definitivată. El reprezintă un proces sau un sistem de procese aflat în permanentă evoluție. Cercetătoarea M. S. Cernoudova, la rîndul său, și-a

concentrat atenția în mod deosebit asupra conceptului de „conflict”, expunându-se asupra etimologiei și accepțiunilor date acestuia de diferiți specialiști. Ideea centrală promovată ține de lipsa unei definiții unice a conflictului în dreptul internațional și utilizarea ambiguă a acestuia, ceea ce nu este favorabil soluționării eficiente a conflictelor internaționale.

Analizând problema utilizării conceptului dat în actele juridice internaționale, cercetătoarea trasează o paralelă între conflict și diferendul internațional și situația de natură să genereze un diferend, elucidând o distincție netă între aceste categorii. În același timp, abordează și coraportul dintre conflict și criză, conflict și război, subliniind faptul că criza poate constitui o etapă în evoluția conflictului, în timp ce războiul reprezintă un tip distinct de conflict (armat) de o intensitate sporită.

Nu mai puțin semnificative sub acest aspect se dovedesc a fi lucrările cercetătorilor români, precum: M.-V. Grigoroiu (Crizele și conflictele contemporane. București, 2006); V. Bucătaru (Noțiunea de conflict internațional și esența războiului ca formă de manifestare a conflictului); A. Miroiu, R.-S. Ungureanu (Manual de relații internaționale. Iași, 2006); V. Bogdan (Crizele 27 politico-militare contemporane. București, 2009); M. Mureșan (Războiul eficace, eficacitatea războiului. București, 2004); Gh. Văduva (Războiul viitorului, viitorul războiului. București, 2004); Gh. Văduva, M. St. Dinu (Crizele politico-diplomatice ale începutului de mileniu. București, 2005); C. Hlihor, E. Căpățînă (Comunicarea în conflictele și crizele internaționale. București, 2007) etc.

Privite în ansamblu, aceste lucrări prezintă importanță prin faptul că abordează detaliat etimologia, esența și tipologia conflictelor contemporane, ceea ce permite o mai bună cunoaștere și înțelegere a acestora, moment decisiv pentru soluționarea lor. Bunăoară, o tipologie distinctă a crizelor politico-militare contemporane regăsim în cercetările semnate de V. Bogdan, potrivit căruia crizele cunosc următoarele manifestări: conflictul de joasă intensitate, terorismul, războiul civil și revoluția, războiul internațional.

Accentuând distincția dintre criză și război, autorul le califică ca fiind două fațete de agravare a diferendelor internaționale. În același timp, cercetătorul identifică și fazele evoluției crizei, subliniind în final că crizele din lumea contemporană se întrepătrund, la originea lor aflându-se bătălia pentru resurse, frontiere și poziții avantajoase în noua configurație mondială pentru putere și influență.

Cu idei importante se impune în domeniu și cercetătorul autohton, prof. Al. Burian care, cu ocazia tratării științifice a relațiilor internaționale, abordează într-un mod inedit problematica rolului forței militare ca instrument al politicii externe a statelor în relațiile internaționale, atât în perioada bipolară, cât și în cea post-bipolară, sesizând principalele transformări produse.

Prin esență, autorul ne oferă un tablou destul de sugestiv al cauzalității conflictelor internaționale, cât și al factorilor concreți care alimentează probabilitatea declanșării acestora și a celor ce contribuie la reducerea intensității distructive fatale a lor. În contextul abordării geopoliticii lumii contemporane, cercetătorul s-a oprit mai detaliat asupra războiului în calitatea sa de institut social, argumentând faptul că sursele acestuia rezidă în imperfecțiunea omului. În contextul dat, atenționează că pentru a înțelege just esența războiului și a găsi căile și mijloacele adecvate pentru prevenirea lui, trebuie luate în considerare nu numai toate atributele naturii omului, dar și întregul complex de factori sociali, socioculturali, economici, teritorial-geografici, politici și de altă natură a existenței comunității umane.

În aceeași ordine de idei, de rând cu analiza concepției formulate de S. Huntington (coliziunea civilizațiilor), autorul se expune și asupra surselor și principalelor forme ale războaielor din lumea contemporană, marcată de globalizare, răspândirea armelor de distrugere în masă și a posibilităților în descreștere ale pământului. Vorbind nemijlocit despre problematica soluționării conflictelor internaționale, notăm că și acest subiect a fost reflectat (mai mult sau mai puțin) în studiile enunțate, precum și în o serie de alte lucrări științifice.

O atenție deosebită în doctrină se acordă, în special, principiului soluționării pașnice a diferendelor internaționale ca principiu fundamental al relațiilor internaționale.

În același timp, prezintă importanță și lucrările tematice semnate de: D. Popescu, T. Chebelevu Soluționarea pașnică a diferendelor internaționale. București, 1993; L. Durnescu Reglementări

internaționale în materie de soluționare pașnică a diferendelor internaționale. Chișinău, 2006; I. Cloșcă Despre diferendele internaționale și căile soluționării lor. București, 1973, Reglementarea prin mijloace pașnice a diferendelor dintre state. București, 1980; Bontea O. Studiu teortico-practic privind diferendele internaționale și dreptul tratatelor internaționale. Chișinău, 2012 etc., în care sunt dezvoltate așa aspecte ca: esența și particularitățile principiului, evoluția istorică a cadrului juridic internațional în materie, variante de interpretări și aplicarea practică a acestuia. Dincolo de aceasta, practic toate lucrările cuprind o expunere detaliată și argumentată a mijloacelor pașnice de soluționare a diferendelor internaționale [5, p. 23], reglementate de normele dreptului internațional contemporan.

Aceste și alte momente sunt cercetate și în lucrările axate pe problema soluționării politice (diplomatice) a diferendelor și conflictelor internaționale. În acest sens, merită enunțați asemenea autori precum: Al. Burian (Metode și procedee de soluționare a conflictelor în politica externă a statelor). Chișinău, 2008; V. Arhiliuc (Diplomația preventivă și securitatea colectivă a statelor. Chișinău, 1999; V. Arhiliuc Diplomația preventivă și dreptul internațional. Chișinău, 2002); I. Ancuț (Diplomația preventivă/preemptivă, fals tratat de securitate. București, 2008); C. Baciu (Conflict și negociere în relațiile internaționale. Munich, 2010); M. Malița (Teoria și practica negocierilor. București, 1972); L.M. Trocan (Formele viciate ale negocierilor internaționale. Tîrgu-Jiu, 2009); A.-V. Istrățescu (Legitimitatea mijloacelor pașnice și militare de rezolvare a crizelor contemporane. București, 2009); M. M. Lebedeva (Политическое урегулирование конфликтов. Москва, 1999); U.A. Șafiev, A. Mirbaşir (Формы завершения и принципы урегулирования политических конфликтов. Москва, 2010 etc. În contextul problematicii enunțate, Al. Burian studiază metodele și procedeele de soluționare a conflictelor în politica externă a statelor. Pornind de la percepția conflictului ca pericol și mijloc de atingere a unor scopuri, cercetătorul a identificat câteva strategii distincte: de gestionare, de stopare și de soluționare a conflictelor, fiecare având rolul și particularitățile sale.

Un aport considerabil a înregistrat și cercetătoarea M. N. Lebedeva, care analizează cu lux de amănunte procesul de soluționare politică a conflictelor. Argumentând necesitatea soluționării politice a conflictelor, autoarea dezvoltă fazele și principiile de bază ale procesului dat, atenționând asupra unor așa momente ca prevenirea conflictelor, gestionarea și soluționarea lor. În același timp, cercetătoarea analizează locul și rolul terței părți în soluționarea conflictului, precum și particularitățile desfășurării tratativelor între subiecții implicați direct sau indirect în conflict. Prin excelență, lucrarea sa reprezintă un studiu fundamental în materia dată. Rolul negocierilor în procesul de soluționare a conflictelor internaționale îl regăsim reflectat în lucrările semnate de M. Malița, care dezvoltă esența, particularitățile și condițiile de eficiență a negocierilor ca mijloc pașnic de soluționare a conflictelor.

La rândul său, L. M. Trocan își direcționează interesul nemijlocit asupra formelor viciate ale negocierilor internaționale, subliniind faptul că acestea își au sursa în nerespectarea normelor dreptului internațional, fapt ce distorsionează practic însăși substanța procesului de soluționare diplomatică a conflictelor internaționale. [4, p. 18].

În același context, A.-V. Istrățescu atrage atenția, asupra legitimității mijloacelor pașnice și militare de rezolvare a crizelor contemporane, ca cerință intrinsecă societății organizate, a cărei absență ar da naștere arbitrariului și abuzului. Evidențiind necesitatea prevalenței mijloacelor pașnice în rezolvarea crizelor, cercetătorul detaliază așa aspecte importante ca legitimitatea mijloacelor diplomatice, a mijloacelor jurisdicționale și a mijloacelor coercitive.

În ceea ce privește legitimitatea mijloacelor militare de soluționare a crizelor, cercetătorul conchide că o intervenție militară colectivă realizată în lipsa aprobării de către ONU nu este atât de ilicită ca în cazul în care ea nu ar îndeplini cumulativ așa condiții ca: să fie absolut necesară, să reprezinte unicul mijloc de restabilire a legalității, prin raportare la principiile dreptului internațional, să fie proporțională cu scopul urmărit, să nu fie determinată de satisfacerea propriilor interese economice, politice, juridice sau de altă natură ale statelor interveniente în teritoriile invadate.

O altă lucrare ce prezintă importanță pentru înțelegerea procesului de soluționare a conflictelor internaționale în lumea contemporană este semnată de V. Arhiliuc, în care autoarea cercetează problema securității colective a statelor și a diplomației preventive.

De rând cu prezentarea originii și trăsăturilor distinctive ale securității colective a statelor, cercetătoarea realizează o incursiune istorică în evoluția acesteia, subliniindu-i particularitățile din perioada Ligii Națiunilor și a celor contemporane, determinate de ONU. Prin esență, se oferă un tablou integrat al schemelor prestabilite (politic și juridic) pentru reacția comunității internaționale la eventualele conflicte internaționale ce se pot declanșa, fiind accentuate, în special, particularitățile măsurilor ce formează așa-numita diplomatie preventivă și evidențiate unele probleme din cadrul sistemului securității colective.

O atenție distinctă merită și lucrările axate pe asemenea aspecte precum reglementarea, controlul și gestionarea conflictelor internaționale. Contribuții distincte la dezvoltarea acestora au înregistrat: Iu. Mărgărit (Gestionarea crizelor din mediul internațional de securitate fără implicarea componentei militare. București, 2009); Gh. Minculete, G.-T. Buceac (Actualitate și perspective privind operațiunile în sprijinul păcii. București, 2007); M. S. Cernoudova (Понятие и способы урегулирования международных конфликтов (правовые аспекты). Архангельск, 2005; Правовые проблемы мирного урегулирования международных конфликтов в рамках международных организаций. Москва, 2006); V. Kremeniuk (Современный международный конфликт: проблемы управления. Москва, 2003); A. I. Skakunov (Международно-правовые процедуры. Москва, 1995) etc. Bunăoară, A.I. Skakunov dezvoltă procedurile juridice internaționale, analizând „soluționarea” și „reglementarea” ca forme de finalizare a conflictelor internaționale și controlul conflictelor. [4, p. 18].

În același timp, autorul acordă atenție strategiei de gestionare a conflictelor, dezvăluind particularitățile medierii, ale operațiunilor pacifatoare și ale măsurilor de constrângere, pe fundalul evenimentelor din viața statelor și a comunității internaționale din ultimele decenii. Un astfel de subiect îl regăsim și în lucrările lui V. Kremeniuk. Urmărind evoluția istorică a preocupării statelor pentru gestionarea conflictelor, autorul constată că în prezent nu poate fi atestată o unanimitate referitor la subiectul căruia îi revine prerogativa politicii gestionării conflictelor. [1, p. 13].

În pofida recunoașterii competenței exclusive a ONU, totuși experiența ultimelor decenii denotă o incapacitate vădită a acestei organizații, mai ales în ceea ce privește realizarea laturii militare a politicii de gestionare a conflictelor. În același timp, nici afirmarea SUA ca o forță potrivită pentru realizarea acesteia nu satisface multe dintre puterile lumii. Prin urmare, mecanismul gestionării conflictelor internaționale, susține cercetătorul, necesită o reconsiderare fundamentală și o voință fermă a statelor de a-l eficientiza. După cum se poate observa, studiile enunțate prezintă o valoare deosebită, dat fiind faptul că sunt axate pe anumite aspecte ale procesului de soluționare a conflictelor internaționale, abordându-le complex și multilateral. O atenție distinctă în context merită lucrarea semnată de către I. Frunze Reglementarea internațională a conflictelor armate interne. Chișinău, 2012.

Reprezentînd un studiu de doctorat, lucrarea prezintă importanță pornind chiar de la subiectul propus spre cercetare – reglementarea conflictelor armate interne, precum și de la obiectivele de cercetare, printre care menționăm: analiza procesului codificării și dezvoltării progresive a normelor internaționale care reglementează conflictele armate interne; calificarea juridică a dezordinilor și tensionilor interne; elucidarea efectelor recunoașterii rebelilor în calitate de parte beligerantă; analiza aspectele conflictului armat intern care determină aplicabilitatea dreptului internațional umanitar; analiza configurației conflictului transnistrean în dreptul internațional umanitar prin prisma cadrului normativ internațional, al jurisprudenței internaționale și a doctrinei în materie etc. Prin esență, este o lucrare ce conține importante repere teoretice pentru cercetarea de față.

O altă lucrare în domeniu este semnată de Cazacu D. Competența teritorială a statului în dreptul internațional public. Chișinău, 2016. În contextul abordării problemei suveranității statului, autoarea se expune și asupra problemei legalității staționării și amplasării forțelor armate străine pe teritoriul altui stat din prisma reglementărilor și practicii internaționale.

O atenție distinctă acordă analizei juridico-practice a statutului operațiunilor de menținere a păcii, ce acționează sub egida ONU, precum și cele ce reies din acorduri regionale, bilaterale sau multilaterale. Într-un final, autoarea conchide că prezența forțelor armate străine pe teritoriul unui stat este o situație de natură să ridice mai multe semne de întrebare, printre care, în special, limitarea

competențelor teritoriale ale statului gazdă, pornind de la conținutul privilegiilor și imunităților membrilor forțelor de menținere a păcii.

O expunere argumentată asupra problemei suveranității statului în contextul reglementării conflictelor internaționale și a intervenției comunității internaționale în conflictele interne atestăm la cercetătorii V. Gamurari și N. Osmochescu (Suveranitatea și dreptul internațional: probleme teoretice și practice actuale. Chișinău, 2007), care abordează subiectul prin prisma unor studii de caz asupra conflictului din Kosovo și a conflictului transnistrean. În mod special, cercetătorii atrag atenția asupra încălcărilor admise de forțele pacificatoare în contextul intervențiilor umanitare realizate, fapt ce prezintă o importanță distinctă pentru prezenta cercetare. Strâns legată de aceste aspecte este și tematica lucrării de doctorat elaborată de Comșa A.- M.

Operațiunile pacificatoare ca factor de reglementare a conflictelor etnopolitice din perspectiva dreptului internațional public. Chișinău, 2015. Scopul acestui studiu rezidă în analiza fenomenului operațiunilor pacificatoare ca factor de reglementare a conflictelor etnopolitice din perspectiva dreptului internațional public, cu determinarea unei legături de cauzalitate existente între organizarea și desfășurarea operațiunilor de pace și soluționarea practică a conflictelor etnopolitice la scara mondială.

Autoarea accentuează în mod special că operațiunile de menținere a păcii în plan practic sunt necesare pentru aplanarea, soluționarea sau cel puțin înghețarea conflictelor, oferind astfel posibilități reale părților implicate să revadă propriile acțiuni și politici și să-și ordoneze contactele pentru stabilirea unui consens și menținerea relațiilor de pace.

În mod cert, semnificația operațiunilor pacificatoare nu se rezumă doar la stabilizarea locală a crizei, dar are în vizor și excluderea influenței acesteia asupra păcii și securității internaționale. Din perspectiva studiului realizat de A.-M. Comșa prezintă o importanță distinctă, mai ales, ținând cont de faptul că operațiunile de pacificare sunt un element important al gestionării conflictelor internaționale ca mijloc de soluționare a acestora.

Paralel interesului științific manifestat față de principiile și mijloacele pașnice de soluționare a conflictelor internaționale, tot mai mult doctrina este preocupată de problema recurgerii la forță în relațiile internaționale. Cu lucrări relevante au contribuit la abordarea acestui subiect: Gâlea I. Folosirea forței în dreptul internațional. București, 2009; Tomescu I.R. Reglementarea folosirii forței în dreptul contemporan – actualitate și perspective. București, 2015; Roșca V. Jurisprudența internațională în materia aplicării forței sau amenințării cu aceasta în dreptul internațional. Chișinău, 2016; Vasilescu A. Redefinirea agresiunii la adresa securității naționale și internaționale. București, 2009 etc. În principal, lucrările sunt axate pe problema conținutului normelor de drept internațional ce interzic recurgerea la forță în relațiile internaționale, precum și cele care admit existența unor excepții în domeniu. [4, p. 18].

Dincolo de aceasta, o atenție distinctă se acordă modului de interpretare a normelor în cauză care, pornind de la practica în domeniu, creează precedente periculoase de recurgere la forță în detrimentul interdicției juridice generale. [5, p. 23].

Evident, cunoașterea esenței conflictelor contemporane și a particularităților procesului de soluționare a lor nu poate fi deplină și reală în afara realizării unor studii de caz asupra conflictelor desfășurate în realitate, în diferite colțuri ale lumii. Prin urmare, de rând cu abordarea științifică a modelelor teoretice, de o valoare incontestabilă este și studierea complexă a conflictelor reale (ce sau produs sau sunt în plină desfășurare). Anume în baza unor asemenea studii pot fi demonstrate (argumentate) ipotezele teoretice, cât și configurate concluzii general valabile.

În viziunea noastră, unele dintre cele mai reprezentative conflicte internaționale din perioada contemporană, care în mare parte reflectă situația reală în sfera relațiilor internaționale și a soluționării conflictelor, se dovedesc a fi conflictul americano-irakian și cel transnistrean, conflicte pe larg abordate în literatura de specialitate.

Merită enunțat în acest sens că conflictul americanoirakian îl regăsim reflectat în lucrările unor așa autori ca: V.Gamurari, N. Osmochescu (ONU contra IRAK: criza și procesul de revigorare a ONU în urma celor două conflicte din Golf); C.-Gh. Balaban (Irakul după aproape patru ani de război); O. Russbach (ONU contra ONU); F. Deheleanu (Secolul XX și securitatea națională:

strategiile de securitate a principalelor state ale lumii); T. D. Troanță Rebeleș (Războiul împotriva terorismului. Realitate, prezent și perspective); P. Buhler (La guerre d'Irak: paysage après la bataille); Sh. Rampton, J. Stauber (Une arme de persuasion massive. De la propagande dans la guerre de Bush en Irak); A.D.K. Veils (Международная безопасность после Ирака); K. Brutent (Иракский «поход» президента Буша: предварительные итоги); U. K. Klark (Как победить в современной войне. Ирак, терроризм и Американская Империя); D.V. Kuznețov (Иракский кризис. Очерк событий. Документы и материалы); N.V. Kuznețova (Влияние войны в Ираке на взаимоотношения США и ООН) etc.

La rândul său, conflictul transnistrean este pe larg studiat de către: I. Boțan (Reglementarea transnistreană: o soluție europeană. Chișinău, 2009); M. Garaz (Evaluarea juridică conform normelor dreptului internațional a procesului de menținere a păcii în conflictul transnistrean. Chișinău, 2001); Gh. Bianov (Reglementarea transnistreană: vectorul „Occidental” și cel „Estic” al compromisului. Chișinău, 2009); A. Iovița (Respectarea Dreptului Internațional umanitar în conflictul armat de pe Nistru: o retrospectivă analitică. Chișinău, 2008); O. Nantoi (Originile și perspectivele soluționării conflictului transnistrean. Chișinău, 2009; Politica Federației Ruse în conflictul din raioanele de est ale Republicii Moldova. Chișinău, 2006); A. Munteanu (Sacrificiu și trădare. Războiul de secesiune din Republica Moldova (1990- 1992). Chișinău, 2005); E. A. Salem (Conflictele contemporane și modalități de reglementare a acestora (în baza conflictelor transnistrean și palestino-israelian). Chișinău, 2006); V. Saca, N. Țveatcov, M. Baibus (Rolul arbitrilor în sistemul relațiilor politice de conflict și de consens în spațiul post-sovietic: cazul Transnistriei. Chișinău, 2006); A. Safonov (Calea Transnistriei. Chișinău, 2009); O. Serebrian (Politică și geopolitică. Chișinău, 2004); C. Solomon, A. Gumeniuc (Conflictul transnistrean și procesul de negocieri în formatul „5+2”. Chișinău, 2008); I. Frunze, V. Țarălungă Configurația conflictului transnistrean în dreptul internațional umanitar. Chișinău, 2010; N. Țveatcov (Problema soluționării conflictelor politice în Republica Moldova (cazul UTA „Gagauz-Yeri” și Transnistriei). Chișinău, 2009.

Considerăm necesar să menționăm faptul, că prin esența sa, conflictul internațional presupune situația de agravare maximă a contradicțiilor în sfera relațiilor internaționale, exprimate în comportamentul părților acestuia sub formă de confruntări și ciocniri active. Limita dintre diferend și conflictul internațional este determinată astfel de prezența sau lipsa comportamentului conflictual al părților sub formă de ciocniri și confruntări active (armat sau nearmat) [13, p. 56-57].

Momentul-cheie în dinamica conflictului internațional este actul de agresiune, care nu doar marchează acutizarea substanțială a conflictului, ci comportă și un pronunțat caracter juridic, presupunând prin esență o gravă încălcare a normelor și principiilor internaționale. În perioada contemporană, acesta este în măsură să declanșeze reacția în forță a comunității internaționale, fapt ce are un impact deosebit asupra procesului de gestionare și soluționare a conflictelor internaționale [9, p. 42].

Ținând cont de faptul că conflictul contemporan a înregistrat transformări radicale, diversificându-se și extinzându-se la scară planetară, având un caracter complex (sub aspectul părților, tacticilor și strategiilor de desfășurare) și extrem de periculos, comunitatea internațională tot mai frecvent recurge la măsuri militare pentru a impune gestionarea și soluționarea acestuia, moment ce a marcat apariția altor tipuri de conflict care prin esență legitimează aplicarea forței în relațiile internaționale. De aici, conflictul contemporan nu este doar o formă de confruntare dintre diferiți subiecți, ci totodată servește ca mijloc de ordonare a relațiilor internaționale, un mijloc de constrângere și sancționare a actorilor ce nu se conformează cadrului juridic internațional. [13, p. 46].

Generalizând, notăm că pe parcursul istoriei recurgerea la forță în relațiile internaționale a evoluat de la un drept al războiului la condamnarea acesteia ca crimă internațională pentru care sunt pasibile de pedeapsă atât statele, cât și persoanele direct responsabile. În prezent, nerecurgerea la forță nu constituie o opțiune a statelor în relațiilor lor internaționale, ci o obligație juridică, asumată la nivel internațional, sub sancțiunea aplicării constrângerii internaționale, chiar armate; orice recurgere la forță se consideră ilegală și urmează a fi sancționată cu excepția cazurilor expres stipulate în Carta ONU. [16, p. 469-470].

Abordarea realistă a actualului mediu de securitate evidențiază faptul că potențialul de risc al declanșării unor noi confruntări armate subzistă și trebuie atent supravegheat. În contextul acestei misiuni, deosebit de importantă este studiarea complexă a „conflictului internațional”, pentru elucidarea esenței și particularităților acestuia, evoluției și trăsăturilor contemporane, a problemelor politice și juridice ce afectează soluționarea eficientă a lor. În fine, în virtutea faptului că conflictul internațional presupune variate forme de manifestare, tot mai mult se impune a fi necesară găsirea unor modalități de sporire a eficacității normelor internaționale care garantează respectarea principiului nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forță în relațiile internaționale. [16, p. 470].

În final, din cele menționate anterior deducem, că problemele soluționării conflictelor internaționale contemporane pot fi reduse la următoarele momente-cheie, precum:

- se denotă restanțe semnificative la capitolul dezvoltării dreptului internațional, în vederea lipsei cadrului juridic necesar pentru reglementarea dreptului la autoapărare, a dreptului de intervenție umanitară, a operațiunilor militare ca răspuns la actele teroriste ș.a.;

- susținem posibilitatea privind interpretarea normelor internaționale în prezenta materie și aplicarea corespunzătoare unilaterală a acestora în lipsa unui mandat din partea societății internaționale, în special a Consiliului de Securitate al ONU, ceea ce duce la subminarea autorității sistemului internațional ce asigură pacea și securitatea în lume.

În urma celor expuse în prezenta investigație la subiectul abordat, conchidem, că complexitatea sistemului relațiilor internaționale impune totodată și necesitatea evaluării științifice a controlului și gestionării conflictelor internaționale, precum și o evaluare a aplicabilității dreptului internațional în vederea asigurării legitimității mijloacelor de soluționare a acestora în perioada contemporană.

Fiind conștienți de actualitatea și necesitatea unei asemenea investigații științifice fundamentale, în prezentul demers teoretic ne propunem realizarea unei cercetări axate pe momentele-cheie expuse, pentru ca astfel, integrându-ne în circuitul științific, să contribuim cu unele viziuni și argumente la aprofundarea și dezvoltarea subiectului în cauză, să propunem căi și soluții eficiente de optimizare a procesului de soluționare a conflictelor internaționale contemporane.

Bibliografie:

1. Băhnăreanu C. Rolul organismelor internaționale în managementul crizelor în regiunea Mării Negre. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2008.
2. Balan O., Osmochescu N., Sîrcu D., Gamurari V. ș.a. Drept internațional public. Ediția a V-a. Chișinău, Tipografia Centrală, 2021.
3. Beatrice Onica-Jarka. Dr. Internațional Umanitar. Note de Curs, București: Universul Juridic, 2010
4. Benchechi M. Combaterea terorismului contemporan și consolidarea sistemului de securitate internațională. În: Autoreferat la Teză de doctor în științe politice la specialitatea 561.01 – Teoria, metodologia și istoria politologiei; instituții și procese politice. Chișinău, 2016.
5. Bontea O. Studiu teoretico-practic privind diferendele internaționale și dreptul tratatelor internaționale. Monografie. Chișinău: Cuvîntul ABC, 2012.
6. Burian A., Gherega C. Sistemul și dinamica conflictului internațional. În: Revista Națională de Drept, 2010, nr. 5-6.
7. Burian Al. Metode și procedee de soluționare a conflictelor în politica externă a statelor. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2008, nr. 3.
8. Burian Al. Relațiile internaționale, politica externă și diplomația. Curs de lecții. Ediția a III-a (revăzută și adăugită). Chișinău: CEP USM, 2007.
9. Burian Al., Gherega C. Evoluția politico-juridică a folosirii forței în relațiile internaționale. În: Revista Națională de Drept. 2010, nr. 7-8.
10. Butler M. J. International conflict management. New York, 2009.
11. Cauia Alexandr. Dr internațional umanitar. Manual. Chișinău, Tipografia ”Notograf Prim”, 2020.
12. Gamurari V. Aspecte teoretico-practice privind determinarea fazei începutului punerii în aplicare a dreptului de ocupație în condițiile conflictelor armate contemporane. În: Studii Juridice Universitare, nr. 3-4, anul VII, 2014.

13. Gherega C. Controlul și gestionarea conflictelor internaționale. În: Edificarea statului de drept și punerea în valoare a patrimoniului cultural și istoric al Moldovei în contextul integrării europene, Materialele conferinței științifice internaționale anuale a tinerilor cercetatori vol.III, Ediția a V-a (din 28 martie 2011, mun. Chișinău). Chișinău: 2011.
14. Gherega C. Esența conflictului internațional ca element al sistemului relațiilor internaționale. În: Legea și Viața, 2010, nr. 6.
15. Gherega C. Legitimitatea mijloacelor de rezolvare a conflictelor contemporane – garanție importantă pentru respectarea drepturilor omului. În: Respectarea drepturilor omului – condiție principală în edificarea statului de drept în R. Moldova, Materialele conferinței științifico-practice internaționale din 17 sept. 2010 (mun. Bălți). Chișinău: S.n., F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2010.
16. Gherega Carolina. Recurgerea la forță în contextul relațiilor internaționale. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, nr.3 (12), 2017.
17. Gore G. Recurgerea la forță în relațiile internaționale. În: „Promovarea drepturilor omului în contextul integrării europene: teorie și practică”. Colocviu internațional din 30-31 octombrie 2009. Chișinău, 2009.
18. Purdă N. Drept internațional umanitar. București: Lumina Lex, 2004.
19. Roșca V. Jurisprudența internațională în materia aplicării forței sau amenințării cu aceasta în dreptul internațional. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2016, Nr. 3 (Vol.11).
20. Батырь В.А. Международное гуманитарное право. Москва: ЗАО Юстицинформ, 2006.
21. Гергега К. Международные конфликты в современном мире: виды и особенности. В: Закон и Жизнь, 2010, № 6.
22. Международное публичное право. Отв. ред. К.А. Бекмиев. 3-е издание, перераб. и доп. Москва: Издательство Проспект, 2004.
23. Черноудова М.С. Понятие конфликта в международном праве. В: Московский Журнал Международного Права, 2005, № 2.

ASPECTE PRIVIND CALIFICAREA INFRAȚIUNII POTRIVIT ALIN.2 ART. 352¹, FALSUL ÎN DECLARAȚII ȘI ROLUL AUTORITĂȚII NAȚIONALE DE INTEGRITATE ÎN DEPISTAREA ȘI PREVENIREA ACESTORA

Mădălina URSU,
studentă Facultatea Drept, USM
Ecaterina ȘAPORDAN,
studentă Facultatea Drept, USM
 Coordonator științific: **Veaceslav URSU,**
doctor în drept, conferențiar universitar,
Academia de Poliție a MAI „Ștefan cel Mare”

***Summary:** The need to regulate the crime of false statements stems from the importance of strengthening the national system of integrity and the fight against corruption. These conditions result from the Program of activity of the Government of the Republic of Moldova 2016-2018, from the Association Agreement of the Republic of Moldova – European Union, as well as from other commitments assumed by our country at the international level. Adjusting the legislation by introducing a new crime directly contributes to promoting the integrity package and aims to increase the efficiency and impact of the system of declaring assets and interests. Thus, through the analysis of the relevant judicial practice, we find important aspects related to the crime qualification, as well as the involvement of the National Integrity Authority in the process of detecting these crimes.*

***Key-words:** false statements, National Integrity Authority, subject of the declaration, judicial practice, control, integrity inspector, wealth, personal interests.*

Rezumat: Necesitatea reglementării infracțiunii de fals în declarații derivă din importanța consolidării sistemului național de integritate și de luptă împotriva corupției. Aceste condiții rezultă din Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova 2016-2018, din Acordul de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană, precum și din alte angajamente asumate de țara noastră pe plan internațional. Ajustarea legislației prin introducerea unei noi componente de infracțiuni contribuie nemijlocit la promovarea pachetului de integritate și urmărește sporirea eficienței și impactului sistemului de declarare a averilor și intereselor. Astfel, prin analiza practicii judiciare relevante, constatăm aspecte importante legate de calificarea faptelor potrivit acestei componente, precum și implicarea Autorității Naționale de Integritate în procesul depistării acestor infracțiuni.

Cuvinte-cheie: fals în declarații, Autoritatea Națională de Integritate, subiect al declarării, practică judiciară, control, inspector de integritate, avere, interese personale.

Introducere

Falsul în declarații este fapta persoanei care, în vederea producerii unei consecințe juridice, pentru sine sau pentru altul, face declarații necorespunzătoare adevărului unui organ, atunci când, potrivit legii sau împrejurărilor, declarația făcută servește la producerea acelei consecințe.

Întotdeauna declarația necorespunzătoare ia forma unui înscris derivat din declarația falsă. De aceea, falsul în declarații este o faptă de o anumită gravitate, care justifică includerea ei în Codul Penal [1] la capitolul “Infracțiuni contra Autorităților Publice și a Securității de Stat”, raționamentul fiind faptul că prin săvârșirea ei se aduce o îngrijorătoare atingere încrederii pe care trebuie să o inspire înscrisurile oficiale întocmite pe baza declarațiilor făcute în fața autorităților sau a instituțiilor publice. Totodată, importanța acestor declarații se ia în valoare în cazul în care acestea servesc drept mijloc temeinic de probă, așa încât orice declarație consemnată oficial, submină încrederea pe care oamenii o acordă acestui mijloc de probă și asupra activității autorităților respective și a relațiilor sociale în ansamblu.

Astfel, legiutorul vine să protejeze și să prevină eventualele încălcări, prin Legea nr. 277 din 18 decembrie 2008 pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova[1], la art.212, prin care Codul Penal s-a completat cu componenta de alin.1, iar alin.2, prin Legea nr. 134 din 17 iunie 2016 (în vigoare la 1 august 2016).

Porivit alin.2 art.352¹, legiutorul prevede ca și infracțiune *[i]ncluderea intenționată a unor date incomplete sau false, neinclusiunea intenționată a unor date în declarația de avere și interese personale*, care provoacă un interes sporit cu privire la activitatea subiecților declarării de avere și interese personale din Republica Moldova, întrucât componenta de la art.326 din Codul Penal al României de exemplu, nu conține prevederi speciale anume referitoare la declarațiile respective.

Relevantă pentru calificarea faptelor potrivit alin.2 art.352¹ din Codul Penal, este analiza legii privind declararea averii și a intereselor personale [2] și activitatea Autorității Naționale de Integritate. Legea prevede obligativitatea și modul de declarare a averii și a intereselor personale de către subiectul declarării și membrii familiei, concubinul/concubina acestuia, cine sunt subiecții respectivi și ce venituri/bunuri trebuie să declare. Astfel, subiectul declarării este obligat să depună declarația în formă electronică prin intermediul serviciului electronic disponibil pe pagina web oficială a Autorității Naționale de Integritate, semnând-o în formă electronică, prin utilizarea semnăturii electronice emise cu titlu gratuit, prin intermediul Centrului de Telecomunicații Speciale, în modul stabilit de Guvern. În plus, în cazul în care subiectul declarării constată că a introdus în declarație date incomplete sau eronate, acesta este obligat să rectifice declarația depusă.

Este important de precizat că există o diferență de calificare dintre comunicarea datelor eronate în declarația de avere și interese personale depunerea ei tardivă și nepunerea ei în totalitate, astfel că, potrivit art. 330² din Codul Contravențional al RM [3], se sancționează:

- depunerea tardivă a declarației de avere și interese personale de către persoana obligată să o depună în condițiile Legii nr. 133 din 17 iunie 2016 privind declararea averii și intereselor personale;
- nedepunerea declarației de avere și interese personale de către persoana obligată să o depună și

- neprezentarea sau refuzul prezentării informației privind averea și veniturile de către membrii familiei și/sau concubinul/concubina.

Astfel, conchidem că legea penală sancționează doar includerea intenționată a unor date incomplete sau false, prin denaturarea adevărului, fapta în cumul fiind o acțiune, iar contravenția fiind mereu o inacțiune.

Analiza practicii judiciare

Întrucât legiuitorul a consemnat în 2016 o nouă infracțiune, care își are raționamentul în existența relațiilor sociale pe care le reglementează și care au apărut ca rezultat al obligativității subiecților declarării, odată cu legea specială intrată în vigoare, practica judiciară demonstrează existența faptuitorilor care comit astfel de acțiuni și apariția raporturilor juridice de conflict.

Astfel, am selectat o hotărâre judecătorească, de achitare în conformitate cu expirarea termenului de prescripție, pentru a analiza încadrarea juridică, aprecierea instanței, interdependența infracțiunii de fals în declarații cu altele din Codul Penal, personalitatea infractorului și latura subiectivă care își găsește o importanță deosebită și reușita instanțelor de a condamna făptuitorii.

Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani, 21 octombrie 2019, Dosarul nr.12-1-26784-25042018; 1-337/18 [5]:

a) Circumstanțele speței: În perioada lunilor septembrie – decembrie 2016, acesta, deținând o funcție de demnitate publică, X a comis infracțiunile de coruperea pasivă și falsul în declarații. Astfel, în ipoteza celor săvârșite în legătura cu falsul în declarații, acesta, fiind subiect al declarării averii și intereselor personale în temeiul lit. a) alin. (1) art. 3 al Legii nr. 133 din 17.06.2016, contrar prevederilor lit. a), b), d), h), k) alin. (1) art. 4, alin. 2) art. 5, intenționat nu a inclus în declarația de avere și interese personale pentru anul 2016 următoarele bunuri mobile și imobile, cât și veniturile obținute împreună cu soția sa Y, după cum urmează:

- venitul soției sale obținut din efectuarea livrărilor către SA Migdal-P în sumă de 20445 lei;
- 3 terenuri în intravilanul s.Sireți;
- 3 construcții în s.Sireți;
- 4 terenuri din extravilanul s.Sireți;
- mijloc de transport - tractor de fabricație individuală;
- mijloc de transport - tractor de model T40 AM cu remorca de model 2PTS4;
- este fondator unic la SRL „SANCOSVET”;
- soția Y, este fondator unic și conducător la SRL „DILMUN”.

Latura obiectivă a acestei infracțiuni se manifestă prin:

- includerea unor date incomplete,
- includerea unor date false,
- neinclusiunea intenționată a unor date.

Astfel, făptuitorul a comis latura obiectivă a infracțiunii prin intermediul celei de a treia modalități, adică neconsemnarea în declarația de avere și interese personale a obiectelor supuse declarării în conformitate cu legea specială sus menționată, care a dus la cuantificarea veniturilor lui X sub forma unei sume mai reduse, respectiv achitarea unor impozite mai mici și crearea unei imagini pozitive a propriei persoane în legătura cu funcția deținută, ceea ce constituie urmările infracționale. Totodată, prin astfel de acțiuni, se denaturează încrederea publică în adevărul pe care trebuie să îl prezinte o declarație a unei persoane, din motiv că Autoritatea Națională pentru Integritate mai are și atribuția de supraveghere și control a averii și intereselor personale.

De aici putem conchide că, pentru ca o fapta să constituie un fals în declarații, aceasta nu trebuie neapărat a fi urmată de întocmirea unui document oficial. De aceea, este necesar ca o asemenea declarație să fie făcută în scopul producerii unor consecințe juridice și ca ea să condiționeze la producerea acestora.

Legătura de cauzalitate între acțiunea de nedeclarare a adevărului făcută de o persoană cu funcție publică sau ca și în cazul speței, de una cu funcție de demnitate publică și urmarea care presupune crearea acelei neîncrederi pentru autoritatea publică, rezultă din materialitatea declarației, existența ei reală și faptică, care constă dintr-o legătură logică și coerentă a evenimentelor ce o succed.

Latura subiectivă, care cuprinde elementul subiectiv, se manifestă doar prin intenție directă, întrucât, chiar din conținutul componenței se înțelege că aceasta hotărât și pe deplin conștientizat, știe că introduce date neconforme cu realitate și urmărește producerea unor consecințe juridice. Aceste consecințe nu sunt prevăzute nici în componența de alin.2 analizată și expres de legiuitor la alin.1, unde este descris scopul special, ceea ce înseamnă că acestea au însemnătate doar la individualizarea pedepsei.

Astfel, este logic că odată cu includerea intenționată a unor date incomplete sau false, neinclusiunea intenționată a unor date în declarația de avere și interese personale, făptuitorul urmărește un oarecare scop, inclusiv cel de a produce alte consecințe juridice. Mai mult decât atât, proporțional datelor eronate sau neintroduse, apar aceste efecte juridice, dorite de făptuitor, în dependență de care variază și pedeapsa.

În acest context, este esențial de a face diferență dintre introducerea de date care eventual pot produce efectele juridice dorite și acelea care nu au relevanță pentru declarația propriu-zisă. Astfel, nu se va considera fals în declarații informația introdusă de făptuitor care nu condiționează și/sau schimbă în vreun fel esența declarației (de exemplu culoarea automobilului declarat, care chiar dacă nu corespunde realității, nu are relevanță pentru încadrarea juridică conform componenței de infracțiune analizată).

Totuși, instanța poate să constate oricare alt scop sau motiv dorit de cel ce comite falsul în declarații, nefiind important pentru calificare, însă de cele mai dese ori făptuitorii recurg la aceste acțiuni pentru a ascunde sau a camufla venitul real și bunurile deținute, având scopul de a nu plăti taxele și impozitele fiscale, de a nu-și denatura imaginea și reputația profesională, de a ascunde venituri ilicite dobândite în legătură cu exercitarea funcției, de a accede într-o altă funcție, de a se prezenta ca un funcționar cinstit, onest și care respectă legea, etc.

În cazul speței analizate, chiar dacă hotărârea nu conține o constatare cu privire la scopul și motivul făptuitorului, s-ar deduce logic că acesta a vrut să ascundă faptele real juridice, care sunt incompatibile cu funcția deținută. Or, potrivit legii cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică, demnitarul nu este în drept să desfășoare orice altă activitate remunerată, cu excepția activităților didactice și științifice. Astfel că, unele dintre faptele nedeclareate (deținerea a două mijloace de transport și calitatea de fondator unic la o persoană juridică), demonstrează faptul că acesta, pe lângă funcția deținută, mai desfășura o altă activitate aducătoare de profit.

Tot cu privire la latura subiectivă, apărătorii lui X au venit cu susținerea precum că X a uitat să consemneze faptul că este fondator al unei persoane juridice (excluzând intenția, adică semn constitutiv al infracțiunii), deoarece aceasta nu este activă. De fapt, o astfel de precizare nu este relevantă pentru instanță, deoarece:

1. Persoana, fiind conștientă de calitatea sa de funcționar cu funcție de demnitate publică, trebuie să și conștientizeze obligațiile și riscurile sale în calitate de subiect declarant, adică, acesta deținând o asemenea funcție, trebuie să își „amintească” despre eventualele erori și/sau greșeli pe care ar putea să le comită, care sunt în detrimentul său;

2. Aceasta necesită a fi probată, deoarece, existența unei persoane juridice prezumă faptul că aceasta activează și este parte la raporturile juridice civile.

Cu referire la excluderea intenției a făptuitorului care nu completează sau depune declarația incomplet și/sau eronat, s-ar putea motiva acțiunea ca incapacitatea de a folosi computerul sau de a manevra cu declarația online sau chiar faptul că persoana nu deține un computer sau smartphone, detalii regăsite în mai multe declarații ale învinuiților din hotărârile judecătorești.

De asemenea, s-a susținut faptul că bunurile nedeclareate, nu îi aparțin de fapt, ci doar de drept, ceea ce iarăși nu poate fi luat în vedere de către instanță, deoarece de drept acestea aparțin lui X, fiind bunuri a căror drept de proprietate este opozabil conform înregistrării lor în registrele de publicitate, ceea ce este real adevărat pentru X, iar posesiunea de fapt nu îi exclude calitatea de proprietar, respectiv nu exclude nici calitatea de obiecte ale declarării lui X.

În cele din urmă, s-a susținut faptul că nu s-au inclus datele privind veniturile soției Y deoarece X nu cunoștea despre acestea, instanța luând în vedere faptul că aceștia erau divorțați, dar având în continuare bunuri în proprietate comună în devălmășie.

Rechizitoriul procurorului, în menținerea învinuirii, a venit cu următoarele probe:

- proces-verbal de examinare, a documentelor anexate la procesul-verbal de audiere a lui Y în copii autentificate, prin care s-au stabilit că bunurile nedeclarate de către X se aflau în proprietatea lor în devălmășie;
- proces-verbal de ridicare din cadrul Agenției Naționale de Integritate a declarațiilor pentru anii 2015-2016 a lui X;
- proces-verbal de examinare de examinare a declarațiilor cu privire la venituri și proprietăți depusă de către X prin care s-a constatat nedeclararea de către X a bunurilor mobile și imobile, cotei părți din capitalul social al societăților comerciale și datorii, nefiind completată de către X a capitolului VIII privind interese personale;
- document oficial - analiza operațională privind veniturile și proprietățile deținute de X în perioada 2016-2017 efectuată în baza solicitării Procuraturii Anticorupție, conform căreia în perioada 2016-2017 X, contrar prevederilor art. 5 alin. (2) al Legii nr. 133 din 17.06.2016 privind declararea averii și a intereselor personale, nu a declarat următoarele: venitul soției sale Y obținut din efectuarea livrărilor către SA "Migdal-P", în sumă de 20 445 lei; 3 terenuri în intravilanul satului Sireți; 3 construcții în satul Sireți; 4 terenuri din extravilanul satului Sireți; mijloc de transport - tractor de fabricație individuală; mijloc de transport - tractor de model T40 AM; declarația de avere și interese personale pentru anul 2016 conform căreia X intenționat nu a inclus că este fondator unic la SRL "Sancosvet" și că soția sa Y este fondator unic și conducător la SRL "Dilmun";
- ordonanța de recunoaștere în calitate de document a analizei operaționale executată de către Direcția generală analitică CNA, copii actelor prezentate de către Y examinate la și declarațiile cu privire la venituri și proprietăți pentru anii 2015-2016 depuse de către X examinate la;
- documente oficiale - extrasele din baza de date ACCES privitor la agenții economici SRL "Dilmun", conform căreia din 02.04.2003 în calitate de fondator și administrator al agentului economic menționat figurează Y, cât și a SRL "Sancosvet" unde din 29.08.2006 în calitate de fondator cu capitalul de 100 % este înregistrat X.

Astfel, probele aduse de către procuror, demonstrează intenția directă a făptuitorului și a susținut învinuirea adusă de rechizitoriu, iar faptele lui X și-au găsit deplina confirmare.

Subiectul infracțiunii, care are calitatea de subiect special, în cazul speței, în conformitate cu legea privind declararea averii și a intereselor personale, art.3, sunt persoanele care dețin funcțiile de demnitate publică prevăzute în anexa la legea nr. 199 din 16 iulie 2010 cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică [4]. Alți subiecți ai infracțiunii analize, care sunt incluși în Registrul electronic al subiecților declarării averii și a intereselor personale, ținut de Autoritatea Națională de Integritate, sunt:

- membrii Consiliului de observatori al instituției publice naționale a audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova”, Compania Teleradio-Găgăuzia; consilierii consiliilor satești (comunale), orașenești (municipale), raionale; deputații Adunării Populare a unității teritoriale autonome Găgăuzia;
- membrii Consiliului Superior al Magistraturii și ai Consiliului Superior al Procurorilor din rîndul profesorilor, precum și membrii organelor care funcționează în subordinea Consiliului Superior al Magistraturii și a Consiliului Superior al Procurorilor;
- membrii nepermanenți ai Comisiei Electorale Centrale;
- conducătorii organizațiilor publice și adjuncții acestora;
- membrii Consiliului de supraveghere, ai Comitetului executiv și angajații Băncii Naționale a Moldovei, membrii și angajații Comisiei Naționale a Pieței Financiare, cu excepția angajaților care desfășoară activități auxiliare – de secretariat, de protocol, administrative, tehnice;
- personalul din cabinetele persoanelor cu funcții de demnitate publică;
- funcționarii publici, inclusiv cei cu statut special;
- membrii Consiliului de Integritate;
- membrii colegiilor/comisiilor de admitere în profesie, de evaluare, disciplinare și/sau de etică a profesiilor conexe justiției.

În contextul analizei subiectului infracțiunii, este oportun de a da noțiunea concubinei/concubinului și a membrilor de familie. Astfel că, în conformitate cu legea specială, concubin/concubină este *partenerul/partenera împreună cu care subiectul declarării a conviețuit și a deținut, a folosit sau a dispus în comun de unul sau mai multe bunuri în anul fiscal precedent, fără încheierea căsătoriei. Se prezumă că au calitatea de concubin/concubină persoanele care, pe parcursul anului fiscal precedent, au locuit împreună cel puțin 183 de zile*, iar membru de familie este *soțul/soția, copilul minor, inclusiv cel adoptiv sau persoana aflată la întreținere a subiectului declarării*. Totodată, persoană aflată la întreținere este persoana care întrunește cumulativ următoarele condiții: locuiește împreună cu subiectul declarării sau este întreținută de acesta, inclusiv în baza unui contract de întreținere pe viață și are un venit anual ce nu depășește două salarii medii lunare pe economie.

Iar, cu privire la persoanele a căror identitate este secretă și a căror calitate constituie secret de stat, în condițiile Legii nr. 245/2008 cu privire la secretul de stat, din cadrul Serviciului de Informații și Securitate, Centrului Național Anticorupție și Ministerului Afacerilor Interne, declarații lor sunt controlate de către o comisie special desemnată în acest sens de către conducătorul organizației publice. Comisia este constituită exclusiv din angajații organizației publice respective care au acces la informațiile secretizate, mai apoi transmițând informația acumulată, centralizat, către Autoritatea Națională de Integritate.

În cazul respectiv, dacă reprezentatul angajatorului subiectului declarării, cunoaște despre informația eronată și/sau incompletă, de asemenea poate fi tras la răspundere pentru complicitate, doar dacă i se va demonstra componenta intelectuală și subiectivă a intenției, iar neîndeplinirea de către persoana responsabilă de colectarea declarațiilor a atribuțiilor prevăzute de legea specială, constituie abatere disciplinară, sancțiune aplicată de către instituția publică.

Totuși, instanța a menționat că, potrivit dispoziției art.60 alin.(1), lit.a) CP, persoana se liberează de răspundere penală dacă din ziua săvârșirii infracțiunii a expirat 2 ani de la săvârșirea unei infracțiuni ușoare. Astfel, reieșind din circumstanțele mai sus constatate și ținând cont de faptul, că infracțiunea săvârșită a avut loc în anul 2016, care conform prevederilor art.16 alin.(2) Cod Penal se clasifică ca o infracțiune ușoară, de aceea în temeiul art.60 alin.(1), lit.a) CP al RM, termenul prescripției de atragere la răspundere penală, constituie – 2 ani. În acest context, instanța a ajuns la concluzia adoptării unei sentințe de încetare a procesului penal în temeiul art.332 alin.(5) CPP al RM în privința lui X, cu liberarea de la răspunderea penală în legătură cu faptul intervenirii prescripției tragerii la răspundere penală, în cazul dat - 2 ani, art.60 alin.(1), lit.a) Cod Penal, așa după cum a solicitat și Acuzatorul de Stat în dezbaterile judiciare.

Concluzii

1. Conform legii privind declararea averii și a intereselor personale, persoanele responsabile de colectarea declarațiilor, verifică doar condițiile de formă a declarațiilor completate, nu și veridicitatea informației, ceea ce înseamnă că, reprezentantul autorității publice nu poate fi tras la răspundere penală datorită informației neveridice din declarația depusă, cu excepția cazului când aceasta cunoștea despre falsitatea ei și a admis-o spre publicare. În această ipoteză, persoana respectivă poate fi trasă la răspundere pentru complicitate. Aceasta ar însemna că declarația supusă unui control de conținut prealabil publicării, nu poate fi cea generatoare de efecte juridice în contextul infracțiunii analizate.

2. Autoritatea Națională de Integritate efectuează controlul privind depunerea în termen a declarațiilor de avere și interese personale (declarația se depune anual, până în data de 31 martie) și controlul averii deținute de subiecții declarării, constată dacă există o diferență substanțială între veniturile realizate pe parcursul exercitării mandatului sau a funcției publice sau a funcției de demnitate publică și averea dobândită în aceeași perioadă și constată existența unor erori sau lipsa unor date în declarațiile de avere și interese personale și sesizează organul de urmărire penală și/sau organul fiscal în vederea determinării existenței elementelor unei infracțiuni și/sau verificării respectării regimului fiscal, ceea ce înseamnă că inspectorii de integritate nu dețin atribuții de control întru verificarea corectitudinii și a falsificării adevărului.

3. Este necesar ca declarația făcută să aibă prin ea însăși eficiență probatorie și să fie de natură să conducă la producerea consecințelor urmărite de făptuitor.

4. Fiind o infracțiune comisivă și intenționată, este obiectiv și logic că infracțiunea dată parcurge faze ale actelor de pregătire, de executare, de consumare și, uneori de epuizare. Fazele pregătitoare de cele mai multe ori sunt de natură morală, adică făptuitorul doar conștientizează și pregătește date și/sau informații pe care ulterior le-ar include în declarație sau selectează informațiile pe care nu dorește să le declare. Dacă acestea au avut loc cu premeditare, instanța le poate lua în vedere la individualizarea pedepsei, or, actele de pregătire nu pot fi incriminate. Totodată, dacă actele pregătitoare au fost consumate de o altă persoană, alta decât subiectul declarării (de exemplu secretarul, contabilul), aceasta poate răspunde pentru complicitate sau chiar instigator. Faza de tentativă însă, este momentul deja când făptuitorul începe faza de executare, dar nu o duce până la capăt, aceasta exteriorizându-se până la momentul în care înscrisul (declarația) este prezentat și înregistrat la Autoritatea Națională pentru Integritate.

5. Privind personalitatea infractorului care comite o astfel de infracțiune, putem conchide că deține suficientă abilitate pentru comiterea acestor fapte, or, conștientizarea urmărilor infracționale presupune o doză de inteligență și cunoștințe, pentru că acestea sunt de ordin economic (în cazul taxelor și impozitelor fiscale) și de ordin social (în legătură cu reputația profesională). De fapt, calitatea de funcționar public și mai ales de demnitar public, deja presupune și prezumă o gândire înaltă.

6. Legătura infracțiunii cu altele din Codul Penal, putem face o delimitare între escrocherie (art.190) și fapta analizată. Escrocherie pe de o parte are scopul de cupiditate, adică obținerea ilegală a bunurilor altor persoane, pe când falsul în declarația de avere și interese personale nu poate produce anume această consecință juridică. Însă, atunci când facem deosebirea dintre infracțiunea analizată și altele, trebuie să ne axăm pe producerea unor consecințe care, pe lângă afectarea încrederii publice prin declarațiile false oferite autorității publice responsabile, se vatămă, în principal, și alte valori sociale care dau acestor fapte o gravitate mult mai ridicată decât în cazul săvârșirii infracțiunii de fals în declarația de avere și interese personale. De exemplu, cum este și în cazul speței analizate, infracțiunea dată poate fi în concurs cu alta din sfera publică sau împotriva autorităților publice. Am putea în acest sens să ne imaginăm ipoteza în care făptuitorul, în urma primirii unei remunerații ilicite, include informații false în declarația de avere și interese personale, adică acțiunea solicitată în cadrul infracțiunii de corupție, este de fapt o altă infracțiune, și anume falsul în declarații, după care făptuitorul ar putea primi avantaje.

7. Infracțiunea respectivă poate fi susceptibilă de repetabilitate în timp și poate căpăta forma unei infracțiuni continue, care se consumă odată cu săvârșirea ultimei acțiuni din toată activitatea infracțională.

8. Analizând practica judiciară, putem menționa că pedepsirea acestor fapte, este întârziată, ori din cauza activității organelor de urmărire penală sau din cauza activității Autorității Naționale de Integritate, care nu depistează încălcările inițiale sau analiza și constatarea disproporționalităților de către Serviciul Fiscal de Stat sau alte autorități.

Bibliografie

1. Cod nr. 985 din 18-04-2002, CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA, Publicat în Monitorul Oficial nr. 72-74 art. 195, la 14-04-2009;
2. Lege nr. 133 din 17-06-2016 privind declararea averii și a intereselor personale, Publicat în Monitorul Oficial nr. 245-246 art. 513, la 30-07-2016;
3. Cod nr. 218 din 24-10-2008 CODUL CONTRAVENȚIONAL AL REPUBLICII MOLDOVA*, publicat în Monitorul Oficial Nr. 78-84 art. 100 la 17-03-2017;
4. Lege nr. 199 din 16-07-2010 cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică, Publicat în Monitorul Oficial nr. 194-196, la 05-10-2010, art. 637
5. https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/ff4c76aa-d794-4935-b2b4-6004213a35af

MECANISME DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI, ASPECTE PSIHOLOGICE

Veronica KALCEV,
masterandă, Facultatea Psihologie și Asistență Socială, USEM
Ala ANDON,
Doctorandă, USEM

Summary. *The formation of human rights, in their current sense, was preceded by a long and difficult process of finding means of interaction between individuals, organized in social-state structures, as well as by regulating their relations with power. Starting from this point of view, we will mention that human rights, since their appearance that idea, concept, had a very important ethical-moral, social-cultural and religious content. Evolutionarily, they crystallized in the process of human activities in which actions were repeated, and connections and relationships became closer and more diverse.*

Key-words: *the bourgeois revolution, legal and social protection, special protection.*

Abstract.

Formarea drepturilor omului, în accepțiunea lor de astăzi, a fost precedată de un îndelung și anevoios proces de căutare a unor mijloace de interacțiune între indivizi, organizați în structuri social-statale, precum și de reglementarea relațiilor acestora cu puterea. Pornind de la acest punct de vedere, vom menționa că drepturile omului, încă de la apariția lor că idee, concept, aveau un conținut etico-moral, social-cultural și religios deosebit de important. Evolutiv, ele se cristalizau în procesul activităților umane în care acțiunile se repetau, iar legăturile și relațiile deveneau mai strânse și mai diverse.

Cuvinte-cheie: *revoluția burgheză, protecție juridico-socială, protecție specială.*

În ansamblul de relații, probleme și deziderate care preocupă omenirea, drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale ființei umane ocupă unul dintre cele mai importante locuri. Incluziunea lor în categoria de probleme majore s-a făcut în virtutea importanței deosebite a drepturilor și libertăților omului și a strânsei interdependențe dintre ele și problemele cardinale ale omenirii. Problema cercetării drepturilor omului a cunoscut o evoluție în domeniul științelor sociale, precum în filozofie, științe politice, teologie, inclusiv în doctrina dreptului natural (jus naturale). Datorită evoluției continue și progresive a acestora, instituția drepturilor și libertăților omului a ajuns să fie dominantă în întreaga problematică a relațiilor interstatale și să fie pusă la baza dreptului internațional contemporan .

Teoria drepturilor omului și aplicării legii este de neconceput fără a ține cont de psihologia umană. În afară de psihologie, este imposibil să-ți faci o idee despre personalitatea juridică și esența dreptului contemporan. Aproape orice acțiune sau eveniment din lumea înconjurătoare se găsește reflectat în mintea unei persoane, și servește ca un stimul pentru dezvoltarea sa ulterioară, dă un anumit impuls acțiunilor sau justifică inacțiunea. Luând în considerare senzațiile, ideile și sentimentele cetățenilor ale căror drepturi legale sunt încălcate, motivația acestora este de a-și proteja drepturile și interesele, precum și de a alege forme și metode specifice de astfel de protecție. Protecția drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor este un set de măsuri specifice implementate direct de subiecții de drept sau cu ajutorul organelor abilitate ale statului, funcționarilor sau asociații obștești, pentru a preveni încălcarea drepturilor și a intereselor legitime, a restabili drepturile și interesele legitime încălcate și tragerea la răspundere juridică.

Încă Socrate (469-399 a. Ch.) a expus un șir de idei despre natură rațională a comportamentului uman și conținutul echitabil al legii, care au fost preluate mai apoi de către Platon și Aristotel.

Platon (427-347 a. Ch.) pentru prima dată a descris două categorii psihologice care determina caracterul conduitelor umane și dezvoltarea socială—trebuințele și aptitudinile. Legea, în conformitate cu opinia lui Platon, urmează să corespundă trebuințelor sociale, iar societatea — să fie organizată

ținându-se cont de aptitudinile membrilor ei. Aristotel (384-322 a. Ch.) a emis ideea despre normă de drept că formă de evaluare a adevărului.

Au un conținut psihologic și ideile lui Democrite (460-370 a. Ch.), care consideră legea un instrument de supunere a celor ce nu posedă capacitatea de ajustare a comportamentului la cerințele normelor morale.

În Evul Mediu s-a instituit o tratare etatistă (din fr. "etat" - stat) a dreptului, acesta fiind întruchipat de legile elaborate de către feudal, monarh. De aici și modificările în conștiința de drept, care îngloba înțelegerea legilor doar în sensul lor de interdicție, eliminând conținutul deliberativ.

Și numai odată cu dezvoltarea ideologiei burgheze, iar în acest context și a dreptului, au fost elaborate noi viziuni asupra normei drept și a importanței acesteia în dezvoltarea socială. Filosofii iluminiști au demonstrat importanța psihologică, pe care o exercită nu atât normă cu conținut de interdicție, cât cea de permisiune – dreptul.

În Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului (1789) adoptată după revoluția burgheză franceză și în Bulă despre Drepturi, adoptată de Congresul SUA în 1791, au fost formulate un șir de principii care au orientat dreptul pe calea umanizării.

Acestea sunt: libertatea și egalitatea cetățenilor în fața legii, protejarea intereselor private ale persoanei, motivarea deciziilor în justiție etc. Noile principii pe care s-a fundamentat dreptul și procedura penală franceză formulate inițial în ordonanța lui Colbert și completate prin legile din 1791, au promovat egalitatea în drepturi a cetățenilor în fața justiției, asigurarea exercitării drepturilor determinate prin lege, legalitatea în acțiunile de procedură, prezumția nevinovăției, libertatea expunerii opiniei. În conformitate cu nouă legislație învinuitul a căpătat dreptul la apărare, povara demonstrării învinuirii asumând-o acuzatorul public.

În urmă studierii detaliate a reperelor psihologice asupra drepturilor umane a luat naștere psihologia judiciară. Psihologia juridică fiind o știință și o practică de activitate, realizează un șir de obiective, care sunt supuse obiectivului general: sinteză științifică a cunoștințelor psihologice și juridice în scopul reflectării esenței categoriilor fundamentale ale dreptului, cercetarea particularităților psihice, psihologice și sociale care determină comportamentul subiecților relației de drept în diverse situații, facilitarea procesului de conștientizare de către agenții judiciari a comportamentului uman, prin aplicarea volumului de cunoștințe speciale psihologice.

Psihologia generală, fiind un domeniu orientat spre cercetarea teoretico-empirică și posedând o metodologie specifică și metode variate, oferă tehnici de investigație pe care psihologia judiciară le aplică în studiul personalității implicate în drama judiciară, cunoștințe despre fenomenele psihice, precum și instrumente de investigație empirică acestora, un întreg arsenal de concepte și noțiuni, care, fiind adaptate, pot fi utilizate în preocupările specifice ale științei puse în discuție. Psihologia juridică este, la rândul ei, un domeniu experimental al psihologiei generale: prin caracterul său practic poate oferi generalizări pentru înțelegerea psihicului, momente pe care le întâlnim încă la hotarul dintre secolele XIX și XX, când cercetătorii s-au orientat spre terenul practic vast oferit de realitatea juridică.

Sub egida Organizației Națiunilor Unite au fost elaborate documente internaționale remarcabile și, în primul rând, „Declarația Universală a Drepturilor Omului”, din 10 decembrie 1948; au fost adoptate numeroase convenții internaționale prin care drepturile omului au cunoscut dezvoltări substanțiale. Procesul elaborării drepturilor omului pe plan internațional a înregistrat în anii care au trecut de la înființarea Organizației Națiunilor Unite o spectaculoasă dezvoltare.

Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale (mai cunoscută sub denumirea simplificată de Convenția Europeană a Drepturilor Omului), elaborată în cadrul Consiliului Europei și semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, a devenit treptat unul din instrumentele cele mai eficiente de apărare a drepturilor omului în lume.

Convenția Europeană reprezintă un tratat internațional în virtutea căruia statele își asumă anumite obligații juridice. Aceste obligații prezintă totodată un caracter particular, recunoscând că indivizii dispun de anumite drepturi.

Drepturi și libertăți garantate prin Convenție: dreptul la viață (art. 2); dreptul la libertate și la siguranța persoanei (art. 5); dreptul la un proces echitabil (art. 6); dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și corespondenței (art. 8), care poate fi conexas cu dreptul de a se căsători

și de a întemeia o familie (art. 12), egalitatea în drepturi și responsabilități a soților pe durata căsătoriei și cu prilejul desfacerii acesteia (art. 5 al Protocolului nr. 7); libertatea de exprimare, inclusiv libertatea presei (art. 10); libertatea de întrunire și de asociere (art. 11); dreptul la un recurs efectiv (art. 13); dreptul la protecția proprietății (art. 1 Protocolul nr. 1); dreptul la instruire (art. 2 Protocolul nr. 1); dreptul la alegeri libere (art. 3 Protocolul nr. 1); libertatea de circulație și dreptul de alegere a reședinței (art. 2 Protocolul nr. 4).

Interdicții: tortură și pedepsele sau tratamentele inumane sau degradante (art. 3), sclavia, servitutea și muncă forțată sau obligatorie (art. 4), discriminarea în exercitarea drepturilor și libertăților garantate de Convenție (art. 14) și interzicerea generală a discriminării (art. 1 Protocolul nr. 12), expulzarea sau refuzarea de către un stat a intrării propriilor cetățeni și expulzarea colectivă a străinilor (art. 3 și 4 Protocolul nr. 4). Statul are obligația să vegheze ca persoanele aflate sub jurisdicția lui să se bucure de drepturile și libertățile protejate de Convenție.

Într-o cauză a sa Curtea a hotărât că responsabilitatea unui stat pe temeiul Convenției poate să fie angajată pentru actele tuturor organelor, agențiilor sau funcționarilor săi, cu motivarea că nu interesează rangul acestora, pentru că actele persoanelor ce acționează în cadrul funcțiilor lor oficiale sînt, în orice caz, imputabile statului căruia acestea aparțin.

Convenția permite, în același timp, indivizilor care se consideră lezați în drepturile lor să depună plîngerii la instituțiile europene de la Strasbourg împotriva Guvernului pe care îl consideră răspunzător. Convenția nu este abilitată să înlocuiască sistemele naționale de protecție a drepturilor omului, ci să reprezinte o garanție internațională ce se alătură dreptului de recurs în cadrul fiecărui stat.

„Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi“ proclamă primul articol al Declarației Universale a Drepturilor Omului. Această înseamnă că drepturile și libertățile fundamentale sînt recunoscute tuturor indivizilor, fără nicio deosebire, adică fără nicio discriminare.

Dreptul la viață este primul dintre drepturile garantate prin Constituție oricărei persoane. Fără exercitarea acestui drept toate celelalte drepturi ar rămîne iluzorii.

Protecția dreptului la viață este instituită prin articolul 24 din Constituție: *Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică Statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.

*Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

* Pedepsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat.“ [Art. 24 modificat prin Legea nr. 185-XVI din 29.06.06, în vigoare din 14.07.06] [Art. 24 modificat prin Legea nr. 351-XV din 12.07.2001]

Caracterul absolut al garanției se referă și la integritatea fizică și psihică a persoanei asigurată prin prohibiția torturii, a pedepselor sau a tratamentelor inumane ori degradante. Dreptul la viață reprezintă un drept fundamental al omului, care, prin importanța sa, depășește sfera interesului personal, avînd relevanță pentru întreaga societate. De aceea, aceste drept fundamental capătă o dimensiune socială, garantarea să fiind necesară prin tratatele și convențiile internaționale, dar și prin normele dreptului intern.

Bibliografie:

1. Mecanisme de protecție a drepturilor omului, Materiale ale mesei rotunde cu participare internațională, consacrată Zilei internaționale a drepturilor omului 6 decembrie 2017, CHIȘINĂU, 2018.
2. Psihologia Judiciară, Manual, Universitatea Liberă Internațională a Republicii Moldova
3. Психологические аспекты защиты прав и законных интересов граждан А. Х. Селезнева, р. А. Иксанов ФГБОУ ВО Башкирский ГАУ, Россия, г. Уфа
4. Право на здоровье, ВОЗ, Изложение фактов No. 31
5. PERCEPȚII ASUPRA DREPTURILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA Chișinău 2016

MECANISME NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI

Cornel EȘANU,
masterand, Facultatea Psihologie și Asistență Socială, USEM
Coordonator științific: Maria VÎRLAN,
doctor în psihologie, conferențiar universitar, USEM

Abstract. *The article is dedicated to considering the possibilities of the international system of human rights protection as well as the place of these systems in the psychological aspect. The study of legal psychology is considered as a structural element of the legal consciousness of the individual; as a complex structured layer of legal consciousness, combining a spiritual complex of feelings, states, emotions, experiences, illusions, will, fantasy, imagination, consciousness, intuition, mass-visible psychological stereotypes of legal behavior and the resulting reflection of legal reality, but and his creative creation.*

Keywords. *human rights, legal conscience, equality, international security.*

Abstract. *Articolul este dedicat luării în considerare a posibilităților sistemului internațional de protecție a drepturilor omului precum și locului acestor sisteme în cadrul aspectului psihologic. Sunt luate în considerare studiul psihologiei juridice ca element structural al conștiinței juridice a individului; ca un strat complex structurat de conștiința juridică, imbinand un complex spiritual de sentimente, stări, emoții, experiențe, iluzii, voință, fantezie, imaginație, conștiința, intuiție, stereotipuri psihologice vizibile în masa ale comportamentului juridic și reflectarea rezultată a realității juridice, dar și a creației sale creatoare.*

Cuvinte cheie. *drepturile omului, conștiința juridică, egalitate, securitate internațională.*

Metode: baza metodologică a studiului a fost alcătuită din metode generale științifice (metoda de analiză logică și sistemică, metoda dialectică) și parțial-neștiințifice (formal-legale, metoda de modelare și prognoză juridică).

Rezultate: articolul studiază problemele de natură psihologică care apar atunci când se utilizează mecanisme de drepturile omului.

Concluzii: Chiar și în absența unei trimiteri explicite la protejare privind drepturile omului, al instrumentelor universale și regionale privind drepturile omului ... Recunoașterea supremației drepturilor omului este pe deplin în deplină concordanță cu spiritul vremurilor noastre. A.A.C. Trindade [1].

Problema protecției drepturilor omului este astăzi una dintre cele mai înalte priorități nu numai ale politicilor naționale ale statelor, ci și ale întregii comunități internaționale [2, p. 14].

Drepturile omului sunt la egalitate cu menținerea păcii și securității internaționale[3]. Trebuie remarcat faptul că nivelul internațional (universal) dezvoltat sub auspiciile Organizației Națiunilor Unite (ONU). Carta ONU a proclamat protecția drepturilor omului ca fiind unul dintre obiectivele activităților sale, care s-a reflectat și într-o serie de alte documente internaționale: Declarația Universală a Drepturilor Omului (DUDO) (1948), Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (1966) și Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (1966) [4, p. 321].

Protecția internațională a drepturilor omului implică un set de norme care reglementează acțiunea comună a statelor pentru protecția persoanelor care au încălcat legea drepturile omului, implică definirea drepturilor, libertăților și obligațiilor a cetățeanului în fața statului, precum și impunerea statului de îndatorire pe respectarea și protecția drepturilor cetățenilor. În plus, mecanismul este reglementat monitorizarea de către organizațiile internaționale a punerii în aplicare de către stat obligațiile lor.

Întreaga comunitate mondială s-a confruntat cu necesitatea de a crea un singur organism internațional care să monitorizeze și să mențină pacea și securitatea internațională, ceea ce înseamnă că sistemul internațional (universal) de la acea vreme era într-adevăr o soluție exhaustivă la această problemă.

Psihologia juridică ca element structural al conștiinței juridice în literatura științifică nu a fost încă suficient studiată. Între timp, clarificarea conceptului, a esenței, a valorii sociale, a rolului sentimentelor juridice, a emoțiilor, a stărilor de spirit, a experiențelor, a iluziilor, a imitației juridice, a sugestiei etc. este una dintre direcțiile promițătoare pentru dezvoltarea teoriei generale a conștiinței juridice.

Cu toate acestea, este demn de remarcat faptul că nu există o comisie pentru drepturile omului în sistemul regional european. A fost declarată inadecvată și desființată în 1997 [7, p. 518] odată cu intrarea în vigoare a Protocolului nr. 11 la Convenția Europeană, care se referea la delegarea competențelor Comisiei către Curtea Europeană de Justiție. În ciuda absenței unei comisii pentru drepturile omului, cercetătorii continuă să clasifice acest sistem ca fiind cel mai eficient și de succes. Astfel, se poate spune că sistemul regional european nu îndeplinește toate cerințele de mai sus.

Acest lucru se datorează în primul rând faptului că aspectul psihologic al conștiinței juridice nu joacă întotdeauna un rol secundar în raport cu teoria juridică, care se manifestă cel mai clar în punerea în aplicare a actelor juridice de reglementare. În acest caz, există o corelație a voinței legislative cu conștiința juridică obișnuită, cu psihologia juridică de masă a cetățenilor.

Orice individ nu numai că percepe legea, existența juridică cu ajutorul rațiunii, rațiunii, în timp ce operează cu categorii și concepte științifice, ci și într-un anumit fel simte, simte, reacționează emoțional la normele juridice adoptate de stat, la sistemul actual de legislație, la realitatea juridică în ansamblu, dorește cea mai rapidă schimbare sau distrugere a legii actuale, ceea ce necesită o decizie politică extrem de responsabilă, echilibrată, grijulie.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului se referă la noțiunea de integritate fizică și psihică în contextul articolului 8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care garantează oricărei persoane dreptul la respectarea vieții sale private și de familie. În cauza X și Y împotriva Țărilor de Jos, folosind expresia "integritatea fizică și morală a persoanei", instanța atrage atenția că noțiunea de "viață privată" include integritatea fizică și psihică. Prin urmare, obligația negativă a statului de a se abține de la o ingerință arbitrară în viața privată a individului poate fi completată de obligații pozitive de a lua măsuri menite să asigure respectarea vieții private, chiar și în domeniul relațiilor dintre particulari. [5]

Un organism internațional la fel de important pentru protecția drepturilor este Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care judecă plângerile individuale, pentru a determina prezența sau absența încălcărilor Convenției europene privind protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale. În cazul în care se stabilește inadmisibilitatea plângeri, prin urmare, nu este supusă examinării, în caz contrar Curtea poate propune acord amiabil sau rezolva singur cazul. Ca urmare, se autorizează despăgubirile financiare pentru daunele materiale și daunele morale vătămarea sau plata către partea câștigătoare a tuturor cheltuielilor. Deciziile organismului menționat sunt obligatorii, iar în caz de refuz un stat care își îndeplinește obligațiile încetează să mai fie membru al Consiliului Europa. Datorită necesității de a pune în aplicare deciziile și măsurile aplicate în caz de dezacord cu concluzia prezentată, efectuată efectiv restabilirea drepturilor și libertăților încălcate.

Existența acestuia din urmă se află în sfera inconștientă a psihicului uman, la nivelul subconștient al conștiinței juridice. Site-ul de informare ca fenomen psihologic este o bruscă holistică, sistemică "apucând", înțelegerea esenței problemei, atunci când o viziune complexă a problemei este formată din unități epistemologice disparate, fragmentare, de semnificație și proiectare a modelelor ideale ale unui obiect real. Înțelegerea juridică este prezentă în orice aspect al existenței juridice. Mai mult decât atât, ea constă în însăși justificarea dreptului ca valoare socio-culturală, pentru că necesită nu numai o paradigmă cognitivă discursivă, rezonabilă. Un rol semnificativ aici îl joacă mecanismele psihologice parțial inconștiente de subiectul dreptului, care acționează pe atitudini ușor diferite în comparație cu înțelegerea rațională a realității juridice.

Înțelegerea juridică are loc atât în activitățile juridice ale statului, cât și în comportamentul juridic al cetățenilor. Astfel, în procesul proto-figurativ, înțelegerea ca element al psihologiei juridice joacă un rol extrem de important în unele cazuri, deoarece crearea actelor juridice este o activitate creativă și se supune legilor inerente altor tipuri de creativitate.

Legiuitorul, în cursul exercitării funcției sale de legiferare, trebuie să țină seama nu numai de cerințele tehnologiei juridice, de dogmele dreptului, ci și de nevoile și interesele materiale și spirituale ale indivizilor și societății care există efectiv în această perioadă istorică particulară. Acest lucru este valabil și pentru prognozarea pe termen lung a evoluției acestor fenomene sociale. Legiuitorul trebuie să internalizeze ferm un adevăr: actele normative nu vor "funcționa" efectiv dacă conținutul lor diferă de interesele și nevoile vitale ale oamenilor. Intuiția juridică, intuiția juridică este cea care permite formarea în mintea legiuitorului a unei idei adecvate a nevoilor juridice ale conștiinței juridice individuale, de grup și publice. Aceste nevoi ale conștiinței juridice a indivizilor sunt realizate de organele statului nu numai cu ajutorul mijloacelor logice ale rațiunii, ci și cu "inclusiunea" în procesul de cunoaștere a mecanismelor intuitive ale conștiinței juridice [6]

O obligație legală este o somație internă strictă pentru ca o persoană să nu depășească limitele a ceea ce este posibil și permis de lege. Datoria legală este o garanție spirituală, juridică, culturală a legii și ordinii, deoarece fără o reflectare juridică pozitivă a subiecților de drept, este dificil să ne așteptăm ca aceștia să aibă o responsabilitate juridică promițătoare, activă. Iar o astfel de responsabilitate constă în îndeplinirea conștiințioasă (corectă) de către subiecți a atribuțiilor legale, a sarcinilor, a funcțiilor care le-au fost atribuite, inclusiv a datoriei. Starea actuală a conștiinței juridice se caracterizează prin prezența în ea a unui anumit vid juridic, care trebuie umplut cu ceva. Pe de o parte, un astfel de vid în mintea oamenilor poate fi umplut cu valori spirituale, morale și religioase, iar pe de altă parte, cu o mentalitate criminală, criminală, cu atitudinea sa profund nihilistă față de lege. [7, p. 16]

Astfel, psihologia juridică este un strat complex structurat de conștiință juridică, care combină un complex spiritual de sentimente, stări, emoții, experiențe, iluzii, voință, fantezie, imaginație, conștiință, intuiție, stereotipuri psihologice de vedere în masă ale comportamentului juridic și se formează ca urmare nu numai a reflectării realității juridice, ci și a creării sale creative. Aceasta determină sursele profunde ale proceselor de legiferare și de aplicare a legii, adecvarea acestora la principiile și normele dreptului natural.

Deci, conștiința juridică adecvată a legiuitorului, care predetermină eficacitatea activităților sale, ar trebui să însemne dezvoltarea tuturor celor trei elemente ale structurii conștiinței juridice - ideologică, psihologică, comportamentală. În ceea ce privește elementul ideologic, este necesar, în primul rând, să vorbim despre cunoașterea de către legiuitor a conținutului doctrinei juridice, în primul rând, doctrine-ul intern al relației dintre dreptul internațional și cel intern. În ceea ce privește elementul psihologic, trebuie remarcat faptul că două sentimente sunt permise pentru conștiința juridică a purtătorului de lege - un sentiment de legalitate și un sentiment de dreptate.

Prin natura sa, o persoană iubește confortul mental, evită riscurile dacă este posibil și trece atunci când apar dificultăți. Prin urmare, confruntat cu încălcarea drepturilor sale, un cetățean suferă în mod natural disconfort psihologic, adesea cade în deznădejde și, uneori, în depresie, nu întotdeauna este capabil să răspundă în mod adecvat la ceea ce se întâmplă. Desigur, orice încălcare a drepturilor este întotdeauna stresantă pentru corpul uman.

Siguranța psihologică este asociată cu mediul, iar relațiile interpersonale ocupă un loc special în el. Situațiile se caracterizează prin subiectivitate și constrângeri de timp, spre deosebire de mediul înconjurător, care este non-subiectiv și caracterizat prin stabilitate și durată. Situația poate avea o conotație pozitivă, neutră sau negativă. Un aspect important al studierii situațiilor este interpretarea lor subiectivă, iar cele mai dificile probleme rămân "explicarea dinamicii interacțiunii umane cu situația și analiza schimbărilor psihice și a comportamentului uman care apar sub influența schimbărilor în situații".

Un sentiment de securitate (siguranța psihologică a individului) apare atunci când o persoană în mod conștient și, menținând în același timp responsabilitatea, afectează circumstanțele vieții pentru a oferi condiții pentru propria egalitate. Din punct de vedere juridic, este important ca un astfel de

impact (contracararea subiectului încălcării) să fie adecvat naturii și gravității încălcării, și a respectat în conținutul său normele legislației în vigoare. Un cetățean desfășoară activități psihologice, mentale, prin care determină natura și gravitatea încălcării, a dreptului sau a interesului legitim care îi este încălcat sau continuu și dezvoltă un sistem de contramăsuri pe care le poate lua în cadrul legii. În același timp, este important să nu se permită depășirea limitelor legalității.

Din păcate, în legislația, pe măsură ce reforma judiciară a fost efectuată, a existat o abatere de la adevărul material la cel procedural. Cel mai important principiu contradictoriu în practica judiciară a început să înlocuiască alte principii democratice ale dreptului procedural, cum ar fi exhaustivitatea și validitatea hotărârilor judecătorești, fie că este vorba de o hotărâre judecătorească într-o cauză civilă sau de un verdict judecătorec într-o cauză penală. O hotărâre judecătorească care corespunde numai adevărului procedural (formal) poate avea consecințe negative de două tipuri. În primul rând, poate provoca depunerea unei petiții la Curtea Europeană a Drepturilor Omului și, în al doilea rând, poate avea un efect negativ asupra conștiinței juridice a subiectului împotriva căruia a fost pronunțată o astfel de ordonanță. Elementul comportamental al conștiinței juridice, care înseamnă atitudinea critică a legiuitorului față de comportamentul său în raport cu statul de drept, ar trebui să stimuleze aspirațiile.

Încălcarea drepturilor și a intereselor legitime trebuie să fie reală, nu imaginară. O persoană poate fi în mod natural greșită, crezând că drepturile și interesele sale legitime au fost încălcate. Este important să se evalueze corect caracterul greșit al actului.

În cazul unei încălcări reale a protecției efective a drepturilor și a legii un cetățean trebuie să fie pregătit psihologic pentru a se apăra. Disponibilitatea psihologică se caracterizează prin convingere interioară subiectul în dreptul său, înțelegerea necesității de a restabili drepturile și interesele legitime încălcate, conștientizarea dificultății și duratei din acest proces. De exemplu, hotărârea judecătorească pronunțată într-un litigiu nu corespunde întotdeauna așteptărilor noastre și ar trebui să ne menținem disponibilitatea psihologică de a ataca această decizie în modul și în termenele stabilite de lege, dacă cetățeanul consideră decizia ilegală sau nerezonabilă.

Este important ca participantul la litigiu să înțeleagă că soluționarea cu succes a cauzei depinde nu în ultimul rând de profesionalismul reprezentantului (avocat, apărător). Jurisprudența necesită o abordare formală. Revendicare, acțiune, plângere trebuie să fie formate corespunzător, să aibă trimiteri la normele legislației în vigoare. Deoarece mulți dintre cetățenii noștri sunt analfabeți din punct de vedere juridic, trebuie să contacteze specialiști calificați atunci când își protejează drepturile și interesele legitime. În lipsa fondurilor pentru avocați, problema poate fi rezolvată prin apelarea cetățenilor la autoritățile publice relevante.

Pentru a rezuma:

1. Protecția internațională a drepturilor și libertăților omului și a drepturilor și libertăților civile este un mijloc progresiv de restabilire a justiției sociale, dar nu este implică realizarea tuturor revendicărilor fără excepție, care, în opinia purtătorii de drepturi subiective, nu au fost satisfăcuți ilegal de către stat. O astfel de protecție are ca obiect dreptatea în universal recunoscută, nu înțelegere individualizată.

2. Un număr semnificativ de plângeri din partea cetățenilor în Curtea Europeană a Drepturilor Omului se datorează nivelului ridicat de încredere a cetățenilor la mecanismul de protecție a propriilor drepturi.

3. Recurgerea la organisme internaționale este, în primul rând, totul, insistând asupra propriei înțelegeri subiective a sensului și semnificația drepturilor lor. Cu toate acestea, Comitetul pentru Drepturile Omului al Organizației Națiunilor Unite și Curtea Europeană a Drepturilor Omului sunt organisme internaționale care lucrează în direcția reconstrucției a încălcat drepturile și interesele legitime ale cetățenilor, în primul rând, în universalitatea lor, o interpretare universal acceptată.

Bibliografie:

1. Antônio Augusto Cançado Trindade (born (1947-09-17)17 September 1947) is a Brazilian judge on the International Court of Justice. cit. de [11, p. 159].

2. Preambulul Cartei Organizației Națiunilor Unite (adoptată la San Francisco la 26 iunie 1945) // Colecția de tratate, acorduri și convenții existente încheiate de URSS cu state străine. Vol. XII.M., 1956. p. 14.
3. Alineatele (1) și (3) ale articolului 1. Carta Organizației Națiunilor Unite (adoptată la San Francisco la 26 iunie 1945)
4. Informații de bază despre Organizația Națiunilor Unite – 2014 [Resursă electronică] / Departamentul de Informații Publice al Organizației Națiunilor Unite, New York; 2015. 321 pp. URL: http://www.un.org/ru/aboutun/pdf/basic_facts_2015.pdf (data accesării: 26.01.2022).
5. Case of X and Y v. The Netherlands. Para 22–23 of the Judgment, 26 March 1985. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57603> (data accesării: 26.01.2022).
6. Alekseev S.S. General theory of Law / S.S. Alekseev. – M.: Prospekt, 2011.
7. Matuzov N.I. Legal nihilism and legal idealism as two sides of "one medal" / N.I. Matuzov // Pravovedenie, 1994. – № 2. – p. 3-16.

Bun de tipar: 01.03.2022. Tirajul 100 ex.

Coli de tipar conv. 30,25. Coli editoriale 25,3. Formatul A4. Com. 121.

Tipar Digital. Hârtie offset. Garnitura Times New Roman
SRL „ADRILANG”, 2022.